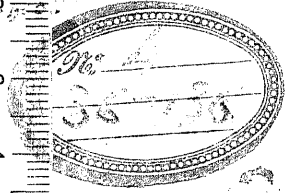
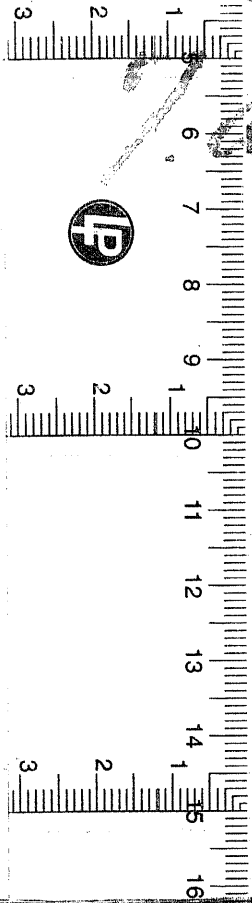

La Compania de
este

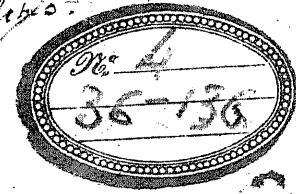
400840
MADE IN SPAIN

Handwritten notes and scribbles, possibly including "30-30" and "No. 4".

Handwritten text in a rectangular box, possibly containing a date or reference number.

El Sr. Josef de fern de
la Compañia de S. J. compró
este libro.

7a. 2o

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA	
GRANADA	
Libro	A
Clase	335
Edición	
Número	334

~~Libro del m. p. del~~
17227
F. AMBROSII
CATHARINI POLITI

SENENSIS ORD. PRAED.

Annotationes in Commentaria Caieta
ni denuò multò locupletiores & casti-
gatiores redditæ. Quod ex eiusdē sub-
iecta præfatione, & Indice copioso fa-
cilè patebit.

*Del Cal del Com^a de thy de Granada
en trois à B. G.*

1731

Sic ars chalcographi faxea monstra domati:

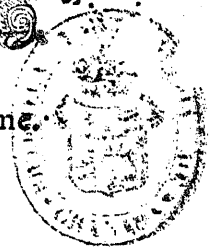

Sic labor alatum te super astra ferat.

B

LVGDVNI
Apud Mathiam Bonhomme.

1542

F. IOANNES

Fugger sacrae Theologiae magister,
& Inquisitoris partes
agens Lugduni, fratri
Ambrosio Catharico
no Polito dilectissimo.
Sal. in
Dño.

TVVS iste labor assiduus & iuge studium aduersus eos qui varijs ac peregrinis commentationibus labefactare aedificium Dei omnipotentis conantur, mihi iamdudum satis spectatum, & cunctis catholicis à nonnullis tuis operibus aeditis vnanimi consensu probatum, facile meum animum impulit, vt iuxta postulationi tue assentirem. Postulasti enim, vt Annotationes quas olim in Caietani dogmata quaedam, quae à communi Theologorum, & sancti Doctoris nostri doctrina exorbitare videbantur, elucubrasti, meo permisso denuo typis excuderentur. Non enim merito ac iure illud improbare poteram, quod sciebam à clarissima Parrhisiorum vniuersitate probatum esse. Et nunc illud ac-

A 2 cesserit,

cesserit, quòd hoc operis à te diligentius confideratum, & repurgasti, & multis accessionibus ad volumen iustum redegisti, ea præsertim adijciens, quæ recti oculi ad christianissimam veritatem plurimum pertinere facile perspicient. Quare non aliud mearum partium nunc esse video, quam precari, ut sicut tuus iste labor apud iustissimum iudicem proculdubio suo præmio non carebit, ita & apud Lectorem merito fructu non defraudetur. Quod certe spero fore, si, omni affectione semota, prudens lector illud sibi ante oculos proposuerit, quod non tam philosophicum est, quam Christianum, scilicet, Dissidentibus amicis inter se, sanctius esse præferre veritatis honorem: in cuius gratiam etiam propria quæ malè illi consonent, debet unusquisque destruere. Vale. Deus tua ista

studia secundare dignetur ad ipsius gloriam

& multorum doctrinam

Amen.

F. AMBROSII

Catharini Politi Senensis or-

di, prædic. in Annotatio-

nes ad Commem-

taria Caietani

præfatio.

OGATVS ut que in Caietani dogmata quædam iam sextus est annus in lucem dedimus diligentius animaduertem, ac resecis omni-

bus quæ incolumi patrocínio veritatis omitti poterant, illa demum perstringere rem quæ ad rem facerent, non censui reluctandum. Rescivi enim submurmurasse quospiam, quòd priore libello nimis acriter (ut ipsis est uisum) hominem morderim: licet reuera magis dogmata, quam hominem suggillarim. Quam circa rem existimo me in præfatiõne eius libri satisfecisse cunctis amanti- bus ueritatem. Vt cùm fuerit tamen, scit Deus quem nihil fugit, & quem iudicem, hac duntaxat parte, neque metuo neque depre-

cor, eam me controuersiam non odio,
non inuidia, non gloriolæ captandę gra-
tia suscepisse, sed in primis ueritatis amo-
re, & illius ueritatis à qua recedere non
arbitror fas esse theologo. Quod cūm
ita sit, ego illum tamen nunquam hare-
sis nota signaui: quod quidā etiā edi-
tis operibus ausi sunt: nec illud opuscu-
lum antequam à benè doctis & probis,
& à nostris quoq; in celeberrima Par-
rhistorū facultate probaretur, sicut Cle-
mens Ponti. ore proprio iusserat, per-
misi uidere lucem. Quod si paulò uehe-
mentiore interdum acrimonia usus in il-
lum uideor, fateor Christianus sum: ni-
hil Christiani à me alienum putauī. Iu-
stus dolor atq; indignatio nō tam quid
hominum aures equo animo ferre pos-
sent, quā quid ipsa causa postulare ui-
debatur, ante oculos mihi proposuit.
At nunc iam cūm intelligo alia uia ma-
gis me placitum quibusdam, hac recē-
ti æditione illorum gratia plura sustuli,
quæ de pleno manare stomacho uidebā-
tur: repressi zelum: uim attuli mihi ipsi,
ac rem tantum prosecutus, simplicius fe-
rē quā ualui tractaui quæstiones: quā
quā

quā in tot ac tantis erratis opportunū
sum arbitratus nōnunquam aliquo uer-
bulo excitare lectorem. Quod si me id
iniuria egisse, ac temerē quicquā in eius
libris ac secus quā ratio postulabat
annotasse quisquam fortē deprehende-
rit, illum supplex obsecro, atq; obtestor
iterum atq; iterum, ut me fraternē sicut
lex ipsa Christi iubet admonere digne-
tur, atq; audacter mihi obijcere, Frater
ibi errasti: illud malē citatū est: hoc per-
peram intellectum: illud collectum so-
phisticē nec ex arte. Hoc si qui facerent,
profectō cernerent, (nī me fortē hic a-
mor deserat, quem sentio ueritatis) me
non tam paratum ad impugnandū alie-
na, quā promptum ad expungendum
nostra. Quāquā & illud æquissimum
esset, ut contrā quoq; quæ rectē ac fide-
liter in eius doctrinam à me annotata
perspicerent, ipsi etiā suo calculo cō-
probarent: & sic ostenderent non tam
personę, aut nescio cuius honoris se ra-
tionē habere, quā causę. Ille enim de-
mum est uerus honor, qui ueritati tri-
buitur, & ab ipsa ueritate recipitur.
Quod si qui aliter cēseāt, nec mihi, imō

uero ipsi Deo, cuius causam pro uirili sustineo, tribuerint quod æquitas postulat, cogent me confidenter ad ipsam summam ac sanctissimam ueritatem prouocare, cui nunc has meas lucubrationes, quatenus tamen illi consentiant, deuotè dico sacroq; non cuiquam filiorum hominum, sed ipsi, dicam iterum, ipsi summæ ac sanctissimæ ueritati dico sacroq;, ante cuius uenerandum conspectum conuenio quencumq; mortalium qui hæc legerint, seduloq; ac sincere & uerbo sancto protestor, Astabimus simul omnes ante tribunal eius: ac tunc qui uerifectatores illius ac studiosi fuisse patebunt, (patebunt enim tunc omnia) dignos referet ab ea quam iure honorarint honores. Alij uero quibus tenebris, iuste Deus, qua ignominia suffundentur? Quamobrem per tremendam illam tantitudinis maiestatem, perq; illas Angelorum innumerabiles miriades, sanctorumq; illustres cateruas, qui coram domino gloriosi astabunt, te nunc mi fratere obsecro atq; obtestor, ne uelis in zelo malo uel temere de eo iudicium proferre quod nescias, uel iniquè illa tueri

que

quæ salua pietate Christiana te non posse perspicias. Quo in loco præcipue ad conscientiam tuam te remitto, quam nolim tamè cauterio ullius prauæ affectionis ita esse inustam, ut non sentiat aculeum ueritatis. Nec te, quaeso, fallat bonelictor, quod hæc quæ sic urgeo à magnis uiris, & ijs ad quos magis ea animaduertere attinebat minus curari uideantur, quasi nullius aut parui momenti sint: hoc est enim quod me compulit, atque adeo etiam nunc ad non parcendum calamo compellit. Etenim si alij locuti fuissent ac dignè censuissent, ego si forsitan non siluissem, abstinuisssem tamen à stilo manum, & aliorum sententiam secutus essem. At ferè cunctis tantibus cum uiderem esse maxime opportunum, imò etiam ualde necessarium loqui, res ipsa mihi attestatur ac declarat, non me ad loquendum atq; ad scribendum ulla temeritate excitatum, sed urgente necessitate fuisse compulsum. Nam eius mihi animi esse uideor (ita Deus huic animo bene faueat) ut nullius dogmata quæ sanæ doctrinæ aduersentur laturus impune sim, & uel lin-

A 5 2116.

*Summa eorum
quae hoc
uolumine continetur.*

que, uel stili nostri notam euadere permissurus, quiescens illorum autor fuerit, etiam si forte pater aut mater qui me genuere. Habes ergo pie lector in hoc nouo opere multa, praeter illa quae olim prodierunt in lucem: ex illis autem ferè nihil ademptum, immutata multa, sed emendatiora cuncta, ut quae limam subierunt exactiorem. Plurima scripturarum loca noui instrumenti adiecta sunt & suo disposita ordine iuxta capita Euangeliorum. Vix est enim ullum caput quod annotationem euaserit. Nec putes tamè me omnia quae mihi non probantur circa expositionem Euangeliorum annotasse. Omissi uerò & Pauli Epistolas, & alias canonicas, in quibus interpretandis frequenter non esse illum assecutum uerum sensum spiritus, uisum est mihi: sed singula persequi immensi laboris ac operis fuisse. Eorum item quae in uarijs operibus, siue (ut uocant) Quodlibetis ac tractatibus bona pars expensa est, Particulatim quae de conceptione B. Virginis ab illo docentur partim hoc opere, partim proprio tractatu excussa sunt: et manifestatum, non absque iniuria uniuersum

statum

statum & ecclesiarum ac ipsius in primis Rom. sedis nota, effusa fuisse ab eo multa: quod facile ualeant agnoscere, qui non lippis oculis fuerint. Quo praesertim in loco uereor ne quorundam zelum, qui non secundum scientiam est, facile atque intempestiue commoueam in me ipsum. Sed obsecro te, mi frater in uisceribus Iesu Christi, ne mihi succedeseas ante tempus, contine stomachum parumper donec illuc peruenias, & legas & intelligas quae à me oppugnantur. Quae si forte uideris non ualidis rationibus à me argui, tunc iure poteris indignari mihi, & obicere in faciem uel calumniam uel imperitiam. Quod si me uerum elocutum esse (quod magis existimo & spero modo pietatem colueris) comprobabis, quiesce tandem, & non me, sed ueritatem ipsam studiose sequere & ueneranter cole. Postremo quae in Summula sua etiam annotatione digna sunt uisa placuit summone, & inuere sapienti. Tediū enim fuit longiore tractatu super eis differere. Nam testis est mihi Deus, ingratissimus & cum fastidio autoribus illis intendendo, quibus offendor, quod hoc studium à me

statum

ditionibus alijs, in quibus magis oblector, me uehemēter auertit: nec gloriam meam, Deo est gratia, in aliorum detractio, aut errorum ostentatione constitui: sed hunc laborē exactus in eorum utilitatē suscepī, qui sensus adhuc exercitatos non habent ad cernendum quæ sunt ueriora: non quod uiri huius commētaria omnino contemnenda aut reijcienda existimem, cum multa ibi discipossint & acutè excogitata & catholicè doctèq; explanata. Sed quòd persuadēdas erat lector (propter admixta noua dogmata multa, quæ plerunq; sunt, uel illo nō inficiante, contra ueterem eius doctrinam, quando alios, ut ipse dixit, id est Thomam & doctores ecclesię sanctos sequebatur) omnia cum iudicio ac formidine legere, neq; quasi Pythagoræ, quod soli Deo reddendum est, homini tribuere, scilicet, ipse dixit: sed illud Apostolicum magis custodire, Omnia probate, quod bonum est tene: & Si quis ignorat, ignoret: id est, nemo id iudicet cuius scientiam non obtineat. Vale pie Lector, Vale ueritatis amator, Vale.

F. Amb.

F. AMB. CAT.
ANNOTATIONVM
IN COMMENTARIA
CAIETANI.
LIBER I.

De his quæ contra scripturarum
sacrum canonem docuit.

CIRCA SACRORVM VOLV
minum canonem, quæ præcipuè
duximus annotatiōe digna, hæc
sunt. Primum quod ait, Hierony
mum de Epistola quæ ad Hebræos
inscribitur dubitasse, an
uerè sit Apostoli Pauli: tū (quod
hinc sequi existimat) non esse perspicuum eam esse ca
nonicam: quia, inquit, sortiti sumus Hieronymum regu
lam discretionis canonicorum librorum. Nā unde pro
bat quod ait nos sortitos esse Hieronymum regulam di
scretionis canonicorum librorum? Cum enim discretio
scripturarum trahat secum rem fidei (Tenemur enim
credere quodcunq; in scripturis canonicis traditur)
Res autem fidei infallibilem continere debeat ueri
tatem: hominis autem iudicium sit fallibile: planè
sequitur quod est manifestissimè absurdum, rem ali
quam fidei ex hominis iudicio & opinione pendere.
Nec enim à Deo habuit Hieronymus hoc, ut nō posset
errare

Prima anno
tatio circa
amiorē Epi.
ad Hebr.

14

F. AMB. ANNO. IN COMM.

errare. Nam Petro tantum dictum est, non alteri cuiquam hominum. Rogavi pro te, ne deficiat fides tua: Neque Ecclesia hoc ei dedit: sed nec dare illi potuit ne possit errare. Nec ille id unquam sibi arrogare est ausus: ut pote qui planè norat hoc Ecclesie, non sibi datum. unde in simbolo suæ fidei sic protestatur. Nouum & uetus testamentum recipimus in eo numero, quem sanctæ

Hieronymus. Ecclesie tradit autoritas. Adieci, cur si Hieronymus erat hæc regula, nullus tamen ex probatis & nobilibus autoribus secutus est in hoc istâ regulâ: imò potius magno consensu hanc epistolam & Pauli esse & canonicam absque dubio & probauerunt & tradiderunt, ut mox ostendam. Hoc ipsum iam euerso fundamento, & consequenter tota edificij mole diruta, addidimus quòd

Secunda annotatio. sicut est iniuria aduersus ecclesiam Dei, facere Hieronymum regulam discretionis canonicorum librorum: ita est iniuria in Hieronymum hoc illi falsò imponere, quòd ipse de huius Epistolæ autore dubitauerit: cum tam aperte & pluribus in locis contra dubitantes dispu-

Hieron. in Epistola ad Dardanum. tauerit & definiuerit, perfidiam Iudeorum accusans, ad quæ testimonia in ea Epistola commemorata non suscipiebat. Et inducens Orientis ecclesias & autores Græcos prorsus omnes, qui eam tanquam Pauli Apostoli intrepidè susceperunt, ut cotidie ecclesiarum lectione celebraretur, addit. Quod si eam latina consuetudo inter scripturas canonicas non recipit, nec Græcorum ecclesie Apocalypsim Ioannis. Nos tamen utramq; suscipimus: nequaquam huius temporis consuetudinem, sed ueterum scriptorum autoritatem sequentes, qui plerumq; utriusq;

utriusq; utuntur testimonijs, non ut interdum facere solent de apocryphis, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Hæc Hieronymus ad Dardanum. Hic addo, quod non præuideram, quòd Hieronymus id commenti, uidelicet, quòd hæc epistola non sit Pauli, hæreticorum fuisse testatur: sic enim in eos scribit. Ut enim de cæteris epistolis taceam, de quibus quicquid contrarium suo dogmati uiderant eraserunt, nonnullas integras repudiandas crediderunt, ad Timotheum uidelicet utramq; ad Hebræos & ad Titum. Et siquidem redderent causas cur eas Apostoli non putarent, tentarem aliquid respondere, & forsitan satisfacere lectori. Nunc uerò cum hæretica auctoritate pronuncient, & dicant, Illa epistola est Pauli. hæc non est: ea autoritate resilli se pro ueritate intelligant, qua ipsi non erubescunt falsa simulare. Hæc Hieronymus. Quibus non uideo quid addi possit ad indicandam eius sententiã pro hac epistola. Et certe mirabile est quòd beatus Thomas Hieronymi autoritate moueri se attestetur, ut concludat hanc epistolam & Pauli & canonicam: Caietanus autem eadem autoritate, ut contrarium asserat. Adieci, quòd non obstabant loca quædam ex Hieronymo, quæ dubitationem de huius epistolæ autore arguebant, quia Hieronymus non suam, sed aliorum dubitationem enunciabat. Adieci, quòd & locum quem citat ex Hieronymo de uiris illustribus non totum citat, reticens quæ sequebantur, ubi suam ipse exprimebat sententiam. Postquam enim Hieronymus dixit. Epistola quæ fertur ad Hebræos non eius creditur propter stili sermonisq; distantiam, sed uel Barnabæ, iuxta Tertulianum, uel Lucæ, iuxta

In arg. super epistola ad Titum.

Thom. in cōuen. super ea epistola.

ca. iuxta quosdam, uel Clementis Ro. episcopi (nam huc usque ex illo citat Caietanus) adiecit: uel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, propter inuidiam sui apud eos nominis, titulū in principio salutationis amputauit. Scripserat enim ut Hebræus Hebræis Hebraicè, id est, suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerāt in Hebræo, eloquentius uerterentur in Græcum. Et hanc esse causam quare à cæteris Pauli epistolis discrepare uidetur. Hæc ille. ut hinc uideas quid certè tenendum, eò quòd ait, uel certè, & eò quòd asserendo loquatur, reddens causam tum dissonantiæ stili, tum uerò suppressionis sui nominis. Quòd si quis temerè asserat (ut Erasmus) quòd Hieronymus inconstanter de hac epistola cè fuerit, modò aieas esse Pauli, modò negans aut dubitans, quomodo defendat positionem illam quòd Hieronymū nacti sumus regulam discretionis canonicorum librorū? Nā quàm bella esset hæc regula, unde tam incōstantia cōtraheremus? ¶ Post hæc etiā annotari, eo dato quòd Hieronymus aut plures olim de autore eius epistolæ dubitarint, non sanè deduci, etiam nunc idcirco dubitandum esse: alioquin plurima quæ constanter nunc tenet ecclesia in dubium uerti possent, quia olim de illis à pluribus dubitatum fuit, & sic fides nostra periclitaretur. ¶ Annotari etiam non cōsequi si non sit Pauli, & sit author incertus, idcirco nō esse canonicam, ut rectè uel Erasmus ipse fatetur. Et Gregorius noster elegatè docet de libro Iob. Nō enim exigitur ad hoc ut scriptura aliqua sit canonica, quòd certū habeat hominē autore, alioqui etiā bona pars diuinæ scripturæ periclitaretur, nec id eget probatione

Tertia anno notatio.

Quarta anno notatio.

probatione nisi apud imperitos.

¶ Quocirca & illud particulariter annotari, quod ipse tradit, sola scripta ab Apostolis uel ab ipsis probata aut notata. toritate sacra scripturæ habere. Hoc em̄ est aperte & Caiet. super cōtra sensū doctorū, & cōtra ecclesie autoritatē, quæ i. Cor. c. 12. nōnullas scripturas, quas nō cōstat uel editas ab Apostolis, uel probatas fuisse unquam: recipit tamē ut canonicas & plenissimæ autoritatis, quod plurib. probauit exēplis.

¶ Ad hæc singulis argumentis respondi quæ mouit, ut suaderet hanc Epistolam non esse Pauli. Et ad illud tam tritum, quòd non præferret nomen Pauli in titulo, respondi illud quod eleganter & in contentione aduersus huiusmodi blatterantes respondit Hieronymus, uidelicet. Si ob hoc non est Pauli, quòd eius nomen non præfert, igitur nullius erit: quia nullius nomine titulatur. Quòd si hoc est ridiculū & absurdum, ipsius magis censenda est, quæ tanto suæ doctrine fulget eloquio. Sed quia apud Hebræorum ecclesiam quasi de iuctor legis habebatur, uoluit tacito nomine de figuris legis & ueritate Christi reddere rationem, ne odium nō minus in fronte prætitulati, utilitatem excluderet: lectio nis. Hæc in summa Hiero. ubi notādū Hieronymū nō solum tenere de hac Epistola quòd sit Pauli, sed etiam obiecta in contrarium argumenta ita refellere, ut per illa ipsa & aduersantes redarguat & cōfirmet sua. Nec putes lector id cōmentum esse Hieronymi tantum. Nam sic omnes ueteres estati sunt, nominatim Chrysostom. Hoc idem ait in commentarijs super illam quæ ad Romanos, in principio, Quòd si uelim singulorum uerba

Hieronymi arguta responsio.

B citare

citare, uolumen iustissimum profectò conficere.

Sexta anno- **ff** Annotati & aliud argumentū quod ipse idē inducit
tatio. nō solū ut inefficax, uerū etiā ut periculosum. Ipse enim
eò ascēdit, ut etiam arguat huius Epistolæ autorem uel
Nota pie le imperitiæ, uel dolit: eò quòd scripturam de Salomone lo
stor. quentem ad literam torserit ad Christum. Nam de Salo
mone ait intelligi quod hic autor inducit cap. 1. Ego ero
illi in patrem, & ille erit mihi in filium. At ego respon
di, quòd non aliter errauit Caietanus, quàm Apostata
Iulianus arguens Matthæum, quòd uoluerit illudere gen
tibus, eò quòd scripturam illam, (Ex Ægypto uocauit fi
lium meum) quæ ad literam loquebatur de populo Is
raël, torserit ad Christum. Comparauit autē errorē, non
errantes. Nam ambo in hoc falsi sunt, quòd reuera loca
hæc ambo primò & principaliter de Christo loquuntur,
in quo maxime uerificatur, & implētur: sed typicè, ut re

Hierony. su cte in Apostatā ait Hiero. dicuntur de alijs. igitur quod
per Osee. c. scriptū est, Ex Ægypto uocauit filiū meum, dicitur quidē
12. de populo Israël qui uocatur ex Ægypto quasi infans
& paruulus, sed perfectè ad Christū refertur. Hæc Hie
ro. Sic & nos, imò prorsus oēs alij expositores sic in pro
posito dixerūt, q̄ typicè quidē locus ille in rudi litera de
Salomone loquitur. In spiritu autē & ueritate impletur in
christo. Et tātò hi ueriores sensus sunt, quātò uerius chri
stus dei filius nūcupatur, quàm ille Salomō aut populus
ille Israël. Quod uerò ulterius inducit ad confirmandū
q̄ scriptura illa nō potest pertinere ad Christū, quia sub
ijcitur: si iniquè aliquid gesserit, arguā eū &c. nō peritē
dicitur: quasi uerò nō sit mos scripturæ, illa Christo tri
buere

buere quæ sunt mēbrovū ipsius. Nā et peccator in nobis
est Christus qui pētā nostra super se posuit, ut sic depre
catur pro nobis, & lueret ea in seme ipso: nā st arim
subditur, Misericordiā autē meā nō auferam ab eo &c.
Sed hoc est unū & maximū principiū eorū quæ recipi
oportet, ab ijs qui uolūt perscrutari scripturas, uidelicet
quòd scripturæ de Christo loquuntur, uelut summo capi
te, & seorsum intelligitur à mēbris, uelut in quolibet mē
bro & in toto corpore ecclesiæ existēs. Sic Paulus perse
quebatur Christū in ecclesia quæ est corpus eius, ut de
clarat Apost. Ad hæc, hūc sensum nostrū, imò doctorum
omniū, ille met locus declarat, dū quædā præmittit quæ
ipsi Salomōi minimè ualēt aptari. Dicitur em̄ ad David
à domino: Cumq; cōpleti fuerint dies tui, & dormieris
cū patribus tuis, suscitabo semen tuū post te, quod egre
diatur de utero tuo, & firmabo regnū eius, ipse ædificabit
domū nomini meo, & stabiliā thronū eius usq; in sem
piternū. Et ego ero illi in patrē &c. Nūquid enim cōue
nit Salomoni primū illud, quòd esset suscitādus post mor
tem David, cum suscitatus fuerit in diebus David, &
iam esset egressus de utero eius, & in uita eius accepisset
regnum? Item nunquid ei secundum ueritatem spiritus,
conuenit quod sequitur: Ipse ædificabit mihi domum? An
quæso, manu facta templa querit à nobis deus pater ut
inhabitet in his? Et nunquid uerum est in eo, quòd stabi
litum sit eius regnum & sedes in æternum? An nō ad
huc intelligimus, quòd Angelus Gabriel ad hunc locum
aspexit, cum dixit sacratissimæ uirgini: Et dabit illi domū
sedem David patris eius. & regnabit in domo. 12.

August. &
alij hæc do
cent.

Actuum. 9.
Ad Col. 2.

Act. 2. et. 17.

cob in eternū &c. ut indicaret in Christo ipso hęc scri-
pturam implendam? Hęc uerò latius aliquantò tracto
quàm liber hic summarius postulet: quia non parui mo-
menti hęc sunt, ut discamus in spiritu non in litera qua-
rere & inuenire mysteria, ac propterea non iudaizare.

Septima an-
notatio.

¶ Annotauit & illud, fateor, etiā cū stomacho, quòd au-
sus fuerit Caietanus tantū autorē reprehēdere, uel im-
peritię Hebręci sermōis, uel doli. Eò quòd (ut ait) pro-
ferēs de ueteri scriptura testimoniū mutauit pactū in te-
stamentum: hem quòd reducta est scripturarum censura,
etiā post tātum ecclesie præiudiciū, sed uideamus cu-
iusnam fuerit incōsideratio & imperitiā, an autoris hu-
ius Epistole, an potius Rabbini eius qui suasisit has nu-

Ad Ro. 11.

gas Caietano? Paulus nonne eandē uocem Berith, etiam
in Epistola ad Romanos testamentum ipsemet interpre-
tatur, non pactum? Et in ea quę ad Galla. promissiones
Abrahę factas uocat testamentum & hereditatem. Et ac-
cipit argumentum de testamento ex eo quòd testatoris
dispositionem nullus infringit. Quid ergo dicemus? quòd
nec illa quę ad Roma. erit Pauli? nec illa quę ad Gala.

Act. Apo. 1.

quia & ibi similiter pactum mutat in testamentum? Ad
hęc: nonne Stephanus uocauit testamentum circumcisio-
nis? nonne septuaginta ferē semper eam uocem Berith
uertunt testamētum? Sed quid affero septuaginta? Non-
ne Zacharias pater Ioannis in suo Cantico sic uocat? &
ille alius Zacharias similiter id ipsum testamentum nun-
cupat secundum propriam testamenti rationem, quòd
efficaciam in morte suscipiat? Sic enim ait, Tu quoq; in
sanguine testamenti tui emisisti unctos tuos de lacu.

Lucę. 1.

Zachar. 9.

Imò ip-

Imò ipse Christus nonne dicit. Hoc est meum testamen-
tum in meo sanguine? Sed hoc decepit Caietanum, quòd
ut ignarus legum non putauit pactum conuenire cum te-
stamento, ut idem & testamentū & pactum dici ualeat:
cū tamen & hereditas in pactum uenire possit, ut iu-
ra docent. Imò antiquo iure uelut per pactum accipieba-
tur, quòd uoc. bant testamentum per as & libram. Sed
quid aliunde querimus testimonia? nā qui negat tale pa-
ctum, de quo dicunt scripturę, quas Paulus citat esse te-
stamentum, is palam Christi uerbū negat, & indignum
se constituit testamento isto, ut nec ex eo ualcat heredi-
tatem capere, quòd ipse negat.

¶ Annotauit & aliud argumētū huius hoīs, per quòd
etiā audacius Paulū negat esse huius Epistole autorē.
Quòd hic autor Epistole ponit se inter eos in quos euā-
gelica salus confirmata est per eos qui audierūt à domi-
no &c. quòd nō cōuenit Paulo, qui nō ab homine, neq;
per hominē, sed immediatē à deo Euangeliū didicit. Sed
agnosce lector acute fallaciā. Nō dicit hic Paulus, quòd
ipse acceperit doctrinā ab his qui audierūt à domino, sed
quòd per eos in se cōfirmata est salus, quòd ei uerissimū
fuit: nā ab ipsis sacramēta accepit, nec sine portētis ac si-
gnis. Postquam enim prostratus est, dictum est ei, uade
in ciuitatem: & ibi dicitur tibi quid te oporteat facere:
& ab Anania baptizatus recepit uisum. Aliud ergo est
recepisse doctrinam à discipulis domini (hoc enim non
fuit) aliud salutis confirmationem, quòd uerū fuit. Nam
& sua prædicatio indignit confirmatione Apostolica,
ne in uacuum curreret aut cucurrisset, ut & ipsemet fa-

Octaua an-
notatio.

Cap. 2.

Ad Galat. 1.

Actuum. 9.

Ad Gal. 2.

B 3 tetur

tetur. Respondi & ad aliud argumentum quod inducit,
 tāquam hic autor loquutus sit contra scripturam, quum
 ait, in arca testamenti fuisse urnam auream & uirgam
 1. Regum. 8. Aaron: cum in libro Regum expresse dicatur, quod non
 erant nisi due tabule lapidee. No. enim uidit, quod fie
 ri potuit, aliquando in ea arca & urnam fuisse & uir
 gam, & aliquando non fuisse. Nam hoc certè potius in
 nuere ille textus uidetur: eò quod postquam deuectus
 arca dixit quod ibi fuerunt usq; in presentē diem, subie
 cit: in arca autem non erant nisi due tabule &c. Ac si
 manifestius dixisset, quod non usq; in illum diem manser
 rant, quæ alias erāt in arca, nisi due illæ tabule lapidee:
 quod & ad mysterium facit: ut significaretur quod sa
 cerdotium Aaron quod per uirgam significabatur in ter
 ra promissionis, regnante uero Salomone, id est, Christo,
 debebat, cessare: & similiter urna quæ habebat manna
 absconditam, id est, lex quæ Christum uerum manna la
 tenter cōceptum habebat, debuit euanescere. Ecce ergo
 quàm facile resoluitur, quæ contradictio apparebat, quæ
 uerè tunc est, ut logici docent, quando est de eodem, se
 cundum idem & eodem tempore. Respondi & ad alia
 quædam minutula, quæ contra hunc autorem allegat,
 quod citauerit loca scripturæ ueteris, non iuxta Hebrai
 cam ueritatem, sed iuxta translationē septuaginta. Quæ
 si uerò non idem euangelistæ fecerint, & ipsinet Pau
 lus, qui quod apud Isaiam legitur, Omnis qui credide
 rit non confundet: ad Romanos in hunc modum citat, iux
 ta septuaginta: Omnis qui credit in eum non confundet
 tur. Si quis ergo contentiosus fuerit, nonne hic habet oc
 casionem?

Nota studio
 se mysteriū
 scripturæ.

Ad Ro. 10.
 Isaiæ. 28.

casionem? Et tamen si quis audire uoluerit, facile capiet
 de uaria lectione, eundem sensum. Sed non est hic locus
 hæc declarandi. Quare & consultò mitto quædam con
 tra hunc autorem ab eodem Caietano nescio an arrogan
 tius quàm leuius annotata: patere lector uerba zeli se
 cundum scientiam. Cogit enim me rei indignitas & ius
 tissima indignatio, ut sic eloquar. Quis enim unquam
 catholicorum ausus est reprehendere scripturam, quæ
 cum tanta ueneratione ab uniuersa ecclesia recipitur, et
 in templis solenniter decantatur, ut Pauli, ut canonici,
 ut sacrosancti? Et (quod intolerabilius fuit) hominem
 prorsus imperitum linguæ Hebraicæ, ita de Hebraismo
 pronunciare, & sententiam ferre, & tales producere
 rationes: quas, testor deum, uel ob ipsarū leuitatem pi
 get referre atq; resellere? O fratres fratres, uincat ueritas,
 & nolimus nosmetipsos exc. ecare improba affectio
 ne, præsertim in rebus tam magni ponderis. Illud tandem
 quis non miretur, quod arguit non fuisse Paulum huius
 Epistolæ autorem, quia in ea scribitur: Celerius uidebo
 uos. Non est autem consentaneum, inquit, quod Paulus
 qui iā ad Cæsare appellarat, ut manus iudeorū effuge
 ret, iterū se ad illos spōdeat reuersurum: quasi uerò Pau
 lus metueret ab hominibus, aut quasi aliās agabo prophe
 tate illi afflictiones obuēturas in ierusalē, & fratribus o
 mni ui cohibētib. ne rediret illuc, cōcesserit eis: minime gē
 tiū. Quin totus seruore incensus & spiritu agitatus, ani
 mo ita respōdit inuictō. Quid facitis flētes & affligētes
 spiritum meum? Ego autem non solum alligari, sed &
 mori in ierusalē paratus sum &c. Quinetiam in Ico
 B 4 mio

Nota pie le
 ctor.

Nota uim
 argumenti.

Actuum. 21

Actuū. 14. nio cūm esset lapidibus obrutus, & penē exanimis à fra-
 tribus receptus, mox tamen iterum illuc, ut discipulos in
 fide confirmaret reuerti nihil trepidat. Potuissē &
 alijs pluribus modis argumentum euitare dicendo quod
 causam ad Casarem deuoluta, & ibi cognita, non
 erat quod à Iudeis metuere sibi ulterius magnopere ha-
 beret. Metuissent enim & illi Caesaris indignationem, si
 manus in eum iniicere uolentius uoluissent, quem ipse
 ut innocentem dimisisset. Item potuissē dicere quod
 multo tempore secesserat ab eis Paulus, quo sperare
 poterat eorum furorē iam deseruisse. Nulla enim est
 tam uehemens animi incensio, que tempore non frige-
 scat. Item quod uolebat Paulus restitui persecutoribus
 suis, sed fratribus. Non enim omnes Hebræi erant perfidi,
 sed multi inter illos profitentes Christum, quibus eti-
 am cura erat de sanctis, ut sepiuscule ipsemet Paulus in-
 dicat. His ergo restitui uolebat, quod latè patet. Sed o-
 mnino carnalis cogitatio est in argumento isto. qualem
 olim habebāt adhuc carnales discipuli domini qui aie-
 bāt, Rabbi, modò querebāt te Iudæi lapidare, & tu ua-
 dis illuc. At nos à Christo didicimus horas duodecim ha-
 bere diē, & tēpus esse fugiendi, & tempus offerendi se
 ad crucem. Hoc ergo iam patefacto, quod argumenta
 quibus mouentur qui hanc epistolam Pauli esse negant,
 & friuola sunt & periculosa: attuli penē immensam
 testium nubem, qui huius epistolæ attestantur quod sit
 Pauli, & canonica: quorum si sola nomina scriberen-
 tur, iustum uolumē complerent. Quare ut cunctos uno
 uerbo complecterer, dixi, quod uniuersus prorsus
 sanctorum

1047. 2.

sanctorum & doctorum cœtus, qui aliquid sibi nominis
 & gloria in ecclesia uendicarunt à maximo ad mini-
 mum, à primis ecclesiæ incunabilis ad hæc usque tempo-
 ra, hanc Epistolam esse Pauli receperunt, & tradide-
 runt, & ex ea sententias tanquàm irrefragabiles, etiam
 in contentione aduersus hereticos allegarunt, sicut &
 ipsemet Caietanus fecit in ientaculis ad conuincēdum
 hereticos: quinetiam specialiter de hac epistola in pro-
 teruos contendentes, ipsam Pauli esse constantissimè asse-
 ruerūt. Ita ut Origenes post magistrum suum Clemen-
 tem, qui Clemens sua ætate (teste Hiero.) erat omnium
 eruditissimus, hæc uerba pronuntiauerit: Ego dico, sicut
 à maioribus mihi traditum est: quod manifestissimè est
 Pauli: & semper antiqui nostri ita eā ut Pauli recepe-
 runt. Sedulius quoq; nō ignobilis autor idē ait. Cyrillus
 Nestoriū hereticū per huius Epistolæ testimonia dān-
 uit. Quæ damnatio in Ephesino concilio est confirmata.
 Hieronymus ut iam uidimus, egregiè defendit illam esse
 Pauli, & se illam ut Pauli accipere profiteretur, commen-
 tumq; hoc, uidelicet non esse Pauli ab hereticis introdu-
 ctum fuisse per spicuum testatus est. Beatus August. in-
 trepidè inter Pauli epistolas numerat, & absq; ullo scrupu-
 lo. Quin & in quodam loco, licet suo tempore apud
 Latinos incertum hoc esset, magis tamen se moueri in-
 quit aut oritate ecclesiarū orientaliū, quæ illam etiā in-
 ter canonicas cōputabant. Quid ergo nunc diceret, quā-
 do tam magno consensu omnes penitus ecclesiæ, & om-
 nes doctores in eam conuenere sententiam? Vnde & in
 quodam prologo ex dictis sanctorum (ut habet titulus)

Inconstantia
doctrinæ.

Origenes.
In hist. eccle
siastica.

Sedulius.
Cyrillus in
cōcilio eph.
Hierony.

Aug. de do-
ctrina Chri-
sti.

De mer. &
rem. pec. ad
Mar.

collecto ad Pauli epistolas (credo aut̄ quòd sit Rabani)
Not. uerba. ita legitur: Vnde quorundam insania repercutitur, di-
centium Epistolam quæ ad Hebræos inscribitur, nō fuisse
Pauli &c. Vide igitur lector qua nota, sanctorum iu-
dicio signantur, qui hanc Epistolam negant esse Pauli,
Theophila. nimirum insaniæ. Theophylactus quoq; contra huius-
modi in hunc modum scripsit. Non possum equidē non
admirari multorum hominum impudenciam, qui cum
intelligant per epistole huius exordium fuisse tot hære-
ses confutatas, haud tamen desistant asserere hanc Epis-
tolam haud Paulo cōuenire, ceu à cæteris epistolis alie-
nam. Velim tamen non esse hos nescios epistole huius,
& sensuum profunditates, & uim illam inconfutabilem
nullius esse alterius posse quàm Pauli, qui Christum ha-
beret in se loquentem. Quòd si dicendi modus illos of-
fendit, intelligant Paulum Hebraica lingua hanc dictas-
se epistolam, ut qui ad Hebræos haberet sermonem, &
unum aliquem de suis contubernalibus in Græcum uer-
tisse. Et pleriq; Lucam hanc transtulisse ferunt, aut Cle-
mentem, cuius etiam in ea uel stilus feruetur. Nec secus
Not. uerba. ij peccant, qui hanc esse Pauli Epistolam negant, quàm
si à Paulo abesse Christum negarent. Hec Theophyla-
ctus. Et cum ita sit, quidam murmurauerunt quòd ego
circa hanc rem ob zelum Christi succensus aliquantu-
lum fui, nec tamen pro rei indignitate.
¶ Post hæc uerò cathalogū ueterū perstringēs qui ma-
gis insignes fuerunt, & de hac epistola tanquam canonica
& ut Pauli testimonia citant, protuli primū Dionysii
Dionysius.
Ignatius,
Clemēs pap. Ariopagitā, Ignatiū, Clementē papā, Petri discipulum,
Anacletum

Anacletum etiam papam, Iginium papam, Hirenæum Anacletus.
episcopū, hi ferè omnes tēporibus Apostolorū uiguere. Iginius.
Tū aggregaui Clemētem illū Origenis (ut diximus) præ Hirenæus.
ceptorē, & ipsum Origenē, qui magna cōstātia hoc asse- Clemens.
ruerūt. Itē Athanasii, Basilium, Chrysoſtomum, Gre- Athanasius,
gorios Græcarū ecclesiarū antistites. Itē Damascentū, Et Basilium.
de nostris Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Gre Chrysoſto.
goriū, & omnes posteriores, qui sine numero sunt. Adie Gregorij
ci & pro hoc cēsura uniuersitatis parrhisiorū in Eras- Græci.
mum. Item cuiusdam Synodi prouincialis sub Apostoli- Damasce.
ca sedis legato & Archiepiscopo & Cardinali senonē. Ambrosius.
collectæ ad has irruumpentes hæreses contundendas. Ad- Hieron.
didi etiam ad opprimendum omne os Nicenum cōcilium, August.
in quo hoc definitum fuisse memoriæ proditum est. Item Gregorius.
Ephesinum, & Laodicense, & Carthaginense tertium. Facultas
Tum decretum Innocentij primi ad exuperium propo- Parrhisien.
nentis & commēdantis illi diuinæ scripturæ uolumina. Synodus Se-
Item Gelasij decretum ex concilio cum septuaginta epi- nonensis.
scopis Romæ habito. Item Paschalis secundi confessio- Synodus Ni-
nem in concilio Lateranensi habitam. Item concilium uni- cena,
uersale Florentinum sub Eugenio quarto. Et quòd non Concilium
debet in ultimis considerari, ipse tam diuturnus omnium Ephesinum.
ecclesiarum usus, que in uniuerso terrarum orbe in tem- Laodicense,
plis, in cultu dei, in sacris mysterijs, lectionem de hac carthaginē.
Epistola accipientes, illud alta claraq; uoce sub titulo Decreta In-
beati Pauli ad Hebræos intonuit. Absurdissimū est enim nocentij.
prudenter ac fideliter cogitantibus uniuersam ecclesiam Gelasij,
tantum mendacium proferre, idque in sacris, quæ cum Paschalis,
deo aguntur. Denique adiecti Petrum Apostolum t. Cōci. Florē.
sten.

3. Petr. ulti. stem, qui citare uidetur specialiter hanc epistolam dicēs. Sicut charissimus frater Paulus secundū sapientiā sibi datam scripsit uobis sicut et in omnibus Epistolis, ubi uides quandam particularē innui epistolā, ubi scripta illa erāt, quae maximē in hac apparet: nam de loganimitate quae parit salutē specialiter admonet Hebræos in hac epistola cap. 10. in fine. et cap. 12. ferē per totum.

Nota lector hic totum. ¶ Postremō fortissima quaedā argumēta perstrinxi. Nā hic autor in cap. ulti. profutetur se esse Hebræū genere, ut per hoc, sicut ibi notat reuerēdissimus, excludat̄ur Clemēs et Lucas, quorū neuter Iudæus, sed alter ē Roma, alter Syrus fuit. Itē hic idē author mittit Timotheū, et per illū epistolā ipsam. Quis autē cōsueuit hoc facere nisi Paulus, tāquam eius pater et magister? Quis etiā hanc autoritatē haberet mittēdi talē? Respōdet Caiet. fortē,

Nota hominis incōstantiam super eodem capi. Clemēs qui erat episco. Ro. At iā ipsemet paulō antē negauit hanc epistolā esse Clemētis. Dicit quispiā q. fortē tiam super Barnabas, sed nō erat Barnabæ discipulus Timotheus, eodem capi. se i Pauli, et iam Barnabas à Paulo discesserat, ut probat scriptura, nec Ierosolymā legitur postmodō remeasse. Quin et ipsemet Caiet. negat hanc epistolā esse Bar-

Caiet. super eadem epistola. cap. 2. nab. sed, ait, cuiusdā posterioris, sicut Erasmus. In quo etiā cōuincitur, quia cū hic autor mittat Timoth. oportet eum fateri fuisse de prioribus nō posterioribus: uide igitur ut à seipsis disidēt. Tertiō hic idē autor memorat sua uincula. Quis autem erat in uinculis. et in uinculis

2. Thim. 2. scribebat, sicut Paul. qui aiebat, uerbū dei nō est alligatū? Deniq; in Italia erat quū scripsit, nimirū Romæ. habēs secū Timotheū, sicut in ultima epistola sua illū ad-

MONUE 2

monuerat, ut ad se ueniret. Vide ergo prudens lector, quot et quanta pro hac epistola quod autor eius fuerit Paulus cōueniūt, uidelicet doctrina primū ipsa magna: deinde eloquiū in lingua propria: tertio causa particularis supprimēdi sui nominis. Quarto quod genere Hebræus erat. Quinto missio i Timothei. Sexto uincula et cathenæ. Ultimo missio ab Italia et de Roma, cū esset ibi in uinculis. Quæ omnia cū certē cōcurrāt in Paulo. particulariter, et in alio quoquam ullo nō legantur tot simul cōuenire, impudēs, proteruus, insanus sane sit, qui his cogitatis cum innumeris præsertim suprā citatis testimonijis, adhuc uel dubitet an Pauli sit.

A Nnotauimus super circa epistolā Iacobi, uerba illa De epistola Iacobi. quæ scribit. Nō est usquequaq; certū, an hæc epistola sit Iacobi fratris domini, dicente Hierony. in libro de uiris illustribus: Iacobus frater domini unam tantum scripsit epistolam quæ de septem canonicis est, quæ et ipsa ab alio quodam sub nomine eius asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit autoritatē. Saluatio tam pura est, ut nulli saluationi cuiusquam alterius apostolicæ Epistolæ cōformis sit: nā nihil dei, nihil Iesu Christi, nihil gratiæ pacisue sonat, sed prophano more salutem: nec ipse se Apostolum nominat, sed tantum seruū Iesu Christi. Ex quibus simul iunctis minus certus reddetur autor. Hæc ille. Ego uerō admiratus primum sum quod ex uerbis Hierony. eliciat nō esse certum autorē huius epistolæ, cū tā expresse dicat nec tāquā dubitās, sed tāquam asserēs Hiero. quod Iacobus frater domini hanc epistolā scripserit: et asserat quod sit una de septem

de septem canonicis, & quòd procedète tēpore obtinuit auctoritatem. Et ad Paulinum sic ait iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, septem scripserunt epistolas tam mysticas, quàm succinctas breues & longas: breues in uerbis, longas in sententijs: ut rarus sit qui non cæcutiat in earum lectione. Quòd uerò Caieta. addit quòd saluatio nulli alijs saluationi cuiusquam alterius epistolæ Apostolicæ conformis est, nihil habet momenti. Nam & Ioannes nulli similis est in hoc, qui nec saluationem ullam habens, statim erumpit. Quod fuit ab initio &c. Illud omnino mirū q̄, ait, nihil esse Iesu Christi, in hac saluatione, cum hinc incipiat: Iacob seruus Iesu Christi. Deniq; q̄ notat uelut prophanū, dicere sic nudè salutē, nō tam hinc Apostolū, quàm simul oēs, & uniuersum Apostolicū cōciliū dānat, qui his uerbis ad quos miserūt epistolā salutarūt. Apostoli & seniores fratres, ijs qui sunt antiochia & Syria & Cilicia fratribus ex gētibus salutem.

Actu. c. 18.

¶ Annotauit & circa epistolas duas Ioannis ultimas non esse credendū quod ex Papiæ adducitur, de alio quodam Ioanne Theologo. Nec putandum esse Papiæ commentaria illa quæ etiam continent alia quædam fabulosa, uel ipso Eusebio teste. Porrò quòd non solū Hieronymus ijs attestatur epistolis ad Euagriū scribens, quòd sint Ioannis euangelistæ: uerum etiam stilus ipse & uerba Ioāni peculiaria quæ ibi legūtur, idē cōfirmant. Nam quis ausus esset dicere, Et testimoniū nostrū uerum est, nisi qui dicret, Scimus quia uerum est testimoniū eius?

Ioan. 21.

¶ Annotauit & de Epistola Iudæ, primum quòd ait non esse certò canonicam, quia Hieronymus non habet

bet hoc ut certum, ex eo quòd ait. Iudas frater domini parua quidem scripsit epistolam, quæ de septem canonicis est. Quis hic non stupeat, inde colligi ex Hieronymo hanc epistolam non esse certò canonicam, ubi ipse ait, unam esse de septē canonicis? Neq; uerò quia addit, à quibusdam reijci, eo quòd de Apocryphis testimonium sumat, ideo & ipse putādus est reijcere, aut nō recipere, qui statim cōtrā adiecit, uidelicet, quòd auctoritatē uetus state & usu meruit, & iter sc̄tās scripturas cōputatur. ¶ Deinde annotauit quæ adiecit commentans illa uerba. Prophetauit autem septimus ab Adam Enoch, &c. Adiecit enim: Hic est locus unde Hieronymus dicit refutari à multis hanc Epistolam, nec ab re: quoniam & si citare Apocrypha multò magis liceat quàm poetas, auctoritati tamē sacræ scripturæ derogat, ut apocrypha prophetia, ut simpliciter & absolutè prophetia inducatur: quòd hic fieri clare apparet, dum absolutè dicitur, Prophetauit autem &c. Hæc ille. Vbi uide quàm audacter (ne durius loquar ut res ipsa postularet) huius Epistolæ autorem arguit falso crimine, eò quòd id quòd est apocryphum, attestetur esse propheticum. Sed absit, ut pia corda tam ineptam huius uiri calumniam in Apostolum Christi admittant. Non enim quia, quòd in Apocrypho scriptum fuit, assert, idcirco ipsum quòd assert erit apocryphum. Hic adduxi Bedæ & Dionysij Carthusiensis auctoritatem qui obuiarūt huiusmodi obiecto. Potuissem aggregare & Hieronymi sententiam super Epistola ad Titum. Et Aug. in libr. 15, de ciuita. dei. cap. 13, qui hoc idem rectè annotant, assertentes epistolā hanc ab importunis.

ab importunis. Addo nunc quod & Dionysius Ariop.
cap. 4. de diu. nominibus, de hac epistola citat testimo-
nia. Illud etiam non omitam, quod si (ut ait ipse Caieta-
nus) citare apocrypha tolerabilius est quam poetas, pro-
fecto magis reprehendi debuit Paulus, qui Epimenidis di-
ctum in Cretenses canonizat, cum poeta multa metian-
tur. Verum sicut ibi Paulus non accipit a poeta testimo-
nium, sed ei tribuit potius: ita hic Iudas non ab apocry-
pho testimonium accipit, sed potius illud quod in apo-
crypho continebatur, ut uerum probat.

De ult. capi-
te Marci.

A Nnotauit quod & de ultimo Marci cap. dixit,
quod non sit solidae autoritatis ad firmam fidem, si-
cut cetera Marci indubitata, eo quod quidam aliquando
suspicati sunt illud fuisse adiectum. Ergo hominum suspi-
cione quorūlibet uacillare debet scriptura. Si sic res ha-
bet, quid iam erit firmum de illa? Ad haec, si hoc capitulum
non erit pars Euangelij Marci, sequitur quod muti-
lum habet ecclesia Christi unius euangelistae euangelium:
& id quidem in ea parte, quae erat potissima, ubi de re-
surrectione agebatur, cuius enarratio maxime conuenie-
bat Marco, qui propter uictoriam resurrectionis in leo-
ne designatur. Quis haec nisi desipiat probet? Adde q,
hoc caput quod isti in dubium uocant, ecclesia in duo-
bus solēnissimis festis. i. in die sancto pasche & resurre-
ctionis, clara uoce recitat & concinit in sacris templis
sub Marci titulo, quam qui dicere audent in huiusmodi
errare, nihil est quod non ualeant uel asserere, uel nega-
re, ut lubet. Quare contemnendi sunt potius, quam sint
dignandi, ut cum illis contendas. Illud hic adde quod si-
mili-

milititer irrationabiliter putat epistolam ad Colosim cal-
ce mutilam esse.

Amb.

A Nnotauit similiter, historiam adulterae apud Ioanē. In epistola
quā diuus Ambrosius semper in ecclesia decan ad studium.
tata fuisse testatur, & omnis ecclesia ad haec usq; tēpo-
ra recepit, iniuria reuocari in dubiū. Itē locū illū apud
Lucam, ubi legitur in agone domini apparuisse illi An-
gelus de caelo confortans eum, quem locum Dionysius
& citat & probat. Et item illum apud Ioannem Tres de caelest.
sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & hierarch.
Spiritus sanctus: quae uerba ab infidelibus translati-
bitus detracta fuisse testatur Hieronymus, quo minus du Hiero. in ar.
bitare debebat Caietanus, si sibi constans uolebat esse, ad Eustoch.
cum iam fecisset Hieronymum regulam canonicorum Inconstantia
librorum. doctrina.

¶ Post haec de alijs scripturae sanctae libris, quos ut ca-
nonicos & sacrosanctos iam recepit ecclesia, ut ex de-
cretis pontificum constat, differui, ut de libro Hester,
quem Erasmus exulare facit a canone Hebraeorum, con Eras. in suo
tra Hieronymi testimonium. Et de libro Thobie, cui symb. & in
reddit elegans idem Hieronymus testimonium, asse li. de lib. arb.
rens Hebraeos illum a suo canone secuisse, & de li- cōtr. Luth.
bro Iudith, de quo idem ipse testatur, quod eum Nyce Hiero. in pro
na synodus in numero sanctarum scripturarum com- logo eius li-
putauit. De libro quoque Sapientiae, pro quo attuli te bri-
stimonium illiusmet scripturae, per quam conuincitur
opus esse Salomonis, non Philonis, ut Hebraei mendacis-
sime effutiant. Nam eius libri autor ea de se praedicat,
quae non nisi regi & ipsi Salomoni conueniunt. Se enim

C regem

Cap. 1. s. 9. regem electum à Deo, ipsiq; Deo domum edificasse
10. prædicat. Produxi & Augustini testimonia euidentis-
sima, etiam in contentione contra eos qui eius uolu-

Aug. in lib. minis autoritati derogabant. Poteram Ambrosium ad-
de prædest. 5 dere & Cyprianum, & Hilarium, & alios multos, qui
de eo libro sententias plures ut solidas & tanquam à
spiritu sancto profectas, sicut caterarū scripturarum

Dion. de di. sanctarum sententias protulerunt. Non est dubium
ui. nom. quòd de eo libro beatus Dionysius quædã citat, Imò

Ad Rom. 10. re uera etiam beatus Paulus Apostolus.

Ad Cor. 1. DE libro quoque Ecclesiastici latius disserui ijs-
dem argumentis. Adieci obiter disputans etiam
de historia Susanna, & Belis draconis, & lacu leo-
num, & hymno puerorum in Daniele, probans ea cun-
cta ad sacram pertinere scripturam. Nec Hieronymū
docuisse contrarium in prologo, ut multi, & præser-
tim Erasmus parum attentè legentes colligūt. In quod
& Ruffinus impexit: unde elegāter ab ipso Hierony-
mo, in quem hæc obiecerat, retunditur. Hæc enim in illū

Hieron. in Hieronymi uerba sunt. De Daniele breuiter respon-
Ruffinum. deo, me non negasse eum prophetam, quem statim in
fronte prol. gi prophetam confessus sum: sed quid He-
braei dicerent, & quibus argumentis suam niterentur
probare sententiam uoluisse monstrare. Quod autem
refero quid aduersus Susannæ historiã, & hymnū triū
puerorum, & Belis draconis fabulas, in uolumine He-
braeo Hebraei soleant dicere, qui me criminatur, stultū

Nota, se sycophantam probat. Non enim quid ipse sentirem,
sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauī: quo-

rum

rum opinioni, si non respondi in prologo breuitati stu-
dens, ne non præfationem sed librum uiderer scribere,
puto quòd statim subiecerim, dixi enim, De quo nō est
huius temporis differere: hæc Hieronymus. Et cum ita
sit, tamen non ueretur Erasmus ita in scholijs hoc in lo-
co apud Hieronymum subnotare: hic Hieronymus usa-
frè respondet, siquidem ex ipsa præfatione planè appa-
ret, eum ita sensisse. Sycophantiam igitur & mēdacem
Hieronymum facit Erasmus, quem aliud sensisse, quam
ipse se sensisse testatur, audeat asserere. Quem alibi uio-
lentum, sepe uariū, parumq; sibi cōstantem, & alijs
huiusmodi epithetis non dubitat traducere. Sed non
operæpretium pugnare in manes. hoc mihi satis, quòd
pius ac prudens lector potius arbitrabitur menacem
& procacem Erasmus quàm Hieronymum. Nec mo-
ueatur quisquam quòd Hieronymus ea ueru iugulante
transcripserit, nam ueru illud non erat signum, quòd re-
probaret, sed quòd in Hebræo ille nō comperisset, necq;
ipse de Hebræo trāstulisset. Alioquin si ueru illo uoie-
bat significare quòd nō probabat. Quid est ergo quod
idem ait, quòd nolebat uideri imperius eas detruisse?
Nam hoc ipso facto id uolebat uideri, si hoc illud ue-
ru significabat. Est ergo manifestus Hieronymi sen-
sus, quòd propier imperuos uoluit, quæ ipse de He-
bræo non trāstulit, tamen de alia translatione, id est,
Theodotiōis componere cum suis, ueru autē iugulare,
ut intelligeretur quòd suum a se translaturum non esset,
quia in Hebræis illud non comperisset. Illud insuper

Nota in
co apud Hieronymum subnotare: hic Hieronymus usa-

Erasmus.
in annot. in
epistolā 10ā.
c. 5.

C 2 sum

In *Erasmi*. sum miratus, non potuisse *Erasmum* etiam adnotare, *Hieronymum* idcirco *Belis draconis* appellasse fabulas, ut iudicaret eas procul esse à ueritate, cum ipsemet *Erasmus* multos offenderit, quòd sacras historias, fabulas dixerit. Quod multo minus ei quàm *Hieronymo* licebat. Quis enim ab *Erasmo* dictum in bonâ partem trahere ualeat: cum iam nec terræ nec celo pepercerit, et suspicatus sit etiam ipsos euangelistas memoria lapsu aut humana aliqua fragilitate errare potuisse in aliquo à uero. At *Hieronymum* non solam excusabat subiecta materia, et notissima hominis pietas, uerum et illud maxime, quòd ibidem ubi fabulas appellat, indicat se eas probare, dum *Ruffino* respondet obiectanti quòd eas improbare: quem et huius criminatationis nomine *scycophantam* et stultum uocat: quòd magis miranda est *Erasmi* calūnia. Nec enim nos latet, quòd hec uox fabula, quæ à fando dicitur, unde et fabulor, ut ipsa sua non magis falsam quàm ueram significat narrationem: quandoquidem et uera fabulari solemus, et falsa: quia tamen plerumque non absque mendacio, ipso usu accommodata est, ut magis ea significet quæ falsa sunt, nisi materia subiecta prohibeat, ut in proposito abusus est ipse *Hieronymus*. Neque adeo temerarius erat, qui erat sanctissimus, ut quod in uniuerso Christiano orbe probabatur, ipse iudicio Synagoge consentiens uellet improbare. Nam audi o pie lector, quæ *Cyillus* pro quid *Cyillus* antistes *Alexandrinus* inuictissimus triuistoria suorum phator hereticorum de hac *Susannæ* historia censet. *famæ*. Etenim hæc eius uerba in libro primo in *Leuit.* ferme in principio.

principio. Sed tempus est nos aduersum improbos uti *Susannæ* uocibus, quas illi quidem repudiâtes, historiam *Susannæ* de catalogo diuinorum uoluminum defecerunt. Nos autem et suscipimus et opportunè contra ipsos proferimus dicentes, *Augustinæ* mihi sunt undique etc. Quomodo ergo computandus erit *Hieronymus* inter improbos illos presbyteros, qui libros defecât diuinos, quos omnes boni et ecclesiastici accipiunt?

A Dieci et pro libris *Machabæorum* plura, et primo sententiam doctorum communem, quæ in quodâ prologo legitur his uerbis. *Machabæorum* libri licet non habeantur in canone *Hebræorum*, tamen ab ecclesia inter diuinorum uoluminum annotantur historias. Et *Augustinus* ita dixit, *Machabæorum* libros non *Iudæi*, sed ecclesia pro canonicis accipit, adde quòd et *Paulus* ad *Hebræos* undecimo ex his libris citare uidetur historiam de septem martyribus uel ipso *Caietano* teste. Itaque quòd in prologo *Galeato* scribit *Hieronymus* in apocrypha computari, de canone *Iudæorum* intelligendum est eorum, non ecclesie, nam ipso teste, *Apocrypha* nescit ecclesia. Illud etiam non me latet quòd idem *Hieronymus* alibi in prologo admonet, in hæc uerba. Sicut *Iudith* et *Thobie* et *Ma* sup. lib. *Salomachabæorum* libros quidem legit ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, sic et illa duo uolumina sapientiam et ecclesiasticam legit quidem ad edificationem plebis, non ad autoritatem ecclesiasticorum dogmatum. Ex quibus uerbis patere uidetur ex *Hieronymi* sensu ecclesiam non habuisse tunc temporis pro canonicis hos libros.

Nota hæc.

Matth. 16.

Rom. 3.

Act. 20.

Nota hæc.

broſ, quod ut ſanè intelligas, cogita quòd eccleſia (ut ad rē pertinet) duobus modis dicitur, uno quidē, ut maiores ac prelati ſignificentur, iuxta quem modum dixit dominus, Si nōn audierit eos, dic Eccleſia: & apud D. Paulum eccleſia eſt columna & fundamentum ueritatis: & iuxta hunc modum etiam Hieronymi tempore & longe antea receperat hos libros eccleſia. i. ipſi maiores, & pro canonicis habebat ut clarè patuit ex Niceſina Synodo de Iudith, uel ipſo Hieronymo teſte. Alio uerò modo dicitur eccleſia pro uniuerſa collectione fidelium, ac præcipuè pro corpore & minoribus de eccleſia, quomodo dixit Paulus, Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos ſpirituſ ſanctus poſuit regere eccleſiam Dei. &c. Et iuxta hūc modum fateor atate illa in multa eccleſiæ confuſione ac perturbatione ab hæreticis, aut parum pijs hominibus, ſed duris & contentioſis, nõdū hos libros uniuerſaliter receptos fuiſſe, ut & Gregorius & alij doctores notant. Tunc enim neq; epiſtola ad Hebræos à Latinis recipiebatur, nec Apocalypſis à Græcis, quæ tamen apud maiores & in pluribus concilijs receptæ erāt: quod latius patere feci. At uerò nõdū poſt tot excuſſa ſecula, poſt tot ſacroſancta concilia & decreta, poſt tantum ac tam diuturnum omnium eccleſiarum conſenſum & uſum, poſt expreſſam claritatemq; ipſius Catholice eccleſiæ & toties repetitã uocem, auſere ſe opponere, neq; ſatis tutum, neq; niſi ſuperbum putare poſſum. Eſt enim quidam ſummis ac neotericis non ſatis exactè rem conſiderantes, ante exciſatas has hæreticorū turbas aliter opinati ſunt, aut ſcripſerunt

ſcripſerunt, conſuſè tamen: non opinor huiuſmodi hominū autoritatem, pontificum decretis. ac expreſſè ſedentis docentisq; eccleſiæ uoci, & de Petri cathedra perſonã ti, præferri, ſed longè poſtponi debere. Patet enim in decretis Innocentij, & Gelasij, & poſtremò Eugenij quarti in concilio Florentino, hos libros Machabæorū in canone & in eodem ordine computari cum reliquis ſcripturis ſanctis. Ex quo etiam patet nouum, inauditū & minime probandum Caietani commentum, qui cum his autoritatibus quas puto ante nõ uiderat urgeretur, ut ſaltrè aliquid reſpōderet, de propria autoritate partitur ſcripturam in canonicos libros, uno & altero modo accipiendo canonicos. Quam diſtinctionem penitus alij ignorauerūt. Nam decretis quidem ipſis minime cōuenit, quæ unum ſolum ordinem canonicorum tradunt: Alioquin quilibet ſua propria autoritate poſſet dicere, ille liber eſt canonicus illo modo, quod eſſet tandem dicere, non canonicus. Nam Innocentius Papa Exuperio conſulenti quinã libri reciperentur in canone, in hūc modū reſpondit: qui uerò libri recipiantur in canone ſanctarū ſcripturarū, breuis annexus oſtēdit. Hæc ſunt ergo quæ deſiderata moneri uoce uoluisti. Moysi libri 5. Ieſu Naue, Iudicū, Regnorum libri. 4. ſimul & Ruth, Prophetarum libri. 16. Salomonis libri. 5. Pſalterium, item hitoriarū: Iob liber unus, Eſter unus, Iudith unus, Machab. duo, Eſdræ duo, Paralip. duo. Item noui teſtamenti Euangeliorum libri. 4. Pauli apoſtoli epiſtola. 14. Epiſtola Ioannis tres, Epiſtola Petri dua, Epiſtola Iacobi, Actus Apoſtolorum, Apocalypſis Ioannis. Hæc ibi.

Gelasij de-
cretum.

Et Gelasius papa catalogum sanctarum scripturarum tradens, cui titulus hic præponitur. Ordo ueteris testamenti, quem sancta & catholica suscipit & ueneratur ecclesia &c. sic dixerit. Quinque Moysi, Iosue, Iudicij, Ruth, Regnorum, Paralip. Psalmorum, Salomonis libri tres, Sapientie, Ecclesiastici, Iſaiæ, Hierem. Ezech. Danielis, & 12. Prophetarum. Item Iob, Thobia, Esdræ, Ester, Iudith, Machabæorum. Hactenus de libris ueteris testamenti, inter quos reponuntur absq; scrupulo & discrimine ullo hi Machabæorum libri, ac cæteri de quibus disputamus. Et aduerte efficacius argumentum, quo omnis obliquæ tergiversationis ratio præciditur: duos ibi Pontifex ille principales ordines librorum, quos recipit ecclesia euidenter declarat. Primus est in quo sola diuina & canonice collocantur scripturae, quæ diuinam & infallibilem ueritatem continere creduntur, tanquam à certa spiritus sancti inspiratione ac directione profectæ, ut propterea irrefragabilis autoritatis constituentur. Secundus ordo est, in quo ponuntur quæ superiorum scripturarum tractatores aut disputatores Theologi dignè commentati sunt, aut disputauerunt cum laude quæ quoniam non certa sunt ueritatis, in primo ordine non collocantur: quia tamen multa pandunt ad ædificationem ecclesie, ad confutationem prauorum dogmatum, ideo & recipiuntur quidem ab ecclesia, sed in secundo ordine, ita ut de harum ueritate liceat in loco dubitare, & quod falsum uideatur Christiana libertate & efficacibus rationibus (modestè tamen & cum reuerentia, & gratiarum actione, quæ eis debentur pro multis alijs ueritati-

Nota.

ueritatibus & utilibus earum doctrinis) improbare ac refellere. Videamus ergo in quo ordine scripturarum collocauit hos libros Gelasius, de quibus agimus, in primo, an in secundo? Certè in primo. Post hunc enim ordinem statim ad ea quæ in secundo ponenda erant descendens, ita præfatur, Post propheticas, euangelicas, atque apostolicas scripturas, quibus ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est &c. Et post modo statim subiungit, has quas dico secundi ordinis. Et per hæc patet, paulò duriores esse, imò manifestè decipi, eos qui existimant hos libros eius esse receptionis & autoritatis apud ecclesiam, cuius sunt alij ecclesiastici secundi ordinis. Nam si ita esset, debebant ergo in secundo ordine, non in primo à Gelasio collocari, cuius contrarium manifestè perspicimus. Sed satis in re clara disputatum est: mitto concilia reliqua, & illud Carthaginense tertium, ubi affuit Augustinus, in quo palam hæc omnes scripturae Canonice uocantur. Illud certè quod sub Eugenio. 4. celebratum est Florentiæ, quò totius orbis confluxere nationes, quæ habebant aut querebant ueram Romanæ ecclesie fidem, tam clarum est, ut mirer inueniri contradicentes. Nam si id agunt, ut semel emissum uerbum & positonem defendant, nouerint quòd hinc plerumq; perficitur hæretici. Error enim simplex non facit hæreticum: sed cum sensum nouit Ecclesie & contemnit, aut superbe defendit, tunc formata est in corde hæresis. Deniq; si non aliud nos ad recipiendum hos libros ut certè Canonicos, persuaderet, hoc putassem satis esse, quòd ad exugnandos hæreticos fermè nihil inuenitur ualidius.

Ad Hebr. 6. Baptismi enim infanda iteratio, ubi clarius quàm in epistola ad Hebræos reprobatur? Confessio, & extrema unctio, & fides sine operibus mortua, ubi evidentius quàm in Iacobi epistola legitur? Liberū arbitrium ubi Ecclesiasti. 15. fortius quàm in ecclesiastico comprobatur? Purgatorium esse & sanctorum orationes qui sunt in cœlis, nobis prodesse, ubi expressius quàm in libris Machabeorum auditur? Turpissima filij Dei mors ubi explicatius & 15. quàm in libro sapientiæ enarratur? Et alia multa inde licet accipere, quibus manifestissimè infideles & hæretici confunduntur. Nam quia aliud non habebant refugium, ut Augustinus testatur, huc se uertebant, uidelicet ad pernegandum eos esse Canonicos. Ad hæc, quid in eis quaeso inuenitur quod offēdat aut in fidei doctrina, aut morum, aut in historijs? certè nullum à quoquā inuentum est aut prolatum ex his libris offēdiculum, tot iam elapsis seculis, nisi fortè ab ijs quos non audiunt oues. Si igitur nulla ibi offēnsio, si tot ueteres adeo sancti, adeo docti, in autoritatem extulerunt, si in ecclesijs, in diuinis ac sacrosanctis mysterijs pari gradu, ut alij, clara uoce & tãto tēpore intonantur, si deniq; & Synodi plures & pōtificum manifesta decreta hoc pronunciant, quenam tandem hæc horum sapientia, ita trepidare, & nolle canonicos comprobare, perinde ac si hoc admittatur, res fidei confestim periclitatura sit? cū magis è contrario (ut uidimus) adiuetur? Quare placuit, & probauit, quod in quodam libro Catholicorum nomine, hæreticis negatibus Machabeorum libros esse Canonicos, eleganter ac uere in hanc sententiam repositum

sum est, Iudæi hos libros nō habent in suo canone, Christi autem ecclesia habet. Qui igitur Canonem Iudæorum sequuntur, suo se iudicio produnt nō ueros esse ecclesiæ filios, sed spurios Synagogæ.

Illud uerò, quod ipse Caietanus etiam audet horum quodq; autorem librorum reprehendere, quod abominationem desolationis prophetatam à Daniele pertinere ad idolum Antiochi docuerit, quàm sit indignè factum & insolēter, alij uiderint. Ego uerò id planè censeo, quod reprehendendo tot ille admittit errores, quot penè dixerim uerba effudit: quod miraculo arbitror factum esse. Primò enim ait, non prædici fore abominationem in templo, cū planè scriptum sit, Cū uideritis abominationem desolationis stantem in templo sancto: non enim propriè ipsa desolatio stare dicitur, sed abominatio, quæ erat idolum. Secundò negat fuisse ullum tempus simulachri, quo tempore fugiendum esset Iudæis: negat igitur historiã illam Machabeorum, ubi legitur quod tempore illius simulachri, nullum aliud erat Iudæis ab immanissima tyrannide remedium quàm fuga. Tertio quod mirabilius longè est, declarat tempus fugæ esse cum uiderent abominationem desolationis: At hoc certè fuit iam capta ciuitate à Casare & debellatis Iudæis, cū iam oēs partim trucidati, partim essent captiui: comodū sanè tēpus ad fugiendū. Sed quid in his moror? Propria uis sermōis, ut Hieronymus rectè cēset, idolum quoddam innuit, quod uerè est abominatio stans in templo sancto. Sed in hoc error est Cardinalis, quod putauit quia dominus manifestè significat prophetiam illam

Caiet. apud
tionem desolationis prophetatam à Daniele pertinere
Math. 24.

1. Mach. 1. et
2. cap.

Hieron. supra
per Matth.

illam esse uerificandam sequentibus temporibus, non potuisse simul ad Antiochi idolum spectare: quasi nouū sit in scripturis uerba prophetica etiam multoties uerificari: quod latius patere potest ex mille locis: et qui hoc non admittit, nec ipse dignus est admitti ad scripturarum interpretationem.

DE libro Apoca. quantum legerim, Caietanus nihil censet, nisi quod fatetur se non intelligere. Erasmus autem pluribus in locis et hereticè et schismaticè de eius auctore censuit, abscindens eum librum à sacra scriptura. Nam in suo Ecclesiastè ait, Epistole apostolorum catholice nouo testamento sinem imponit. Cetera cum iudicio recipienda sunt: O arrogantia non ferendam, tanquam clarum sit per ecclesiam non attingere Apocalypsin ad nouū testamentum. Si enim attingat, non est lectoris iudicio danda eius receptio. In annota. quoque multa comminiscitur, ut suadeat hoc opus nō fuisse Ioannis apostoli. Primum quod nec a te Hieronymi recepta erat apud Græcos, Deinde multos eruditissimos uiros infectatos fuisse multis conuictijs hoc argumentum quasi nihil haberet Apostolicae grauitatis, sed uulgatam tantum rerum historiam, figurarum inuolucris adumbratam. Item nec insententij esse, quod apostolica maiestate dignum uideatur. Postremo ait, Equidem uideo ueteres Theologos magis ornandæ rei gratia hinc adducere testimonia, quam ut rem seriam euincant. Hec Diabolus per Erasmus. Nos autem iam uisimus, quod licet Hieronymi tempore Græci uniuersaliter eam non reciperent, ueteres

tamen

tamen eorū auctores, teste ipso Hieronymo, recipiebāt, quos ipse potius se sectari uelle testatur. Quod uerò ait, eruditissimos uiros multos infectatos fuisse hoc opus, ita est in edacium merum, sicut nec nouum ex ore illo loquacissimo. Cur enim non citauit uel unum de eruditissimis, nisi quia pro more suo hereticos intelligebat: hi enim apud illum sunt eruditissimi. Quod uerò iudicat de sententijs, non apostolica maiestate dignis, facile contemni potest: quia, ut solemus dicere, non est apostatici spiritus censere de Apostolica maiestate. Quod eluserit tādē ueteres Theologos tāquā nugaces, ut pote quod usi fuerint eius libri sententijs ad ornandum potius quam ad rem seriam euincendam, dignum erat ut potius uerberibus quam uerbis responsum ferret. Sed audi reliqua. Ait enim, me nonnihil mouerent tum alie coniecturæ, tum illæ, quod reuelationes scribens tam sollicitè suum inculcat nomen, Ego Ioannes, Ego Ioannes etc. Ego uerò totum uolumen illud percurrens, non nisi semel in principio legi dictum, Ego Ioannes, et iterum in fine semel, et nullibi sic inculcatum, ut iste ait: ut agnoscas impudentissimam calumniam: quanquam, quæ coniectura hæc? Nam, quis est qui magis proprium nomen quam Paulus inculcet? Addit, quod in Græcis, Titulus sic habebat, Ioannis Theologi, non apostoli, quæ si non id cognominis illi propriissime conueniret, qui sic intonuit, Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸ θεόν, etc. Quinimo Dionysius hoc nomine illum uocabat. Sic et Origenes et Chryso-

mus.

mus. Agnosce in ergo argumētatorē qui tā bellē cōtra se concludat? sed, inquit, Dorotheus Tyri Episcopus qui prodidit Ioannē scripsisse euangeliū in Pathmos insula: de Apocalypsi nullum uerbum. Quid hōc argumētū Error Dorothei episco- to uanitas? nec enim de epistolis eius mēminit. Adde quōd & falsō dicit, eum scripsisse euangelium in insula Pathmos, cū illud scripserit Ephesi, unde facile potest uel error esse scribentis, uel alterius corrumpētis, qui loco Apocalypsis quā uerē scripsit in insula Pathmos, reposuit euangelium. Addit: Dionysius Alexandrinus putauit hanc Apocalypsin esse cuiusdam alterius Ioannis: Caius uerō quidam putauit esse Cerinthi. At idcirco tantō minus his erat credendum, quātō nec secum concordant. Mirabile autem est quōd tot ac tantis testimonijs quę contrā probant nec fidem habuerit, nec illa tantilli fecerit. Primō enim Dionysius Ariopagita propria epistola ad Ioannem hoc uolumē prænunciat, & in cœlesti hierarchia ex illo producit quasi Ioannis apostoli. Deinde proditum est à Hieronymo, Melitonem Haudensem episcopum, & Iustinum martyrem super eo libro tanquam Ioannis apostoli commentaria edidisse. Adde & Iræneum Lugdunensem episcopum: hos quatuor uetustissimos autores quis prudens ausit contemneret? his aggrego posteriores tā Græcos quā Latinos, qui de hoc libro tanquam canonico & Ioannis apostoli frequenter produciunt sententias, quos enumerare longissimum esset opus. Quōd autem id fecerint ornandę rei gratia, Erasmi cum est commentum. Est uerō sententia pontificum in decretis & synodis

synodis plurimis pro hoc uolumine. In Toletāo enim receptissimo cōcilio ita legitur, Apocalypsin librū multo Nota pro-
riū cōciliōrū autoritates & synodica sanctorū præsulū li. Apoc.
Romana decreta, Ioannis apostoli esse præscribit, & in
ter diuinos libros recipiendā esse cōstituerunt. Hęc ibi.
Quid autē putas huic tāto testimōio respōdisse uirū illū?
Nō aliud enim potuit, nisi quōd non credebat ea uerba
esse cōciliij, sed Isidori, tāquā falsarius esset Isidorus, qui
supposuerit propria tāquā essent à cōcilio. O proteruitā
incōparabilē. Ad hęc apud Augustinū Philastrū Brixitē
sem episcopum qui temporibus Augustini floruit notā-
tur in hæreticorū catalogo qui negarunt euangeliū &
Apocalypsin Ioannis, & iste infelix respondit, quōd non
propter hoc quōd negarēt Apocalypsin suggillati sunt
hæresis, sed solum quia negarūt euāgelium. At qui Aug.
utrūq; simul adducit in causam. Ad hęc, ipsemet illius li
bri autor testatur se esse Ioannē illū qui relegatus fuit Nota.
in insulā Pathmos, quōd nō nisi de Ioāne apostolo ex hi-
storijs cōstat: quo euincitur, quōd si nō sit ipse aposto-
li, nebulonis alicuius fuit, & tamē uel ipsemet Erasmus
à ueritate coactus fassus est, non posse sibi persuaderi
Deū passurū fuisse, ut Diaboli techna tot seculis impu-
nē deluderet populum Christianum. Et re uera sic est.
Quare tam diuturnus consensus, tam continua & con-
stans totius Ecclesię uox, tot concilia superius citata
plus satis esse ualent ad persuasionem non perfido ac
pertinaci. At sunt qui offenduntur figuris & inuolucris
huius libri, quasi uerō non hoc propriē sit propheticū,
& quasi non passim similia in ueteribus scripturis, uel
apud

apud Ezechielem, legantur. Sed uæ ijs qui uolunt cœcū lum metiri palmo.

Luc. 3.

Illud quoq; tanquam intolerabile annotandum censui, quod quasi rem possibilem admisit Lucam in genealogia Christi unam generationem superfluum adiecisse: excusat autē illum, quod secutus sit. 70. qui erant magna autoritatis. Bene habet. Ergo autores sacra scriptura sequuntur interpretes? Et qui condunt mare unde effluunt riuuli, accipiunt à riuulis ut creent mare? Addit. Et ita prouidit spiritus sanctus, ne sanctis doctoribus imputaretur quod exposuerūt textum: sacra scriptura iuxta interpretationem communiter receptam: quando quidem licuit Euangelistæ idem fecisse absque proprio errore. Hæc ille ad Lucæ excusationē, sed oportebat etiam excusare spiritum sanctum, quod permisit suum amanuensem, hominum autoritate duci, aut etiam ductum errare, & ita egregia prouidentia errorem relinquere in euangelio. Ad hæc nunquid Lucas ex pers erat Hebræi sermonis, ut necesse haberet sequi. 70. Quod & si fuisset, Apostoli saltem qui hoc euangeliū uiderunt & probauerunt, nunquid & ipsi erant ignari linguæ, ut hunc errorem non uiderent? Quod si hoc Euangelium nō probarunt Apostoli, ergo iuxta Caietani doctrinam, non habet autoritatem scripturae. Cum dolore hæc loquor. nō sunt enim hæc digna inter catholicos, ut disputentur.

Act. ap. 11.

Illud quoque à me annotatum est, quod in act. apost. ubi agitur de Herode Caietano sic scribit. Vnde Lucas Herodis nomen ei attribuerit non inuenio autenticè.

cè: Nam Iosephus hunc appellat Agrippam maiore. Hæc ille. Et ut scrupulus inijceretur infirmis, citat Iosephum tanquam dissentientē. Et nota, quæso, dicendi modum Vnde Lucas attribuerit ei Herodis nomen: quasi uerò hoc nomen à Luca sit ei attributum, quod non haberet. Denique quid oportebat querere unde Lucas hoc nomē acceperit, quasi indigeat testimonio ullo scriptura apud fideles, aut quasi opus fuisset Luca ulla scriptura, ad sciendum illius nomen, quem facillè de facie norat, & sciebat sic eum uocari ab omnibus. Quid autem magis autenticum sensu proprio: nec quicquā est, quod etiam uocaretur Agrippa: illud enim nomen Herodes hereditarium erat ac regium, persona uerò illa uocata est Agrippa in gratiam illius Agrippæ qui Cæsari charus erat. Hæc eruditissimæ sunt.

Annotauit etiam quod immeritò reprehendit & Luc. 1. ipsum Lucam de ratione grammaticæ in cantu Zacharie, quod dixerit iusiurandum quod iurauit & c. cum, ut ipse ait, debuerit dicere iusiurandi, parum attēdens quod id legeretur appositiuè, ad id quod dixerat: Ad faciendam misericordiam & c.

Illud etiam quod propria autoritate apud Matthæum emendat, id est corrumpit, quis nō admiretur? Quod Matth. 24. enim dominus dicit duces cæci, excolātes culicem, camelum glutientes, ita commutat, ut pro camelo musconem aut muscam, aut uespā, aut asilum recipiamus. Nō enim aliter, inquit, quadrat metaphora: non enim solet de glutiri camelus. At, quæso, nunquid solet esse trabes in oculo? Et tamen dominus ait, Trabem in oculo tuo non
D uides.

uides, nisi fortè pro trabe reddat nobis ille baculū uel bacillum qui posset esse in oculo, ut quadret sibi metaphora. Sed quis non uideat quòd rei incongrua id planè quadrat, quòd est incongruum? Itaq; ob hoc ipsum congruebat parabola hæc domini in Phariseos, quòd talia essent eorum crimina, quæ deglutiebant, quale animal illud camelus, id est, immanitate ingentia, iniquitate tortuosa, ac per hoc sua pte natura inglutibilia, cum tamen quæ erant minima quam diligentissimè obseruarent, & sic eleganter in eos uerificata est parabola domini, quòd ipsum dominum unquè ac sacrilegè pretio emunt à proditore, uastisq; clamoribus tollunt in crucem, pretiū autem ipsum nolunt mittere in carbonam, nec audent intrare in prætorium ne contaminentur uiri homicidæ. Non fas ergo fuit mutari scripturam pro phantasia, nullo præsertim codice aliter habente, nullo autore aliter cogitante, cum omnes probauerint metaphoram siue parabolam. Nam & apud eruditos multæ tales sunt: ut illa, Asinus ad lynam. Eat nunc aliquis, & improbet dictum hac ratione, quòd non soleant asini pulsare Lyrā. Hoc loco fateor elusi dictum, non solum quia merebatur, sed ne quilibet audaculus exemplum caperet, sua fantasia mutare scripturā. Indignatus enim etiam sum, quòd ipse alibi hunc locum citat, non ut habet litera, sed ut ipse correxit, id est, ipse uiolauit. Vide apud Mattheum 27. si non credis.

Matth. 27.
Ioann. 18.

A Notauit quoque quòd ob talem fantasmiam aliud simile domini dictum, Facilius est intrare camelū per foramen acus, ineptissimo uiolauit commento, putan

tans quòd esset porta quedam angusta in Ierusalem, ut dixerit nescio qui. Quam rem Hieronymus explodit, ut ineptam & nullo idoneo autore probatam. Quidam alij etiam merito derident. Illud admirabilius, quòd ne per camelum intelligeret animal, motus est, quia non dixit dominus, possibilis, sed facilius. Facilitas enim meum executionis significat, & præsupponit posse fieri, ac per hoc nõ nisi usurpatiuè dicitur de impossibili. Hæc ille. Quæ certè aut non intelligo, aut uana sunt. Nam si dixisset, possibilis, etiam præsupponeret posse fieri, nec proprie dicitur de impossibili. Et uideborum argumenti, quia impossibile est intrare camelum per foramen acus, si sit instrumentum sutorium, ideo ineptam censet similitudinem istam: quasi uerò sit possibile in foramen acus intrare funem: & tamen si dixisset, facilius est intrare funem, Caietanus ipse fatetur non fuisse ineptam. Cur igitur non potius per camelum funem nauticum intellexit, ut quidam exponunt? Nam per foramen acus portā ullam Ierusalem significari, eruditi omnes ut apocryphū & fabulosum explodunt. Nec uerò per eā similitudinem aliud uoluit dominus, quam rem & difficilens omnino, & quantum ad nos etiam impossibilem significare, ut illico declarauit discipulis admirantibus ac dicentibus, Quis ergo poterit saluus esse? Ipse enim respondit, apud homines impossibile hoc esse, non apud Deū. Mitto hic differentiam quam ibi facit inter ingredi & transire, quæ si quis capit & probat, etiam fruatur ea absq; inuidia, sed hæc mihi obiter exciderunt.

Nota hæc addite.

Cap. 20.

Persequens ergo quæ sua autoritate in scripturis emendat, notauit locum apud Matth. ubi quod legitur, Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, multi enim sunt uocati, pauci uerò electi, ipse sic mutat, Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Sic multi sunt uocati, pauci uerò electi. Nam illa dictio, enim, nihil facit ad rationem, ut ait. Quod non est aliud, quam uel mutare literam, uel reprehendere euangelistam, quasi non possit intelligi locus ille stante litera, ut habetur in omnibus codicibus.

Marci 15.

A Dieci & locum Marci ubi legitur, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Nam ipse putat mendosam literam, & legi debere, hora sexta, nec aduertit quod paulo post sequitur. Et facta hora sexta &c. Quanto ergo prudentius erat acquiescere sanæ aliorum distinctioni, qui dixerunt pro concordia euangelistarum quod hora tertia crucifixus fuit sententia & acclamatione iudeorum sicut Marcus dicit: hora uerò sexta, facta ipso, sicut alij euangelistæ testantur. Nam & accusator & iudex & carnifex rectè dicuntur occidisse reum: ille accusando & probando crimen, iudex damnando, carnifex sententiam exequendo. Poterat & hic locus aliter exponi, ut quod dicitur, erat hora tertia referatur ad superiora, uidelicet quando traditus est ut crucifigeretur. Et quod sequitur, Et crucifixerunt eum, intelligendum est, postmodo hora sexta.

Act. 13.

In actibus quoque apostolorum, ubi legitur, quasi post quadringentos & quinquaginta annos, falsò arbitratur Græcos codices à Latinis discordare, & corruptè

ruptè haberi: quod inde uenit, quia scripturam illam non intellexit: quod facillè eruditus lector animaduertet.

Annotauit & alia loca quæ putat etiam mendosè legi in scripturis, non magnis causis adductus, quæ hic breuitatis gratia libuit pertransire, ne uidear nimis importunus exactor. Illud nonnullius est momenti, quod id quod legitur Deut. 21. Maledictus à Deo omnis qui pependit in ligno, mauult legi à iudicibus, quanquam Paulus aliter id est iuxta primam lectionem exponat. Ad Gal. c. 3. Et ecòuerso, quod legitur, minuiſti eum paulominus ab angelis, ipse mauult legere à Deo: quanquam in epistola ad Hebræos legamus ab angelis.

Puncta quæ communiter sunt in omnibus codicibus signata in constructionibus sacre literæ quod nonnunquam mutauerit, præsertim ubi sensus uerus amittitur, & alienus introducitur, non ut rem leuem annotauit. Illud enim, plenum gratiæ & ueritatis, quod conuenientissimè conuenit uerbo Dei, ipse mutato puncto uoluit aptare Ioanni, propter suam nescio quam grammaticæ quadraturam: quam tamen, nec ratio, nec litera, nec sancti expositores, nec usus ecclesiæ, nec Ioannes probat, nec ipse Christus. Ratio quidem non probat, quia plenum esse gratiæ & ueritatis, proprium Christi est, ut uix alij mortalium conuenire possit, nisi ualde remotè: litera uerò non probat, quia uim patitur, cum in ea adeo insolenter mutantur puncta. Omnes enim & Græci & Latini codices ibi punctum habent, ubi incipit, Ioannes testimonium perhibet de his, adde quod

D 3 duriusculè

duriusculè sic legeremus, Plenus gratia & ueritate
 Ioannes, ut sic proprium nomen postponatur: non enim
 sic consuevit loqui Lucas, ut alibi dixit, Stephanus ple-
 nus gratia & fort. & non conuerso ordine: sic autem
 rectè construitur, uerbum caro factum est, plenum gra-
 tiæ & ueritatis, ut quæ interponuntur, per figuram pa-
 renthesin rectè maneat, & sine iniuria grammaticæ,
 cuius quadraturam non uitiat figura parenthesis, quæ
 est apud autores frequentissima. Sancti etiam interpre-
 tes & expositores nõ probat, quia omnes ita semper le-
 gerunt, solus Erasmus, qui nihil nõ mutare cõtendit, subiẽ-
 tauit hoc. Ecclesia item non probat, quia assiduo usu suo
 in diuinis aliter concinit. Ioannes quoque non probat,
 quia clamat, Gratia & ueritas per Iesum Christum. Il-
 le igitur sit plenus gratia & ueritate, de cuius plenitudi-
 ne omnes accepimus. Nã & ibi euãgelista nõ ad extol-
 lendum Ioannem, sed Christum ipsum, exorsus est euã-
 gelium: & de Ioanne quidem ait, Non erat ille lux: de
 Christo autem, Erat lux uera quæ illuminat omnem ho-
 minem uenientem in hunc mundum. Denique Christus
 nõ probat, quia ait, Gloriam meam nemini dabo. Vbi
 est igitur ista grammaticæ quadratura, quam nec ra-
 tio probat, nec fert litera, nec norunt expositores, nec
 audit ecclesia, denique nec Ioãni placet, & Christo de-
 rogat.

Ioan. 1.

Ista. 2. et 48.

Ioan. 12.

Nota.

¶ Alibi apud eundem legitur, Quia dilexisti me, ad-
 monet punctum debere esse inter *ly*, dilexisti, & *ly*,
 me. Quod commemorasse satis est, ut indicet eru-
 ditus, an hæc digna fuerint annotatione, præsertim cum
 quidam

quidam hæc afferant quasi mysteria.

AD hæc annotaui loca plura, ubi sine ratione à uul-
 gata editione recedit. Primo enim ubi legimus,
 In principio erat uerbum, subnotat interpretem, dicẽs,
 propinquiori uocabulo usus esset interpres si transtu-
 lisset, ratio. Nõ satis erat quòd Erasmus reddidit, sermo:
 & factum contentiosè defendit: quanquàm Augustinus
 & Thomas, & communis theologorum schola lauda-
 rint potius, uerbũ, quòd & usus ecclesiæ cõfirmavit: de
 quo tamen alibi dissero in Erasmus.

Displicuit & illud uehementer, quòd id quod se-
 quitur. Et uerbum erat apud Deum, sic mutat,
 Et uerbum erat ad Deum, altiorem hic nobis quandam
 interpretationem commẽdans, Quia esse uerbi, inquit,
 est esse ad Deum, id est refertur ad Deum, quod de nul-
 la substantia dici potest: hæc ille, sed prorsus falsò. Nec
 enim esse diuinæ substantiæ dicitur esse ad, nec esse uer-
 bi dicitur ad Deum, sed ad dicentem, secundum propriã
 relationis dictionem. Nam & filius patris filius, non ho-
 minis aut Socratis dicitur: haud aliter, si relatiuum quæ-
 ratur in diuinis, nõ Dei filius, sed patris filius dicitur
 Christus: & ita uerbum non Dei uerbum, sed dicentis
 uerbum congruè dicitur. Quo in loco miror hominem,
 qui ex Aristotelis categoriis id non aduertit.

Nota.

ANnotaui & circa illa quæ carpit in usu ecclesiæ,
 primum illud: miratur enim cur ecclesia in canti-
 co diuæ uirginis, mutarit recordatus misericordiæ suæ,
 pro eo quod interpres posuit, memorari misericordiæ
 suæ. Quo in loco non perspexit ecclesiam nihil mutasse

Luc. 1.

D 4 de sen-

de sensu. Non enim est ille sensus loci huius, quem putat Caietanus, uidelicet, quod deus succurrit populo Israël, ut ipse recordaretur misericordiae exhibendae Abrae et semini eius, sed sensus uerus est, quod dominus suscepit puerum suum, id est, populum suum Israël, aut potius Iesum in eo populo typicè significatum, ut recordaretur ipse nimirum dominus, misericordiae suae, siue gratiae suae quae promissit patribus. Nam sic etiam Zacharias in suo cantico dixit, Et memorari testamenti sui sancti, quem locum ipsemet Caietanus hoc modo, ut exposui, interpretatur, ut et hic agnoscas, sicut in alijs multis, doctrinae inconstantiam. Hunc ergo sensum latinius exprimit ecclesia in eo cantico dum dixit, recordatus misericordiae suae: uitat enim tropum Graecanicum Latinis auribus iniucundum, et germanum sensum elegantius enunciat.

Ad haec quod egregius psalter dicit, in omnem terram exiuit sonus eorum, intelligit ad litteram de caelis corporeis, quia Hebraicè habetur filum seu lineam eorum, ut propterea propemodum negligat Pauli sensum, qui de apostolis locum illum exponit: qui etiam dixit, sonus, non filum aut lineam. Nec erat Paulus Hebraicè linguae ignarus, nec usus est dolo, sonum ibi pro filo seu linea ponens: sed planè uidit quod filum seu lineam illam, non aliud erat quam apostolicus ille praedicationis sonus, qui sicut lineam à centro in circumferentiam, ab ipsa Ierusalem tanquam orbis medietate in omnes mundi plagas et fines extendebatur. Itaque uanum est et superstitiosum, ubi sensus iam patet, de uocibus contendere. Porro quid illustre habet, quid prophético spiritu dignum

dignum, docere nos caelorum effectus et eos qui uel a finis pateant: De Christo enim loquuntur psalmi, et de Christi mysterijs, ut ipsemet docet et testatur. Quare rectè Cassiodorus hunc locum ad apostolos et prophetas pertinere censuit, qui de aduentu Christi differendo orbem terrarum sanctis admonitionibus impleuerunt, in quibus Deus tanquam in caelis habitauit: sed quod maius testimonium afferri potest, quam ipsum tanti apostoli: qui certè contra Iudeos ex hac scriptura probauit euangelium iam per totam terram fuisse publicatum.

Disputaui etiam latius contra eundem de ecclesiae iudicio in canonizatione sanctorum, persuadens pijs auribus inuictissimis (ni fallor) argumentis, ecclesiam in huiusce rei sententia errare non posse, sed proprio haec disceptatio tractatui seruata est. Quare ad ea quae ibi scripsi pro sanctorum gloria lectorem remitto.

Annotauit et illud quod minime placuit, uidelicet quod ille dixit melius esse ad ecclesiae aedificationem orationes publicas quae audiente populo dicuntur, dici lingua communi. Quo in loco miratus sum quod non sit deterritus à fructu huiusmodi traditionis, quae primum à Lutero, imò à diabolo in Lutero loquente inuenta est, qui hac uasfrutie plebeios ac rudes homines iam theologos fecit, atque adeò profecit, ut qui in sua ignorantia facile in ecclesiae fide substinebantur, nunc in sua ista sapientia miserabiliter à Christi gremio exciderint. Quod ergo consilium hoc à spiritu ueritatis non ueniat, illud satis argumenti erat, quod ab ijs profectum est, qui spiritu erroris aguntur. Quod uero desiderat

1. Cor. 14.

Apostolus intelligi ea quæ in ecclesijs proferuntur, non cogit ut credamus quod debent ab omnibus intelligi: non enim quicquam detrimenti est quod singuli nequeant respondere, Amen, super benedictione. Prouidet enim sapienter ecclesia, ut ministri uice totius populi respondant: imò hoc est quod ibi apostolus ait quum subdit. *Qui supplet locum idiotæ, siue indocti, quomodo dicit Amen super tuam benedictionem?* Ecce quod erant qui supplebant locum uulgi, et respondebant, quos intelligere oportebat quæ dicebantur. Illud ergo potius uituperandū erat, quod non solum qui supplebant locum idiotæ plerumque non intelligunt quid oretur: uerum etiam sepe numero nec ipsi presbyteri aut diaconi, qui orant aut legunt. At hic abusus est, et contra id quod etiam canones ecclesiastici præcipiunt, qui certè deberent emendari.

Nota ubi cōfutantur hæretici, quia olim in ecclesijs non legebantur scripturæ linguæ cuiuslibet materna.

In suo tractatu de indulgentijs.

Quod etiam putauit ecclesiam in his quæ ad dei cultum pertinent et orationem, uti opinatis: ut cum illud canit in præfatione mysterij. cæli cælorumque uirtutes, hinc eliciēs, quod ecclesia putet cælos esse animatos, ut sic ualeant laudare Deum: inefficaciter adductus est. Nam et absurdum est ecclesiam in huiusmodi solemnibus mysterijs uti opinatis ac minus probabilibus. Constat enim minus esse probabile, cælos animatos esse. Nā hoc reijcit Basilius et Ioh. Damasc. et Thomas nosster, et denique cōmuni scholæ doctorum. Nec uerò quæ ecclesia opinaretur, sapienter assertiue pronūciaret. Assertionis enim uerba hæc sunt, Per quem maiestatem tuam laudant Angeli &c.

Quare

Quare et ipse Reuerendissimus olim in eos qui talia dicebant, uidelicet ecclesiam orantem aut uenerantem *Car. in com. 22. q. 1. art. 3.* uti dubijs aut opinatis, ita hanc aliam regulam obiecit. Ait enim, Verba exterius absolute prolata sunt signa interioris mentis absolute credētis et uenerantis. Hæc ergo suamet regula, sua quoque hæc opinio confutatur: et uerè miratus sum argumenti inefficaciam, et quod non meminerit etiam psalmistam introducere cælorum et uirtutes, ut et ipsæ cum angelis laudēt Deū, quod et assidue canimus, Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Laudate eum cæli cælorum, et aquæ quæ super cælos sunt &c. Quid igitur: utitur etiam Spiritus sanctus opinatis? aut nouū est in scripturis etiam insensibilia corpora laudare nomen domini, et ad laudandum prouocare? quod tamē passim in scripturis offendas? Sed et spiritualis est intelligentia, ut per cælos, et cælos cælorum, sublimiores creaturæ intelligantur, sicut quod dicitur, Cæli enarrāt gloriā Dei. Et Moses, Audite cæli quæ loquor, audiat terra uerba oris mei. Adde quod ecclesia, sicut et in psalmis legitur, iungit eodem sermone Angelos cum ipsis cælis laudantes Deum, et beatos Seraphin etiam concelebrantes. Sicut ergo de Seraphin et Angelis non sub dubio sed assertiue pronūciat, ita dicendum est et de cælis, cælorumque uirtutibus, alioquin ineptū est sub eodem sermone et contextu, dicta quædam ut asserta, quædam uerò ut opinata suscipere. Ad hæc non dubito Christianum bene considerantem non posse hoc sustinere. Nam si animati dicuntur, non propter aliud hoc dici

Nota

dici potest, nisi propter motum: at aliquando cessabit motus: tunc igitur ociose manebunt anime ille creatæ ad opus, quod ultra exequi non ualeant. Ratio hæc irrefragabilis est, nisi fallor. Adde, quod ait Beatus Thomas, superfluum esse propter motum tatum ponere caelos animatos, cum dignius sit ponere motorem extra substantiam esse, ipsius mobilis.

Matth. 18.

Illud etiã multò magis displicuit, quòd et alibi ecclesiam uellicat, quòd in ferendis excommunicationũ sententijs recesserit à traditione Christi. Ait enim, libenter uiderem seruari hanc diffinitam à Iesu Christo pœnã, nõ audientiu ecclesiã, quod scilicet sufficeret ut ipsi quidem ex ui excommunicationis haberentur ut ethnici & publicani, & non inuoluerentur innocentes alij loquentes cum eis, quia nullum peccatum incurrunt loquentes & comedentes cum ethnicis. Hæc ille. Hoc ergo in loco ostendi non aliud seruare ecclesiam quàm quod Christus docuit, nec enim aliud est haberi sicut ethnicũ & publicanum, quàm commercium, contubernium, ac familiarem sermonem, illi negari. Id enim seruabant Iudei in ethnicos & publicanos: idẽo Christum incusabant quòd manducaret cum publicanis: & Samaritana admiratur quòd à se dominus aquã petat. Non enim (ut ait Euangelista) contuebantur Iudei & Samaritani, cum pro ethnicis haberentur, quia non audiebant synagogam. Non ergo alia est Christi, alia ecclesiã sententia: nam & Paulus clarè prohibet, cibum sumere cum huiusmodi. Quo etiã in loco obstupui, cum uiderem Reuerendissimum etiã audere committere inter Paulum

2. Cor. 5.

lum & Christum. Ait enim mitiorem esse domini quàm Pauli sententiam, ut ita etiã discrepet sententia Pauli à sententia Christi, & aliud sit Christi, aliud Pauli euangelium: aut nesciuit fortè Christi sententiam Paulus, ut aliam inferret: aut si sciuit, tamen ab ea desciuit, ut præferret suam? Falsò igitur exprobrat Corinthijs. An experimentũ queritis eius qui in me loquitur Christus? Sed quid dicet etiã de alia euangelica tuba filio tonitru, qui & salutationem uetat cum excommunicato? Nec dixeritis ei aue, inquit. Nunquid & ipse discrepauit à Christi sententia? Forte negabit eam esse Ioannis Apostoli epistolam, sed nunquid hoc est pietatis & sapientiæ, anteuertere matris iudicium, negare scripturas, dissidium inter Paulum & Christum ponere, aut inter euangelium Pauli & Christi, ubi est summa concordia?

ETiã in epistola ad Thessa. cap. 3. ubi legitur, quod si quis non obedierit uerbo nostro per epistolã, hunc notate, & non commisceamini cum illo & c. plura notauit. Primum quòd ait illam excommunicationem latam fuisse propter ocium, & uenialia peccata, cõtra manifestam seriem textus Apostolici, ibi enim præmittitur. Audiimus quosdam inter uos ambulantes inquietè, nihil operantes sed curiosè agentes & c. Inquietè ergo ambulare, quòd est turbare ceterorum pacem: & nihil operari, quòd est de alieno uiuere: & curiosè agere, quòd est alienis intendere, & proprium profectum negligere, uenialia sunt & parua peccata? Sed non ita putat Beatus Tho. & tamen nondum propter hæc

2. ad Thes.

3.

Thom.

1. Cor. 5.

2. Io. 7.

Nota.

hec excommunicat Apostolus, sed primò denunciatur & obsecrat in domino ut desistant, alios quoq; admonet ne interim cessent benefacere illis. Tum ait, Si quis autè non obedierit &c. Ecce in excommunicationis maxima causa, scilicet proteruita & inobedientia. Ita enim eleganter & doctè declarat hunc locū ibi Thomas aiens. Primo ponitur culpa, deinde manifestatio, tertio puni- tio. Culpa est inobedientia: & ideo dicit. quòd si non obedierit, quia quasi peccatum ariolandi est non obedi- re, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Mani- festatio & conuictio ponitur, cum dicitur, huc per epi- stolam notate. Poena, est excomunicatio: unde dicitur, & non commisc eamini cum illo sicut alibi. Cum huius- modi nec cibum sumere. Et Ioan. nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Secundum erratum, quòd putat eam excommunicationem de qua hìc, non fuisse ecclesiasticam, sed claustralem, quibus utuntur religiosi segregantes quosdam à templo, uel à mensa & congre- gatione fratrum &c. Nò enim ita censet B. Thomas, & expositores alij. Tertia offensio etiam est in eo mo- do loquendi, cum ait. Intelligoq; non ecclesiasticas cen- suras quibus hodie ecclesia utitur, quas etiam Decreta- lium uocat: quasi nunc primùm sint inuenta tales censu- ræ, & à Decretalibus emanatæ, & nò à scripturis san- ctis, quod est falsò calumniari ecclesiam Dei, tanquam hoc oneris non ex doctrina Christi & Apostolorū in- troduxerit, sicut improbiissimi heretici etiam de sacra- mentis quibusdam & confessione falsissimè & iniquissi- mè prædicant: de qua re alibi pertractamus.

Annot.

ANNOTA-
TIONVM F. AMB.
Cath. Politi in comment.
CAIETANI
LIBER II.

De erratis in sacrarum scri-
pturarum interpretatione.

N QVOT ET QVANTIS
circa sacrarum scripturarum
interpretationem lapsus fuerit
iste uir, hoc sequenti libro per-
spicue demonstrabo. Verum an-
tequam id agam, duo primùm
in quibus fallitur, & quæ
multorum principia sunt errorum, manifestabo.
Primum est, quòd ab historiis nonnunquam literalem
sensum ab omnibus communiter receptum, abijcit. Se-
cundum est, quòd e conuerso sensus mysticos minus pro-
bat quàm deceat. Et circa sensum quidè literalem, unū
proponam exemplum de multis. Soporem illum quem
scriptura testatur immisisse Deum in Adam, nò fuisse
uerum soporem, nec Heuam fuisse conditam de costa
Adæ. Sed illa omnia metaphoricè aut parabolicè fuisse
dicta, quæ certè heresis nescio an unquam apud Ca-
tholicos

Gen. 2.

tholicos sit audita. Quod enim fundamenta fidei nostra euertat, equidem non dubito. Illud enim sacramentum magnū est, ut ait Paulus, in Christo & ecclesia: ut sicut Heua ex ossibus & carne Adæ edificata est, ita ecclesia ex ossibus & carne Christi. Quod si primum destruis, quod fuit in litera, etiam illud, quod sub illa continetur, euertis. Adhæc, multis locis hæc nouitas à scripturis destruitur. Legis enim, Creauit Deus de terra hominem, & creauit ex ipso adiutorium simile sibi. Ex ipso inquit, nempe ex Adam. Et Paulus. Non enim uir ex muliere, sed mulier ex uiro, quo in loco ipsemet sic exponit, utpote facta ex costa uiri: similiter & super illa quæ ad Ephe. c. 5. Quod ait Paulus, Quia membra sumus corporis eius de carne eius, & de ossibus eius, sic exponit, Alludit Paulus ad formationē Heuæ ex carne & osse Adam. Piget autem nunc referre quæ & quam uana circa hoc est commentus. Tracto autem latè in commentarijs nostris super Genesim. Circa sensum uerò allegoricum etiam frequentius ab eo erratum esse comperi, nec minus etiam periculosè. Quoniã uerò id latius in subiectis patebit, nunc sit satis admonuisse. Adde tamen & regulam quam ipse in Commē. ad Psalmos tradit, quoniam falsa est, & ad spiritus extinctionem ex doctrina Iudeorum accepta. Ait enim, Omnis Psalmus qui non potest exponi ad literã de Dauid, exponendus est de Christo, & ex hoc habetur altera regula, quod qui potest exponi de Dauid, non est exponendus de Christo, uera est autem omnino prima regula, sed falsa secunda, & contra omnes quos legi Catholicos doctores,

res, qui istam regulam non agnouerunt. Nec ex prima regula elicitur secunda, ut ipse putauit, falsus à fallacia quam logici uocant consequentis, hæc autem præmissa sunt lectori, ut cognoscat iudicium meum de commentarijs eius quæ adidit super psalmos, in quibus uix usquã uideo Christum, nisi quum ita cogitur, auctoritate scripturæ, ut non ualeat absque perfidia manifesta tergiversari. Quot autem errores & quantos ob istam regulam datam ipse incurrerit, non fuit ocium colligere: in commentarijs enim illis super psalmos, est hic fere perpetuus error. Nonnullos tamen & graues, in his quas in hoc secundo libro complexus sum annotationibus, indicauit.

Quamquã uerò plurima & passim occurrerint in eis commentarijs circa scripturam quæ non probauerim, ne tamen in immensum uolumen cresceret, excerpserim tanquam in cœna dubia, quæ primò mihi oblata sunt, & ordine quodam iuxta euangelij filum attexui.

¶ Quod Mattheus scripserit euangelium Græcè, hoc ar In suo proœgumento, quo suus (ut ait) intellectus cõuincitur, demò mio superstrat, quia legitur ibi. Et uocabitur nomen eius Emma= Matth. 7. nuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus. non enim alibi. Hebraicè scribens dixisset Mattheus, quod interpretatur & c. quia idem per idem nugatoriè exposuisset, id est, Emmanuel, quod interpretatur Emmanuel. Mirum autem quòd tantus intellectus à tam imbelli argumento conuictus fuerit, non uidens quòd qui Mattheum interpretatus Græcè phrasim reddidit euangelium, eius

Gen. c. 31.
Gen. c. 35.
Exo. 12.
Io. 1.
Io. 9.
Caiet. super illa epistola in princ.
Nota.

uocis interpretationem ipse adiecit, quod frequenter ex alijs scripturis apparet. Sic in libro Gen. nomen Ga laad exponitur ab interprete. Et nomen Benmoni, & Beniamin. Et Exodi exponitur phase, id est, transitus. Et hoc prudenter, quia erant uoces mysterij, quod & alibi frequenter factum comperies. Itaque hoc argumēto quo cōuincitur intellectus Caietani, si quid ualeat, nec Genesios, nec Exodi liber fuissent scripti Hebraicè à Moysè, quod si est plusquam insanum uel cogitare, dicē dum est quod interpretum sunt huiusmodi adiectiones: Nam & Ioannes uerba Christi referens dicentis, Tu uocaberis Cephas, ex seipso propter mysterium exposuit, quod interpretatur Petrus: non enim fuit illa expositio Christi. Similiter cum refert iussum domini, Vade ad natoriam Siloe, ipse interposuit, quod interpretatur missus. Quod autem Hebraicè scripserit & similiter Paulus illam ad Hebræos (quam simili argumento Gracè fuisse scriptam contendit Caietanus) tot certè ac tanta sunt ueterum testimonia, & citra controuersiam ulla ut nō solum proterui, sed insani esse censē id inficiari. Neque uerò dicat mihi quispiam hypocrita & fucatus colore pacis, has esse quæstiones inutiles, & nihil referre utrum Hebraicè an Gracè scripserint. Nam habere hoc persuasum quod ambo Hebraicè scripserint, ut Hieronymus docet, & facillè eruditus patere potest. Plurimū refert refert, in quā, ad existimādum Paulum illius epistolæ autorem fuisse, eò quod nullus miratur si ibi eloquio & stilo uideatur esse seipso alibi præstator, refert ad agnoscendam prouidentiam Dei, qui sapien-

ter

ter & benignè uoluit Hebræos non destitui hoc beneficio, quin & ipsis, in sua ipsorum lingua Euāgelium & Apostolica traderetur doctrina. Refert, ne putentur falsi tot sancti & Ecclesiastici tractatores, & uniuersa ecclesia, qui nobis utrunq; testantur, uidelicet & Matthæum Euāgelium scripsisse, & Hebraicè ad Hebræos scripsisse. Quod si in uno deceptos fuisse illos ad mittitur, quid prohibet & in altero esse suspectos: præsertim quod hæc quodammođo ita iungantur, ut qui de uno testatur, etiam de altero testari ualeat, & si nō sit eis credendum in uno, neq; in alio. Refert, ne hoc iam expugnato superueniant Erasmi cōiecturæ, puta de Erasmo dicitur huius Euāgelij, quod uideatur conuenire cum stilo Marci (ita enim Erasmus censet) ac per hoc etiam uocetur in dubium eius autor: sicut de illius Euāgelij auctore, quod dicitur Marci, dubitare se profitetur. Nihil in Apol. in enim esse putat dubitare de autoribus sacre scripture. Albertum quos iam habet Ecclesia receptos pro certis, ac famigeratos: & ita in hac eorū coquina, in hoc nouo spiritu, cōquisitore ecclesiastica pacis, & instauratore iā lapsæ Ecclesiæ, ex quatuor Euāgelistis duo nobis deperirent. Deniq; refert, quia hoc iam permissio etiam Euāgelia ipsa negari possent. Quid ni? Eadem enim est uox quæ Euāgelia mihi commendat, & quæ autores probat. Quod si ratio quæritur, quis prudenti ualeat persuadere hos Apostolos cum essent Hebræi, & ad Hebræos scriberet, & in sermone proprio magis potētes essent, Gracè tamen, id est, durius, difficilius & ineptius scribere maluisse? Scilicet, ut minus apte exprimeret quod

E 2 sentirent.

sentirent, ac minus etiam à pluribus ad quos scriberet, intelligerent? Id enim coguntur dicere ij noui sapientes aduersus omnes. Sed nō est hęc prudentia Pauli: nō enim segniter nec abre adnotatum est in scriptura san-
 Etā, quōd Paulus ad suos Hebræa lingua locutus est. Cum enim enarraret Lucas, Paulum in suo idiomate sic exorsum esse. Viri Fratres & Patres audite quam ad uos nunc reddo rationem, &c. statim admonuit. Cū audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium &c. Et nunc isti noui Catones blatterāt nihil referre ultra lingua Hebræi scripserint ad Hebræos. Quod si nihil aut parum refert, quid igitur oportuit hęc noua ingerere & tanta contentione defendere, & turbare Ecclesiam, & præbere scandalum infirmis, & irritare zelum eorum qui uruntur propter domum domini Dei nostri?

Ex c. 1.
Matth.

1. Reg. 6.

IN genealogia domini iuxta Matthæum putāt expostores aliquot generationes tacuisse euangelistam, que inter Salmon & Booz interfuere, quoniam à Rachab ad Ruth fluxisse aiunt plus annis. 325. Caietanus autem absq; hoc rem componere nititur. Quia enim ab egressu Israël de Aegypto ad quartū annum regni Salomonis: testatur scriptura fluxisse annos. 480. Si ex his (inquit) demas. 70. uitæ Dauid, & 4. regni Salomonis, & 40. quibus Israël fuit in deserto, supererunt anni. 366. Non autem est impossibile, quōd quatuor hæc generationes Salmon Booz, Obed, & Iesse, absorpserint totum hoc tempus. Nam equaliter diuidendo, quilibet annum unum cum dimidio supra nonagesimū uixisset.

Hęc

Hęc ille, in summa, ubi nota quæso bone lector. Primò incipit computare harum quatuor generationum annos ab egressu Israël de Aegypto, tanquā si Salmon post ipsum egressum statim natus esset, quod minimè probat, nec est uerisimile. Secundò malè etiam demuntur anni. 70. uitæ Dauid, quia simul etiam demitur de uita Iesse, qui fuit uiuens cum Dauid multos annos: ueniebat enim Iesse tempore quo Dauid prostrauit gigantem, quocirca uerisimile est fuisse saltem annorum circiter uiginti. Nam & leones & ursos expugnauerat, ut ipse de se testatur: & non meminit scriptura quando mortuus fuerit Iesse. Quare debuerunt assignari his quatuor generationibus anni, non. 366. sed circiter. 420. Tertio, (quod magis est etiam mirādum) non aduertit, iuxta suam computationem, qua distribuit cuilibet. 51. annum cum dimidio, oportuisse etiam constituere hoc inopinabile quōd quilibet pater suscepisset filiū suum in ultimo uitæ suæ spiritu, & tunc uiuere inciperet filius, ut reuera absumeretur, hoc tēpus. Quis enim adeo crassi ingenij non perpendat, nō idcirco absorptos esse annos centum à natiuitate patris mei, per hoc quōd ille 50. annos uixerit, & ego similiter. 50? Viximus enim simul annos uiginti. Pro hoc uerò quōd plures persone sunt interpositæ facit Lucas qui à Zorobabel usq; ad Ioseph ponit generatiōes decem & octo, ubi Matthæus ponit tantum. 10. Libuit hęc tam patentia errata de industria adnotare, ut discant, quōd eos sæpius nō abre admoneo, qui huius uiri doctrinam suspiciūt, caueat, ne autoritate doctoris in errores noxios incurrat.

E 3 Errare

Nota mirabiles errores in tāto uiro. 1. Reg. 17.

Nota.

¶ Errare illum non dubito & circa Ieconiam, de quo in Genealogia, facit enim plures Ieconias, quos & uult uocatos esse Ioachim, nesciens, quod rectè annotauit Hieronymus, alterum Ioachim per Coph. & mem. Alterū Ioachim per Caph. & num uocatos: sed nō hic locus soluēdi nodum. In dialogis annotaui sicut & alia fusius.

¶ Verba illa, Antequam conuenirent, sic exponit, Proculdubio ad consummationem matrimonij, Proculdubio ait: tanquam reprobans aliam opinionem, quæ aliter dicit, & ut multis uidetur etiam longè probabilius. Et similiter quod inferius dicitur, Et non cognoscebat eam, proculdubio (inquit) cognitione carnalis copulæ, cum similiter & hic sint aliæ interpretationes sanctorum communiores. Sic & proculdubio dicit Ioseph deprehendisse à tumido uentre, & post tres mēses illam grauidam, & suspicatum esse adulterium in tanta uirgine. Hæc omnia sunt isti uiro, proculdubio: un de tanta fiducia? Num quia nōnulli doctores & magni sic existimarūt? At illi nō dixerūt proculdubio. Sed & alij etiā qui grauissimi aliter cōsuerūt? Ait uerò Augustinus præsumptio est, cū pluribus modis possit intelligi quiuis locus, unum asserere & præiudiciū facere cæteris, ac præsertim cū nihil producit aut pro eo quod sic asseritur proculdubio, aut cōtra illud, quod alij opinantur. Sed nos in dialogis contra ista cōmentarem tra et auimus, ad persuasionem, ni fallor.

Ex. 2. cap.
Matth.

NOtat postum Iude pro Iudææ sequēs Erasmus, contra quod docet Hieronymus. Certè scriptura uetus

ra uetus fauet nostræ literæ. Nō igitur tam leuiter mutanda erat litera, quæ si maneat, nihil adfert incōmodi, & præterea tanta sulcitur autoritate.

¶ Cur non dixerit Matthæus, in diebus Cæsaris Augusti, sed in diebus Herodis regis, conatur reddere rationem: uideat & probet qui uolet: ratio autem uera ac multò probabilior erat, quia ad Hebræos scribens & Hebraicè Hebræorum morem seruare debuit in descriptione suorum annalium suos reges commemorando. Regnum autem commemorauit Herodis, ut Iacob prophetiam uiderent impletam de aduentu mesia, ut rectè alij docent, quod non debuit ab eo prætermissi. De stella quæ apparuit in ortu domini in hunc modū pronunciat: Incertum est, inquit Reuerendissimus, cui, seu quibus, & quando fuerit facta ista reuelatio de ortu stelle: Nihil nanque in sacra scriptura de hoc habetur. Nota lector primum uerba fiducia: Incertum est,

inquit, quasi quod illi incertum est, absolute incertum De stella fit. Sequitur nihil in scriptura de hoc habetur, perinde quæ apparet. Deinde addit, Quod enim legitur, Orietur stella ex an in scriptu Iacob: uel secundum interpretes ex Hebræo. Incedet ris ueteribus stella ex Iacob, assimilauit mesiam stelle, & non signifi pronūcietur cat ortum stelle, ad indicandum natiuitatem eius, ut patet, ex eo quod dicit stellam ex Iacob orituram seu incessuram: hæc ille, Falsa igitur est ecclesia, & uniuersus doctorum cœtus, qui non uiderunt quod adeo patebat, ut ait reuerendissimus. Hieronymus autem hoc in loco ita scribit: Ad cōfusionem Iudæorū, ut natiuitatē Chri-

E * sti à

Inconstantia
doctrinae.

sti à gentibus discerent, oritur stella in Oriente, quam futuram Balaam, cuius successores erant uaticinio no- uerat. Augustinus, Chrysostomus & alij omnes idem ipsum prorsus testantur. Cyprianus in sermone de stella & magis planissime declarat, Ecclesia confidenter assu- mit in sancto Epiphaniae die, testificans tunc impletam Balaam prophetiam, sed iam nihil isti morantur docto- rum & ecclesiae uocem. Audiant ergo eadem ipsum- met Caietanum qui locum illius prophetae, Orietur stel- la ex Iacob exponens, ita scribit, iuxta Hebraeum habetur, Direxit stella ex Iacob: lege euangelium, & impletum cerne ad literam, quod natus Messias ex Iacob direxit stellam indicem natiuitatis, ducem magorum ad uiden- dum & adorandum ipsum &c. Hec ille. Quo in loco etiam uides, quam euidenter secum pugnet. Quod me- ritò his accidit, qui à patrum & ecclesiae sententijs tam facile recedunt. Quare Herodes circiter biennium distu- lerit innocentium necem, Nescitur, inquit Caietanus, cum tamen ex historijs afferatur causa profectionis ad Ca- sarem, apud quem accusatus fuit, cum quo postquam composuit, reuersus conceptam in signè cladè exercuit: lege Iosephum & alios chronographos, & ita inuenies.

¶ Quod Christus tribus annis tantum fuerit in Aegy- pto & quartò inde reuersus, & Herodem regnasse 5. annis, non à nobilibus chronographis Caietanus ac- cepit, cum iuxta illos & iam communem existima- tionem septem annis Christus manserit in Aegypto.

Ex 3. cap.

Columbæ descendētē in baptismo domini nō fuisse uerum, animal contra Augustini & Thomæ do- ctrinam

Erinam, & probabiliorem sententiam, putat se conclu- dere, quia dicit scriptura quod Spiritus sanctus descen- dit sicut columba, minus perpendens quod non notatur his uerbis similitudo columbae fictæ ad uerā, sed simili- tudo columbae ueræ ad Spiritum sanctum, ut intellige- remus quod Spiritus sanctus non uerè erat illa colum- ba, sed assimilabatur ei propter nos, ut caperemus ex columbae proprietatibus exiniam personæ illius purita- tem atque candorem, unde ortus est Christus purissi- mus & immaculatissimus.

Non puto propriè nec nisi absurdè dictū: Decuit Ex c. 4. Christum, in ieiunij opere assimilari excellentibus prophetis. Ipsi enim potius assimilati sunt Christo, sicut & assimilari illi decēs fuit. Nam & in hoc figurā Chri- sti gessere, ut sacri doctores tradunt: Ipse tamen assimi- latus est nobis, suscipiens infirmitates nostras, non autē in his quæ sunt uirtutis & fortitudinis.

¶ Sententiā domini, Nō de solo pane uiuit homo, nō pu- to cōuenienter ab illo exponi, & ostēdit hoc in loco, se nec scripturā ueterem intellexisse, nec quid appellatione panis significaretur. Nec aduertit quod hac responsiōe iuxta intellectum suū non erat satisfactum tentationi diabolice, hæc uerò in prius editis annotatiōibus latius Ad Philip. 2. explicui, in dialogis autem etiam uberius, hic satis du- xi innuere sapienti.

¶ Dominus dixit, Vade Satana: & nō dixit, uade post me, etiam in Græcis, licet contrā notet Caietanus, licet Luc. 4. apud Lucā in Græcis quibusdā habeatur, est tamē cōtra

E 5 Origea

Origenis & Hieronymi annotationem, qui in hoc, Petrum rectè distinguunt à diabolo, quòd Petro dictū est, Vade post me Satana: Diabolo autem absolutè, Vade Satana: quod certè uerisimilius uidetur.

Inconstantia doctrinae. ¶ Quod ait non constare Ioannem traditum à Iudæis fuisse, est contra id quod apud eundem Mattheum est cap. 12. ubi Christus expressè ait, de scribis & Iudæis quòd fecerunt ei quaecunq; uoluerunt, quod ibidem non potuit ipsemet negare.

Notaple lestor. ¶ Petri uocationem de qua Mattheus, non fuisse illā de qua Lucas cap. 5. & si asserat, nō tamē probat, nec rē uerisimilem dicit, ut in dialogis noto. Et quod promittit apud Lucam se tractaturū, utra prior fuerit, nō soluit: hac enim de re prorsus uerbū nullum. Notat quod euangelista non dixit, relictis omnibus, sed relictis rebus, ut significaretur, quòd non fuit abdicatio proprietatis rerum, sed promptitudo obedientiæ. Dogma certè potissimum, contra omnes doctores catholicos, & hereticis fauens ad religionis destructionem: denique contra euangelium, quia apud Lucam dicitur, relictis omnibus secuti sunt eam. Et ipse Petrus, Ecce nos reliquimus omnia. Quin ipsemet fatetur quòd profitentibus Apostolica uitæ perfectionem necesse est, renunciare de facto omnibus bonis, & quòd hoc mandat dominus, Nō ergo fecerunt hoc apostoli: hem.

Luc. 5.

Caiet. apud
Luc. c. 14.

¶ Nescio etiam quo spiritu illud addit, quod discipuli eius posteaquam secuti sunt dominum piscationi uacauerunt, quum illis incumberet cura domus, cuius rei signū affert, quòd etiam post resurrectionem domini Petrus uacua-

uacua-

uacabat piscationi: At uerè hoc non est aliud quàm discipulatum illum, & sequelam ueram Iesu, uelle destruerè. Nam quod post resurrectionem fecit Petrus, non ut artem repeteret, & uacaret illi fecit, ut Grego. eleganter notat, sed ut tunc usu ueniebat: non enim interdictū est piscari discipulo Christi, sed arti illi intendere ad lucrem proprium, sicut ante faciebat, hoc interdictum est.

Not. Similiter autem & de filijs Zebædæi notat quòd non ait, relictis omnibus, sed relictis rebus & patre, quasi uerò non omnia consequenter reliquisse intelligamus filios familias, quum audimus reliquisse patrem. Et uide. queso, quàm uigilarit hic uir ad obruendam hanc persuasionem professæ paupertatis: Nam quòd etiam de Mattheo Luc. 5. tam explicitè dicitur, relictis omnibus secutus est eum, sic exponit, imò sic destruit, relictis omnibus, scilicet negotijs. Quam friuolè autem moueatur ad hæc, pudet in eius gratiā dicere. Et de Petro quidē: quia dicit euāgelium quòd dominus iuit in domū Petri, tanquam non possit dici domus Petri, quæ olim erat Petri, aut in qua olim habitauerat Petrus. De Mattheo autem arguit, quia fecit ei conuiuium magnum, tanquā non ualeat sic res componi, ut primū quidem animo renunciauerit omnibus, sicut euāgelium narrat. Deinde iuxta quod animo concepit, disposuerit: ac interim non iam ut dominus, sed ut dispensator uolente domino, conuiuium de suis olim bonis illi parauerit. Nam candidati religionis, & si animo iam reliquerint omnia, de rebus tamen suis interim ipsi disponunt, ut & dominus mandat:

Inconstantia ut perpetuam doctrinæ inconstantiam agnoscas, hoc doctrinæ.

mandat: nō enim unico momento hæc fieri possunt. Sed idem docuit aliquando ipsemet Caietanus, quærens in quodlibet de nouitio qui abrenunciavit omnibus, quo pacto possit se extricare de bonis malè adeptis, cum moriatur mundo, nec debeat se rursus implicare secularibus sollicitudinibus & negocijs: Et cū determinet, quod per seipsum id debeat curare, respondet quod peracto negocio poterit se explicare ab hac re, ac deinde liberè nudus nudum sequi Christū. Et addit, Matthæus enim non ante restitutionem pauper pauperem secutus est Christum, cum Zachæus Luc. 19. legatur restitutionem pollicitus: Nec Euāgelistæ de usu rerum simpliciter, sed de affectu quidem simpliciter, de usu uerò, pro tunc dixit, relictis omnibus secutus est eum. Nam postmodum conuiuium magnum fecit ei in domo sua proprijs sumptibus. Hæc ille. Nonne uides quā elegāter (ut solet) semetipsum expugnat? Imò etiam atq; etiam uide, hoc ipsomet in loco, ubi notat quod non reliquerunt omnia sed solum retia, paulopost hæc uerba subiungit. Nec est mirandum quod isti & illi, id est, Iacobus & Ioannes, Petrus & Andreas statim secuti fuerint Iesum, quia inferiori operatiōe Iesus mouebat motione non inuitatoria, sed efficaci, corda eorum ad relinquendum omnia ad sequendum illum. Hæc ille. Quid expressius, ut uideas quod cum effectu reliquerunt omnia, quoniam ad hoc permoti sunt operatiōe domini non inuitatoria sed efficaci? Ueritas quantæ es potentia, ut sæpe ab imprudētibus prodeas atq; inuito. Quod lunaticum accipiat,

Nota admirabilem incōstantiā.

pro

pro eo qui malum caducum patitur, non est probatum aberudit. Firmius enim aliter docet, est enim lunaticus qui temporum interuallis, & præsertim Lunæ mutationibus furore corripitur aut quouis modo uexatur.

Nouem beatitudines noua & inaudita doctrina Ex cap. 5. nobis dum profert, etiam octonarij numeri sacramentum (quod odit diabolus) à nobis eripit si ei credimus. Hic enim numerus triumphum Christi de Diabolo significat. Qua autem ratioe motus sit Caietanus, hic profecto nō proferam, aliàs confutauī, & facile est uel puero uidere inefficaciam argumenti. Adde hic tamen quod cum quod apud Lucam dicitur, beati qui esuritis, non intelligat de esurie iustitiæ, sicut apud Matthæum. sed de esurie corporis, iam fient decem beatitudines in hac doctrina.

¶ Hic etiam rursum, ut illa ueritatis actus, pugnat in ea, quæ superio. cap. annotauit. At enim. Prædicauit Iesus relinquenda omnia non solum affectu, sed effectu, Nota incon- ad sequendum ipsum si perfectio desideratur &c. stantiam do- ¶ Proponit etiā questionem, cur Iesus mendicos spiri- trinæ. tu, dicat beatos, cum ipse totius perfectionis exemplar non fuerit mendicus, secundum rei ueritatem, sed potius dans elemosynam mendicis, Ioannis decimoter- tio. Ibi enim, inquit, clarè habetur, quod se & suos non connumerabat inter mendicos. Idem patet Ioannis quarto quando discipuli ierant in ciuitatem, non ut manducarent, sed ut cibos emerent, & in pluribus alijs Euangelij locis idem habetur. Et demum resoluens questio

questionem dicit, quod Iesus non fuit mendicus quia nunquam legitur petisse nisi à Samaritana potū aquæ, quod constat non propriè esse mendicare, cum hoc cui libet maiori possit accidere, quamuis alibi, sequendo alios, aliter scripserimus. Sed fuit in paupertate mendicorum, quia nihil omnino habuit proprium nisi uestes, ex quo cœpit prædicare &c. Iuxta illud uulpes foveas habent &c. Viuebat autem non ex mendicatis rebus, sed ex oblatiis à deuotis personis, iuxta illud: Iudas loculos habebat, ea quæ mittebantur portabat. Et clare dicitur Luc. 8. quod mulieres ministrabant Christo de facultatibus suis: nec hoc beatificat mendicos, ut nominantur ab actu mendicandi, sed à paupertate mendicorum, quod scilicet non habent unde uiuant de suo, unde nec apostolos instituit uiuere de mendicatis, sed de oblatiis. Hæc ille. Quæ quoniam derogant statui mendicantium, & hoc iniuria summa, contra sanctorum doctrinam & sacrosanctæ ecclesiæ, pro meritis tractanda sunt. Negat primò Christum fuisse mendicum, secundum rei ueritatē: ergo ipse Christus falsum dixit dicens, Ego autem mendicus sum: at Caietanus hoc ad Dauid non ad Christum refert. At Hieronymus, Augustinus & alij summi uiri & gloriosi doctores ad Christum referunt secundum implementum sensus. Cui enim obsecro id potius congruit, ut esset mēdicus, illine Dauid, an Christo qui est uerus Dauid? O doctrinam carnis. Nam & similiter quod alij exponunt de Christo: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, non ad Christum, sed ad genus humanum refert Caietanus. At

Paulus

Paulus inquit, quod pro nobis factus est egenus, ut nos 2. Cor. 8. diuites essemus, imò Græcè legitur ἐπιωχενε quod est idem quod Latine mendicauit, ut eruditi exponunt: uerbum est enim actiue significationis, unde & actum significat mendicandi, quanquam etiam significet egenum esse & inopem. Quare miror quod cum etiam non malè interpretatus sit interpret Latinus dicens, Egenus factus est, ipse Caietanus uoluerit inficere, loco ly egenus substituens, pauper, ut minus significaret, cum tamen ipsemet hoc in loco eandem uocem significare mendicitatem fateatur, ut uideas ubique conatum hominis, si fortè possit efficere, quod totus infernus, & mundus, & quicquid est uirium in creatura, nō potest, quia est uerbum Christi, quod stabit in æternum: sed re deo ad rem: dicit enim aliquis: Non negat Caietanus Christum mendicum fuisse, imò profitetur, sed illum nō mendicasse. Verum unde hoc nouit? An fortè malū erat mendicare, & hanc etiam uilitatem in se assumere: tum ad satisfaciendum abundè pro superbia nostra ac petulantia, nos enim rapuimus arroganter cibum non nostrum, sed prohibitum (quod & assiduè facimus) ipse uerò quod suum erat summissè & humiliter quasi alienum petit ex gratia: ut uerum fuerit, Quæ non rapui tunc exolueram. Tum uerò & ad hoc nobis humilitatis præbendum exemplum, ad edomādā superbiā nostram? Sic teneo heretice, non loquor nunc cū Caietano, qui subdidit sua omnia iudicio ecclesiæ, sed cū hæretico loquor. Responde mihi, fuit ne malum Christum adigere se ad mendicitatem, id est, ut uult Caieta-

nus

nus ad paupertatem mendicorum? si hoc asseras aperte, blasphemus. Postquam ergo se ad hunc statum & ad hanc paupertatem mendicorum adiecit, erat queso malū illi medicare, ut exerceret actum, quod assumpserat in habitu & statu? An non merita contrahuntur ex actibus magis quam ex habitu aut statu? Quid hic potes respondere rectū? Sed noui spiritū Satanae aduersantis ueritati, noui spiritū hominis qui nō sapit quae dei sunt. Ani-

1. ad Cor. 2. malis enim homo nō percipit ea quae sunt spiritus Dei: uerū aduerte hic, si fateri coactus es, quod Christus se in hūc statū cōiecit mendicitatis, quid, queso, prohibet ut etiā fatearis, quod cōsequēter uenit, scilicet quod etiā medicauerit, ut sic exolueret quae nō rapuit humiliando semetipsum, & ut daret exēplum nobis ac methodum

10.9. ad acquirendum diuitias caeli? Quis enim mendicus, & nō medicat? De caeco nato illo qui dicitur fuisse mendicus, dicitur etiā quod medicabat. Et de alio caeco simili mendico dicitur, quod medicabat, de quo apud Marcū 10. & Luc. 18. Et Lazarus medicus, qui iacebat ad inanā diuitis, & cupiebat saturari de micis, opinor quod medicabat. Quis quū discipulos misit sine sacculo & sine pera, & sine pecunijs, nonne mendicare sic illos instituit? Certè D. Thomas id inde colligit, ante quem & alius quidam, si rectè memini, Theophylactus, sic ait, Vide qualiter discipulos mendicare instituit. Et tamen hoc ex eodem loco Caietanus oppositum haberi docet, O claritatem tenebrarum. Interim quis probet statum ipsum mendici, & cum hoc actum & exercitiū improbet, nisi imprudens? huc enim se coniecit Guliel-

Nota.

mus

mus de sancto Amore qui & hoc nomine dānatus est ab ecclesia, sic & noui heretici dicūt: sed si hic actus mēdicandi re uera est actus magnus humilitatis & subiectionis, & uilitatis, nonne & hic illum maxime decebat, qui se exinaniuit, & humiliauit usque ad summum, ut amplius cogitari non possit? An haec quae fatemur esse difficiliora, ac multo maioris perfectionis, hominibus sanctis dabimus, Christo nō dabimus, ut sint discipuli su- Nota per magistrū: & sint ipsi nostrū primū exēplū, siue exēplo? Certè aut derogare mēditati coguntur, quae actu fiat, & uolūtariē, amore Dei: aut cōferri, quod si quid addit meritorij supra cōmunē paupertatem, quod & hanc sibi Christus assumpsit, ne quod seruis & discipulis tribuūt, id tamen domino negent atque magistro in eius iniuriā, cum etiam uiliora & multo maiora sit passus propter nos & ad superbiam edomandam. Quod si nihil confert haec mēditatis professio, qua actualiter cogimur mendicare, cur uel in hoc gloriamur mendicantes? cur & super alios priuilegia impetrauimus hac maxime praecedentes? Cur patres nostri summi & apostolici uiri, Franciscus, Dominicus, & alij id mandauerūt, id docuerunt cum uerbo, tum exemplo, ac praescripto ut hanc abiectionem amore Christi suscipiamus? Cur id probauit ecclesia, & tam mirifice commēdauit? Cur sic docuere summi doctores, Hieronymus, Augustinus, Bern. in me- Bernardus, & alij, scilicet & quod Christus mendica- dit. de puero uit, & quod apostolos docuit mendicare? Cur pro hac Iesus quando ueritate dūcantes etiam particularia condiderunt inuentus est uolumina, Thomas & Bonauentura, qui uiri sancti uir- in templo.

F. XII

xta ac docti etiam hunc articulum contra illum hereticum afferuerunt & uendicarunt à calumnia: unde & hereticus est damnatus? Ergo licebit toties damnata defendere, & extincta suscitare, ac reuocare ab inferis? Dicit aliquis, Caietanus sic ait tandem. Ergo tot clarissimorum uirorum sententiæ, tot sanctorum exempla, tantustanq; diuturnus ecclesie consensus ac persuasio, tanta p̄tificum approbatio & commendatio, adijciã, uelint nolint contradicentes heretici, tanta rationis uis & scripturarum, (ni proteruire uelimus) tam urgentia testimonia, hac sola Caietani assertionem infirmabuntur? Nec saltem, uel à semetipso poterit infirmari Caietanus? Cogor cum dolore & indignatione loqui Factor, non possum mihi modum in his præscribere, si modo est excedere modum, in re tanti ponderis, cum uideã destrui quod uerbum domini commendauit, sed non destruetur. Cælum & terra transibunt, non autem uerbũ eius. Itaque mittens alios antiquos doctores, quos in proprio tractatu adduxi, solùm produco nunc eundẽmet Caietanum aduersum seipsum sic olim differentem atque asserentem.

In cõ. super
2.2.q.187.

¶ Ex his quæ scripta sunt in euangelio, apertè intelligi potest, quòd dominus Iesus non est designatus etiam in propria persona mendicare, iuxta glos. & Hieronymi autoritatem: Nam Luc. 22. mendicauit locum, ubi pascha cum apostolis celebrauit. Mendicauit quoque a seculum super quo uenit Ierusalem. Nam ab illius dominis petitus est dicendo, quia dominus illius operam desiderat. Luc. quoque 8. mendicasse insinuat uictum à muliere.

mulieribus, quæ secum ibant, ministrantes ei de facultatibus suis: nam ipsum ad hoc ministerium induxisse illas credendum est. Luc. quoque 19. mendicasse legitur à Zachæo hospitium. Vt enim patet in litera, pauperem petere necessaria aduictum, est mendicare. Ex his autè scriptis cum multa dominus fecerit, quæ non sunt scripta, credi rationabiliter potest, multis alijs uicibus dominum mendicasse, ut impleret scripturam. Ego autem mendicus sum, ut nullum reliquerit uilitatis humanæ genus in expertum à se, ut exemplum cæteris relinqueret tantæ humilitatis. Hæc ille olim. Heus igitur quisquis es te appello lector, ac per ipsam ueritatis pulchritudinem de tua conscientia illam exquirens exculpere uelim. Responde mihi, cui credendum Caietano nunc recedenti à communi sanctorum & doctorum sententia, & consensu ecclesie explorato: & iterum dicã, uelint nolint maligni, à testimonijs scripturarum: an eadem potius Caietano, quãdo alijs à quibus institutus erat, præsertim in huiusmodi, consentiebat? Nam circa mores his maxime est credendum, in quibus uiguisse maxime constiterit spiritum Christi, quales fuerunt probatissimi patriarchæ & sancti Dei, qui honorem & gloriam consecuti sunt in ecclesia. Adde quòd in hac priore doctrina non tam doctorum autoritatem, quã rationum momenta uidetur secutus: nam rationem adiecit, quã certè nec unquam soluit, nec enim solui potest: nam uera est, & inuictissimè probans, quòd Christus etiam actu mendicauerit. Sed nota etiam, quæ so. mirabile: ex quibus scripturis olim dixerat apertè intelligi

Inconstantia
doctrinæ.

Nota hæc omnia ueritatis amator.

Christum mendicasse, nunc ex illismet asserit, clarè appere illum non mendicasse. Dices, Quomodo ergo eius argumenta resoluas? Audi. Arguit primò, Discipuli ibant in ciuitatem ut cibos emerent, ergo non mendicabant? Bone Deus, qui ualet hoc? Quasi uerò non dicatis? Arguit secundò, Iudas portabat loculos, & quæ ibi mittebantur à deuotis recipiebat, ergo non mendicabant. Quis non miretur argumentum? unde magis debuit colligi: Ergo mendicabant. Sic enim & nos mendicamus, mittentes aliquem è nostris cum loculis ut sic petat, & recipiat quod ibi mittitur, & asserat. Arguit tertio, Quòd Christus dabat egenis, at hoc exigebat status mendicitatis, ut quod superesset erogaretur in pauperes. Sic & faciebant beati Franciscus & Dominicus, & sic fieri mandabant. Denique quod addit de mulieribus quæ ministrabant ei, rectè contra ipsum retorquetur, uel ipsomet autore, qui rectius cogitans bene dixit quòd dominus, ut pote mendicus, illas ad hoc induxerat. Ecce ergo iam uides ita resoluta eius argumenta, ut etiam militent in suum dogma: quo autem pacto ille nostra resoluat, molestum est indicare, quoniam non aliud sonant eius responsiones, quàm quod heretici commenti sunt, de aqua enim quam petit à Samaritana, ait quòd non fuit propriè mendicare, eò quòd cui libet maiori possit accidere. Sed quid ad rem? Nunquid enim quod maior petit ex autoritate, non potest peti à paupere ex necessitate ac mendicitate? nouit Deus quòd ego aliquando ex itinere fessus ut mendicus aquam peti-

tij

tij à quadam muliere, nec ualui obtinere. Parcat illi dominus, quam tamen si quis locupletior quasi suo iure petiisset, proculdubio habuisset. Et de hospitio Zachæi quod mendicauit dominus, mirum quam toruè respondeat. Ait enim non mendicandi gratia, sed studio imperiendi doctrinam & salutem id fecit, quia non deerant Christo hospitia. Quis & hic non miretur? Nōne Christus ait, uulpes foveas habere, & uolucres cæli nidos, sibi autem non esse ubi reclinet caput? ubi ergo illi abundabāt hospitia? Et quid prohibet, etiā simul utriusque facere, uidelicet & gratia suæ necessitatis hospitium petere, ac multò magis gratia imperiendæ doctrinæ ac salutis? Sic enim faciebant & patres nostri Dominicus & Franciscus, & sic docuerunt nos facere. Augustinus dixit de petente aquam à Samaritana, quòd petiit illam aquam egens, tanquam accepturus, & promisit suam tanquam satiaturus. Thomas dixit quòd blasphemum est dicere quòd sit illicitum mendicare, idque non alio argumēto magis probat quàm quia Christus mendicauit. Sed quid nunc est Thomas & Bonauentura & Bernardus, & Hieronymus, & tot alij egregij uiri ad Caietanum, & apud illos quos tamen nescio quis spiritus fascinauit, ut seducantur à ueritate.

Nota.

Thom. in opusc. contra impug. relig.

¶ Etiam collegia mendicantium plus satis improbare uidetur, in eo quòd ait, quòd dominus beatitudines quæ sunt singulorū non profectioes collegiorū tractat, de collegijs enim apparet uerificari, quòd non possunt durare sine tēporalibus, propter multorū minorem profectioem. Hæc ille. Ergo insipienter fecerunt collegio-

F 3 rura

rum huiusmodi institutores, Beati Franciscus & Dominicus & alij, Et si uerum est, ut pie creditur, quod Christus inspirauit regulam Beato Francisco, nonne est antichristi opus, id improbare? Talia effutiebatur hereticus ille, contra quem B. Bonauent. post multa sic arguit. Quod si dicas fuisse speciale priuilegium Francisci & familiari spiritus sancti consilio esse factum, quomodo hoc tradidit in legem & regulam, in qua ad mendicitatem inuitat, si sibi soli pro seipso est inspirata? Si dicas quod ex capite proprio, non per inspirationem, quomodo non est damnatus, qui ad actum irreprehensibilem tanquam perfectionis inuitauerit? quomodo sedes Romana de consensu Cardinalium, hoc approbavit? Sed si errauit hoc approbando, constat ergo secundum dictum unius huius hominis, quod uniuersalis ecclesia tota errauit & decepta fuit. Hec ille. B. etiam Thomas in opusc. contra impugnantes religionem, ostendit quod collegia, quae nihil habent etiam in communi, perfectioris sunt uitae, quia etiam altioris paupertatis: & hanc fuisse Christi paupertatem & collegij Apostolici. Vnde & B. Augustinus praefert primitiuam Iudeorum ecclesiam, his qui postmodum ex gentibus aggregati sunt, eo quod illi nihil haberent, etiam in communi: & in uitis sanctorum patrum celebriora habebantur monasteria quae nihil possidebant, uel in communi. Et Isaac de quo in dialogo Gregorius, in monachos interpellantes ut permitteret eos in communi habere, ita respondere solebat: Monachus qui in terra quaerit possessiones non est monachus. Neque uero impossibile aut difficile

difficile est sic diu durare collegia, ad hoc enim respondet D. Thomas recte dicens, Nihil est difficile, aut impossibile confidenti in deo. Omnia possum (inquit Paulus) in eo qui me confortat. Augustinus in hominem talis cogitantem ita inuehitur. Tu Christiano, tu dei seruo, tu bonis operibus dedito, tu domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An putas qui Christum pascis, à Christo ipso non pascitur? An putas terrena deerunt, quibus caelestia & diuina tribuuntur? unde haec incredula cogitatio? unde impia & sacrilega ista meditatio? Quid facit in domo dei perfidum pectus? Quid qui Christo non credit, appellatur Christianus? Pharisaei sibi magis congruit nomen, Hec ille. Adde quod si, ut fatentur, inspirat Deus quosdam particulariter, cur non magis collegia? Nonne bonum quantum communius tanto diuinius, & tanto magis Deo gratum? An forte poterit Deus particulares pascere, non uniuersos? aut non magis gaudet sua providentia ibi adesse, ubi multi congregati fuerint in nomine eius? Neque multorum imperfectio, quos, ut ait Cardinalis, necesse est in collegijs reperiri, obstabit benignae providentiae Dei, si tamen maiores, quamuis pauci perfecti reperiantur. Erant enim & ipsi Apostoli ab initio imperfecti, quum mittentur sine sacculo & pera, nec tamen eis quicquam defuit, Domino supplente pro illis. semper etiam tempore Dominici & Francisci fuerunt imperfecti multi, neque tamen deerat Deus abunde providens bona. At, inquit, experientia compertum est talia collegia in eo statu, non diu durare: imò experientia obseruatum est,

ea collegia maxime bonitatem diuinam experiri, & abundantius pasci, quæ sine possessionibus degunt ac Deo fidunt, quàm quæ ex diffidentia quærunt possessiones, & habent. Quòd si quædam non diu durant, non hoc imputandum est diuino consilio aut providentiæ, sed nobis, qui potius semus durare si mansissemus in fide. Nam simili modo etiam uidemus plurimos regularium possidere proprium. An idcirco non bene cõsultuit Dominus pauperatatem uolentibus? Iudei non durarunt in obseruantia legis: nunquid ideo lex nõ bona, non sancta? Quis etiam nunc Euangelicam legem custodit: an propterea insipienter nobis tradita est seruanda? Quis ausit hæc blasphemare? Legitur in actis Apostolorum quod erāt illis omnia communia &c. Quæro igitur ab eo, nunquid talis forma erat à Deo, an nõ? profectò ibi ipse fatetur quòd à Deo, & tamen ibidem annotat his uerbis, optima distributiõis forma, sed paruo tempore durauit. Non igitur quia collegia quædam non perdurarunt in mendicitate, colligendum erat non fuisse instituta à Deo. Cause autem quare talia collegia non diu

Inconstantia durant sine possessionibus, à nobis ueniunt, non à Deo: **doctrina** 2. Volo honorem dare Reuerendissimo ubi meretur. Vide eius commentarium super. 2. 2. q. 138. art. 7. Ibi enim **No: ent hæc** ueras exprimit rationes huius nostræ miseræ, scilicet **prælati reli-** quia recipiuntur ad monasteria multi temerè, & sine **gionum.** delectu, ac debita probatione. Et quia ueram paupertatem non custodimus, sed diligimus loca pulchra, uestes sumptuosas uenire saturam, & huiusmodi: Deniq; quia minime perfectioni studemus, nec iam Christi bo-

nus

nus odor sumus. Et cum hæc ita sint, adhuc tamen miramur stolidi, quod non durent collegia, sed nec sic duraret S. Dominicus, nec S. Franciscus, nec illa quæ illum lactauit uberibus suis, quia Beati qui audiunt & custodiunt uerbum Dei. Luc. 11.

¶ In eo uerbo, Beati estis. Ineptè notat huic soli Beati tudini sub ratione debiti promitti mercedem, cum unicuiq; operi sub eadè ratio: uidelicet debiti, destinetur merces, ut Paulus docet. Nam nec potus aquæ frigida exhibitus uni ex minimis Iesu. carebit mercede sua, Et in parabola uinæ, cui libet operanti promittitur merces. Hoc ergo potius debuit notare Caietanus, quòd huic soli nõ merces simpliciter, sed copiosa merces promittitur propter heroicam ueritatem, quæ est in tolerantia terribilium. Nec est propria beatitudo ista ijs qui uenerunt post Christum, sed & ijs qui ante, similia passis. Non enim est noua causa patiendi. Nam & prophete propter Christum passi sunt, ut Stephanus testatus est. Licet aliter Caietanus hic doceat, ponderans quæ non sunt ponderanda: Videat qui uolet. Act. apo. 7.

¶ Illa uerba, Nõ ueni soluere legem &c. Sic exponit, Dominus negat se uenisse personaliter ad exercendum officium absoluendi à uinculo legis, non enim dixit. Nõ soluam, sed non ueni soluere: quod est uerum, quia quã diu fuit uiator non soluit. Hæc ille. Ego uero, imò non ego, sed scriptura dicit, quod Christus nunquam soluit legem, neq; per se, neq; per alios: nam Paulus dixit, legem ergo destruimus? Absit. Sed legem statuimus. Imò si Christus aliquando soluisset legem etiam post mor-

E s tem

tem suam, rectè diceretur uenisse ad soluendum legem, sicut rectè dicitur uenisse ut uitam mundo daret, quam post mortem hoc impleuerit. Sicut et uerè dixit, Veni ignem mittere in terram. Quod tamen tunc impletum fuit quādo iam mortuus, et in cælum euectus, sedensq; ad dexteram patris, misit spiritum sanctum. Adde quod non hoc tantū dixit dominus, Nō ueni soluere legem, sed adiecit, sed adimplere: ut intelligas nunquam soluendam legem, quæ maxime implebatur post mortem eius. Non enim adimplere legem est soluere legem: Neq; uerò putanda est soluta lex, quia cessant ceremonie legis, et iudicia. Nō enim hoc fuit solui legē. Solui enim est idem quod destrui, iuxta illud non potest solui scriptura. Cessare autem ceremonias non est destrui legem, sed magis consummari et perfici, quia finis legis est Christus, ipsa ueritas, qua certè adueniēte, implebatur lex, nō soluebatur, quod ego alibi quādam latissimè declarauī. Verum est tamen quod si per legem intelligamus mā data illa ceremonialia quæ decreta potius, tanquam ad tēpus interposita, dicuntur, nihil prohiberet fortè dici sublata esse aut euacuata, ut sic intelligatur quod dictum est, Lex et propheta usq; ad Ioannem. Vnde et Paulus dixit ad Eph. 2. legem mandatorum in decretis euacuans et c. Non dixit legem simpliciter, sed legem mandatorū in decretis. Decreta autem dicuntur, quæ quasi ex consilio et ad tempus interposita sunt, donec ueniret semen cui erat promissum: quæ et ipse Paulus declarat, cum ait, Si mortui estis cum Christo, quid adhuc tanquam uiuentes in mōdo de

Nota.

Ad Gal. 3.

Ad Coll. 2.

do decernitis? ne tetigeris, ne gustaueris et c. Nota quod ait, decernitis. Ut intelligas decreta illa esse quasi ex instanti opportunitate et cōsideratione deliberata, illa ergo decreta appellat. Ne tetigeris, ne gustaueris et c. quæ ad significandum et ad ligandum data erant pro tempore. Vnde adueniente quod significabatur, et tempore alio, cessare aut extingui, et euacuari debuerunt. Ita ergo lex et propheta usq; ad Ioā. Lex inquit præfigurans, et ita ducens ad Christum, sicut et propheta prænuntians Christum, non propheta simpliciter. Alioquin post Ioannem etiam fuere propheta, uel ipse dilectus discipulus. Item Agabus, et filia Philippi, et alij, ut ex historijs ecclesiasticis patet. Sed et hoc animaduerti uelim ab his qui studiosi huius doctrine fuerint, quod in hoc ipso cap. ut probaret quod Iesus post mortem suam erat soluturus legem, produxit eorum testimonium, qui aduersus Stephanum testificati sunt eum dixisse quod Iesus nazarenus mutabit traditiones moyses, mutabit enim dicunt, in futuro non in præterito. Solutio nanq; uinculi legalis erat unum illorum de quibus dixit Iesus. Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo et c. Hæc ille. Videtur ergo acceptare horum testificationem pro uera, quæ tamen erat falsissima: Sed falsum dictum non poterat nisi à falsis testibus comprobari. Quo in loco etiam ut magis huius doctrine inconstantiam uideas, lege quæ scripta est super cap. 6. act. Apostolorum de huiusmodi testibus et testimonio: Ait enim super eo uerbo testium, et mutabit traditiones et c. Nec hoc dixisse Stephanum credentem

Inconstantia
doctrine.

credendum est, quoniam didicerat, non ueni soluere legem, sed adimplere: Sed quemadmodum destructione templi futuram falso testantur, adiungendo quod Iesus destrueret illud, ita adimplerionem falso testantur, uertendo illam in mutationem. Hæc ibi ille ad litteram. Ergo qui plus iusto faues huic doctrine, & explica, quibus semetipsum necit Reuerendissimus nodos, si modo potes.

¶ Circa illa uerba, Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines &c. Cardinalis ait, per minima mandata ea intelligi quorum transgressio est mortalis, alioqui dura nimis esset hæc domini sententia, quod dicens uerba otiosa, & docens alios, dicenda esse uerba otiosa, cognoscatur, habeatur & nominetur in regno celorum, minimus: tum quia hoc non est ex suo genere mortale, tum quia adulteri, blasphemii &c. sunt longe minores istis, cum tamen non detur minimo minus. Hæc ille parum attendens quod aliud est dicere uerbum otiosum, aut alium inducere ad dicendum uerbum otiosum: aliud est docere & dicendum esse uerbum otiosum. Qui dicit, aut, ut alius dicat hortatur, peccat quidem forte uenialiter, sed non dicitur soluere mandatum ullum. At qui docet esse dicenda uerba otiosa, dicit consequenter non esse malum hoc, ideo soluit mandatum hoc, & si minimum, & ideo mortaliter peccat, imò etiam blasphemat. Facit enim mendacem Deum: Deus enim docuit esse malum, dicere uerba otiosa: ipse autem docet non esse malum & ita ponit malum bonum, & tenebras lucem: ac propterea dignus est haberi minimis

Isa. 50.

ri minimus in regno celorum. Illud uerò mirabile quòd cum minima mandata uocet Reuerendissimus ea, quorum transgressio est mortale, sequitur non esse minora illa, quorum transgressio est ueniale, quoniam minimo minus dari non potest, ut ipse docet.

¶ Annotat ideo dixisse dominum, Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisæorum, & non plusquam iustitia legis & prophetarum, quia ferè cuncta precepta quæ Iesus subiungit erant apud legem & prophetas, sed non apud Scribas & Phariseos. Hæc ille. Quæ non solum falsa sint, quia manifestè Dominus illico comparat legem suam, & suæ legis iustitiam ipsi iustitiæ legis antiquæ, & non Scribarum & Phariseorum, sed etiam sunt contra ipsiusmet Reuerendissimi expositionem, qui penè in omnibus subiectis Christi legibus, ubi ait, Audistis quia dictum est antiquis, ego autem dico uobis &c. aperte fatetur hoc in loco iustitiæ Christi antiquæ legis iustitiæ comparari atque præferri.

Inconstantia doctrinæ.

¶ Quòd ait dominus non resistere malo, uult sic esse dictum, ut non negatiuè accipiatur, ne cogamur fateri quòd sit obligatio ad semper, & quòd sit contrarietas rectæ rationi, quæ dicit licitum esse resistere malo. Denique quòd sit diminutio uocabuli, quia resistere significat actum exteriorem, & non animi præparationem: uult enim hic reprehendere communem sanctorum intelligentiam, ideoque dicit debere hoc accipi tanquam si dixisset dominus, Ego autem dico uobis iustinare malum. Sed hac expositione & si alia cessarent absurda, unum certe maximum sequitur: uidetur enim notari dominus tanquam

quam nescierit commodis uerbis explicare sententiam suam, si non idem ualeat, non resistere malo, quod ualeat, sustinere malū: aut si ista sunt idem, et nihil inter est inter hæc, non resistere malo, et sustinere malum. Ergo alterum quoduis eorum per alterum exponi posset: si enim dixisset, sustinere malū, posset exponi, nō resistere malo, et redirent obiectiones. Ergo res ita potius componenda erat, et fatendum quod resistere malo, non debemus unquam, nisi quādo fuerit opportunū, ita ut etiā ipsa defensio non ui tamen præcepti, sed ui saltē consilij fuerit à domino improbata. Quæ autē consilij sunt, nō omnibus nec semper cōueniunt: uerum hæc de re latius in dialogis, nam hic locus multam considerationem postulat.

¶ Illa sequentia domini præcepta, Præbere maxillam percutienti, et Dare pallium contendenti super tunica, et Angariātem per miliarium, sequi etiā amplius. Dū uult intelligi secūdū effectū, ubi tamē ratio hoc dicit, et non in animi præparatione, tanquam non admittens communem doctorum expositionem, non uidet quod uolens nouum quiddam afferre, non aliud dicit quā quod alij. Sed alij longē conuenientius, quoniam nouerunt tropum et figuram hyperbolen: dicere enim Præbe maxillam iuxta tropum, est perinde ac si dixisset, compone te in animo talem, ut si id opus fuerit, etiā possis hoc facere: Absit autem, quod dominus de eo præcepit factam, quod uix unquam accidit ut fieri debeat. Et sic cætera debent intelligi. Potuissim et alia ex hoc capite annotare in illū, sed parco, et relinquo alijs.

vbi

Vbi legitur, Attendite ne iustitiam uestram, Et nō Ex.c.6. probo, quod ex Græcis mutat, iustitiam, in eleemosynam: Sunt enim et Græca exemplaria interdum corrupta, et sepe numero uaria: Et certē sermo doctius procedit, ut primō sit mandatum generale, dein de ad casus particulares descendatur.

¶ Annotādum est et id quod ait dominus à præcipuo opere inchoare, quod est eleemosyna respectu ieiunij et orationis. Hoc enim absolute dictum, falsissimū est: quoniam eleemosyna est de externis, quæ multo minora sunt bona. Doleo quod hæc est etiā nouorum quorūdam opinio hæreticorum.

¶ Nec probo quod ait, eos qui eleemosynam faciunt propter inanem gloriam priuari solum mercede illius operis à patre celesti, non autem sibi damnationem acquirere. Nam qui huiusmodi sunt qui finē cuiusuis operis sui præstituunt uanam gloriam, et sic postponunt Deum inani gloriæ, non dubito quin sint digni omni damnatione: quia in omni actu nostro quem facimus de liberatē, præponendus est Deus, et non postponendus, unde dominus non dixit, receperūt mercedem suam pro hoc opere, sed absolute receperunt mercedē suam, quia hypocrite (nam de hypocritis manifestē loquitur) quibus cecinit longum uæ, qui non habent partem cum Deo, eo quod magis gloriam hominum dilexerunt quā Dei.

¶ Ex eo quod dominus dixerit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et uobis pater cælestis delicta uestra. Sic ait, Crediderim ego hominem qui tanto Deo

Nota,

to Dei amore agitur, ut hominibus offendētibus ipsum remittat ex corde propter Deum; & si in fornicatione perseveret, tandem à Deo conuertitur, ita quòd Deus remittet ei omnia peccata sua, conuertendo cor eius ad ueram pœnitentiam, unde dominus non dicit quòd uobis dimittentibus Deus remittit, sed dicit in futuro remittet, ita quòd hanc specialem prerogatiuam seu gratiam significauit Deus, per hanc conditionalem, intelligendo literā ut sonat: Nouit enim solus Iesus quā acceptum gratum; q̄ sit Deo remittere alijs offensas: & ideo ipse solus potuit reuelare hoc. Hæc ille. Quæ certè nouum & insanum dogma introducunt, & multa falsa & impossibilia. Primò enim mirandum ualde quòd domini hæc reuelatio in euangelio tam expressa tanto tempore, ecclesiæ fuerit abscondita, & nunc demum soli huic homini patefacta, aut eius ingenio tantum comperta. Secundò, uerba domini huic expositioni minime aptantur, Non enim dixit, Si dimiseritis, Deus conuertet uos & ita dimittet: sed dicit, Si dimiseritis, dimittet deus uobis, ut propterea dimissioni pro præmio dimissio primū assignetur, nō cōuersio, ac deinde dimissio. Tertio hæc doctrina siue causa uidetur cogere Deum ad conuertendum etiam perseverantem in peccato: sed ait, magna est causa: nam qui tanto Dei amore agitur &c. O eximiam dilectionem. Magno agitur Dei amore qui uult manere in peccato. Apage obsecro à me talis charitas siue dilectio. Iacobus dicit, Qui in uno offendit, factus est omnium reus: & Cardinalis dicit, mereri conuersionē, ac pro hoc dimissionem peccatorū omnium.

Quartò

¶ Quartò, quod pestilentius etiam est, præbet doctrina hæc occasionem delinquendi ac persistendi in peccato: homo enim qui delectabitur fornicari, aut adulteriū committere, aut furari, aut quodlibet patrare facinus, dicit secum, Dimittam iniurias & offensiones in me factas, & securus sum: dominus enim conuertet me aliquando.

¶ Quintò, ex hac etiam doctrina potest aliquis certus esse speciali Dei reuelatione de salute sua. Hæc & forte alia contingunt absurda huic nouitati. Tutius ergo erat ambulare uiam regiam, & à communi sanctorum sensu non recedere & uerbum domini, Si dimiseritis, intelligere cum suis circumstantijs, id est, si dimiseritis ex uera charitate, quæ secum non compatitur peccatum: aut si dimiseritis non habentes aliud crimen: nam quod & aliàs dixit, Omne peccatum & blasphemia dimittetur, quis intelligat ita insanè, ut putet omne peccatum & blasphemiam remitti cuiquam, nisi eum pœniteat? Oportet ergo subaudire in huiusmodi dictis congruas & legitimas circumstantias, quæ faciant dignum remissione. Denique quod dixit dominus, dimittet, bene est: respicit enim tempus iudicij extremi, quando erit certa dimissio.

Quod notat dominum cautè dixisse, Petite & dabitur uobis, & nō adiunxisse, dabitur quod petitis, uanum est, quia aliàs dixit: Quodcumq; petieritis patrem dabit uobis: sed potius dicendum erat, quòd loquebatur de petitionibus quas ipse fieri præceperat, & cum suis circumstantijs, nā semper dat illas Deus.

G Item

Luc. 6.

Item laborans, ut declaret, quomodo potuerint admirari turbæ de sermone in monte, cui non affuerunt, nesciuit resolvere. Non enim aduertit, quod tunc admiratæ sunt turbæ, ut ait Matthæus: Cum consummasset Iesus uerba hæc, hoc autem tunc fuit quando & descendens in môre eadem serè repetijt assistentibus turbis, ut Lucas ait, tunc enim uerè consummasset sermonem dicitur, & tunc admiratæ sunt turbæ. Ostendit etiam se non intellexisse uerba prophætæ dicentis. Ipse infirmitates nostras accepit, & ægotatiões nostras ipse portauit, exponendo tulit aut portauit, id est, remouit uel abstulit. Nam Esaias Christi passionem declarare intendit nobis debitam, ab illo in seipsum susceptam: Sed in dialo-gis hoc declaro. Et quare se dominus uocat filiū hominis, ibidem declaro.

¶ De illo qui dixit per-mitte me primū ire & sepelire patrē meū, ait Caietanus non rogauit tempus ad sepeliendum patrem mortuum, sed petijt tempus paternæ uitæ, sicut dixit mater Beatæ Lucie. Tege primū oculos meos. Noua omnino expositio. Sed hinc illam accipit, quia non dixit patrem meum mortuum, quasi uerò sepeliantur homines uiui. Adde quòd uerba Euangelij huic sensui uix accommodantur: Ad expectandum enim patris mortem non erat necesse dicere, per-mitte me ire, satis erat dicere, per-mitte me sepelire.

Ex. c. 9.

¶ Quod ait Euāgelista, Obtulerūt ei hominem mutum demonium habentem, Non potest sic exponi, ut ly mutum iungatur, cum ly, Demonium, ut patet ex Græca litera, quàm hoc in loco nõ cõsuluit

suluit Caietanus.

¶ Quod dominus prohibet discipulis ferre duas tunicas, ipse exponit aut potius addit, scilicet mutatorias, & similiter de calciamentis. At hoc apud Marcū reprobatur ubi expresse uetuit eos indui duabus tunicis. At inquit, Dominus pluribus tunicis est indutus, quia milites in quatuor partes diuiserūt, quasi uerò quatuor habuerit tunicas Dominus, & non considerauit quòd milites sciderunt uestimentum unum in quatuor partes, & super una tunica, non scissa, sed incõsutili miserunt sortem, ut dicit scriptura: non ergo habuit plures tunicas, sed unam super quam etiam gestabat pallium, ut honestas patitur, quod illi sciderunt, & super partes miserunt sortem, Aliud enim est tunica, & aliud pallium: porrò ridiculum est ad calciamenta supplere numerum bimarium, quasi prohibuerit dominus duo calciamenta, & unum portari permiserit, uel delictet pro una tibi-arum. Item ridiculum metuere ne discipuli supra duas tunicas mutatorias deferrent in uia, quod uix locupleiissimi facerent. Reliqua circa hæc in quibus errat, discutientur apud Marcum.

¶ Loquens dominus de Ioanne dixit, Si uultis recipere, ipse est Elias. Caietanus hæc uerba sic interpretatur: Ponit Christus in auditorum libertate acceptationem huius commendationis, dicendo, Et si uultis recipere, ipse est Elias. Et hoc ideo quia non secundum literalem sensum, ipse est Elias: docuit siquidem optimus magister Iesus, ut non cogam auditores ad mysticos sensus sacre scripturæ. Hæc ille. Quæ si uera sunt, sequitur

G 2 quòd

quòd dominus posuit in eorum libertate posse respue-
re interpretationem suam, & sic posse credere, quòd
nò ita esset sicut ipse docebat, & cōsequēter quòd falli
posset, quòd horrēdū est uel cogitare. Quòd igitur ait,
Et si uultis recipere, eò pertinet sicut exponit Chryso.
ut significaret nolle se liberū cuiusquā uiolare arbitriū
sicut alibi ait, Si uis ad uitam ingredi serua mā data, nec
tamen potuit in libertate cuiusquam impunē seruare
aut non seruare mandata.

¶ Quòd item ait, Noli disputare de causa electionis
& reprobationis, hinc enim habes primam & supre-
mam, & ultimam causam esse, quoniam sic placitū est
Deo, respectu reprobationis falsum est atque impium:
quoniam non ex puro beneplacito reprobatur illum do-
minus, sed ex meritis: quoniam reprobatio & reiectio
presupponit culpam reprobati atque reiecti: alioqui
Deus uult omnes homines saluos fieri, & neminem adi-
git ad peccatum.

Nota.

1. Tim. 2.

Sap. 2.

Ex. c. 12.

Laborans in exponendo quomodo Christus face-
ret iter in Sabbatis (sic enim in Græcis legitur, nō
in sabbato, ut habet nostra editio) intelligit, per sabba-
ta dies festiuitatum habentium plures dies, ut erat pha-
se & tabernaculorū, & dicit fuisse, illa sabbata phasē,
quia tunc sunt spicæ quæ poterant fricari à discipulis.
At hoc uix est quòd in luna primi mensis, iam sint spicæ.
Et præter hoc non uidit quòd illa sabbata non uiolabatur
ex illa fricatione, sed solū uerum sabbatum
id est, septima dies hebdomadæ, in qua omne opus pro-
hibebatur. Bene ergo intelligit interpres exponendo nu-
merum

Nota.

merū pluralē pro singulari, ac si dixerit, ibat per sata
uno ex illis sabbatis antiquis: unde & bene dicitur, quòd
dixerunt qui reprehendebant, quòd non licebat facere
sabbato, & non dixerunt, sabbatis, ut etiam habet Græ-
ca lectio, si sequi tenemur eam. Et de tali sabbato patet
quòd loquitur reliquū euangelij perito lectori. Vnde Luc. 6.
apud Lucam dicitur, quòd fuit sabbato secundo primo.
Et postmodū altero sabbato uenit in synagogam.

¶ Ibidem ubi legitur, In spiritu Dei, ipse exponit tan-
quam si diceretur, in digito Dei, sicut apud Lucam: sed
hic error humanus est, & nullo modo imputandus: quo-
niam & magnis uiris accidit, nec exprobrandi gratia
id posui. Absit: sed ut & hinc noscant qui nimium affi-
ciuntur, quòd & ij quos pro dijs habent tanquam nec
in magno, nec in paruo potuerint errare, homines fue-
runt. Illud uerò displicuit, quòd spiritum Dei hic non
accipit pro persona, cōtra omnes quos legi.

Matthæus illud psalmi, Aperiā in parab. os meū. Ex. c. 13.
in Christo impletum testatur. Caietanus autem
inquit, quòd Matthæus transumptiuè hoc traxit ad
Christum, quia ad literam textus ille loquitur de simi-
litudinibus gestorum, ipse autem utens sensu mystico ap-
plicat ad similitudines methaphoricas. Vtræq; enim con-
ueniunt in ratione parabole, seu similitudine sermonis.
Hec ille. Quæ & falsa sunt & periculosa. Falsa inquā,
quia supponunt uerba illa uerificari ad literam de illo
Asaph. Sed quid erat ille, ut ei secundum literam conue-
niret dicere, Attendite popule meus legem meam: quē
ipse populum sub se habebat: aut quam legem poterat
G 3 cuiquam

cuiquam præcipere? Et qua fronte ait trahi locum istum transumptiæ ad Christum, cum euangelista testetur impleri in illo, quod secundum ueritatem intelligi debet, de parabolis istis quas dominus proferebat, quæ non erant quid uerè gestum. Quod uerò ait similitudines uerè gestorum conuenire in ratione parabolæ cum similitudinibus metaphoricis et confictis non nisi ualdè æquiuocè uerum est. Item inconuenienter alterum præcisè dictum ad alterum traheretur, etiam si in ratione generica conuenirent. Sermo enim præcisè de asino loquens ineptè traheretur ad hominem, ob istam gratiam, quia homo et asinus in ratione animalis conueniant: in Christo ergo ad literam uerificatur locus ille, ut omnes catholici receperunt, quia id euangelista testatur, et uerba ipsa: ipse enim est uerus Isaph, qui uenit ut dispersa colligeret. Ipsi datus est populus ad instruendum, ipse denique propriam legem ore proprio tulit et docuit. Caue ergo, si sapias pie lector, ab hac doctrina quæ tam manifestè pugnat cum sensu doctorum, et compertissima ueritate.

Ad Rom. 9. **A**d hæc putat prophetiam Isaie, *Auditu audietis* et c. non probare quod non sint aliquo tempore conuertendi Iudei, et sanandi. Sed quia permanebunt longissimo tempore pertinaces, ideo dictum esse nequando uideant et c. non quasi nunquam conuertendi. Tu autè audi potius apostolum exponentem mysterium hoc, quod cæcitas ex parte contigit in Israel, et de hac parte loquitur propheta, quæ nunquam erat sananda. Dolui etiã quod in hac parabola per fructum trigesimum, sexagesimum

simum et centesimum intelligit fructum incipientium, proficientium ac perfectorum. omittens quod longè erat uerius, et à sanctis uiris expositum, diuersorum statuum merita, quin et uerba domini eam intelligentiam non admittunt, quod prudens lector poterit ex se colligere: hanc autem expositionem similiter reddit ad parabolam satorum farinæ.

¶ Super parabola quoque rizanorum dicit diuinum esse præceptum quod mali in genere non extirpètur ex hac uita, sed non in specie, et quod hoc præceptum est necessarium adimplendum: ego uerò ignoro quid sibi uelit, et cui, aut quibus intelligat fieri hoc præceptum: equidem dubito ne cogitationes metaphysicales hic impertinè sese admiscuerint practicas. uideat qui uolet.

¶ Ibidem quod granum sinapis euangelium esse dicat, et ideo minimum, quia minima annunciat: scilicet Iesum crucifixum: quo dogmate, ut ait, nihil est minus, nihil est abiectius, mirum in modum me commouit: non enim minima annunciat euangelium, sed maxima et magna gloria Dei, Dei iustitiam, Dei iram, beatitudinem eternam, nec solum Iesum crucifixum, sed adoratum ab angelis, uisitatam à regibus, testimonio cælestis uocis probatum, uirum electum, potentem opere et sermone, in signis et uirtutibus, et portentis, et prodigijs sine numero, resurgentem ab inferis, ascendentem in cælos, et captiuam ducentem captiuitatem, sedentem ad dexteram patris, mittentem spiritum sanctum in igne et linguis, uenturum in fortitudine et gloria cum omni militia cælesti, cui flectentur genua omnium cælestium, et terre-

Nota.

Ad Rom. 1.

Luc. 1.

Matth. 2.

4.

Act. 2.

G 4 terre-

terrestrium & infernorum. Hæcine, quæ so, sunt minima & abiecta? Quæ igitur erunt gaudia? Paulus enim admiratur & stupet, quòd sibi sanctorum minimo, ut aiebat, hoc datum esset, euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti. Quòd si crucifigi Christum fuit abiectum, & indignum Deo, ex parte, uidelicet sua innocetia ac celsitudine consideratis, non tamen propterea ipsum dogma crucis dici debuit abiectum & minimum, in quo mortui sumus peccato, & Deo uiuimus, & stamus, & gloriamur in illo, quod est fortius & nobilius omnibus hominibus. Adde quòd ipsum dogma de Christo crucifixo non crescit, sed idem est. At hoc semen sinapis crescere dicitur: non igitur debuit omitti communis & uerior sanctorum interpretatio, ad quam relego lectorem.

¶ Alia quoque indigna & periculosa annotaui in expositione parabole de sagena. Primum quòd per captos in sagena intelliguntur Christiani inuoluntarij: nam ut ipsemet iam exposuerat, per sagenam intelligitur uerbum Dei & prædicatio: quæ tamen uolentes trahit. Deinde quòd supponit ecclesiam capere inuoluntarios, falsum est: hoc enim nec fecit unquam, nec fieri uult. Quòd si fortè aliter sit aliquando, id non ab ecclesia est. Tertio minime potest dici inuoluntarios esse infantes qui baptizantur, quibus suppletur uoluntas per maiores & ecclesiam. Quarto non rectè excusaretur ecclesia, ut uideatur excusare Caietanum, si quos cogeret, propter hoc quòd aliqui ex ijs salui fierent: quoniã non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Quinto, quòd ex eius uerbis elici

Ad Eph.

Ad Rom. 5.
1. Cor. 1. &
2.

Inconstantia doctrine.

Ad Rom. 3.

elici potest quòd in primitiua ecclesia non caperetur tales inuoluntarij, id est, pueri, omnino falsissimum est, & quòd faueret anabaptistis. Sed absit à Christiana mente ut admittantur hæ nouitates & insulse & infandæ.

Non probaui quòd Iosepho uideatur magis tribue Ex.c.14.
Herodiam, nec rectè Iosephum defendit, qui manifestè pugnat cùm euangelio, in eo quòd illa non Philip, sed alterius Herodis uxorè fuisse scribit. uideat qui uolet. Quòd itè uult Herodè non fuisse regem, quoad titulum, cùm tamè rex ab euangelista dicatur, nescio quid illi mouerit. & cùm dicat euangelista, & contristatus est rex, quod etiam noluit fuisse uerum: sed quòd finxerit Rex se contristatum, hoc non est Euangelistam exponere, sed peruertere: sed audi illi: Ait enim: Optime pinxit contristatum non herodem, qui affectabat occidere: sed regem, quia exteriori suo signo officium constituti regis ostendit: simulata ergo fuit contristatio illa. Ego uerò picturam hanc optimam non satis perspicio, Si enim uerè contristatus est Rex, & Rex sit Herodes, cogor confiteri iuxta meam logicam, etiam contristatum fuisse Herodem: & si Herodes uult occidere Ioannem, etiam Rex uult occidere: & si Rex fingit nolle occidere, etiam Herodes fingit hoc, Idem enim Rex ille & Herodes. Adde quòd Marcus hanc picturam non admittit qui ait: Herodes autem metuebat Ioannem, & non dixit, Rex metuebat Ioannem, aut metuere simulabat: & adiecit: Quia sciebat illum uerum iustum & sanctum. Sciebat, inquit, & non ait. Fingebat se scire: & addit, quòd illum libenter audiebat.

Luc. 23.

audiebat, & eo audito multa faciebat: unde postmodum eo timore correptus putabat eum surrexisse, & aiebat. Quem ego decollavi &c. At inquit Cardinalis, Herodes erat uulpes: ita enim appellatur à Christo, fautor, sed nunquid idcirco oportet illum in omnibus simulasse: non enim opinor, semper simulat uulpes, sed canes fugiens, non simulat se timere, nec fugam simulat, sed uere fugit. Scribitur autem de Herode, quod uiso Iesu gaudius est ualde, & quod à multo tempore erat cupiens uidere Iesum, & quod multa de eo audierat, & sperabat ab eo signum uidere. An, queso & hæc simulabat? Si tales positiones defendantur, paruo negotio omnis historia ueritas destruitur, & defendemus iterum Paulum non uere reprehendisse Cepham, sed simulatorie, & sustinebimus Christum non uere sed simulatorie crucifixum, & tandem quodcūq; aliud libeat, sed hoc est iterum Christum crucifigere in scripturis suis.

Ex. c. 15.

Minimè probat quod Pharisei accusassent discipulos in hoc, non quod omnino non lauaret, sed quod non sepius lauarent manus ante prandium. Nam simpliciter dicitur in Euangelio quod non lauabant manus, cum panem manducaret. Et similiter Marcus ait, Communibus manibus, id est, illotis siue inquinatis: & dominus etiam simpliciter eos excusat & dicit, Non lotis manibus inducare, non coinquinat hominem. Nec dicit Marcus, quod Pharisei in eodẽ prandio sepius lauarent manus, sed quod non manducabāt nisi sepius lauissent, quod poterat fieri diuersis temporibus, unde discipuli tanto magis incusabantur de abie-

Et 4

Ita pœnitus obseruantia: Sic & aliàs Dominus simpliciter quod non lauit manus, incusatus est semel, quod sepius etiam fecissent, si de crebra manuum lotionem quæstio fuisset, non enim est credendum dominum seruasse illam eorum superstitionem, quam & uituperat & exprobrat in eos, quod latè patet.

¶ Eundem locum tractans, & quasi pugnans in Lutherum qui mandata hominum infringit, sic rem resoluit, quod nec Dominus nec Propheta, ibi mandata hominum damnat, sed cultum seu timorem Dei sustentari in mandatis & doctrinis hominum. Si enim timuissent illum, inquit, seruando mandata Dei & hominum, non reprehensi fuissent: cum seruare non solum Dei, sed & hominum mandata sit amplioris iustitiæ. Et concludit, Venere igitur Lutherane Ecclesiæ mandata, non ut diuina, sed secundo loco, scilicet post diuina, quia sic oportet nos implere omnem iustitiam. Hæc ille. quæ quoniã inclusam continere uidentur falsam ac fallacem doctrinam, lector attende. Ego enim audenter assero, in hoc Euangelio, & apud Isaiam, simpliciter reprobari mandata hominum, quia ex se prima erant, & reprobatiõe digna, utpote superstitiosa uel etiam irritantia mandata Dei: nam hæc propriè mandata hominum dicitur in scripturis, in hoc enim sensu scriptum est, Et sapientia hominum non est mecum: & iterum: Sapientia hominum inimica est Deo. In hoc sensu uocat homines Paulus quando ait: Cum sit inter uos zelus & contentio, nonne secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat Ego sum Pauli: alius autem, Ego Apollo, nonne homines

Luc. 2.

Prou. 39.

Ad R. om. 8

1. Cor. 3.

1. COR. 15.

nes estis? Hic enim manifestè homines appellat, qui contra Dei spiritum & sapientiam sapiebant. Et alibi: *No tum* (inquit) *uobis facio Euangelium, quod euangelizatum est à me, quoniam non est secundum hominem, & tamen erat secundum Christum, qui erat homo, & secundum cæteros Apostolos, qui erant homines. Capit ergo & ibi hominem, ut aduersatur spiritui Dei. Et alibi modo hominibus, seu homines, suadeo, an Deo, siue Deum: an quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Ecce quod & hic perpetuò capit homines, ut aduersantur sapientiæ Christi. Alioqui aiebat Paulus. Per omnia omnibus placeo. Tales ergo erant traditiones Phariseorum: quarum aliæ euidenter irritum faciebant mandatum dei: aliæ uerò erant uanæ & superstitiosæ, Dei cultum ac religionem ponentes in his quæ erant uana, nec promouebant ad uerum cultum. Nam una illorum traditio contra quã primò inuehebatur dominus: hæc erat. Si dixisset homo patri uel matri Corban, id est donum quod ex me est, tibi proderit, immunis fiebat ab amore debito parentibus, & ita irritum faciebat mandatum Dei, sicut apertissime dixit Dominus, Rescudentes uerbum Dei per traditionem uestram. Alia autem traditio erat crebra illa manuum lotio & baptisma hominum, urceorum, callicum, eramentorum, lectorum, & huiusmodi: quæ etsi de seipsa solam inutilitatem contineret, & per hoc satis reprobabilis esset, habebat tamen etiam errorem noxium adiunctum, quia putabant ab illa corporis munditia uel immunditia, animæ simul munditiam & immunditiam*

ditiam contrahi: propter quod execranda erat. Vnde & Marcus despicabiliter & irrisoriè illa enumerat, *Marc. 7.* adeoq; diligenter, ut etiam addat quòd multa his similia faciebant. Vnde Dominus ob hoc prophetiam illam inducit, & propter hæc in illis uerificatam. Sine causa, id est, in uanum me colunt, id est, inutiliter, & ideo superstitiosè, quia solis labijs, id est, exterioribus ceremonijs, quæ nihil ad pietatem, ad fidem, ad spem, ad Charitatem Dei promouere aut mouere possunt, sed ad errorem: quia à corporali immunditia illa, putabant etiam cordis immunditiam procedere. Vnde dixit Dominus discipulis suis: Adhuc & uos sine intellectu estis. Non quod intrat in os coinquinat animam, ac si apertius dixisset: Ita insanitis sicut hi Pharisei, ut putetis sordem corporea inquinari animam? aut per carnis munditiam & uasorum, & lectorum, mundari cor ipsum? Quare & mox, quia de hoc uerbo scandalizati erant Pharisei, docens apertè, quòd ista plantatio eorum, quæ erat talis doctrina, & talia mandata, non erat ex Deo, sed digna eradicari in spiritu: quodammodo exclamat, & ait: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos. Cæci sunt, & duces cæcorum. Quid est igitur quod dixit. Sinite illos? Nisi, contènite eiusmodi doctrinas. Nam & paulopost: *Caute* (inquit) *à fermento Phariseorum, quod non sanè intelligentibus discipulis & putantibus de pane eum dicere apertè declarauit, esse doctrinam & hypocrisim istam: quæ exteriore munditia, interiorem, qua carebāt, mentiebantur. Vnde & alibi comminatur: Væ uobis*

scriba

scribæ & Pharisei hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis. Impiè ergo & stultè hinc accipiunt hæretici quòd dominus docuerit cõtènèda esse mādata prælatorũ, quæ alio qui non mala essent nec superstitiosa. Cardinalis autem non exactè considerauit, putans nõ simpliciter damnari hic mandata hominum, cum apertissimè damnentur, sed quæ hominum sunt nõ prælatorum, id est, quæ humano spiritu decreta, nõ quæ ut à sedentibus super cathedram Petri profecta sunt in ædificationè. De his aliter scriptura loquitur. Ait enim. Ita q; fratres state, & tenete traditiões quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Talia enim tanquam Dei mandata proculdubio sunt seruanda, quia à spiritu Dei sunt, & ideo non hominum, sed Dei censenda. Idcirco Paulus ne quasi hominum mandata putarentur, ac ideo spernerentur, postquam quædam mādauit & hortatus est, subiecit. Puto autè quòd & ego spiritum Dei habeam, scilicet ad mandādum ea quæ secundum Deum sunt, non secundum hominem, id est secundum humanum spiritum. At de traditionibus hominum ita dicit: Cauete ne quis uos decipiat secundū traditiones hominũ. In hoc igitur periculum est in Reuerendissimi doctrina (præter id quod (ut uidimus) falsa est, quo ad intelligentiam scripturæ huius) quia nescio quam distinctionem facit inter mādata Dei & hominum: id est, ut ipse intelligit, Ecclesiæ prælatorum, etiam quæ bona sint & utilia. Ait enim: Si timuissent Deum in seruando mandata Dei & hominum, non reprehenderentur: cum seruare nõ solum mandata Dei, sed

2. Theff. 2.

1. Cor. 7.

Col. 2.

sed etiam hominum sit amplioris iustitiæ, tanquam iustus ponatur qui mandata Dei seruet, negligens mandata Ecclesiæ, licet magis iustus qui utraq; seruet, aut, quæ si quisquam mandata Dei seruare dici possit, qui Ecclesiæ mandata non seruet, cum dicat Dominus: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit: & iterũ. Si meum sermonem seruauerunt, & uestrum seruabũt. Ideo ambo illa falsa sunt & periculosa, & dogmati hæreticorum propinquissima. In eodem enim gradu habenda sunt Ecclesiæ præcepta si bona sint, quo & ipsius Dei, quo ad hoc, quòd similiter ligant sub pœna damnationis aternæ, ut B. Thomas pluribus in locis probat: & in 2. 2. de obedientia ita scribit. Exigit charitas Dei ut eius mādatis obediatur: & ideo inobediētē esse diuinis præceptis, est peccatũ mortale, quasi diuinæ dilectioni contrarium. In præceptis autem diuinis continetur, quòd etiam superioribus obediatur, & ideo etiã inobediētia qua quis inobediens est præceptis superiorum est peccatum mortale, quasi diuinæ dilectioni contrarium: secundum illud. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Contrariatur autem dilectioni proximi in quã: um superiori proximo subtrahit obedientiam quam ei debet. Hæc Tho. sanctè quidem & catholicè: & hæc est doctrina scrupulis & ambagibus carens. ¶ Ibidem resoluens quomodo, omne quod in os intrat in secessum emittatur, melius dicit quod olim in uentriculo, & quãquam aliquid etiam sit, quod non probè, omittam tamen, non enim ita crasse errat, ut ibi uideat qui uolet.

Nota.

Thom. 2. 2.
q. 105. ar. 2.

Ad Rom. 13.

15 idè

¶ Ibidem querens quomodo inter peccata quæ procedunt ex ore Dominus connumerat furta, & homicidia, & adulteria: respondet, quod naturali suo progressu fiunt, mediâte sermone, quod de adulterio fortè dici potest: de furto autem & homicidio nō uideo. Qui enim furatur cauet maximè ne cui dicat, & ita qui occidit: & manu patrat̃ur hæc, nō ore. Aliud igitur oportebat hoc in loco comminisci.

Ex cap. 16.

In confessione Petri dicentis, tu es Christus filius Dei uiui, ex ui uocis illius, uiui non satis exculpitur generatio naturalis, ut ipse uult: Nam & nos uerè dici possumus filij Dei uiui, & sic dicimur apud Oseam. Non tamè dubitandū est quouis modo quòd eo modo intellexerit Petrus, quod ex alijs magis manifestatur, scilicet ob insignes articulos, & singularem appellationem: de nullo enim singulariter dicitur in scripturis, quòd sit filius Dei, aut simpliciter filius, nisi de domino nostro qui solus est naturaliter filius & unigenitus.

Ex c. 16.

Petro soli inter discipulos factam reuelationem à patre, ineffaciter colligit licet enim Petrus primus & solus respondit, ob fidei feruorem, tamen nō pro se tantū, sed & pro alijs respōdit. Sicut & alias apud Ioā. 6. Nec est uerisimile quod ipse ait, Dominū hæctenus nō exposuisse mysterium trinitatis discipulis suis uerbis, eo quod dixerit patrē reuelasse. Nihil enim prohibet exponente filio per sonum uerborum, & sic suo modo reuelante, patrem quoq; internè per spiritū persuasisse ac sic reuelasse. Reuelatio enim interna non prohibet, imò supponit externum magisteriū, quod est plantatio

1. Corin. 3.

plantatio quædam accipiens desuper incrementum. Illum locum, sunt quidā de hic stantibus, nō puto rectè ab eo expositū, sed nō hic disputabo. Alibi enim latius.

Quod ait exigi orationem & ieiunium ab eo qui Ex c. 12.
 Quæatur, & quòd hoc ratio suadet, è diametro Inconstantia
 pugnat cum eo quod ipsemet apud Mar- doctrinæ.
 cum dixit, quòd etiā uerius est, & hoc ratio magis sua- Marc. 9.
 debat.

¶ Ibidem quod ait, Perpende hinc quanti fiat à Deo ieiuniū, ex hoc quòd ad opera ardua ieiunij concursum requiri explicauit, non damno, sed probò, & quammaximè. Illud uerò improbo, quòd cū nos hæc perpendere iusserit, ipsemet alibi minimè perpēdit, qui ieiuniū ferè contemnit, & ad modicum ualere ait, & alia de quibus inferius suo loco.

¶ Et locum illum de uerbis domini ad Petrum, Ergo liberi sunt filij, non uideo explanatum ab illo, ut & illustris habeatur, & utilis doctrina, ut decet. Sed non hic locus explicandi: sat est admonere lectorem, alibi tracto.

¶ Et quòd demum notat quòd Iesus, quāuis communes haberet loculos penes tudam, noluit communibus uti ad proprium personaleq; debitum persoluendum, exemplum præbens prelati, ut communibus ecclesie bonis non utantur ad propria, sed ad communia: non probò. Primò enim inconuenienter accipit quòd dominus semper habuerit localos, & in loculis pecunias. Secundò etiam falsò supponit quòd illud esset debitum domini proprium ac personale, cū aperte euangelista contra-

H dicat

dicat. Filij enim liberi erant. Tertio nequaquam exemplum præbetur in hoc prelati, qui nihil habet proprium, ut erat Christus: non enim hi proprium ullum possunt habere civile pecuniarium debitum. Quod si tyrannicè angeriantur, aut exigentur, possent se redimere de communibus bonis, ut Christi pauperes. Denique quomodo

Nota in quo modo dat nobis hoc facto exemplum dominus? Quotus habemus ex eis quisque enim est qui possit iubere, Vade ad mare, & exple à domo de soluto nobis exemplum præbet, quod & si liberi simus, tamen tunc tributi. ad evitanda scandala, bonum est non uti libertate hac filiorum Dei, sed cogitare quod dominus providebit in omnibus, qui sua providentia curat omnia, ac præcipiunt filios. Non me latet quendam doctorem præstantem tale quid annotasse, sed apud prudentis est, flores deligere meliores.

Ex. c. 18.

Quod dixit dominus, hic maior est in regno cælorum, malè emendat, loco maior substituens maximus: non enim Græci codices ei suffragantur.

¶ Et quomodo necesse sit venire scandala, credo melius docuisse Chrysostomum. Ego etiam alibi.

¶ Notat ex illis verbis, Angeli eorum semper vident faciem patris mei, non colligi singulos homines habere singulos angelos ad custodiam. Fateor quod verba non cogunt, sed cum non repugnent, sed magis consentiant, & cum ratio faueat, & cum hinc theologi dogma istud accipiant, & cum iam omnibus persuasum sit: & cum promoveat ad edificationem, excitans charitatem in Deum.

¶ ex nobis prouocās gratiarum actiōes in Deū ipsum pro tanta erga nos ipsius providentia, & in ipsos angelos, pro peculiari eorum cura in nos, & non communi. Et cum faueat etiam alibi scriptura, quæ innuit peculiariter Angelū Petri fuisse custodē, quod & ipsemet Caietanus notauit, non debebat quouis modo uocari in dubium. Porro quā incepta sit eius expositio, quā ex uerborum proprietate ad nos affert, dicens, Angeli eorum, id est, nuntij eorum, non laborabo manifestare: nā fat notum quod uox illa, angelus, iam translata est ad significandum cælestes spiritus Dei ministros: & nostri dicuntur, non quia à nobis mittuntur, sed quia nos curant atque custodiunt: quod ergo ait: Angeli eorum, cū sit sermo de particularibus hominibus, magis significat singulos angelorū. Quod enim mihi particulariter feruit, magis meum dicitur.

¶ Circa præceptum correctionis, primò nō puto quod bene exposuerit hoc mandatum: Si peccauerit in te frater tuus, notans illud, in te, quasi positum ad differentiam peccati in alium: Nam offensa in corpore cuiusuis membri, offensa est omnium membrorum offensa, & principaliter capitis. Hoc dixi, ne putet quis ex hac huius uiri expositione, fraternam correctionem non iuberi, nisi illi qui sit particulariter affectus iniuria. At longè minus placet, quod ait, non artari hunc sermonem ad peccata secreta: quia secretis peccatis non correctis, nō possunt adhiberi testes correctionis, & rursus, in secretis non est procedendum ad ulteriora. At certè aliter docent alij, & D. Thomas, & Augustinus in regula quā

ipsemet professus erat, quæ non nisi impiè negari potest. Ait enim Augustinus, quòd crudeliter occulta fratris silentur, & misericorditer indicantur, ne deterius putrescant in corde: sed quia lōga est hæc materia, etiã alibi seruanda est.

¶ Circa uerba illa, Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, iam superius differuimus, ostendentes quòd non est alia doctrina & Pauli & Ecclesie ab ea quæ hic est Christi, licet aliter, nec satis piè, hic iste doceat.

¶ Illa uerba, si duo uel tres consenserint super terram non aptè exponit, uolens hoc quòd ait super terram, referri ad materiam super qua consentiunt. Falsum hoc omnino. Nam & pro defunctis petimus, & caelestia petimus: imò materia super qua consentimus uigilanter à Domino exprimitur, qui ait, de omni re quamcumq; petierint. Ineptè deniq; totus locus exponitur, licet rei ueritas non lædatur. Videat qui uolet.

¶ Quòd annotat etiam dominum dicere, Ego sum in medio eorum, & non dicere, in futurum, ego ero, quia nesciat futurū Deus, qui æternitate sua adest omnibus, leue est & instantijs retūditur. Alibi enim iuxta Hebraicam ueritatem, ut declaret æternitatem suam, dixit, Ego qui ero, quam literã etiam ipsemet probat, & ad Moysen dixit, Ego ero tecum. Potius ergo per hoc quòd dixit: Ego sum, iam decretum suum præsens, & firmam uoluntatem ac celerem fore assistētiam significat suam. Sic & alibi dixit, Ecce uenio citò.

¶ Illa quoque uerba serue nequam omne debitum dimisi & c. minus congruè exponit, uolens quòd non arguitur

tur seruus illo quia debitum non dimiserit, sed quia non est misertus, non enim (inquit) propterea tenebatur cōseruo dimittere, quia rex sibi dimisisset. Repugnant autem uerba Regis, huic expositioni, qui id exigebat dicens modum misericordiæ, Nonne oportuit te misereri. conserui tui, sicut ego tui misertus sum? Et ipse dominus, sic & pater coelestis faciet uobis, si non dimiseritis fratri suo unusquisque de cordibus uestris. Sed in hoc falsus est reuerēdisimus, quòd putauit hic agi de pecuniario debito, sed in hoc typo quasi pecuniarij debiti, agebatur de debito offensa. Et adhuc idem esset in pecuniario debito, quando rex dimittit, & per hoc factū suum legem intendit condere uniuersalem, sicut hic intelligere oportet, quia charitatis & misericordiæ lex inuicem inter nos in eo quòd Deus uniuersaliter fecit omnibus nobis fundata est: id eo dixit in alia parabola, Vade & tu fac similiter. Et ideo si dimittimus, securi sumus quòd & dimittimur: quia iam prius dimissionem primi ac magni debiti simul omnes accepimus.

¶ **Q**uomodo hic fallitur in expositione illorum uerborum, Propter hoc relinquet homo & c. ac simul de dogmate bestiali quòd hic probat, id est, omnes alias personas, præter primi gradus ascēditium ac descendētium, id est, præter patrem & filiam, matrem & filium, habiles esse ad coniugium inuicem. Similiter & de pluralitate uxorū, quam tamen hic solus inter catholicos facit licitam, inferius suo loco disputabo. Illi autem quæstioni, An & quomodo ex causa fornicatiōis liceat uxorem dimittere nolui me admiscere

scere. Ego enim si de facto consulor, sequor iudicium ecclesie. Si res in questionem ponitur, multa sunt que me turbant, que tamen alibi suis tracto.

¶ Illud uero omnino improbandum censui atque explodendum quod ait: Attende prudens lector, quod nulli indicitur uotum à Iesu uolenti uita perfectionem assequi: quia non in uinculis uotorum, sed in operibus consistit perfectionis assecutio. Apud Luc. quoque cap. 14. ita scribit: Renunciare omnibus que possidemus mandatur à Christo tãquã profitetibus apostolica uita perfectionem, et intelligo renunciare, facto, quicquid sit de uoto. Illa enim est uera renunciatio, quam in act. apo. legimus, et in s. patribus antiquis, Ambrosio, Antonio, Paulo, Benedicto. Hæc ibi, et alibi eadem confirmat, que manifestè Lutheranam et Erasmicam doctrinam adiuuant: quare funditus euertenda sunt. Primò igitur contra hæc, est Augustini sententia, qui de apostolorum ista scribit: Dixerant enim potentes illi. Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Hoc uotum potèstissimè uouerant: sed unde hoc eis? nisi ab illo de quo continuo hic dictum est, dans uotum uouenti? B. Gregorius super Ezech. ita docet: Cũ quis omne quod uiuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo uouerit, holocaustum est, idq; ad eos pertinere qui præsens sæculum deserunt. Qui ergo negat hoc apostolos factitasse, etiam nega eos, sæculum dereliquisse. B. Thomas non solum ita hanc sententiam concedit, uerum etiam optima ratione illam probat. Iussit enim dominus discipulis ut sequeretur se, et non hodie, aut cras, sed perpetuò et immutabiliter

Augustinus
pro uotis
apostolorum.

Gregorius.

Tho. 2. 2. q.
86. art. 5.

biliter. Hoc autem non fuisset nisi promissione seu uoto firmassent, quod etiam ex eo apparet, quod dixit dominus, Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei: de qua sententia elicitur quod non licet ad ea que semel dimissa sunt reuerti: licet autè nisi uoto firmatū esset propositū sequedi Iesū. unde et adiecit exemplum uxoris Loth, que certè typus est omnium qui cum sæculo abrenunciauerint, ad ea que dimiserunt reuertuntur: nec me latet hunc locum noua expositione ipsum reuerendissimum peruertere: sed non est bonum super quocunq; sollicitari. Ad hæc maxime facit, quod extra controuersiam est apud doctos, longè maius et gratius Deo esse, consilia dei suscipere etiam emisso uoto, quam solo proposito non intendendo se obligare deo per uotum. Qui enim uoto, idest firma promissione abrenunciat, non solum opus exhibet Deo, sed et uoluntatè astringit, sibiq; facultatem aufert, ne possit non dare promissum. hoc autem proculdubio maius est, et ideo perfectius. Et propter ea Gregorius dixit holocaustum esse idest integrū atq; nem fortissimè perfectum sacrificium. Quod si ita est, cur igitur non magis hæc potius sit abrenūciatio, que est ex uoto, quam que sine uoto, si maior ac perfectior est, immò si hæc sola perfecta? et cur non credamus dominum deum quod perfectius est instituisse, idq; Apostolos suscepisse? Profectò ineuitabilis ratio hæc est. Sed ut magis etiam expugnetur, idest, a semetipso reuerendissimus. Nullum (inquit) indixit uotum Christus. Quid est igitur quod paulo ante ait, Sunt eunuchi qui se castrauerunt pro-

Inconstantia pter regnum dei? profecto sub castratione hac uotū in-
doctrinae. telligitur, quod ipsemet coactus tandem à ueritate fa-
tetur, ita ibi exponens. Castratio significat non solum
abdicationē usus, sed etiā potestatis: & propterea in-
sinuat uotum, quo homo se priuat potestate utendi se-
ipso ad officium generandi propter regnum calorum.
Hæc ille. Et addit, ut penitus seipsum expugnet in hoc
uidelicet in castratione sui ipsius consistit uis & ratio
perfectionis: non enim placet Deo negatio naturalis of-
ficii nuptiarum, nisi cum ordinatur ad regnum cælorū
expeditius assequendum. Hæc ille. Quis ergo non mira-
tur tantum uirum in eodem penitus loco, tam manife-
stè loqui pugnantiæ? Falsum igitur omnino quod ait, &
quasi despiciabiliter. Non in uinculis uotorum, sed in
operibus consistere perfectionem, si simpliciter uincula
uotorum à perfectione excludat. Scimus enim non satis
esse uouere, nisi operibus uota impleantur: & tamen cū
hoc fatemur, opera quæ sine uoto facta sunt non esse
holocaustum perfectum. Quamobrem & hic rectè do-
cet. B. Thomas his uerbis: Ad statum perfectionis requi-
ritur obligatio ad ea quæ sunt perfectionis. Manifestū
est autem quòd ad Christianæ uitæ perfectionem perti-
net paupertas, cōtinētia, obediētia, & ideo religiōis sta-
tus requirit quòd ad hæc tria aliquis uoto obligetur.
Hæc. B. Thomas, Falsum etiam est quod addit, illā ab-
renunciationem, de qua in act. apo. non fuisse cum uo-
to, quod etiam ibi probare contendit, eò quòd Petrus
dixerit Ananiæ: Nonne ager manens tibi manebat & ue-
nundatus in tua erat potestate? Nam si non aliunde, ex
ijs

2.2. q. 186.
art. 6.

ijs ipsis Petri uerbis uotū elicitur manifestè, ut nobilissi-
mi expositores declararūt. Arguitur enim Ananias à Pe Nota pro uo-
tro quòd fraudarit de pretio agri: non autem fraudas- tis: efficacissī
set nisi iam uoto abrenunciasset. Suum enim adhuc man ma argumē-
sisset, nec fraus fuisset mendacium illud simplex de re ta.
sua. Ad hæc, arguitur quòd mentitus sit nō hominibus,
sed spiritui sancto ipsi Deo. Hoc autem falsum, nisi Deo
promississet abrenunciando in manibus Petri: & hoc
erat uotum: hoc est enim quod ait Petrus: Nonne manēs
tibi manebat? id est, nōne si nō promississet Deo ac uouis-
ses, tibi manebat, manens, id est, si nolisses uendere: &
uenundatus, id est, si maluisses uendere, nonne erat in
tua potestate scilicet pecunia? quæ rei nōmine loco suc-
cedit, ut aiunt iurecōsulti. Nam & B. Hieronymus hūc Ad Deme-
locum ita declarat: Qui uel in corde suo promissit, si ali triadem uir-
ter fecit, habebit damnationem, quia primam fidem irri ginem.
tam fecit, quod enim licitum erat, per uotum sibi fecit
illicitū: sicut Ananias & Sapphira, quibus post uotū de
pretio possessiōis suæ retinere nihil licuit, illicitè tenuerunt,
ob quā causam subita morte prostrati sunt. Alibi Ad Paulinū
quoq; ita scribit: Ananias & Sapphira corde duplici, de institutio
& ideo condēnati, quia post uotū abstulerūt quasi sua, ne monachi.
& non eius cui uouerant, partemq; sibi iam alienæ sub-
stantiæ reseruauerant, metuentes famem, quam uera fi-
des non timet: & presentem meruere uindictam, non
crudelitate sententiæ, sed correctionis exemplo. Grego. Gregorius,
quoque in epistola ad Venantium: Ananias, inquit, pecu-
nias Deo uouerat, quas Diabolica uictus persuasione
subtraxit. Ad hæc scriptura ibi dicit, quòd erant illis om-
nia

H 5 mnia

omnia cōmunia, & nemo dicebat aliquid suū. Hoc autē falsum esset, si quod quisque cōferebat, uolebat sibi manere: & ita manebat, ut intelligit reuerendissimus, & ita fuisse suū, & uerē potuisset dicere suum. Ad hæc, Paulus. 1. ad apud Paulum celebratur professio que fiebat ex uoto: Th. 5. unde & aduersus uidiuas illas que luxuriatæ iam in domino ad nuptias redibant, excandescit, quod primam fidem fecerunt irritam: uotum proculdubio insinuans, ut & ipse Cardinalis ibi fatetur. B. quoque Dionysius in hierarch. ecclesi. hunc statum religiosorum, uotiꝫ professionem, etiam ut ab apostolis traditum refert, atque commendat. Quare nihil mirum, si apostata hunc librum Dionysij esse illius Ariopagite negant, à quo confunduntur: Et miratus sum, quod & reuerēdissimus etiam in hoc secutus sit illos. Caterum quod affert de sanctis patribus, Antonio, Paulo, Benedicto, Ambrosio, quod sine uoto abrenunciauerint, suum commentū est: de Antonio enim legimus, quod tanquam sibi dictū accepit illud. Si uis perfectus esse & cætera: quæ certè uerba uotum implicant, ut rectè docet Thomas. Benedictus uerò etiam per regulam, uouendi modum tradidit. Arroganter autem id fecisset, nisi hoc primum ipse seruasset atque ad perfectionem attinere nouisset, scilicet ex apostolorum & Christi traditione. De Paulo idem credendum, & post episcopatum de Ambrosio, nouerat enim quod erat holocaustum domino acceptabile in odorem suauitatis: quare non est fas arbitrari id negasse domino sanctissimum uirum. Sed quid moror, cum omnes sancti patres in Ægypto, & post eos, Basilus

lius, Augustinus & cæteri duces apostolica uita talem semper seruauerint abrenunciationem que uoto fit. Neque uerò quisquam mihi Cardinalem excuset: quia dicit, Laudabilia sunt uota & c. Nam eò magis suspecta est mihi hæc laus, quò illi statim impia detractio annexitur. Laudabilia, inquit, sunt uota, sed apostoli ea non susceperunt. Laudabilia sunt uota, sed non erant in primitiua illa ecclesia: & prisci patres ea ignorauerunt. Laudabilia sunt uota, sed uera renunciatio est que ab uoto est. Laudabilia sunt uota, sed non in uinculis uotorum consistit perfectio. Laudabilia denique sunt uota, sed ex hominum nata traditionibus, & humanis (ut Erasmus impiè blatterat) constituti uiculis. O laudem uotorum mirificam, que Christus non docuit, que apostoli nec susceperunt, nec tradiderunt, que sancta illa primitiua ignorauit ecclesia, que prisci patres non agnouerunt, in quorum uinculis non cōsistit perfectio, que tandem hominum sunt inuenta: quod certè est dicere, superstitiosa esse. Quod enim humana traditione susceptum est, si ei nomen religionis adiungitur, superstitiosum esse diffiniunt S. doctores: laudabilia tamen esse tertia hæc est, dicuntur. Quid igitur si ego quoque similiter reuerendissimi nostri doctrinam collaudem atque dicam? Laudabilis profectò hæc doctrina: sed non est desursum à Christo, non est ab apostolis, ecclesia ignorat illam, prisci & sancti patres imò & ueteres & noui illi tradidit, deniq; humana est, imò ipsius Reuerēdissimi. An, quæso, quisquam has, quasi uerè laudes has agnosceret: & tamen uera me loqui putarem, & si minimè laudat

Laudarem. Hic tamen non omissenda erant innumera testimonia sanctorum Patrum, & Pontificum decreta, & Synodorum comprobationes, sed quia particulari libro hunc articulum tracto, libuit hoc in loco studere breuitati.

¶ Suspectum quoque mihi est quod dixit exponens domini sententiam illam: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est. Ait enim, non dixit, Sed qui uoluerint &c. Adolescenti enim in quo generaliter omnibus loquebatur dominus consilium dans, dixit. Si uis perfectus esse, ut ostenderet id poni in uoluntate nostra, nisi forte iam alligati sumus contrarie rei, unde ibi recte Chrysost. Ideo non omnes capere possunt, quia non omnes uolunt, palma proposita est, qui concupiscit gloriam non cogitat de labore: nemo uinceret, si omnes periculum timerent. Ex eo ergo quod quidam a proposito continentiae cadunt, non debemus circa uirtutem castitatis fieri pigriores, sicut & qui in pugna cadunt, non exanimant ceteros: quod ergo dicit, quibus datum est, illud ostendit, quia nisi auxilium gratiae acciperemus, nihil nobis ualere. Hoc autem auxilium gratiae uolentibus non denegat: dicit enim dominus, petite, et accipietis: haec ille.

Hieronymus Beatus quoque Hieronymus ita scribit. nemo putet sub hoc uerbo quod ait, sed quibus datum est, uel fatum, uel fortunam introduci, quod hi sint uirgines quos ad hoc casus perduxit: sed his datum est a deo qui petierint, qui uoluerint, qui ut acciperent labo-

Cyprianus. Haec Hieronymus. Cyprianus quoque postquam uirginitatis consilium a domino & Paulo, uolentibus proposita

propositum suis laudibus extulit, ita adiecit, Quod si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest deus fortis: ne spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suae confidat: quia qui mundum uicit, uictoriam suis promittit militibus. Sed obijciunt Apostatae, de Apostolis qui uxores habuere. Sed illas prius habuerant quam profiterentur, & cum quibus postquam professi sunt nunquam habuerunt rem, ut Hieronymus & alij Catholici testantur, quod & ex euangelio discimus, in eo quod dixit Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, qui enim omnia dicit, nihil excludit. Ergo & uxoris illam possessionem, sicut dominus respondens, etiam particulariter declarat. Sed aiunt: non est prudentis uouere, ac tanto se oneri alligare, Cur igitur dominus consulit nobis uota? & scriptura dicit, Vouete & reddite domino? Et Isaias ad laudem praedicat haec uota, uouebunt domino & soluent. At multi poenitentia ducuntur, quod uouerint, fateor, sed eorum culpa est, quia non audiunt sanctos uiros, & Augustinum qui ait, non te nouisse poeniteat, imo gaude iam tibi non licere quod cum tuo detrimento licuisset.

¶ Superius annotatum est de foramine acus ridiculum commentum, quod esset proprium nomen portae.

¶ Sed quod penè praeterieram, illud maxime considerandum quod annotat circa uerba domini: Et erunt duo in carnem unam: Notat enim quia dominus dixit simpliciter, erunt duo in carnem unam, & non dixit, erunt ad horam, uel ad tempus, ideo non conuenire meretriciae, aut

aut alij commixtioni illicitæ, esse duos in carnem unâ. At hæc ratio perimitur instantia. Nã apud Paulum hoc simpliciter dicitur etiam de meretricia commixtiõe, ex quo fit ut ista quoq; coniunctio inducat perpetuam affinitatem, quæ etiam cõtractum dirimat matrimoniũ, & non ad horam? Certè si ad horam cõtraheretur affinitas in meretricia commixtione cessante hora illa, cessare deberet impedimentum matrimoniij, aut errarunt tot summi Pontifices, & contra scripturas determinarunt, quos & omnes theologi sunt secuti, nec ullus perpexit, quod adeo patebat, ut ait iste: Nõ miretur autẽ quisquam, si ex corporũ coniunctiõe etiam illegitima, perpetua tamen contrahatur affinitas, quia hoc naturaliter ipsum factũ exigat, & si alia mens coeuntium sit. Sicut enim qui adhæret deo unus spiritus sit cũ eo, id est illa adhesionẽ obligat se illi, ita qui adhæret etiã meretrici, ex vi & natura copulæ unum corpus cũ illa efficitur, & ita nascitur affinitas naturalis, & uinculũ affinitatis: quamuis enim talis copula non probetur à deo, ut sit rata inter ipsos & legitima, non tamen improbatur quin operetur effectus quo ad coniunctos & propinquos inuicem. Sicut enim dominus circumcisionẽ reprobans, tamen in hominem circumcidentem se, patitur nasci obligationem, quæ aliqui ex ipsius rei natura nascebatur quando circumcisio probabatur, quia obligatur ad faciendam uniuersam legem, ut ait Paulus, in odium eius. Ita in proposito permittit deus nasci uinculũ affinitatis perpetuũ quod ex natura rei, talis copula inducit, & si illegitima sit. Adde quod olim in ientaculis

Nota hæc,
quia sunt
subtilia &
uera.

Nota pro intellectu apostoli ad Gal.
Ad Gal. 5.

culis quoque suis manifeste ostendit se ignorasse quid hoc significaret, esse duos in carnem unam. Ait enim, hoc quod mas & femina sint unum generatiõis principium perfectũ & iustum, facit ut una caro dici possit, quod nõ est nisi in cõiugibus legitimis: scilicet quorũ matrimoniũ approbat dominus: quæ expositio directè est cõtra Apostolicã Pauli doctrinam, imò & contra ipsummet etiam Cardinalem, qui saltem ad horam concedit esse carnem unam eos qui illegitimè cõmiscetur, sed plura etiam alia obstant huic declarationi: quæ non imperito lectori possunt facillè occurrere. alibi propria questione tracto illud quoq; admirandum super illis uerbis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & c. quod exponens ait, ac si apertè dicat, nos non fecimus totum quod exigis ab adolescente, si uult perfectus esse, quia non uendidimus omnia nostra ad dandum pauperibus. At hoc certè in iniuriam Apostolorum dicitur, quasi quicquam omiserint quod faceret ad perfectionẽ consultum à domino, aut quasi uendere suas res & c. attineat ad perfectionẽ, modò aliter bene collocentur: nam quod dixit Adolescenti, Vende & c. erat proprium ad illum pertinens, non enim omnes debent uendere, quoniam nec honestè facerent, sed cum scandalo, quãquam unde scit ille, quod aliqui Apostolorum non uendidissent quod habebant? Nunquid omnia scripta sunt in euangelio, nonne satis hoc uerbum ad perfectionẽ probandã: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te? Non placuit in parabola operatorũ quod per denarium denariũ exposuit certũ beatitudinis gradũ. sic

Ex. c. 20.

sic enim exposuisse constat Iouinianum, qui & ob hoc reprehenditur à Hieronymo & ceteris.

¶ De Iohanne quomodo calicem biberit passionis, sicut est dubium, ita uoluissim illū ut dubium se habere, quoniā quā sunt diuersæ sententiæ, nulli absq; ratione preiudicandum est.

Ex. 22. cap.

Quod euāgelista producit ex uetere scriptura dicitur: *Ecce filie sion &c. Reuerēdisimus sic excusat, quasi hoc nō esset in scriptura: quia non erat apud Zachariā, nō cōsiderās quod euāgelista duos simul prophetas, ut concordēs, adducit: eat enim apud Isaiam... c. 62.*

¶ Et frustra notat, quod dominus dixit, Venit Iohannes, & non dixit, ueni ego, ne se exosum proponeret eis: Nam alibi frequenter dicit de se in eos, ut ibi, Venit Iohannes, non manducans neq; bibens &c. Venit filius hominis: & alibi, ego ueni in nomine patris mei &c. Et hic & alijs locis non curauit se exosum illis proponere, multo etiam duriora dicens, ut erāt meriti: nec euāgelistæ ubiq; commemorant omnia.

Matt. 2.

Io. 5.

Nota.

Matt. 25.

Luc. 19.

¶ In parabola uineæ quod exponit peregrinationem esse subtractionē gratuiti auxiliij seruatis illos à malo, puto falsum ac periculosum: quoniam si hoc fecisset, iniuria fructus peteret, & in alijs parabolis profecto peregre domino, reddunt tamē illi lucrum talentorum & mnarum, quod non esset, si talis peregrinatio id significaret, uidelicet subtractionem auxiliij diuini.

Ex. 22.

In parabola ubi Rex ait: Amice quomodo huc intra Isti &c. notat quod rex non contumeliose increpat, sed

sed amice, ut doceat nos etiam in notorio factō, nō esse iudicandum inauditum, & absq; contumelia & conuictio examinandum reum. Vera quidem hæc sunt, sed non ex hac litera accipiuntur: nam uerba hæc non sunt examinationis sed increpationis. Non enim interrogat unde ueste habeat, sed approbat quod erat notorium, ut in audacem & temerarium, quod uestem nō habens tamen illuc intrarit. Nō enim tunc seruabitur iudiciarius iste ritus interrogandi, quia omnia erunt tunc nuda & aperta, ut etiam patet in parabola iudicis, quia primū segregantur oues ab hædis, & nulla interrogatio fit, sic & superius increpat serue nequam, sine questione ulla aut interrogatione. Quod uerō ait Amice, ironiā sapit ac derisionem.

¶ Ad hæc ibidē etiam malè notat, subdens, Quid si cū ueste sordida uidisset conuiuam? quasi uerò uacuuus charitate possit carere ueste sordida quæ est amor proprius edificans ad gehennā. Quod si non habuisset sordidam uestē, ut quid iuberetur ministris, ut ligatis manibus ac pedibus mitterent eum in tenebras exteriores ubi est fletus & stridor dentium?

¶ Dominum in Sadduceos non probasse simpliciter resurrectionem mortuorum ait Caietanus, sed solum immortalitatem animarum, resurrectionem uerò ad hominem: quia radix negandi resurrectionem illis erat mortalitas animarum, quam credebant. At longè melius ac subtilius. D. Thom. qui domini argumentum declarans sic ait: Ad hoc ut deus qui est deus uiuorum, sit deus Abraam, non sufficit quod sola anima

Thom. in 4.
sent.

Abrae uiuat , quia anima Abrae non est Abraam, exigitur ergo quod Abraam ipse uiuat: quod licet nō tunc esset quando haec uerba dicebantur, erat tamen secundum decretum resurrectionis: unde dominus per illa uerba subtilissimē & efficacissimē probat resurrectionem. Hæc D. Tho. & rectē. Non ergo ad hominem argumentatus est dominus, sed simpliciter, dicit enim dominus exprobrans in Sadduceos, de resurrectione enim non legistis quod uobis dictum est à Deo, Deus Abraham, ex hoc quod illud de resurrectione dictum esse testatur, non de immortalitate, quod miror hunc uirū nō aduertisse. Neq; uerū est quod ipse ait probata immortalitate anime probari ad hominem resurrectionem. Non enim, sicut hoc apparet per se, si anima est mortalis, non est resurrectio, hoc euicto quod sit immortalis per se apparet est resurrectio. nō enim expugnati in illo cogerentur hoc aliud confiteri, quod ex se patet.

¶ Mandatum de proximo de quo Dominus, Diliges proximum tuum sicut teipsum, ait non debere intelligi de dilectione ex charitate, & probat, quia hoc præceptum presupponit propriam dilectionem quæ potest impleri sine charitate, ut patet apud seruantes præcepta omnia secundæ tabulæ sine charitate, & sic nō presupponit dilectionem ex charitate. Non ergo præcipitur dilectio proximi ex charitate. Hæc ille primo. At falsum est quod ipse sumit, ut confessum, uidelicet posse impleri præcepta secundæ tabulæ absq; charitate & gratia Dei, imō secundum Aug. sententiam Pelagianū est. Ni-

Nota.

est. Nihil enim prohiberet etiam sine charitate impleri posse præcepta primæ tabulæ, quod & ipse Caietanus fatetur. Et sic sine gratia & charitate posset impleri uniuersa lex & prophætæ, & exundaret superfluo nobis Christus. At hoc ipsissimum Pelagij dogma est. Ad dit secundum argumentum & dicit, Hic præcipitur dilectio proximi ab exemplo dilectionis propria certæ & indubitatæ, id est, sicut de facto diligis teipsum: Sed dilectio proximi ex charitate non est certa & indubitata, Hæc ille. Et hoc item quod sumit est falsissimum, quia non præcipitur nobis dilectio proximi, sicut nos de facto diligimus nosmetipsos, sed sicut rationabiliter tene mur diligere nosmetipsos, sic enim interpretari oportet uerba legis, ne alioquin si quis se perperam de facto diligat, ut sunt operantes iniquitatem libèter, etiam mādatur acciperent sic diligendi proximum, quod est insanum fateri. Nam & illud, quæcunq; uultis ut faciāt uobis homines, non sic intelligitur, Quæcunq; uultis de facto, sed quæcunq; uultis, ut ille debetis rationabiliter deputando, ut ipsemet ibi exponit Caietanus, & rectē. Et quod tertio adiungit, ideo non præcipi dilectionem proximi ex charitate, quia superfluo præciperetur, cum in mandato primo de dilectione Dei contineatur implicite, hoc est profectò quod eleganter euertit suam expositionem. Nam si in primo mandato continetur mandatum dilectioni proximi ex charitate, iam superfluit mandatum, ut non ex charitate diligatur, cum sit satis imō & plus, diligere ex charitate. Non enim gratia destruit naturam, sed perficit. Adde quod si primum mādatur de dilectio-

Nota.

Nota.

Inconstantiæ
doctrinæ.

Nota.

dilectione Dei intelligitur ex charitate: et hoc secundum dicitur simile illi, ut ait Dominus, certe similiter intelligi debet ex charitate, alioqui valde dissimile esset, et distaret, sicut distans a luce tenebra. Vide ergo ut passim decipitur, et in ipsis, quod dicitur, errat foribus. Sunt enim haec principia fidei nostrae. Ipse enim et super Deut. c. 6. scribens uult ambo haec praecipia ibi tradita. Diliges Dominum Deum tuum et c. non intelligi ex charitate. Quod si uerum est, falsum ergo esset quod ait Dominus, illud fuisse mandatum maximum: non enim esset maximum quo daretur longè maius, uidelicet diligere ex charitate. Item falsò uitam aeternam promississet facienti illud: Sic enim dixit: Hoc fac et uiues. Et falsum esset quòd hinc uniuersa lex et Prophetiae penderent. Et falsum quòd esset maius omnibus hominibus. Nunc uide quomodo haec doctrina aliena est à sanctorum doctrina, et ut pulchrè per eos auertitur. Augustinus hunc locum tractans in hunc modum doctè et eleganter scribit: Cùm duo praecipia sint, in quibus tota lex pendet et Prophetiae, dilectionis Dei et dilectionis proximi, non immeritò plerumque scriptura pro utroque unum ponit, siue tantum Dei, sicut est illud: scimus quoniam diligentibus Deum et c. Et illud, Quisquis diligit Deum cognitus est ab eo, et illud, Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris et c. et alia multa, quia qui diligit Deum consequens est, ut et proximum diligat, quia hoc praecipit Deus: siue tantum proximi, sicut est illud: Inuicem onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Et iterum: Omnis lex

Aug. de trinit. c. 8.

Ad Ro. 8.

lex in uno sermone impletur in eo quod scriptum est: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et in Euangelio, Quaecumque uultis ut homines uobis faciant, facite illis. Hec est enim lex et propheta. Hec et pleraque talia reperimus, in quibus sola proximi dilectio ad perfectionem praecipitur uidetur, et taceri de dilectione Dei, cum in utroque lex pendeat et propheta. Unde dicendum est, quòd ex una eademque charitate Deum et proximum diligimus, sed Deum propter Deum, proximum propter Deum, haec ibi in summa. Talia autem in Epistola Ioannis Apostoli frequenter confirmat per innumeras pene scripturas, et concludit, in alterutro praecipio alterum contineri, ut alterum sine altero impleri non possit. Hoc idem B. Greg. homi. 22. eleganter docet manifestè hunc locum Matthaei referens ad dilectionem quae est ex charitate. B. Thom. similiter ita exponit: diliges proximum tuum sicut teipsum, id est, eo sine quo teipsum, uel eo modo quo teipsum. Ideo, sine, quia non debes diligere te propter te, sed propter Deum. Idem apud Paulum ad Rom. ubi ait: Qui diligit proximum, legem impleuit: ita scribit: Dicendum est quòd illa dilectio proximi ad charitatem pertinet, et legem implet, qua proximus diligitur propter deum: et ita in dilectione dei includitur dilectio proximi. Haec ibi: quae etiam multis scripturarum testimonijs comprobatur. Et in opusc. de dilectione Dei et proximi exponens quomodo hoc mandatum secundum sit simile primo, tripliciter inquit simile: Nam idem est actus in specie qui utrobique praecipitur, scilicet dilectio. Idem numero habitus charitatis à quo uterque

Thom. in opusc. de dilectione Dei et proximi. Item.

2. 2.

actus elicitur, et unus idemque finis, id est, Deus, in quem uterque dirigitur, quia et Deus, et proximus propter Deum diligitur. Cum ergo proximus diligitur propter deum, solus Deus diligitur propter seipsum, Arist. ubi unum propter aliud, ibi unum tantum. Origenes similiter hoc præceptum, sed et subtilius exponens ait ideo simile hoc esse primo, quia idem officij et meriti est in utroque. Neque enim aut Dei sine Christo, aut Christi sine Deo utilis esse potest dilectio ad salutem. Hæc ille. Ad hæc interrogatus Dominus quæ facerent ad salutem, respondit, serua mandata. Rursus rogatus, quæ mandata, ea solum exponit, quæ sunt secundæ tabule, et ad proximum pertinent. Si hæc ergo satis sunt ad salutem ex charitate mandata esse intelliguntur. Alioqui ut Paulus ait: Si distribuero in cibum pauperum omnes facultates meas, charitate autem non habuero, nihil mihi prodest. Vana ergo redditur noua ista Cardinalis expositio, cum ex doctrina sanctorum, tum uel maxime ex scripturis ac uerbo domini.

Ex ca. 23. Illud omnino onerosum, quod notat dominum prohibere nos uocari Rabbi, et non uocare, et prohibet uocare patrem, et non uocari. Et intelligit quod prohibemur uocare aliquem patrem secundum animam. At cur non etiam prohibet uocare Rabbi secundum interiorum illuminationem? Tu ergo considera quod licet aliter pronuncietur hæc mandata in uerbis, sensus tamen est unus: quia in utroque prohibetur ne homines sibi usurpent quod est proprium Dei. Nam et dominus unam rationem adhibet in utrisque, quia unus est magister, et unus

unus est pater, quæ ratio ita uiget ut prohibeat uolentem uocari, sicut et uocantem, siue Rabbi, siue magister. Credo tamen quod quia appetitus noster in eo magis est, quoniam uolumus magis uocari Rabbi à scientia et magisterio, quam pater ut pater, unde sunt iam tot magistri nostri, et quia nos facilius patrem uocamus, quam magistrum, ideo dixit fortè Dominus de magistris et Rabbi, nolite uocari, et de patre, nolite uocare. Quicquid sit, sensus est clarus, et paria sunt mandata, et unam habent eandemque rationem, ut sit peccatum tam uocare magistrum quam patrem. Si arrogemus hominibus quod est Dei, et similiter tam uelle uocari magistrum quam patrem.

¶ Docens nos Caietanus humilitatis uirtutem agnoscere in nobis ipsis, sic ait: Si non intelligis, quomodo actus uirtutis sit humiliare se, distingue te hinc, secundum quod tu es: inde secundum quod Dei es, et discer nōdo inter te tuum, et te Dei, uidebis congruere, ut de iicias te tuum, non autem te Dei: Nā humiliare te Dei, est deicere quæ Dei sunt in te, siue naturalia, siue gratuita bona: humiliare autem te tuum, est deicere quæ aliunde quam à Deo in te sunt. Affectus itaque ad se, secundum quod quisque suus est per pronomem se, significatur in humilitate, et superbia. Hæc ille. Quæ aut non intelligo, aut certè uanitatem potius docent quam humilitatem. Primò enim omnis Christianus nescire debet hanc distinctionem inter se suum, et se Dei. Quis enim suus est? Empti estis pretio magno, et non estis uestri. Et hæc doctrina docet me respicere me meum.

Ecclesiasti-
ci. 2.Nos itaq; nō
debemus pla-
cere nobis-
metipsis.

Quid autem habemus quod non acceperimus nisi pec-
cata? At hoc non tam deijcere seu humiliare, sed pror-
sus abijcere atq; expellere debemus. Quod si dicat,
peccata nostra sunt occasio ad humiliandum nos, bene,
sed non minus Dei dona: ait enim scriptura: Quātō ma-
ior, tantō magis te humilia in omnibus. Et semper id
quod humiliatur Dei est. Christus humiliavit se plus-
quā quilibet alius in immensum, et puto quod nihil
suū humiliaverit, ut homo erat: sed quod Dei erat. Ipse
enim totus erat Dei. Humiliavit ergo seipsum, coram
omnibus hominibus, et Anna, et Caypha, et Pylato,
et Herode, qui nō solum erat Dei sed Deus, ut nolue-
rit amore Dei reputari Deus, quod tamen erat, nisi ex
necessitate et ad salutem nostram. Nec est indignū hu-
miliare seipsum etiam secundum dona et uirtutes, quæ
Dei sunt, Deo et creature, propter Deum tamen, cuius
sunt omnia, cui omnia humiliari et curuari debent
secundum quod ipsius sunt, imō propter hoc ipsum
quod ipsius sunt. Quid enim est quod nō humile sit et
debemus pla-
cere nobis-
metipsis. nihil coram Deo? Itaq; nō debemus nos placere nobis-
metipsis, sicut Christus, qui non sibi placuit, sed humi-
lioribus consentire. Deniq; nisi fallor, uirtus humilita-
tis tutius est ut ab Apostolo et alijs sanctis, quā a Re-
uerendissimo nostro discatur saltem hoc pacto.

¶ De camelo, quod pro camelo nobis musconem uel
asilum reddiderit, superius annotatū reliquimus. Sunt
autem quedam talia, ut et lachrymas mihi simul et ri-
sum excutiant: nam et quod exponit de ornamentis se-
pulchrorum Prophetarū, quomodo in illo ornato red-
derent

derent testimonium in Phariseos, equidem non ca-
pio.

Etiam illud uel non intelligo, uel uanum est, quum Ex cap. 24.
Exponens quod ait Dominus, Refrigescet chari-
tas multorum: primum ait, quod charitas uel significat
amorem, uel formam amandi, quæ est uirtus theologia-
lis. Ego enim non puto aliud esse charitatē quā amo-
rem qui dicitur in euangelijs ἀγάπη, nec uideo quo-
modo possit charitas esse forma amoris, id est, uel sui-
ipsius, uel alterius amoris, ut ipse uult, usu quæsti, cum
et pueri per sacramentum, et hi qui statim charitatē
acquirunt non prius amantes, habeant charitatem non
formam talem. Neq; impossibile est charitatem frigesce-
re, ut putat, hoc enim manifeste uidemus, homines non
sine charitate negligenter et tepidē operari, quod est
frigescere. Quod uerō Greg. ait, si est amor magna ope-
ratur, intelligitur uel ut exponit B. Th. secundum pro-
positum. Qui enim amat magna proponit, non tamen
necessariō exequitur, uel de uero et perfecto amore,
secundum quendam modum loquendi, quo quæ perfe-
cta non sunt necesse quodammodo intelliguntur.

¶ Quod autorem libri Macchabeorum ausus sit, licet
obliquē, sed falsō et malē piē, reprehendere, indicauī
superius primo libro. Illud ineptē (nisi ualdē fallor) ex-
ponit quod ait dominus in percussorē, quod ueniet ex
improviso et diuidet eum, uolens quod loquatur de se-
ctione animæ a corpore, cum longē rectius de sectione
hominis ab Ecclesia intelligatur, a qua ut morbidū atq;
inutile, abscindetur omnis impius et præuicator.

Ex. c. 25.

Licet in Græcis exemplaribus in parabola uirginum non habeatur Sponso & sponsæ, sed tantum sponsæ, antiqui tamen Græci etiam habebant sponsæ, nec est uerisimile interpretem adiecisse de suo, aut casu adiectū. certè sic legit Chrysostomus, & alij plures, & præsumptio est facillè ac tū leuiter antiquare uelle tã probata, ¶ Expositio eius parabolæ quam facit, meo quidem iudicio, non solum parum illustris est, uerum & in multis peccat. Illud specialiter annotandum est, quod has decem uirgines intelligit non omnes fideles, sed eos tantum quorum opera bona luceant, quos & dormientes & dormitantes ponit, non de somno mortis intelligēs, sed negligentia: & dicit dimidiam partem horum saluandam, uult enim claudi etiam uiuentibus regni ianuam. Terribile omnino iudicium, sed iuxta nouum & inauditum commentum.

¶ In parabola talentorum, præter alia quæ non placeant, illud est quod ait, non est querendum quomodo hæc propriè uerificentur de Deo, ut puta illud, Metis ubi non seminasti, cum falsæ existimationes sint. Miror primò dicendi modum & confidentiam. Prohibet queri quod ipse non inuenit, ac si sit impossibile inuenire quod non inuenit ille. Proinde non esse falsas existimationes uerbum patris factis arguit, qui non dixit id falsum esse, sed admittens ut uerum, ait: Ex ore tuo te iudico, laborat similiter in applicando quomodo seruati fuerit talentum integrum: sed poterat hic locus diligentius considerari, & aptari ueritas uerbis istis de quo tamen nos in dialogo.

Et

¶ Et illud miratus sum, quod ignem æternum in quem dominus in iudicio reprobos eicit, primò dicat esse corporeum: quia scriptura uocat ignem, & sic intelligere Inconstantiam nullum habet obstaculum, & tamen paulopost dicit, in surgere difficultates, ex eo quod hic ignis paratus dicitur Diabolo & angelis eius qui non possunt pati ab illo igne. Et apud Marcum cap. 9. ait, rationabiliter coniungi quod sicut uermis damnatorum non est naturalis, ita & ignis: sed uterq; metaphoricus. Hæc indicaui non ut questionem determinarem, sed ut doctoris inconstantiã monstrarem.

Non placet expositio eorum uerborum, Bonum erat illi si natus non fuisset ille homo, ut restringantur si in utero materno mortuus fuisset, cum simpliciter uera sint, quod alibi suo loco declaro. Ex. c. 26.

¶ Quod narrat euangelista: Accipit panem & benedixit, ad benedictionem laudis trahit non consecrationis, suo commento & absque ratione. Sancti enim doctores, & D. Thomas oppositum docēt: sed & hoc alibi tracto.

¶ Ex eo quod ait dominus, non sicut ego uolo, sed sicut tu, colligit cōtra hereticos in Christo duas uolūtates: humanam ex eo quod dixit: non sicut ego uolo: & diuinam, ex eo quod addit, sed sicut tu. Miratus autem ego sum hic uirum alioqui acutum, cum hinc solum habeantur duo appetitus, uidelicet secundum partem inferiorē sensus, & secundum rationem: alioquin ad quemlibet bonum hominem pertinet dicere, non sicut ego uolo, sed sicut tu. Ergo quilibet talis, esset Deus.

Quod

Ex cap. 27.

Quod exponit uerbum domini, Quicumq; acceperint gladium, gladio peribunt, referens hoc non ad euentum, sed ad meritum, recte exponit: in tentaculis autem, quia aliter dicit, non recte, ut uideas etiam doctrinae inconstantiam. Declarans uerba dicentium de pretio Iudae, non licet eos mittere in carbonem, sic exponit, uere colantes culicem, et glutientes asilum ubi loco scripturae seipsum citat. Nota.

¶ Sonium uxoris Pilati non fuisse ab angelis, sed a demone existimat, quod uolebat liberare Iesum. Scio et quosdam sic putasse, quibus nequeo consentire: de quo tamen alibi tracto.

¶ Quod ait Iesum a Pilato flagellatum, quia arbitrabatur flagellis corripiendum, quia se fecisset Messiam, omnino procul a uero est: quoniae saepius acclamauit Pilatus eum esse iustum, et per inuidiam sibi traditum, et satis innuitur apud Io. (quod et Caletanus aduertit ibi) quod Pilatus ut furorē ac rabie Iudaeorum mitigaret, dedit dominum flagellis, non quia mereretur, sed ut sic satiare illorum dirum sanguinis appetitum. Et indignum est omnino quod existimat Pilatum spreuisse ac tradidisse Christum morti tanquam fatuum, de quo apud Io. differemus.

¶ Modum quo factae sunt tenebrae in cruce existente domino incertum ponit, hoc probat tamen tanquam certe mirabilius, sine interposito aliquo corpore fuisse subtractos solis radios a tota hemisphaerij diurni terra. Id uero contra Dionysij testimonium, ac D. Tho. autoritate qui merito magis illam eclipsim probat, etiam ut mirabiliosem.

Longiore sermone per una sabbati, non significari diem dominicum disserit, et diffinit, et ideo apud Io.

20. dicit

20. dicit, oēs euangelistas concorditer scripsisse una sabbatorum. At certe falsò ambo haec: Marcus enim ut etiam in Graecis legitur, dixit una sabbati: et Hiero. ad Ebediam. q. 3. declarat per hoc idem significari, id est, dominicum diem.

¶ Ex uerbis angeli dicentis, ubi positus erat dominus, colligit diuinitatem non separatam a corpore Iesu sepulto: alio qui non uere dictum fuisset positum ibi dominum, sed corpus eius. Quod colligit proculdubio uerissimum est. Sed unde colligit non placet, quia mille instantijs perimitur. Dominus enim de Lazaro interrogat, ubi posuistis eum? Et de Stephano scribitur, quod uiri timorati curauerunt eum, cum tamen curauerint corpus eius. Itaque nollem rem alioqui probatam, his emendicatis, aut potius extortis probari argumentis, quae licet nouitijs uideri possunt subtilia, lectionis tamen diuturnioris uiris futilia sunt.

¶ Dixit dominus, baptizantes eos in nomine etc. Caletanus hic recte notat, Hinc habetur regularis forma baptismi. Ego te baptizo: seu baptizetur iste in nomine patris et filij, et spiritus sancti: hoc annotaui, quia aliter alijs docuit, de qua re et nos inferius.

¶ Dixit dominus: Docentes seruare omnia quaecumq; dixero uobis. Caletanus haec sic exponit: Mandauit ego, non mandabitis uos, mea enim mandata seruare necessarium est ad salutem, uestra autem esse possunt mortifera. Haec ille. Ego uero (ut sermonis congruentia propter dictionem aduersatiuam uidebatur exigere expectabam, ut simplicius diceret, Uestra autem non est necessarium seruare ad salutem, et huius loco audio,

uestra

Inconstantia
doctrinae.Thom. in. 3.
q. 44. ar. 2.

Ex. c. 28.

uestra autem possunt esse mortifera. Nam cui dubium hoc erat: non est hic sermo omnino purus, et propter he-
reticos saltem magis explicari debuit ueritas: Nam et Dominus hoc mandauit, Scruari a nobis apostolica pre-
cepta.

¶ Quod etiam exponit ideo dixisse Dominum, Ego uobiscum sum, et non ero, ut significaret presentiam diuinam, non corporalem, non est probandum: cum et de sacramento id recte intelligatur, in quo est nobiscum corporali presentia licet inuisibiliter.

Annotata ex commentarijs Caietani super Marcum.

Ex primo. c. Pro eo quod legimus, In Isaia Propheta Caietanus mauult legere, In Prophetis. Verum non tam proptuli debemus esse ad mutandum, praesertim quum Graeci etiam codices uarie habeant. Hoc dico, quia et id passim facit Caietanus nec ualde consulto. Hieronymus autem et graues auctores non ita. Quare et hoc in loco ipse Hieronymus id non probat.

Hieronymus de optimo Gen. interpret. Ex uerbis Ioannis, Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum, quod Dominus portauerit calceamenta inepte colligit. Nam hic erat tropus dicendi. Loto autem pedum eius a peccatrice, oppositum magis suadet.

¶ Quod etiam hic, et alijs multis locis, asserit demones non cognouisse Christum mesiam et Deum, nec ue-

rum

rum nec probabile puto, certe leui mouetur argumeto, nec opposita resoluit.

Notat hic et bene, Aliorum meritis nos iuari et circa corpus et circa animam, et tamen alibi eum aliter docuisse ostendimus. **Ex. c. 2.**
Inconstantia doctrine.

Omisit hic ista uerba, Et clamans uoce magna dixit: Et post haec sequitur, Quid mihi et tibi, Non tamen hunc errorem pro magno reputo. **Ex. c. 5.**

Notat hic, quod ex industria dixit Marcus quod misit Dominus calceatos sandalijs prout erat calceati, ne errarem in Mattheo intelligendo ipsum prohibuisse calceamenta. Sed non uidit Caietanus aliud esse sandalia, quae hic permittuntur, aliud calceamenta, quae apud Mattheum prohibentur. Sandalia enim misit Angelus Petro ut sumeret, non caligas. Nam et Romae una solearum illarum Petri ostenditur ueneranda. Sunt enim Sandalia soleae quae pedum plantas defendunt ab humo et lapillis. **Ex. c. 6.**

¶ Item notat hic quod Dominus nullum de indifferentibus praecipuum dedit, quod uel ex hoc loco euidentissimè consuetatur, ut patet Luc. 22. ubi hoc mandatum reuocatur. Quin et ipsemet Caietanus Luc. 10. de his praecipuis sic scribit. Hinc habetur quod gratia materie secundum se indifferentis, in hoc et similibus praecipuis excluditur ugens necessitas. **Inconstantia doctrine.**

¶ Quod uerò ait: Ab uniuersa doctrina euangelica discrepat, mandare de cibo, potu, uestibus, barba, capillis, et huiusmodi quae indifferentia sunt, utpote res indigna tanto ac tali doctore, et ut per hoc cognoscamus ipsum

ipsum

Gen. 2.

Gen. 3.

Matth. 2.

Gregorius.

Augustinus.

ipsum esse Deum qui fecit omnia, cui omnia seruiunt, cui nil horum displicet, qui uniuersis in toto orbe nationibus leges dabat, omnibus & singulis congruas, nulliq; incommodas, nulla exceptione alicubi aut aliquã do egentes & c. Hæc ille. Quæ profectò, ut parcissimè loquar, falsa sunt, & hæreticorum perniciosi dogmatis consentanea. Si enim hæc indifferentia sunt, & nõ sunt curæ Deo, cur igitur Deus à principio mandauit de cibo, & præcepit ut se abstinere ab eo? & hoc in statu innocentie? nunquid incusabitur Deus? aut fortè quod nõ fuit indecès in statu recto, erit indecès in statu peccati & luctus? Et cur laudatur Ioãnes in euangelio de cõteptu ciborũ, si hæc, ut ait, indifferentia discrepant ab euangelica doctrina? Et de uestibus nonne sollicitatus est dominus à principio, faciens peccatoribus tunicas pelliceas? Et in euangelio non extulisset tãtopere dominus Ioannem à cultu aspero uestium, & obliquè taxasset molliores, quum ait, Quid existis in desertum uidere? hominè mollibus uestitum. Ecce qui mollibus induitur, in domibus regũ sunt. Et euangelista cur tã diligenter illum nobis depingit cum uestimento de pillis camelorũ & zona pellicea? Et de colore, nonne sollicitatur dominus cum uituperat diuitem induentem byssum & purpuram? unde Greg. eleganter ibi. Sunt qui cultum subtilem pretiosarumq; uestium, non putant esse peccatum. Quod si culpa non esset, non tam uigilanter sermo Dei exprimeret, quod diues qui torquebatur apud inferos, bysso & purpura fuisset indutus. Hæc ille. Augustinus ut Christi pauper de pretiosa ueste erubescit. Laudat Paulus

Paulus, qui melotis & pellibus caprinis tegebatur. Et Ad Heb. 11. mulieribus præcipit, ne intortis crinibus, aut auro & margaritis se ornent, aut ueste pretiosa, sed modestiam & uerecundiam seruent. Et B. Petrus extrinsecus capillaturam, & aurum circumdans interdicit eis. In Deute 1. Petr. 3. ro. uirilis habitus mulieri, & muliebris uiro prohibetur. In prouerbij meretricius uituperatur. Isaias mirifice uaticinatur in foeminas, quæ his ornamentis plus satis incumbunt. Et commemorat lunulas, olfactoria, in aures annulos, gemmas in fronte pendetes, & alia multa, prolixiore sermone, quæ longum esset recensere: nec etiam omnes omnia decent: non idem lenonis habitus est, qui est ciuis aut philosophi, nec plebeius consularum, aut senatoriam uestem, sine uituperio sibi sumet. Christus Luc. 23. ueste alba & purpurea in derisionem induitur, ut hinc accipias, non omnibus omnia conuenire. Quis mollem habitum probet in professore Apostolicæ uitæ? aut purpuream, aut sericam uestem? Prudèter aiebat Socrates, Sicyonios calceos aptos quidem pedibus, sed Socrati nõ conuenire. Si naturali ratione homines agnouerunt hanc discretionem ad honestatem & mores attinere, cur dicemus ab euangelica discrepare doctrina? Credimus & nos. B. Virginè habitum nostrum album accepisse. Quid igitur? discrepuit illa à doctrina filij sui? Adiecit & de barba & capillis nihil dominum præcepisse. Sed principes apostolorum id commemorarunt, quorum alter capillaturam extrinsecus, alter intortos crines uituperat, & uituperium uiro asserit nutrire comam. Cre- 1. Cor. 9. dibile est ex apostolorum traditionibus uenisse, clericos

K tondeyi

Hieron. *tonderi, ac radi capillos in uertice. Hierony. in eos qui circa hæc peccabant sic eleganter & pro suo more inuehitur. Sūt (inquit) quæ uirili habitu ueste mutata erubescant fœmme esse, quod natæ sunt, crinē amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ cilijs uestiuntur, & cucullis fabrefactis imitantur notuas & bubones &c. Et paulopost. Viror quoq; fuge, quos uideris catenatos, quorum fœminei contra Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, & nudi in patientia frigorum pedes &c. Et paulopost. His cura est de uestibus si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat, crines calamistri uestigio rotantur &c. Augustinus. In lib. de opere monachorum. Augustinus etiā uehementer in eos excandet, qui contra Apostolicum præceptū nutriebāt comam, & cauillōse scripturam eludebant. Non igitur adeo discrepant hæc ab Euangelica scriptura, quæ Euangelici & Apostolici uiri tantopere curauerunt. Fateor tamen quòd Dominus Iesus noluit de his, quæ poterāt commodius ab Apostolis & alijs discipulis specialibus traditionibus edoceri ac præfiniri, explicitè sermonem facere. Sed quid est quod ait, Non dedisse Dominum talia præcepta, ut cognosceremus eum esse Deū qui fecit omnia, cui omnia seruiunt quasi uerò non sit eousq; cognitus Deus in ueteri testamēto, qui multa huiusmodi præcipiebat & uiliora, & proculdubio indifferētia? Et quid est quod addit, cui nihil horum displicet? Imò uidemus displicere. Et quid est etiam quod a dieit, dedisse leges nulli incommodas? Non ergo arcta est uia quæ ducit ad uitam, discipuli duram uxoriam legem dicunt, uel ipso Christo probate*

probante: Et ipse Christus difficile esse (inquit) diuitem intrare in regnum celorum. Et Paulus, per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Et nūc audimus leges domini nulli incommodas: Verum est tamen uerè diligentibus Deum, quibus nihil tam difficile & arduum quin fiat facili atq; peruium, non esse incommodas leges Christi. Nec est uerum quod adiunxit, pestiferè, omnia mandata domini omnibus congruere. Hieronymus enim ait: non omnibus præceptum est, ne duas tunicas habeant, ne cibos in pera, es in Zionis, uirgam in manu, calceamentum in pedibus, ut uendant uniuersa & dent pauperibus. Et Petrus non temere interrogat. Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Sciens nō omnibus eadem præcipi, propter diuersos status atq; officia, quanquam hæc noui heretici confundāt improbè atq; impiè.

DE surdo illo ac muto dicit quòd non erat mutus, sed uix ualens loqui, sed quomodo id probat? Itē quòd bene legitur, Misit digitos suos in aures eius. Ipse sic mutat improuidè, Expues in aures eius, solū enim legitur, quod expuens tetigit linguam eius. Ex cap. 7.

LEgitur in hoc capite rectè: At illi ignorabant uerbum, & timebant illum interrogare. Falso autem ipse ait has octo dictiones esse superfluas. Ex cap. 9.

Faciens sibi ipsi quæstionem, quomodo dimittentes uxores suas dominus magnificet, non aduertit, in eius solutione quòd homo potest dimittere uxorem, uolente ipsa tamen, gratia amplioris frugis & status perfectionis imò ipsa quoque inuita, si non sit consummata

tum matrimonium copula carnali. Item quod satis dimittit qui amputat sibi facultatem habendi ac similiter de filiis, quos etiā si habeat dimittere potest, modò non indigeant particulariter eius cura.

Ex cap. 11.

Nec probabile est, nec ullo mō necesse, quòd Marcus aliam eiectionem è templo, uenditium &c. narrauerit, quàm quæ narratur à Mattheo, ut omnes putant, quanquam nullum sequi huic inconueniens. certat Caietanus, ut ait.

¶ De ficu maledicta & statim arida facta, Quod ait Caietanus, quòd non uiderunt discipuli continuo ipsam aridam factam, contra Euangeliū est, Matthæi, ubi admirati discipuli describuntur, & dixisse: Quomodo continuo aruit? Non obstat autem quòd ex Marco uidetur Petrus recordatus dixisse quasi altera die, Rabbi ecce ficus &c. Quoniā ficū à longe maledixit, quæ continuo aruit dicto uerbo, Sed cū alia inter eundem occurreret, eū postmodo prope eā uidisset Petrus, recordatus est uerbi Iesu & maledicti. Et sic omnia bene procedunt.

¶ Hic & alibi multis locis notat, quòd olim orātes stant, quod meo iudicio nō debebat accipi quasi regula: legitur enim multi flexis genibus orātes & adorātes, nec etiā semper hoc uerbū stare significat corporālē sitū. Certè Iesus cū orauit, in faciē suā procidit. Lucas ait positus genibus. Et sic Stephanus. Et de Salomōe, Daniele, Esdra, & alijs legitur quòd genibus flexis orarunt.

Matth. 26.

Luc. 22.

Act. 7.

Ex cap. 13.

Miratur Caietanus eos, qui censerent mutandum esse uerbum. uidete, in cauate, cum in Græco legatur, βλέπετε, id est, uidete uosmetipsos. At certè hoc

hoc monebat Dominus, ut cauerent sibi ipsos: Alioquin quid est uidere seipsos, nūquid in speculo, aut umbras? Hoc tropo etiam usus est Paulus, dicēs, Vide ne cadas, id est, prospice, caue. Credo autē, quòd sit tropus oīm linguarū certē tusca lingua sic dicimus, nec uerò uerbū uerbo semper reddēdū est ab interprete fido, ut quidā rectē. Quòd si obseruasset Reuerēdissimus in psalmo rī expositiōe, qui nimis (aut ualde fallor) superstitiose affectauit uerba & fidē adhuc perfidīs habuit, felicius ipsum sensum in multis affectus fuisse. Nā & hic & apud Matthæū notat tribulationē futurā in ultimis die rī, nō quātitate, sed qualitate superaturā oēm aliā, quia dixit Euāgelista talis qualis, & nō tāta quāta, quasi uerò qualitas peior in tribulatiōe, nō augeat in quātitate tribulationē, & quasi nō sit per illā futurā tribulationē omnis caro destruēda, nō minus quā per illā diluuij, & quasi nō dicat Mattheus tribulationē magnā quālis &c. Vt notetur illa qualitas pertinere ad magnitudinē, sic dicitur de grandine, & pluuia, grādinē multā nimis, qualis nō fuit in Aegypto: unde declarās ait quòd tāte fuit magnitudinis, quātē nūquā apparuit &c. Et alibi, & terræmotus factus est magnus qualis nunquā fuit sic magnus: Imò in hoc ipso capite in principio quū dicitur, Aspice quales lapides, & quales structure, proculdubio magnitudo ibi, lapidum & structurarū significatur, ut ibi declarat statim Dominus dicens, uides has magnas edificationes. Sunt autem & pro hoc instantie plures in scripturis, quas tādium est inquirere, nec in his oportet si quis proteruāt, esse contentiosum.

Matth. 24.

Exod. 9.

Apoc. 16.

¶ Nec puto bene expositum ab eo quod ait Marcus, a summo terræ usq; ad summum cæli, sed ut dixi, tædium est insistere.

¶ Nec illud quod ait, neq; filius scit, puto esse bene expositum, intelligendo de notitia naturali. Non enim illi stris est sensus, sed ob hoc non dicitur scire filius, quoniam nescit ut doctor & magister noster, nō habent potestatem reuelandi illud. Pater autem dicitur scire, quia potestatem habet reuelandi cui uult. Sed non omnes capiunt hæc, quæ sunt propria scripturarum, & mirificè dicta.

Ex cap. 14.

Vbi legitur nardi pistica secundum Græcam ueritatem, ipse mauult unguenti pistici: non enim timetur, inquit, adulterina nardus, sed unguentum: imò nardus adulterina timetur, cum sint tot nardi genera: unde quidam purum appellauit quod euangelista fidelem, illius puro distillent tempora nardo. Plinius ait quod adulteratur pseudonardo herba. Porro qui posset esse unguentum falsum uel adulterinum, nisi ex quibus fieret, ipsa essent adulterina? Quare cogor sepe mirari hunc uirum.

Nota.

¶ Ait Marcus, quando pascha immolabant, exponit iste proculdubio Iudæi, idq; contra dogmatizantes Iesum præuenisse diem quo Iudæi immolabant pascha. Hæc ille nimis audacter profectò. Est enim opinio cui assentior, quod Christus illo anno comedit agnū feria quinta, quæ fuit illo anno parasceue paschæ iuxta ritum legis. At Iudæi suum pascha die sabbati celebrarunt, non ex lege sed ex traditionibus patrum, quæ & nunc seruant:

uant: ut cum ex lege contingeret pascha in parasceue sabbati transferrent festum, in sabbatum, quia non erat conueniens in festo tanto esse parasceuem. Annotauit & hoc, D. Paulus Burgensis. Quæ res tunc maximè fauit ut implerentur scripturæ. Nec obstat quod ait Marcus, quod uenit primus dies azimorum quando immolabant nimirum Iudæi pascha: non enim dicit quod ille fuerit primus dies azimorum quando, aut in quo Iudæi immolauerunt, & cautè id quidem, sed ut morem eorum tantum notaret, quod in primo die azimorum solebant Iudæi immolare pascha iuxta ritum legalem: Et quod dominus elegit illum diem, quando ipsi solebant immolare, non dico diem Veneris, sed diem primum indictum azimis ex ipsa lege, non aduertit reuerendissimus, uim uerbi, quod est temporis præteriti imperfectionem facti significantis, Alioquin poterat uerissimè dicere, immolauerunt: hanc tamen quæstionem alibi seruo tractadum latius.

¶ Ineptè ac falsò notat, dominum apud Marcum mitius fuisse locutum cum Petro dicentem, priusquam galilus cantet bis, ter me negabis: nam apud alios, inquit, peiora prænuuciauit, uidelicet simpliciter antequam galilus cantet, ita ut uelit ante primum galli cantum ad minus ter illum negasse, quod certissimè est contra ipsum: met Marcus & alios euangelistas, de quo aliquid inferius.

DE hora tertia quod irrationabiliter suspicetur mendosè legi, superius annotauimus. Ex cap. 15.

¶ De heloi etiam non erat suspicandum corruptum lo

cum esse: quoniam apparet Christum frequenter Chal-
daicis usum dictionibus, ut peritiores notant: unde etiã
magis mihi placet, quod quidam ait eruditus in ijs (li-
cet ille mihi summopere displiceat, quia primam fidem
irritam Seba irritam fecit) quod dominus dixerit lama sabactani, ut
sitiani Mun etiam Græci legunt, & non lama asabthani, ut Cardina-
sterum. lis accepit à suis rabbinis.

ANNOTATIONVM IN COM-

mentaria eiusdem super
Lucã & Ioannem,
LIBER III.

De erratis eiusdem super
Lucam & Ioannem.

Ex primo ca-
pite Lucae.

ANGELVS AIT, ET IPSE
præcedet ante illũ: manifeste per
illum demonstrat dominum Deũ
ipsorum, id est, Christum, ut deus
& dominus hic aperte Christus
significetur, nec oportebat exte-
rius quærere, quid referret ly illũ,

quod facit Caietanus.

¶ De scriptura Malachie puto non aduertisse Caieta-
num

nũ, quod ã nō minus loquitur de Ioãne Baptista, quã de
Elia, quod ã utrũq; aduẽtũ ponit: sed hac de re in dialog.
¶ Secutus Erasimũ quod B. uirgo dixit in cãtico: Quia
respexit humilitatem ancilla sue, negat esse dictum de
humilitatis uirtute, sed ut sit sensus quod dominus di-
gnatus sit aspiciere ad exiguitatem, seu infirmitatem an-
cilla sue: unde in eis uerbis non seruatur uirtus humili-
tatis, sed magis exercetur opere, & hoc magis quã
drat humilitati. B. uirginis, quã cantare uirtutem hu-
militatis sue aspectam à Deo: hoc enim sonat ad meri-
tum propria uirtutis respexisse Deũ, quod dicere pro-
cul est ab humilibus. Hæc ille. Et adiecit. Intellige autẽ
exiguitatem quod ad merita ex parte sui, non ex parte
donorum Dei in ipsa. Quo in loco uiri prudentiam desi-
dero, qui à communi doctorum sententia recedere, etiã
corũ qui Græcæ linguæ suere peritissimi, ut Origenes,
& Hieronymus, & Ambrosius, & alij permulti, non
dubitauit. Quã feliciter autem, & in quot offendat,
breuiter explicabo. Primò quidẽ, ut periti linguæ ait,
ea uox τὰ πτωχῶν non propriè paruitem, cui ma-
gnitudo opponitur, sed magis infirmitatem, cui opponi-
tur altitudo: imò nec propriè infirmitatem, quæ potius
τὰ πτωχῶν dicitur, sed demissionem suæ humiliatio-
nem significat, nec propterea errauit interpres, qui uer-
tit humilitatem: nam saepe eodem nomine & habitus &
actus significatur. Sed actus sunt, qui ut digni præmio
à domino respiciuntur: ideo dixit dominus. Qui se humi-
liat exaltabitur: unde qui magis se humiliat, etiã magis
exaltabitur: & qui maxime, maxime. Secundò offensa
Luc. 18.

dit, quia falsum est quod ait, quod exiguitas Mariae quoad merita respecta fuerit à Domino, cum respicere hoc in loco sit probare, & efficere premio. Maria autem ex parte sui, sequestratis Dei donis, nullo modo erat respicienda, quia ex se nihil erat. Deiectionem ergo illam & humiliationem sui ipsius, quam humilitatis uirtute exercebat. B. Virgo, respexit Dominus, & hanc, in spiritu exultans, praedicat Dominum respexisse, iuxta quod scriptum est, Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & humilem, & contritum spiritu? Tertio nec uerum est procul esse ab humilibus, quod & hic ait Erasmus, canere uirtutes suas esse respectas à Domino, si id fiat in spiritu, ex charitate, in gloriam & laudem Dei, cum gratiarum actione, & sui cognitione ac bonitatis diuinae, praesertim ad aliorum excitationem & edificationem, ut fecit. B. Virgo, sicut & Christus cum ait, discite à me, quia mitis sum et humilis corde, & alibi, Ego eius uoluntatem facio semper: & Dauid clamat, Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius. Et alibi, Iudica me Deus secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me. Paulus ait, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Lege Iob cap. 21. qui pene dixerim in immensum non solum humilitatem, sed ceteras heroicis uirtutes suas praedicare uidetur, & Paulus quanta de se? Sed aiebat, non ego, sed gratia Dei mecum. Passim autem huiusmodi praedicationes de seipsis sanctorum uirorum reperias in scripturis, si animaduertas. Quare exigebat uerè Christiana humilitas, ubi nihil erat offensionis in sensu, imò audeo dicere,

Matth. 2.

Io. 8.

Psal. 131.

1. Cor. 2.

Ad Gal. 2.

2. Cor.

2. Cor. 15.

re,

re, cum hic solum sensus illustris sit (non enim à Deo respicitur, ut premio afficiatur, quicquam, praeter uirtutes & actus uirtutum) & uerba non repugnabant, & sancti doctores, ita interpretati sunt, tunc doctis & gloriosis etiam sanctitate uiris assentiri, nec putare omnes fuisse aut caecos, aut stultos, qui nescirent uim uocum, & an liceret uirtutes proprias & humilitatem praedicare. Haec tamen de re contra Erasmus fusiis scripsi.

¶ Illud mirum supra modum quod tractans illud de Zacharia, postulans pugillares scripsit, dicens, uoluit participium, dicens, accusatiuum casum esse, ut sit sensus, scripsit rem uel scripturam dicentem, quia ipse Zacharias cum mutus esset loqui non poterat, quasi uerò scriptura loquatur, ac non potius per scripturam qui scribit, nec uidit quod λέγων habetur in Graecis; recti casus, & generis masculini. Neque considerauit quod ipse Zacharias mutus, tunc id loquens, linguae officium recuperauit, dicens simul ac scribens. Et propterea dicit Euangelista quod mirati sunt uniuersi. Alioqui quid miri fuisset, scripsisse mutum? Illud etià quod uult in eius cantico ubi legimus, Oriens ex alto esse apostrophem & uocandi casum, & illuminare modum indicatiuum, quis probet? Ego certè miror quomodo haec poterat excogitare.

Nescio unde considerauerit, quod Herodes diligenter exquisiuit ubi fuerant magi, quasi hoc Herodem latuisse scriptura innuat: Nec uideo unde hinc arguat, quod Christus non est natus intra muros Bethleem, quod

Ex cap. 2.

156 F. AMB. CAT. ANNO. IN COM.

quod magis exprimit prophetia.

¶ Confusa mihi uidetur eius expositio in hymno angelico eius, quod iuxta Græcā ueritatē habetur in hominibus bona uoluntas, quia ordo ultimus in priore continetur, sensum ego (ni fallor) ueriores explico in dialogis.

Inconstantia doctrinæ.

¶ Circa legem oblationis hostiæ pro peccato, cum sit questio utrum daretur hæc hostia pro puero, an pro muliere, annotaui inconstantia doctrinæ. Nā olim super summā D. Tho. mordicus tenet, quod pro puero nō pro muliere, autoritate huius loci & Augustini & Tho. hoc in loco autem oppositum innuit, suo autem loco, uidelicet in Leuit. manifestissimè statuit.

Leuit. 12.

¶ Quod legitur, factum est post triduum, exponit non post diem tertium, sed post ternarium numerum dierum. Insolens omnino loquendi modus, & ignoro radicem cur sic exponere coactus sit: certè Græcè legitur, μετ' ἡμερῶν τριῶν, id est: post dies tres, nam & sic fuit: quarto enim die ab ipso die festo, qui fuit dies tertius disputationis, inuentus est à matre in templo.

Ex cap. 3.

¶ Prophetiam illā, videbit omnis caro salutare dei, planè de secundo aduentu loquens uiolenter torquet ad primum.

¶ De atate Iesu, quod annum expleuerit tempore baptismi trigesimum contra Caietanum & aliter opinantes proprio libello tractaui.

¶ De altero Cainā nō esse fas admittere genealogiā superfluā, iā superius anotaui, ne mēdaciū esse ullū in scripturis cogamur fateri, quod non uerentur ij noui magistri. Quomodo autē defendatur hoc, in dialogis scripsi.

Disse

Differentiam quam hic docet inter diem sabbati & sabbatorum etiam superius improbaui. ¶ Socrum Petri liberauit à febre dominus in Capharnaum, ut ex filo euangelij patet: ipse uerò futili argumentò adductus putat fuisse hoc in Bethsaida, & huiusmodi commentis replet cōmētaria, quæ & si uera essent, ad nihil tamē uilla, nisi ad torsionē ingeniorum gratis.

Vbi & Latine & Græcè legimus, homines eris capiēs, ipse emēdat, aut uerius corrūpit, legēs uiuos capiēs, de publicano autē quod reliquerit omnia, satis superius tractatum est. Ex.c. 5.

Centurionis historiam non circumspēctè puto ab illo esse tractatam: Putat enim se cogi ad exponēdum certo modo quædam, ubi uerè non cogebatur, uideat prudens lector. Ex.c. 7.

¶ Falsò ait illa uerba, Ait autem dominus, cui similem & c. non esse de textu. in Græcis enim habentur, & si ne illis mutilus esset & mancus sermo.

¶ Circa peccatricē in multis aberrat. Hic pauca & striatim memorabo. Primū, quod id quod dicitur, erat mulier in ciuitate peccatrix, exponit i. mulier ciuilis. Secus dū, quod arbitratur illam ciuitatem fuisse Ierusalem, cum ex filo euangelij pateat quod erat Naim ubi scitauit filiū uiduæ. Tertium, quod existimat in eadē domo factā hanc unctiōnē, ubi facta est alia unctio, de qua ceteri euāgelistæ, quæ sine dubio fuit Bethaniæ. Quartū quod putat iuxta quædam apochrypha, quod idē homo fuerit Simon leprosus & Simō Phariseus cōtra sententiā Augustini multò probabiliore: nā quō cōsequēs esset quod liberatus à domino à sua lepra tā malè existimaret statim de illo Quintus

Quintum, quod ponit eandem domum habitasse phariseum & peccatricem, quod quam sit uerisimile, genus Phariseorum, & Pharisei illius despectus in eam. Satis declarat. Sextum, quod frustra commentatur quoniam pacto potuerit stans mulier rigare pedes domini: ignorauit enim morem ueterum, qui in lectis accumbebant sedentes: unde etiā illa stans poterat rigare pedes eius. Dixit enim Poeta, Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto. Postremum est quod ex ea sententia domini, Dimittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum, colligit quod non dimittuntur nobis peccata multa nisi diligamus multum. Incidit autem in fallaciam consequentis, & argumentum colligitur in secunda figura assertiue: & falsum concludit, quoniam minima charitas satis est ad dimittenda omnia peccata quantum ad culpā tamen, ut docet Thom. quod si de pœna etiam loquitur textus, aliud esset, sed hoc explanandum erat. Ostendit autem omnino se parabolā ibi Domini nō intellexisse.

Ex cap. 6.

Vnde magnum argumentum ille sumit ad probandum quod Maria Magd. de qua in hoc cap. sit illa peccatrix, de qua supra cap. prox. ego inde magnum sumo, quod non sit illa: illa enim dimissa est ut iret in pace, hæc describitur iam & antea sequens Iesum illa impetrauit ueniam peccatorum, hæc curata est in corpore a spiritibus malignis, id est, a dæmonibus septem, ut clare dicit litera, imò ipsemet exponit ibi, spiritus malignos uexantes corpus. Hic uellem æquum lectorem, & non qui iam ex præiudicio rem æstimet.

¶ Quod legitur, ut in Grecis habetur, Occurrit illi uir

uir quidā ex ciuitate, ipse exponit, id est, homo ciuiliſ, quidnā uerō ad illam expositionē illū adegerit nescio. Cur enim non sic exponit quod sequitur, nunciauerunt eis qui uenerunt ex ciuitate, id est, hominibus ciuilibus? Hem quid persequi cogor? Me miserum.

Christus (quamquam doceat aliter Caietanus) Ex cap. 9. multoties prædicauit se esse mesiam, licet hanc prædicationē negauerit discipulis cōuenientissimè, quoniam primò firmanda erat propria eius attestatiōe & nō uti testibus iam tūc parū idoneis: imò ut dixit Pilato, in hunc mundum ad hoc uenit, ut testimonium perhiberet ueritati, id est, sibi ipsi qui erat ueritas. Nam si prædicabat se Dei filium, & æqualem patri, quid obstabat cur uellet abstinere à titulo mesie? Nam quoties illi acclamatum est quod esset Christus, ipso non renuente. Item Samaritani nonne fassi sunt se audiuisse ab eo, & credidisse quod ipse esset Christus? Sed ait, hoc non fecit Iudeis sed Samaritanis, mirum hoc, aut ridiculum potius deniq; cum rogatus est publice à Iudeis, Si tu es Christus dic nobis palam, nonne ipse respondit? Loquor uobis & non creditis opera que ego facio &c.

¶ In eo quod ait Dominus, Et tollat crucem suā quotidiè, non superfluit quotidie, ut ipse notat & faldò, sic & in alijs multis decipitur quæ tedium est recensere.

¶ Quod ait Petrū in transfiguratione domini nouisse Moſen & Eliam, uel ex uerbis eorum, uel in similitudine ad pictos, hoc postremum uide an consideratè sit dictum, quoniam tunc non erant picture sanctorum.

¶ Quod parabolam mittentis manum ad aratrum, ar-

ctet

ctet ad prædicationem euangelij, non est iuxta doctorũ
senjum, & Thomæ, qui ad hominem uiam perfectionis
sequentem eligant aptam.

Ex. c. 10.

Quod notat. idq; sæpius, ex dicto domini, manda-
cate quæ apponuntur uobis, quod Iesus nullam
cibi speciem prohibet. Importunum est:
fauet enim hæreticis delectum ciborum spernentibus: nã
si subtilius ille locus inspiciatur, inuit potius, quod
aliàs à certis cibis eos dominus se abstinere faciebat,
cum illa potius licentia sit, quàm præceptum. Alioquin
si liberum fuisset illis cum Christo māducare quæcũq;
quid oportebat illie eam licentiam concedere: nunquam
enim legitur dominum cum discipulis uesci carnibus nisi
in pascha, & hoc ratione obseruantia: ueteris mysterij.
Pisces semper legis in euangelio quibus uesciebatur. Du-
rus autẽ sit & proteruus, qui uelit omnia explicitè in
euangelio tradita esse. Vita sanctorum interpretatio est
scripturarum, & tamen à scripturis habemus, carnes ab
initio non datas à domino ad uescendum, sed solum fru-
ges terræ. Et cum hoc in diluuiò remissum fuisset, uenit
se tamen dominum ad recapitulandum, id est, ut ad prin-
cipium reduceret, saltem in his qui perfectiores esse uel-
lent: unde exemplum dedit abstinentiæ ijs, qui eum sequi
non. à longe, sed prope uoluerint: & luctum sanctifica-
uit in semetipso. Aiunt hæretici, Paulus ait, Vos in liber-
tatem uocati estis. uerum omnino. Sed & hoc aiebat
Paulus, modò ne libertatem in occasionem detis carni.
Hancine ergo libertatem dedit uobis apostolus: scilicet
ut à cubilibus & impudicijs, & cæteris carnis blandi-
mentis

Pro delectu
ciborũ pla-
na ueracq;
doctrina.

mētis uoluptatẽ capiat: itẽ autẽ, Omnia munda mūdīs,
& quod intrat in os nō coinquinat hominẽ. Verè omnia
munda mūdīs: Quia ois creatura Dei bona est. Sed im-
mūdis est iam, qui est cõtumax, nec paret dicto maiorẽ
propter cibũ, uerè quod intrat in os nō coinquinat ani-
mã, sed quod exit ex ore, & quod è corde processit libi-
do, & proteruia, & inobediẽtia erga matrẽ Ecclesiã,
hæc sunt quæ cõtaminat animã. Hæretici & hypocritæ
sola uoce Christũ prædicat, & ingeminat Christũ Chri-
stũ, sed faciunt illã sibi dulcẽ atq; suauẽ, & laudat, dum
licẽtijs tribuit, dũ māducat & bibit, nec abhorret pro-
pter infirmos à uita cõi. At uerò dũ ieiunat, dũ esurit, Nota hæc
dũ sitit, dũ pauper alget, dũ medicat, dũ pernoctat orã hæretice, &
do, deniq; dũ fert sibi ipsi crucẽ, & crucifigitur: Hic ple hypocritæ
rũq; solus inuenitur, & fugimus ferè oēs, & tũc cũ Pe-
trò nescimus illũ. Cui dubiũ est quod infirma quædã sus-
cepit Dominus in se propter nos ut fragilitati nostræ
suaui dispensatiõe subueniret, tãquã indulgēs mater, quæ
cũ puerulo ludit, nō ut ipsa ludat, sed ut ludeti puero be-
nignè cõsentiat? Sed usq; quo paruuli diligemus infan-
tia? Si enim uerè Christus luxit pro nobis, Christi opera
sequamur, & luctũ, ut filij spõsi, quos donec spõsus ab-
est lugere decet. Sed quotusquisq; qui intelligat hæc,
¶ Ex eo uerbo domini, Gaudete & exultate, quia nomi-
na uestra scripta sunt in cœlis, collegit omnes septua-
ginta discipulos fuisse prædestinatos, & sic melioris cõ-
ditiõis quàm Apostoli, nō aduertens, quod quæ genera-
liter dicuntur nō uitantur si in uno aut altero nō ueria-
ficatur dictum, ut si dicimus redire saluum exercitum,

Luc. 12.

non ob unum aut alterū cadentem uitari sermonem. Nā
 et Iudas erat unus inter eos quibus dictum est: Nolite
 timere pusillus grex, quia complacuit patri meo dare
 uobis regnum. mitto quod iuxta scripturas non accipi-
 tur immobilis prædeterminatio eorum quorū nomina scri-
 pta dicuntur in cœlis, uel in libro uitæ, quoniam deleri
 posse aliquos præsupponitur, ut ex Mose apparet, dele-
 me de libro tuo, et ex dicto propheta, deleantur de li-
 bro uiuentium, et in Apoc. Qui uicerit nō delebo eum
 de libro uitæ. Neq; concederent doctores quod Domi-
 nus uoluerit illis reuelare ipsorum prædeterminationem,
 quoniam hoc obesse poterat non prodesse.

Exo. 17.

Psal. 59.

Apoc. 3.

Augu.

Thom.

Ex cap. 11.

NOt at in parabola lucernæ, quod caute Lucas nō
 dixit totum corpus tuum tenebrosum erit, sicut
 dixit totum lucidum, quoniam malum non est integrum
 sicut bonū et c. Id uerò confutatur instantia. Mattheus
 enim dixit, totum corpus tenebrosum. Adde quod nec
 bonum in nobis est undequaq; perfectum.

Matth. 6.

Ex cap. 11.

DEi prouidentia ad singula indiuidua extendi non
 est (inquit) uertendum in dubium apud Christia-
 nos, quanquam philosophi hoc non credant, metientes
 Dei prouidentiam, ex his quæ apud nos cognoscimus.
 Hæc ille, tanquam ex his quæ apud nos cognoscimus,
 non licuerit, etiam philosophis comestare huiusmodi
 prouidentia Dei. Id enim hæc uerba sonant. Quod si ue-
 rum est quomodo inexcusabiles redditi sunt, ut Paulus
 ait, quod Deum non glorificauerunt, neq; gratias ege-
 runt? Ad quid enim nō egisse gratias imputandum erat
 illis, si de eius prouidentia nosse non poterant? Imò no-
 tant

rant satis, quia norant Deum, deiq; sempiternā uirtu-
 tem ac diuinitatem, in quorum notitia clauditur (ut re-
 ctè docet. B. Tho.) et prouidentia Dei, unde et Psala-
 mista rationis momenta opponens in impios, eleganter
 aiebat. intelligite insipientes in populo, et stulti aliqua
 do sapite. Qui plantauit aurem non audiet? Qui sinit
 oculus non considerat? Qui corripit gētes nō arguet?
 qui docet hominem scientiam et c. Nōne hæc ratio ipsa
 probat? At qui tandem malum sunt philosophi, qui pro-
 uidentiam dei hanc negarunt? Cur non aliquos ipse ci-
 tat? Nunquid Ep. curum, Democritum, Aristonem, Pir-
 rhonē, et huiusmodi potius porcos quam philosophos
 mihi producet? Profecto Tullius diuinam prouidentia
 apud meliores philosophos in cōfesso fuisse testatur: et
 uerè hanc Socrates prædicauit. Plato etiam docuit ut
 ex multis eius sententijs apertissimè colligitur, quod et
 Platonici summi confitentur. Thomas de Aristo. sic ait.
 Quidam imponunt Aristoteli, quod putarit diuinam
 prouidentiam non extendi ad hæc singularia. Ipse tamē
 negat ex uerbis philosophi hoc haberi. Ego uerò etiā
 contrarium haberi assero. Enim uerò in . 10. Eth. lib. ita
 scribit: Quod si dii curam habent aliquam humanarum
 rerum, ut æstimatur et creditur, rationabile est gaude-
 re optimo et cognatissimo: hoc autem utique erit intel-
 lectus, huiusmodi uerò est mēs, et amantibus illā maxi-
 mē, honorantibusq; fauere, tanquam rerum sibi charissi-
 marum curatoribus, et rectè ac bene agentibus. Quod
 autem hæc omnia maximè sapienti exstant, non imma-
 nifestum est. Deo ergo est amicissimus. Hæc ille. Quibus
 aurea.

Tull. in li. de
nat. deorum.In li. contra
Gentes.Nota uerba
philosophi

L 2 quid

quid apertius ut cognoscat etiam philosophum ipsum Dei providentiam hanc agnouisse? Quæ cum ita sint, non potui non succensere uerbo mendacii atque scandali, propter eos qui uel nimium philosophis tribuunt, uel occidit eos; etiã ad perfidiã aucupantur, qui, quã metuunt ex facinoribus suis Dei providentiam, etiam esse nolent: ac propterea facilius roborantur et in perfidia, et in sceleribus, cum audiunt etiam philosophos id sic statuere. Nam qui dubitant paulo momento huc impelluntur. Equidem si putarem philosophos hanc providentiam non credere, opinarer etiam non absque ratione illos ad hoc adduci, et inciperem merito suspicari rationem pingnare cum fide. Sed absit, ut istam doctrinam recipiat pius lector. Quia ut à semetipso Caietanus expugnetur, ut solet: nam apud quosdam tanti fit hæc doctrina, ut à nullo potentius euertere ualeat, quam ab ipsomet autore. Ergo ille met expugnet seipsum. Super illis enim eius psal. uersiculus, ubi nos legimus, Intelligite insipientes, ipse iuxta Hebræum sic legit, Intelligite bestiales: in huc autem modum commentatur. Tractat hic propheta particulam illam, Deus ultionum ex parte radicis, scilicet diuinæ cognitionis actuum nostrorum, arguendo statim blasphemiam impiorum dicentium, non uidebit dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite bestiales homines more bestiarum uiuentes in populo. Prælati tamen populo tãquam magistri populorum et insipientes, de altissima causa male sentientes, quando intelligetis? quando penetrabitis intellectu ueritatẽ? Platanus aurem nõquid non audiet: hic creas oculos, nõquid non

Inconstantia doctrina.

Psal. 103.

Nota pulchra pro dei providentia.

non uidebit? erudiens gentes nonne castigabit? docens hominem scientiam? A quatuor effectibus Dei intendit docere in Deo esse scientiam actuum humanorum, scilicet docere ex hoc quod fecit sensum auditus, sensum uisus, sensum uiresim, et intellectum speculatiuum in nobis, et intendit talem rationem, quod quicquid est perfectionis in auditu, uisu, synderesi seu ratione practica, et intellectu speculatiuo hominis, totum eminentiori tamẽ modo, est in deo. Meminit specialiter auditus et uisus, quia spirituales sunt inter omnes sensus: non arguit ab effectibus miraculosis, quia ad illos loquitur qui negant miracula: sed arguit ab effectibus quos ipsi philosophi fatentur produci à Deo, mediante ministerio nature, et fundat rationem super communi animi conceptione philosophorum, scilicet, quicquid perfectionis habet effectus, præexistit longè excellentiori modo in suprema illius causa. Siste hic minus erudite in philosophia, seu speculatiua theologia, et scito, quod non intendit propheta inferre quod Deus audit seu uidet: sed quod Deus cognitione sua cognoscit quicquid sensu uisus uidetur, quicquid sensu auditus auditur: hoc est enim excellentiori modo uidere et audire. Ad significandã ergo synderesim, dicit, erudiens gentes: deus enim erudit gentes mediante synderesi indita anime nostre: ipsa siquidẽ arguit nos cum male operamur, et instigat ad bene operandũ. Est enim naturalis quidã habitus animi ad bonũ, secundũ rectã rationem, probandũ et contrariũ reprobandũ, qui omnibus gentibus naturalis est, ac per hoc est effectus largitoris nature: lumen autẽ intellectus agentis et habitus principis

cipiorum in speculatiuis significatur docens hominem scientiam: nam illo naturali lumine acquirimus scientiã, siue in ueniendo, siue discendo, & hoc similiter naturale est omnibus hominibus, ac per hoc effectus largitoris nature. Hæc ille. Quæ ad uerbum citati, non solum ut uideat lector inconstantiam huius doctoris, uerumetiam ut agnoscat quã doctius & elegãtius loquitur, quum militat pro ueritate: ergo iuxta suã ipsius priorẽ doctrinã non debuit hic dicere, quamquam philosophi non credãt, qui metiuntur Dei prouidentia ex his quæ apud nos cognoscimus. Sed hoc modo uerius debuit dicere, quam quã bestiales hoc nõ credãt, qui metiuntur Dei prouidentia bestialibus libidinibus. Nã quantũ obsecro putamus bone lector, hũc hominẽ, & quã multis obfuisse, quũ docuit apud Aristotelẽ animã esse mortalẽ? quod & si uerũ fuisset, longẽ prudentius tamen tacebatur. Nã quã facile infirmi fide à ueritate abduci possunt hisce commentis? & quantũ roboris impij hinc sibi ad perfidiam comparant? nolent enim suorum conscij scelerum post hanc uitam quicquam esse. Saltem reueritus fuisset communem præceptorem nostrum, D. Thomam. Mitto alios etiam clarissimos uiros, & philosophos, qui aliter ex fontibus Aristotelis hauserunt. Quid enim poterat prodesse id noui nisi ad ostentationem? cum tot illustres uiri oppositum docuissent? Neq; mihi obijciat quisquã quod ipse antidoto curauit hoc malum, dicens non esse hæc reuocanda in dubium: Itane igitur tutò uenenum propinabitur, quod antidotum sit paratum? Nam audi quæ te uir doctè & acute. Hic noster putat se demonstrare

Nota hæc omnia pie lector ac prudens.

strare ex principijs & ex philosopho collectis, animam hominis immortalem esse, & simul docet principẽ proculdubio philosophorũ, se putasse oppositũ demonstrare. Sed quis credat in tãto philosopho tãtã stupiditatẽ? ¶ Ibidem ostendit non intellexisse quid sit nos cõfiteri in Christo, & Christũ in nobis: quod tamẽ est pulchrũ & in se habens mysteriũ cõiunctiõis nostræ cũ Christo.

PRO eo quod interpret reddidit sterora ipse substituit simũ: quia *νεκροτα* Græcè non significat sterora, id est, excrementa animalium, sed letamen. Quid hic dicam? Sed putida res de qua tractatur.

¶ Paulopost notat dixisse sabbatis, & nõ sabbato: quia significabatur dies septimus; sed instantia retũditur hoc mille locis etiam ibidem, quia statim dicitur sabbato & die sabbati in eadem significatione.

¶ Dominus respõdens Petro interroganti an pauci saluentur, non significauit paucos de facto saluari, ut uult Caietanus, sed solum paucos ambulare per nã certam salutis, iuxta rigorem iustitiæ, sed misericordiæ Dei non ligat manus. Noluit autem discipulos inniti solum in misericordia quæ non datur omnibus.

¶ Illud, Quia non capit perire &c. hic rectius exposuit quã in ientaculis, quod debuit ingenuè confiteri. ¶ Illud, Quotiens uolui &c. dicit sumi metaphoricè, id est, ad modum uolentis me habui, imò uerè erat uolens, qui uolebat salutem omnium, modò & ipsi uoluissent, qui & uelle poterant.

¶ De uotis quæ hic explodit, iam satis superius.

¶ Neque sal, ut ipse putat, solum ad prælatos per-

inet. Nā hoc in loco rectē potest aptari ad eos qui stant
 Nota religio tum perfectionis suscipiunt, qui alijs terrenis hominibus
 se. exēplo docēt sapientiā carnis inimicā Deo, quibus et
 ipsis (si euanescent) contingit, quod dominus ostendit
 per sal, ut ad nihilum ualeant, sed ostentui sint ac ludā
 brio omnibus hominibus et bonis et malis, quod uti
 nam non plus satis hodie uideremus.

Ex. c. 15.

Quod diabolus redacto in seruitutem homine, in
 uideat illi, quod faciet appetitum suum delectabi
 libus, et ideo priuet eos ne satientur, ut
 augeat peccatum, non probo uerum esse, quin per hoc
 potius daret occasionem peccatori, ut conuertatur ad
 Deum, quoniam uideret se non posse potiri ac frui concu
 pitis, quod manifestē apparet in hacmet prodigi para
 bola, qui ob hoc respicit quod non expleret desiderium
 suum de filiis. Nec est materia inuidiā diabolo pecca
 torem inuolui sordibus, imō id est quod cupit, quia illa
 sunt homine indigna: et præterea scit quod ipso facto
 peccatum augeat: nec est timendum quod satiētur, id est,
 fastidiant, qui uoluptatibus et libidinibus uacant: nam
 auarus nunquam expletur, sed crescit amor nummi quā
 tum ipsa pecunia crescit, ut rectē quidam: et homicida
 quāto magis sanguine uoluitur, tantō id magis appetit
 ac pro luto ducit quod antea exhorrebat. Sic et de blas
 phemis est qui sunt maximē assueti, iam pro ludis habēt
 blasphemias. Venereis etiam bestialibus incumbentes
 quāto plus hoc luto se inuoluunt, uelut porci, tantō
 Ecclesi. 14. magis gaudent. Habes et de hydropico similitudinem,
 quāto plus bibit, tantō sitit plus, Cupidi oculum insatia
 bilem

bilem dicit scriptura, qui non satiatur in parte iniquita
 tis donec consumat arefaciens animā suā. Deniq; tria in
 faturabilia predicantur, et quartum quod nūquam di
 cit sufficit. Est infernus, id est, diabolus, qui terram con
 medens, id est, terrenos homines, nunquam satiatur. Hec
 est enim maledictio sua. Est os uuluae. i. carnis cōcupiscē
 tia, quae inexplebilis est. Est terra. i. cupiditas mūdano
 rū. Deniq; est ignis, illa ambitio et incēstio, qua totus
 igitur animus honoris et gloriā cupidus ut ille luciferi.
 Itaq; dei potius bñficiū est ut peccator careat cōcupitis.
 quō facilius reuertatur et dicat, quāti mercenarij in do
 mo patris mei abūdāt panibus, ego autē hic fame pereō. Ex. c. 16.

Parabolā uillici clarā esse, sed applicatio eius per sin
 gula ualde difficilis est, inquit, si non impossibilis:
 sed quid est parabola nisi similitudo: et quae datur simi
 litudo non applicabilis: nunquid fortē quia ille nesciuit
 applicare, censere debuit esse inapplicabilem? cetera in
 dialogis nostris quōd ad hoc attinet.

¶ Quod uerō exponit domini sententiā: filij seculi prudē
 tiores sunt filijs lucis in generatiōe sua: quā sit illustre ui
 deāt alij. mihi quē uidetur quōd pulchrā lucidāq; domi
 ni sententiā sua expositiōe malē foedet ac obscuret, uideat
 qui uolet: sensus enim lucidior ille erat, quōd filij huius
 seculi, quātū ad suos fines quos sibi pponūt, sunt prudē
 tiores (ut ita dixerim) ad inueniēda media ad eos fines as
 sequēdos, quā sunt filij lucis in sua generatiōe. i. ad as
 sequēdū paradisi, quod utinā nō uideremus: quid enim
 nō audēt mali ut potiātur uoluptatibus? at quotusquisq;
 est lucis filius, qui talia aggrediatur pro Christo, imō
 pro sua salute: uniuersaliter enim hic loquimur: non de
 paucis

paucissimis quos singulariter dilexit Dominus. Hein, si paterentur boni propter Deum, quæ mali propter mendum, iam iam perfecti essent omnes ac beati.

¶ Quo fructu, & quam prudenter ac pie in dubiū uertat, an sit parabola & non historia quæ de epulone ac Lazaro recitatur, alij uiderint. Certè sancti doctores, omnes penitus, nunquam dubitarunt. Et ipse Lazarus tãquam domini uoce canonizatus ubiq; terrarum, ut sanctus Dei celebratur & colitur, & eius nomine pauperes. S. Lazari dicuntur, qui ulceribus scedati sunt, & à cõcionatoribus in exemplum adducitur diues ille diuitibus, ut discant misericordiam, & contra Lazarus pauperibus, ut patientia illum imitentur. Et fortius est quod exhortatur exemplum, quàm quod docet parabola. Nec est parua coniectura aut parum urgēs, ut agnoscas non esse parabolam, propriorum nominum recitatio, etiam ipsius Abrae. Quod nunquam in alia merè parabola legitur, nec decenter fieret nec in huiusmodi exigēda sunt mathematicæ demonstraciones. Adde quod hæc Lazari & diuitis historia, teste Ambrosio ac Cyrillo in annalibus Iudeorum uetustis legebatur: non igitur quod tot & tantis testibus uallabatur, labefactandum erat.

Ex cap. 17.

Verba illa, si habueritis fidem rectè ab interprete uersa ab eo importunè mutantur, quod nescierit tempus pro tempore, & modū pro modo nonnūquam poni: uideat qui uelit. Sunt & alia in hoc & superiore cap. quæ tædio affectus prætereo, cum sint tamen annotatione digna.

Torquet

Torquet literam in parabola uiduæ uindictam implorantis, ubi uult electos non clamare pro uindicta à Domino, & directè contra clamorem martyrum in Apoc. Licet enim in terra orent pro persequētibus, tamen cum iam sint interfecti conformes omnino uoluntati & iustitiæ Dei quam uident, uindictam sanguinis in obduratos implorant.

¶ Quod rem fidei minui perspiciamus, & Dominus dixerit, Putas filius hominis ueniens inueniet fidem in terra: non est coniectura idonea ad colligendū non uenturam interim aliquam instaurationem ac reformationem Ecclesiæ, sicut ex sanctorū reuelationibus, & ancillarum Christi habetur: alioquin quomodo impleatur scripturæ, quod plenitudo gentium debeat intrare: quod nō esse impletum, uel ipse Caietanus ibi fatetur, ut & hic uideas inconstantiam hominis. *Inconstantia doctrinæ.*

¶ In parabola Pharisei, quanquam ille diceret. Domine gratias ago tibi quod non sum sicut ceteri hominū &c. Notat non esse putandum, quod iste adeo desiperet, ut sese reliquo humano generi præferret, sed quod dicitur, ceteri homines, restringitur per id quod sequitur, Raptores, iniusti, adulteri &c. Sed falsa hæc expositio, & contra literam. Primò enim quod malè restringitur, quod dicitur, ceteri homines, per id quod sequitur, raptores &c. Non enim in ijs concluduntur ceteri homines. Deinde est ipsius Euangelistæ testimoniū, qui uult manifestè hanc parabolam in quosdam esse dictam, qui in seipsis confidebant, & aspernabantur ceteros: ceteros (inquit) absolutè, & non ceteros qui essent

172 F. AMB. CAT. ANNO. IN COM.

essent raptores &c. Et ita Ambrosius & alij uerissime sunt interpretati his uerbis, Quid est ceteri homines, nisi omnes homines praeter ipsum? quasi dicat, Ego sum solus iustus. Neq; hoc adeo mirandum, quod ita desiperet. Tales enim sunt pharisei & haereticarum. Luterus euangelistam se nominat, ut quintum habeamus, & soluatur euangelistarum quadriga. Sic olim Manichaeus Apostolum Iesu Christi se praedicabat, Montanus spiritus in se descendisse mentiebatur. Et scriptura in hos inuehitur. Nunquid uos soli sapientes & uobiscum sapientia morietur? Non ergo mirum si & ille Phariseus ita esset inflatus: non tamen puto quod se ceteris particulariter conferens, praesferret, sed quodam modo generaliter, & inconfuso, non ad particulares descendendo.

Ex cap. 20.

Si filij huius seculi e regione distinguuntur a filiis resurrectionis ut ait, profecto non potuissent dici filij huius seculi in statu innocentiae, quod tamen ipse uult, cum resurrectio non fuisset nec uxorum pluralitas tunc fuisset, licet castissima nuptiae. Et uere filius dei Adam scribitur Luca. 1. in eo tamen statu & non filius seculi, sed illo cadente facti sumus cum illo omnes filij huius seculi, ut hinc & mors & nuptiarum pluralitas consecuta fuerint.

Luc. 3.

Ex cap. 21.

Ait Cajet. Bella, terrae motus pestes fames terriculae, & signa in aere magna praedicuntur, non ea ratione ut noua aliqua aut insolita denuntientur futura, sed ut describatur mundus solitum cursum habiturus ut intelligerent Christiani, haec spectare ad consuetum mundi cursum. Haec ille. Declarare ergo uoluit nobis Dominus

Dominus consuetum mundi cursum, ac si nobis non satis ex se constaret, ac si praenuntiasset, in hyeme pluuia frequentiores ac niues, in aestate calores & aestus et huiusmodi, quae ad solitum mundi cursum attinet. Nota & aliud mirabile. Christus (ut ait) ita praenuntiat, ut Christiani intelligant: & nullus tamen haec usque intellexit. Sancti quippe expositores, quos legi omnes, accipiunt haec a Domino dicta, ut signa ac portenta futurorum, praesertim ierosolimitani excidij, ac tremendi & magni sui aduentus quae etiam teste Iosepho impleta sunt ex parte in illo excidio. Cyprianus in tractatu aduersus demetrianum, Ambrosius Grego. Aug. Bernar. & ceteri quorum testimonia taceat referre, ita accipiunt. Non placuit ergo huiusmodi doctrina, quae auertit homines a timore ac meditatione diuina iusticiae & irae, ne leuet capita sua, & desistant ab operibus tenebrarum, ut hic isbet Dominus. Ad haec nota mirabile, Dominus signa uocat, & Reuerendissimus nihil significare asserit, sed solum naturaliter ad consuetum mundi cursum attinere. Quomodo ergo signa, si nihil significant? Dicet autem forte quidam, An non haec naturalia sunt quae praedicat Dominus, & causas naturales habentia, quae & bonis & malis aequae accidunt? Respondeo, non sic me docet scriptura diuina, ubi passim haec mala describuntur ut instrumenta Dei, quibus ad castigationem, aut emendationem aut probationem, aut uindictam, summa prouidentia ipse utitur. Lege libr. Iudicij, Regum, prophetarum, & reperies passim tria haec praesertim, esse Dei flagella spatia, Pestis famem Gladium. Addit & Ezechiel quartum, scilicet bestias malas, quod non incongrue etiam ad hereticos aptari potest, quibus Deus utitur in uindictam, plerumque in sacer-

Nota haec
dotes
pie lector.

dotes malos & monachos, & ut boni magis probentur. Deniq; quis Christianus, sancte ciuitatis destructione, templi desolationem, clades insignes, & Iudeorum miseram captiuitatem, & conditionem, consueto mundi cursui audebit adscribere, & non speciali providentia Dei, iræ ac uindictæ? Deniq; quæ uidentur nobis, & sunt cause naturales, in manu Dei sunt: ipse eas inducit, ipse propellit ad nutum clam nobis. Cæue ergo si sapiens lector ab huiusmodi fermento.

EX, c. 22.

Credo illum non intellexisse illud quod ait dominus, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei, & quæ similia dicit apud Mattheum, non explico tamen hic, sed lectorem admoneo ut cogitet quia uerba domini non indigent illa uolentia quam facit ipse, non propriè accipiendo donec. Nam si nõ erat ulterius comesturus, nonne superfluo adiecisset uerba illa, donec impleatur &c? nonne & satis erat simpliciter dicere, non comedā amplius?

Inconstantia doctrina.

Ibi etiam exponit dominum mandasse discipulis sacramentum conficere & sumere, & dare: quod & uerum est, licet alibi aliter dixerit, quod inferius annotabimus loco suo.

Quod ibi notat, quod non subditos, sed fratres uult haberi reliquos à Petro, & quod dominus non officium dominandi, sed confirmandi præannunciat & mandat, ego aliàs annotaui ut periculosè dictum, præsertim his temporibus, cum in prelatos uigeat contumacia ab hereticorum doctrina. Neque uerò ex eo quod uult haberi fratres, sequitur, quod non mandauerit prelaturam: cum

& prela

& prelatura & dominatio sit etiã in fratres, & dominus probauit uocari se dominum & magistrum ab ijs, quos tamẽ habuit ipse in fratres. Et Iacob dicitur. Etsi Io. 13, & 20. dominus fratrum tuorum. Paulus ait, Obedite præpositis uestris, & subiaccete eis, poterat tamen taxari potestatis abusus, & ambitio dominationis, & quod qui præsumunt non præstant ministerium iuxta domini mandata, sed quod suum est querunt, quod Iesu Christi est abijciunt. Verum surdis dicuntur hæc.

Totum illum locum ubi ait dominus, Quando misi uos sine sacculo &c. latius in ientaculis tractat: quam uerò ineptè, & hic & ibi, & quot erroribus implicatur, non ualui continere, propter eos qui hac doctrina uelut oraculis afficiuntur: circa hunc enim textum duo conatur. Alterum, falsos intellectus excludere: alterum, uerum statuere. Circa primum, Falsus, inquit, sensus esset existimare, quod per hæc uerba uoluerit dominus animare discipulos ad sui defensionem. Item falsum esset existimare discipulos ita uerba Christi accepisse, uidelicet quod eis mandauerit sui ipsius defensionem. Alioquin non dixissent domine, si percutimus in gladio. Non enim dubitassent percutere, putantes hoc sibi esse mandatum: denique falsum esset etiam putare, quod illis uerbis Deus propriam ipsorum defensionem eis mandasset, aut permisisset in imminente illa persecutione, cū nõ essent ipsi passuri persecutionẽ ullam, solo domini uerbo seruandi, quod ex illo dicto domini probat. Pater quos dedisti mihi non perdidisti ex eis quenquam: & cum caperetur, dixit, Si ergo me queritis, sinite hos abi-

rc.

re. Haftenus in summa Caiet. que ut expendantur ad-
 uerte. Primum, fateor dominum sui defensionem nõ præ-
 cepisse, quanquam rationes aliqua quas ipse pro hoc
 affert minime concludant: quid autẽ opus erat alia qua-
 rere ad id probandũ, quam que hic dixit dominus, oportere
 impleri in se quod erat præscriptum; et cum in-
 quis deputatus est. Quod uerò secũdũ ait discipulos nõ
 putasse per ea uerba sibi mãlatã domini defensionẽ, mi-
 nime probat, illud afferens quod si hoc putassent nõ ro-
 gassent, utrum percuterent. Ego enim uersa uice; pos-
 sem arguere, quod si certẽ aliud putassent, uidelicet
 quod nõllet, non rogassent illud: ergo quod rogant, uia-
 detur pertinere, aut ad hoc ut fierent certiores eius,
 quod ipsi putabant; aut fortẽ utrum tunc tempus esset
 id agere. Credibilius ergo mihi uidetur eos accepisse à
 uerbis domini, quod oportebat parare defensionẽ. Qua
 propter et gladios tunc pararunt; et attulerunt, et
 cincti ferebant eos, quare et rogant utrum percutiant,
 et Petrus morã impatiens ut persuasus, etiam percus-
 tit. Denique quod tertio loco adiecit, dominum non mã-
 dassẽ illis aut permisissẽ propriã sui ipsorũ defensionẽ,
 prorsus nego. nã et falsum est quod affert pro ratioẽ,
 uidelicet quod solo uerbo seruandi essent, nec ad eos il-
 lam persecutionem attinuisse: contra enim dominus illis
 prædixerat, uidelicet quod essent dispersendi in pro-
 pria, quod et fuit: Petrus autem etiam metu compul-
 sus negat; alius relicta sũdõne fuga illorum manus eua-
 dit. Reliqui dispersi, et adhuc postquam surrexit domi-
 nus congregati, clausis ianuis ob metum Iudeorum la-
 tent.

tẽt, Quõ ergo non erat persecutio? Quod ergo patrẽ
 orauit dominus, ut seruaret illos, nõ id probat quod nõ
 esset futura persecutio, sed contrã potius quia futura
 erat, rogauit ne in ea succumberent, nec tamen hoc pu-
 ro miraculo, et sine eorum prudenti cautela, et huma-
 na prouidentia ne tentarent Deum: nec illa oratio per-
 tinuit ad eos tantũ, sed etiam ad futuros discipulos,
 ut ibi patet: Neque uerbum domini, Sinite hos abire, ad
 hoc prolatum est, ut omnino carerent persecutionibus,
 sed ut tunc non præualerent, quia erant seruandi ad alia
 tempora. Nunc accedamus ad sensurã quem uerum esse
 existimat, pro cuius indagatione plura prænotat. Primi
 differentiam temporum, uidelicet pacis, et persecutionis,
 quod accipit ex eo quod ait: Quando misi uos, et
 quod subdit, Sed nunc qui habet sacculum, secundum dif-
 ferentiam officiorum consequentem: nam tunc erat of-
 ficium prædicationis, postmodo uerò non erat propter
 persecutionem. Tertium, rationem huius doctrinã, que
 est, quia dominus cum iniquis erat deputandus. Quar-
 tum, notat dicendi modum, quia loquitur in tertia per-
 sona: non enim dicit, sed nunc tollite sacculum, sed im-
 personaliter, sed nunc qui habet sacculum. Ex his ergo
 (inquit) habentur duo tempora, scilicet prædicationis,
 et persecutionis, et non cuiuscunq; persecutionis, sed il-
 lius qua Christi discipuli cum iniquis deputandi essent.
 Nam ad signandum hoc tempus proposuit in persona
 sua talem personam patientium persecutionem, et pro-
 pterea non meminit crucis aut mortis, sed solum deputa-
 tionis cum iniquis: habẽtur ergo duo Christianorum ge-
 nera

Nota lector

M nera

nera, id est, prædicatorum in apostolis & aliorum minus perfectorum in tertia persona significatis. Est ergo sermo dominicus de tempore persecutionis indeterminate, & similiter de discipulis indeterminate: ita quod illud aduerbium, nunc, non demonstrat determinatè illud tempus passionis Christi, sed indeterminate, præcipuè quando discipuli reputarentur iniqui. Et similiter illud relatiuum, qui, non refert determinatè apostolos, sed indeterminate Christianum. Hæc Caietanus fere ad literam. **Quæ** cum sint adeo absurda, perplexa, & ab euangelistæ sensu aliena, quanto cum dolore aut sudore recitem, & quam inuitus tractem ac persequar, nouit dominus: hoc autem facio quia eorum me miseret, qui uiri huius doctrinam admirantur, quod esse puto plerumque, quia sæpenumero inintelligibiliter loquitur: Multi enim quæ non capiunt mysteria esse arbitrantur. Igitur hæc mysteria uideamus. Primò statuit quod per illud aduerbium, nunc, declaratur præsens tempus persecutionis: & ut hoc præsens tempus persecutionis amplius declaret, adiecit, non qualiscumque persecutionis, sed illius qua Christi discipuli reputandi essent cum iniquis, & exponendo Christi discipulos, ait, Non apostolos illos ad quos erat sermo, sed futuros Christianos. **Quis** hæc tam perplexa ualeat explicare? Primo ait per ly nunc significari tempus præsens persecutionis, & statim adiecit, quod illa præsens persecutio significatur, sed tempus persecutiõis indeterminate, imò tempus future persecutionis qua reputandi essent iniqui discipuli Christi. Ergo ly nunc, significat præsens tempus, quod præ-

sens

sens tempus indeterminatum est, imò futurum est. Omne taphysica incomprehensibilia. Adde, quod etiam adiecit ea uerba, sed nunc qui habet sacculum &c. non dirigi ad apostolos, sed indeterminate ad futuros discipulos imperfectos. Hæc enim Caietani uerba sunt. Habentur secundo duo genera Christianorum, scilicet prædicatorum in apostolis, & aliorum minus perfectorum in tertia persona significatorum. Hæc ille. ubi nota mirabile, alioquitur dominus illos mutans mandatum quod illis dederat, & sermo non pertinebit ad illos. Item, ut fateatur, sermo ille dirigitur indeterminate ad imperfectos discipulos, & ipsi tunc erunt tales, id est, imperfecti, & tamen ad illos non pertinebit: sermo igitur directus ad illos & conueniens illis, non attinebit ad illos, imò uerò ex dictione illa aduersatiua, sed adiuncta tempori, sed nunc, clarè indicatur in eisdem personis ratio mutandi consilij siue mandati, alioquin non tam uarietas temporis, quam (ut ita dixerim) alietas personarum induceret rationem mutandi consilij, quod est etiam contra ipsummet, qui principio rectè ponderat sicut alij expositores, temporum differentiam, quæ tunc erat, esse causam mutati mandati. Et certè leuissimum est quod confiderat, ideo non pertinere ad apostolos illum sermonem quia loquatur in tertia persona: nam si acutè considerasset, implicite ibi habetur secunda persona: ait enim Lucas quod dixit eis, sed nunc qui habet sacculum, quod est perinde ac si dixerit, sed nunc qui uestrum habet sacculum &c. Nota ergo quod ait, sed nunc. tunc enim nõ erant alij discipuli ad quos posset illud mandatum perti-

nere:

Nota.

ner: unde & ipsi ad se directum sermonem illum intellexerunt. quapropter statim gladios afferunt. Præterea si sermo ille non pertinebat ad apostolos, quia erat in tertia persona & impersonaliter dictus (ut putat) profecto nec illud pertinebit ad eos. Qui uult uenire post me &c. & Qui sequitur me &c. & Qui perdidit animam suam &c. & alij multi sermones domini impersonaliter prolati, qui re uera multò magis pertinebant ad illos, nam in illis alij instruebantur, sicut ipse dixit, Quod uobis dico, omnibus dico.

¶ Sed audi, quæso lector, quæ nisi legissem, nunquam credidissem: Ait, per illa uerba, Quia adhuc oportet impleri in me quod scriptum est, Et cum iniquis deputatus est, nõ intelligi propriam Christi persecutionem, sed potius discipulorum in tertia persona intellectorem, ac si dixerit, Si me persecuti sunt, & uos persequentur: si me cum iniquis deputabunt, & uos non dico apostolos, sed indeterminatè discipulos, reputabunt iniquos. Et addit: quod ne per illa uerba intelligeremus præsens tempus persecutionis, non meminit dominus crucis & mortis, sed deputationis cum iniquis, quæ erat futura communis persecutio bonorum & Christianorum qui erant reputandi iniqui: hæc ille: quæ adeo falsa sunt, & chimerica & contra euangelium è diametro, ut putem, nulli non obuium esse. Nam uerbum domini illud, Si me persecuti sunt, & uos persequentur, directum & in secunda persona ad apostolos, & de se pertinens ad perfectiores quomodo non primum & maxime ad apostolos pertinebit? & quomodo dominus nõ meminit crucis & mor-

tis

tis, cū dicat, Oportet impleri in me quod scriptum est, & cum iniquis deputatus est: in me, inquit, non in alijs quod tūc uerè impletum est, quum dominus cum latronibus pependit in cruce, teste Marco. Et hæc sunt huius uiri mysteria. Mitte & alia perplexa persequi quæ longum esset, non enim minus secum quam cum alijs pugnat in hoc ientaculo: aliquando enim uerba illa domini de non uehendo sacculum & peram mandata uocat, & probat esse mandata pertinentia tamen ad perfectiores. Inconstantia paulo autem post negat esse mandata, & dicit esse licentias, quæ certè sunt imperfectorum. Ecce igitur mysteria uiri huius.

¶ Libuit autem in gratiam benigni lectoris, quoniam de prouidentia Dei locus hic pulcherrima continet documenta, latius sicut dedit mihi clementissimus spiritus hic pertractare. Præmittendum est autem ad intelligentiam loci huius, quod dominus nonnunquam utitur quibusdam in loquendo figuris, ut per eas non id prorsus accipiamus, quod uoces ipse prima significatione reddunt, sed quid inde prudentia hominis potest elicere ut uitet sensus absurditatem: uerbi gratia. Iubet percutiēti maxillam præberi & alteram, hoc si pertinaciter accipiatur ad literam, absurdum ingerit, & quod caret exemplo: Si autem ex hoc dicto prudenter intelligamus, quod ipse animum exigit ita præparatum, ut si sit opus, etiam id facturi simus, uerum sensum excipimus, & quiescit intellectus. Sic & quando ait, In illa hora qui fuerit in tecto, & uasa eius in domo, non descendat tollere ea: & qui in agro similiter non redeat retrò:

M 3 non

nō uult hæc sic ad literam accipi, quasi uelit homines uelut bubones manere in tectis, aut in agris, ut pecora campi: sed ea parabola significare uoluit tam magnum fore in ea persecutione periculum, ut non sit futurum tutū, uel parum auerti à contemplationibus Mariæ, & actionibus Marthæ, etiam propter necessaria uitæ. Nam & quando mandat predicari euangelium super tecta, nunquid uult, ut predicatorum tecta conscendant, ut inde predicent? an potius eo tropo significauit euangelicam prædicationem publicā futuram? Multa sunt id generis, itaque cum prohibuit olim sacculum & peram, & uirgā & calceamētā, & gladiū, nihil aliud intelligi uoluit, quā omnem curam & sollicitudinem temporalium abijciendam esse, prædicatoribus uerbi, quæ ad uitam tuendam hominem seculi sibi comparare solent, eò quòd prouidentia Dei non deest militibus suis, ut prouideat de necessarijs, & protegat à uolētis. Cū ergo cōtra nunc mandat, ut qui habet sacculum tollat & peram &c. non est præcisè intelligendum ut sic ad literam fieret. Quid enim si satis fuerit sacculus, nunquid & peram erat adijciendā? aut quid si oporteat potius fugere, & sacculus esset impedimento? Et quid si præstaret magis habere tunicam, quā gladium, nunquid uendenda esset tunica ut ematur gladius, præsertim si quis uti gladio nesciret, sicut ego, esset potius impedimento quā tutelis, imò pro inimicis: Ergo & his uerbis id solum accipi debet, quòd in tempore persecutionis non est negligenda salutis ratio, ut ad meliora tempora reseruemur. Hoc sic præmissa, supponenda etiam plura sunt:

Primum

primum quòd uariæ temporum conditiones, etiam uaria postulant atque exigunt: quod enim uno tempore aptum est, alio est incongruum. Vnde rectè scriptū est. Omnia tempus habent. Et dominus dixit, Nonne duodecim horæ sunt diei? Deinde supponendum est, quòd & personarum & statuum uarietas similiter uaria exigit aliud enim exigitur à prelato ac magistro, & à perfecto uiro, aliud à subdito & discipulo, & ab imperfecto. Tertiò supponendum quòd qui ad publicam utilitatem officium administrant in omni actione sua ad utilitatem publicam debent respicere, & consequenter quæ sunt maioris perfectionis interdum postponere, ut aliorum consulatur utilitati, sicut dominus faciebat, & Paulus, & quotquot sunt perfecti. Quartò supponendum quòd discipuli eo tempore rudes erant adhuc & multas domini sententias non intelligebant, ut patet de parabolis & quibusdā etiam manifestis doctrinis, ut est illud: Nō quod intrat in os coinquinat animam: Et quedam postmodo intellexerūt, ut illud, Soluite templum hoc &c. Vt hæc igitur ad rem propositam aptentur, ab initio prædicationis Christi, cū exciperetur eius doctrina fauorabiliter à populis, antequam incenderentur in eum animi inuidorum, oportunitate uidit esse tempus mittendi discipulos ad prædicandum, & simul, opportunum docere illos ut abijcerent omnem sollicitudinem & omnem curam quantum fas erat ad seruandum corpus. At uerò excitata persecutione in ipsum dominum mutata est ratio temporis, & cum adhuc ipsi apostoli essent imperfecti, indiguerunt alio consilio, & ideo audiunt

M 4 ut

ut utatur humana prudētia ad prospiciendū sibi, sine fuga, sine defensione, quoniam nō erat tēpus adhuc ut peculiariter diuina super illos protectio assisteret, ut cognoscerent interim quid ualerēt ex seipsis: siccirco dixit, Quando misi uos sine sacculo nunquid aliquid defuit uobis? Et cum illi respondissent, non, dixit eis, Sed nunc qui habet sacculum &c. ac si expressius dixisset: Congruum fuit ut olim obediētes mandatis meis, quando erat tranquillitas temporis, mea prouidentia occurrerem abundē uobis in necessitatibus uestris, ne filij sponsi lugerent quandiu esset cum illis sponsus: at nunc cum auferendus est à uobis sponsus, cum percutiendus est pastor, & cum iniquis deputandus, congruum est ut & uos aliquantisper dimittamini, & communi patris prouidentia relinquamini, ut manifestetur quod olim uobiscum eram peculiari prouidentia, & quod hoc opus nunc mihi perficiendum est soli, quoniam torcular hoc mecū calcare uos nō potestis, quia nondum uenit spiritus fortitudinis in uobis, nec decuit ut ueniret antequam illum mittam: Mittere autem nō ualeo ante uictoriam. Itaque interim commisi uos patri, ut seruemini: tamen humanum uestrum consilium à uobis exigo ut humana uobis praesidia procuretis. Et hoc est quod dixit, Sed nunc qui habet sacculum &c. quia enim tempus persecutionis instabat, nec facile potuissent mendicatio procurare uictum, dixit de sacculo & pera, ut colligerent & seruarent quod ad refectiōem necessarium erat, & quia imminere periculum poterat, defensionem naturalem illis permisit, imò & suasis suadendo ut gladium emant

emant etiam distracta tunica. Non enim apti erāt ad ferendam crucem, ut Petro dixit, Quō ego uado non potes me modo sequi, sequeris autem postea, uidelicet cū spiritus sancto repletus eris & alius te cinget & ducet quo tu non uis: ut ergo cognoscerent, quod eatenus seruauerat illos dominus in medio luporum interim uoluit eos sibiipsis dimittere, ut experirentur quā nihil ex seipsis possent, ut noscētes aliquando infirmitatem suā, omnia postmodo possent in eo qui confortat quos uult. Dominus igitur quia uidebat illos ineptos ad patiendū secū, quoniam nec decens erat ut apti fierent ante tempus, dixit, quoniam oportet impleri in me. Et cum iniquis reputatus est, in me inquam qui solus calcare debeo hoc torcular, nec equū est ut habeā socios nisi unā, ut uir & mulier instauret quod uir & mulier perdidit. At illi rudes adhuc quia nōdum tentati, nōdū experti erāt intelligentes dominum & persecutionem imminentem praedicere, & defensionem aliquā suadere: attulerūt duos gladios, & dixerunt, Ecce duo gladij hic, non considerantes quod Christus ratione perfectiōis suae secreuerat se ab illis cū esset ipse idoneus ad ferēdā crucē, illi autē nō essent, & ideo ille nō indigebat gladijs ut defenderetur, quia sponte se offerebat, ut sic superaret omnia & seipsum, & sic omnia lucraretur etiā seipsum & uniuersum orbem: illi uerò erant qui indigebant ad humana praesidia confugere. Nondum ergo intelligebant quod erat fortius & perfectius pati, ad quod erat paratus Dominus, quā se tueri siue fuga, siue gladio, ad quod ipsi suadebantur. illud enim est gratia, hoc

naturæ, illud facit charitas Dei, quæ fortis est ut mors, hoc uerò amor proprius semper imbecillus. Sed ipsi, ut iam diximus, nec se cernentes, nec suam imperfectionem et sermonem domini in eam partem trabentes ad quæ humana sapientia perducebat quæ odit crucem, gladios suos afferunt. Quibus dominus cum eorum ineptiam ac ruditatem uideret quasi tædio affectus ad docendum, dixit satis est, Græcè ἰκανόν ὄσι, hoc quod quidam uolunt ironicè dictum esse, eò quòd duo illi gladij nihil erant præsidij ad illam oppugnationem imminètem, aut si magis placet, hoc dicto uoluit sermonem præcidere ac si dixisset, satis est dictum, ut quod à uerbo non capiebant ex ipso facto postmodo prudentiores facti capebant. Hæc habui quæ benigno lectori offero, quæ si placet et bona sunt, gratias agamus Deo simul: sin minus, obsecro ut uideant meliora.

¶ Vbi legimus, Apparuit autem illi angelus de cælo cõfortans eum, notat Caietanus quòd Hieronymus non omnino certam putat hanc angeli apparitiõem, quod falsissimum est, imò probat et citat ut certam, licet dicat in multis codicibus abesse: At hoc non probat quòd Hieronymus non ut certam habuerit.

¶ Quòd maiores Iudeorum non crediderint Iesum esse Christum, hinc accipit, quòd eis hoc rogantibus dixit dominus, Si dixero, non credetis. Et non uidit quòd in scripturis, non credere, sepe accipitur pro nolle credere, et pro non credere fructuosè, secundum quod fides est donum Dei, quia fides quæ est ex argumentis conuincentibus non est fides, unde et Abraham ex resurrectione memor

Luc. 16.

ne mortuorum non induci fidem testatus est, dominus quoque testatus est pluries quòd ipsi uiderunt, sed oderunt eum gratis. Et alibi clamat: Et me scitis, et unde sum scitis. Et parabolã proponit de agricolis qui cognouerunt eum, et dixerunt, Hic est hæres: et in cruce non pro his orat qui sciebant quod faciebant, ut ait Augustinus. Etiam Ioannes testatur quòd multi ex principibus crediderunt in eum, sed non confitebantur: quia magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei, et tamen dixit dominus, Quomodo potestis credere qui gloriam abinuicem accipitis? Crediderunt ergo coacti signis qui non poterant credere ex imperio uoluntatis, propter appetitum gloriæ. Non ergo magnum hinc accipitur argumentum, per id quod dixit dominus, non creditis, quia loquebatur de fide uera, quæ à uoluntate est, libenter id acceptante quod creditur. Alioqui non potuisset dicere non credetis, si alioqui ad persuasionem esset locutus, et ipsi nõ penitus incapaces fuissent? Ergo prauam eorum uoluntatem arguit, quæ non esset acceptatura etiam cognitam ueritatem, quod est summum malorum.

Dixit dominus, in manus tuas commendo spiritum meum: Caietanus loco, commendo, substituit, commendabo propter quædam pulchra mysteria quæ inde elicit, nec uidit quòd dominus tunc spiritum commendauit cum esset in mortis articulo, non post mortem, quando iam deposuerat quod esse oporteret, ut daretur locus ipsi mysterijs. uideat lector cui placet: certè ipsemet in expositione psalmi secundum literam applicat ad Dauid.

Ex. 6. 3.

uid.

uid: & testatur conuenire illa uerba migratibus ex hac uita. Quare & ecclesia in hora completorij eadē usurpat: nec obstat quod Hebraicē legatur, commendabo: nam sicut dicimus ualeto, salueto, uolentes tamen illico ualeitudinem bonam ac salutem, ita etiam dicimus, commendabo, nunc etiam commendantes, ut & quandam in hoc animi perseverantiam declarem in commendando.

¶ Quod mulieres bis parauerint aromata, & non uiderint Iesum aromatibus conditum, leuibus argumentis suadet. Argumenta enim solidiora contra faciunt, sed nolo prudentem lectorem fastidiere superfluis, satis est inuuisse.

Ex. c. 24.

¶ Quod mulieres reddite dubie fuerint de resurrectione Iesu, ex eo quod reuersa fuerint ad monumentum, inualidissimo argumento colligit, quasi uerò illuc reuersa fuerint ad uidendum utrū esset dominus in monumento, quod oculis uideant submoto lapide patefactum. Et adhuc ingressa in illud certificata erāt sensu clarè ibi Iesum nō fuisse: at dices, cur igitur reuersa illuc, quasi uerò nō esset dulce ibi manere & contemplari, ubi fuerit Iesus, cur enim usque nūc ad sepulchrum domini, Christiani currunt? Quid istis argumentis frigidius aut leuius?

¶ Quod miram quandā fractionem panis faceret dominus, propterea fuisse cognitum à discipulis, nihil habet rationis ad suadendum: Quare miror hunc hominē quod ad sacramentum non aspexerit, quod in scripturis fractione panis significatur: unde dicitur, Erāt perseverantes

Act. apo. 2.

seuerantes in communicatione fractionis panis.

ANNOTATA EX comment. Caietani su per Ioannem,

Declarans uerbum, confundit id quod λόγος dicitur, cū eo quod dicitur πνεμα in scripturis. Ex. c. 2. hoc uerò ineruditè, quod & eruditus ac doctus non est obscurum.

¶ Legitur Græcè cum articulo, apud Deū, Caietanus hoc factum putat, ad notandam ueram deitatem, Ego hic magis ad notandam primam personam factum existimo: Nā quod sequitur, & Deus erat uerbū, ly Deus caret articulo, nec idcirco non erat uerus Deus: Hæc dixi etiā propter Erasmum, qui fauit hic Arrianis docens ubicunq; Deus pro Deo uero accipitur, habere articulum: quod instantijs reprobatur, ut patet Io. 20.

¶ Quod item loco apud Deum, legat ad Deum, quis non & nouitatem & leuitatem miretur? Sed superius iam est explosum. Quod item faciat differentiam inter hæc uerba Ioānis, Omnia per ipsum facta sunt, & illa Pauli, Per quem fecit & sæcula, tanquam Paulus minus significanter locutus fuerit, non dignor reprobare. Ita enim patet ineptia, ut misereat me, non tam illius qui hæc effutit: quam miserorum & studiosorum iuuenum, qui hæc accipiunt ut oracula.

¶ Et illud quod per tenebras quæ dicuntur non comprehenduntur

prehendisse lucem, intelligit insensibilia tantum, quid potest excogitari futurius quasi uero sensibilia tantum potuissent comprehendere lucem ipsam, quod si uoluit hoc declarare euangelista, quod tenebrae non ualuerunt comprehendere, iam dixisset, non comprehenderunt, sed non ualuerunt comprehendere. Sed nec sic erat illustribis sensus. Quis enim poterat de huiusmodi dubitare, ac si quis dicat, Asini non comprehenderunt uerbum Dei: praeterea magis tenebrae sunt insensibilia quam sensibilia: cur ergo non et haec significantur, ut etiam illud a Ioanne audiamus, quod lapides non intellexerunt uerbum dei. Quis me prohibeat exclamantem, O mirificas interpretationes.

Matth. 5.

¶ Miror hunc hominem non aduertisse quod apostoli dicuntur lux mundi, cum articulo apud Matthaeum Graece: quod fit ut male questionem resolverit, cur ergo Ioannes negetur lux mundi?

¶ Quod dicitur, in propria uenit, hoc sic exponit, id est, in sua: Et iterum in sua, id est, ob sua: et quod sequitur, Et sui eum non receperunt, quod hoc non referat ad Iudeos, qui erant sui propinquitate carnis, qui et uere illum non receperunt, uehementer admiratus sum. Nam illis prioribus expositionibus nescio quid possit excogitari uolentius. Postrema uero qua uult suos dici propter creationem, et non sicut diximus, imo sicut et alij dicunt, proculdubio non est germana.

¶ Nec est necessarium facere praedestinos eos quibus dicitur, Quotquot autem receperunt eum et c. ut ipse facit: nam et ipse superius dixit, quod hoc dixit euangelista,

lista, nullum esse limitatum numerum hominibus recipientium qui possint fieri filij Dei, ut mirer inconstantiam doctrinae in ta paucis uerbis, et in ientaculis aliter etiam doctrinae exponit.

¶ Et quod exponit, Qui non ex sanguinibus et c. minime placet: haec enim et olim nobis in ientaculis propinauit, tedium est referre, de hoc in dialogis tracto. Et quod notat, non dixisse Ioannem habitauit nobiscum, uel inter nos, sed habitauit in nobis, ut significaret habitationem non secundum humanitatem et conuersationem exteriorem, nequaquam probandum est, nam Graecanico tropo, idem est, habitare in nobis, quod habitare inter nos, ut, benedicta tu in mulieribus, id est inter mulieres: et Paulus, ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro inter omnes gentes. Et, in quibus estis et uos, pro inter quos et c. et alibi penes passim reperies: quoniam in eis locis sic exponit ipsemet, ut immemorem toties uideas doctrinae suae. Non ergo debuit sensum uerum, et quem litera suscipit, et qui est mirae dignationis domini erga nos, reijcere, quae fuit in habitando nobiscum in terris, ut ille dixit: Post haec in terris uisus est, et cum hominibus conuersatus est, et illum sensum arripiat, cui male uerba conueniunt: nam si de habitatione spiritali dicere uoluisset, non dixisset, Et habitauit, quasi non ulterius habitet.

¶ Neque quia dixit Ioannes, Gloriam quasi unigeniti, idcirco significauit, non ueram gloriam unigeniti, dictio enim, quasi, non semper est nota similitudinis, sicut dicitur de uero herede, quasi haeres hoc fecit, id est, ut uere haeres

Luc. 1.

Ad Rom. 12.

Inconstantia

doctrinae.

Baruch. 3.

heres, & de Papa, id quasi Papa decreuit, id est secun-
dum quod uere erat Papa.

¶ Et quod illud, Plenum gratiæ & ueritatis applica-
tur, ut ait, suauius ad Ioannem, utpote contra omnium
hactenus doctorum & ecclesiæ mentem & ueram ra-
tionem, iam superius explosum reliquimus.

¶ Et illud ineptè ac tortè expositum puto, Et gratiam
pro gratia, id est gratiam sub ratione gratiæ.

¶ Nec est necesse quod Ioannes uiderit bis columbam
descendètem super dominum, satis est enim quod in ima-
gine monstratus fuerit illi Christus ueniens ad baptis-
mum qualis esset facie, ut posset postea agnoscere ue-
nientem etiam antequam columba ueniret.

¶ Nec fuit error Anacleti & aliorum, ut hic noster
(Luthero cōsenties qui primus hoc dixit) uidetur innue-
re, qui dixerūt cephas significare caput, licet enim pri-
mò significet petrā, quia tamen ob hoc significat petrā,
ut ipsam petrā fundamentum, & caput ecclesiæ sanctæ
intelligamus (quod & Hieronymus dixit) idèò rectè di-
citur cephas significare caput.

¶ Ait nullibi legi discipulos Christi uidisse cœlū aper-
tum, & angelos Dei descēdētes & ascēdētes super filiū
hominis. Ego uerò satis puto hoc uisum ab eis fuisse in
ascensione domini. Si enim ascendebat in cœlum (quod
uiderunt) puto cœlum quò ascendebat, quod etiam illi
uidebāt, patuisse: nec ipsum solū illuc ascēdisse putādū
est, sed cum angelis qui cum illo etiam ascenderunt, &
ostenderunt signa suæ ipsorum præsentia, nam & illos
sunt allocuti, sic & descēdēt postmodo ad iudiciū, quod

&

& ipsi uiderunt, & nos uidebimus, utinam cum gaudio
& pace aeterna. Amen.

Minimè putandum est, quod Ioannes sponsus fue-
rit in eis nuptijs, ad quas uocatus est Iesus: sic
enim dominus soluisset nuptias, quas tamen comproba-
re uenisset, & honorare, ut sancti expositores rectè do-
cēt, Si autem soluisset, reprobationis nuptiarum potius
argumentū dedisset hæreticis. Nec ualet quod ex Hiero-
nymo, quasi à maioribus traditum, accipitur, quod uoca-
tus est ipse à nuptijs, non enim dicitur ab illis nuptijs iā
publicis & honoratis ab eo, quas irritare fuisset impor-
tunissimum & uiolentum: sed quod alioqui cum esset
sponsus alterius cuiusdam sponsæ, dominus persuasit ei
coelibatum, quod & creditur fuisse dum nuptiæ illæ ce-
lebrabantur: idèò multò probabilius est.

¶ Inefficax argumentum sumit, ut notet dominum non
eiecisse de templo homines, sed oues & boues, & hoc
contra alios expositores ac textum ipsum, ubi legitur
πρόβατες, quod non potest referri ad oues, Græcè enim
neutro genere πρόβατες oues dicuntur: & Matthæus
similem casum enarrans, manifestè homines eiectos te-
statur. Adde quod illa expositione, detrahitur & de mi-
raculo & de mysterio. De miraculo quidem, quia ut
ait Hieronymus, hoc inter grādia domini miracula ascri-
bendum est, quod cum Iudæos tanto flagello affecerit,
eos è templo eiciens, nemo tamen ausus est ei resistere.
De mysterio autè, quia quod fecit dominus, significabat
Iudæorum è templo Dei eiectionem per tribulationum
flagella. Inualidum est autem quo mouetur reuerendis-

N
simus

A. A. apo. 1.

simus: non enim quia post eiectionem narratam, narratur quòd eis dixerit dominus, Aufferte ista hinc, sequitur, quòd hoc fuerit post eiectionem. Quae enim uno tempore fiunt, non possunt simul narrari. Non enim, quia quid dictum aut factum narratur postea aut prius, continuo accipiendum est etiam factum postea aut prius: quod quàm la. i. sime ex euangelijs ostenditur.

Ex cap. 3.

Mitto quòd non uidetur mihi bene exponere locum illum. Sic Deus dilexit mundum, accipiendo mundum pro uniuerfa creatura. illud omnino notandum quòd ait, magnum esse errorem dicere quòd actus fidei sit actus iudicis, id est, quòd credentes à non credentibus distinguantur meritis, ita quòd ex meritis crederent, et non credentes ex illata poena non crederent. Itaque uult quòd sicut qui credunt, non habent hoc ex meritis precedentibus, sed ex gratia Dei, ita qui non credunt non habent hoc ex demeritis à Deo quasi iudicante priora, sed ex proprio ipsorum iudicio, quia semetipsos excludunt, scilicet non credendo. Hoc enim ultimum non est usquequaque uerum. Nam multi ob precedentia delicta excæcantur, ne possint credere, quia quando posunt non operantur ad salutem, ut sic digni sint, ut si quando forte uellent non ualeant, sicut ipsemet dicit inferius cap. 6. Nemo potest uenire ad me nisi pater meus traxerit eum: ubi exponens ait, quòd nec propterea excusatur, quia obicem ipse iam posuit ne traheretur, et hoc est quod ait inferius dominus, Ego in iudicium ueni in hunc mundum, ut qui non uident uideant, et qui uident caeci fiant. Sed hoc iudicium non dicitur Christi in primo

Inconstantia doctrinae.

mo aduentu, in quo non ad iudicandum, sed ad saluandum uenit, sed Dei est, et attribuitur interim patri, qui assidue iudicat: unde ait, Ego non quero gloriam meam, est qui querat et iudicet. Et superius, Ego non iudico quenquam, et si iudico ego, iudicium meum uerum est etc.

Colligit ex principio textus iam traditum fuisse Ioannem, et hoc inefficaciter: Nam potius oppositum uidetur colligi. Ex. c. 4.

¶ Notat quòd dominus non petijt potum à Samaritana ea ratione quòd uellet bibere, sed ut inuitet sic illam ad euangelium, tanquam repugnet ob utranque causam simul id esse factum. Sed uolebat omnino destruere Christianam mendicitatem, quam tamen beat Christus, et suo exemplo sanctificat.

¶ Colligit ex eo quòd dicitur discipulos iuisse in ciuitatem ut cibos emerent, quòd Iesus non mendicabat, quam uerò inaniter, iam diximus. Item colligit quòd ipse dominus habebat proprium, in communi tamen, quoniam non de alieno, sed de proprio emebant cibos: unde et illud colligit non esse imperfectionis habere proprium: haec uerò annotatione digna sunt, ut perplexa, ut falsa, ut periculosa: perplexa inquam, quia si per haec uerba, quae asscrit quòd dominus habebat proprium sed in communi, uult intelligi, quòd non uerè habebat proprium, sed habebat omnia communia, iam patet perplexitas et mala collectio quam facit simpliciter, uidelicet quòd non est imperfectionis habere proprium. Sicut enim uult intelligi quòd Christus habebat re uera proprium, sed

in communi, quia communicabat sua, hoc omnino falsum est dogma, ac propterea quod inde colligit, uidelicet non esse imperfectionis status et uitae habere proprium: nam contra uerbum Christi est, qui dixit, Si uis perfectus esse, et contra apostolicam doctrinam, quae ab initio in seruore spiritus suadebat cuncta esse communia: sed ipse in hoc articulo semetipsum saepius destruit, qui alius dixit, quod Christus nihil habuit proprium, praeter uestes. Sed nota argumentum acute lector, Enebant cibos, inquit, et non de alieno, ergo de proprio, quasi non sit medium inter haec, uidelicet, quod est commune. An non et nos emimus cibos, qui profitemur nihil habere proprium? nunquid igitur ex proprio? Quis non agnoscat fallaciam?

Inconstantia
doctrinae.
Matth. 5.

Thom. 2. 2.
q. 83. art. 12.

Inconstantia
doctrinae.

¶ Quod etiam notat exteriorem cultum non esse gratum propter seipsum Deo, sed pro quanto ordinatur ad interiorem, falsum est: quoniam, ut docet Thomas rationabiliter, duplicem Deo orationem offerimus: quia ex duplici natura constamus, corporea uidelicet et spiritali: unde et ipsemet Caietanus super Deut. 4. sic ait, Non sufficit internus cultus, si tempore oportuna deficit externa obseruatio et c. Sufficeret autem si haec externa obseruatio solum ordinaretur ad internum cultum: nam habito fine superfluum quae sunt ad finem.

¶ Quod item notat, dominum prius se manifestasse messiam Gentibus quam Iudaeis, omnino falsum est, et contra praestitutum ordinem a Deo, qui prius Iudaeis uoluit manifestari uerbum. Prius ergo suis se discipulis et alijs multis Iudaeorum quam Samaritanæ manifestauit,

tum

tum factis, tum uerbis, ut patet de Andrea et Philip. Io. 1. po. et Petro et Nathanaele, et Nicodemo, et alijs denique multis. Sic enim erat ordo, Iudaeo primum, deinde Græco, siue gentili.

¶ Nec doctè ibi colligit, quod Christus discipulos misit ad praedicandum, quia dixerit, Ego misi uos, non capiens quod scriptura plerumque quod iam decretum est, saepe ut factum commemorat.

¶ Circa computationem quoque temporum puto illud frequenter falli, sed operosum nimis, cuncta reterege, ex dialogis poterit ueritas accipi.

¶ Illa uerba domini, Si autem illius literis non creditis et c. Ex cap. 5. Inale arbitror ab eo tractata: nec uerè dictum literas Moyses firmiores quam Iesu uerba, et quod culpabilis fuerit Iudaeis, non credere literis Moyses quam uerbis Christi, omnino haec falsò et contra rationem dicuntur, quia uerba Christi ualabantur etiam è literis Moyses et à testimonijs signorum praesentibus, et uitae et spiritum longè ampliorem habebant, quam à Mose scripta: oportebat ergo hunc locum subtilius speculari. Sed sunt alia in cap. isto etiam non circumspectè (ni fallor) ab eo exposita, lector acutus inspicat.

¶ Dicit scrupulosa esse uerba illa, Voluerunt ergo accipere eum in naui taquam significetur non esse factum iuxta eorum uoluntatem, unde expiscatur quaedam extranea, ut amoueat scrupulum. At mihi uidetur magis argui sic fuisse factum ut uoluerunt, quoniam ob salutem id obnixè uolebant, et ideo obtinuerunt à domino, qui Iesus erat, id est, saluator.

N 3 Dominus

¶ Dominus dixit, Descendi de cælo, non ut faciam uoluntatem meam &c. Quoniam modo hic pateat duas esse in Christo uoluntates, uidelicet diuinam & humanam, ut ipse docet, ego non uideo.

¶ Coniectura n̄ quam capit de Ioseph, quòd eo tempore uiueret, debilem esse, eruditus facillè nouerit. Ego qui dem non existimo tunc illum uiuum, cum de eo nullibi mentio sit in euangelio tanquam de uiuente, post ostensionem Iesu, præsertim quòd de uirgine sæpius agitur, ut in nuptijs & alijs locis, ubi conuenienter debuerat indiuuus coniugii interuenire Ioseph.

¶ Quòd longiore disputatione conatur ostendere Christi uerba in hoc euangelio non pertinere ad sacramētū, in ijs quæ circa sacramenta aduersus illum posterius annotauit, puto me satis ostendere quàm sit falsum, quàm inanibus argumentis munitum, & quomodo etiam aduersum ipsiusmet doctrinam aliàs meliorem è diametro pugnet. Nunc solum hic aperiam quòd præceptum manducationis quod dedit hic dominus, est præceptum manducationis spiritualis, sub sacramentali tamen manducatione saltē in uoto: non enim principaliter præcipitur manducatio sacramentalis, sed spiritualis, sub sacramento tamen, saltē in uoto. Hoc autem posito, ueniat nunc quicunq; cum machinis Caietani, & id conuellat si potest. Cæte: a falsa quæ sumit, & inepta quæ adijcit, ibi uidere licebit quòd te remitto.

Ex.c.7.

¶ Quòd loco eius quod dicitur, in palam esse, substituerit, in libertate esse, intelligens libertatē pro liberatione à persecutoribus, non puto rectè

rectè intellectum, Græcè legitur *παρρησιας*, quæ uox si duciam ac loquendi libertatem significat, quam homo perdit quando quid agit secretè, non potens ostendere rectè aut uerè factum dictum ue.

DE historia adulteræ, quòd irrationabile sit illam Ex.c.8.
 Descare ab euangelio, aut asserere non autenticam ob hoc tantum quòd in aliquibus codicibus olim non reperiretur, cum tot sæculis & ab omnibus sanctis doctoribus recepta sit & prædicata, ac sermonibus ecclesiasticorum celebrata, ut uera & euangelica, non puto pij ac simul prudentis cordis esse, existimare ac longè minus docere. Quòd uerò adiecit, ut illud suaderet, quòd non sit continuatio sequētis historie cum hac, uerè stomachum mihi mouit, imò hæc interpositio huius historie notam facit nobis rem ipsam, sine qua manca esset narratio, nam in superiore cap. dicitur quòd unusquisque illorum reuersus est in domum suam. In hoc uerò dicitur de Iesu quòd perrexit in montē Oliueti, & postea quòd uenit in templum, & quòd tunc ex malignitate nonnulli ex maleuolis adduxerunt ad eum illam adulteram, ut impedirent eius doctrinam: sed dominus elusit eos, & consequenter factus est locus doctrine: & bene sequitur, iterum ergo locutus est eis, ut hic uideas ita catenatum sermonem, ut si quid omittas, proculdubio mancus appareat, aut saltē sermo non continens, sed initium proprium habens.

¶ Legimus in nostris, dominum interrogantibus, Tu quis es? respondisse illum, principium quod & loquor uobis. Caietanus secutus Erasmiū ob Græcæ phrasidis dif-

N 4 ficula

ficultatem, mutat nō solum uocem, sed et sensum, quē tamen retinuerunt et Ambrosius, qui callebat Græcas literas, et Augustinus qui etiam animaduertit sic legi, ut est in Græcis, nec propter paucorum auctoritatem debuit reijci sensus, quem et nostra editio porrigit, et eruditissimi recipiunt: præsertim cum nec ipsi omni suo conatu quicquam asserant, in quo uel ipsimet quiescāt si sapiunt. Nam, bone Deus, quantum in hoc laborat Erasmus, et nihil tandem solidi affert, de quo latius ego in dialogis.

¶ Cum rogant discipuli an cæcus peccauerit, ut sic nasceretur, Caietanus ut rem uehementer ineptam, et quasi somnium admiratur: quasi putarent quod antequam ipse esset in rerum natura, peccare tamen potuisset: sed non est putanda tanta in illis stupiditas, sed fortè cogitare potuerunt, quod antequam ille esset, anima eius potuisset existere, et sic peccare, et ob hoc factū ut cæcus nasceretur. Hoc enim quorundam dogma fuit. Et fortè in Pelagianum errorē impingebant, qui ex peccatis præuisis puniri hominem uolebant. Consultò mita to et alia circa cap. istud in eius cōment. quæ nō placēt.

Ex. c. 10.

Falsò reprehendit ac inmeritò eum qui secuit euangelium in capita, quod debuerit inchoare caput hoc ab eo quod dicit dominus, In iudiciū ego ueni et c. nam illud omnino pertinebat ad præcedens caput, unde eliciebatur iudicium illud illuminationis et cæcationis.

¶ Illud grauius quod putat nō posse secūdū ueritatem applicari parabolā de lupo qui uenit, et dispergit et mactat

mactat oues, quoniā secūdū ueritatem, ut ait, nemo rapit oues: nā per oues perpetuò intelligit prædestinator, in quo errat et grauius: si enim parabola nō habet uerum sensum, cui applicetur, sed falsum potius, ergo aut mendax redditur dominus, si sit applicanda, quod horrendum est cogitare, aut certè in uanum locutus, si nullo modo applicetur: hic ergo locus diligentius in dialogis explanatur.

¶ Vix capio quō exponat, ut uideatur propriè dictū, Et fiet unū ouile siue grex, ut uult, et unus pastor. Cre do quod hic locus diligentiorē cōsiderationē requirat.

¶ Irrationabiliter quoque (ni fallor) putat festū encenio rū fuisse, illud quod fuit dedicatū à Zorobabel, potius quàm quod à Macchabæis, cum hæc posterior dicatio fuerit, quæ uidetur priorē abstulisse, nō enim uerissimile est duas de eodē festiuitates celebratas, miror autem quod moueatur ex eo quod hic dicitur, hyems erat, quæ si uigesima quinta mensis noni quæ dicimus nos mensē nouēbris, non sit initium hyemis, præsertim quod illa festiuitas durabat octo dies. Ego uerò etiam magis puto propriè dici posse hoc tēpus pertinere ad hyemē, in quo est hyemis principiū, quàm tempus dedicationis Zorobabel quod fuit, ut uult, in mēse. 12. id est, Februario, quādo est finis hyemis, in quo etiā falsus est Caietanus, quia scriptura non dicit tertia die mensis Adar factam dedicationē, sed tertia die cōpletā fuisse ædificationem tēpli, credibile est autem nonnullum tēpus præterisse ad præparandum quæ oportebat, et remouenda saltem impedimenta tēpli quæ erant ædificationis gratia.

N s Nec

¶ Nec placet quod ait, dominum reuelasse certis hominibus iudeis quod illi essent de non predestinatis, id est reprobatis. Nam quod ait quod faciebat id sine periculo desperationis, quia non credebant Christo, hoc per accidens est, & forte potuissent credere, nec uidetur id fuisse querentis salutem eorum, sed ex se magis irritantis eos. Denique periculosa est huius uiri doctrina ferè ubique de predestinatione, quanquam neque constans.

¶ Inane est etiam argumentum & in hæreticos, & in se, colligere dei diuinitatem per hoc quod de Christo dicitur, missus in mundum: quia (inquit) conuenit hoc tantum existenti extra mundum, ut mittatur in mundum. Quo in loco aduerte plura: Primum, quod ex filo text. hic est ordo, quod prius fuerit sanctificatus Iesus & sic incarnatus, & sic in mundo, & pars mundi, ac deinde missus. Sic enim res postulat ipsa, & sic sermo domini manifestat. Ait enim, Quem pater sanctificauit, & misit in mundum, & non dicit quem misit in mundum & sanctificauit. Deinde etiam de discipulis dixit, euntes in mundum &c. Et ad litteram, sicut tu me misisti in mundum, ita & ego mitto eos in mundum. Deinde si de quouis homine qui nascitur, dicitur quod uenit in mundum, quæso igitur unde uenit in mundum? nūquid ergo antea erat extra mundum ac propterea Deus? Quis hæc possit somniare? Et tamen dicitur, Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quare ista quæ nouitijs possunt uideri subtilia, falsa potius & inutilia dici possunt.

Ait

Ait Caietanus, per hoc quod Martha introducitur Ex. 6. 11. ut soror Mariæ, insinuat quod Maria erat maior, quod erat principalior. At si hoc uerum est, rursus quia apud Lucam introducitur Maria ut soror Marthæ, ubi legis, & huic erat soror nomine Maria, iam sequitur quod Martha erat maior & principalior, & sic quelibet illarum maior & minor, principalior & posterior altera. Nam & paulo post è conuerso memoratur Maria soror ipsius Marthæ: Ait enim, Diligebat Iesus Martham & sororem eius Mariam. Et de Lazaro simili modo dicitur, cuius frater Lazarus infirmabatur. Et paulo post: miserunt ergo sorores eius. Quis putaret hæc à tauto uiro effutiri, nisi uideret? Credo Dei miraculo factum, quoniam in grauibus delirare occæpit.

¶ Multoties conatur & multis modis probare, quod illa peccatrix, de qua Luc. 7. fuerit Maria Magdal. etiam in ientaculis suis. Primò quia à Marco describitur quod habebat septem dæmonia, quod uerificat per uniuersitatem peccatorum, nec tamen alicubi probat, quod historicus ullus etiam in scripturis sanctis sic locutus sit. Hi enim sensus in historia non literales, sed mystici sunt. At literalis primò supponendus est. itaque hoc argumentum potius contrà concludit. Deinde arguit quod Lucas, postquam mundata fuit, uocat eam proprio nomine: At hoc erat probandum: uideo enim quod Lucas uocat proprio nomine illam quæ erat Maria Magdalena, quod autem quæ eo nomine uocat, fuerit illa peccatrix, nec ullo argumento ostenditur, sed contrà potius, ut notaui, quia peccatri

Marc. ult.

Io. 17.

Io. 1.

peccatricem iam à se dimiserat. Tertio, ex loco, id est, ex domo eiusdem personæ, ubi utraq; unctio facta est. At hoc falsum omnino, quia loca et personas confundit, ut superius diximus. Quarto, ex eo quod Mattheus dixit, quod quando prædicatum fuerit euangelium in uniuerso mundo, narrabitur, et quod hæc fecit in memoriam eius. Habemus autem, inquit, iam euangelio prædicato in uniuerso mundo, quod illud in commemorationem et memoriam. B. Mariæ Magdalena quæ soror erat Lazari, dicitur: nã ecclesiæ illi sic applicat, Ergo sic est, quod illa eadem erat. Sed non uidet quod nihil aliud probat, nisi quod ecclesiæ intelligit illud factum quod ibi narrat Mattheus fuisse à Maria Magdalena sorore Lazari, quod est uerum: sed quod illa Maria Magdalena fuerit illa peccatrix, et quod illi peccatrici illud factum apud Mattheum narratum tribuat ecclesiæ, quod erat probandum, minimè probat: nisi fortè per ecclesiæ intelligit eos tantum, qui illam opinionem secuti sunt, aut sequuntur. At ego puto quod Hieron. Chrys. et alij multi qui aliter opinati sunt et opinantur, fuerunt de ecclesiæ, et in ecclesiæ, nec tam facillè dicèda est opinio heretica, quæ à tam multis et doctis credita fuit, et cuius oppositum non solum non est determinatum ab ecclesiæ, sed nec satis probatum, aut persuasum. Nã et qui sunt autores huius oppositæ opinionis, sub dubio interdum loquuntur, ut hic Aug. Bernar. etiam dubitationem huius rei ostendit: deniq; Thomas, Albertus, et Antoninus permittunt cum omni pace et communionem aliter existimantes. Quintò demum arguit ex hoc loco

ubi

ubi legitur quod Maria erat quæ unxit, non reperitur enim, inquit ille, eam unxisse dominum, nisi apud Lucam: citat ergo Ioannes unctionem à Luca iam dictam. inò reperitur eam unxisse dominum apud ipsum Ioannem cap. sequenti, et unctionem à se postmodo narratam, hic memorat Ioannes, et totum quod fecisse illam ipsemet narrat, uidelicet, quod unxit pedes Iesu, et extersit capillis suis, et non dixit quod est illa quæ stetit retro secus pedes, quæ fleuit, quæ cœpit rigare pedes lacrymis, et osculari ipsos pedes, quæ tamen illa singulariter fecit, et ideo erant commemoranda, ut ipsamet significaretur, si illam significare uoluisset. Sed ait, non potuit respicere Ioannes ad ipsum factum, quod postea illa fecit. Quomodo autem postea fecit, an postquam scripsit hanc historiam Ioannes ipsa unxit Iesum? Quis adeo insanat? Si dicas quod tempore quo Lazarus infirmabatur et suscitatus est, non unxerat Iesum Maria, fateor: nec item dicit quod unxerat, ut hoc tempus respexisse uideatur euangelista. Sed narrans quod Lazarus infirmabatur, et quod erat ille Lazarus, cui soror erat Maria, et uolens declarare quam Maria illa erat, dixit, quod erat illa quæ unxit, non dixit quæ unxerat, sed quæ unxit, scilicet postea, sicut et postea narratur, quod uerissimum inuenitur, quia unxit postea, respectu enim temporis quo fit hæc narratio, reperitur illa iam unxisse Christum, nec propriè hoc dicitur per anticipationem, quia non dū narratur hoc factum per modum historie: sicut enim dicitur enumerando apostolos à Mattheo, et Iudas

Matth. 10.

quæ

Marc. 13.

qui & tradidit illum, licet non tradiderit tempore quo illud gerebatur quod ipse narrabat, & rectè dicitur, quia respectu temporis quo sciebat, iam uerum erat eum tradidisse: sic & hic rectè dicitur, quæ unxit & c. hanc instantiam non possunt nisi proceruè refellere, qui uolunt tenere semel susceptam positionem, Quin per hæc consulantur etiam instantiæ Caietani qui affert de Nicodemus, quod erat ille qui uenerat ad Iesum nocte, & de Caypha qui erat ille qui dederat consilium Iudæis: nã hic prouide dixit euangelista, qui uenerat, & qui dederat, & non qui uenit & dedit: quæquam & si sic dixisset, non malè dixisset, sed magis ambiguum fuisset tẽpus ex uerborum ad intelligendum utrum ante uel post illud factum esset quod narrabatur. Sed & illud in his instantijs nota, quod Ioãnes semper citat quæ a se narrata sunt, non ab alijs euangelistis, uerum de hac re particulari disputatiuncula etiam tracto.

¶ Exponens uerba illa, Et gaudeo propter uos, ut credatis quia non eram ibi, quod negat sic posse aptari, ut sit sensus quod uolebat eos credere, quod non erat ibi, propterea quia hoc sciebant, uidelicet quod nō erat ibi, minime mihi suadet: quoniã uerba Christi spiritus erant & uita. Et potuit dicere, in d̄ hũc puto certè sensum domini fuisse, uolentis ut crederent quod ibi non erat, non secundum præsentiam corporalem, quod sciebant, sed secundum uirtutem & effectum eius: quia dominus noluit prohibere, sicut poterat ne moreretur, & sic dicitur ibi non fuisse, ut intelligerèt quod eius est uiuificare, cui affuerit per uoluntatem: & item ad mortem adducere

cere quibus non adest iuuando: unde & quod præmisit, Ego uobiscum sum, primò intelligitur secundum uirtutem & efficaciam non solum corporaliter, neque domini gaudium erat in eo principaliter quod ibi non fuisset, sed quod Lazarus mortuus erat, ut posset exercere uirtutem suscitationis, ut sic illi crederent quod ipse est resurrectio et uita: quod hinc intelligitur, quia cui adest non corporali præsentia sed ueritate ad salutem ac uitã, suscitatur: cui uerò nō adest, moritur. Adde quod & sibi inuicem aduersatur in hoc Caietanus, quoniam hic supponit quod si corpore Iesus præsens fuisset, non esset passus illum mori, & tamẽ paulopost notat quod Martha non fideliter elocuta est dicens, Domine si fuisset hic, frater meus non fuisset mortuus. illud dãdo corporali præsentia, quod dedit & Caietanus: Dices, sed alio modo Martha cogitabat circa uim corporalis præsentia, alio modo Caietanus. Sed unde scit ipse hoc: cum toto hoc in loco Martha ostenderit & professa fuerit excellentem fidem?

Hic concedit fractum alabastrũ a Maria, sed apud Marcum uiolat textum: ubi enim dicitur fracto alabaastro, exponit, id est, aperta pixide alabastrũ: Dicitur enim non uellet sciri quidnam sit fractum alabastrum Mariæ, sed nō poterit: ueritas enim ex se ipsa prodibit tandem, & reuelabuntur cogitationes multorum. De Maria autem Magd. & eius amore & hac unctiõne cum in suo primo tentaculo multa dicat, ego nō nulla annotaui. Primum, Mariæ amor indubitabilis per argumenta dubia comprobari non debuit, ubi abundabant

Ex. c. 12.

Inconstantia doctrina.

bāt certissima, uel quod ab ea septem uera demonia eiec-
 cerat, ut explicitè euangeliū testatur, uel quod ab initio
 cūm dominus esset in Galilæa studiosissimè eius doctrina
 Luc. 8. ne semper fuit, sequens illum per ciuitates & castella,
 uel quod ei de suis facultatibus largiter ministrabat, uel
 Luc. 10. quod à eius pedibus auelli non poterat immobiliter illi
 assistens, pendensq; ab ore eius, uel quod præcipuè ad
 10. 2. eius lachrymas cōmotus dominus illachrymatuſ est, &
 Lazarum fratrem in eius gratiam maxime, suscitauit.
 10. 19. & 20 Mitto quod nō sine mysterio legitur stetiſſe cum Maria
 matre iuxta crucem eius, cūm Apostoli & eius nōti om-
 nes fugissent & à longe starent. Et ipsa contra sepul-
 chrum eius principio cœpit assistere, & in eius resurre-
 ctionē cūm aromatibus ualde mane cucurrit ad monu-
 mentum, & prima angelicas uisiones uidit, & rursum
 foris plorans ad monumentum iugiter adsistebat, donec
 iterum angelos uidit, & tandem ipsum respicere salua-
 torem licet in faciem hortulani apparentem, sed mox
 ueras eius audire & reddere uoces promeruit, atq; san-
 ctissimos eius pedes tãgere & osculari, & beatissimum
 resurrectionis euangeliū apostolis nunciare, ut aposto-
 lorum apostola meritò nuncupetur à sanctis theologis,
 Et præter, hæc sola hæcunctio quam præ manibus habe-
 mus per adeò preciosum unguentū fragorem alabaſtri
 & unguēti fragratiã ore in medio conuiuarum & ad
 caput & ad pedes domini tã largiter effusi satis superq;
 erat ad suam erga dominum ostendendam obseruantiam
 & uerum amorem. Quæ omnia idcirco commemorau-
 mus, ut quod uolebamus persuadeatur, si probãdus erat

amor

amor Mariæ, non defuisse euangelica testimonia mani-
 festè de illa loquentia, absq; his que uel à longe erant,
 uel dubia sunt adhuc, id est, utrum ad illam pertineant
 propter uarias sanctorum theologorum opinioēs. Quæ
 de re alibi propria habebitur quæstio. Secundò igitur
 circa id quod à reuerendissimus locum exponens notat,
 uidelicet tria simul officia domino fuisse ab hac sancta
 muliere exhibita, uidelicet humanitatis, gratitudinis, ac
 religionis, mitto id quod ait gratitudinis, ex eo uidelicet
 quod uoluit gratias pro uerbo uenire, id est, pro bene-
 ficio accepto remissionis peccatorū illi repedere, de quo
 apud Luc. 7. c. Nam id est quod ad disputationem post-
 modum ponetur, illud hic potius adnotandum quod
 quam dominus ueram causam unctionis huius assignat
 ipse reijcit, & nouas affert de propria officina. Domi-
 nus enim manifestè ait, Bonum opus operata est in me,
 quia ad sepeliendum me fecit: præuenit enim ungere cor-
 pus meum in sepulturam. Et tenim cum dominus de pro-
 ximo sibi mortem imminere prædiceret, illa sedula, offi-
 ciū unctionis quod mortuis exhiberi solet studuit ante-
 uertere, metuēs ne id fortè suo tempore ualeret. Et ideo
 magna illa effusio facta est unguenti, quod à capite per
 totū corpus usq; ad pedes effluxit: Et hoc est quod ait
 dominus, præuenit ungere corpus meum in sepulturam:
 nam quod exponit Caietanus ad sepeliendum me fecit,
 hoc est sepelibilem me iudicauit, uideat elegans arbiter,
 nã hæc expositio uim afferat uerbo Christi quod planū
 erat. Quid enim obstaret quin & multa alia sic expone-
 rentur, hoc est destruerentur, si huiusmodi expositio re-
 cipitur?

O

cipitur?

cipitur? Nam quod alicubi dicitur, misit discipulos suos ad prædicandum, sic etiam exponeretur, id est, prædicabilem se indicauit: quod certè alicuius lectionis uiri factile deriderent. Quare meritò improbādum est quòd idè circa hoc dixit, uidelicet quòd spiritus sanctus ad hunc finè eam mouit ut ungeret. Et dominus ipse in hoc ipsum unctionem illam suscepit, scilicet ad sepulturam: ipsa tamen neq; hoc intendit neq; cogitauit. Contra hoc autem stare uidentur uerba domini, & intentio excusantis illam ab his qui eam molestia afficiebāt. Ait ergo, Quid molesti estis huic mulieri? bonū enim opus operata est in me. Quia uerò bona opera maxime sunt à fine, intento ab operante: ideo dominus uolens bonum opus eius probare finem ab ea intentū aperit dicens, Mittēs enim hæc in corpus meum ad sepeliendum me fecit. Sic enim ait Matthæus: Marcus uerò, præuenit ungere corpus meum in sepulturā, ex qua intentione probatur & qualitas operis & bonitas. Si autem non fuisset hæc intentio Mariæ ungentis, sed solum Christi recipientis, aut spiritus sancti eam mouentis, profectò neque laude, neq; excusatione digna fuisset propter hoc, licet ex alijs bonis causis mota fuisset: nam ab illis laudanda erat quæ intendat causas, non ab hac quam nō intendit. Dominus autem manifestè hanc tantummodo causam pro excusatione & laude adducit. Porro, mirum ualde quòd eam laudet dominus à fine quem ipsa non intendebat: & de finibus ab ea intentis iuxta doctrinam uiri huius nullum penitus uerbum fecit. Nec uidetur ualere si quis dixerit, quòd illum finem intendebat spiritus sanctus eam mouens,

uens, & ipse dominus illam unctionem recipiens: Nam si ob hoc illa laude digna censetur, laudetur Caiphas cū dixit, Expedi ut unus moriatur pro populo, cū mala intentione hoc dixerit, quoniam spiritus sancti mouentis illum intentio bona fuit. Superest igitur ut hæc fuerit intentio Mariæ, propter quam à domino laudatur: Unde in hunc sensum tanquam cogente ueritate tandem aliquatiter inclinare reuerendissimus uidetur, cū paulo post confitetur quòd Maria sciebat Christi mortem propediem futuram, & sollicita erat, ne fortè amplius talem occasionem habitura esset ungenti dominum. Et denique quòd ista unctio nonnullum habuit respectum ad sepulturam. At ego imò ipse dominus hunc solum respectum & non alium commemorat. Licet ergo subtiles fortè sunt & ex ingenio optimo exquisitæ uiri huius meditationes, eatenus tamen admittendæ sunt quatenus dominico testimonio non faciant præiudicium. Ut igitur nunc iam quo pacto planiore & suo sensu textus iste procedat, breuiter explicem, ut non maneat scrupulus, pleraque suo ordine prænotanda sunt. Primū nudū Mariæ opus: secundum discipulorum indignatio ac fremitus: tertium rationes indignationis: quartum domini apologia pro muliere contra illos. Circa primum opus Mariæ est unctio capitis & pedum domini, & totius corporis unguento magni precij: iohannes enim de pedibus testatur. Quòd uerò etiam caput & à capite in reliquum corpus effluxerit, Marcus & Matthæus meminerunt.

¶ Circa secundum dixerunt nonnulli, quòd solus Iu-

das in eam indignatus est, ut apud Iohā. Et quod ab alijs dicitur, Quidam indignè ferebant intra semetipsos, numerum pluralem pro singulari de more scripturæ positum arbitrantur. Alij uerò dicunt quòd uerè plures indignati sunt & fremuerūt, & ipse dominus cōtra omnes eam defendit cum ait, Quid molesti estis &c. & ita quod Iohannes tacuit de reliquis ceteri expresserunt, Sunt & qui internus euangelium considerantes aiunt quòd solus Iudas apertè est indignatus, & uerba illa protulit quæ narrat Iohannes: Ceteri uerò intra semetipsos, ut textus apertè ait, utpote modestiores eadem dicebant. Item Iudas non propter pauperes, sed quia fur erat & loculos habebat: alij uerò bono zelo excitati, licet non secundum scientiam. Et forsitan primus in mururationem talem prouectus Iudas fuit, qui & alijs eadem cogitandi dedit occasionem, ut est uerisimile præ textu falsæ pietatis. Et ob has causas Iohannes solum Iudam nominat quasi principalem, utpote qui animo avaro mouebatur: & qui ausus est palam indignationem suam proferre coram domino. Ceterorum autem indignatio non ita grauis fuit, uel quia non processerat usque ad linguam, uel quòd ex pietate uera erga ueros pauperes procedebat, licet non secundum scientiam, quæ tamè facilè ad rectitudinem reducenda mox erat per scientiā longè melioris & opportunioris pietatis erga ueriorè pauperem Christum.

¶ Circa tertium, uidelicet de rationibus quibus discipuli mouebātur, licet Iudas singulariter ab auaritia motus esset, illud certū est duo contra hoc opus adduci ab illis.

Primum

Primum, unguenti perditio, unde tanquam uanum & superfluum opus illud argumentatur. Secundum, est detrimentum pauperum, itaque arguebant opus illud non solum uanum & superfluum in seipso, sed etiam tanquam iacturam alterius boni operis, quale fuisset si redactum precium ex illius unguenti distractione distributum in pauperum eleemosynas fuisset.

¶ Circa quartum, quod est apologia domini pro muliere contra superiora. Aduertendum est quam mirabiliter ad singula respondet dominus. Ad primum enim cum quasi uanum & perditum opus illud & consequenter non bonum reprehenderet, respondet dominus quinimo bonum fuisse. Bonum enim, inquit, opus operata est in me. Bonum autem opus est in se quod est officium humanitatis, pietatis atque religionis, & maximè si bene & dignè confertur, & si cum mensura quæ pro recipientis qualitate maximè moderatur, & si opportunè fit, & si bona intentione, & cum charitate præsertim. Hæc autè omnia sapientissimus magister paucis miro modo explicat: Cum enim dicitur, ad sepeliendum me fecit, qualitate operis indicat, scilicet humanitatis, pietatis, religionis: humanum enim est propter hominis dignitatē etiā mortuis corporibus extremos huiusmodi haberi honores, & naturali ratione apud omnes gentes à principio obseruatum. Piu insuper est ac religiosum propter spem & memoriam resurrectionis: ideo laudabiliter ungi tunc solebant cadauera. Quanto ergo magis dominico corpori hoc debebatur tanquam tabernaculo diuinitatis & uerbi æterni, præsertim quòd non decebat teneri carcer-

o 3 ribus

ribus mortis, & sanctum Dei uidere corruptionem, teste Propheta. Bonum igitur opus hoc erat. Quod uerò bono & digno collatum fuerit, illis uerbis prudentissimè innuit cum ait, operata est in me; ac si dixerit in me qui uerè sum bonus, imò ipsum bonum, cum sim uerus Deus, & dignus in quem omne officium & obsequium impendant, cum sim plasmator omnium & redemptor. In me qui singularibus gratijs in eam collatis singulariter eius dominus & magister sum, ut decentissimè hoc officium ab ea recipiam, Pulchrè enim quidam poeta ait, Abs quouis homine beneficium accipere gaudeas. Verū enim uerò id demum uiuat, si quem æquum est benefacere is benefecit, quod non excefferit mensuram, ex eodè uerbo probatur, cum ait, in me, ac si dixerit, fortassis nō bonum in alio fuisset opus hoc, sed bonum in me, quia nō supra dignitatem mei recipientis, imò longè infra meam dignitatem: ideo in aliam partem potius accusanda esset hæc mulier, quod infra dignitatem fecerit. Sed & in hoc à domino excusatur apud Marcum cum ait, Quod habuit hoc fecit ac si dixerit, ut rectè Hieronymus exposuit, & si parum illa fecerit respectu mei, satis autem fecit respectu sui: quoniam quod habuit hoc fecit: quia quantum habuit obtulit, neque enim preciosius habuit, ac si adderet, quod si habuisset proculdubio illud etiam pro honore mei corporis effudisset. In his igitur quæ nō possumus satis est bona uoluntas & pro opere eam acceptat optimus Deus. Quod autem opportunè & propria etiã intentione fecisset, ibi probatur. Præuenit enim ungeri corpus meum in sepulturam, ac si diceret: licet enim

enim corpora ungi soleant ad sepulturam: postquam mortua sunt, hæc tamen mulier sua solertia præuenit & præoccupauit tempus hoc, quoniam credidit uerbis meis, scilicet, mox me interficiendū à Iudeis: unde quasi mortuo exhibet officium, quod ueretur ne possit exhibere in morte per iniuriam inimicorum & furorem. In qua re etiam subarguere uoluit dominus discipulos suos tanquam tardos corde ad credendum, neque satis pios ad exhibenda pietatis officia, & in hoc superatos à muliere cum nullas eorum unguentum ei, scilicet, charitatis & compassionis (ut ita dixerim) saltem animo comparasset propter imminentem mortem, quam sæpius illis prædixerat: unde nō ab re additur hoc in loco ex hoc opere celebrandam Mariam, quando in toto orbe Euangelium prædicabitur, & hoc dicetur in memoriam eius. In quibus uerbis fortasse aliquid latet amplius. Sed nunc ad propositum redeundo concluditur ex prædictis hoc opus Mariæ bonum fuisse, quia humanum, pium, religiosum, & omnibus circumstantijs ornatum, quoniam collatum uiro bono, uiro digno, uiro de illa bene merito. Itè sine excessu mensura debita ex pte recipientis & adhuc pro facultate præstatis. Item opportunè & felici occasione præstitū. Item propria intentione ex pietate quam homo debet homini post mortem propter resurrectionis priuilegiū, quæ in Christo maximè & statim præcessit. Et per hæc abunde confutatur prima querela discipulorum arguentium opus hoc tanquam uanum & superfluum. Supererat ergo confutare sequentē obiectionem, nè quis

diceret, Et si forte bonum opus hoc est in Christum ad sepulturam, melius tamē fuisset in pauperes ad eleemosynam ad eorum uitam. hoc igitur mira sapientia excludit dominus dicens, pauperes semper habebitis uobiscū, me autem nō semper habebitis: in quo opportunitatem sibi benefaciendi oblatam & mox defuturā notat: propter que duo preferendus ille erat pauperibus, in quibus duo ista non concurrebant: quoniam nullus pauperum sese offerebat qui presentaneo indigere tunc auxilio uideretur. Et adhuc non deerat illis occasio semper benefaciendi pauperibus: pauperes enim semper sunt, licet ille & ille deficiat. Et quia poterat aliquis dicere, Et si pauperes sint semper, non tamen semper adest nobis benefaciendi illis facultas, sicut nunc per unguētum hoc. Ad istud fidelire sponione occurrit dominus dicens, Et cum uolueritis, poteritis eis semper benefacere, scilicet si non temporali eleemosyna, tamen oratione & desiderio & nonnunquam presidio multis modis: & ideo Petrus illi pauperi claudo cum dixisset, Aurum & argentum non est mihi, subdidit, Quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambulā, Ecce quia maiora dedit quā sunt denarij trecen-
ti. Animaduertenda etiam est mansuetudo domini ipsius erga Iudam. Poterat enim dicere, non ad te attinet hypocrita de pauperibus, sed stultum meditaris. sed noluit, ut doceret, non facile esse propalanda secreta cordis cuiusquam neq; cuiquam, ut prelato de intentione subditi iudicandum, nisi per ea que patent. Item modestia eius quo ad seipsum non minus notanda est pro doctrina. Po-
terat

terat enim dicere cum ipse cū pauperibus cōferebatur, se uerē illum esse pauperem cunctis simul pauperibus merito preferendum, de quo scriptum erat, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Nam si quid pauperibus debemus, propter illum debemus: ergo illi magis debemus ex regula dialectica. Non ergo mitissimus dominus super alios pauperes se extollit, cū possit: sed quasi unus ex illis sola opportunitate sese praefert illis, & occasione mox defutura in se: quae tamē in alijs deficere nō poterat, cū saltē de bonis specialibus uidelicet oratiōe et uoto quilibet bonus habeat in potestate eleemosynā facere. Siquidē nō minus oratiōe serui dei pauperibus p̄sunt, quā diuites mūdi quauis tēporali largitate. ¶ Ex eo quod oculos portabat Iudas ait, Hinc apparet non derogare perfectioni uitae habere commune marsupium pro sumptu opportuno. Nihil enim imperfectionis Iesus fecit in tota uita sua. Verum omnino, quod Iesus non fecit aliquid imperfectionis in tota uita sua, sed se adigens ad ea quae erant imperfectionis alicuius, aut minus perfecta propter nos, ne uideretur illa improbare, & ut daret exemplum omnibus, non fuit imperfectionis suae, sed perfectionis: qui omnibus sese fecit omnia, ut bona mater, unde non sequitur quod simpliciter nō sit aliquid perfectius aliquo, eorum quae fecit Iesus: nam ut redē quidam Ponti. dixit, portauit oculos indulgens nobis non ipsi sibi, quinouit & in deserto esse, & ieiunium ibi sustinere ferē perpetuū, nec ibi oculos habebat: unde non credo esse in disputationem adducendum quin sit altior paupertas eorum qui nihil habent etiam in communi.
○ s ni,

ni, nisi quod dietim necesse sit illis. Sed quia hæc per paucorum ualde et perfectissimorum est, ideo dominus uoluit etiam cæteris indulgere, et sese præbere exemplum ut animarentur, et à uitæ perfectione non se abesse intelligant: quæ (ut ita dicam) latitudinem habet, etiam in summo statu.

Ex. C. 13.

Ego non uideo quomodo et in iuda non sit uera ista conditionalis, Si hæc scitis, Si feceritis ea, Beati estis. At inquit, non erat tunc beatus iudas nec in spe nec in re, fateor, sed non pronuntiatur beatus simpliciter, sed si sciret illa, quæ tamen nesciebat. Item si erat facturus qui tamen non erat facturus. Et re uera phantasticum est constituere quid presens certum, quod tamen pendeat ab exitu futuri incerto, id est, à conditione de futuro, quod habet se ad esse et non esse: quod tamen conatur ostendere Caietanus.

¶ Sine causa etiam torquetur imo torquet literam, ut quod dicitur, recumbebat in sinu iesu, exponit cõtiguum. Iesu utputa in sinu uestis eius seu infra ambitum qui brachio comprehendi potest: putans inconueniens ioannem recubuisse in sinu domini, uideat qui uolet: scriptura enim hoc dicit manifeste: et familiaritas cum iesu magna ioannis indicat: quæ dominus permittebat, etiam ad mysteria significanda. Fortè ecstasim quandam passus est præ dolore et à spiritu, cum enim esset iesu contiguus, et audiret tractari de prodicione, Petrus illi inuinit ut familiari, ut interrogaret de quo diceret. ille quæ si ecstasi interceptus, quasi cecidit super pectus domini, et accepit dictum, et sic in ecstasi illa recubuit. Nõ autem

tem intelligitur quòd prius recubisset in sinu, et postea incidisset in pectus, sed primò incidit in pectus, ut rogaret à domino, ac deinde recubuit ecstasim patiens. Deniq; sic acceperunt omnes alij, et sic nobis narrat ipsemet ioannes: Et iniuria summa est sic torquerè literam. Nec tunc sedebatur in cœnis, sed in lectis accumbatur antiquo more.

¶ Quòd dominus in eis uerbis, Quod facis fac citius, ullo modo præceperit iudæ actionem illam aut accelerationem illius prodicionis, ut Caietanus et in ientaculis, et hic docet, nõquam persuadebor. Scio enim quòd illa actio ut actio erat, quid bonum erat, sed quia necessariò cõiuncta erat cum deformitate peccati, præcipi nullo pacto potuit à Deo. At inquit, præcipiebatur solùm circumstantiâ temporis, ut quod omnino ex se faciebat et facturus erat tali tempore faceret, quia sic determinatum erat: uerum nec sic conueniens erat. Sic enim in accelerando illud opus iudas nõ peccasset, et dominus animasset illum magis ad hoc faciendum uel præcepti. Sed quid etiam habebat tunc præcipere seruo nequam et contumacissimo?

¶ Nec uerum est quòd dominus præordinauerit illud iudæ peccatum absolute, sed semper præsupposita uoluntate eius mala quam deus non fecit malam, sed ipsemet, deo tamen permittente. Verba ergo illa non sunt præcipiens sed permittentis, et ostendentis desiderium uehemens patiendi: Sicut et alibi dixerat de calice, Et quomodo coartor donec perficiatur, et ut intelligeret proditor quòd iam deprehensus erat à domino et non

eum

eum latebant eius consilia scelestissima.

¶ Quod notat etiam hic quod Iesus non mendicabat, quia oculos habebat, et dabat ipse egenis, inde accipit unde potius oppositum colligi poterat. Nam ideo habebat oculos quia ex mendicatis uiuebat, quæ ibi mittebantur, ut ait scriptura, et ideo dabat egenis, quia mendicitatis statum seruare et monstrare uolebat, ut quod erat superfluum sibi, communicaret alijs. Hoc enim decet statum mendicantium, de quo tamen superius latius.

¶ De mandato etiam proximi quantum aberret à ueritate etiam superius disputatum est.

¶ Illa uerba etiã domini, Si quo minus dixissem uobis, nõ puto nec in ientaculis rectè ab eo exposita, nec in commentarijs, sed non ualde refert.

Ex cap. 15.

Laborat in exponendo sententiam domini, Maiorem hac dilectionem nemo habet. Et absq; dubio puto non affectum fuisse sensum domini. Illud uerò non probandum quouis modo quod ait, Alijs hominibus quamuis præceptum sit, diligite inimicos uestros, benefacite, orate &c. tamen nunquam dictum est, ponite animas uestras pro inimicis uestris pro his qui uos odio habent. Quoniam diligere, benefacere et orare possunt referri ad naturam et ad spem beatitudinis, sed mori pro actualiter inimicis, cum non referatur ad salutem spiritualem inimici (quem constat persistere in peccato mortali) ordinata dilectio non causatur in hominibus alijs à Christo qui sciebat quod suum mori esiciebat inimicos amicos &c. Vide reliqua his consen-

tanea

tanea si placet. Ego uero dico quod in eo quod consultum aut præceptum est diligere, et benefacere et orare pro inimicis, etiam consultum est, et in loco, præceptum quoq; ponere animam pro illis. Quia Christus determinauit modum dilectionis. Ait enim sicut dilexi uos, uidelicet cum mali essetis et inimici, sicut declarat Paulus. Nec propterea uolo diligere inimicos ut inimici sunt (quã ut ipse quã bene dicit) repugnat rectè dilectioni hoc, sed ut adhuc sunt in spe amicitie cum Deo, quæ amicitia sicut orationibus potest conciliari, ita, et multo magis, etiam passionibus, et morte hominum: nec solum fuit Christi facere de inimicis Dei morte sua amicos, sed hoc etiam sanctorum et martyrum est, non quidem eo modo sicut Christus qui meruit id ex suo facto condignè et ex gratia et excellentissima. sancti enim id merentur sub Christo, et propter Christum, quia Christus pro illis obtinuit, tanquam suis membris excellentioribus ut ex hoc mereantur pro nobis. Sic et Paulus dicit, Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi &c. Sic et Stephani sanguis cum oratione profuit Paulo. Porro ridiculum uidetur quod profint orationes nostræ ad conciliandum Deo homines, non autem proficit oblatum pro hoc etiam sanguis. Non attingit ergo Caietanus sensum uerborum domini, qui est ad commendandam dilectionem Christi erga nos, et Christianam dilectionem, quam à nobis exigit, uidelicet ut diligamus non solum amicos, uerum etiam inimicos usque ad sanguinem inclusiue, quia sic nos dilexit dominus

Ad Rom. 5.

Ad Coloss. 1.

Nota.

ut facer

ut faceret de inimicis amicos Deo. Id enim ut commentaretur proponit sententiam ueram, quam et Paulus declarat, quod homo in quantum homo, id est, ut ex natura mouetur non ex gratia, non potest ad hunc dilectionis gradum ascendere, ut pro inimicis moriatur. Sed maior eius dilectio hæc est, quod fortè pro amicis hoc fecit, idèq; eleganter ad Ro. declarat Paul. ut qui hoc fecerint, non iam sint homines, sed supra homines, id est, dii et filii Dei.

¶ Nec placuit expositio illorum uerborum, iam non dicam uos seruos, poterat enim uerius euitari obiectio ex distinctione plurium generum seruitutis, immo prudenter ut sic ad sensum ueriores aspiciat.

¶ Offendor ferè passim in commentarijs uiri huius, ubi quum uult exponere locum aliquem, aut uerbum euangelistæ, aut domini, consueuit dicere, Non dicit hoc uel illud, quia et c. Quod plerunq; uel falsò dicit, uel uanè, aut superfluè ad implendum folia. Dabo exemplū hoc in loco licet pene mille præterierim, quæ fortè stomacho flora sunt.

¶ Ecce hic ubi legimus dixisse dominum, uado ad patrem, ipse sic ait, non dicit intro ad patrem, quod esset relinquere naturam sensibilem. Similiter hic poterat alia infinita dicere, uidelicet, quod non dicit curro ad patrem, ne indecoram festinantiam significaret, aut uolo ad patrem, ne putarem alis indiguissè ad ascendendum ad illum, et sic alia multa possemus comminisci, quod est alienum ab interprete: nisi fortè quando hi modi loquendi quos reijcit, uenire facile possunt in promptu lectori,

ri, tãquã ad locũ essent aptiores. Sed nũc uideamus quomodo si dixisset, intro ad patrem, per hoc significaretur quod relinqueret sensibilem naturam, quanquam fateor non fuisse propriè dictum, certè ipse dixit, oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam, nec tamen per intrare in gloriam suam significatur relinquere naturam suam. Et tamen rectè dicitur quod ueniens in mundum exiuit à gloria sua. Superius etiam dixit dominus de spiritu sancto, Et quæ uentura sunt annuntiabit uobis, hic uerè notat, sed uanè, non dixit omnia quæ sunt uentura, quis enim hoc nesciebat? Et paulopost, Quia de meo accipiet. Non dixit meum, sed de meo: ut ordo originis significetur, hic uerò nescio quomodo magis significetur per ly de meo quàm per ly meum, et in cap. sequenti notat: non dixit ut uideant, sed ut cognoscant, quasi etiam uidere non aptetur ad hoc tempus, quod tamen frequenter fit in scripturis: uide superius. c. 14. Similiter ubi dicitur, Quod dedisti mihi ut faciam, annotat quod non dicit, quod præcepisti mihi, ut plus diceret, et nescio quomodo plus dixerit: ego enim puto etiam minus, quia dare opus ad faciendum non est, ut putat ipse, etiam adiuuare ut illud fiat, et potest sine præcepto fieri, et quod subdit scrupulum inijcit: Subdit enim, multa præcipit Deus quæ nõ dat exequi: hoc enim indiget castigatione: quia Deus dat exequi quæ præcipit. Sed nos sumus qui nolumus uel torpore, uel cõtumacia, et quia non petimus quod dare uult, quia dat omnibus simpliciter siue affluenter, et non impropere. Sed Iac. 10. tædet in huiusmodi insistere, uerum sicut piget et miseret

seret me mei, qui his cogor ineptijs insistere, ita etiam (pace omnium qui huic uiro afficiuntur dictum uelim) miseret me eorū qui his meditationibus à liberalioribus, & fructuosioribus lectōibus abstrahuntur, nō quod nō aduertat interdū hic uir ad nōnulla elegāter & seitu digna loquatur (uera enim dicēda sunt) sed quod nimis sepe admisceat uana & futilia. Ibidē timuit exponere uerba illa domini, Sicut & nos unū sumus, ut intelligatur secundū diuinam naturam, secundum quā unū uerē erat, ut ceteri sancti doctores exposuerunt. Timuit autē propter illam dictionem sicut, quia unitas in discipulis quā orabat non erat secundum consubstantialitatem naturae, sed secundum charitatem, & hinc Arius rationem sumebat, sed minimē ualet: nam illa dicitio sicut, cum nota est similitudinis inter nos & Deum, aut inter nostrā & diuinā, non potest accipi sic rigorosē, quemadmodū & aliās dixit, Estote perfecti sicut & pater meus perfectus est. Nec illud quod ait dominus inferius, Sicut tu pater in me, & ego in te, oportebat torquere ad humanam naturam, ut secundum illam partem, dicatur pater in eo & ille in patre: Nam & aliās superius capit. 14.

Inconstantia
doctrina.

ubi sunt haec eadem uerba, ut consuetam uideas inconstantiam, docuit ipsemet non posse propriē intelligi filiū esse in patre nisi consubstantialitate.

¶ Quod ait dominus, Dilexisti me ante constitutionem mundi, ui ipsa uerborum non significat quod colligit Caietanus, uidelicet quod persona Christi esset ante constitutionem mundi, tamen si hoc uerissimum sit, sed non hinc accipitur, quia & de praedestinatiis dicitur, quod
elegit

elegit Deus eos in ipso ante constitutionem mundi. Et Ad Ephe. 1. de alio quodam dicitur, Priusquam te formarem in utero, noui te, uidelicet notitia dilectionis: nam ante illum eternitatis oculus, omnia sunt etiā quae futura nobis. Miror quod haec loca scripturae non uenerint illi in mentem. Quod autem censet punctum interponendum inter dilexisti & me, pene comiecit me in stuporem.

Nota.

¶ **F**alsum omnino existimo, & est contra omnes quos legi expositores, etiam contra ipsum Augustinum, quod illa uerba, Pater uolo ut ubi ego sum & c. non fuerint orantis, sed solum dicentis, & enunciantis, non enim erat aperienda uoluntas diuina filij ab ipso filio ipsi patri, quae erat patris ipsius uoluntas originaliter, sed fuit petitio, familiaris tamen, & postulatio rei tanquam sibi debita.

Ex. c. 18.

¶ Notat hic quod adolescentulus de quo apud Marcum qui dicitur aufugisse relicta syndone, non fuit Ioannes Euangelista neque ullus ex discipulis, quia praecipue dictum fuit de discipulis, ut sinerentur abire, ut sic non oporteret fugere. Si ita est, cur ergo scriptum est de illis quod fugerunt oēs relicto Christo? Sic enim ait Marcus, Tunc discipuli eius relinquentes eum fugerunt, Et sequitur contiguē, Adolescens autē & c. itaque cogor interdū obstupescere. Quin & illud quod apud Marcum ait, & in ientaculis quod Ioannes tunc esset etatis ad minus. 30. annorum, quod colligit ex computatione annorum suae etatis, quam uixit in hoc mundo, & etatis Christi, & ex initio imperij Traiani Caesaris, nam tunc excessit Ioannes anno circiter secundo imperij,

P

perij.

perij, ut testatur antiqui chronographi. Agebat autē tunc annos, 99. ut est in legenda eius. Initium uerò imperij Traiani fuit anno centesimo exacto à Christi natiuitate, unde Ioannes inuenitur ferè eiusdem ætatis cuius erat Christus. At in hoc est error, quoniam Ioānes 90. annos uixit, ut scribit B. Antoninus in chronicis, ac Diuus Tho. B. Thomas, qui sic et ipsi legerunt in chronicis. Ego super Ioannem ult. cap. uero certissime puto mendam fuisse in characteribus abaci, ut pro. 90. scriptū fuerit. 99. protracta aliquantulum ad dexteram linea illius. 0. quam rem et casus et musca potuit efficere. Deniq; contra tam constantem famam et antiquorum traditiones, et auctoritatem Hieronymi, qui etatē iuuenilem Ioannis eo tēpore fuisse testatur, nō debuit facile moueri Reuerēdisimus.

¶ Tractans hic et in tentaculis illa Christi uerba, ad Amā. Quid me interrogas et c. dubia proponit, Alterum quoddam superflua uidentur: Alterum uerò quod nō eius mansuetudinis quæ decebat hominem mansuetudinem profitentem. Nam his uidetur superiorem arguere, Quare nouis expositionibus hæc remouet. Prima est quod per ea uerba, uoluit dominus non illum arguere, sed petere ab eo causam suæ interrogationis, paratus respondere. Ac si dixerit mansuetè, nō acriter, causa tua interrogationis nulla mihi apparet: posses tamē talem causam latentem fortassis afferre, quod ego tibi responderem et c. Vide tu cætera lector si placent, mihi enim contra euangelium uidetur hæc expositio et dignitatem Christi quam præseferbat, certè ex uerbis sequentibus eliditur manifestè, cum subdit, Interroga eos

eos qui me audierunt, ut sic clarè arguat eum male inquisitionis, et contra morem iudiciorum: nam cum doctrina est publica, et nihil præcessit ab alijs delatū iudici, non est primò interrogandus reus: unde ipse docuit illum dicens, Interroga eos qui me audierunt. Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Quæ certè uerba non sunt petentis causam cur interroget, sed obijciētis quod malè et calumniosè interrogabat. Præterea quod ualde miror, hunc hominem non considerasse impium esse putare, quod non sciret dominus eam Pontificis interrogationem fuisse improbam et calumniosam, ac malo animo malaq; mente eum sic inquirere, quare frustra ab eo quæsisset causam iustam, et malè ostēdisset ac falsò illam se latere. Et ideo uerba illa, posses tamen talè causam latentem fortassis afferre et c. non fuissent sincere dicta à Christo, quia sciebat quod non poterat ullam afferre causam bonam, nec ullam quæ se lateret. Secundam igitur expositionem subiungit, quæ uult quod dominus petat rem interrogatā, ac si dixerit, Quid est illud quod me interrogas: id est, Aperi quidnā est quod me scire uis. Et subdit, fortè aliquem particularem articulum Pontifex manifestasset se querere, ad quem ille respondisset: hæc ille in summa. Cōtra quā expositionem æquè militant supradicta. Præterea quid ipse interrogaret perspicuū erat per multos sermones ut ait Euangelista. Et manifestū est quod dominus potius respondere, et eorū interrogationes malignas arguebat, unde aiebat, Ego palam locutus sum mundo, Ego semper docui in synagoga et in tēplo quod omnes

Iudei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Vnde cum iustissima indignatione stomachatus ob interrogaciones dolosas, sic eum merito reiecit. Quid me interrogas? Et admonuit ut alios prius interrogaret sicut ius erat. Quocirca uerba illa Reuerendissimi fortè aliquem particularem articulum etc. importuna sunt, ne quid durius dixerim. Innuunt enim quasi ignorantem dominum, quid quereret iniquus Pontifex, & quòd non habebant prorsus ullam causam querendi, quoniam iniqui erant illi cœtus & saui, quos inuidia & odium congregarat, quòd & Pilatus sciebat. Sed bene intellexit hoc domini responsum malignus ille seruus, qui tanquam redargutum Pontificem uindicare uoluit ausu horribili, percussione illius honestissimi & sanctissimi uultus. Ille ergo Pontifex, paries dealbatus, interrogabat de doctrina eius multis sermonibus, astu sycophantico, ut caperet illum ut uulpes, si quid aut contra legem, aut quasi contra Cæsarem, aut contra templum posset exculpere ad calumniam: idcirco Dominus noluit respondere, nec eius interrogaciones probauit, sed sapientissimè reiecit. At uidetur Caietano quòd iuxta hunc sensum non mansuetè egisset Dominus còtra iudicem, & nò uidit, primò quòd Anna non erat iudex eius: nã Pontificatus illius anni erat Caiphæ non Annæ. Et tamen etiam si iudex fuisset, nò superbè fuisset responsum, quia non ut iudicem se gerebat, sed ut immanem lupum in agnum, nihil tamen reatorquentè nisi uerba iustitiæ. Vnde dedit & nobis exemplū dominus ut in causa ueritatis & summæ iustitiæ,

nos

non succumbamus cum stamus ante præsidè, nec adeò reueremur personas sedentes pro tribunali, quū quid insolens & contra ius manifestè pretendunt, ut causæ ueritatis præiudicemus. An rogo superbus Paulus aut iniurius fuit, qui dixit Pontifici & sedenti pro tribunali, iniuria tamen iubenti illum percuti, Percutiet te Deus paries malbate? Sed uide ut causam adiunxit, illius iniquitatem manifestè sugillans: dixit enim, Et tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti? Verum enim uerò ne quod uerissimum est, & opportunum ut dicam reticeam ego, frustra reuerens hominum maiestatem audacter dico, quòd interdum ij qui sedent in folio iudicij, quòd sua iniquitate scœdant ab inferioris gradus hominibus & ij qui satellitio suo illis ministrant humilitatem non solum liberalem & abiectam, uerum etiam plusquam asininam plerūq; exigunt, ut uix ante eorum faciem stare liceat, adeò se gerunt tyrānice, quasi dij uallium, dij colliū, atq; dij montium. Verum quæ maior poterat à Domino humilitas desiderari, qui tā atrociter & iniquè percussus, nihil aliud refert, cum posset omnia, nisi uerba æquitatis? Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, Si autem bene cur me cedis? ubi uides cum mansuetudine, coniunctam tum æquitatis querelam, quòd iudicij ritum non seruarent: debebat enim qui seruus erat, & non iudex, expectare sententiā iudicis, aut saltè iussum eius, itaq; salua humilitate mōstrabat nihilominus ueritatē. Nã hæc uera & Christiana hūilitas, quæ nec simulationē aut hypoerisim, neq; seruilem timorē

P 3 admit-

admittit, quæ uitia multi sub specie humilitatis aut dolo se aut abiectè, et minus generosè incurrunt. Ut ergo pateret quòd non his præbebat exēplum Christus, ideo cum humilitate illam $\pi\alpha\tilde{\rho}\eta\sigma\iota\sigma\iota\gamma$ coniunxit.

¶ Illud uerò nouum, et hæctenus inauditum, nec somnium quidem à quoquam existimo, quòd Petrus iuxta planum euangelij sensum septies negauit Christū. Christus autem dixit ter, et Caietanus septies. At, inquit, puerile hoc argumentum, quoniam qui septies negat, etiam ter negat, sed non accepit uim argumenti, quæ in hoc est, quòd dominus in Petrum qui temerè iactabat non passurum se scandalum, increpatoriè ac propheticè pronunciauit, etiam cum præfinitione temporis, antequam gallus cantet bis, ter me negabis: prophetici enim serè numerum aliquem exprimentes præcisum numerum tradunt, quod latius patet. Alioqui etiam puerile esset Christianorum argumentū in iudeos de aduentu Christi iam transacto, qui elicitur ab hebdomadibus Danielis. Possent enim et illi nos similiter eludere, et ex alijs scripture locis sibi fingere mille alias hebdomadas, et dicere quòd in illis etiam septuaginta continerentur. Sed ridicula esset non solum puerilis responsio hæc. Illud uerò quam ineptum, quòd dominus primò dixerit, Antequam gallus bis cantet, ter me negabis, et postea mutauerit dictum prædicens etiam deterius, uidelicet, simpliciter antequam gallus cantet, ut uana inueniatur prophetia domini, quam Marcus recitat, quam tamen ad litteram etiam impletam monstrat. Ad hæc nō bis tantum cantauit gallus iuxta hanc interpretationem

nem, sed saltem ter. Semel enim in domo Annæ, ut ponitur à Ioanne, bis uerò in domo Caiphæ, ut à Marco. Et similiter tres ancillas oporteret ponere, et alia plura, quæ tedium est afferre. Itaque omnia nobis in hac tam fecunda doctrina (ut dolens Iudam) congeminantur septem primò pro tribus, aut saltem quinque negationes, Galli cantus ter auditus pro bis, ancillæ item tres produabus. Sed dicet quis, quomodo respondes ad argumenta Caietani? Quæ? quia clarum est, inquit, quòd ter negauit in domo Annæ. Sed ubi hoc legit in euangelio, in domo Annæ: aut in domo Caiphæ? cur hoc ipse accipit uir alio, qui circūspectus, ut manifestum, unde uenit error et difficultas, quod minimè probatur? Quid enim si esset unum atrium commune, ut uerba euangelistarum satis indicant lectori prudenti? Et ædes illæ pontificiæ ambos pontifices diuersis tamen locis et conlauibus habitantes continerent? nunquid enim dixit Ioannes quòd ductus est ad domum Annæ primum? non certè. Sed dixit ad Annam primum, item postremò nunquid dixit, quòd duxerunt à domo Annæ ad domum Caiphæ? nō certè, sed quòd misit eum Annas ligatum ad Caipham. Nunquid ipse uel alius commemorat plures domos horum pontificum, aut plura atria? uis uidere quòd una erat domus, quoniam Lucas ab initio dixit, quòd induxerunt illum in domum principis sacerdotum, non dixit Annæ, non dixit Caiphæ, sed domum uocauit principis sacerdotum, et per articulos significatur quasi certa domus illi summo principi sacerdotum designata. Sed quis etiam temperet ne uel stomachabundus rideat, quæ

Nota hæc lector et quiesce.

do ait. Apparet locorū diuersitas, primū ex eo quōd Lucas (ut ipse ait) dicit quōd circumsedētibz illis sedebat Petrus in medio eorum: Ioannes autem dixit illos & Petrum stātes, & non uidit quōd nō dicit Ioannes à principio quādo à prima ancilla interpellatus est Petrus, quōd tunc staret, sedebat enim, ut Lucas testatur, & uerisimile est quōd turbatus surrexit, ac negauerit, & simul alij, & in hoc situ statim describitur à Ioanne, & pacantur omnia. Illud uerò mirum quōd pro diuersitate etiam adfert: quia Ioannes dicit quōd stabant ad prunas. Lucas uerò dicit accensus est ignis. Ibi ergo ignis aut flamma, hīc prunæ. O me miserum, qui hęc perse- quor, quasi illæ prunæ incensæ, non dicantur ignis, aut quasi non ualeat ex prunis exire flamma, quanquam Græcè legatur φῶς, id est, lux, quia erat ignis lucens, nō φλόξ, id est, flamma. Sed iam tot ineptiarum me tædet. Obsecro te pie lector, da ueniam indignationi meæ: uideo enim sustineri rem contra Christi uerbum, & communem iam omnium acceptionem, nec nisi per meras ineptias. Quis ferre ualeat? nec tamen durius ago, dico ineptias, rem taxo, personæ parco.

¶ Id quōd ait dominus, Regnum meum non est ex hoc mundo, negat significare originem regni sui, nec probat aliter, cum tamen uerba hęc significant, & uerum sit & opportunissimū, imò sic declarat ipsemet dominus dicens, Nunc regnum meum non est hinc, & quōd ait nunc, significat quōd in isto tempore non affectus erat regnum ex hominum uoluntate & consensu, sicut alij reges mundi solent à mundo eligi: sed ex Deo erat

erat regnum suum. Caietanus uerò in uerbis illis domini, Regnum meum non est &c. exponit est pro constat, seu cōficitur ex his uelut partibus, ex quibus regna mūdi constituuntur, puta ex dominijs, gradibus, statibus, &c. quōd etiam falsum est, quia & regnum Christi habet dominium gradus & status &c. mitto quōd ineptissimè tot suppleantur.

¶ Quōd uerò sequitur, Si regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent &c. in ientaculis sic exponit, ut per suos ministros & sui regni intellexit Ioseph, & Nicodemum, qui tamen erant occulti discipuli propter metum Iudeorum. Iterum atque iterum dicā, piget ista tractare. Placet ergo quōd melius hic exposuit per ministros angelos Dei qui uerè eius erant ministri, si his uti uoluisset, sicut dixit Petro, Putas quōd uō possim rogare patrem meum, & dabit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?

¶ Nec uerum est ex ijs uerbis, In hoc natus sum & ueni in mundum, colligi naturam Christi diuinam, cum ista de quolibet homine dicantur, sicut ait Ioannes, Lux uera que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Imò re uera prius est nasci quàm uenire in mundū hunc, quōd significat potius apparere & conuersari, unde & hunc ordinem seruauit dominus dicens, In hoc natus sum &c.

¶ Proponit in ientaculis questionē, Quare pōtiffes recusarūt iudicare & crucifigere Iesum per semet ipsos, cum Pilatus in eos sapius iudicium remitteret?

Ex. c. 19.

P s Respon

Respondet tandem, quod nunquam recusarunt pontifices iudicare Christum ad mortem, sed prima uice recusarunt iudicare ad leuiorem poenam quam sit mors: eo quod non haberent potestatem iudicandi ad mortem, cum hæc potestas eis ablata esset à Romanis. Et propterea dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam. Hactenus ille. Ego uerò aut non intelligo quid ipse uelit, aut concedit non aduertens quod negat. Nam oblatum fuit illis simpliciter quod iudicaret secundum suam ipsorum legem, quod recusarunt, ne uiolarent Cesaris maiestatem, unde responderunt, Nobis non licet interficere quenquam. Neque ualet quod ait Caietanus excipiens hoc argumentum, quod neque Pilatus cum dixit, secundum legem uestram, intellexit de lege Moiseos: non enim dixit, legem Moysi, sed uestram, hoc est, secundum legem uel ipsius Moysi, restrictam tamen, seu limitatam à Romanis, aut secundum legem uestram, id est, secundum foedera que accepistis à Romanis. Et quia illa lex continebat: non possent iudicare super causam mortis: ideo ipsi dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam, ac si dixissent, Hæc est causa mortis super qua non licet nobis iudicare: uerum meditatio hæc, certè et contra proprietatem sermonis est, et contra seriem euangelij. Nam lex ipsorum propriè erat lex Moysi, et non foedus quod habebant cum Romanis: quoniam non erat propriè lex ipsorum, sed multorum qui subditi erant Romanis, nec lex ualde propriè dicebatur, sed foedus aut pactum, aut conditio. Et quod ipsi sic intellexerint legem suam manifestissimè patet, quum dixerunt, Nos legem habemus,

et

et secundum legem nostram debet mori. Sic enim legitur in emendatis: sed in hoc falsus est Caietanus, quod putauit Pilato reijciere in eos iudicium, quod propterea ipsi possent licitè illud accipere, quasi Pilatus iure posset reijcere. At hoc non erat in potestate Pilati, et ideo ne illi huius rei gratia taxarentur à Cesare, quod contra iura foederum ausi essent, excusarunt iudicium sibi oblatum secundum propriam legem. Non enim mirum est eos recusasse iudicium sibi oblatum, quod iure non erat oblatum, et quod si in se recepissent, iura Cesaris uiolassent. Neque etiam Pilatus reijcit in eos iudicium, tanquam uellet hoc illis remittere quod erat Cesaris, sed ut molestos à se depelleret, et non cogeretur ipse damnare innocentem, sed omnem culpam damnationis in eos reijceret, unde et lauit manus coram eis dicens, Innocens sum ego à sanguine iusti huius, uos uideritis. Itaque factis patet quod non uolebat sese admiscere peccato damnationis, quod non fecisset si hoc reiecisset in eorum potestatem, ut tanquam iuridicè possent patrare quod uolebant. Cum uerò ius non uerè occidendi illis offerret, quod non poterat, sed ut à se culpam potius huius facti depellerent, illam in eos reijceret, ut prædiximus. Illi etiam consultò à se abegerunt, non à culpa sibi metuentes, sed à Cesaris indignatione. Et ita planè procedit textus absque uiolatione et torturaliter, quam patitur ex ipsa Caietani interpretatione, ut potest facillè apparere homini circumspecto. Facta enim est quæstio ubi non erat: hæc autem omnia spiritus sancti prouidentia contigerunt, ut impleretur quod dictum erat à Christo, prædicente de genere

genere mortis. Nam hæc pœna erat peculiaris inter gentes. Secundum legem uero Moſeos ſi iudicatus fuiſſet, non fuiſſet crucifixus etiam datis criminibus quæ obijciebantur, ſed lapidatus magis, unde et aliàs ut pſeudopropheta pluries illum uoluerunt lapidare. Sed prohibuit effectum Deus, quia crucifigendus erat, hoc magis eligentibus iſtis ludæis in contumeliam Chriſti, et hoc potius approbante ſpiritu ſancto.

¶ Illud quoque quod ſcriptum eſt, cum audiſſet Pilatus hunc ſermonem magis timuit, perperam exponit, dum uult quodã magis timuerit diſplicere ludæis ſi liberaret eum. Eſt enim contra uerba ipſa euangelij paulo poſt, ubi ſubditur, quod exinde quærebat dimittere eum. Ergo magis timuit condemnare quem iuſtum putabat, et aſſerebat, et ab ipſo audierat quod Dei filius eſſet.

¶ Ex illis domini uerbis ad Pilatum, Non haberes potestatem aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet de ſuper nouum et ab alijs inexcogitatũ myſterium colligit, uidelicet ſingularem domini innocentiam ab omni peccato etiam originali à domino per hæc uerba conſeſſam. At certè cum hæc uerba cuilibet hominum conueniant, quamuis peccatori, ut cuilibet in poteſtate conſtituto poſſit uerè dicere, non haberes poteſtatem aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet de ſuper, non uideo quo pacto hinc tantum myſterium eliciatur, ut inde hanc ſingularẽ domini innocentiam agnoſcamus. Sed audi quomodo hoc educat. Ait enim, ex duobus capitibus homines habent ſuperiorẽ et iudicem, Alterum ex parte ſuperiore

riore, quia ſic à Deo ordinatum, iuxta illud, Omnis poteſtas à Deo eſt, Alterum ex parte inferiori, hoc eſt, ex proprio peccato ſaltem originali, ex quo homo punibilis factus eſt ab homine. Chriſtus ergo ex hac parte inferiori non erat ſubiectus, quia nulli peccato ſubditus, ergo ſolum ex ſuperiore. Hæc ille in ſumma. At hic quærerem ab illo ſi liceret, utrum ad hoc quod quis habeat aliquam poteſtatem in alium, uidelicet ad puniendum (nam de hac eſt hic ſermo maniſteſtiſſimus) ſit ex duobus his capitibus ſimul iunctis, an etiam ſeorſum ex quolibet eorum? Si ex utriſq; ſimul iunctis, patet ergo quod præſes nullam habebat poteſtatem in Chriſtum, quia in illum non concurrerant ambo capita, cum eſſet omnino innocens. Si dicat quod ſatis erat quodlibet eorum, ergo punibilis poſſet puniri à quolibet etiam non habente poteſtatem à Deo, ſed ubi eſt illud quod omnis poteſtas eſt à Deo? Item, ergo etiam innocens poſſet puniri ab habente poteſtatem à Deo ad puniendum. Sed nunquid eſt poteſtas à Deo ad puniendum innocentem? Ecce igitur myſteria. Præterea quod Pilatus nullam haberet legitimam poteſtatem in Chriſtum, facit nõ ſolum innocentia ipſa Chriſti, ſuper quam nulla poterat eſſe poteſtas uidelicet ad puniendũ, uerũ etiã ipſa dignitas, cum eſſet Chriſtus ſummus ſacerdos et filius dei, et conſequenter liber omnino ab omni ſeculari poteſtate, ſicut ipſe dixit Petro, Nonne liberi ſunt filij? Et Paulus Corinthios uituperat quod apud ethnicoſ inuadantur. Denique, genus ipſum cauſa eximebat eum

Act. 18.

eum ab omni cognitione seculari, quod erat altissimū unde ipse sepius et sapienter recusabat, dicens, Accipite eum uos, et secundum legem uestram iudicate eum. Et ob eandem causam, Gallio ille proconsul absoluit Paulum dicens, Si questiones sunt de uerbo et nomini bus legis uestrae, uos ipsi uideritis, Iudex ego horū esse nolo. Et prudenter quidem: Presupponitur enim scientia in iudicio, Quomodo igitur iudicabunt quae ab eorū notitia sunt quam longissime, ut sunt diuina: idcirco maximae causae non sunt seculariū, nec cuiuscunq; sed summi Pontificis ex iure diuino. Sic et Moyses soceri consilio retinuit sibi maximarum causarum cognitionem. Itaq; omni prorsus ratione nulla erat legitima Pilato potestas super Christum, siue ratione innocentiae, siue ratione dignitatis, siue ratione causae quae excedebat humanū omne tribunal. Et hoc uoluit Deus, ut constaret uniuerso orbi, Dominum nostrum Iesum non solum damnatum iniuste ex merito causae, sed etiam sine legitimo ritu iudiciorum, et solum tyrānica potestate, et rabie ac furore luporum. Hanc enim potestatem satis declarat Pilatus cum dicit, Nescis quia potestatem habeo dimittere te, et potestatem habeo crucifigere te hoc arrogantissimum erat. Nunquid enim habebat pro arbitrio legitimā potestatem in utroq; Ergo iure poterat crucifigere innocentem? Et ideo superbam locutionem dulciter compescuit Dominus ueritate, dicens, Nō haberes potestatem aduersum me ullam, id est, istā quam iactas (nam aliam non habes) nisi tibi datū esset desuper, id est, permissum à Deo, in cuius manu est

omnis

omnis potestas, ut per haec satis innueret, quod habebat Deum desuper ad recognoscendum. Sicut et scriptū Sap. est, Praebete aures uos qui continetis multitudines, et placetis uobis in turbis nationum, quoniam data est uobis à Domino potestas, et uirtus ab altissimo, qui in terrogabit opera uestra. Unde et exinde timuit Pilatus, et querebat dimittere illum. Et hic sensus horum uerborum est manifestus. Possē et alijs argumentis istam Caietani doctrinam frangere, sed molestum est, et satis esse puto superiora.

¶ Illud fortē potius auidus lector expectat, quomodo ex uerbis iam tractatis deducatur illa consequentia: propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet: hoc enim difficile est uidere. Caietanus enim potius uerba hic uidetur reddere, quam quicquam ponderis. Videat qui uolet, si enim superiora ut ipse docet nihil aliud pretendunt quam singularissimam innocentiam Christi, quomodo ergo magis haec innocentia excuset Pilatum quam alios? et magis condemnantem quam accusantem aut tradentem in condemnationem? Eadem enim innocentia domini (ut sic) grauat peccatum pariter in utroq; imo et tanto magis in Pilato, quam in priuatis alijs personis, quanto magis peccat eiusdem criminis reus, qui in potestate est, qui abutitur ea, quam homo priuatus, ut ait Philosophus in Ethicis, Et D. Tho. Principem uiolantē iustitiam magis peccare asserit, quam alium priuatum, ratione professionis in qua à Domino est constitutus. Iudicem enim se proficitur. Sicut sacerdos uiolans castitatem multo magis peccat quolibet

D. Tho. 1. 2.
q. 25. art. ul.

quolibet soluto aut alio. Sed quid opus est hominum testimonio, cum hoc ipsa scriptura grauius multis locis testetur? At illud quod pro causa grauioris peccati adiecit Caietanus, scilicet, quod illi qui tradiderunt eum Pilato, fuerunt principaliter motores ad tantum scelus, ex quo magis peccauerunt, etiam si in hoc consenserimus, tamen hæc principalitas quæ est formalis ratio maioritatis peccati (ut ita dixerim) non deducitur ex illis uerbis, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datū esset de super. Stat enim innocentia Christi & potestas data Pilato, etiam si ipse fuisset causa principalis tanti sacrilegij, Et (ut dixi) Christum fuisse innocentem, & Pilatum habuisse potestatem, non magis excusant ipsum Pilatum à peccato. Quæ tamē sola in superioribus prætenduntur iuxta intellectum istum. Quod etiam sancti doctores deducendo consequentiā istam uerè dicunt, adhuc non deducunt ex supradictis. Aiunt enim quod ideo Pilatus erat minus peccās, quia non solum non fuit ipse autor tanti sceleris, sed quia displicebat ei, & laborauit in dimittendo eum, sepius, & multis modis tentans eius liberationem. Tum eius innocentiam atq; iustitiam multoties asseruit coram illis, ita ut solo timore humano prostratus tandem succumberet, ita ut quasi coactus peccauerit. Iudæi uerò qui eum tradiderunt, præsertim Iudas & principes sacerdotū, & scribe, ab affectata malitia, à cupiditate & inuidia fraternæ gratiæ quasi seductore & mendacem, & uolentem legem Dei, & quasi raptorem spoliatorumq; gloriæ summi patris tradiderunt ut condemnarent eum.

At licet

At licet hæc omnia uera sint, tamē ex præmissis uerbis, unde dominus deducit consequentiā, non habentur. Quare aliqui hanc consequentiā non ex solis præmissis uerbis trahunt, sed magis ex prioribus, unde superiora colliguntur quæ à sanctis doctoribus considerata sunt. Sunt uerò qui aliter considerant, accipientes quod Iudæis erat non solum lege naturali interdictum homicidium, uerum insuper diuina lege, & adhuc erat illis diffinitum de Christo, quoniam debebant audire eum, non solum non perdere, sed cum honore recipere & obedientia, quod non fuit gentili populo, quia non erat sub legis uinculo. Permittebatur igitur Pilato de super, Christi occisio, non solum ex eo quod dominus non resistebat potentia, sed ex eo quod non prohibebat præcepto speciali. At uerò non sic permissum erat Iudæ aut populo Iudæo tradenti illum, sed prohibitum tum lege Moyses, tum ex ore Christi sepius. Ideo maius peccatum fuit eorum, quia Pilato data fuit illa potestas à Deo, id est, permissa, non solum quia noluit Deus resistere, uerum etiam quia nec prohibere specialiter, illis uerò specialiter prohibitum fuit. Quod si hoc non placet, quod tamē colorem habet, accipe aliud. Sunt enim & qui dicant quod cum dicitur, Qui me tradidit tibi maius peccatum habet, ly maius non statim comparatiuè in respectum Pilati, sed in respectum eiusdem tradentis, & intelligunt Iudam, ac si dixerit, Ex hoc ipso maius peccatum habet qui me tradidit tibi, quia datum est tibi de super ut possis abuti potestate tua ad uersus me. Si enim hoc tibi de super datum non fuisset,

Q minus

minus peccatum haberet. Potestas enim tua hæc, quæ omnino perfricias id quod noluit tradens me tibi, consistet eius peccatum maius, quoniam sequetur mors mea uerè, ex quo constituetur perfectus homicida omnino & deicida eum effectu, quod nõ esset, si hanc potestatem tibi à Deo permissam non haberes. Ipse enim iudas licet eum tradiderit unde mors consecuta est, nõ tamen intendebat in eum necem adeò crudelem: quam obrem ut uidit eum eo pacto damnatum, ad suspendiũ processit.

¶ Quod ait, fecerunt quatuor partes de uestimentis eius computata tunica, non uideo id unde accipiat, sed potius contra tex. est, ubi legis, quòd factis ià quatuor partibus per scissionem, & unicuiq; militi assignatis, qui sic perhibentur fuisse quatuor, tunica remansit nulli eorum data, sed forti subdita, ut ad unum illorũ pertineret.

¶ Circa causam quam motus est Pilatus ut poneret illũ titulum, Iesus Nazarenus &c. Disputans Caietanus, post alias quasdam meditationes tandem concludit, quòd Pilatus sicut Herodes quasi stultũ reputauit dominum. Ego uerò non satis mirari queo hanc sententiam. Nam ad hominem arguens primum, Si uerba illa domini, non haberes potestatem aduersus me ullam, tanquam plena sapientiæ ualde nouam, ut ait ipse, atq; occultam singularemq; Christi innocentiam significabant, & Pilatus ea intellexit, ut ipsemet Caietanus docet his uerbis. Et quòd iuxta hunc sensum intellexerit Pilatus domini uerba testatur Euangelista dicens quòd exinde

exinde quærebat Pilatus dimittere Iesum. Exaudita quippe innocentia Iesu cum proprio peccato, mouebatur Pilati animus ad dimittendum Iesum. Quomodo igitur stultum putat quem adeò mirabiliter loquentem mysteria cognoscit, & pro sua innocentia & contra aliorum peccata. Præterea cur toties ait, Ego non inuenio causam, in quibus eum accusatis? Si enim regnum sibi arrogasset siue diuinum siue humanum, etiam per stultitiã, iam causa esset in se licet excusabilis propter stulticiã, sicut si quis per furorem occidat, causa quædam est homicidij, sed furore excusatur. Non dixisset ergo Pilatus non fuisse causam in eo, de qua accusabatur: sed potius à dementia siue stultitiã excusasset illũ. Tertio. Quomodo ait Pilatus, innocens sum ego à sanguine iusti huius, uos uideritis. Quomodo ergo iustum appellat quem stultum putat & fatuum, neq; enim cũ stultitiã & fatuitate iustitia est, & præsertim cum tanta fatuitate qua impellebatur regnum appetere? Quarta nomie clare ab euangelio docemur quòd Pilatus putauit Christum uerum esse Iudeorum regem, sicut & Christus confessus est, cum dixerit flagellato Iesu, ut Iudeorum furore eo modo compesceret, Ecce rex uester: Et cum illi uastis clamoribus crucifige crucifige ingemirarent, respõdit, Regem uestrum crucifigam? Ecce quo modo loquente illi interius spiritu ueritatis regem illum eorum esse testatur. Quomodo ergo habet pro stulto, quæ adeo palã regẽ cõfiteatur? Quinto, nõne etiã ab uxore accepit, nihil tibi & iusto illi, multa enim hodie per uisum passa sum propter eum? His enim uisionibus & mo

Q 2 ueban

uebatur & terrebanur Rhomani. Sextò, etiam ipse ena-
gelista probat Pilatum timuisse ad ea uerba cum se filiū
Dei professum esse audiret. Quomodo ergo timet ex il-
lo, quem fatuum putat, & quomodo à uerbis fatuitatis
concepit hunc timorem? Septimò, si sciebat, quòd per in-
uidiam traiebant eum, omnibus euangelistis sic non sine
causa testantibus, profectò inuidia non est in hominem
fatuum, neque sine uirtute eius in quem est inuidia, nisi
etiam fatuos simul eos pontifices putasset, quos potius
malignos uidebat. Octauò, nonne miraculorum fama de
Lazaro suscitato, & cæco nato cui restituit lucem, &
alijs innumerabilibus, eius aures penetrauerat? Quomo-
do ergo fatuum existimabat de quo tanta audierat, &
tam miranda? Nonò, mirantem legimus Pilatum cum do-
minum tandem tacentem uidet, contra accusationes ca-
lumniantium: sed non fuisset illi mirum si fatuum putas-
set. Decimò, Quòd idē Caietanus ait, quòd de quatuor
causis principalibus de quibus accusabatur, uidelicet,
prohibitione census, ne daretur Cæsari, blasphemia, qua
se Deum faciebat & Dei filium, populi commotione &
seductione, itē regie dignitatis usurpatioe, has duas po-
stremas Pilatus cōsiderauit, et præsertim cōmotionē po-
puli. Sed re uera euāgelii manifestè repugnat, cum ait,
Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertantem popu-
lum, & ecce ego coram uobis interrogans nullam cau-
sam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusa-
tis. Ecce igitur quòd omnem causam eorum reijcit, &
istam nominatim de commotione populi. Euidētissimū
enim erat quòd ad bonum omnes pronocabat, non ex re-

gni

gni ambitione sed ex charitate, docens non repugnare,
sed humiliter subdi.

¶ Quòd etiam idem Caietanus inquit, Pilatus corripiē-
dum flagellis dominum censuit, ut utriusq; fatuitatis, sci-
licet, quam credebat, & malitia quam illi obiectabant,
ratione habita punitus dimitteretur, cōtra euā-
gelium Marci militat. Nam Pilatus fecit hoc nō alia cau-
sa nisi ut populo satisfaceret, & expleret eius furorem,
qui tamen nisi morte & cruce expleri non potuit. Ete-
nim omnino Iesu innocentia ipse multoties testatus est,
& ita omnes quos ego legi, sancti doctores interpreta-
ti sunt, quorum sententias & uerba piget referre. Nam
Caietanus hoc in primis protestatur uti se libertate, &
nolle hominum commentis obligari. Postremò, quòd Pi-
latus pro fatuo non habuerit Iesum testatur litera, quæ
de illo proferuntur ad Tiberium Cæsarem eius mirabilia,
& diuinitatem testates: ut ecclesiastica historia me-
morat. Aliud tamen de Herode dicendum est, qui expe-
ctabat signa fieri, & perpetuò illum mutum coram se
intuitus est. Spreuit enim illum & elusit: neque tamen
ait euāgelium quòd fatuum putauerit de quo tanta au-
dierat, sed ex indignatione animi, quasi ab eo spretus ab
illa taciturnitate, & quasi non dignus habitus coram
quo signa faceret, eū contra spernere uoluit & eo mo-
do illudendo indignè tractauit. De Pilato autem longè
uerius & accommodatius ad euāgelicam literam dici-
tur, si cum Chrysostomo, Augustino & alijs dixerimus
quòd Pilatus innocentiam domini uerè agnouit, & sa-
pientiam coram expertus est, à prudentia responsorum

Q 3 eius

eius, & inuidiam Pontificum non ignorabat, & diuinitatem regnumq; eius facile suspicari poterat uerum esse, & de celo esse, tum à miraculis eius, quæ nota illi fuisse satis uerisimile est, tum ab eo quod ab uxore acceperat, & longe magis ab eo, qui intus inspirabat, qui ueritates Christi sui inspirat Omnipotens pater. Sic enim ait Chryf. Scripsit autem titulum, Pilatus, & posuit super crucem, simul quidem pro Christo respondens, ut eum à communionem latronum discerneret: Simul autem & de Iudæis ulciscens, ostendens scilicet eorum malitiam dum in suum regem insurrexerunt: Et noluit mutare hunc titulum etiam postmodo à Iudæis interpellatus, quia, ut ait Chryso, neq; mentem mutauit & occulta uox quædam Pilato intus quodam (si dici potest) clamoso silentio personabat: quod tanto antè in psalmis prophetatum est, Ne corrumpas tituli inscriptionem.

Ex cap. 20.

Verba illa, noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum, quoniam modo exponat uix intelligo, Si tamen intelligo (ut certè puto) expositio nem minime probo, utpote & parum illustrem, & cui uerba non faueant.

¶ Illud etiam multo magis miratus sum, quod exponens illa uerba, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, Deum meum & Deum uestrum: postquam priorem partem ex sententia Augustini rectè exposuit, posteriorem uidelicet, Deum meum, mirificè destruit. Ait enim per ly. Deum non demonstrari patrem: Et si militer oportet eum dicere, quod nec spiritum sanctum quem

quem ergo nisi filium ac seipsum: ergo ad seipsum dicit se ascendere, quod est absurdum dictu. Appellat ergo seipsum etiam Deum suum scilicet personaliter ad quem ascendit. Ego certè hos nouos dicendi modos in nullo doctorum legi, & existimo etiam periculosos.

¶ De sacramento pœnitentiæ, quæ annotanda duxi in huius capituli commentarijs, inferius suo loco exponentur.

Primò ipse legit bis dictu Petro, pascue oues meas: Ex. c. 21. cum cõmuniter legatur, semel oues, & bis agnos, & sic legit Augustinus, & sic ipse tenuit in lib. de priuacostantia matu Ponti. cap. 2. nec facillè & semper fidendum est doctrine. in Græcorum codicibus, qui & ipsi nonnunquam uarij ac mendosi inueniuntur.

¶ Deinde circa datam Petro curam sic ait, Quamuis omnium Christianorum cura cõmissa intelligatur Petro, soli tamen prædestinati qui soli agni & oues Iesu Christi sunt explicantur pascendi & regendi à Petro: quia huc tendit institutio pastoralis officij, Hæc ille: quæ non dubito & falsa esse, & periculosa. Si enim Petro non est à Domino mandata cura nisi super prædestinatis, profecto super alijs nõ habebit. Quod est falsum & hereticum: adhæc ignoraremus, imò ipse ignorasset super quibus mandata esset ei cura, non enim sciebat qui essent prædestinati: quod est stultu fateri. Ad hæc angelorum cura est indifferenter pro omnibus etiã non prædestinatis: quia inimiciq; est Angelus datus ad salutem. Sũt enim administratorij spiritus ut hereditatem salutis capiamus. Ad hæc si solum super prædesti-

Q 4 natos

natos ei mandatum est, non habuisset potestatem ligandi
 sicut & soluendi, ut essent ligati & in caelis, quod ta-
 mē ei explicite datum est à Domino, ne possit dicere Re-
 uerendissimus, quod fortè sensit quod super non præde-
 stinatis habuit curā indirecte aut implicite. Ad hæc Pe-
 trus est uicarius Christi perfectè, Christus autē habuit
 à Deo potestatem omnis carnis, ita super Iudam sicut
 & super Petrum, & eadem doctrina & cura paui am-
 bos. Quod autem non resipuerit Iudas à sua malignita-
 te effectum est, non à domini (quod horreo uel dicere)
 aut negligentia, aut derelictione. Ita igitur Petrus super
 omnes curam accepit, ut si quis sua negligentia aut so-
 cordia perderetur, de sua manu sanguis eius exquirere-
 tur, ut apud Ezechielem minuitur Dominus, mandato
 enim domini citra differentiam omnibus debet curam &
 uigilantiam Petrus, tam non prædestinatis quam præde-
 stinatis. Vane autem sunt huiusmodi & scandolose me-
 ditationes & super falsò edificatæ fundamento. Sed ut
 uideas etiam inconstantiam doctrinæ pro more suo ali-
 ter ipsemet docuit in suo tractatu de primatu Pōtifi. ca-
 pi. 2. ubi quanquam etiam non mihi in omnibus
 placeat, tamen contra seipsum hic ita scri-
 psit, nec silentio inuocatos propter
 ea præcitos dixerim, quoniam
 sub agnorum nomine con-
 prehendi aliquos præ-
 scitorum non in-
 conuenit.

&c.

Exaffi

EX ACTIBVS Apostolorum.

Mirum quod adductus fuerit ad credendum omnes
 domini discipulos tam Apostolos quam. 70. fuis-
 se Galileos: quia Angeli dixerunt, Viri Galilei: nam Lu-
 cas fuisse unus de septuaginta creditur, qui tamē fuit Sy-
 rus, deinde qui erant præsentēs cū uenerunt Angeli erāt
 plusquā quingenti fratres simul. Nunquid igitur omnes
 Galilei? Debile autē argumētū, quia sat is est quod Apo-
 stoli principales illius congregationis essent patria Ga-
 lilei, ad quos principaliter fiebat sermo. Alij autem &
 ipsi erant aliquo modo Galilei respectu mundi huius.
 Scriptura enim spiritum magis quam carnem docet. Ve-
 risimilius mihi uidetur quod Lucæ sint uerba illa. Ita ut
 appellaretur ager ille &c. Non Petri usq; ad id quod be-
 ne iungitur superioribus, Scriptum est enim, nam istā ap-
 pellationē non poterat tam recenter tunc testari Petrus,
 cum non esset conuersatus cum illis, sed postmodo inua-
 luit appellatio ista. præsertim quod Galileorum lingua
 erat Hebraica & uox Hebraica, nec oportebat Petrū
 admonere quasi de aliena lingua & uocabulum expone-
 re quod omnes intelligebant, dato quod inter Galileos
 & Iudæos esset in accentu, aut modo pronuntiandi dif-
 ferētia, nisi fortè etiā dicat quod illud uocabulū erat pro-
 priū Iudæorū nō Galileorū, quod tamē debebat proba-
 re aut suadere. Manifestū est enim quod expositio uocis
 eius est Lucæ, ut ipse fatetur. Cur nō igitur & superior

Q 5

enarra

Ezech. 34.

Inconstātia
doctrinæ.

enarratio facti quod innotuit post Petri sermonem, ut uerisimile est? Et quod affert, ut ostendat aliam fuisse Galileorum, aliam Iudeorum linguam, quod in sequenti cap. Iudæi inducuntur Galileos audiuisset sua lingua loquentes quasi miraculosè, ineptum est: Nam per Iudeos ibi, ut ipse etiam ibi bene exponit non ij tantum qui in sorte Iudæe continebantur, sed Israëlita omnes significabantur.

¶ Quod Mathias in apostolum fuerit assumptus, non resolutè loqui uidetur, nam primò per casum sortis uidetur sentire, deinde per suffragia apostolorum. At si fors iam probaret eum et discreuerat, quid opus erat suffragijs? an ut spiritus sancti uoluntas probaretur ab hominibus? Si autem id agendum erat suffragijs, quid opus præmittere sortem? melius ergo erat unum ex his eligere et quod est probabilius, uidelicet quod per suffragia id fuit, et hoc uocatū fuit fors, quoniam ab ipso Deo temperata fuerunt corda hominum, uertit quomodo uult. Ille autem modus per sortem minimè est probabilis, nec est in usu, nec est putandum quod ab initio sic Deus censuisset, ut ad modum recurrerent extrordinarium cum esset ordinarius, et ipsi principes fidei essent ordinati nobis exemplum ad quos respicere debeamus in actionibus nostris. Adde quod cum essent apostoli iam spirituales, certiores essemus quod eorum electio esset cõuenientior et secundum spiritum à quo faciliè moueri potuissent id uolentes atque potentes, quam si medijs sortibus id fieret, et hoc mihi uerius semper ui sum est: Nā in fine bene declarat textus, quomodo fors illa

Nota ratio=
nem lector,

mus in actionibus nostris. Adde quod cum essent apostoli iam spirituales, certiores essemus quod eorum electio esset cõuenientior et secundum spiritum à quo faciliè moueri potuissent id uolentes atque potentes, quam si medijs sortibus id fieret, et hoc mihi uerius semper ui sum est: Nā in fine bene declarat textus, quomodo fors illa

illa ceciderit super Mathiam, nimirum suffragijs, hoc enim uox Græca sonat σὺνκατελέγη, *quod* in *quod* enim calculum et suffragium significat.

N^uterentur uarijs linguis, ut modo una, modo alia lingua diuisim loquerentur: Alioqui non potuissent con summare prædicationem unam per mensem, et fuisset una truffa. Sed intelligo quod ipsi sua lingua loquentes miraculosè sonos omnium linguarum dabant, sic tamen ut unusquisq; propriæ linguæ sonum audiret, et sic intelligitur rectius quod loquebantur uarijs linguis. Et hoc est quod mirabantur illi, quod et uehementissimè admirandum est: non est tamen negandum quod potuissent loqui diuersis linguis segregatim cuilibet, si opus fuisset et personare cuiuscūq; propriam linguam, sicut Paulus de se fatetur.

¶ De perseverantia in communicatione et fractione panis quod semper fugerit interpretationem eucharistie, miratus sum. Et ut hic excludat uotum paupertatis dicit, quod in illa communionem nulla fiebat mentio de uoto, ut potius temerariam bonorum abiectionem, quam solidam confiteri necesse habeat: Nam quo pacto rogo, sapienter quis abijceret bona sua, si non esset firmatus animus ad permanendum in statu illo? ut sic reuertens ad uitam communem cogere tur mendicare, aut impelleretur ad fraudem, nisi uelit quod qui recederent potuissent repetere iam collatum in commune, quod est ineptissimum et absurdissimum existimare, ideoq; nulla facta est explicitè mentio de uoto, quia scriptura supponit

Nota pie lector intellectum, & non proteruiam, consensum cum in-
 terpretatione sanctorum & ecclesie sanctae, & non

Ex.c.s.

Obstupui autem circa historiam Ananiae quum le-
 gi quod ex uerbis illis Petri, Nonne manens tibi
 manebat &c. clarè appareret, quod non uoti necessita-
 te Christiani omnes tunc habebant omnia communia,
 sed libera perfectione charitatis. Obstupui inquam ad
 ista uerba, quia probant hereticorum positionem, qui
 libertatem Christianam sic euehant ut potius uelint per-
 dere. Sic alius dixit Caietanus, Non in uinculis uotorum
 &c. Sed non sunt uincula uota haec contra libertatem
 Christianam, imò sunt libertatis Christianae, & iugi Chri-
 sti suauissimi custodia & firmitas, his tamen qui uolunt,
 & non ijs qui seipsos precipites dedunt aut strangu-
 lant istis uinculis. Obstupui inquam, quod locum unde
 excellentissimi doctores uotum eliciunt iste oppositum
 prorsus nitatur euincere. Verum hac de re supra satis
 apud Matthaeum, ubi locus iste resoluitur.

Ex.c.s.

In tractatu de sacramentis annotaui quam malè sen-
 serit de septem diaconis, & quomodo ignorauit de
 ministerio coenae dominicae hic tractari.

¶ Quod non dixerit Stephanus quod Iesus esset muta-
 turus traditiones Moyses, ut notat Cardinalis, quia di-
 dicerat illud, non ueni soluere legem, sed adimplere: ue-
 rissimum est, & tamen contra ipsummet Caietanum, qui
 aliter docet super Matth. cap. 5. ut iam annotauimus.

Ex.c.s.

Quia hic dicitur quod uiri timorati curauerunt
 Stephanum, feceruntque plactum magnum super
 eum.

eum, hinc (inquit) apparet non incepisse solemnitates
 martyrum in primitiua ecclesia, non enim dedicauerunt
 martyrium, sed fecerunt plactum &c. Hic rogo te pie
 lector considera primum genus argumenti, ex hoc enim
 inquit quod Lucas ait, curauerunt illum, & fecerunt
 plactum magnum, apparet quod non dedicauerunt mar-
 tyrium, quasi ista simul conuenire non possent: ergo si-
 militer quia super B. Martino & alijs multis sanctis
 factus est plactus magnus. Non est dedicata eorum so-
 lennitas, sed agnosce spiritus diuersitatem, unde hoc Cai-
 etanus accipit, Hieronymus oppositum elicit: Ex hoc
 enim ipso loco contra Vigilantium arguens negantem
 uenerationem sanctorum in eorum reliquijs, ergo, in-
 quit, immundae sunt reliquiae martyrum: Ecquid passi
 sunt apostoli, ut immundi Stephani corpus tanta ambi-
 tione praecederent, ut facerent ei plactum magnum, ut
 eorum luctus in nostrum gaudium uerteretur &c. Quae
 certè uerba huc pertinent ut indicaret, eam curam huc
 spectasse, ut sanctissimum corpus illud fidelium uene-
 rationi seruarietur, Alioqui nihil contra illum hereticum
 protulisset Hieronymus. Legimus & in hist. eccl. Poly-
 carpi martyrium qui fuit B. Iohannis discipulus conse-
 cratum fuisse ab ecclesia Smyrnaeorum. Verum
 quid est hoc quod aiunt, id non fiebat in ecclesia
 primitiua, ut hoc demus illis, quid hinc uolunt ex-
 torquere? ergo nunc malè fit? Quo pacto id concludunt?
 An ignorant, quod sicut tunc multa fiebant, quae
 nunc non fiunt & rectè, ita & nunc multa fiunt &
 rectè

rectè quæ tunc non seruabantur? Nec enim omnia conueniunt omni tempore, nec statim possunt omnia consummari, hæc uerò multis & comprobari & illustrari possent exemplis: sed studeo breuitati. Porro si ad fidelium ædificationem attinet, dedicare martyrum solennitates, quid prodest comminisci, hoc non fiebat in primitiua ecclesia, nisi ad scandalum infirmorum: quasi non sapienter fuerit ab ecclesia introductum? Sin hoc non attinere ad promotionem fidei dicant anathema sint, & uel corrigantur, uel sanguis martyrum super illos.

Ex. c. 9.

Miror quòd dicat in Græco textu nō haberi, durū est tibi contra stimulum calcitrare. Et quod sequitur & tremens ac stupens dixit, domine quid uis me facere? Et dominus ad eū. Nam hæc etiam in Græcis leguntur, nec sine his textus bene haberet.

Ex. c. 10.

Tamet si leue hoc, notandum tamen, non ob ipsam rem quidē, quæ leuis est, sed ut uideas, quòd ipse & in his morosus est, quæ tamen poterat præterire, nec solum morosus, sed errat. In uisione enim quam uidit Petrus ubi dicitur iuxta Græcam lectionem, omnia quadrupedia terræ & serpentina & c. ipse uult quòd fieri debeat punctus inter ly quadrupedia, & ly terræ cōtra filum textus, & quasi non conueniat dici quadrupedia terræ. ly ergo terræ subaudiri debet, & seruire etiā ijs quæ sequuntur serpentina & reptilia: nam uolatilibus assignat cælum.

¶ Inefficaciter colligit, in die iudicij reperendos aliquos uiuos, id est, nunquam ante mortuos, quia Petrus dixit quòd Christus constitutus est index uiuorum & mortuorum.

mortuorum: quoniam uerbum Petri uerum est quandiu stat scriptura, non enim dicit illorum qui tunc erunt uiui, nunquam ante mortui, & similiter eorum qui tunc erunt mortui, sed simpliciter eorum qui mortui sunt, scriptura semper loquitur quandiu erunt homines semper sic uera erit quocunq; tempore prolata, quòd iudicabit deus & qui uiuūt et qui mortui sunt. adueniente autem tempore illo quando iam omnes erūt mortui, iam non loquetur scriptura ulterius. Sed hac de re proprio tractatu disputo, propter ea quæ malè colligit ex Epistola Pauli ad Thessalonicenses ad hoc dogma statuentium quòd est falsissimum.

Ex. c. 13.

Dolui super uerbo quòd ait, hinc habes in primitiua ecclesia spontanea ieiunia, sicut hæretici blaterant, tanquam tunc non esset præceptum ieiuniorum contra doctrinam Augustini, & Thomæ, & communem ecclesiæ sensum, de quo alibi sermo. Hic uerò notandum erat potius, quòd hæc ieiunia ordinata erant Apostolorum traditione, in ordinationibus, sicut & inferius patet cap. 14. Quæ traditio nunc etiam durat.

¶ Quòd tam fidenter dicat, nullum sacramētum fuisse collatum Paulo & Barnabæ per manuū impositionē, sua hoc autoritate solum probat: uerisimile autem mihi fit, quòd tunc fuerint ordinati presbyteri atque episcopi, ut idoneè ac iuxta ecclesiæ ordinem ministerium à spiritu sancto acceptum possent certiore autoritate exercere. Nam hæctenus non nisi fuisse baptizatus apparet, & à uerbo Dei prædicationem exerensisse.

¶ Ibidem quòd legimus, Resistebat autem illi Elymas magus.

magus, sic enim interpretatur nomen eius, ineptè exponit quòd ipsemet interpretaretur nomen suum, & totū illum locū lacerat. Et falsus ait quòd Græci careant reciproco: nam si aspiratè scribantur $\epsilon\alpha\upsilon\tau\delta$ siue $\alpha\upsilon\tau\delta$ reciproca sunt. Nec Elymas est uox Hebræa, ut putat, sed Græca, ut eruditi notant. Nec potest interpretari, Dei mei mensura siue census. Scribitur enim per ypsilon non per Iota, nec Bar Iesu significat, Dei mei mensuram siue censum, sed filiū saluatoris. Et ideo credi debuit quòd corruptè habeatur in Græcis, quibus non tantum fidere debuit, nos enim in nostris legimus Barin, nomen fortè barbarum, unde & Lucas uoluit exponere: & reddere nomine Græco Elymas, quod significat corruptorē atq; pestiferum ut indicaret nomen consonum rei. Vide ergo prudens lector in hoc errorum aceruo quàm indignè eluderetur Reuerendissimus à suis Rabbinis.

¶ Quòd item notat ex eo quòd inuitantur Paulus & Barnabas ad concionandum in Synagoga, apparere apud Iudæos licitum fuisse cuiquam Iudæo uiro docto prædicare in Synagogis, minimè est probabile. Nam credendū est in re tanti momenti etiam in Synagoga fuisse ordinem, Principes ergo Synagoga qui miserunt & inuitarunt, illis hanc potestatem offerebant sicut & modo fieret ab episcopis si qui peregrini profiterentur literas.

¶ In computatione annorum errans dum uult exponere sermonem Pauli, uult & Græcos & Latinos codices corruptos esse, & de suo mutat numerum annorū. 450. in. 350. Et non uidet quòd Paulus. 450. non ab exitu de Aegypto, neq; à Iosue usq; ad Samuelem computat an-

nos.

nos, Sed ab ingressu Israëlitarum in Aegyptum usq; ad iudices, id est, ad possessionem terræ tot anni fluxerunt: quod patet à scripturis: Nā. 400. annis afflicti fuerunt Israëlita ab Aegyptijs, & 40. annis fuerunt in deserto, & reliquum tempus datur dispersioni gentium usq; ad iudices, & ideo bene narratur etiā Græcè à Paulo, qui incepit texere historiam Israëlitarum ab incolatu Aegypti, & narrauit exitum inde, & moram. 40. annorum in deserto, & euerfionem septem nationum. Et sic statim subdit. Et post hæc annis circiter. 400. & 50. dedit iudices, ut sit sensus, sicut latinus interpres uidit, nō quod dederit iudices tanto tempore, Sed quòd post illa narrata, quæ acciderunt in spatio. 400. & 50. annorum, ipse dedit iudices. & sic bene consonant iuxta sensum & Latini & Græci codices: Et sic Beda computat & alij hunc locum tractantes.

¶ Habachuc comminatio illa, Videte contemptores & admiramini &c. pertinet iuxta spiritum propheticum ad Iudæos, qui contempserunt uerbum Dei & prædicationem Apostolorum in gentibus, & reprobati sunt ob incredulitatē, & si sub figura aliò uideatur respicere, tamen hæc prima & principalis est eius loci interpretatio, quàm Paulus à spiritus sancto edoctus protulit. Quare non oportuit dicere quòd ad aliud propositum, sit usus illa prophetia ille, quin ad hoc propositum maxime usus est, nihil enim ferè in propheticis sermonibus est quòd non primò ad Christum spectet, huc enim lex & prophetæ, quod qui non supponit, ineptus certè erit ad capiendum scripturas.

R

De cir

Ex. c. 16.

DE circuncisione Timothei non puto quod exactè considerauerit ad excusandum Paulum, nõ enim reddit rationem cur Titum non passus est circuncidi similiter propter Iudeos, sed nos hac de re alibi.

Ex. c. 17.

Quod dicitur, susceperunt uerbum cum omni auilitate siue præpitudine torquet se iungendo hoc quod ait cum omni promptitudine, & construendo cum inferioribus cõtra signata puncta, tum in Græcis tum in nostris, & cum multa uolentia litera & sine causa: ni fortè quia hæc magis repugnare uidentur, uidelicet quod susceperint uerbum promptè, & tamen quod scrutaretur scripturas quotidie, si hæc ita se haberent. Sed uerè non repugnant: nam quanto promptius credit quis, tantò etiam magis inquit ut solidetur & gaudeat: nam prima susceptio licet promptissima sit, nõ firmat tamen neque arcet ab inquisitione maiore.

¶ Dolui quod & consentiens Erasmo ac Luthero incertũ habet an Dionysius de quo hic, sit ille Dionysius qui circũfertur scripsisse de diuinis nominibus &c. tum quia Hieronymus de uiris illust. eius nõ meminit, tum uerò quia Greg. in Hom. 33. non audet asserere horum librorum autorem fuisse Dionysium Ariopagitam, sed dicit: fertur uerò Dionysius Ariopagita, antiquus scilicet & uenerabilis Pater &c. Quæ argumenta quantũ ualeant docti uiderint. Si enim nõ sit autor ille Dionysius illorũ operũ, quia Hieronymus eius nõ meminit in eo libro, plurimi certè suis operibus fraudabuntur, ut Genadius annotauit. Quin & ipse Hieronymus testatur ad Rufinum scribens quæstione hæreseos suscitata, postquam

quam illud uolumen ediderat de uiris illust. & ipse uisus Origenis, & plurimorum Græcia tractatorum multa opera legere se compulsus fuisse, quæ antea non cognouerat. Porro uerba illa Gregorij fertur uerò Dionysius &c. nequaquam innuunt dubitationem ullam de autore, sed solum de autoris dicto. Ignorabat enim Gregorius Græcas literas, quod sepe numero ipse fatetur. Non ergo securè poterat de dicto testari, quod oculata fide nõ uiderat, Sicut & ego possem uerè dicere, fertur Homerus in Odyssea ita cecinisse, licet ego de eius operis autore nihil dubitem: quia tamen non uidi dictum, non securè de eo pronunciarem. Ad hæc, Origines sup. cap. 1. Ioan. & post ipsum uenerabilis Beda eorum librorum autorem Ariopagitam Dionysium citant ac probant. Sexta etiam Constantinopolitana synodus huius clarissimi patris testimonium ex libro de diuinis nominibus uenerabiliter accipit. Ioannes etiam Damascenus eundem citat honorabiliter in sermone eleganti, quem habuit de ijs qui moriuntur in fide. Titulus librorum ipsorum hoc indicat. Ipse idem autor in eis libris Pauli discipulum se prædicat: & tamen Erasmus ait, eruditus uidetur recentior quispiam fuisse. Hi autem eruditi sunt Valla, Lutherus & Erasmus, & nescio quis alius, sed non minus uerè quàm eleganter censura Sorbonica hoc subnotauit, dicens. Non uerè eruditus, sed temerarijs & nouitatum studiosis uidetur, non esse Ariopagites ille &c. Qui enim gloriolam captant, ut mirabiles apud uulgus habeantur, quod contra omnes pronuncient: talia inducunt noua. Est enim & in patria mea olim natum prouerbiũ

Qui uolūt uideri plus sapere, & si nō sint, se tamen hereticos esse simulant: nec uident tandem quōd apud sobrios ac uerē prudentes ostentui sese præbent, utpote de impietate malignos, de uanitate ridiculos.

Ex. c. 18.

Sosthenem principem synagoga quem apprehenderunt nimirum Iudæi, & uerberarunt, putat fuisse aduersus Paulum, cum minimè sit credibile hoc, sed contra potius, ideo uerberatum fuisse, quia pro Paulo erat & socius eius, & de hoc mentionem nonnūquam facit Paulus, ut in salutatione primæ epistolæ ad Corinth.

¶ Nec mihi probabile est ad Paulum pertinere quod dicitur, totonderunt in cenchreis caput ob uotum, sed ad aquilā potius, quia Paulus omnino iam dudū à Iudaicis ceremonijs liber nihil eis deferebat nisi coactus, & propter Iudæos interdum: quanquam nō me latet in signes doctores aliter opinatos.

Ex. c. 19.

Sine causa & hic textum torquet qui ait, confitentem actus suos, restringens ad confessionem in genere. aut publicam: & sacramentalem abijciens, de quo etiā alibi disputo.

Ex. c. 20.

Nec oportebat in dubium poni an loqueretur de sacramento Lucas, quando memorat congregatos discipulos in die dominico ad frangendum panem, & quod inferius dicitur de Paulo quōd fregit panem & gustauit, necesse sit intelligere non de sacramentali fractione, ut uult Caietanus, non probo: semper enim apud Lucam fractio panis id significat.

¶ Legitur quōd festinabat Paulus, si possibile esset facere pentecosten Ierosolimis. Caietanus proculdubio Iudæorum

Iudæorum pentecosten intelligit. At cur nō potius Christianorum, ut nonnulli exponunt? Nunquid non & Christiani tūc habebant festa sua, ac præsertim hæc maxima? Fortè tunc solemnitates istæ, uidelicet paschæ & pentecostes Christianorum & Iudæorum cōcurrerant eisdem diebus, sed quilibet sua mysteria celebrabat: postmodo reiectis omnino ceremonijs legis, Christiani suos certos dies obseruare cœperunt spiritu sancto inspirante.

Suellem quæ in huius uiri commentarijs super epistolam Pauli & aliorū, & quæ in iētaculis meritō annotatione digna deprehendi, cuncta stilo eodem persequi, profectō me ipsum nimis magno ac stulto labore cōsumerē. Aedemus aut etiā nos cōmentaria, deo dāte, unde hæc faciliè ualeāt apparere: nūc

ad dogmata de
scēdēdū, in
quibus
eū
grauiter
errasse de
prehen
di.

R 3 Anno

ANNO- TIONVM F. AMBR.

Cath. Politi in commen.

CAIETANI

LIB. IIII.

De dogmatibus ad sanctam trinitatem attinentibus, & circa beata Virginis excellentiam ac puritatem, & de angelis & sanctis Dei nonnulla.

NOLO PVTES BONE LECTOR, ne me calumniosum dicas, quæ de sancta trinitate malè ipsū scripsisse existimo, etiam me existimare malè illum sensisse, cum uiderim sepe numero rectè illum & eleganter de illa docere, sed

quòd in re tanta periculosum est, nouos & inauditos & falsos loquendi modos introducere, & quouis modo ansam præbere incredulis ad errores: Idcirco pauca licuit, sed grauia annotare in suis scriptis.

Ad Heb. 2.

¶ Primum igitur de Christi diuinitate super ea quæ ad Hebræos, nouum & inauditum & infandum docet, uidelicet quòd Christus paulò minutus est à Deo secundum

dum esse substantiale: quoniam est Deus personaliter, Deus autem est Deus & naturaliter & personaliter. Paululū ergo imminutus est à Deo quia est quidē Deus secundum esse personale, quod constat esse substantiale, non autem secundum naturam. Hæc ille. At quis unquam theologus sic est locutus, & in eadem persona hæc separauit, uidelicet, personam & essentiam? Falsò ergo acclamauit sanctissima synodus & uniuersa ecclesia, homouision, id est, consubstantialem siue coessentialē. Ad hæc quodcumq; est minus Deo quouis modo, non paulò minus, ut ipse docet, sed in infinitū minus est illo. Mitto quòd ipse semetipsum destruit. Si enim esse personale est esse substantiale, ut ait, ergo esse Deum secundum esse personale est esse Deum secundū esse substantiale. Videant ergo docti ista, probanda ne sint eliminanda, quæ tam clarè pugnant cum decantata fidei nostræ professione.

AD hæc disputans in prima parte. B. Thomas utrū unio facta fuerit in persona an in natura, cum horū duorū alterum necessariū esse proponeret, instat ibi Cardinalis, quia in diuinis est quoddā quod nec est natura, quia supra naturam addit indiuiduitatem, nec est persona, quia non dicit incommunicabilitatem, hoc autem est hic Deus, quod conuenit patri & filio & spiritui sancto, & ita cum sit indiuiduum est tamen communicabile tribus personis. Quare post alia quedam in quibus non quiescit, distinguit personam dupliciter sumi, scilicet, ut addit indiuiduitatem tantum supra naturam, & ut addit etiam incommunicabilitatē.

R 4 | primò

primo autem modo accipi personam à B. Thoma in eo loco, ac per hoc relinquitur, quòd. B. Thomas probauerit non uerbo, sed huic Deo unionem factam, quòd inuandum est & certe contra uerba. B. Thomae manentia, qui concludit in personauerbi unionem factam sicut certissimum est. Deniq; phantasticum uideri potest in diuinis nouam personam introducere, & alterius rationis à qualibet trium, ita ut numerentur quatuor personae. Neq; enim in diuinis re ipsa aliud est Deus quàm hic Deus, aut quouis modo distinguitur, quia deitas de se hæc est, quòd non accidit in ulla natura creata, Quòd non considerans hic Caietanus lapsus est.

Admiratus sum & uehementer, quòd sup r cap. 1. ad Hebræos putat rectè dici de Spiritu sancto quòd sit character hypostasum, eò quòd procedat à Patre & filio. Nā. B. Thomas nō uult spiritū sanctū propriè dici characterē, quoniā singulariter hoc filio cōpetit in diuinis. Nā et de illo singulariter hoc dicit scriptura. Præterea cum procedat spiritus à Patre & filio tanquàm ab uno principio, nō pōt dici pluriū hypostasum character, quoniā in producendo nō producit pater ut pater, neq; filius ut filius, ideò neq; cōceditur quòd duo sint spiratores sed potius duo spirantes. Deniq; periculosum est in huiusmodi, nouos & insolentes loquendi modos introducere, præsertim cū sic offendant, & dare queant ansam hæreticis.

Et in principio Geneseos miratus sum quo mō cōtra præclarissimos Doctores catholicos & eruditissimos Hebrææ linguæ, maluerit potius Iudeorū sequi, nec

nec tanē omniū, sententiā, quòd ibi Elohim nō significet trinitatem ineptissimis utens argumētis. Inter quæ illud omnino mirandum, quòd dicat, falsò personæ diuinæ dicuntur dii aut Domini &c. ut patet in Symbolo Athanasij. At hoc certè ibi non patet, nisi quòd non catholicè dicuntur tres dii aut tres domini. Porrò hæc multò diuersa sunt. Dij enim proculdubio dicuntur ut magister sententiarum & Thomas, & reliqui sine controuersia admittunt. Tres autē dii non item: Sed Caietanus arguebat secū sic. Si dii, & si tres, ergo tres dii, non attendēs quòd peccat argumentum, quoniā quæ seorsum uerè dicuntur, coniunctim non semper uerè, ut docet Philosophus in Periermenias. Ego uerò putabam hæc Reuerè dissimum habere in promptu. Quare magno miraculo id illi accidisse existimo, ut tanto crassius eum errare Deus permiserit, quanto in rebus grauissimis & maximi ponderis ausus est se opponere receptæ doctrinæ.

Multa etiā loca sunt scripturarū in quibus mētio fit illius personæ quæ Spiritus. uocatur iuxta cōmunē sanctorū interpretationē, cōtra quā ausus est Caiet. interpretari, ut est in ea quæ ad Philipp. c. 3. ubi legitur secūdū receptionē lectionē, spiritui Deo, unde etiā teste Aug. & Tho. probatur, spiritus sanctus Deus. Ipse tamen legit spiritui Dei etiā cōtra Græcæ lectionis ueritatē. Nam θεὸς in Græcis legitur nō θεός. Itē quòd legitur, & spiritus domini ferebatur super aquas, nō uult ad spiritū sanctū pertinere sed ad uentū nescio quē flātē: idq; cōtra sanctorū sensum & Pontificū pluriū decreta, & ecclesiæ cantū, quæ in die sc̄to Pētecostes cōcinit de sp̄u

R i sancto.

Tho. 1. q. 35.
art. 2.

tu sancto. Tu super aquas futurus eas &c. Alludens ad hanc scripturam narrationem. Hieronymus locum illum interpretans è diametro contra Caictanum sic docet, non de spiritu mundi dicitur, ut nonnulli arbitrantur, sed de spiritu sancto, qui & ipse uiuificator omnium à principio dicitur. Basilius hoc idem confirmat, similiter Ambrosius, Augustinus, Gregorius, & alij plurimi doctrina & sanctitate conspicui. Aufert nobis & alium locum egregium unde iuxta sanctorum doctrinam & ipsam totius ecclesie uocem mysterium trinitatis elicitur, cum Abraham in ualle Manbræ tres uidet & unum adorat, & ait, Domini mei si inueni gratiam in oculis tuis &c. uideat qui uolet & iudicet.

AD hæc & illud quod in psalmis habetur, Verbo domini cœli firmati sunt & spiritu oris eius omnis uirtus eorum, negat ad personam spiritus sancti pertinere. similiter & illud, Emitte spiritum tuum & creabuntur: & quod dixit dominus, Quicumque dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit cōtra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: æquè non uult attingere ad personam spiritus sancti sed ad spiritum sanctum, id est, Deum sanctificantem seu exercentem spiritum sanctificationis quod est commune tribus personis. Opinor & alia loca licebit deprehendere, ubi hanc nobis de spiritu sancto intelligentiam eripit, quam communiter omnes sancti interpretes ibi consentunt, si tamen eripere potest qui nullis rationum uiribus inmittitur, sed uerborum duntaxat folijs. Neque uerò putanda sunt hæc parui

parui momenti, quod hæc nobis loca eripiantur, quia alia plura sint quæ id probent. Nā qua temeritate unus locus euitatur, eadem potest & alius qui tamesi forte tibi probat, alij non probabit. Erasmus innumeros penè locos ubi Christus legitur Deus manifestè, audet tamen obscurare atque peruertere. At si uerum est sancta trinitatis sanctissimum dogma, ut certissimè nihil uerius, & ille uel ille locus sine ulla literæ uiolentia ad eam significandam aptari potest, & sic aptarunt ueteres & gloriosi doctores, quæ hæc tandem potest esse doctrina quæ aduersatur? At inquit, sunt alia loca quæ id inuitabiliter confirmant, ergo ista sunt reiicienda? non est bona hæc ratio.

DE HIS QUAE AT tinēt ad B. Virginis digni tatem ac puritatem.

ANnotauī circa pertinentia ad beatam uirginem, utrum per lineam foemininam an uerò masculinam ipsa descēderit ex Dauid & ex tribu Iuda. Permittit enim quod potuerit per lineam masculinam descēdisse ex tribu Leui, & tamen Paulus Christum ex tribu Iuda ortum docet, ut probet non potuisse præsto esse altari. Quod certè non esset uerum, si B. uirgo secundum patrem descēdisset ex Leui. Adde quod etiam canit ecclesia Regali ex progenie Maria exorta resulget. Quod ergo cognata esset Maria Elizabeth, ex parte matris

Ad Hebr. 7.

matris contigit, non ex parte patris. Quod si Augustinus in Faustum scribens uidetur etiam illud permittere ad duritiem heretici illud fecit differens cum eo non ut illud probaret.

Matth. 2.

Luc. 1.

Anotauit quod non defendit summam Mariæ uirginitatem, illud concedens, quod illa consensit saltē in potentia copulatiua minus est quod nec in potentia est nec in actu, quam quod est saltē in potentia: nec probauit expositionē quā dedit illis. B. uirginis uerbis, Quo modo fiet istud quoniam uirū non cognosco? Nā inducit ibi. B. uirginē tanquā dubitantē, aut putantem se statim suam uirginitatem amissuram, cum locus ille, ut eleganter exponunt Augustinus et Thomas, stabilissimam uirginitatem et uoto firmatam ostendat.

Nec est probandū quod dixit, quod Maria ita conuersabatur cū Ioseph, quod licitē absq; ulla nota potuissent consummasse matrimoniū quod est horribile et in cōtumeliā diuini partus dicitur, et aduersus uotū uirginitatis quod emisit uterq; cōiugū, ut ait Hiero. et Aug. quod et facile persuaderi posse nō dubito. nā et ipsemet Caiet. olim nō inelegāter hoc declarauit ut et in hoc ipsi doctrinā inconstantia incredibilē notes.

Inconstantia doctrina.

Ad hęc angeli salutationē ea parte, Benedicta tu in mulieribus, putat nō assertiuē sed imprecatoriē dictā, et ad laudē ac benedictionē hominū refert, non Dei, cōtra aliorū interpretationē: sed scio quorsum tēdebat. Nos uerō cū ecclesia sancta asserimus eā uerē benedictā super oēs mulieres, imō inter oēs unā, quia sola ab antiquo maledictō perpetua benedictiōe p̄seruata in gratiam

gratiā benedicti fructus uentris sui et hunc sensum habuisse angelum et sanctam Elizabeth.

Concluse B. Thom. in 3. parte tū autoritate beati Iohannis Damasc. tū rationibus. B. uirginē ex purissimis et castissimis concepisse sanguinibus absque ulla seminis aut menstrui resolutione. Ipse autem ibi indignē atque impurē cōtrarium tētat defendere, idq; teneri posse absque ulla illibatissima uirginitatis et immaculatissimi partus iniuria. Quę opinio sua fœditate sagacibus naribus improbabilem sese ostentat.

Nouum quoq; illud quod cōiectat. B. uirginē illo quo cōcepit dominū tēpore fuisse annorū uiginti septem, aut ad minus uiginti quatuor, certū tamen esse quod ad minus erat decē et nouē ānorū. O certitudinē incertam, imō ô planē falsam. Nam scriptura aliam uocat, id est, puellā siue adolescentulam. Item chronographi contrā docent et sancti doctores contrā putant. Nā cum beata uirgo ex hoc mundo excedens, in cælum trāsierit anno etatis. 63. ut etiam corona. 63. numero Aue sunt pro his Maria, testatur quæ in eius laudem oratur et ut cre et historiat dicitur quod filio superstes uixerit annos quindecim, et reuelat planē sequitur cum concepit illum tunc fuisse circiter non ter annorum quatuordecim. Facit et contra hanc spernendā opinionem ipsa consuetudo, quoniam nisi maxima cogat necessitas puellæ nunquam ad eam etatem seruantur ut nubant. Faciunt et ipsæ leges quæ definiunt etatem nubilem esse annorum duodecim, communiter autem iusta etas foemina ad nubendum. 14. annorum aut 15. et circiter, censetur: quæ sit autem, 18. aut, 20. iam super=

superadulta putatur. Adde quod ad perfectionem huius partus non oportebat naturalem rationem considerare, cum hoc opus esset spiritus sancti.

ADhæc nec illud placuit quod negat eandem gloriosam uirginem mansisse apud Elizabeth donec illa pareret, tum quia contradicit omnium quos ego legi Doctorum existimationi, & communi hominum receptioni. Vide si placet Ambrosium Bernardum Bedā & alios, qui huius uiri opinioni aduersantur. Nam & in picturis ecclesiasticis contra legitur, Quod argumentū nō est omnino inefficax, ut Thomas rectè docet: tum uel maxime quia inurbanitas quædam & durities fuisset, et penè dixerim non sine contumelia, si cum dies partus immineret recessisset, ac propterea uisitationis officium non impleisset. Nam & propter hoc magis uenerat, scilicet ut tantum natale sua presentia honoraret. Ex quibus friuola redditur Caietani coniectura ad oppositum.

Offensus etiam sum uehementer quum legi ad illa uerba Angeli pariet autem filium, eius expositio nem sic dicentem, Pariet non emittet qualitercumq; sed pariet naturali opere materno per genitalia & c. Que uerba satis uidentur supernaturale opus excludere quo Christus ut sacri omnes Doctores docent & uniuersa recipit ecclesia, clausis pudoris claustris, sua uirtute egressus est, nullo nisu, nullo dolore, nullo deniq; matris opere, sicut Ezechielis uaticinio pronunciatum fuit. At hæc ab Erasmo tentata prius & à catholicis explorata sunt qui Virginem diligunt. Quare non debebat Cardinalis eorum partibus fauere qui sine causa recedebant

à com-

à communi omnium receptione.

Meditans reuerendissimus quomodo Iacobus frater domini esset, nihil magis quadrare inquit, ad Gal. 1. c. quam quod filius fuerit Ioseph ex alia uxore. Sed quod illi quadrat exhorret Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Thomas, Bernardus, & quicumque sancti & docti uiri, qui rectissime conieciarunt. B. Ioseph uirginem fuisse ut uirgo uirgini sociata immaculatissimo gaudeat coniugio, unde & dominus uirgo uirginum oriretur, qui & in cruce ipsam Virginem non nisi Virgini commendauit. Agnosce autem pie lector & hic solitam doctrinam inconstantiam. Sic enim ille aliquando scripsit, Valde rationi consentaneum est ut sanctus sponsus concedens sponsæ quod manente coniugio uirginitatem uouerit, ipse quoq; simul uirginitatē uoueat, pensata præsertim diuina prouidētia, quæ hoc inspirare ipsi Ioseph quasi debebat, ut Virgo uirginum uirginem quoq; comitem seruatoremq; sui haberet. Alioquin non fuisset plena gratia cui hæc gratia in suo cōiuge defuisset, quæ ipsa maxime secundum rectam rationem desiderare debebat. Hæc ille olim. Adde quod hic aperte contra scripturam ipse docet, quæ declarat hunc Iacobum Alphei filium fuisse & non Ioseph, sicut & ipsemet (ut magis mireris inconstantiam) fatetur & exponit. Adhæc si filius erat Iacobus ipsius Ioseph, certè mater eius fuit illa Maria quæ dicitur Alphei, quæ tūc uiuebat cum B. Virgo esset coniuncta Ioseph, sequitur ergo uel quod uno tempore Ioseph habuit duas uxores, uel quod cum priore diuortium fecerat, quæ quàm sint absurdissima & contumelia

3. p. q. 28.

art. ult.

Inconstātia

doctrinæ.

Ibidem.

Matth. 10.

Matth. 27.

Marc. 15.

tuneliosissima in Christum & Mariam & Ioseph, & alteram Mariam sanctam mulierem, uiderint uiri pii. **I**n tractatu suo de conceptione. B. Virginis, opto mihi ueritatis gratia benignum lectorem, & ipsius ueritatis amantem, nec addictum sectis, quoniam hoc in loco existimo illū aberrasse ualde infelicitur. Primū enim antequam rem ipsam ingrediatur, uolens Apostolicam sedem docere ac praeconare, quoniam modo determinare super hac quaestione posset, praemittit duas esse uias ad determinandum in religione Christiana res fidei, & alteram quidem ordinariam, Alteram uero extraordinariam. Et ordinariam dicit esse diuinā reuelationem, & hanc ponit triplicem, primā quae ex sacris scripturis & Apostolorum traditionibus accipitur, aliam quae facta sit Apostolicae sedi siue cum Synodo siue sine Synodo, & tertiam quae facta est sanctis Doctoribus his praecipue quorum uita & doctrina approbata sit ab ecclesia. Ait tamen hoc ultimum genus reuelationis non cogere quoniam ecclesia quae dicunt sancti probat ut probabilia non ut certō uera & ex necessitate credenda. Haec ille. Quo in loco primum miror docendi modum. Supponere enim uidetur sanctorum doctrinam esse diuinitus reuelatam, quod si esset, etiam certissime ueritatis esset. Nos autem credimus de Sanctis, & si in multis à Domino & à spiritu sancto directi fuerint ut uera loquerentur, tamen dimissos nonnunquam sibiipsis certō deprehendimus. Et idcirco in nonnullis non solum non probabilia dixisse, uerum etiam improbabilia ualde, imō certissime falsa. Nam saepenumero inter se dissentiunt, & opposita

opposita docent, & nonnunquam secum etiam non constat quiuis eorum. Probatur ergo ab ecclesia eorum doctrina non quia in quouis articulo uera sit aut probabilis, sed quia si spectetur in uniuersum, bona est & utilis, quia plurimas continet ueritates & rectas sacrarum scripturarum interpretationes ad confirmationem uerorum dogmatum & sanctorum praeceptorum Dei. Et quia hoc quoque in ea doctrina est, quod illi sincerè profitentur, nolle quicquam à se accipi quasi assertum, quod pugnet cum ueritate, sed cuncta quae dixerint subdunt examini & probationi sanctae ecclesiae. Haec autē protestatio quae ex animo fit, totam doctrinam reddit meritō probatam, cum alioqui maxima ex parte constet & ueram esse & utilem, & qua parte declinat à uero, ipsemet autor tali protestatione non uult illud cōtineri in sua doctrina. Verissimum ergo est quod sanctorum dicta uel scripta in se non sunt firmæ autoritatis, ut in singulis teneamur illis præbere assensum, nisi fortè ab ecclesia ita probata fuerint, ut iubeat & illa recipi, sicut de symbolo Athanasij, & de quibusdam alijs accepimus à maioribus. Hoc est ergo quod hic censui primum annotandum in hac doctrina, quod non satis eruditè docuit de sanctorum doctrinis, & quare & quantum probatae sint. Procedendo ergo ad alia profert aliam uiam decernendi extraordinariam, uidelicet à signis & miraculis. Sed hanc dicit esse periculosam & maxime cauendam, quia possent uideri miracula, nec tamē esse, quae proferuntur, tum quia Diabolus multa potest facere uera signa & nobis admiranda, tū uero quia sunt

Nota.

S etiam

etiam falsa signa per illusiones & praeſtigia. Denique quia signa data sunt infidelibus nõ ecclesiae, cui data est reuelatio prophetica & apostolica. Quocirca concludit his uerbis, vnde uia signorum & si est à domino data, Marci ultimo: propter infideles, & ab ecclesia approbata quo ad fidem personalem dicentis se esse missum à Deo, cap. cum ex iniuncto ext. de here. tamen nisi coram Romana ecclesia euidentissimè fieret uerum & indubitatum, non mirum sed miraculum, expressè ad testificandum hoc esse uerum, non deberet Romanus pontifex determinare aliquam fidei ambiguitatem, ex hac uia. Hec ille. Quae annotatione digna putauit, eò quòd perplexè: ceat & ad errores occasiones præbeat. Nõ est enim uisi una uia ad determinandũ ea quae fidei sunt. Hec autè reuelatio diuina est, ut ipse idem fatetur. Reuelatio uerò diuina qua instruitur pontifex non est absque debito tractatu, ne tentetur Deus. Debet enim informari pontifex humano more de ueritate, licet hoc nõ sufficeret, ut ait D. Thom. nisi spiritus tacitè ab errore illum in his quae ad fidem attinent præseruaret. Itaque si quid potest elici facillè de scripturis ad persuasionem per ipsas scripturas determinandum est, sicut & factũ fuit penè in omnes heresiarchas, qui uoluerunt scripturis inde collectis, succubere. Sic damnatè sunt hereses plurimae ut Montani, Arrii, Manichæi, Pelagij, Nestorij, Sabellij, Eutychetis & aliorum. Non enim opus habuit ecclesia miraculis ut huiusmodi damnaret, quae in apertas scripturas & sensum antiquum ecclesiae militabant:

tabant: quanquam propter infirmos non est dubitandum etiam ad confirmationem catholicae ueritatis, Deũ fecisse miracula in hereticos per sanctos uiros. Sed emergunt aliquando in ecclesia aliae quaestiones etiam inter catholicos, quae aut non habent scripturarum testimonium pro quauis parte, aut licet habeant, propter uariè opinantes, & rem non ualde apertam, non satis tamen apparet, & nihilominus imminet decidendi necessitas ad sedanda schismata & scandala. Quum ergo id accidit, non dubito, quòd præter ea quae de scripturis accipi possent in argumentum, possit pontifex ad determinandum alijs momentis impelli, puta à more diuturno ecclesiae, ut de baptismo paruulorum, quando fortè non de hoc sic aperte habetur testimoniũ à scripturis, ut nequeat aliqua tergiuersatione uitari. Item à reuelationibus etiam priuatim factis, seruis tamen & ancillis Christi, nec non à signis & miraculis. Quare Pius Pontifex primus illam tam magnam inter catholicos controuersiam de celebratione paschae determinauit motus proculdubio à spiritu sancto, & nihilominus reuelationem induxit factam Hermeti cuidam uiro sancto ab angelo Dei, cuius decisionis decretum adhuc manet his uerbis, Noffe uos uolumus quòd pascha domini die dominico annuis temporibus sit celebrandum. Istitis enim temporibus Hermes doctor fidei & scripturae effulsit inter nos. Et licet nos idem pascha à prædicto die celebraremus, quia tamen inde quidam dubitabant, ad corroborandas animas eorum eidem Hermeti angelus domini apparuit in habitu pa-

Dec. de cõf.
di. 3. Noffe.

Ibidē c. seq.

Nota pie le-
ctor.

floris & precepit ei: ut pascha domini die dominico ab omnibus celebraretur: Vnde & nos apostolica auctoritate institimus, omnes eadem seruare debere: quia & nos seruamus, nec debetis à capite quoquo modo discedere. Hæc Pius ille: quem postmodo sequutus sanctus Victor idem alio decreto confirmauit, & contumaces ferè omnes Asianos episcopos, quanuis etiam magna ueterum sanctorum pro se testimonia proferrent, subdidit anathemati. Extat enim adhuc exemplum epistolæ cuiusdam Polycratis, qui non acquiescens Romano Pontifici induxit gloriosos martyres Traseam, Sagarem, Papium, Melitonem, Polycarpum beati Ioannis apostoli discipulum, Philippum item illum diaconum in scripturis tantopere commendatum cum filiabus prophetissis. Sed uicit diuina ueritas tandem, quæ in his nunquam sedem illam apostolicam deseruit. B. etiam Petrus diuina & particulari reuelatione certior factus fuit de abolitis ceremonijs legis, ut potuerit animosè postmodo de his decernere. Nec nos laetet & demones admiranda facere quæ possint uideri miracula, ac præterea esse præstigia quibus facile falli possent privati homines & incauti. Verum non est hoc putandum de ecclesia sancta Dei propter assistentiam sancti spiritus ibi particularem, quia eiusmodi res pertinent ad uniuersalem ecclesiam. Alioqui potest etiam homo quilibet falli in scripturarum interpretatione, & tamen si pontifex in decisione aliqua certo modo interpretatur scripturam, & illum esse sensum spiritus sancti certa sanctione determinet,

cui

cui dubium quòd omnes tenemur illum sensum recipere? At quamobrem hoc? nisi propter internam spiritus sancti inspirationem ac directionem & præseruationem ab errore? In hoc enim est neruus determinationis ecclesie in rebus fidei uidelicet interna & inuisibilis inspiratio spiritus sancti. Vnde & Caiphæ legitur prophetaisse cum dixit, Expediit ut unus homo morlatur pro populo & c. non enim hoc à scripturarum scrutatione accepit, nec à signis aut miraculis, sed à spiritu sancto, ut testatur scriptura, alioqui ut quàmmaximè interretur à scripturis pontifex, semper posset ab aduersarijs excipi, quòd aliter intelligantur scripture, ut semper heretici obiecerunt. Quamobrem & interpretatio scripturarum sub clauē scientiæ continetur quæ Petri est. Nam & his uerbis Pelagius damnatus est. Quicumque paruulos recentes ab uteris matrum nihil ex Adam trahere originalis peccati quòd lauacro regenerationis expietur, dixerit, anathema sit, quoniam non aliter intelligendum est quòd ait Apostolus, Per unum hominem intrauit peccatum in hunc mundum, & per peccatum mors. Vbi uides acute lector quòd Pontifex non solum damnat Pelagianam heresim, uerum etiam Pelagianum sensum in ea scriptura. Quòd uerò ait Caietanus, signa non sunt data fidelibus, sed infidelibus, nihil ad rem: Nam si propterea negat in Ecclesia Dei signa esse à Deo uera, ad eius utilitatem, error est euident, qui & latè patet: Nam hoc est inter dona spiritus sancti Ecclesie data, ut testatur Apostolus. Quòd uerò Pontifex

Ad Cor. &
ad Eph.

S 3 non

Ad Heb. 2.

non posset moueri à signis ad determinandum aliquid, etiam improbabiler dicitur: non enim solum ad plantationem, uerum etiam ad confirmationem & corroboracionem fidei signa dantur, ut etiam docent scripturae, & res ipsa, quae in manifesto est. Nam sicut ueritas euangelica in articulis principalibus, miraculis confirmata est, sic etiam & quae ex ipsis articulis dependent, si opus sit ea determinare, non est incongruum, à signis etiam eorum ueritatem accipere. Quod satis patet ab exemplo Petri, qui etiam post acceptam spiritum sanctum, cum adhuc ignoraret cessationem legalium, signo de caelo instructus fuit, ostenso sibi de sursum descendente limbo pleno animalium immundorum, nec tamen illud signum fuit in conspectu ecclesiae, sed illi datum, quam esset fidelis, ad informationem eius articuli, qui adhuc fide non erat cognitus & receptus, uidelicet de cessatione legalium: quod postmodo decisum fuit in concilio Seniorum, Petro ipso hanc ueritatem cōestante, & reliquo approbato concilio, nec fuit dictum ab ijs qui repugnabant, Faciat Deus signum istud euidentem coram ecclesiā: nec enim uia quam dicit ille ordinariam esse de scripturis, semper est sufficiens & idonea ad pacandum multitudinem imperitam, imò neque ad compescendos doctos & sapientes, quoties ex omni parte probabiliter disputatur sicut in hoc articulo: nec ista miraculorum uia est extraordinaria dicenda, quam ut uidimus interduum res ipsa exigit, & dominus ipse illam sapenu-

mero

Act. 10.

Act. 15.

mero offert. Tunc extraordinaria uerè esset, quando à nobis sine necessitate quereretur, & sic extorqueretur à Deo, Alioquin ob incredulitatem multorum in primitiua ecclesia, sicut legimus, orauerunt sancti Deum, ut extenderet ille manus suas ad signa & prodigia, & impetrarunt. Non igitur sunt signa in huiusmodi spernenda. Quin (ut fertur) sanctitas Parthistorum etiam à signis adducta est & confirmata, ad finiendam sententiam istam immaculate conceptionis, super qua quanto magis magisque quis cogitare uoluerit absque affectione sectarum & proteruita, diligentius perscrutando scripturas, & subtilius rationes expendendo, profecto tanto magis ibi accesserit atque adhaeserit. Quod ego in memetipso experientia probaui, & probatum in multis cognoui. Sed quidam duri nimis, oculos à ueritate auertunt: quidam uerò, tanquam ad rem non pertineat, inutilem huius rei indagacionem putant: contra quos satis in proprio tractatu de immaculatata conceptione differui, Nunc ad propositum rediens, quod dicitur, signa non sunt data fidelibus sed infidelibus, uerè dictum est, circa ea quae iam ex fide constant. Fidelis enim non indiget informari signis, ut eius rei fidem accipiat quam iam credit. Infidelibus ergo data sunt signa, id est, non credentibus, in quorum numero sunt & ij qui aliquid nondum receperunt ex fide, sicut accidit multis in hoc articulo. Propter eos igitur qui hunc articulum non recipiunt, non mirum esset neque extraordinarium si faceret dominus

S 4 Deus

Inconstantia
doctrinae

Deus etiam noua signa quibus isti persuaderentur, cum quod pertinet ad hunc articulum infideles existimentur, licet absque haeresis ulla nota, cum ecclesia illos adhuc non coegerit. Quocirca non probō, imō confidenter improbo quod ipse Caietanus subiecit sibi metipso non constans. Ait enim, Non deberet Romanus Pontifex determinare aliquam fidei ambiguitatem ex hac uia uidelicet signorum. Et ratio est, quia habemus à Deo ordinariam uiam creatorum fidei, intantum ut si angelus de caelo opus positum huius ordinariae uiae diceret non esset ei credendum, ut Apostolus dicit ad Galatas primo. Haec ille. Vbi uide lapsus. Primum enim statuit esse questionem hanc (si modo quæstio iam dici potest) in fide ambiguam. Et addit non esse determinandam per uiam miraculorum, ut pote extraordinariam, et adducit rationē, quæ est, quia potest determinari per uiam ordinariā quod nō est aliud dicere, quam quod potest euidenter ostendi per decreta fidei altera quæstionis pars. At hoc est contra ipsummet, qui iam posuit quæstionē ambiguam, imō sequenti capite sui tractatus confitetur etiam istam opinionem quæ dicit. B. uirginem præsertim tam ab ea macula sicut cōmuniter intelligitur à doctis, qui hanc domine prærogatiuam defendunt et probant, nullo modo esse contra scripturam aut contra ullam ecclesie determinationem. Ergo nihil obstat quin posset hæc ueritas (ut putamus) miraculis confirmari, quoniam uiam admittere debet Caietanus quod Angelus Dei posset in ueritate unam quamlibet partem quæstionis dicere

cere ueram et uerè, et similiter posset miraculis comprobari. At Paulus ad Galatas, in eos loquebatur qui contra quam scripturæ manifestè habebant (cum iam essent apud ecclesiam manifestate in iam dicto concilio) doctrinam reprobam recipiebant à falsis apostolis, quod latius ibi patet, unde nullo modo facit ad rem propositam id quod inducit ex Paulo, si angelus de caelo etc. Fatendum est enim quod contra rem aliquam semel determinatam et certam redditam in ecclesia, non est recipienda aliqua (quæuis angelicæ) reuelatio, quæ non possit esse nisi mendacium angelorum nigrorum, neque quæuis signa attendenda quæ non possent esse nisi falsa. At quod hæc sententia de immaculata conceptione quam Romana ecclesia recepit, et solenniter iam tanto tempore celebravit, et quæ ab initio ex diuina reuelatione dicitur introducta et pro qua (ut fertur à pijs) plurima facta sunt signa, et quam tot ecclesie et prouinciæ, atque præclaræ doctorum uniuersitates probauerunt, et iam serè omnes pij complectuntur, sit nihilominus contra ecclesie determinationem, sicut quidam nouus magister ausus est scribere, impudentissime atque arrogantissime dicitur, etiam contra Caietani doctrinam, qui hac parte à ueritate coactus contrariū tam manifestè docuit et definiuit: non enim ualuit eoque zelus in illo, ut perturbaret in hoc scientiā. Concludo ergo iam in proposito articulo, quod pontifex et ecclesia posset facillè huic quæstioni finem statuere, determinando tum à scripturis quarum ueram rescire interpretationem occulta Dei reuelatione

Notatur hic
arrogantia
cuiusdam.

S i posset

posset, tum à rationibus multis, quibus certè probabilif
sima hæc sententia facta est, tum à signis cum antiquis
tum nouis confirmata, tum reuelationibus seruatori &
ancillarum Christi. Deniq; fulciri & à mira Dei prou-
dentia quæ à multis anteactis annis ecclesiam suam in
hoc instruxit, ut facillè illam quodam modo probauerit
nisi uolumus, o fratres, nimium proteruire. Quod Deus
& Dominus noster, & immaculatissima mater eius &
nostra dignetur auertere.

Sed pergamus nunc & discutiamus quod sequitur ex
Caietano, Ait enim. Accedit adhuc, quod miracula
quæ ab ecclesia suscipiuntur in canonizatione sancto-
rum, quæ tamen maximè autentica sunt, quum humano
testimonio innitantur, eorum scilicet qui testantur, non
omnino certa sunt: quoniam scriptum est, omnis homo
mendax, licet sint certa more humano. Fidei autem Chri-
stiane certitudo non humano more certa esse debet, sed
infallibile debet habere testimonium, quale nullus homo
sed solus Deus prestare potest. Vnde & Petrus Apo-
stolus cælestis uocis à se audita proprio testimonio tan-
quam humano utens, subiungit. Et habemus firmiorem
Propheticum sermonem, subiungendo quod non uolun-
tate humana Prophetia allata est. Diuino ergo testimo-
nio non humano, certitudo haberi debet in decernendo
iudicialiter res fidei. Hæc ille, quæ similiter animadu-
ersione digna sunt. Nam in canonizatione sanctorum licet
ecclesia inquirat per hominum testimonia de sanctitate
uite, & idcirco inter alia, præsertim miracula proponā-
tur, quæ attestantur sanctitati eius cuius canonizatio que-
ritur,

ritur, non tamen canonizationis sententia ferri solet su-
per ipsis miraculis, ut quæcumq; afferuntur uera sint,
sed sententia fertur super hominis sanctitate quam o-
mnes recipere debemus. Itaq; non est necesse quod o-
mnia miracula quæ sunt in testimonium allata pro san-
ctitate cuiusquam recipiantur, ut omnino credenda ex
fide, nisi etiam super illis similis pronunciaretur senten-
tia. Verum pro certa fide canonizationis sanctorum par-
ticulari tractatu ea me puto disseruisse, ut planè osten-
derim nõ proteruis, quàm falsus in hac re Caietanus, &
quàm manifestè contra Thomæ doctrinam, & hic &
alibi imprudentè tamen docuerit. Nunc ad rem redeo.

Miratus etiam sum quod producat etiam illud ex
Petro. Et habemus firmiorem Propheticum ser-
monem &c. Ut sic ostendat quod testimonium suum
proprie auditionis uocis paterne, utpote humanum, te-
stimonium non erat firmum, sicut Prophetici scriptura-
rum sermones. Nescio enim quomodo hoc inducat, ad
rem propositã, si enim fortè uoluit quod illud Petri te-
stimonium non sit certum diuina certitudine, sed more
humano, iam sequeretur quod non teneremur credere
illud ex fide, quod est falsissimum & horribile, cum sit
in scripturis authenticum: nam Matthæus Marcus &
Lucas eius meminerunt in dè & Ioannes ipse. Simul-
tem dixerit quod non sit recipiendum tanquam uer-
bum diuinum quatenus à Petro scriptum fuit, habet
hoc dictum quæstionem, & ad hominem, & simplici-
ter. Ad hominem quidem, quia ipse dixit quod sola ab
Apostolis scripta habent auctoritatem scripturæ, uel
quæ

quæ ab eis probata fuerint, Quia ipsi soli habuerunt auctoritatem cōdēdi scripturas à domino. Quomodo ergo potest dicere quòd hæc Petri scriptura, etiā in hoc, sit uelut humanum testimonium accipienda, cum et Ioannes testificans audeat dicere, Et scimus quia eius testimonium uerū est. Simpliciter autem, quia non est putandum re uera minus esse canonicam, hanc Petri scripturam, quàm quodlibet Euangelium, itaq; opus est in hac re consideratione ut atrectemus uerum rei fundamētū, et ne uacillemus. Dicimus ergo, quòd ut sit ali-

Nota quæ multi non attendunt.

quòd scriptū id est scriptura sancta summæ et irrefragabilis auctoritatis duo requiratur. Vnum quòd habeat ueritatem ipsam, alterum quòd dominus uoluerit illam scripturam fide recipi ab unoquoq; qui profiteatur se membrum esse ecclesiæ. Sunt enim aliquæ ueritates proculdubio de Deo in quibusdam scripturis, quæ in seipsis, non sunt minus ueritates, quàm plurimæ quæ in scripturis parent: Et tamen quoniam non sunt receptæ ab ecclesia in hunc gradum, neq; propositæ nobis ut credendæ, non obligamur credere illis, licet duri sint et proterui nimis interdum, qui etiam his non decommo-
dant fidem, uerbi gratia. Est historia de Beate Virginis assumptione in coelū: testatur enim, B. Dionysius, qui etiam narrat quomodo Dei mater in sua morte habuit omnes Apostolos qui tunc uiuebant presentes, et alios plures domini discipulos, qui conuenerunt ad illam, et laudauerunt pariter, quasi stelle duodecim coronantes eam suis mirificis prerogatiuis. Et meminit Hierothei cuiusdam, quem post Aposto-

los

los exulit summa laude. Hæc scriptura fortè non est minus uera quàm quelibet alia, quæ enarrat alia quædam de gloriosa Virgine, ut quod filium pepererit et reclinauerit eum in præsepio. Et quanquam ita uerè sit, non tamen ista scriptura est firmæ auctoritatis, ut qui eam neget, negare credatur aliquid ad fidem pertinens. Id uerò quamobrem? nunquid quia scripsit Dionysius qui non erat Apostolus? Non, alioqui scripturæ Lucæ et Marci non essent authenticæ, quia illas non scripserunt Apostoli. Nunquid ergo quia non constat ab Apostolis esse probatæ? nec id quidem, tum quia de actis Apostolorum non constat nobis in scripturis ea probata fuisse ab Apostolis, quæ tamen habentur, ut authentica scripta: Tum uerò quia ipsemet Petrus de scriptura sua, (quanquam ipse certissimo sciret esse illam certissimæ ueritatis) fatetur quòd non erat adhuc firmæ auctoritatis cum diceret, Et habemus firmiorem propheticum sermonem etc. Nota lector acute et hinc uide, quòd cogimur dicere, quòd ad hoc ut scriptura sit sancta, id est, firmæ auctoritatis: non satis est ut contineat ueritatem, uel, ut ab hoc uel ab hoc fuerit scripta: quia non Apostolis tantum est datum scribere, et memoria proderet gesta domini: et alia quæ fide recipienda sunt, sed hoc amplius exigitur, scilicet ut talis scriptura canonizetur ab ecclesia (quod plerunq; non statim facit) ut scripta est: quia prius uult Dei prouidentia scripturam talem diffamari, et quasi tacito quodam consensu probari à ueris dominis Dei, donec ultimam ab ecclesia recipiat probationem.

Nota,

Nota bone lector uersam doctrinam hanc.

neq;

nem, et iussum, ut ab omnibus recipiatur. Itaque de hac scriptura Petri ita censendum est, ut si quis putaret illam modo non esse eiusdem firmitatis, cuius erat et est quilibet scripturarum sermo propheticus quantumvis receptus, et probatus in scripturis, falsus esset et anathema esset. Idque est, quia haec scriptura aequè ut aliae recepta probataque iam olim fuit ab ecclesia, ut uerè sancta et ab omnibus, ut talis accipienda, praecepta. Et cum hoc etiam constituendum est, quod antequam scripturam hanc probaret ecclesia, tametsi uera non minus esset (non enim quia probata fuit, ideo uera facta est, sed quia et utilis ideo probata) non tamen erat eiusdem firmitatis ad faciendam fidem, cuius erant antiquae scripturae. Nec enim quaecumque dicebat Petrus, aut scribebat, erant indubitatae fidei. Sicut nec quaecumque agebat recta erant, et ad ueritatem Euangelij congruentia, ut patet uel ex eo quod iure reprehensus est à Paulo. Sed illud demum erat certae atque exploratae coepertaeque ueritatis quod ipse sedens in cathedra, ac de cathedra docens, ut pastor uniuersalis, tale esse et pro tali debere accipi declarabat: sicut fertur quod approbauit euangelium Marci postquam iam euulgatum fuit, iussitque in ecclesia legi. Quod non fecit de sua Epistola hac ab initio, ut seruaret modestiam, et infirmis in fide succurreret, qui indigent ut ueritas fidei etiam humano quodam modo habeat prius argumenta ueritatis, inter quae est temporis aliqua diuturnitas. Sic enim de Iudae epistola scripsit Hieronymus quod autoritate uetustate et usu meruit, ut tandem sit inter scripturas sanctas computata. Nam

ad Gal. 2.

quadam

quadam dei prouidentia fit ut ueritas uires suas in dies accipiat: propter quod recte dixit quidam, ueritas est filia temporis. Ex disputatis igitur iam assequimur, quod quotiens aliquid ab Ecclesia determinatur quanquam humano more illa ueritate uestiget (nam sic Deus uult: non enim tentari patitur: nec uult facere assidue patentia miracula, ut det locum merito fidei) non tamen dici potest humano testimonio principaliter ipsam innisana esse, ut ideo sit illud recipiendum quod statuit tanquam certum humano more (ut more huius doctoris loquar) sed proculdubio ut diuinum uerbum, ex oraculo spiritus sancti proditum. Tantum enim abest in huiusmodi, ut uelit Deus in pura reuelatione ecclesiam suam, imitari, quum huiusmodi deciduntur quae ad uniuersalem ecclesiam attinent et fidem, ut contra potius, uelit rem prius humano modo inquiri: Et cum fecerint quod in se est, id ad quorum cognitionem et iudicium ista pertinent, tunc Deus supplere dignatur ex alto, quod deest humanis uiribus. Sic enim fecerunt Apostoli ab initio, quanquam pleni essent spiritu sancto cum liberarent gentes à Ceremonijs legis. Primo enim congregarunt primores ecclesiae (ut ait scriptura) Conuenerunt Apostoli et seniores, ut uiderent de uerbo hoc. Deinde legitur quod magna inquisitio facta est hanc circa rem. Denique scripta est et missa decisio Synodi in hunc modum. Visum est Spiritui sancto et nobis. Et iuxta hanc formam allecta sunt alia concilia, et humano more factae sunt disceptationes: quibus tamen spiritus sanctus astitit, ne quid posset erroris

humanitas

humānitus contingere. Non ergo quia ex humanis argu-
 gumentis inquiritur ueritas, minus autoritatis habet
 quod in decisione & definitione collectum est: quia cer-
 tissime credenda est assistentia dei, ne ulla humana siue
 ignorantia siue nequitia fallatur ecclesia sua, cui promi-
 sit in huiusmodi ueritatem. Alioquin si aliter diceremus
 omnia statuta conciliorū corruerent. Et ob istam gratiā
 non probo collectionem postremā, quam facit, his uer-
 bis. Ex dictis patet non solum decernendi uia duplex,
 sed & modus duplex quo credendum esse decerni po-
 test. Nam quaedam decernuntur credenda, tanquam ne-
 cessariō credenda, ita quōd cōtrarium sentiens est hē-
 reticus, quaedam uerō tanquam probabiliter & piē cre-
 denda, ita quōd cōtrarium sentiens non est hēreticus,
 ut de assumptione Beatæ uirginis cum corpore, & san-
 ctificatione eius in utero matris, & alijs huiusmodi,
 que communis ecclesiæ pietas probabiliter credit. Ra-
 tio autem quare omnis uia, tā ordinaria quā extraor-
 dinaria decernendi ea quæ sunt fidei, solā reuelatio di-
 uina est, in promptu est, quia scilicet ea quæ sunt fidei,
 lumen humane mentis excedunt, & ex solo diuine uo-
 lūtatis beneplacito dependēt huiusmodi singularia. Scri-
 ptum est autem, Quæ sunt hominis nemo nouit nisi spī-
 ritus hominis, Et quæ sunt dei, nemo nouit nisi spīritus
 dei, & cui uoluerit spīritus reuelare. Hæc illæ. Sed falli-
 tur in eo primum quōd distinguit modum decernēdi du-
 plicem à uia duplici: quia (ut iam dixi, imo ipsemet di-
 cit) una sola est ratio decernendi, uidelicet diuina reue-
 latio: cui soli primum ecclesia sancta inuititur propter
 promissio.

promissionem dei. Hæc autem reuelatio sit multis modis
 quos nouit deus, & credenda est sine dubitatione facta
 quoties legitime facta est decisio ac determinatio. Nec
 obstat quod ait de assumptione Beatæ Virginis ac san-
 ctificatione, quas si quis non credat (ut ille inquit) non
 erit hēreticus: non obstat inquam, quia non apparēt cir-
 ca hæc ulla determinationes expressæ & præcepta fidei
 data ab ecclesia: sed solum quidam tacitus & diuturnus
 consensus. Et idē qui hæc negaret non auderem dicere
 illum non esse hēreticum, quanquam ecclesia fortē non
 condemnaret, ut hēreticum: non enim sequitur, non ha-
 betur ab ecclesia ut hēreticus, ergo non est hēreticus.
 Nec tamen ecclesia pateretur eos qui sic dicerēt, quum
 presumptuosē & scandalosē hoc facerent, & schima-
 ticē contra communem piorum sententiam, & Ecclesiæ
 tacitum consensum & solennes celebritates. Si tamen Ec-
 clesia hæc iam tacitē recepta expressē probaret legiti-
 mē determinando, sicut posset, non est dubitandum quod
 omnes teneremur ea credere, & non credentes manife-
 stē essent hēretici: quia hæc posset facillē Ecclesia deter-
 minare, quoniam hæc ueritates possent erui de scripturis
 sanctis: quarū certa interpretatio in huiusmodi, ipsius
 sanctæ Ecclesiæ est. Posset enim & hæc sententiā de im-
 maculatā conceptione determinari, ut ipsemet Caieta-
 nus alibi fatetur, post cuius determinationem si quis nō
 crederet ut ipse fatetur parum tamē sibi cōstans hēreti-
 cus esset, ut patet etiam ab Extrauagante, Graue nimis, 27. art. 2.
 ubi, idē non censeri hēreticum qui non tenet hanc par-
 tem immaculatæ conceptionis, Papa inquit, quia hoc à doctrina.

T

Rom.

Rom. ecclesia non est decifum, satis inuens, quod si decifum esset, hæresis crimine teneretur qui aliter sentiret. Postremò quod ait, in omni uia ratio decernedi est reuelatio diuina, uerissimum est. At hoc pro nobis militat, quoniam diuina reuelatio infallibilem habet ueritatem, quam tenemur omnes amplecti. Et hæc satis circa proximum.

de concep. Virgi.

Circa tractatum igitur, Quod primò concludit huius questionis neutram partem necessario esse credendam, tanquam explicitè in scripturis contentam, non contradico. Et quòd etiam declarat, quòd esset hæreticum si quis diceret, B. virginem sic fuisse immunem ab hoc peccato, eiusq; reatibus, ut non solum non habuerit illud, sed nec habere debuerit secundum suæ naturæ conditionem, uerissimum est. Sed nemo catholicus hoc defendit, hæc est enim positio nostra, quòd, B. Virgo licet ut Adæ filia debuerit illud peccatum, & maculam, & iram Dei, & seruitutem Diaboli, & peccati contrahere, tamen præueniente gratia Dei ex meritis Christi, ab eo peccato ac reatibus eius præseruata fuit. Quòd uero hanc positionem ipsemet fateatur non esse hæreticam, ut rem certissimam accipimus, & ut debitam. Nihil enim hic est periculi, Quòd autem non satis explicauerit hanc ueritatem, nõ est hic locus retegere, De hoc enim in proprio tractatu satis differimus, & substinemus, Diuam ipsam Virginem singulari priuilegio seruata fuisse ab omni reatu ac pœnis, quæ ex eo peccato sunt consecutæ, tam in anima quam in carne, præter eas pœnas quæ relinquuntur ad exercitium & meritum, quas dignatus est in

est in se Dominus etiam sine sua culpa assumere, ad ipsam culpam puniendam delendamq; in semetipso. Nã huiusmodi pœnas tantò magis decebat illam substinere, quanto etiam decebat magis conformari filio suo, per quem erat liberata à culpa illa. Nam etiam nos qui à peccato illo liberamur, non tamen à pœnis erudimur ut conformemur Christo, quia (ut præclare docet Aug.) in exercitium nobis ac meritum conuertuntur, quanquã nobis etiam concupiscentia, & aliq; indecentes pœnæ relictae sunt, quæ nec filium Dei, nec matrem quouis modo decebant quàm totam pulchram, & iterum atq; iterum totam pulchram, exhibet mihi scriptura sancta, De quo latius loco suo.

Post hoc autem de probabilitate opinionum disserentem Caietanum, & suam ipsorum præferentem nostræ, quæ re uera Ecclesiæ sententia dici potest, uideo tãto miraculo hominem tam passim ac tam grauitè aberrare, ut mirer non tam errores ipsos quàm audaciam, cum aduersus omnes Ecclesiast. & uniuersitates etiam cum contumelia, nõ iam quasi disputator, sed ut censor pronunciauerit: quæ dum expono, quæso nullus irrite tur, donec uiderit fortissimè comprobata quæ dico.

¶ Summam totius probabilitatis opinionis ipsorũ constituens in autoritate doctorum atq; Sanctorum, ut nos exterreat, quindecim eligit, quorum sententias in nos obiectat. Et primo Augustinum sic dicentem, Adam est mortuus propter peccatum, Maria ex Adam est mortua propter peccatum. Caro autem domini ex Maria mortua est propter delenda peccata, Hæc ille: ubi nota

Aug. super
psalmi. 34.

primum bone lector, quod illum locum non fideliter citat. Non enim ait Augustinus, Maria mortua est propter peccatum, sed dicit, propter peccatum Adæ, quod nemo negat. Si enim non peccasset Adam, nec illa nec ullus hominum fuisset mortuus: neque enim propterea quod præseruata fuit à peccato, debuit à morte præseruari, quæ uenit à peccato, imò (ut diximus) tantò magis debuit illa mortem participare, quantò magis debuit illi conformari, qui ut eam præseruaret gustauit mortem, cùm illa esset eius nobilissimum membrum prædestinatum. Itaque primus hic ex Augustino locus nihil pro illis. Secundo profert eundem doctorem qui discrimen hoc ponit inter Christum et uirginem, quod illa habuit carnem peccati, non autem ille. Sed neque hic locus rectè intelligentibus aliud probat, nisi quod beata uirgo secundum carnem continetur naturaliter in ea massa peccato obnoxia, quoniam processit ex semine quod nequam de Christo dici potest, sed quid hoc obstat præseruationi eiusdem à peccati macula, ab ira Dei et seruitute peccati: nunquid et nos etià post baptismum per quæ liberamur à peccato non dicimur adhuc caro peccati? Quod uerò non intellexerit Aug. per carnem peccati carnem actum habentem peccatum, manifestum est per id quod ibidem ait, Et quid incoquinatius illo utero uirginis? Quia et ipsemet Caietanus hoc ipsum docuerat paulò antè quam manifestissime. Quocirca magnopere mirandum quod sic pugnet quasi aërem uerberans. Et cur non tractauit quæ ex Augustino habetur pro. B. uirginis summa innocentia, tam præclara ac tam famigerata sententia

tia

tia? Excepta uirgo Maria (Augustinus inquit) de qua propter honorem domini nullam prorsus cum de peccatis agitur uolo habere questionem. Iam enim scimus quod ei plus gratiæ collatum fuit ad peccatum omni parte uincendum, quæ illum concipere et parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hæc ille, quibus nescio quid ualeat dici potètius pro perfecta puritate Mariæ ab omnilabe. Nò enim obstat quod isti respondet, ibi loqui Augustinum de actualibus peccatis tantum, quomò de hoc erat questio ibi cùm Pelagio, ut ait, nã re uera principalis questio cùm Pelagio de originali peccato erat: de actuali uerò incideter, et propter originale: hoc enim est quod uolebat extorquere hæreticus ille, scilicet, nullum esse originale peccatum, et naturam nostram ex Adæ peccato nò esse corruptam, còtra quæ August. magno spiritu inuectus multa ædidi uolumina: et singulariter illum, ubi est præcitata sententia, ut uel solo ipso titulo patere potest, qui de natura et gratia inscribitur, ut igitur eius libri argumentum breuiter habeas, et huius loci ueram simul intelligentiam capias, attende: Scripserat Pelagius librum hæreticorum more, callidè: in quo uideri poterat imperitis, probare gratiam Christi, quæ tamè re uera destruebat: Aug. ergo id tandè còperies ut sagax, in eo libro primò subdolè disputantem hominem à se deprehensum detegit, quod re uera Christi gratiæ impugnet, et naturam ac liberum arbitrium statueret. unde ait, Iam nunc uidete quomodo humanam naturam tanquam omnino sine ullo uitio sit conatur ostendere. Post hæc argumenta ipsius Pelagij subnectit, et inter cetera

T 3 posuit

posuit illud, quoniam in scripturis multi laudabantur ut iusti, inter quos etiam ponebat beatam uirginem, dicens necessarium esse Christianæ pietati hoc fateri de illa, uidelicet omnino illam absque ullo fuisse peccato, uersaliter enim intelligebat Pelagius, cum de ceteris sanctis quos de scripturis producebat, tum uel maxime de beata uirgine, quod omnino à peccato essent immunes, alioqui sitantum de actuali locutus fuisset, nihil pro suo dogmate conclusisset. Ponebat ergo immunitatem ab actuali peccato in sanctis, ut concluderet nullum fuisse originale, eò quod sciret, hæc esse catholicorum doctrinam, quod quicumque non haberet actuale, nec habuisset originale. Et hoc obiecit Iulianus quoque in Augustinum, qui cum sumeret multos fuisse iustos & sine actuali, uidebatur iam satis obtinuisse nullum quoque fuisse originale. Quocirca eleganter hic respondens Augustinus, primum excipit gloriosam uirginem, de qua ipse facile omnem à peccato immunitatem fatetur, quoniam de illa non uult questionem habere ullam, cum agitur de peccatis. Sed ne ob hoc Pelagius uideretur obtinuisse pro naturæ integritate & contra gratiam, admisit acutus doctor ut argumenti excluderet efficaciam, causam huius perfectæ puritatis in uirgine, uidelicet, quod non illud contigit beatæ uirgini ex natura, sed ex gratia. Summam & rationem gratiæ subdens, dixit, propter honorem domini, & neruum rationis atroxens, adiecit, quia illum meruit concipere & parere quem constat nullam habuisse peccatum. Et propterea quantum attinet ad uirginem argumento satisfecit amplissime. De

Nota hæc le
stor.

alij; uerò sanctis respondens, primò id negat quod cauerunt actuali peccato, & facile respondet scripturis quæ aliud porrigere uidebantur, deinde etiam in hoc ipso uolens à contentione discedere, respondet non per hoc concludi naturam fuisse integram & non collapsam, quoniam quicumque iusti fuerunt quantacumque iustitia fulserint, per gratiam Christi hoc acceperunt, & non natura, qua inspecta sumus omnes peccatores, quamobrem hæc tandem uerba subiecit, Neque illud nimis curo, utrum fuerint hic aliqui, uel sint, uel esse possint, qui perfectam cui nihil addendum esset habuerunt uel habeant uel habituri sint charitatem, (ipsa est enim uerissima, plenissima, perfectissima iustitia) quoniam quod uoluntate hominis adiuta per gratiam fieri possit confiteor & defendo: quando, uel ubi, uel in quo fiat, nimis certare non debeo. hæc Aug. Ex quibus manifestè patet quod Aug non contendeat nisi pro gratia Christi, per quam reparatur natura uitiata, unde omnes natura subiectos illi peccato existimauit, ut etiam actualiter peccarent aliquando, à quo tamen morbo manifestè excipit Mariam. Sed & illam propter domini gratiam, pro qua certabat, & ut cõcedamus quod Augustinus ibi ageret cum Pelagio de peccatis actualibus quod falsum est, tamen quoniam, ut dixi, incidenter de illis tractabatur, quia propria quæstio de originali erat, in ea tamen Augustini sententia ex ipsis uerbis patet extensum sermonem ad omne peccatum, dixit enim indefinitè, cum de peccatis agitur, non dixit, cum de actualibus agitur, neque dixit, cum de peccatis agitur, de quibus nunc

T 4 sermo

sermo digressionis est, (quanquam re uera de originali principaliter sermo esset) & considera conclusionem uniuersalem, Nullam (inquit) prorsus uolo habere questionem. O piam, o plenam omni ueritate sententiam, qua non solum ab omni peccato uindicatur beata uirgo, sed & ab omni questione absoluitur quum agitur de peccatis, ut per hoc absoluitur & ab originali, & à reliquijs eius, quæ sunt fomes, ignorantia, error, corruptio corporis, expectatio resurrectionis uniuersalis, & si qua sunt alia, quæ non decuerint Dei matrem propter honorem domini. Hæc autem omnia pater ille sanctissimus ac doctissimus proculdubio diuino spiritu afflatus, paucis illis uerbis perstrinxit: & aduerte queso, quam confidenter dixit, Scimus quod plus gratiæ ei collatum est &c. non dixit credo, aut opinor, nec dixit scio ego, sed scimus inquit sicut qui dixit, Et scimus quia uerum est testimonium eius, ut & rei certitudinem, et notam fidelibus significaret. O fidelem sermonem & omni acceptione dignum, & nota unde se hoc scire asserat Augustinus, quia inquit concipere & parere meruit illum, quem constat nullum habuisse peccatum. Nota uerba, de Christo ait, quem constat nullum habuisse peccatum, quod dictum omne peccatū proculdubio excludit, ut in hoc uis ipsa rationis consistat, ideo nolo questionem habere ullam prorsus de matre cum agitur de peccatis, id est, tam de originali quam de actuali, quia illum & concipere & parere meruit quem constat nec actuale nec originale contraxisse, & pondera rationis neruum, propter honorem domini ait,

Si enim

Si enim est honor domini, seruatum fuisset ab actuali, cur non & maior honor si hoc etiam ab originali dicamus? Verum negant quidam hoc cedere in honorem domini. Quod si imperitè hoc dicant, non rem dignam dicimus disputatione, non enim sunt dociles: si proteruè longè minus. Nimis enim per se apertum est, quod si saluare est honorificum saluatori, etiam magis saluare, magis honorificum, cum proponitur persona digna & capax maioris salutis. Si quis autem Mariam Dei matrem & filiam primam e ductā de fortissima costa uiri & sponsi sui, ac per hoc sponsam primam neget omni genere salutis dignam, quæ ipsum sibi & omnibus salutem peperit, ualeat, & emat unguentum & collyrium sibi, ut uideat in meridie.

Postremo si uera est illa regula ueterum, quam Augustinus probat, quod quicumque actualiter non peccauit nec sub originali fuit, ita ut etiam de Christo dicat, peccatum fecisset si paruulus habuisset, profecto sequitur cum ponatur. B. Virgo ab actuali immunis, quod etiam fuerit ab originali, cuius argumenti uim sentiens Gregorius de Arim. minus pie in eam partem propensior fuit, ut & actualem culpam concederet in. B. Virgine. Quod neq; Thomas & absq; cōtrouersia, neq; Augustinus ualuit admittere, & iā Chatholica pietati aduersum est. Non me latet Capreoli nostri fuga & tergiversatio, ut hoc argumentum euitaret, ineptissimis glossis lacerans Augustini sententiam, de qua re quam latissimè in proprio tractatu disputo, ad quem relego lectorem, ubi poterit ex eodem glorioso doctore

T s Augustino

Augu. lib. 6.
cōt. Iulianū.

Augustino, pro hoc siue Virginis priuilegio, collecta alia etiã fortissima argumenta cõsiderare, hic satis fuisse arbitror, hanc solum opposuisse Augustini sententiã absq; dubio longe fortiozem, pro nobis, quam illa sint omnes quas contra ex illo ut iam uidimus, inefficacissimas, prodaxere. Sed nunc ad alios pergo. Inducit ergo Caietanus secundo loco Ambrosiũ, tanquam sic dicentẽ, uenit dominus & in carne que in matre peccato fuerat obnoxia militiam uirtutis exercuit: sed ibi non legitur, *Que in matre peccato fuerat obnoxia sed simpliciter & in carne peccato obnoxia.* Cur igitur hoc addidere de suo? *Que in matre & certe turpe & illiberale est non ex fide citare autores.* Quod eò magis miror quòd hunc librum ad Pontificem scripsit, sed diu latuit, uenit autem opportunẽ in lucem, ut possent merito argui.

Addit & 10. Chryso, super Matth. nec locum citat, ut ualeam iure suspicari nec ex fide citari uerba, illud tamẽ constat. Si fuit Chryso, qui scripsit ea que eius nomine super Mattheum circũseruntur, posse nos cum sua bona uenia eius auctoritatem hac parte non admittere, cum & B. Thomas & alij sancti nõ admittant, in eo quòd etiam B. Virginem sub actuali constituit, et re uera quãdam de illa ibi leguntur que non ualeo putare ex ore illo aureo prodijisse: sunt enim non solum falsa, uerum etiam ridicula & ailibus fabulis similia, que christianum pectus non solum non recipit, uerum etiam destomachatur: legat qui uolet.

Addit. 4. loco & Eusebium Emisserum Episcopũ & post illum Remigium & Maximum, in sermonibus

monibus eorum. Quorum tamen uerba in fonte non licuit mihi hactenus comperire, ualde suspicor & merito, non sic legi apud illos sicut producantur: Quòd si sic etiam legeretur, nihil moueret, uel quia uerba illa recipiunt commodam interpretationem, ut reducantur ad sensum nostrum, sicut postmodo comprobabimus, uel quia, etiã si illum sensum habuerint, excusandi sunt pro tempore, quoniam nondum cognita erat hæc ueritas & comperta in ecclesia ut modò est, nec tanta pro illa testimonia Deus ostenderat.

Addit septimo loco Bedam qui dixit de B. Virgine, dum esset conceptura filium Dei spiritus sanctus superueniens in uirginẽ, mentẽ eius ab omni uitiorum sorde castificauit, & ab omni aestu carnalis concupiscentiã temperauit atq; mundauit. Scio talia etiam dixisse Ambrosiũ, & Damascenus dixit, superuenit Spiritus sanctus purgans eam. Sed absit ut sic scæde interpretemur, ut possent uideri imperitis, & qui ad altiores sensus scripturarum tales oculos gerunt, quales noctuẽ ad lucem solis. Non enim nisi impiẽ putaretur Virginis mētẽ quã plenã gratia pronũciat excelsus Angelus, & solam inter mulieres benedictã, uitiorum tamẽ sordẽ tũc inquinatã fuisse, & aestu carnalis illius concupiscentiã feruētẽ, à quibus purgari & castificari oporteret. Sed altiore cogitatione illud meditari debemus, quod ea tunc in uita in Diua uirgine exigebatur, propterea quod in se receptura erat, splendorem gloriẽ aternã, cui munditiã comparata omnis prior eius munditia & sanctitas poterat dici sordida ac uitiosa: Sic enim etiam dicimus

dicimus perfectissimos Angelos in summis coelis (ut elegiter Dionysius testatur) illuminari, assidue purgari & perfici. unde & scriptum est, Stella non sunt munda in conspectu eius. Et tamen nulla sorde peccati coinquinati unquam fuerunt Angeli Dei. Hunc sensum Diuus Hieronimus ad Eustochium, dilucidius & uerbis sanctioribus expressit: Dixit enim, Ante ipsum conceptum sane uterus Virginis, quamuis mundus, quamuis impollutus, & alienus a contagione peccati, quamuis sanctus, tamen adhuc uilitate humanitatis induitur, ut ita dicam, ac si lana mundissima suoque colore dealbata, ad quam sane cum accessisset Spiritus sanctus quasi & ipsa eadem lana, cum inficitur cochilij sanguine uel muricis, uertitur in purpuram, uersa est & ipsa sine coitu in matrem, ut non sit iam amodo quae fuerat, sed purpura uerissima ad indumentum & gloriam summi Regis aptissime dedicata, ut nulli deinceps uti ea usu foemineo liceat nisi Deo. Quippe, ut ita loquar, Beata & gloriosa Virgo Maria quamuis dudum incomparabilis esset uniuersis quae sub coelo sunt Virgibus, ut decenter posset in se suscipere diuinitatis admixtionem salua utraque natura, tamen cum gratia repletur, cum Spiritu sancto perfunditur, cum uirtute altissimi obumbratur, fit preciosior meritis, celsis sublimior fastigijs pulchrior sanctitate gloriosior suorum prerogatiuis meritorum, ita ut nullis sit uisibus mancipanda nisi diuinis. Hec Hieronymus, quae iccirco attuli, ut qui non satis exercitati sunt in scripturis cognoscant, quam superent sanctorum sententiae intelligentias nostras, cum praesertim ineffabilia contemplantur praebuit

bus omne creatum & sordidum & uitiosum conspiciunt.

ADdit. s. loco Anselmum, quem & si demus aliquando ita sensisse, habemus tamen ex illo sententiam e diametro oppositam. Scio quod aduersarij negant eas fuisse illius Anselmi, Hoc tamen dicere non possunt de illa sententia quam & Diuus Thomas & omnes catholici doctores probauerunt, quae tam pulchra & omni acceptioe digna est: dixit enim, Decuit. B. Virgine ea puritate nitere, qua sub Deo nulla maior queat intelligi. Hec Anselmus. Quomodo autem consistit haec sententia cum illa quae ponit ipsam Virginem in iniquitatibus conceptam & in peccatis? Certè etiam sub Deo est & Christo quod nos praedicamus de illa, quod in Christi gratiam fuerit praeseruata. Considera quae sensus sententiae uigore, unde compulsus est & ipse. B. Thomas fateri. B. Virgine etiã ab originali fuisse immunem, quam non desint qui suis glossis uim afferant etiam uerbis Thomae: uerum de his inferius suo loco edisseram.

ADdit. s. Bernardum in Epistola ad Lugd. cuius uerba si ponderaret, ut oporteret, sentiret eum multo magis militare pro nobis, quam pro seipsis. Poderemus ergo nos illa & Epistole summam colligamus. i. Bern. corripit eos quod festum conceptiois induxerint, ut pote nouam celebritatem ignota patribus, et iure id quidem. Non enim licet unicuique collegio introducere noua festa, tãetsi pietas illa probaret: oia enim quae bona sunt, rite etiã facienda sunt, hoc autem ad Pontificiam cognitionem spectabat. Deinde reiecit quod ex opposito afferebatur, uidelicet quod caeli uerba

mandata

mandata eiusmodi celebratio, quoniam non tam leuiter, ac celeriter est reuelationibus fides habenda, praesertim ut rem huiusmodi priuata auctoritate aggredierentur. At hoc est quod pro nobis ualde militat, cum enim iam dudum sit a nonnullis seculis, a multis ecclesijs haec sollemnitatis concelebrata, et tandem iam fere septuaginta anni sunt, quod Ro. Ecclesia solenniter hoc festum immaculatae Conceptionis recepit et celebravit, omnibus pontificibus a Xisto .4. ad hunc ipsum qui praesidet Paulum tertium, in eadem celebritate perseverantibus, et omnes aliae particulares Ecclesiae id (ut par est) receperunt. Quid nunc putamus dicturum aut facturum, si nunc in terris ageret Bernardus? Nunquid obstaturum auctoritati Apostolicae sedis et Ecclesiae sanctae? aut etiam non recepturum, quae illa recepit, aut non celebraturum quod illa celebrandum instituit. An uero multo potius, quod ipsemet contestatus est de seipso, dicens, Ego uero quod, ab illa (uidelicet ecclesia) accepi securus teneo et trado? Quare ipsemet iudex erit illorum, qui eius pro seipsis opinionem inducunt, resistentes huiusmodi celebritati, ac temere nunc etiam damnantes illam: Quod enim illo tempore prudenter faciebat Bernardus cum haec tunc noua esset sollemnitatis, et ecclesiae incognita, damnans illam. Nunc imprudenter et contumaciter fit a quibus id fit: cum iam non sit ulterius noua, nec apostolicae sedi incognita, sed probata, imo et indulgentiarum fauore decorata. Sed ignorant isti Spiritum Dei qui est in Ecclesia in huiusmodi, quod tamen non ignorauit Bernardus, sed docuit, et ueritus est sicut, B. Thomas et alij sancti Dei. Sciebant

bant merito a Ro. Pontificibus illud esse traditum ex Dei sapientissima providentia, ne membra a capite in huiusmodi observationibus recedant. Hoc, S. Pius et S. Victor in Paschae celebratione edixerunt. Hoc Innocentius Decentio Episcopo et Iulius primus et Calixtus omnibus Episcopis insinuarunt. Hoc denique Ecclesiae unitas suo iure uehementer postulat, ut schismatum atque haeresum occasiones et fomenta tollantur. Nam ob istam quaestionem et negatum tali festiuitati assensum, quantum scandali et murmoris in Ecclesia Dei sit insecutum, nullus ignorat. Quo in loco non est dubitandum Bernardi pronuntiationem eos ferire: quod adhuc post Roma. Ecclesiae consultationem et oraculum tam diu manens, etiam non acquiescunt. Id enim ille maxime obiecit quod Ro. sedem non consulisset: cuius respō seipsum subijcere in hoc et quae huiusmodi sunt humiliter et deuote ut debuit est protestatus, sicut omnes sancti et pii uiri semper fecerunt. Nam audi quaeso et diuum Thomam, et nostros qui cum conceptionis festum non satis probarent, hoc fere praecipue mouebantur quod Rom. ecclesia illud non recepisset: et tamen quia quaedam ecclesiae iam id receperant, non usquequaque improbandum esse censuit, ubi, quaeso, uide prudens lector, et considera ambos hos uiros uere sanctos et pios, Bernardum dico et Thomam nostrum, ibi uere consentire, ubi plurimum dissentire uidentur, ut eundem spiritum agnoscas in eis, quo agebantur pro ueritate. Ecce Bernardus quam acri stilo urget illos, quod hoc festum celebraret conceptionis, quod ipse penitus improbat, ac nullo modo

Tho. 3. q. 27

do to=

do tolerandum existimat. Thomas uerò contra docet, uidelicet, nō penitus reprobandum sed tolerandū esse. Quid est hoc unde tanta dissensio inter hos sanctos? Respondeo audacter ab eodem spiritu factum miraris? At profecto sic est: Quod ut & tu, tua manu (quod dicitur) contrectes. Audi. Si nunc Bernardum rogem, Quid est primum quod mouerit eam, ut ipse tant opere hoc festum detestaretur & improbaret, nunquid aliud posset potius respondere, quam id quod ipsemet exprimit suis uerbis dicens, Quia ritus Ecclesie illud ignorabat, & quia nouam celebritatem inconsulta sede Apostolica introduxerant: Ex quo superstitiosa uidebatur illa celebritas? Sic enim ipse ait, miramur satis quid uisum fuerit hoc tempore mutare colorem optimum, nouam inducendo celebritatem quam ritus ecclesie nescit &c. Et iterum, Nam si sic uidebatur, consulenda erat prius Apostolica sedis autoritas, & nō ita precipitater &c. En igitur unde mouetur Bernardus, ut detestetur hoc festum, & reprobet, uidelicet quia Ro. ignotum erat Ecclesie, sed & nouum penitus. Nunc si rursus rogem Thomam. Et tu. B. Thomas, cur non tant opere sicut ille detestaris hoc festū, sed facilius admittis? Accipe lector, quod ipsemet Thomas planè respondet, uidelicet, quoniam iam non erat nouum, sed nonnulla ecclesie iam celebrationem illam admiserant hoc ipsa Romana tolerante. Etenim sic planè ait, Licet Rom. Ecclesia. B. Virginis conceptionem non celebret, tolerat tamen consuetudinē aliquarum ecclesiarum illud festum celebratiū, unde non est talis celebritas totaliter reprobanda, hæc tu ad

tu ad literam. Vide igitur prudens lector qui non ex cōtentione es sed ex ueritate, quomodo uterq; sanctus, eodem loco semper ad Ecclesie morem ac sensum respicit. Quia enim tempore Bernardi nesciebat Rom. Eccl. ritus, hoc festum, ideò ut reprobum ipse reijcit & detestatur: quia uerò tempore Thomæ iam inceptum sciens tolerabat: ideò & ipse cōsuetū tolerandū, quia tamē putabat sensum Ecclesie esse quòd Maria esset sub peccato cōcepta: ideò uerbū cōceptionis ad sanctificationē trahit: ut semper cū Ecclesia cōsentiret. Igitur cū nūc tādē ipsa Ecclesia explicite sensum immaculatæ cōceptionis declararet: & talis cōceptionis se recepisse officium planè pronūtiat: nō est dubiū: quòd si nūc uiueret & Tho. & Bern. & quotquot uerè sancti & docti & deuoti fuerūt, absque ullo scrupulo & formidine sequeretur Ecclesie sanctæ ritū. Nā & cū de irregularitate scriberet aliquādo B. Thomas, cōtra quòd postmodo diffiniuit pōtifex, nullus fuit adeo pertinax, qui à Pontificis determinatione propter Thomæ doctrinā dissentiret: sed rectè ait Cōmētator B. Thomæ: quòd si ea decretalis fuisset tēpore B. Thomæ non scripisset illud. Quid uerò putas de B. Bernardo? An rogo aliud quàm quòd ipsemet, sua tantā protestatiōe, quā eodē spiritu Dei subiecit, proficitur, qui postremo ait, Quæ autē dixi absq; præiudicio dicta sint sanis sapiētis. Rom. præsertim autoritati Ecclesie atq; examini totū hoc, sicut & cetera quæ huiusmodi sunt uniuersa reseruo. Ipsius si quid aliter sapio paratus emendare iudicio. Hæc ille. Repone quæso te bone lector in corde hæc uerba: totum hoc (inquit) &

V cætera

cetera que huiusmodi sunt, id est, que talia sunt, ut ad Dei cultum pertineant, & ad fidei nostræ professionē. Sciebat enim uir Dei illi sedi & non cuiquam mortaliū singulariter datum esse in huiusmodi infallibilis ueritatis spiritum. Quis ergo ausit posthac Bernardum producere contra dominæ immaculatam conceptionē, cum ipse derogatoria clausula proculdubio quicquid dixit iam uiuens tunc emēdauerit: cum illud se sapere sit protestatus, quod sapit ecclesia? Sed attende nunc rursus ad beatum Thomam, qui in omni doctrina sua semper (ut dixi) ad sedem illam respicit. Et audi quæso quid illius commentator Caietanus ad rem propositam opportunè docet. Cum enim beatus Thomas papam dispensare non posse super uoto religionis clare docuisset, ipse tamen eius commentator ita contra ad uerbum scribit, Teneo quòd apud sanctum Thomam potest ecclesia dispensare in uoto religionis & ordinis. Quòd autem sit de mente s. Tho. manifestè concipi potest ex initio & fundamento positionis suæ in contrarium in. 2. 2. Ibi si Caietanus in quidem concludere uolens quòd papa non posset dispensare cum religioso pro radice positionis assumit auctoritatem decretalis dicens, Sed quia decretalis, cum ad monasterium, manifestè dicit & c. Et deinde ut conformaret se decretali adinuenit illam adaptationem de consecratione ut ibi patet. Ex quibus, omni passione semota: quilibet perspicacis ingenij elicere potest, quòd si tempore suo summus pōtifex dixisset oppositum uerbo uel facto (ut postmodum fecit) quòd ipsi quoque accommodasset rationem in obediētiā sedis apostolicæ. Et propterea

pterea illa opinio non est sua: nisi pro quanto sustentatur ab illa decretali. Hæc ille. Ut sic concludat, quòd nō sit sua: quia per illam decretalem sanius intellectam nō sustentabatur. Quocirca ego similiter sapiens, ac discēs ab horum prudentia, concludo quòd omni passione semota opinio Thomæ contra immaculatam dominæ conceptionem: pro tanto est sua pro quanto sustentari uidebatur à sensu ecclesiæ quem tunc arbitrabatur. At cū iam seipsam ecclesia declarauerit tum uerbo tum facto (ut abundè inferius patebit) pro immaculata ista conceptione, hinc consequens redāitur, quòd uera sententia beati Thomæ ea est, quam recipit ecclesia, & non illa quæ tunc uidebatur. Quod profectò tantò magis in proposito est asserendam, quantò euidētius apparet de eius mente tum uerbo expresso, tum diuturna consuetudine: quantoq; ipsa materia magis est talis, super qua minus credibile est ecclesiam posse errare, quam in uotorum dispensatione. Ad hæc adde ex Capreolo & alijs antiquioribus eandem prorsus sententiam in eodem spiritu. Etenim cum ex diuo Anselmo aut quouis alio (negatur enim à plerisque fuisse Anselmus qui talia dicit) obijceretur eis non esse uerum amatorem uirginis qui respiceret celebrare officium conceptionis eius, Respondebāt. Ecclesia Romana presupponitur uera amatrix ipsius, & tamen non celebrat eiusmodi officium. Vnde &. B. 1. Ioānes, Dominicus Florētinus, nostri ordinis super Ecclesiast. c. 7. sic ait, Libenter hoc Mariæ concederem, si ecclesiæ non repugnaret. Ecce ergo iam ecclesia Rom. & orbis uniuersus iam celebrat: unde & perspicuum

Nota hæc amator ueritatis.

Vide apud Capreolum in propria

V 2 est.

est, non solum non repugnare hoc ecclesie sed maxime consentaneum esse. Quid obstat ergo quin cōcurrimus in eandem sententiā quasi uno spiritu omnes, nisi quōd sapere interdum uolumus plusquam oportet, et nō ad sobrietatem: iam enim constat nobis Ro. ecclesiam hoc officium recepisse: uidelicet cōceptionis Diuę uirginis: et iam manifeste declarasse, quomodo et in quem sensum receperit, ne quis dicat quōd hoc uerbum cōceptionis exponēdū est pro sanctificatione; quę est a peccato, quoniam aperte dicit se officium proprium et speciale mirę et immaculatę cēceptionis recepisse, et solēnter ac publice celebrasse, et in eius collecta quę in recepto ab ea officio canitur per totum orbem, sic habetur. Deus qui per immaculatā Virginis cōceptionē, dignū filio tuo habitaculū pręparasti, cōcede quęsumus, ut si cut eā ab omni peccati labe pręseruasti, ita nos quoq; mūdōs eius intercessionē ad te peruenire cōcedas. Itaq; iam non licet in cōtrouersia inducere in quem sensum hoc festum receptum fuerit, cum pōtifex ipse, cuius est declarare canones suos id sole clarius atq; illustrius nobis reddiderit in extranea. graue nimis. de reliq. et uen. sanctorū. ubi et cōpescuit quorundā arrogantiam qui tale officium, et sententiā ipsam quę in eo exprimebatur ausi sunt in cōcionibus atq; etiam in publicatis libellis condemnare. Dānans eorum circa hoc positiones ut falsas ut erroneas ac penitus a ueritate alienas: quę sola pontificis pronūtiatio, uere deberet os claudere cūctis, qui spiritus dei et ueritatis habere prę se ferunt. Itaq; nihil est quod Caietanus respondet ad ecclesiarū auctoritatem

tatem celebrantiū de cōceptione, qui hoc uocabulum ad sanctificationē torquere conatur, cū sit manifeste cōtra pōtificis declarationē, ut ipsemet Caietanus ab initio nō aduertēs cōfessus est, ut ab ipsa ueritate coactus. *Inconstantia doctrine* Quare non est hoc exponere decretalem sed opponere se decretali. Qua autē auctoritate hoc, alij uiderunt, ego autem tacebo, nec dicam aliud, quia me arguunt amici mei dicentes, iste mordet. Redeo nunc ad Bernardum, ne quis dicat me quę contra opinionem argumentatus est, consulto, uel uisugiens, prętermisisse. Dico autem cū omni modestia et honore qui tanto uiro debetur. Nam toto corde me fateor nō esse dignum osculari terrā ubi sanctus ille posuit pedes suos, dico tamen ipso mihi hoc proculdubio concedente, imo et tacite annuente ut loquar pro ueritate, quā nūc uidet, quōd eius argumenta nō aliud concludūt nisi quōd. B. uirgo nō fuit concepta ex spiritu sancto, quod fatemur et prędicamus: et quōd propterea non fuit immunis a peccato originali, sicut Christus, quod et uerissimum est, quia illa natura huic pctō subdebatur. Quōd autē ex gratia pręseruāte et spiritu supueniēte ac sanctitate in suę cōceptionis instāti nō fuerit sine macula, illa bñdicta aīa in eius corpore sanctificato, et sine ira dei, minime pbat, quāquā acutē syllogizet: nō enim pręsupponēda est anima prius esse tēpore quā sanctificetur, quod ipse tñ uidet assumere. Satis est si prius esse natura intelligatur, sicut et angeli fuerunt simul in rerū natura et sanctificati: Nec obstant amplexus maritales huiusmodi sanctificationi, nec puto esse concedendum in illis amplexibus et coitu

maritali, unde conceptio tantæ fœminæ producta est
 profusus ullum fuisse peccatum, quem ex obedientia ini-
 uerunt iam senes et uetuli et sanctissimi cōiuges. Nec
 fas est putare coniugium ullum fuisse aut fore unquam
 castius illo coniugio, unde tantus prodijt et tam san-
 ctus partus, qui dedit delicias et salutis fructū uniuersis
 so orbi. Nec propterea æquamus ipsam Christo, aut An-
 nam matrem æquamus illi. Si dicimus eam præseruatam
 ab ista culpa per gratiam et merita Christi filij sui. Sed
 longo intervallo relinquimus uirginem post filium, et
 Annam post uirginem. Christum enim nec liberatum,
 nec liberatione ulla indigentem ponimus, Mariam uerò
 per contrarium et indigentem liberationis et libera-
 tam, et quo maior gloria Christo accedat per ipsum
 Christum, et modo eminentissimo, ut uterque magis
 exaltetur et filius in matre, et mater per filium. Hoc
 enim singulare et proprium Christi fuit, ut ait. B. Tho.
 ut haberet talem plenitudinem ut redundaret in omnes
 secundum id quod dicitur Io. 1. de plenitudine eius omnes
 accepimus. Sed B. uirgo talem gratiæ plenitudinem ac-
 cepit ut esset propinquissima autori gratiæ. Hec ille.
 Nos autem secundum hanc uerissimam Thomæ doctri-
 nam quod est proprium Christo, ipsi reddimus, scientes
 quòd ipse iam dixerat honorem suum et gloriam nemi-
 ni daturū. Sit igitur ipse Christus gratiæ primus autor,
 non Maria, sit tamē illa propinquissima Christo scilicet
 per Christi redemptionem quæ sit eminentior: redēptio
 enim summa illa est quæ à captiuitate non iam incurfa
 eripit, sed incurrenda. Nam si in hoc loco et gradu ex-
 cogitabili

Nota hæc
 pie lector et
 quiesce.

Tho. 3. q. 27.
 art. 5.

Isa. 42.

cogitabili, non ponitur non satis uerificatur Thomæ di-
 ctum, quòd fuerit propinquissima Christo; non est igitur
 hoc derogare Christo, sed potius pro merito suo illi
 arrogare, Cum meliorem atque excellentiorem redem-
 ptorem illum erga optimam matrem suam cōstituiimus.
 Si enim illi est honor redimere, profectò et magis redi-
 mere est maior honor. Quare neque illud uerum quòd
 æquemus Annam Mariæ; Etenim Annam sub orig. po-
 nimus non Mariam. Annam concepisse Dei matrem as-
 serimus, Mariam etiam Dei filium uerum Deum, Annam
 diu sterilem, ex uiro tamen sene fœcundam factam. Ma-
 riam autem semper uirginem de spiritu sancto plenam,
 Annam matrem eius quæ natura subdita erat peccato,
 Mariam uerò eius genitricem qui solus per omnia à pec-
 cato liber peccatum destruxit. Collige ergo ò bone le-
 ctor, quanta et quàm gloriosa et nihilo minus inter se
 distantia, de his tribus prædicamus dum Christum non
 modo saluatorem matris suæ constituimus, sed etiam
 præstantiorem saluatorem. Ipsam uerò matrem præstan-
 tius quàm ceteri omnes ab eo saluatam. Annam deniq;
 honoratoris filiæ matrem, et nobilioris nepotis auiam,
 ut sic sua cuique prærogatiua seruetur, nec æquetur re-
 dēptori redēpta, nec præseruata non præseruata. Quæ
 si capis, bone lector, satis factum dices esse omnino Ber-
 nardi syllogismis, qui etiam laudandus est, quòd cum
 in diatribis istis scholasticorum non didicerit, sic tamen
 acutè differuerit: quod alibi tamē multò mirabilius ma-
 nifestat. Et nihilominus hoc in loco animaduertere de-
 bes quòd quæ diffuerit, non assertiuè sed opinatiuè di-

Nota.

xit, ut ipse testatur. Porro ut habes à sancto Thoma & certè pluribus in locis multum refert utrum sanctus aliquis quicquam asserat, an uerò tanquam ex proprio sensu opinetur. Nam priore modo uix unquam in sancto reperies errorem. Et hæc quantum attinet ad Ber.

Post Bern. producit. 10. loco Erardum episcopum & Martyrem. Et post illum undecimo. B. Antonium de Padua. & 14. B. Bernardinum de Senis: quorum dicta, quia uera sunt, & contra nostram sententiam nequaquam militant paulò post dicemus.

Post hos. 12. loco affert. B. Tho. & 13. B. Bonauentura, ego uerò nõ diffiteor illos sic tunc docuisse pro tempore, nec tamè eos uelle, ut se sequamur in omnibus, & in hoc presertim ubi iã patet quid magis probet ecclesia, & iniquum profectò est ut homo qui in tã multis nõ solũ à Tho. sed ab omnibus doctoribus dissidet, quãta uis polleat sanctitate: nũc & in hoc demũ art. uelit nos horũ sententijs alligare, quãquã miraculo ne paruo factũ est, ut hi sancti aliqui nonnulla dixerint quæ ualde sententiã nostrã cõfirmat, ex illis enim diuinis uerbis. B. Anselmi qui dixit, decuit. b. uirg. ea puritate nitere, quæ sub deo maior nõ potest intelligi, cõclust aliquando. d. Tho. quod illa & ab orig. & ab act. pctõ immunis fuit, nec ualet quod quãdam exponunt hæc immunitatẽ fuisse ab eo tempore quo fuit sanctificata in utero, ut Capreolus, uel ut alij post illã sanctificationẽ, quãdo cõcepit filiũ, nõ hoc nõ est expõere sed adiungere: Tho. enim indistinctè dicit eã immunẽ tã ab orig. quã ab act. & certè cũ ab act. fuerit perpetuò immunis, cur nõ & ab originali? cũ am-

bo hæc

bo hæc unò uerbo determinetur? Adde quod esse immunẽ ab aliqua re perpetuã ab ea re absolutionẽ significat. Sicut ipse Tho. definiens uirginitatẽ, indicat: ait enim q. Tho. 2. 2. q. uirginitas importat quod persona cui inest immunis sit à concupiscentiã adustioe. Falsa uerò esset hæc definitio, nisi perpetua immunitas significaretur. Possẽt & alia plura ad cõfirmationẽ asserre, quæ latius in ipso tractatu statu habetur. Illud nõ omittã quod ipsius sancti doctoris declaratio nõ admittit has glossas: ipse enim cõcludit quod secũdũ recessum à pctõ eã puritatẽ debemus cõfiteri in B. uirgine: quæ sub deo maior non potest intelligi, unde cõcludit eã immunẽ & ab act. & ab orig. Declaras autè quomõ hæc puritas esset sub deo dixit, eò quia in illa erat saltẽ potẽtia ad peccadũ, quæ nõ est in Deo. Itaq; cũ solã peccati potẽtia ponat in uirgine, cuius causa cõstituitur eius puritas sub deo, manifeste excludit actualitatẽ oẽm cuiuslibet pctõ, nõ si actu cõstituitur peccatrix, nõ habet illã maiorẽ puritatẽ quæ sub deo potest intelligi, quæ est solũ esse in potẽtia ad peccadũ, & nõ in actu ut fuerũt angeli sancti. Hem bõe frater, teneris, effugere iã nõ potes, ni uelis manifestã oppugnare ueritatẽ: nõ & Capreolus tandẽ nõ dubitauit admittere. D. Thomã aliquando aliter opinatũ fuisse. Sunt qui nolunt unquã beatum Thomam opposita docuisse, alij quod quæ docet in summa mordicus tenenda sunt. Quanto melius si daremus homini quod est hominis, & quod est Dei Deo. Hoc certè multò magis placeret Thomæ, & multò melius intelligeremus doctrinam eius, nec aleremus contentiones ad subuersionem popularum.

V s Quod

Quod autem de nobis dico, non minus de alijs dictum uolo qui sibi non ueritati, & per contentionem honorem querunt: Parcat nobis Deus.

Venio nunc ad Bonauenturam, Nec dicam quod aiunt nonnulli ipsum postmodo ante mortem emendasse ac reuocasse sententiam certo libello. Quod enim non legitime probatur facile exploditur, nec negare ualeo utriusque decertatum esse potius ex affectu quam ex ueritate, & multa falso & non fideliter esse citata. Non nego tamen, & illud euenire facile potuisse ut mutaret in hoc sententiam, sicut & uolente Deo mihi accidit: cui & gratias ago. Quicquid tamen uerius fuerit circa hoc, illud audacter pronuncio de uiro isto tam sancto ac tam pio. Si tunc putasset hanc sententiam non esse contra scripturas & Ecclesie auctoritatem, sicut nunc est clarissimum, suapte sponte concessisset in eam, non propter ipsius Virginis, sed magis propter ipsius Christi gloriam. Non enim ut putant quidam haec sententia est ad magnificandam solum gratiam Diuae Virginis, sed multo magis ad gratiam & gloriam filij pertinet, cuius meritis hoc illi datum asserimus. Nam gratia D. Virginis est a fonte & autore gratiae qui est Christus. Sicut ergo beatius est dare quam accipere, ut ipse Dominus testatus est, ita ipsum in hoc priuilegio multo magis laudamus qui hoc dedit, quam illamque ipsum recepit. Et nihilominus uolo non ignorare lectorem, quam pie locutus est ille doctor & cum quanto iunore hanc circa rem. Postquam enim quod opinabatur exposuit quia uidebat quosdam zelatores plus nimio commoueri nec seruare in hoc Christianam

stianam mansuetudinem his eos uerbis compescere procurauit. Credo tamen & confido de Virg. gloriosa, *Notauerba*, quod si quis hanc solennitatem celebrat, non ex amore uanitatis sed potius ex deuotione, non credens etiam contra illud quod potest ex sacra scriptura elici, quod benedicta Virgo deuotionem eius acceptat, & si aliquid est reprehensibile, spero quod apud iustum iudicem dignabitur excusare. Nec huic obuiant dicta Bernardi: Potius enim intendit excludere errorem ne quis credat uirginem sanctificatam in conceptione, quam erga uirginem nostram deuotionem diminueret, cui nullus potest esse nimis deuotus: ita tamen quod nihil credat de ea quod sit contra ueritatem: & sacrae scripturae & fidei Christianae, quae omnem deuotionem nostram tam erga Deum quam erga matrem eius debet praecedere: quod si aliquis obijciat aliorum sanctorum conceptiones non esse celebres, poterit ei dici quod alij sancti pro malo non habebunt si aliquis honor specialis matri domini tribuatur, quoniam sanctificationis eius magnitudo & acceleratio ceteras antecellit: & ideo mirandum non est, si spiritus sanctus inhabitans in cordibus fidelium, magis deuotionem ipsorum erga uirginem inflammat, quam erga alios sanctos & sanctas. Hac de causa quotidie de Virg. gloriosa facimus officium speciale iuxta ordinem Rom. Eccl. licet pro. B. Petro Apostolorum principe solummodo ter in anno faciamus officium. Quacumque ergo hora, quacumque die aliquis fidelium cum totis praecordijs & uisceribus honorat uirginem increpandus non est pertinaciter ne ipsius uirginis animaduersio incurra-

tur, quæ auxiliatrix et amatrix est omnium fidelium suorum laudatorum: sicut illi qui tales sunt experimento multiplici cognouerunt: Hæc ille. Notate ergo uerba prudentiæ, o omnes qui admittitis disciplinam, et discite non esse prudentes apud uosmetipsos, et amari contra illos qui secus opinantur ac uos, hoc præsertim tempore quâdo tota ratio probabilitatis scilicet, ab autoritate Ecclesiæ et scripturarum cõuersa est, id est, quando iam cernitis etiam Caetano docente quod hæc sententia nõ est cõtra scripturas, aut cõtra Ecclesiã. Sed nos tutius in illa cõsistimus, potius fauente nobis Ecclesiæ et cõmuni spiritu qui illam instruit nec putetis uos solos esse ueritatis amantes et sapietes, quoniã hæc proculdubio uia prima et lata est ad desipiendũ (ut inquit Apostolus. Ecce testẽ. Deum inuoco in animã meam quod pacifice loquor, et ueritatis amore coactus, quoniam diligo fratres meos in Christo, et testificor, multis, quod zelum quidẽ habet sed nõ secundũ scientiã. ipsi aliquãdo uidebũt, si nõ antea, saltẽ in die illo quãdo reuelabũtur abscondita tenebrarũ, quã sincere nũc loquor et ad pacẽ omnibus.

Non omitam, B. Vincetium qui secutus Thomam idem est opinatus, et excusatur ob conditionẽ tẽporis, et à tanti magistri autoritate, sicut alij multi. Et quoniã non dũ apertum erat, quam partẽ susciperet ac ueneraretur Ecclesiã Dei. Sicut enim aliquãdo sanctus ille fuit ab initio per humanũ errorẽ schismatico Põtifici, ut scribit, B. Antoninus, et cũ uidit ueritatẽ palinodiam cecinit, sic non dubito et in hoc fecisset, si datum illi fuisset, et hoc rescire quod multis negatum fuit,

Deo,

Deo sic disponente qui et quodam in loco ait. Multi Prophetæ et reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis LUC. 10. et non uiderunt, et audire quæ uos auditis et non audierunt. Deniq; ut reuertar ad eos quos omisi, fateor totum quod ait Caietanus, Eusebium Emisenum dixisse, licet in fonte nõ uiderim, uerissimũ esset uidelicet quod Beata Virgo non fuit immunis à nexu peccati originalis, sed solus Christus à quo ipsa indiguit liberari, miror autem quod hunc attulerit locum, quem ipsemet iam resoluerat, Nam qui liberatur etiam per præseruationem, non dicitur omnino esse immunis ab eo à quo liberatur, sicut non est immunis à morbo qui sanus, est si potest ægrotare ac multo magis si in ea conditione est omnino ut ægrotet nisi præueniat medicina: qui autem hoc negat necesse habet innumerabiles et scripturarum et sapientum sententias falsas dicere. Sic et potest dici et recte, et uerè quod aiunt, et maximum et remissum dixisse uidelicet quod Beata Virgo fuit in utero sanctificata et ab omni contagione orig. peccati munda. Philosophus 2. phys. quoniam, ut Philosophus ait, Quod omnino futurum esset, nisi quid forte accideret apprehenditur tantumquam esset, unde et bene fortunatum recte uocari ait, qui ab imminente quopiam malo et insperato euasit, eo quod intellectus malum illud imminens ac propinquum proinde accipit, ac si iam de facto contigisset, et esset: quoniam iam quodammodo erat in sua causa, Sic et malè fortunatum econuerso illum qui magno alio quo bono preparato atque propinquo iam aliqua incidente fortuna fraudatur, ob eandem causam quoniam perinde

Nota frater

perinde accipitur ac si iam fuisset in re. Beatus quoque Thom. 3. q. 53. ar. 3. Tho. cum ueram resurrectionem & ueram à morte liberationem declarat, eam esse docet, quæ non solum à morte iam incurfa, uerum etiam ab incurrenda, id est, à necessitate. Imo & quod plus est à possibilitate moriendi liberat, quia quandiu aliquis uiuit subiectus tamen necessitati moriendi quodam modo ei mors dominatur, ut ait, Paulus ad Ro. Et quod possibile est secundum quid dicitur esse, scilicet in potentia. Hæc ille. Quanto ergo magis illud esse dicatur quod ita possibile est, ut & omnino causas habeat ad fore necessarias, nisi desuper prouideatur? Sic dixit absolute Ezechie & Isaias in uerbo Domini, morieris & non uiues, qui tamen non est mortuus. Illud ergo (morieris) quomodo uerū, nisi quia sic naturales causæ erant paratæ? unde dicit Dominus. Ecce adijciam super dies tuos. 15. annos, ut intelligamus hos annos adiectos non computari in diebus, qui eius dies fuisse dicuntur. Dominus etiam dixit de blasphemia spiritus quod non remittetur neq; in hoc seculo neq; in futuro. Et tamen exponit D. Thomas & rectè, ut hoc nō de facto intelligatur ne Deo ligentur manus sed secundum meritum quoniam illud peccatum ex se & sui natura non habet quicquam excusationis ad ueniam ut dimitti ualeat, ut sic exponatur, Nō dimitteur, id est, nō est dimissibile sic dicitur letales infirmitates & incurabiles: quæ tamē curantur à Deo, dixit Petrus de Christo quod soluit dolores inferni exponit hoc autem Tho. 3. parte 1. q. 52. ad. 2. quod soluit dolores pœnarū sanctorum patrum non quas incurrerunt sed quas incurrisissent nisi præuenisset

præuenisset auferens illas, unde ait, præseruando ab eis sicut medicus dicitur soluere morbum à quo præseruat per medicinam. hæc ille. Dominus dixit sanis non esse opus medico sed male habentibus. Quo in loco inter egrotos & etiam male habentes, sancti doctores eos computant qui ex se tales sunt ut facile in morbum possint incidere, & in quem certo inciderent nisi præueniens medicina saluaret, unde & certe docet Augustinus sicut duo sunt officia medicinae, Alterum quo sanatur infirmitas, Alterum uerò quo custoditur sanitas. Ita sunt duo dona gratiæ, ut altero sanetur infirmitas quæ iam ingruerit, Altero ut depellatur ne ingruat, & sic sanis & conferuetur, unde & propheta aiebat. Deus meus, misericordia mea præueniet me. Bernardus etiam Angelos redemptos uocat, Hieronymus etiam saluatos dicit, qui tamen nunquam peccauerunt, & sub nulla captiuitate fuerunt, sed eo quod tales erant, qui sicut alij potuissent decidere, licet non essent certæ causæ ad decidendum, cum liberi essent arbitrij & gratia magna præditi: quanto ergo magis hoc de .B. Virg. dicendum est, quæ suapte natura talis erat, id est, ex debito peccatrix, cum esset filia Adæ, ut non solum potuisset incidere, sed etiam proculdubio incidisset nisi summa & speciali gratia præuenta fuisset in redemptionem atq; salutem? Dauid etiam dicit, Qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Sic enim est punctus in hebræis. Vbi uides quod redemptum se à gladio Saulis profitetur, licet non incidit in illum, sed quia incidisset, ni illum Dominus seruasset, iuxta huiusmodi sensum quoq; omnis quæ

uis sanctus orat assidue, dimitte nobis debita nostra, quo-
 nam assidue debitores sumus Deo & assidue peccato-
 res ex nobis ipsis, & nunquam plene liberamur in mun-
 do isto non Propheta non Patriarcha non Apostolus, do-
 nec luteas istas domos habitamus. Sic non ascendo ad di-
 uam Virginem, quam credibile est etiam in hac uita ali-
 quando ad altiore[m] quendam gradum confirmationis
 erectam atq; prouectam, quod forte dabit Dominus ut
 quandoq; intelligamus & uideamus. Amen. Nos quoq;
 omnes nonne oramus in supplicationibus. Libera nos a
 malo, a poenis inferni, a porta inferi, a cæcitate cordis,
 ab ira Dei, a morte improuisa & alijs huiusmodi. Nun-
 quid ergo oramus ut hæc mala eueniant, aut præsuppo-
 nimus nos in illis esse, ut sic deinde liberemur ab eis. An
 potius deprecamur ne accidat & ne incurramus in illa?
 Quis adeo desipiat, ut dubitet? Psalmista, etiam dixit
 Dominus respexit super filios hominum, ut uideat si est
 intelligens aut requirens Deum. & subdit, Omnes decli-
 nauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bo-
 num, non est usq; ad unum, Sepulchrum patens est gut-
 tur eorum, linguæ suis dolo se agebant & c. quæ sequun-
 tur inmania & horribilia. Nunquid igitur ita hæc sunt
 accipienda de facto quod nullus filiorum hominum in-
 tellexerit aut requisierit Deum, aut fecerit bonum si-
 cut ait Propheta? Quid ni? Nunquid potest solui scriptu-
 ra? Sed hic est sensus, sicut Augustinus prædocuit quod
 ideo nullus fecit bonum, quia nullus fecisset nisi Chri-
 stus monstrasset. Sic exponit & Cassiodorus, sic & Ca-
 ietanus ipse tandem cuius & uerba subiiciam, Plus ex-
 plicatur

Psalm. 136.

plicatur (inquit) inuictum esse à Deo quam Propheta di-
 xerat dum explicauit, Non etiam unus. & per hoc intel-
 lige describi uires naturæ & statum mundi ante aduen-
 tum Messie, & sic proculdubio uerum dicitur, quoniã
 nec ex uiribus naturæ nec ex uiribus legis Moysi quisa
 quam inueniebatur faciens bonum: & hic sensus dire-
 ctè quadrat intentioni Pauli Apostoli ad Ro. 3. Nec ob-
 stat quod multi sancti uiri fuerint ante aduentum Mes-
 sie, quoniam gratia quocunq; tempore data ad tempus
 Messie refertur. hæc ille: & rectè: hic enim est mos scri-
 pturæ frequens, & modus egregius loquendi doctis, Ad-
 uerte lector. Sæpenumero scriptura de re aliqua, aut
 persona aliquid enunciat, ut ipsa est, aut sicut esset se-
 cundum ipsius rei aut personæ conditionem, & naturã,
 aut meritum proprium, non secundum quod extrinsecus
 accidit aut superuenit. Sic & rectè dicitur de Adam
 quod erat mortalis etiam antequam peccaret, quia eius
 erat naturæ ut posset mori. Imo & moriturus esset, ni-
 si Deus obstaret. Nam ex superaddito habuit, quod non
 moreretur si staret in gratia: ac propterea dici posset
 & immortalis. Sic dicitur omnis homo mendax quia ex
 se hoc habet homo, ut sit uanus, & in mendacium pro-
 cliuis. Sic dicit Apostolus quod nemo unquã carnẽ suam
 odio habuit, quia nullus ut homo est, & ut naturæ legẽ
 sibi impressam sequitur, potest odisse carnem suam: sed
 cum odimus, aut ex sapientia spiritus odimus & castiga-
 mus, aut etiã sepe uero irrationabiliter, certè nõ secundũ
 naturã ageres, ut qui à diabolo pellecti seipso suffocãt
 aut suspēdūt, ut Iudas. Sic & alius Apосто. dicit. Nemo
 potest

Not. 4.

Gen. 2. et. 3.

Psalm. 115.

Ad Eph. 5.

X

- Iaco. 3.** potest domare linguam suam, non quod aliqui non de-
ment, ut Augustinus eleganter exposuit, sed quod ut ho-
Aug. de nat. & grat. mo, id est, ut in peccatis adhuc existens, & non factus
Dei filius per gratiam, nullus domuit. sed nec domare
potuit. Sic uocatus est ab apostolo & ab ecclesia dicitur,
Ad Tim. 4. Christus redemptor omnium & saluator, non quod
effectu operatus est redemptionem omnibus & salutē,
sed quia quod ex se fuit exhibuit sufficienter ut omnes
redimerentur & salui fierent, quia & id in meritis suis
habuit, quod si quidam non saluantur, eorum est culpa,
Io. 1. qui uel recusant uel negligunt salutem. Sic & dicitur il-
luminare omnem hominem uenientem in hunc mundū,
quia quod ex se est lumē profert. Si autē multi de facto
non illuminantur, eorum socordia aut insipientia acci-
dit, qui ad lumen præbitum non aspiciūt, aut etiam ocu-
los claudunt, aut aliquid contra lucem opponunt, ne ui-
Tim. 1. & ult. deant. Sic solus dicitur Deus bonus, & solus sanctus &
solus dominus, & solus immortalis, & solus innocens,
Ex. 34. & huiusmodi multis nominibus decoratur singulariter,
quia hæc ex se solus habet. Nam & ipsi soli esse conue-
nit ut solus hoc nomine gaudeat, qui est, quia solus ex se
est, quod est uerū esse. Huiusmodi igitur sermōes qui ex-
primūt naturam rei frequentissimi sunt in scripturis, &
apud sapientes. At quod eā cām possumus fateri, cū omni
Nota. ueritate quod. B. uirgo fuit peccatrix nec solū originali-
ter, sed etiam actualiter, quia talis fuisset nisi dominus
preseruasset, ideo dici similiter cū ueritate potest, quod
fuit redempta saluata, liberata, uiuificata, crepta, munda-
tificata, seu sanctificata, à Diabolo. à culpa, à morte cul-
pa, à

pa, à macula, ab ira Dei, & his omnibus malis, propter
ea quod iam ex se & sui natura in captiuitatem & pec-
catum & maculam & iram Dei, & cetera mala inci-
disset, sicut una quælibet filiarum hominum; si à Deo
seruata non fuisset in filij sui gratiam. Quia etiam tan-
to maiorem erga illam redemptionem & saluationem
& sanctificationem & liberationem & cetera huius-
modi prædicamus, quanto melius est à futuro malo ser-
uari quam eripi à iam incursio, quod qui negat profectō
non est dignus cum quo uerbum fiat: ualeat, fruatur
sensu suo, absque inuidia, sed cum misericordia potius.
Sinautem uerum est, quod dicimus, cur igitur summum
istum redemptionis gradum non concedimus summe
creature, tantæ uirgini, tam amanti generis nostri, &
parienti salutem uniuersis, quam & Dei matrem dicitur,
& sponsam primam, sponsiq; sororem ac sociam,
filiam primogenitam principis, singulariter amicam,
singulariter electam ac præelectam singulariter dile-
ctam atque perfectam: illam que prior de Lucifero triū-
phauit conterens caput eius, ut fortissima mulierum,
imò sola fortis, quam Salomon inquirebat & reperit,
quam & preparauit, imò & fecit sibi uerus Salomon.
Hæc est illa terribilis quam tremunt inferi: illa subli-
mis quam uenerantur superi, hæc est mediatrix nostra,
& uerè uiuentium mater, nos enim sub amara ficu par-
turiuit & peperit. Hæc aduocata & interpellatrix pro
nobis assidua apud filium & patrem. Hæc est regina
cceli, domina mundi, porta paradisi, exaltata super om-
nes beatos spiritus, que lunam habet sub pedibus,
X 3 &

et coronam in capite stellarum duodecim, de qua tam saepe sponsus cui placuit sola sine exemplo. Tota pulchra es, tota pulchra es, et macula non est in te. Et iterum: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias, id quod aliter dixit angelus, Benedicta inter mulieres, quae certè uerba non aliud rectis mentibus magis insinuant quam hoc priuilegium quod praedicamus: omnes enim reliquae animae spinae fuerūt, id est, sine odore, et peccati aculeum habentes. Haec sola semper odorifera sicut rosa, sicut uiola, et liliū flagrans. O si considerarent haec fratres mei, et quod insuper de illa scriptura testatur, Sexaginta sunt reginae: octoginta concubinae, adolecentularum non est numerus. Sed una columba, id est penitus innocens, una perfecta, scilicet omni gratia, et omni tempore, una matri suae, una generici suae, id est, Hæc communi omnium matri, electa: nimirum ad restituendam illam, et reliquam eius prolem in amissam gratiam: Si inquam hæc tranquillo animo fratres mei meditarentur, profectò satis caperent, quam malè conueniūt tot et tanti honorum et gratiarum et prerogatiuarū tituli, quot unanimiter concedimus dominae nostrae, cum hac indignitate peccati, et cum ista seruitute Diaboli, et cum ira Dei, et cum animae illius ulla macula. Agnoscerent proculdubio magnam cacophoniam, et uideret non impletū perfectè quod dicitur de sapientia, Non habitabit in corpore subdito peccatis. Et iterum absurdam cacophoniam sentirent, dum hinc illam ad praeliandum cum serpente ac reparandum genus nostrum, antequam pronunciatum esset quicquam in hominem praecela

praecelam fuisse in eis uerbis intelligunt, inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius. Inde uerò subditam Diabolo, tametsi paruo tempore pronunciant, et tertio cacophoniam intolerabilem cognoscerent, dum hanc sponsam primariam filij regis, qui et ipse rex regum et dominus dominatum illam fatentur, et nihilominus adultero subditam aliquando et comquinatam fuisse admittunt, ut non uideant quòd pontifici summo, ut lex posebat *Leuit. 21.* aptanda erat propria sponsa uirgo intacta, illibata, incognita mœcho, et tota pulchra et speciosa, et ut scriptura uocat, uirago, ut hoc opprobrium nunquam possit in eam, imò et in eum ille malignus obijcere et exprobrare: Ego aliquando possedi tuam, nec angeli quibus omnibus est praelata, de sua ipsorum regina, possent unquam talia meminisse, ac si fieri posset etiam tacitè submurmurare. Denique uix est quicquam priuilegiorum, quae singulariter habuit ab omnipotente qui fecit illi uerè magna, quod ferre secū ualeat, hūc peccati sortorem, hanc irae diuinæ acerbitatem, hanc denique Sathanae uictoriae improbiſsimā, uerum non sentimus hæc inconuenientia, quia nec etiam consideramus de illa quae digna sunt illa, et parum illi deuoti sumus. Et Satan nihil magis satagit quam eius gloriam obscurare, et ab animis Christianorum auellere, cui inuidit ab initio, quam et postmodo sensit et bellantem et triumphantem de se et superbia sua, quoniam hæc est uera Iudith, quae caput Holopheruis suo ipsius gladio abscidit. Et uidet malignus quot miseras animas

illa de suis manibus eripit, quæ sapienter eius implo-
rant auxilium. Verum ut ad rem redeam, Si hæc ergo
quam prædicamus de uirgine præseruationem est sum-
ma liberatio, summa redemptio, & saluatio, & sanctifi-
catio excellens, Et est post Christi prærogatiuam, &
quod est maximè considerandum in gratiam Christi
est, ut sic erga illam habeat singularem istam gloriam,
licet ab antiquis incogitata, ut prædicetur in ea Chri-
stus perfectus, & sublimis eius redemptor & saluator,
sicut illa id agnoscens singulariter de se toto spiritu eru-
pens in canticum prædicauit dicens, Et exultauit spiri-
tus meus in Deo salutari meo. Si hæc inquam ad gloria
utriusque pertineant, cur non id ipsum sentimus omnes?
Quod si nolumus hoc dare uirgini, demus saltè id Chri-
sto. Sed noime melius ut & Christo demus & uirgini,
cum ipsi noluit separari, eò quod unum sint, & car-
ne & spiritu, quoniam illa super omnes illi semper ad-
hæsit, Et scriptum est, qui adheret Deo unus spiritus
est cum eo. Verum audi pie lector Caietani commentum
aduersus hæc, imò aduersus seipsum, qui hæc probauit.
dicit enim, Excludunt dictæ autoritates glossam, scilicet,
de facto uel debito, uel quantum est ex se uel ex
causa extrinseca, quasi sancti intenderint quod beata
uirgo incurrerit peccatum originale non de facto sed
de debito &c. Et nos dicimus primò, quod non est quæ-
rendum semper quid sancti intenderint, sed quid dixe-
rint, aut quid expresserint in eorum uerbis, quia non
est inconueniens dici multa à sanctis quæ exponi pos-
sunt ac debent secundum ueritatem, licet ipsi fortè
ad

1. Cor. 6.

ad eam non intenderint, eò quod Deus magis habet
providentiam in eorum dictis propter alios quam in Nota.
eorum mente, quod & alibi ipsemet Caietanus etiam
sapienter animaduertit, hic uerò dissimulat. Etenim in
tertia parte. q. 78. art. 1. ubi postquære uera docuit cõ-
tra diui Thomæ doctrinam, & non solū contra mentè,
sed contra uim ipsam uerborum: de quo tamen non con-
tendo nunc, putans ipse nihilominus suis expositionibus
uerba ipsius, D. Thomæ salua consistere ad suam, id est,
ipsius commentatoris detorta sententiam sic scripsit, At
si quis contendit expositiones has posse conuenire lite-
ræ, sed non intentioni autoris, qui uidetur ex proposito
docere oppositum, meminerit primò me ab autore didi-
cisse, post Augustinum talem exhibere aliorum lecto-
rem, qualem meorum exopto. in ultimo siquidem præce-
dentis questionis articulo, autor uerba Innocentij in. c.
cū Martha, ad uerū sensum trahit uon curans de intē-
tione opinantis, accidens migrare de subiecto in subie-
ctum &c. Et alibi in suo tractatu de autoritate papæ,
& concilij, ubi ipse exponit quædam uerba cõciliorum
Constantiensis & Basiliensis, & ad sensum uerum de-
clarat metuens hanc obiectionem, quod non ad mentè
episcoporum exposuerit, sic respondet, Et si glossas no-
stras contra intentionem autorum esse dixerit aliquis
respondebo primò, quod ego homo sum, & uideo quæ
foris sunt quo ad ipsa decretorum uerba, Deus autem
intuetur cor &c. Quo in loco etiam non malè conside-
rat, ut id quod dixi accipiatur, scilicet, quod autoritas nota prudēs
scriptorum ex dictis potius quam ex mente hauitur à lector.

X + nobis

nobis, & ideo Deus propter communem utilitatem proculcubio magis præseruat eos in hoc ne falsa scribant, quam ne falsa opinentur, quoniam in eo uersatur præiudicium multorum, non ita in hoc, sic & Caiaphas fecit loqui qui uera, licet aliam ipse mentem & intentionem haberit. Quamobrem & B. Thomas sæpius uerba Augustini & aliorum ad bonum ac uerum sensum etiam torquere conatur, non ignorans etiam aliud eos intendisse. Quocirca miror quod tantopere hic exigat à nobis, ut intentionem doctorum consideremus, quam considerationem ipse ut uidimus tanquam superfluam reiecit, nam manifestè ipse superfluam eam uocat his uerbis, Omissa igitur superflua curiositate, quid opinatus fuerit in re clarificata hic uel ille theologus, sufficere nobis debet ex solido fundamento ueritatem agnoscere. Hæc ille, Quod non putes semel aut bis ab eo factum: nam re uera multo sæpius quam possit existimare nouitius discedit à mente. D. Thomæ uerba ipsius glossans & exponens ut lubet: tacitè tamen præteriens plerunque de eius mente, ne tunc lector offenderetur, cautè id quidè tunc & præterdenter, donec auctoritatem & ipse suscipiens non curauit postmodo palam iudicare in quot & quantis sese opponat non solum Thomæ, sed & omnibus penè doctoribus quanuis & sanctitatis & doctrinæ gloria illustrius, quam autem uerè, docti uiderint, ego arbitrator me satis indicasse non proteruis: Et hic est tamen qui à nobis exigat in re adeo iam clarificata, hanc tantâ pietatem, ut captiuemus intellectum nostrum non tamen ad uerba sed etiam ad intentionem paucorû, quos ipse

ipse ut fortiores elegit de turba. Desidero ergo ab hoc uiro hoc in loco primum æquitatem, ut non ab alio exigat quod ipse non præstitit, imò & præstare recusauit, Adde deinde quod etiam ibidem ipse adiicit: ait enim, Aduertat deinde lector autorem, si oppositum sensit, opinatiuè locutum. Ergo hoc etiam debuit in re nostra ipse considerare. Nam doctores pij qui hanc questionem tractarunt ex proposito id est, qui fuerunt à tempore diui Thomæ huc usque, quando posita fuit in controuersiam, non potuerunt loqui contra nostram sententiam nisi opinatiuè: nam qui assertiuè etiâ temerariè locuti sunt, quia non debuit asseri quod non erat certum aut per scripturas aut per ecclesiæ determinationem, aut certè saltem errore decepti sunt, si iâcirco asseruerunt contrariam partem, quia putauerunt hanc ipsam nostram sententiam repugnare menti ecclesiæ & sanctis scripturis. Nam eos in hac parte errasse, nec ipse Caietanus inficiatur. Si igitur in hoc talem eorum mentem, contra nos asserat abijcimus illam uel ipsomet autore, qui in hoc nobis fauet coactus à ueritate: Nam manifestè scietur hanc sententiam nihil continere erroris, quod è scripturis eliciatur, aut ecclesiasticis determinationibus. Scio tamen aliquos eius ordinis magistrôs cuius & ego sum in hoc minimè consentire cum illo quem in duobus carpunt, ut iam non sine Deiniu etiâ inter eos uideas ortû schisma, ut nec illud stare possit in quo consentiunt, Caiet. enim, eousq; dixit hanc nostrâ sententiâ nō cōtinere errorē, ut etiâ se hoc dicere

Nota uera
Caictani do
ctrinam in
hoc.

ex doctrina D. Thome sit arbitratus. Hæc enim ex illo colligit in. 1. 2. q. 51. art. 3. his uerbis, Aduerte duo, quod ad fidem catholicam spectat quod omnes præter solum Christum cōtrahant peccatum originale, quod dictum non intelligendum est aliter quàm de morte quæ est pena peccati originalis: ita quod sicut omnes incurrunt mortem, id est, necessitatem moriendi ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum, sed nō spectat ad fidem an aliquis ex aliqua prærogatiua gratiæ, non incurrat actualiter originale peccatum: de utroq; enim simul, inquit Apostolus ad Rom. 5. Per unum hominem introiuit peccatum in mundum, et per peccatum mors. Est igitur necessarium secundū Catholicam fidem credere, quod omnis utriusq; sexus ab Adam secundum rationem seminalem proueniens ex ipsa sua generatione sit obnoxius peccato originali, et contra Pelagianos dicentes oppositum Augustinus diserit et diffinit. De solo autem Iesu Christo uerum est quod ex ipsa generatione nulli obnoxius est peccato, iuxta uerbum Angeli ad. B. Virg. ante filij conceptionē, quæ uocatur natiuitas in utero, dicētis. Quod ex te nascetur sanctum. Et iuxta hunc sensum militat ratio autoris, scilicet, quia aliter non indigeret redemptione quæ per Iesum Christum facta est. Si enim peccatum originale uel in actu uel in necessitate habendi illud quis non incurreret, non egeret redemptione, quod hereticū esset dicere. Sed si omnes obnoxij sunt peccato originali, sufficit ad indigentiam redemptionis, neq; enim solum redemptione eget actualiter captiuus sed etiam obnoxius captiuitati.

captiuitati. Hæc ille. Et addit. Et hæc bene notabis tu Thomista ne nimio zelo non secundum scientiam accensus, erronea dicas quæ non sunt erronea, quum de Beatiſſ. Virg. Mariæ cōceptione disputas aut prædicas. Hæc ille olim docte, sanè, ac uerè. Sed utrum ad mentem D. Thome alij uiderint. Quidam enim ex nostris non credunt, et merito, quoniam si uerum dicendū est. B. Thomas hanc nostram opinionem olim aliquando putauit erroneam ut ex uerbis eius facile colligitur, Alioqui nihil profecto dixit aduersus illam, si sic intelligi debeat dictum eius quod Virgo originale peccatum contraxit ut ipse Caietanus exponit. Sed sunt qui etiā ipsum Caietanum et in hoc carpunt, quod male defendat ab errore sententiam nostram. Arguunt autem in hunc modum, Nullus potest dici obnoxius peccato qui nondum sit. Magistrum Quod enim nondū est, quomodo potest esse obnoxium Franciscum peccato? Si igitur quando iam fuit Maria in rerum natu Siluestri cōtunc fuit peccato obnoxia, hoc certè fuit maxime tunc hic. in primo instanti suæ conceptionis. Quod si in primo illo instanti factū quoq; dicimus per gratiam præuenientem, ne tunc incurrat peccatum illud, consequenter dicimus quod neq; in illo instanti fuit obnoxia. Nam si mihi teneris soluere cras centum, et ego præueniens remitto debitum, profecto non eris mihi obligatus cras. hæc ille in summa. Ex his ergo clare uides, primo quàm sint ipsi etiam inter semetipsos pugnantes, euidenter certè signum non compertæ ueritatis. Secundo attende falsum esse quod ille sumit, non posse dici quenquam peccato obnoxium, quando nondum sit in rerum natura, cum in re propofita

Ambrosius. proposita ab omnibus passim contradicatur. Ambrosius enim dixit, quod Adam obligauit posteritatem: obligauit autem opinor cum peccauit: tunc uero nondum erat sua posteritas. Paulus etiam dixit quod omnes in Adam, scilicet peccate peccauimus. Quomodo uero peccauimus qui nondum eramus? Item dixit quod Leui decimus fuit in lumbis Abrae cum ille obtulit decimas Melchisedech. Quomodo autem decimatus Leui qui non dicitur eras? Thomas etiam non confunditur. Christi carnem in patribus fuisse obnoxiam peccato, cum tamen nondum uere esset Christi caro in rerum natura. Pari modo nihil prohiberet dici, Mariam peccato obnoxiam etiam cum nondum esset in rerum natura, quia saltem erat in apprehensione Dei et Angelorum et hominum, unde debuit magister ille considerare ex doctrina Philosophi, non ualere consequentiam semper de tertio adiacente ad secundum adiacens, ut cum dicimus, Homerus est poeta, non sequitur, ergo Homerus est: quia, est, in prioris propositione per accidens predicatur, pari ergo ratione non ualet, Est obligatus heres meus, ergo heres, meus, id est. Similiter, Maria, erat aut est peccato obnoxia, Ergo Maria erat aut est. Dico enim quod haec non ualent ut ex se patet. Quia in huiusmodi heres et Maria non secundum existentiam in rerum natura accipiuntur: sed ut capiuntur in intellectu. Et haec ex superfluo dicta sint. Nam ut propius ad rem accedam, non dicimus nos simpliciter quod Maria fuerit unquam peccato obnoxia, sed quod ex se et sua conditione naturae, quod est esse obnoxiam secundum quid, unde peccat argumentum dialogisti

gisti huius per fallaciam quae est, Accipere simpliciter, quod est secundum quid. Absque ulla enim contradictioe sic dicitur, Mariam ex se fuisse peccato obnoxiam, et tamen simpliciter seu de facto non fuisse obnoxiam propter gratiam praeventem ac praeservantem. Et quia maxime consideramus quod est ex se, ideo plerumque sano intellectu simpliciter dicitur. Et licet haec ita sint: uidelicet non esse mentem et intentionem doctorum semper considerandam sed nonnunquam solum modo uerba, nolim tamen putes lector, hanc non fuisse mentem antiquorum doctorum qui in scripturis erant assueti. Nam ut uideas quod hunc sensum habuerint, et hoc sensu proferebant huiusmodi sententias. Accipe et nota suas ipsorum explanationes. Ambrosius de Christi natiuitate loquens sic statuit. Solus per omnia dominus Iesus contagia corruptelae immaculati partus nouitate non sensit. Quid est inquam quod ait per omnia, nisi id quod dicimus, non ex precaria gratia, quae ex alio pendeat: sed suo iure et naturae conditione? Nam hoc declarans adiecit, Immaculati partus nouitate non sensit, et propterea subdit, et coelesti maiestate depulit, quod certe de Maria dici uere non potest. Non enim ipsa maiestate sua depulit sed Christus pro ea. Ioannes Chrysostomus exponens illud diaboli testimonium. Noui quod sis Sanctus Dei: ita ait: Sanctum autem dicit eam, non unum de pluribus: quia et sanctus erat unusquisque Prophetarum, sed unum esse denuntiat. Gregorius etiam Nisenus sic ad literam de Christi natiuitate, Solus hic partus masculinus spiritus

spiritualiter esse cognoscitur, qui nihil de foemineitate culpæ portauit, unde reuera, sanctus uocatus est. Vnde Gabriel quasi hoc decretum ad ipsum solum pertineret memorans dicebat, quod ex te nascetur sanctum. Sanctus etiam Gregorius summus pōtif. tractans illud iob. Nō adæquabitur ei topatium de Aethiopia, in hunc intellectum ita egregie ac mirifice exposuit, ne acceptis quisq; uirtutibus extollatur, à Sancto uiro nūc dicitur, non adæquabitur ei topatium de Aethiopia, ac si aperte dicat, nullus sanctorum quibuslibet uirtutibus plenus, ex ista tamen nigredine mundi collectus se æquare potest ei de quo scriptum est, Quod enim ex te nascetur sanctum. Nos quippe & si sancti efficiamur, non tamen nascimur, quia ipsa nature corruptibilis conditione restringimur, ut cum propheta dicamus, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Hæc ille: notate uerba, nos quippe & si sancti efficiamur, non tamen nascimur, uidete ut hæc operantur nasci sanctum & effici sanctum. Quod uere ita est iuxta datum intellectum. Nascitur enim sanctus qui ex conditione nature sanctus prodit in lucem, At efficitur sanctus qui aliunde accipit sanctitatem. Illud singulare Christi est, hoc cæteris communicari potuit, quod & abundius declarans ille sanctus pontifex subdidit, Aliud est enim natos homines gratiâ adoptionis accipere, aliud unum singulariter per diuinitatis potētiâ deum ex ipso conceptu prodijisse. Notate quod ait ex ipso cōceptu, & nō dicit in ipso cōceptu. Nā Maria uirgo licet sancta fuerit in ipso cōceptu, nō tamē ex ipso cōceptu

Nota.

ceptu. i. ex in & cōditiōe seu natura sui conceptus: hoc enim singulariter fuit Christi. Athanasius etiā hūc sensum secutus dixit. Christus singulariter sanctus, & ab oībus alijs in sanctitate dissimilis. Ad hoc etiā respiciēs Hierony. cū, uniuersam Christi gratiā refusam ab eo in matrem diceret ut Christo hæc prerogatiuā seruaret, subiecit, quanquam aliter & aliter. Idem etiam alibi expressius ita scripsit, in psalmis dicitur, Nō iustificabitur in conspectu eius omnis uiuens, nō ait omnis homo, sed omnis uiuens. i. nō Euangelista, nō Apostolus, nō Propheta, ad maiora conscendo, non angeli, non Throni, nō dominationes, non potestates, cæteraq; uirtutes, solus Deus in quo peccatum non cadit. Et paulo post ab Apostolis, solus iustus dicitur, solus immortalis & iustus cui collata uniuersa iniustitia iniquitas inuenitur. Hæc ille: sed quid moror: cur illud Angeli dictum quod ex te nascetur sanctum & c. omnes theologo singulariter pertinere ad Christum confiteantur? & tamen iam omnes fatemur Mariam in natiuitate sanctam. igitur solus Christus sanctus secundum eminentiam sanctitatis, ut expositum est. Veræ igitur sunt omnes istæ conclusiones. Nullus hominum, aut nullus ex filijs Adæ, aut nullus ex concubitu maris & foemine conceptus aut natus uenit in mundū sine peccato. Sed hunc sensum habent iam tot ac tātis autoritatibus probatum & clarum. Nullus secundum conditionem humanam, aut secundum quod ex Adam descendit, seu ex semine, aut ex maris & foemine commixtiōe, uenit immunis à peccato: cum quo tamen stat quod per gratiam que superat naturam qualis fuit in

Augustinus
contra Pela-
gia.

fuit in Maria, ut Hieronymus & Augustinus egregie dixerunt, contra sit, & peccati immunitas constituitur. Hic est frequentissimus mos loquendi in scripturis. Nam præter alia quæ supra recitauimus multa, audi Paulum dicentem, Omnes peccauerunt & egent gloria Dei: Quomodo ait egent gloria Dei, cum iam tunc dominus multos in gloriam adduxisset. Audi Augustini, Ille tibi hoc uerbis suis exponit, Ita enim contra Pelagianos ad literam interpretatur, Quid est egens? id est, nemo idoneus per se quod carnaliter nascitur, nemo operibus meritorum uitam recipit perditam. Hæc ille: sed iam hæc tenus plusquam satis ad persuadendum bonis mentibus, prauis ac proteruis, nec si Angelus de celo uenerit persuadebit. Verum redeo rursus unde digressus sum. Pergit enim Caietanus ut istam Glossam (quam ipse tamen decies probauit) reprobet, & ait. Hæc inquam glossam excludit tum quia ly de debito, & ly quantum est ex se, est conditio secundum quid aut diminuens, quia habens aliquid quantum ex se est, uel de debito, non habet illud simpliciter & absolute. Sancti autem doctores dicunt quod Beata Virgo habuit peccatum originale sine ulla conditione secundum quid aut diminutione ac per hoc simpliciter & absolute. Hæc ille. Quæ uolo ut acutus lector amore ueritatis consideret. Ipse dicit quod doctores sancti dicunt quod. B. Virgo habuit peccatum originale sine ulla conditione secundum quid & c. Si ipse uellet dicere ut uerba uidentur primo auditu sonare, quod doctores sancti hoc totum dixerunt, uidelicet quod. B. Virgo habuit originale peccatum sine ulla conditione, id est,

id est, etiam de facto contraxit illud, certe falsum diceret, quia doctores sancti quos affert non hoc dixerunt. Si autem uult dicere, ut certè uult, quod quia doctores sancti dixerunt simpliciter ipsam contraxisse originale peccatum & non adieciisse conditionem ulla, uidelicet ex debito aut ex sui natura, propterea non admittunt istam glossam quæ sic exponit, id est, ex debito & sui natura. Hoc dictum tam facile ac iure repellitur quam facile ac sine ratione dicitur? Nam ideò glossæ adduntur ad exponendum textum, quia textus non est manifestus, alioqui non opus esset unquam glossis ad textum, si textus contineret expresse quod glossa quasi interpres exponit. Sed dicit, ista glossa uiolentiam affert literæ. Nam doctores dicunt simpliciter quod Beata Virgo habuit peccatum originale, modo dicere quod Beata Virgo habuit peccatum originale ex debito uel ex sui natura, non est simpliciter illam habuisse peccatum orig. Hic igitur atende ut fallaciã in uerbis agnoscas. Aliud est dicere quod doctores simpliciter siue absolute dicunt quod B. Virgo habuit peccatum originale. Aliud uerò est dicere, quod dicunt doctores quod B. Virgo habuit simpliciter siue absolute peccatum originale. Si enim hoc ultimo modo loqueretur, profecto glossa quæ diceret quod B. Virgo habuit peccatum originale ex debito, textum destrueret, quia id eẽt ac si diceret quod non habuit peccatum illud absolute, quod repugnaret textui, quoniã uerò doctores non dicunt quod simpliciter aut absolute B. Virgo habuit peccatum originale, sed sic dicunt quod B. Virgo habuit peccatum originale, hoc autẽ cũ possit dupliciter intelligi uidelicet uel ex

Y debito,

Nota ut se-
metipfos ad-
uersantes ex-
pugnant.

debito, sui natura, uel etiam de facto. textus huiusmodi dat locum glossæ quæ sic exponit, quod habuit illud peccatum ex debito, siue ex se & sui natura, non autem de facto. Quod si quis instet & pro Caietano quod uerba ista non admittant hanc glossam, confutabitur illiusmet testimonio qui dicit, ut iam uidimus, quod ad fidem catholicam spectat quod omnes præter Christum contrahant peccatum originale, quod ipsemet exponens sic ait. Quod dictum non est intelligendum aliter quam de morte, quæ est pœna peccati originalis, ita quod sicut omnes incurrunt mortem, id est, necessitatem moriendi, ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum originale, sed non spectat ad fidem an aliquis ex aliqua prærogatiua gratiæ non incurrat actualiter originale peccatum &c. Ecce ut ipsemet planè sic exponit, imò sic esse exponendum docet, contrahere peccatum, & intrare peccatum originale in omnes, & sic intrare mortem, & si militer habere peccatum, uel maculam & huiusmodi, sic inquam esse exponendum ipse docet, id est, ex se & sui natura, aut ex debito iuxta naturalem conditionem non autem de facto. Quare miror quod etiam tanta censura nunc reprobet quod tanta prius doctrina probauerat admonens Thomistam, ne dicat erronea quæ non sunt erronea. Alioquin iam esset erroneum dicere, quod Maria non contraxit originale peccatum de facto cum sancti doceant & scriptura, hoc pertinere ad fidem, uidelicet, quod omnes præter solum Christum contraxerint peccatum originale. Si hoc dictum non

non posset sic exponi de se & iuxta conditionem naturæ, sed oporteat etiam eo modo intelligi, scilicet de facto, quæ tamen ut sæpius dixi, ipsemet damnat uolens quod dictum ipsum sit uerum cum sua tamen expositione. Nam si hæc uerba à scripturis prolata illam glossam admittunt, cur non etiam à sanctis doctoribus prolata cum illa ipsa acceperint à scripturis? hic teneris qui non uis recipere. Quod si quis etiam, instando adiciat, quod dictum hoc ex se & sui conditione naturæ est conditio diminuens, & propterea glossa ista quæ hoc adijcit, dimiuit dictum quod est dictum simpliciter, & sic nõ stas etiã in doctrina Caietani circa scripturas: Respõdeo: primum quod ista glossa necessaria est & non est nostra, sed Pauli apostoli qui dixit, Eramus natura filij iræ: non dixit ibi simpliciter filij iræ, quod tamen alibi simpliciter dicit, cum omnes peccatores & impios & Dei inimicos uocat, sed ibi id quod erat uerum adiecit, natura, ut præseruaret se ab hac una quæ secundum gratiam non est inuenta filia iræ, licet natura illi hoc deberetur: nam & hoc uehementer animaduerti uelim. Comparat Apostolus, secundum oppositum tamen modum, Christum iustificantem, ipsi Adæ mortificantem his uerbis, Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem uitæ. At certum est quod per iustitiam Christi in omnes homines non processit iustificatio de facto, Ergo hoc intelligi debet ex merito, & secundum id quod debitum fuit Christo & iustitiæ & obedientiæ suæ, quia relicta est

Ad Ephe. 2.

Nota hæc.

X a potestas

potestas homini recusandi beneficium Christi. Ergo similiter quod de ipso Adam dicitur, quod eius delictum in omnes homines fuit in condemnationem, sic intelligi debet, id est, iuxta meritum eius, id est, delicti et inobedientie suae, et non de facto, ut sic aequa comparatio fiat, et sine quaestione procedat. Nam meritum illius peccati non fuit ut solum ad tempus damnaremur sed in perpetuum amittentes dona datam persona Adae, et promissionem futurae uitae, et tamen multi sunt liberati ab ista damnatione. Cur igitur haec una non etiam praeservata ob excellentem gratiam dici possit etiam in columi apostolica sententia, quae proculdubio ad meritum non ad factum respexit? Atque ideo puto (nec falli existimo) quod diuus Paulus ut hoc nobis mysterium inueneret, abstinuit a uerbo, et sententiam imperfectam pronuntiauit: dixit enim, ut nos ad hanc cogitationem induceret, sicut per unius delictum in omnes homines in condemnatione, non adiciens uerbum, puta diuina sententia processit, aut quid tale, eo quod meritum ipsum, non rei exitum atque effectum indicare uolebat. Nam si homo potest obicem ponere merito iustificationis, quae est per Christum, ne sortiatur effectum illum in se, non etiam potuit Deus pro matre et sponsa et filia, unigeniti sui dilectissima, quae de latere eius prima est generata, obicem posuisse, Adae merito, ne debita inde condemnatio in hanc ullo pacto perueniret? certe non hoc incredibile uerbum, sed fidele est et omni acceptatione dignum. Adde his quod haec conditio ex se et natura rei, quia respicit naturam substantiam, quam scire

ad

ae diuidere ab ijs quae extrinsecus accidunt ad doctrinam maxime attinet, non est conditio proprie diminuens ut sententiam coangustet, quae est in primis docenda, quia ius primò non factum docendi sumus in lege, nostrum enim est nosse primum non quid est illa uel ille de facto. Sed quid secundum rei naturam sit, et quid secundum gratiam, ut hinc ad id ueniamus, et quid sit de facto consideremus. Si tamen id possumus coniectare, et ad rem pertineat: nam qui prius non considerant quid sunt ex seipsis proculdubio seipsos ignorant et Deum. Ideo frequentissime sic loquuntur scripturae, ut hominem iuxta naturam suam nobis proponant, et non secundum gratiam, ut superius tot exemplis monstrauit et sententijs. Omnis homo mendax. Nullus hominum potest domare linguam suam. Nemo carnem suam odio habuit. Paulus uolens ostendere peccatum Corinthiorum dixit, Nonne homines estis? Christus etiam similiter multa dixit, ut illud, Cui minus dimittitur minus diligit, non respiciens ad id quod de facto posset contingere, et saepe contingit uidelicet ut cui minus dimittitur etiam magis diligit, et sic falsa esset sententia Christi. Sed proculdubio id respexit quod ex se et ex rei natura debet esse, ut sit sensus uerus, quod minus diligere tenetur secundum causam dilectionis quae est beneficium, sic et dixit, Dilige proximum tuum sicut teipsum, quod non est sic interpretandum, id est, sicut teipsum de facto diligis? Nam multi de facto peruersè diligunt se, et ideo exponendum est, id est, rationabiliter in Deo et

Nota.

Y 3 propter

propter Deum & c. Sic & dixit, non remittetur peccatum illud, id est, non habet ex sui natura ullam causam remissionis. Sic & dixit, Omne peccatū & blasphemia remittetur hominibus, id est, habet causam remissionis. Sic alius dicit, Morieris & non uiues, quia causae naturales iam ad mortem ducebant. Fateor etiā quod interdum & per contrarium respicitur gratia, & causa extrinseca secundum quod & aliquid simpliciter dicitur, quod hominibus posset uideri falsum, uidelicet de Lazaro. Hæc infirmitas non est ad mortem, cum iuxta causas naturales esset ad mortem, sed propter propinquā suscitationem gratiosam illud est dictum: unde & dilectum, Est peccatum non ad mortem, & tamen de mortali peccato loquitur quod secundum se parit mortem de facto, sed considerata misericordia Dei cui misericordia peccatū illud non repugnat, uocat peccatū non ad mortem. Hæc & similia quæ simpliciter dicuntur nisi expōerētur per huiusmodi glossas, nō solum ueras, sed etiam necessarias omnino, sensum falsum & penitus absurdum redderent. Nā quid est admirabilius dictum quam illud domini, Mea doctrina non est mea: ut intelligas non esse computandum merè inter nostra quæ sunt ex dono. Sic Paulus de se & Apollo ait, Qui plantat & qui rigat nihil est, & tamen de se plantante ait, Ut sapiens architectus fundamentum posui. Quid igitur? Nunquid nō est aliquid sapiens architectus? Sed quia hoc ex Deo habuit, illi acceptum refert & habet quasi non suum, quod fuit ex dono suum, propter hoc & nos dicimus, quod hoc priuilegium quod habuit beata uirgo, quia uenit non ex se, sed

se, sed ex Deo salutari suo, in quo & ipsa sapientissime exultauit, fere non est computandum inter sua bona, quia non hæc ex natura habuit sed ex gratia, quæ ut Augustinus & Hieronymus eleganter testantur, longè superauit, & conculcauit naturam in illa, quoniam super hominem fuit, & omnem hominem & omnem angelum, dignissima creaturarum longè gratia antecelluit. Et propterea magis Deum quàm illam in hoc effertimus & prædicamus distinguentes sic naturam à gratia, quod bene uidit Augustinus, & Pelagio Mariæ exemplum obiectanti mirificè respondit, Excipiens illam ab omni peccato, non propter seipsam sed in gratiam domini. Quæ cum uerissima sint & tam late pateant, ad fulciendam glossam illam, quis non miretur, uirum quem tanti faciunt tam inconsideranter improbare quod tam aperte scripturæ probant, in quod & sapientes consentiunt & omnes consentire coguntur, imò quod & ipsemet adeo manifestè & in proprijs terminis approbauit: Ipse enim est qui dicit teneri nos ad credendum omnem contrahere peccatum originale etiam beatam uirginem quia sic dicunt scripturæ, & ipse est qui sic exposuit quod hoc non est intelligendum de facto, sed ex debito. Et nihilominus ipse est qui hanc glossam reprobus sic adiungit, Petendum est ab istis si ista uerba, beata uirgo fuit concepta in peccato originali & similia, non explicant quod ipsa de facto non contraxit peccatum originale, quibus uerbis uti debebant sancti doctores ad hoc explicandum, in his namque explicatur per se ipsa beata uirginis ut subiectum originalis peccati.

Explicatur tempus conceptionis, explicatur originale peccatum, explicatur factum per ly concepta est, contraxit, & similia. Quid ultra debet apponi? Et si ista hoc non significant, consequens est, ut dicentes oppositum, scilicet. B. uirginem non esse conceptam in peccato originali, non significant hoc quod debent. Fatue ergo atq; temerarie sunt huiusmodi nō extorsiones sed corruptiones autoritatum locutionumq; Latinarum. Hec ille. Cui quanquam posset durius ac pro merito responderi, ne mordacem me dicant amici, benignè tamen hæc excipiam, dicens primum, quod iam sæpius non ab re dixi, quod has fatuas & temerarias corruptiones ipse probauit, ipse etiam docuit ut sapiens non ut fatuus, tanquam ueras non ut temerarias, tanquam iuxta sensum scripturarum, non ut extorsiones à ueritate. Petit, quibus uerbis debebant uti sancti ad explicandum factum si non ista sufficiunt, concepta est, contraxit &c. Respondeo, Poterant uti alijs uerbis & declarare sensum istum si uoluissent, aut permisisset Deus per quem expressè declararetur factum, & excluderetur glossa hæc ex natura, ex debito, quia non satis est dicere concepta est, & contraxit ut omnino habeatur sic fuisse de facto, sicut non satis fuit dicere intrauit mors aut pertransiit in omnes homines ad hoc ut necessario intelligamus hoc fuisse de facto, ut ipse docet, imò ut ipse tenet. Tenet enim de facto quod multi non morientur, contra Augustinum tamen in hoc & Thomam, & communem doctorum sententiam, & nulla suadente ratione, & uerè improbabiliter, ut particulariter annotaui.

Cur

Cur ergo liceat illi eo modo exponere in re etiam falsa & nulla ratione probabili, nobis autem non liceat in re pia ac tanto fa ore digna? Sed uide ut perpetuò nouitios exagitat, per fallacias & amphibolias quando ait, Et si ista hoc non significant, consequens est ut dicentes oppositum scilicet. B. uirginem non esse conceptam in peccato originali, non significant hoc quod debent. Imò uerò significamus hoc quod debemus, nec dicimus oppositum, quia id dicimus quod & sentimus & declaramus expressè, sobriè, rectè quado & uerba id patiantur: nō enim sunt ista opposita Maria cōtraxit originale, & Maria nō cōtraxit originale. Si primum dictum sanè intelligas, uidelicet cū illa glossa, id est, erat natura in debito contrahendi quam glossam ipse probauit, Et si dictum secundum sic accipimus ut declarem palam, dicentes quod de facto & per gratiam dei non contraxit: Nam si penitus excludendæ sunt istæ glossæ quæ maior contradictio & maior fatuitas, quàm in illo dicto mea doctrina non est mea? Et quod alibi dicit, Et si ego perhibeo testimonium de meipso testimonium meum non est uerum, ac rursus ex opposito, Et si ego testimonium perhibeo de meipso testimoniū meū uerum est. Quid hic deest si uerba nuda consideras sine glossis ad contradictionem? Et ideo non sunt fatue nec temerariæ glossæ, quæ & in se ueræ sunt & frequentissimæ subauditæ imò necessario subaudiendæ in scripturis Sanctis & sapientibus sententijs? Nā

X 2 AUGUS

Augustinus & omnes sancti doctores solo Christo excepto, reliquos omnes, non solum dicit conceptos uerū etiā natos in peccato originali. Et sic legitur illa prophetica sententia apud antiquos, Ecce in iniquitatibus conceptus sum & in peccatis peperit me mater mea. Quae sententia ad omnes pertinet, ut non solum conceptio sed ortus ipse & natiuitas ipsa omnium hominū ponatur in uitio, & sic determinatū fuit & sic probatum ab ecclesia sancta dei, quae sic nos docet uniuersaliter & uerum est. Quod si nō intelligatur iuxta istā glossam uidelicet iuxta naturā, & ex debito, certe falsum inuenietur, quoniā ut & aduersarij concedunt, Beata uirgo nata est sancta sicut & Iohānes baptista & Ieremias & forte alij quos ignoramus, Et per hęc nisi uelint usq; ad insaniam proteruire, fateri coguntur quod non fuit non solum religioſa mansuetudinis, sed nec secundum scientiā prolatū, quod sint fatuae ista glossa & temerarię aut fatui qui sic proferrent dicta talibus glossis indigentia, ne si hoc demus necessariū habeamus in innumeris locis confiteri fatuas esse scripturas, et quod horreo dicere dominū ipsum, sapientiā summā, fatuam, sed quid est quod non fatuū dicant qui se solos sapientes existimant? Nūc audi lector, quod alij contra istam glossam opposuerunt. Aūt enim minime posse uere dici uirginem hoc peccatū incurriſe quia debuit incurrere sicut nec dici potest Iudas prodidisse dominū, quia debuit nō prodere. Tu uero agnosce fallaciā hoc in loco, quam cōmittunt manifestam, figuræ dictionis, ut Philosophus uocat, dū idem quod modo secundū passiua, modo secundū actiua significationē sumendum

mendum eſet, cōfundunt, ac si uno modo sumeretur. Nā quod dicitur debuit Maria cōtrahere peccatū, intelligimus passiue quod ex merito antiqui delicti & ipsa obligata erat incurrere, scilicet, patiendo ipsam trāſſuſionem peccati, quod ex seipsa uitare non poterat: ideo habetur tanquā incurrerit: quod enim nō incurrerit, extrinsecus accidit. At cum dicimus, debuit Iudas, nō prodere, intelligimus debitum quod ad agendum illum obligabat, id est, ad nō prodendū, quod ex se quidē poterat facere, id est, uitare proditionem, idcirco si nō fecit imō si contrafecit prodendo, uere dicitur prodidisse non autem uere non prodidisse, quod uere tamen diceretur si casus daretur, quod quantum ex se nō commiſſiſet eam proditionē, utputa uel coactus uel deceptus uel si quomnis modo dari posset illud scelus nō ex se, sed à causa extrinseca patratum.

Concludo igitur ex ueritate quam mihi ipsemet Caietanus probat ex sua doctrina, primum, quod sancti (sicut in primis Augustinus, disputas & diffinites in Pelagianos) nō aliud diffiniuerūt, quam quod omnes secundum rationem seminalem ex Adam uenientes secundum hunc respectum debitores sumus peccato, quod qui negat est detestandus hereticus, ideo Augustini sententia sic intellecta ut docet Caietanus intelligi debere imō ut ipsemet Augustinus exponit, non faciunt aduersum nos. Secundo dico quod si qui sanctorū etiā de facto loquētes supposuerunt, D. Virginem peccato, nō assertiue sed opinatiue locuti sunt, quos licet non sequi sicut docet Tho. nō enim magnā probabilitatē sic faciūt corū opiniones

Nota.

opiniones, quæ spiritu, ac timore dei cohibente habent formidinem ab alia parte, sic locutus est. D. Bernardus & alij quidam. Et ideo etiam Augustinus excusat in hunc modum auctoritatem Ambrosij sibi obiectam, dicit enim, non exacte tunc cogitasse Ambrosium, nec asseueranter locutum, qui & alibi aliter docuerat. Tertio dico, quod si qui assertiue locuti sunt errarunt in hoc, & passi sunt humana, qui eorum error iam manifeste apparet. Non enim potuerunt (ut iam dixi) illud asserere, nisi cum hoc errore, quod existimarunt à scripturis & ab ecclesia sensu & ab euidentibus rationibus inde deductis id ipsum euinci, sed iam constat ex ecclesie declaratione, & ipsius Caietani tandem ingenua confessione, quod scripturae id nequaquam euincunt, ecclesia uero iam sensum suum edidit, manifestans, non habere quicquam periculi hanc sententiam quam recipit etiam celebrans & commendans. Constat & quod rationes quibus mouebatur & Thomas & alij non ledunt sententiam istam, imò potius roborant, nisi uelimus proteruire, quod mox paucis perstringens etiam declarabo. Quid ergo restat tãdẽ quod faciat tantam probabilitatem ex auctoritate doctorum, quantam obijcit nobis terrens nos Caietanus? An probabit Augustinus contra nos qui ut fatetur ipsemet & docet contra nos non militat, sed contra Pelagianos destruet gratiam Christi? At nos magis magnificamus in uirgine Christi gratiam per hanc sententiam. An probabunt adeo uehementer quidam, qui tamen opinatiue locuti sunt & cum formidine? Aut illi qui & si assertiue locuti sunt, errarunt tamen ut confitetur etiam ipsemet? *Vis autem*

autem breuiter errores colligam? En ex doctrina Thomæ quatuor rationes eliciuntur, ut Capreolus excerpit, quibus ad eam opinionem adductus est, quarum cum nulla concludat, nonne frangitur auctoritas hæc? Prima enim ratio est quod oportet asserere. B. Virginem esse redemptam, at hæc sententia illam etiam magis redemptam asserit. Secunda ratio est quia non debet in puritate & immunitate & elongatione à peccato equari filio suo. At hæc opinio non æquat eam filio, sed longo intervallo post filium habet matrem in his. Tertia ratio est quod in sanctitate & gratia concipi est singulare priuilegium Christi, & hoc etiam nos asserimus ex conditione nature, quia ex Spiritu sancto conceptus est solus, nec dicimus tamẽ esse hoc priuilegium in Christo, qui suo iure id habuit proprium, sed Virgini ex priuilegio damus id quod in gratiam Christi, sicut & alia multa, nam & illud solius Christi fuit, ut debitum sibi, non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Et tamen hoc matri concedimus ob illius gratiam, salua singulari Christi prerogatiua, quæ est, in hoc, quod habuit id iure suo, mater autem ex gratia & priuilegio. Item sicut & pagane leges dicunt de principe, quod est solutus legibus, Augustam uero dicunt solutam non ipso iure sicut princeps, uelle tamen ipsum principem, ut & ipsa gaudeat prerogatiuis ipsam, & se noscat, non ex se illas habere, sed à principe. Sic & nos asserimus de Principe Christo & Maria matre, quod ille ex se habuit suo iure, illa uero ab illo, & propter illum, quod & illa

Nota hæc
Thomista.

L. Princeps.
ff. de legibus

et illa prudentissima et Augusta uerissima cōfessa est concinens, Quia fecit mihi magna qui potens est, quia sanctum nomen eius, ut sanctificare possit ut uult. Quarta ratio est, Quia omnes qui ex commixtione maris et feminae ueniunt in hunc mundum contrahunt tale peccatum et nos id fatemur cum sua glossa, contrahunt, id est, hoc ex sui natura habent, ut contrahere debeant, ut saepius diximus. At. B. Virgo domina nostra multa habuit unde debuit gratia et misericordia praenueniri, ne quod debebat exolueret, cum soluente pro illa filio, ipsa dimissa fuerit libera. Ecce enim rationum radices in quibus utraq; pars cōtradictiōis huius fundatur. Qui enim dicūt illam in originali de facto cōceptam fuisse ex hoc mouentur, quia filia Adā fuit ex semine. Qui uerō contra, eam praeseruatam dicunt, ex eo mouentur, quod erat praecognita et electa futura Dei mater. Mitto nūc alia electionis suae momenta maxima. Hoc igitur considerandum nunc, utra harum rationum debuit praualere, id est, utrum potius tanquam filia Adā ut sic de facto peccatrix dicatur. An tāquā Iesu Christi mater, ut sic praeseruata intelligatur. Ad hoc autem dispendendum, credo opportunum esse ad scripturam respicere, et ad Genealogiam tantae Virginis. Si enim in tota scriptura in sua Genealogia, aut ullibi locorum inuenitur commemorata. B. Virgo habēs patrem aut matrem in terris: et sic ex semine proditā, esse quod tamē alijs rationibus fieri debebat, uincant qui illam praedicant sub originali cōceptam. Quod si cōtrario hoc solum de illa comperimus in Genealogia, uidelicet quod illa est de qua natus est Iesus

Nota.

Nota.

Iesus qui uocatur Christus, quae so uincat illa pars quae id cōsiderat, quod solū a scriptura profertur, et id omittat quod scriptura de industria omisit, ne id cōsideraremus aduersus illam, quod ex natura debito, sed id solū quod a filio ex gratia debuit accipere. Sed o Maria quis mihi dabit habentes spiritum et intelligentes quae dico: non enim (tu nosti) margaritas iactari et c. Ergo qui habet cor ad capiendum capiat. Nunc ad rem redeundo. Si sic uere se habet res, quod doctores qui contra nos producentur et ipse praesertim, D. Thomas, rationibus motus est quae minime cōcludūt, sed magna ex parte potius nos adiuuant, nunquid debemus opprimi autoritate hominum, magis quam autoritate rationum, quibus nōs illos esse uidemus, et sine quibus omnis euanescit autoritas, praeterquam solius dei, ut recte ait Augustinus? Nota. Certe si D. Thomas aut sancti quilibet doctores absque rationibus aliquid pronuntiant, possemus merito hanc re, ac dicere non est putandum sine probabili ratione motos esse ac propterea sic merito titubantes iudicium suspendere. At uero et postquam rationes afferunt quibus uidemus motos eos ad opinandum aut decernendum quicquam, rationes autem ipsas planē considerantes uidemus, apertissime inefficaces, quid quae so restat quamobrē debeamus autoritati succumbere, cuius principium, quod est producta ratio, palam nouimus nō subsistere? Est tamen et aliud argumentum. B. Thomae qui ait, Beata uirgo non fuit sanctificata ante animationem, ergo post, ergo contraxit originale. Sed manifeste non ualet, quia potuit in ipsa animatione sanctificari, quod non

non negat Durandus, & qui aliquid sapiunt. Nam uide
 que so. ipsemet Caietanus & concinne & eleganter has
 omnes Thomæ rationes euertit, ut minime concludentes
 Caiet. in cō- in nos, sic enim ait ille. Absolute loquēdo inter illas duas
 mē. super. 3. positioes extremas, uidelicet, qd' fuerit sanctificata ante
 parte. q. 27. animæ in fusionem, uel post, est media positio quod fuit
 art. 2. sanctificata in instanti infusionis animæ. Cuius opinio-
 nis autor hic non meminit, quia tempore suo nō erat ad
 iuuenta. Et post pleraq; (quæ de suo sensu effudit in hac
 opinionem) quæ etiam ut facile enunciauit, ita facile uel
 contemni, uel refelli possent, quanquam de his inferius
 pertractabitur, in hæc uerba de hac opinioe nostra pro-
 pinquius accedens ad ueritatem conclusit. Si tenetur. B.
 uirginem non ex ut cōceptionis, sed ex gratia singularis-
 sima in ipso instanti infusionis animæ præseruatam ab
 originali peccato, quod tunc incurrisset, nisi illa gratia
 affuisset, nihil cōtra fidem tenetur. Sed specialis modus
 redimendi ac saluandi à peccato originali Christo attri-
 buitur respectu suæ matris: sic enim ipsa Virgo indiguit
 redimi & saluari à peccato per Christum, quoniā ipsa
 tunc incurrisset peccatum nisi munus gratiæ præueniē-
 tis, non tēpore sed natura, affuisset: & ita puritas eius
 fuit maxima sub Christo, qui nullo modo indiguit redi-
 mi, qui ex uti suæ conceptionis fuit sanctus, fuit q; in .B.
 Virgine prius natura non tēpore, quod est animale quā
 quod spirituale, quoniam infusio gratiæ in ipsius anima
 supponit productionem animæ, quamuis ut dictum est,
 præueniat peccati maculam, quæ tunc incurrenda erat,
 nisi gratia illā impediuisset. Hæc ille, unde & statim sub-
 dit.

dit. Probabilis profecto opinio, nisi sanctorum antiquo-
 rum autoritas obstaret longe probabiliorem reddens cō-
 trariam opinionem. Hæc ille tandem. Ex quibus patet
 quod quum res rationibus agitur ipsemet cunctas re-
 soluit, & ita opinionem recitat & declarat, ut ex hoc
 sola colligat eius probabilitatem. Vide bone lector quan-
 ta sit efficacis ueritas, hoc enim magnum argumentum
 pro ueritate quando nuda expositio opinionis probabi-
 litatem efficit absq; alijs adminiculis, ut ipse concludens
 tandem fatetur, quanquam in hoc elanguescit, quod au-
 toritatem doctorum quæ in disputatione locum infirmū
 & infirmū solet habere, sic hoc in loco magnificat (non
 enim aliud habebat) ut in eo solo suæ oppositæ opinio-
 nis maiorem & maximam probabilitatem constituat,
 etiam illud confitens, quod rationes quibus illi adduce-
 bantur non urgent. Nos uerò circa sanctorū autoritatē,
 quā sacram testā semper uolumus, rei summā perstrin-
 gētes, confidēter asserimus quod omnes sancti tenent &
 tenuerūt semper hanc sententiā multo magis quā oppo-
 sitam, quia sibipsis Ecclesiæ sensum & autoritatē sem-
 per ante tulerunt, quod qui negat, & qui non cōsiderat,
 cōsulo ut prius incipiat discere fundamēta fidei & pro-
 uidentia omnipotentis, ac postmodo immisceat se catho-
 licis disputationibus. Et hæc satis ad excludēdū quæ de
 sanctorū autoritatibus in nos obiectāt, quāquā singulari-
 ter in Caietanū poteramus reijcere, quod iam nō perti-
 nebat ad eū zelus iste pro sanctis, qui tā passim ac tā pe-
 riculosē & cū tāto piorū scādalo nō ueretur aduersus
 omnes dogmatizare, quod, heu, nimis iam patet.

Sed nunc uidentur quantum laboret ut causas probabilitatis nostrae sententiae quae multae sunt et urgentes, extenuet. primum enervare nititur auctoritatem pene innumerabilium doctorum, qui hanc sententiam tenuerunt, eò quòd ut ait, nullus eorum fuit sanctus, quod et falsò et arroganter dictum existimo, cum non nulli producantur quos ecclesia ueneratur ut sanctos, ut ego in proprio citavi tractatu, quãquam iniuria ipse falsarios uocet, qui hos producant, sed demus hoc pietati Caietani qui emulatur pro sanctis, non fuerunt sancti qui hanc opinionem defenderunt, catholicos tamen fuisse nemo negat, nonne ergo magna in hoc probabilitas constituitur cum tanta numerositas allegatur, imò ita maior probabilitas quantò nisi rationes urgentes et manifestas uidiissent, aut nisi spiritus Dei illos illuc impulsisset, profectò nunquam in eam sententiam conuenissent, quae aduersaretur opinioni sanctorum, nisi forsitan etiam impietatis nomine eos uelit arguere, quod esset arrogantis atque schismatici. Adiecit quòd etiam fuerunt recentiores, nam antiqui contrà senserunt, ut etiam hoc demus illi, certum est tamen quòd multa nostris temporibus circa res Dei sunt clariora nobis, quàm fuerint antiquis, ut res ipsa testatur. Nam multa paulatim cognouit et determinauit ecclesia, quod et Thomas testatur, quae olim in dubio erant. Tertio eandem probabilitatem infirmat, quia Scotus timuit (ut ait) hanc opinionem asserere, qui tamen fuit inter primos, qui hanc opinionem introduxere. Sed illud hic cogitandum quamobrem timuerit Scotus, profectò non ob aliã causam

Nota.

nam, nisi quia tunc cõmunis opinio erat in contrarium, tanquam hæc aduersaretur scripturis. Sapienter ergo tunc fecit Scotus, quoniam ecclesia nondum fecerat suã auctoritate securos qui huic sententiae haerent. Quare dixit, Si auctoritati ecclesiae uel scripturae non repugnet, uidetur probabile quòd est excellentius Maria attrihueret. At nunc iam constat quòd neutri repugnat nec scripturae nec ecclesiae, ut ipsemet Caietanus fassus est. Ergo causa timoris cessante, timor ipse quoque cessare debet. Nò est ergo modica probabilitas tãtus doctorũ cõkursus, et tam diuturnus, et qui semper creuit in dies.

Secundam probabilitatis causam quã affert à reuelationibus, quae iam ab initio usque ad hanc diem seruus et ancillis Christi demisse coelitus proferuntur, et nominatim. B. Birgittae, his uerbis enervare conatur, quod sanctae Birgittae è regione opponitur sancta Catharina de Senis, quae dicit sibi reuelatũ fuisse oppositũ, et maiori fide digna uidetur sancta Catharina quia canonizata est sicut ceteri sancti. Sancta uero Birgitta canonizata est tempore schismatis quo nullus habebatur certus et indubitatus papa, à Bonifacio in sua obedientia nouo. Hæc ille. Et de nouis reuelationibus sic ait, Nouae autem reuelationes contra tot sanctos et antiquos doctores, angelum Satanæ in angelum lucis transformatum, aut phantasias uel etiam figmenta sapientibus ingerere uidentur. Hæc siquidẽ reuelationes cũ uocatis miraculis quae in hac causa afferuntur pro mulierculis non pro sancta sunt synoda. Vnde nec censeo digna de quibus uerba fiant. Hæc ille. Itaque et reuelationi

Z 2 tioni

tionibus adiuncta miracula in hac parte palā contemnit (ut uidemus) solum nitens illa sua, quam mordicus hic tenet, et nuda doctorum autoritate contra coelum et terram, quasi non sit possibile eos et si tot essent, quot ipsi falso numerant errasse, cum ipse tamen, contra multo plures incomparabiliter, et saepius et in multis disputauerit et concluderit. At quanto cautius ac prudentius beatus Bonauentura, qui cum opponeretur sibi olim reuelationes sic respondit, Non audeo reprehendere solemnitatem conceptionis, quia ut quidam dicunt non cepit humana inuentione, sed diuina reuelatione celebrari, quod si uerum est, sine dubio bonum est solemnizare in eius conceptione. Sed quia hoc autenticum non est, non compellimur credere, quia etiam contra fidem rectam non est, non compellimur negare. Hec ille. De beata uero Birgitta quis pius ferat, etiam in dubium reuocari canonizationem eius, quae in tanto concilio fuit agitata ac pertractata et tam feliciter conclusa? Verum, inquit, quod hoc fuit a Bonifacio nono qui tunc erat dominus Pontifex. At ecclesia ipsa postmodum recepit, et nunquam fuit res controuersa, et ut penitus occluderetur os aduersantium, Martinus Papa eam postmodum canonizationem probauit, et Pontificia auctoritate solemniter confirmauit et sub indignatione Dei, et apostolorum Petri et Pauli recipi iussit, sed iam nihil timentur ista, quia ignorant potestatem Dei datam hominibus.

Defensio canonizationis
B. Birgittae.

Quod uero adiecit quod beata Catharina dixit sibi reuelatum fuisse oppositum, nulli proferat

sus probatur, nec beatus Raymundus, nec beatus Stephanus de Senis, nec alius quisquam omnium, qui uitam eius et reuelationes quam diligentissime collegerunt, hac de re ullum penitus uerbum reliquerunt, nec ipsa in epistolis aut in Dialogo hoc contestata est usquam, nisi quod in una orationum suarum, et in calce quidem, non tanquam ex reuelatione accipiens, sed ut ipsa loquens ad Deum, eam opinionem probat, si modo ipsa fuit, et non potius aliquis zelator (quod res ipsa indicat) emblema illud apposuit de suo, nam manifeste apparet emblema, et ascriptus ibi alterius coloris pannus, nimirum ut haberent quod tunc beata Birgitta reuelationi opponerent. Dominus parcat ei quicumque fuerit. Nam et ratio quam ibi subnectit facile indicat emblema quae non potest ex reuelatione descendere. Certè si uirgo illa id habuisset in reuelationibus, non fuisset omissum ab ijs qui omnem eius uitam, uel suspirium eius minimum collegerunt. Sed ex zelo et contentione semper undique processum est, quam rem Deus seuerissime uindicabit, et iam multi dignas luerunt poenas. Miracula etiam multa huius rei gratia facta esse ego quidem non dubito, uae mihi si dubitarem. Sed sunt etiam plura in multis locis memoria prodita, ut audiui, ac seruata, et ut ferunt in uniuersitate Parrhisiorum, et ego nonnullos fide dignos noui, qui in hoc nomine immaculatae conceptionis sanitates et gratias admirabiles receperunt, quae licet alij credere non teneantur, temerè tamen haec despicere et irridere, nec existimo esse prudentiae nec pietatis

sis Christianæ. Obsecro meminerimus dominum corripuisse discipulos, qui non crediderunt etiam mulieribus quæ uiderant eum resurrexisse quæ primæ meruerunt illum uidere, ut instrueret nos ad edomandam superbiam nostram, quod & foeminarum sunt reuelationes coelestes. Nā & Philippi filias legimus prophetissas, & Ioel non ab re dixit, Et prophetabunt filij uestri & filiae uestre. Ergo in omnibus seruandus est modus, ut nec irreligiose, aut temerè despiciamus quæ nescimus, nec leuiter fidem habeamus nouis reuelationibus, sicut fecere semper prudentes homines. Quia in re fateor me aliquādo mea simplicitate animi, cum pluribus tamen, errasse, sed per Dei gratiam errorem compertum emendasse. Et uidi quod qui uerus est amator ueritatis non diutius, aut saltē non perniciosè, decipitur, sed potius non decipitur, si purus fuerit ueritatis amator nec ullo teneatur carnis affectu, tunc erit aptus probare spiritus utrum ex Deo sunt.

Contra tertiam probabilitatem, quæ ex Basiliensis concilij determinatione ab eo inducitur, desiderassem etiā ipsum nō tanta auctoritate ac tā effusè se locutū, quoniā nec ipsa Ro. eccles. tādē adeo illud concilij improbauit, licet quædā acta tātū, nec in hac parte dānuuit illud, licet nō ut autēticū habuerit. Sed sunt aliæ quæ prouinciæ quæ, illud in hoc admittūt & probāt, etiā tolerātē Ro. ecclesia, in quarū iniuriā profectō hoc dicitur, quod fuerit schismaticū & synagoga Satanae, ut iste dicit quod & cōparat cōcilio Pisano, cū tamē Pisanū illud semper et uerè fuerit schismaticū, quia cōgregatū cōtra

contra auctoritatē papæ, nō sic autē Basiliēse quod papæ auctoritate institutū & inchoatū fuit: deinde se per illud Pisanū à Ro. sede fuit reprobatū per omnia, nō sic autē Basiliēse cuius gesta sunt etiā cōfirmata. Nā Eugenius, 4. honorificè de eo locutus est tū in inceptione, tum in prosecutiōe illius, cuius etiā gesta uenerabiliter se suscipere dixit, & pluribus suis bullis cōmēdat. Nicolaus etiā, 5. lōgissima epistola eiuscū cōcilio acta cōfirmat. Nā & hæc determinatio quæ ibi facta fuit pro immaculata dominæ cōceptione, dicitur Romæ in bulla plūbea adhuc asseruari. Prudentius ergo fecisset si à tam horribilibus uerbis in illud conciliū se abstinuisset. Quod & si quid per errorem egit circa pontificis depositionem, illud cōperta ueritate postmodo emendauit. Quod uerò affert concilium Florentinum sub Eugenio, 4. quasi contradicēs determinationi Basili. cōcilio in hoc, multū abest à ueritate. Ibi enim legūtur hæc uerba firmiter credit, profitetur & docet sacrosancta Ro. ecclesia, neminē unquā ex uiro foeminaq; cōceptū à Diaboli dominatu fuisse liberatū, nisi per fidē mediatoris dei & hominū Iesu Christi domini nostri, qui sine peccato cōceptus, natus & mortuus humani generis peccata delendo solus sua morte prostrauit, & regni cœlestis introitū, quod primus homo peccato proprio cū omni sua successione, perdidit, reserauit. Hæc est illius synodi uerissima professio & doctrina: Caietanus autem ait, quod ea idcirco induxit, ut appareat quod illo tempore quo res erat in questione, uniuersalis ecclesia solum Christum exceptit ab originali peccato, quod non erat dicendum, si beatus

quoq; uirgo excipienda esset. Hæc ille. Et nos contra dicimus quod illa uerba si solum Christam excipiunt ab originali peccato manifestam sapientibus intelligentiã porrigunt, quod in eosensu debeant intelligi, quem sapius ob istam importunitatẽ repetiuimus, uidelicet quod ille solus ex se & sue conditione nature ab originali immunis fuit, unde Papa & Synodus in eo loco sapienter ostẽderunt uolle decidere quæstionem de conceptione .B. Virginis, quia spiritus sanctus uidebat nondum esse tempus aptum. Sed solum uoluerunt id manifestare ad quod peruentum erat in notitia fidei, & quod necessarium erat tenere, uidelicet, Christum solum hoc iure suo habuisse. De .B. autem Virgine siluerunt rem, dimittentes sub dubio. Alioqui si uoluisset improbare Synodus illa determinationem Basilien. concilij, & rem oppositam statuere proculdubio mentionem fecisset de .B. Virgine & de Synodo illa, quod contra Rom. Ecclesie fidem determinasset, quorum neutrum prudentissimè fecit, quia non erat hæc Spiritus sancti mens reprobare, quæ uera esse pernorat. Quod autem hoc ipsamet uerba sancta illius synodi clare porrigant, aduertendum est diligenter ad illa, quoniã primo dicit Synodus illis uerbis quod omnes liberentur ab eo peccato per fidem mediatoris, quod sanè concedimus, & in .B. Virgine, quoniam sanctificata est ex fide, nunquam sine illa existens, & sic liberata est à peccato illo, eo modo quem diximus, uidelicet ne illud de facto contraheret: Nam hæc summa & singularis liberatio, digna matre Dei à filio suo. Hæc enim igitur nihil contra nos: deinde dicit de Iesu Christo, quod

Nota.

quod ipse cõceptus natus et mortuus sine peccato, solus omnium sua morte peccata deleuit. Quod & gratis fatemur: nõ enim dicit, Solus ipse cõceptus sine peccato, sed quod solus sua morte prostrauit peccatũ. Quod si uolumus referre ly Solus etiã ad ly cõceptus profecto extortẽ nimis, & claudis tibijs procederet ille textus, nisi ad omnes particulas illas copula cõiunctas etiam referretur, ut dicatur iuxta filum literæ quod ipse solus cõceptus & natus & mortuus fuit sine peccato, quod tamen etiã uerum est & ut uerum libenter amplectimur, quoniã ipse Christus reuera in omni tempore ac statu, ut ita dicam, id est, & conceptionis & natiuitatis & uitæ & mortis solus inuentus est ex se ipso & sui natura à peccati debito alienus, & ideo etiã in morte ipse singulariter dicitur inter mortuos liber in scripturis. Nam alij quicunq; extra illum, per illum potius liberati dicuntur, ac per hoc & multi de facto liberi inuenti sunt in morte non ex se sed per eius gratiã, sicut in primis dignissima mater eius, ut par est credere, & multi sancti qui post eius mortem nullo inferni uinculo detenti sunt, quantiã tamen ad animam pertinet, licet corpus in terris reliquerint adhuc obnoxium inferis. Sed Beata Virgo sola ex toto liberata fuit, ut iam piè recepit & credit & ueneratur omnis Ecclesia Christianorum. Et hæc uera est Spiritus sancti intelligentia & Synodi, circa illa uerba. Alioqui (quod est ridiculum) iam haberemus determinatam ab Ecclesia Roma. quæstionem hanc pro parte opposita ipsi officio cõceptionis: quod tamen ipsamet recepit & cõmendauit & honorat iugiter iam. 700.

Psalmus 91

Z s sunt

sunt anni cum reliquis ecclesijs. Adde quod est etiam contra declarationem ipsius Ecclesie manifestam in decretali. Graue nimis, quae palam dicit non esse rem hanc decisam aduersus ullam ex partibus, quanquam cui parti faueat satis indicet. At aliud est fauere & amplecti, aliud tanquam ad fidem pertinens determinare, Sed si per suum est contra positionem tam manifeste falsam laetius differere. Ipse enim Caietanus & aliud scit & aliud docuit quam manifestissime, cum neutram contradictionis partem attinere ad fidem palam declarauerit. At quod firmiter credit Ecclesia ut dicitur in Synodo illa, quam citat ad fidem proculdubio attinet. Itaque sic docere modo unum modo aliud, & non constanter in eodem loco loqui, iam non est docere sed ludere: igitur de hoc haecenus iam.

Nota incon-
stantiam.

Quarta probabilitatem adiecit & excludit hinc quibus, Ecclesiasticus affertur cultus, quod iam per omnes fere Ecclesias latinas festum conceptionis non sanctificationis celebratur: insinuando per hoc, quod non sanctificata est a peccato originali, sed concepta est sine illo. Sed & haec probabilitas dupliciter desinit. Primo quia multae Ecclesiae sunt per orbem diffusae celebrantes in illo die sanctificationem, non conceptionem, & in hoc Ecclesia unumquemque in suo sensu abundare permittit. Secundo quia constat quod a quibuscumque catholicis celebratur hoc festum, celebratur ratione sanctificationis. B. Virginis in utero matris, siue illa sanctificatio fuerit praeveniens, & quasi praecoccupans peccati originalis actualem incursum, ut opinio ista dicit, siue fuerit

fuerit mundans ab originali peccato, iam contracto, ut altera dicit opinio. Quocirca omnes conveniunt in sanctificatione. B. Virginis, & quod fuit in utero, & quod est ratio celebritatis, iuxta illud. Tu solus sanctus Mariam sanctificans, licet differant in effectu sanctificationis an scilicet praeservauerit a macula, & propter earationabiliter ab omnibus deberet celebrari dies conceptionis sub nomine sanctificationis ut nomen consonaret rei. Haec ille: quae facile possent novitios decipere, qui non profundè admodum cogitant. Sed nos rem enudabimus cum Dei gratia, ut appareat manifestè radices fallaciarum. Primum ipse circa cultum Ecclesiasticum opponit Ecclesias multas per orbem terrarum, quae isto die celebrant sanctificationem non conceptionem, sed non citat ex nomine ullas ex his multis. Fortè intendit per Ecclesias, ordinem nostrum sic diffusum per orbem terrarum: Sed ordo noster praeter id quod non facit Ecclesias, sed est sub Ecclesia una & prima, etiam in hoc diuifus est, Deo & B. Virgine sic disponente, & Patriarcha nostro Dominico (ut non dubito) procurante ut iam pro maiori parte (ni fallor) celebret sub eo titulo conceptionis, & probabile est, quod & circa hoc fermentabitur totus, ne schisma maneat etiam inter nos, nam paulatim multi adherent huic celebritati, & qui non celebrabant, celebrare iam coeperunt, etiam aliorum ordinum religiosi, clare sentientes pondus Spiritus, quod in hanc partem vehementer inclinat. Nam haec sapientia Dei est, quae licet a fine ad finem attingat fortiter, disponit tamè omnia suaviter. Quo in loco etiam non solum deputandus est numerus

Sup. 2.

numeris Ecclesiarum (secundum quam dispectionem, qua conceptionem celebrant, penè incomparabiliter excedunt numerum earum, quæ diuersum ritum obseruant si modo ulla sit ecclesia iam quæ aliter celebret, quod nõ existimo) uerum etiam ipsarum ecclesiarum dignitas et maiestas consideranda est ut. B. Augu. admonet in libro de doct. Christ. Et certe cultus nostri ordinis, ni uelimus nobis arrogare quod non est nostrum, non potest dici cultus alicuius particularis ecclesie, puta, Florētina aut senensis aut cuiusuis alterius, sumus enim exempti à particularium ecclesiarum episcopis, et habemus pōtifficē summum pastorem nostrum cui immediate noster ordo subijcitur. Itaq; in hoc deberemus (dent quæso honorem ueritati qui offenduntur hoc uerbo) deberemus inquam in hoc, eundem sequi ritum, quem ipse instituit solemniter ac monstrauit. hoc enim Bernardus, hoc Thomas noster, hoc deniq; sancti et pij omnes et docuerunt et obseruarunt, hoc ipsorum pontificum decreta admonent, hoc deniq; illa sedes quam spiritus sanctus proculdubio regit in his, suo iure postulat. At inquires, permittitur hic nobis abudare in sensu nostro. Video et laudo matris pietatem, quæ noluit hætenus cogere nos, propter pacis bonum, uerum enim uero uellet spiritus eius et uehementer cuperet, ut omnes id ipsum et sentiremus et obseruaremus. Nam diu certe, ac nimis diu frui sumus sensu nostro, et cum honore res nostra tam deferatur in sepulturam. Ecce dixi quod ex uisceribus charitatis coactus sum eloqui. Dominus deus det omnibus sapere secundum benignam uoluntatem suam. Amen. Itaq; hætenus

hætenus concludo iam nullas esse ecclesias que non celebrent de cõceptione. Quamquam si nõ esset alia quam Romana quæ id faceret, maximam probabilitatē tamen hæc sola constitueret, cui nunquam se opponerent uiri sancti et bene sapientes, quoniam compertum est quod quicumq; illi se opposuerunt in his, confusi sunt, quod cū multa exempla quam latissimè probent, duo certe illius priora sunt: alterum, uidelicet, celebritas paschæ, cõtra quam etiam clarissimi nominis uiros contendisse, etiam autoritate sanctorum fretos memoria proditum est ut superius commemorauimus. Alterum uerò iteratio baptismi ab hæreticis collati. In qua re et Cyprianus tantus Episcopus, et tam magnus doctor, et Agripinus, et alij nonnulli spectate famæ antiflites errauerunt in sensu suo abundare uolentes, eo quod matricem ecclesiam non (ut debebant) cõsiderarunt, utpote non adhuc plene instructi à spiritu. Quocirca. B. Augustinus in hoc se illis opponens non alio maiore argumento eorum autoritatem fregit, quam à ritu ecclesie huius sanctæ, in qua deus posuit spiritum suum. Nam audi quæso ipsum suis uerbis id personantem, dum Cypriani autoritatē sibi ab hæreticis obiectam uult reddere improbabilem. sic enim ait. Ego uiri huius laudem assequi non ualeo, eius multis literis scripta mea nõ comparo, eius ingenium diligo, eius laude delector, eius charitatem miror, eius martirium ueneror, hoc quod aliter, sapuit non accipio, quia ecclesia non accipit pro qua sanguinem fudit. Hæc ille. At uero nõquid nõ et ipse. B. Thomæ ait, morè ecclesie preualere autoritati doctorū, ut dicat q. aduersus illā nec

Nota.

Nota.

Thom. 2. 2. nec Augustinus nec Hieronymus suas opiniones defendunt, certè sic palam docet etiam ubi minus Ecclesia sui sensum ostendit, hæc autem Thomæ uerba præclarissima sunt. Dicendum quod maximam habet auctoritatem Ecclesie consuetudo, quæ est in omnibus emulanda, quia ipsa doctrina Catholicorum doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet, unde magis standum est auctoritati Ecclesie quàm auctoritati Augustini uel Hieronymi uel cuiuscumque doctoris. Hoc autè Ecclesie usus nunquam habuit: quod Iudeorum filij inuitis parentibus baptizarentur etc. ubi uide mirabile ex hoc doctore, quod etiam ubi Ecclesia nihil dicit, eius tamen auctoritatem accipit, ut illud fieri non conueniat quod ipsa non facit, quanto ergo magis ubi quid ipsa seruat et seruandum tradit, et commendat, deberemus illud amplecti, ob eius maximam et excellentissimam auctoritatem? Quin et ipse Caietanus auctoritatem Ecclesiarum, quàm magnificat in alijs locis etiam contra Thomam nõ obscure docuit. Ab ipso enim. D. Thoma hoc didicerat, Eius autem uerba hæc sunt, cum enim doctorum opiniones citasset circa materiam sacramenti Eucharistie, sic ait, Tertium demum fundamentum quod magnificat Petrus de palu. est auctoritas quarundam Ecclesiarum. Et paulopost, non obstante doctrina. B. Thomæ sic ipse concludit. Ad quæ quidem fundamenta si liberè respexerimus nullam cogentem inuenientur habere rationem, nisi hoc ultimum propter auctoritatem spiritus sancti gubernantis Ecclesiam. Nam ob similes particulares consuetudines uenerabiliter sustinent Theologi plures sacerdotes consecra

re eandem

re eandem hostiam. Hæc ille: ubi uides quantum arrogat et merito, Ecclesiarum ritibus, ut ijs postponat quas libet auctoritates doctorum, quas in hac sola questione, tam adeo magnificat, ut uelit nos opprimere atque obruere, quod tamen si et alibi faceret, et ipse seruasset, non nihil momenti haberent uerba sua, quanquam cum bona eius manium quiete dictum uelim, putamus apud nos et quam maxime saluam esse ac factam tectam, et uolumus, et pro uirili nostra absque ulla hypocrisis curamus ipsam sanctorum auctoritatem. Quod uero secundo nititur persuadere, quod a celebritas quæ est sub titulo sanctificationis rationabilior est, quam quæ sub titulo conceptionis, falsum fundamentum habet. Hoc enim uerum esset, si Ecclesia haberet questionem hanc quasi dubiam sibi, et sic existente dubia illi, tamen accepisset partem questionis celebrandam ut claram, sic enim irrationabiliter fecisset, quoniam res dubia minime celebranda est, quoniam in cultu uerba assertionis sunt. Pontifex ergo quando recepit officium hoc et celebrationem conceptionis, planè declarat, quam conceptionem celebrare intendat, et indulgentius honorare, nimirum immaculatam conceptionem, per preservationem specialem quod non attendit Caietanus uel noluit attendere quia hoc uiuum tangebatur. Aliud uero est si ausint etiam reprehendere Pontificem, quod et nonnulli audent eod quod partem dubiam, ac minus etiam probabilem, et ut impiè iactant quidam etiam hæreticam, celebrandam. Nota esse præsumpsit, ac similiter arguant omnes alias Ecclesias quæ in hoc Romanam secute sunt, quod certè non

non est aliud quam simul tacite etiam ipsam spiritum sanctum arguere, quod non asstiterit iuxta promissum Christi, ecclesie sue, quam in huiusmodi, quam passus est in cultu Dei tam clarè decernentem tam perniciose errare, ut diceret sanctum et immaculatū, quod erat immundum, et ita blasphemaret, ut id quod erat Christi proprium, ut ipsi uolunt, tribueret creature, et per rem falsam et hereticam obsecraret omnipotentem, cū tam confidenter orando dicat ad patrem, Deus qui per immaculatam Virginis conceptionem dignum filio tuo habitaculum preparasti, presta quaesumus, ut sicut eam ab omni labe praeseruasti, ita nos quoque mundos eius intercessione ad te uenire concedas. Hæc ecclesia dicit orans ad patrem, quod si mendaciter et hereticè dicit, iam non tam est oratio, quam dira imprecatio, ac blasphemia: si enim sic petimus peruenire mundi ad ipsum, sicut illa praeseruata fuit ab omni labe, si uerè non fuit praeseruata iam non munditiam nobis rogamus, sed immunditiam. Hoc igitur ego tam insigne mendacium et heresim in qua tanta execratio, et in cultu Dei, et in oratione, quam ferimus ad ipsum Deum, ueritatem summam, in ecclesia esse, et ab ecclesia, quæ in ijs regitur à spiritu sancto esse putabo? Et per eorum auctoritatem id putabo, quos planè noui (parcant quæso, uerbo ueritatis) duci sectarum et factionis affectus qui nec inter se ipsos constant tam sibi inuicem aduersantes quam ueritati? Absit. Alioqui ubi erit uerbum Bernardi, ego quod ab illa (uidelicet ecclesia) accepi securus, et doceo et rado? Nam quæ securitas ubi tantus error, tamq̃ perniciosum

nitiosum mendacium? Si quidè in cultu dei omne mendaciū perniciosum est, quoniā in cultu hoc protestatio nostræ fidei est ut Thomas eleganter docet ex Augustini doctrina. Quam rem alibi satis super q̃ satis puto me demonstasse. ut enim. s. pontifex in Pelagianos aiebat, Quis ferat ad Deum orantem mentiri? superest igitur ut non solum probabilitas, sed maxima probabilitas ecclesiarū educatur ab usu ac praesertim Ro. ecclesie super omnem quoq̃ probabilitatē, quæ à sanctorum opiniōibus educi posset, teste ipso Thoma et omnibus sanctis imò et ipso met Caietano. Sed dicit quis, Ergo nos qui celebramus sanctificationes, erramus. Respondeo, an erres tu nescio. hoc uero scio, quod ipsa celebratio sub hoc titulo nō est erronea, nō enim toleraretur ab ecclesia si talis esset, et animaduerneret, licet quidā imperite aliter putent, neq̃ est opposita reuelationi nostræ. Nā et si ecclesia toleret uarios ritus in diuersis ecclesijs uel ordinibus nō tamen cōtrarios, et in prauidiciū ueritatis, ut docet ipse Thomas, nō ergo falsum quid habet titulus sanctificationis, cū uerissimè fuerit illa uirgo sanctificata, et tanto meliore sanctificatione quanto alienior à peccato illa fuit: unde et scriptura eximie de illa loquitur dicens. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Et sic ecclesia sancta similiter eximie hoc adiecit in hymno angelico Mariam sanctificans, uerum quia sanctificatio non omnino exprimit hoc beneficiū praeseruationis à macula, quod tamē uolebat ecclesia, idcirco spū sancto inspirata ut let in his quæ expressius uult celebrare, ut re clarius ostēderet, cōceptiōis titulo hoc expressit, sciēs ut recte bern.

Tho. 2. 2. q.
93. art. 1. uia
de illum.

Nota.

AA ai et

ait & Thomas. quod non debet quicquam celebrari non sanctum. non est ergo contraria celebritas sanctificationis celebritati conceptionis, sed non tam explicitè indicat hoc privilegium, cum & Ioannes sanctificatus fuerit in utero. Itaque hæc celebratio qua sub titulo sanctificationis celebratur, relicta est illis qui adhuc non explicitam habent hanc fidem de præseruatione, sed adhuc sub nube sunt formidantes & timentes ubi non est timor, sed interim ex benignitate tolerantur, ut sæpius dictum est. Verum non illi excusantur qui tantum audet ut etiam dicant hanc sententiam hæreticam. Et cum ita sit, in maximam omnium ecclesiarum iniuriam nullus est qui tantam insolentiam reprimat, aut animaduertat, tantus obrepit sopor nunc in ecclesiæ proceres circa ea que sunt Christi lesu & sue quoque ipsorum maiestatis que est à Deo ut iam quilibet fraterculus circa ea que fidei sunt, prædicet ut libet, scribat ut libet, imò etiam sanciat ac determinet ut libet, nihil minus quam ecclesiam reuerentes. Ecce dixi quod est uerissimum, & quo angor maximè. Si ergo tempus est iam eos à somno istota profundo surgere, ecce excito uoce mea, ut possim.

Aliam probabilitatē p nobis afferēs ac simul repelles pronūciat his uerbis. Quod hæc opinio iam sit facta communis, ita ut omnes fere catholici Latine ecclesiæ arbitrentur se obsequium præstare Deo in huiusmodi sequētia opinionis, ex eo reddit opinionem probabilem, quia probabile est quod multis uidetur. Sed probabilitas hæc uulgarem autoritatem non excedit, & eidem contraponitur, quod probabile in ueritate est, quod uidetur

detur sapientibus, qui ut patet ex supradictis contrariā sunt secuti opinionem. Vulgus autem probabile in apparentia constituit. Hæc ille. Quo in loco primum uehementer admiratus sum iudicium hominis, quod uulgi nomine, traducat totam ecclesiam, ita ut non sint ulterius sapientes in ea, nisi qui sectantur aliam opinionem, ac sic pro nihilo habeat tot uiros summos qui à ducentis circiter annis ad hanc ætatem partim uiguerunt, ac partim uigent, quorum magna pars hanc sententiam, non iam ut opinionem sunt secuti, uerum etiā suis scriptis ut firmissimam ueritatem comprobauerunt, & in hæreticos disputantes qui oppositam opinionem prædicant, ut episcopus Roffensis in Lutherum, cuius laus in ore omnium uersatur in uniuersa ecclesia, ut etiam Albertus Pius Carpensis in Erasnum uir literarum insignis & theologus non uulgaris. Mitto alios qui etiam hoc nomine eorum impietatem redarguerunt. Nec tamen sic spernendum erat uulgus catholicorum, qui tanto quasi impetu in hoc feruntur obsequium, quoniam ubi est fides & spiritus & nulla apparet illecebra carnis, ut ad hoc propterea moueatur, non erat putandum nisi boni spiritus impulsu id fieri, ut fere omnes quasi unus uideatur sapere, ac in eam sententiam concurrere. Nam qui seipso iudicant sapientes & extollunt præ uulgo, aut potius quicquid est reliquū præter seipso uulgus censent & peccatores, merito in illud incidūt, ut ipsi maximè desipiāt & elogētur à ueritate, nā tales erāt qui dicebāt. Nūquid ex principibus aliquis credit in eum aut ex Pharisæis? Turba hæc quæ nō nouit legē maledicti sunt.

Quòd si opponat nō uulgo sed promiscuè sapiētibus et insipientibus nostri seculi, doctores illos antiquiores, quos sapientes uocat iā semper unā et eadē nobis ingerit cālenā, quā iā facta est absurda et friget. Nā illā iā superius multis de causis imbecillē mōstrauimus et imbellē, ac propterea iā ut merito explosam relinquimus. Aug. enim in Donatistas in hoc solo innitētes dixit signū esse causā à ueritatis neruo destitutā quā solum modo in hominū autoritate innititur. Itaque et hęc probabilitas, uel delicet quòd iā hęc opinio facta sit communis et fere omninū sententia catholicorū, quā nō à uulgo tātū colligitur sed à sapiētibus, qui nō sectis ullis addicti sunt ordinū professō et magna est et firmissima manet, et tāto firmior quāto probabilissimum est, ut diximus, quòd sine causā magna à ueterū doctrina non recessisset.

Reijcit et aliā probabilitatē, quā de scādalo et offensionē piarū aurū affertur, ac simul aliā quòd à multis uniuersitati, theologorū etiā, probata sit hęc sententia, cōtra quā ipsi soli militāt, id est, pars unius ordinis. Ait enim uerso ordine respōdēs, primū quòd uniuersitates cōtra tot sanctorū et cōem priscorū doctrinā, in his quæ sūt fidei præsūptuose sunt, ubi uide lector obsecro quā insolēter iste hō determinat primò enim quasi clarū nobis pponit quòd hęc sententia nostra sit cōtra sanctorū et priscorū cōem doctrinā, quòd quā pbauerit ipse, iā uidimus. Certè nullus priscorū hęc quæstionē ex proposito tractauit. Si priscos intelligamus ut oporteret, Hieronymū, Aug. et qui circa tēpora illa uiguerūt, uel ante uel post usque ad scholasticos, quoniam nō erat pate

patefacta sententia hęc tūc, et eorū sententia quæ de pctō orig. q. in oēs ptrāserit proferebatur ex eorū etiā mēte uelint nolint aduersarij, sic proferebatur ut rei naturā mōstrarēt, nō etiā gratiā Christi præcluderēt ut particulariter de Aug. fassus est, uel ipse Caiet. quod planē proposuimus: quā doctrinā qui nō cōfiteatur, ex nūc audebo et ego in zelo meo, eos uel maximè ceruicofos uel incredibiliter stupidos post tātā declarationē, tā euinctā, tam clarā, meo periculo pronūciare. Quin etiā illud assero quòd bene scrutātibus Aug. sententias, ipse in Pelagiū disputās hoc priuilegiū tribuit, B. uirgini, ut superius obtinuisse me puto apud nō proteruos. Sūt et Hieronymi quædā sententia in hoc maximè inclinātes. Sūt et Ansel. et aliorū pluriū, quos in alio tractatu perstrinxi. Itaque primò cōsentimus in dicto quouis modo, quòd hęc sententia sit cōtra cōem priscorū sanctorū doctrinā. De scolasticis uerò uetustioribus fateor ab initio id uerū fuisse, sed paulatim cōuersam esse cām, quoniam nō multò post fere oēs, nisi quos manifestus affectus cohibuit, discessere ab ea cōi ueterū scholasticorū sententia, quæ res iā manifestior est, quā ut egeat indicari. Scitur enim quā diu ex cōtentionē pugnatū sit, et iā olim extincta fuisset aliorū opinio nisi ex factiōe sustineretur. Quas ob cās cōtunneliosum uisū est mihi tātās uniuersitates eo nomine, uidelicet præsumptiōis notare, præsertim q. id faciūt eccl. Ro. sciēte ac permittēte, cuius esset offensio, si quæ esset, sed minime offenditur, quoniā et in hac earū determinationē id asserūt quod ipsa recepit et pbat. Et quāquā nō est uniuersitatū ea q. sunt fidei determinare, tū id locū

habet cum in ambiguo adhuc manet res, Cum uerò iam & miraculis claruit, & reuelationibus manifesta est, & ipsa pietate clamante, communi penè omnium consensu, præter eos quos diximus, confirmata est, id certè possunt, ad remouenda scandala in populis quæ (re manente controuersa) feruntur, quod apparet in locis ubi nondum est determinata. Sic & antiqui Episcopi congregabantur, quum quid huiusmodi contentions exoriebatur in populis, & quod eis sanum uidebatur & fidei cõsentaneum declarabant: quibus cessantibus in eorum locum prouidit Deus uersitates has. Sic enim & Apocalypsim Ioannis probauerunt Synodi quædam, & alia multa in Arianos, Pelagianos & uarios hæreticos absque summi Pontificis autoritate sanxerunt non ut haberent omnimodam uim ad cogendum consensum, sed magnum momentum, ad parandum illum. Nam certè nisi maior urgeat autoritas in eas pronunciations & definitiões quas faciunt, qui sapientes putantur, omnes consentire deberemus. Sed audiamus quid respondeat ad scandalorum euentum. Scandalum hoc non actiuum sed passiuum, insipientium est potius quam piarum aurium, imò Pharisæorum conuincerentur esse declarata eis ueritate: ideo nihil ex hoc probabilitatis sortitur opinio hæc, nisi apud ignorantes. Hæc ille. Quæ cum mecum considero & à quo spiritu efflata sint deputo, hinc dolore cõstringor, inde indignatione succendor. Cuius nam bone Deus censura hæc? cui reuelationes quæ circumferuntur à probis & pijs figmenta sunt aut Angeli Satane ludificationes etiam quas illa tamen Sancta Synodus Constantië

fit

Nota.

Censura ca
ietani.

sis probauit, sanctæ femina Birgitta. Canonizationes sanctorum, quas uult ratas habet, quas uult suspectas, nullas tamen, ut alibi docet omnino firmas: signa & miracula pro mulierculis censet esse seruanda, non pro sancta Synodo, quasi nec Deus ultra ualeat patrare miracula nec sancta Synodus informari miraculis. Quicunq; aliter hac de re sentiunt quàm ipse doceat insipidum uulgus sunt, indocti omnes, Pharisæi omnes, si post quã tam mirifice declarauit ille nobis hæc ueritatem, scandalum adhuc patientur, quãdo audiant. B. Virginem subdi peccato & diabolo & Iræ Dei. Vniuersitates quoq; quæ aliter probauerunt indoctè & præsumptuose id egerunt Ecclesiæ Dei quæ hanc celebrationem sub nomine conceptionis receperunt, imò ipsa Ro. Ecclesia quæ illã tradidit minimè sapiens, minus prouida, & circumspecta fuit. Nam huius iudicio, aptius erat sub nomine sanctificationis celebrare, scilicet, ut obscuraretur hæc ueritas quam non probabat. Porro pietas opinionis, quam nec ipse (ui ipsa ueritatis coactus) negare ualuit, nihil tandè momenti habet. Quis ergo stabit coram tanto censore? Quis non terreatur à uerbis tantæ confidentiæ? Equidè ni ego ille essem qui rationum uim potius ac momenta considero, quàm quicquã mouear à tumore solo uerborum, fateor exterritus essem ac tantum spiritum nõ sustinuissem. At cum uideo uacillum harundineum, quo fretus tantum audet potius animum sumo quàm depri-mor propter hæc. Sanctificat enim nobis ille autoritatè sanctorum, quo etiam loco premeret, nisi partim falsò citaret, partim detorqueret ad uictoriam, & iniuria

AA 4 Gio:sa

Glossam illam ad eorum sententias non admitteret, quā ipsemet tamen in scripturis sanctis eleganter et docet et iure approbat. Denique colore aliquo saltē apud indoctum vulgus exigere posset, ut omnino succumbereamus doctorum et sanctorum auctoritati quam predicat si hoc ipse primum prætiteret. Sed in quot articulis et in quantis, bone Deus, et quā grauibus ipse recedit prorsus ab omnium et sanctorum et doctorū sententijs et decretis etiam summorum Pontificum et constantissimo Ecclesie sancte usui et prædicatione, quod latius et passim per nos annotatū est. Sed audi nunc quæ sunt uerba eius contra seipsum de pietate opinionis nostre, quam tamen mallem appellare fidem quā opinionem: Sic enim scribit, Si dicatur quod pium est credere, quod B. Virgini concedendum est quicquid gratiæ sub Christo tum conferri potuit, fateor quod pia esset credulitas, nisi sanctorū auctoritates obstarent, quod Scotus timuit, sed minus docti non timent quia ad pauca respicientes de facili enunciant. Hec ille. At uideamus quis est tandem qui tam facile enunciet, et quis est qui respiciat ad pauca. Nūquid ipse bene respexit quod Scotus dixit? Non certe, cum eius uerba mutet siue non respiciens, et in calore disputationis, ut certē puto, siue forte non sincere, quod uolo credere. Non enim dixit Scotus, Nisi sanctorum auctoritates obstarent ut Caietanus allegat, Sed dixit, Si auctoritati Ecclesie uel auctoritati scripturæ non repugnet, uidetur probabile quod excellentius est attribue re Mariæ. Hec Scotus, ad uerbum timuit, ergo ab auctoritate scripturæ Scotus et Ecclesie, ut par erat, quā auctoritatem

ritatem ipsi potius contradicentes non curant. Nam sanctorum auctoritates nunquid quæso uiolare potest quod pium uidetur omnibus? et quod ipsemet contradicentes fatentur uideri alioquin et esse pium? Vide quo ueritas ipsos impulit. Nonne hæc pietas ab ipsa sanctorum auctoritate colligitur? Nempe sanctorum est hæc sententia et fidelis quidem et omni acceptione digna, quam protulit D. Anselmus, probauit Thomas, et alij penè omnes theologifurparunt nec ullus reprehendere unquam ausus est, uidelicet. Beata uirgini quicquid gratiæ potest ex cogitari sub Christo, concedendum esse. Cur igitur hæc non cedunt quæ est et sub Christo et à Christo et Christi gloriam et gratiam eius magnificat in matre, ut sic è contrario eius animo merito magnificet illum? hem fateamur obsecro tandem fratres ueritatem, quam certè ni stupidi sitis probe sentitis, et semota omni sectarum affectione omnes dicamus idem, et diligamus et agnoscamus tandem quā sit bonum et quā iocundum tantæ matris filios conuenire in unum. Quod ille faciat quæso qui et ad hoc uenit ut filios dei in unum congregaret, cui gloriam et imperium cum matre sua, in sæcula seculorum Amen.

DE angelis quaquā multo plura putē annotatione digna in eius doctrina, pauca tamē hic et breuiter perstringā: primū, circa numerū Angelorū ipse putat quod non excedat omnium rerū naturalium multitudinē. Et cōmētus est quod Beatus dionysius quæ dixit, multi sunt beati excruciatu supnarū mētium, ifirmā et cōstrictā excedētes nostrorum materialium uerborū cōmēsurationē, nō cōpauit ægelo.

AA s numerum

numerum numero rerum naturalium, sed solum numero specierum. At certè rerum species tã pauca numero sunt ut nimis inepta fuerit, si ad illas facta sit comparatio.

Tho. in. 8. 1. q.
50. art. 3.

Repugnat etiam hoc doctrinæ beati Thomæ qui ait rationabile est quòd substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales quasi in cõparabiliter. Videmus enim quòd corpora incorruptibilia quæ sunt perfectiora inter corpora excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Hæc Tho. qui ut hoc sapienter factum esse à Deo suaderet, sumpserat hanc dignitatem tanquam meritò concedendam, uidelicet quòd cum perfectio uniuersi sit illud, quòd præcipuè Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in maiori excessu sunt creata à Deo. Sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis attendi potest secundum multitudinẽ: hæc Tho.

Dan. 7.

Daniel quoq; innumerabilem multitudinẽ designaret, & in numero quauis magno præciso tamẽ, ostenderet innumera- biles illos spiritus, dixit milia milium ministrabãt ei. Sic et

Ad Heb. 2.

Paul. per miriadas multas huc innumerabile numerum uoluit indicare. Grego. itẽ. Quòd si quis hac de re uoluerit

Baruch. 3.

meum cõterdere, & per arg. Caietani cõuincere, prædico sibi nunc, quòd ego nõ suscipiã, sed prouocabo ad ipsum cælum ut suspiciamus quam magna sit domus eius, & quam

2. Corin. 12.

ingens locus possessiõis eius, aut saltẽ expectemus, & saginamus ut ibi finis, & beatis oculis ueritatẽ cõprobe- mus. Sed & hoc noluissem quod ipse Caietanus cælum empyreum negasset esse, cõtra cõmunẽ doctorum sententiã.

Illud

Illud tamen lōge minus placuit quod ipse scribit, Cre- diderim ego demones esse spiritus aereos, & id con- Apud Paul. sonare ueræ philosophiæ ratioi, ut quæadmodum inueni- tur uegetatiuum sine sensitiuo, & sensitiuum sine secundum e. locum motiuo. & intellectiuum sine secundum locum mo- tiuo, ita inueniatur secundum locum motiuum sine sensiti- uo: quod est ponere huiusmodi aereos spiritus constan- tes ex intellectuuo & secundum locum motiuo: & est sermo de motu progressiuo absque sensitiuo &c. Hæc ille. hæc aut. Platonica opinio inter Origenis errores adnumera- tur, & certè mirandum, quòd ex peripatetico tã repente in Platonicum euaserit Reuerendissimus. Quo in loco etiã illud uide quæso, quod ipse scripsit in tractatu de subie- cto philosophiæ contra eos qui huiusmodi blatterabãt, Inconstantia doctrinæ. quos & innaturales uocat: Ait enim, Non ex sacra scri- ptura nec ex theologis sanctis ab ecclesia approbatis traditum quòd angeli sic mouentur, ut motus continui subiectum sit: sed potius oppositum ut in theologia dis- cussum à sanctis est: unde si Peripateticos arguendos censent gloriẽtur ex Scotica officina hos errores depre- hendere non ex theologia. Hæc ille. Quinetiam magis mirabile est argumẽtum, quia, ut inquit, inuenitur uege- tatiuum sine sensitiuo, & sensitiuum sine intellectuuo, ita inueniri oporteat secundum locum motiuum sine sensitiuo: simili enim argumento probabiliter etiam sen- sitiuum sine uegetatiuo esse, quod est inopinabile. Quòd autem ait, intellectuuum sine secundum locum motiuo in- uenire in ordine animatarum (ut est sermo) falsissimum est. Non est ergo intellectuuum sine secundum locum mo- tiuo

tiuo, nec secundum locum motiuum sine sensitiuo, nec sensitiuum sine uegetatiuo. Sicut enim figura ita se habent hi gradus ut trigonum in tetragono, ut ait philosophus. non autem è conuerso. Ad hæc si demones talia corpora sint, nunquid & angeli Dei tales erunt? si neget, ergo angeli boni alterius erunt naturæ quàm demones, quia spirituales substantiæ, demones autem corporeæ, quod facile potest etiam per scripturas reprobari. Si autem etiam angelos corporeos affirmet, inuenietur defectus in uniuerso: desiderabitur enim creatura spiritualis, quod certè sapientiam Dei sugillare uidetur. Sic enim beatus Thomas arguit. Extra controuersiam in scripturis semper uocantur spiritus, nunquam corpora. Præterea otiosum est ponere ut declarat beatus Thomas ex philosopho, formam ullam corporis in rerum natura quæ duntaxat sit propter motum, cum semper melius ac nobilius natura intendat. Melius autem & nobilius est, ut motorem extrinsecum quàm ut formam, mouere. Ad hæc ait Reuerendissimus, intelligo per aerem non hunc aerem: & tamen ait Paulus aeris huius: neque Græca lectio repugnat si subtiliter consideretur. Denique ubi quæso inueniat tale genus corporis quale ponit, uidelicet simplex incorruptibile, natum moueri motu progressiuo ex natura corporis ad omnes differentias positionis absque repugnantia &c. Chimæris hæc profectò & sine ratione & autoritate, & tantisper tanquam casu effutita uidentur. Et hæc satis ad huc tractatum.

Annota-

ANNO- TIONVM F. AMBR.

Catharini Politi in com-

mētarios Caietani,

LIBER V.

De his quæ circa sacramenta digna uisa sunt annotatione, & primum de baptismo.

QVOD NON SIT ILLA præcisa forma baptismi, Ego te baptizo in nomine patris & filij, & spiritus sancti: sed si dicatur, In nomine Christi, aut in nomine Trinitatis: quòd sic disputat Caietanus atque concludit. Mouetur autem primò ex uerbis domini, quia iubet baptizari in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Qui autem in nomine Christi, aut in nomine Trinitatis baptizat, in nomine patris & filij, & spiritus sancti baptizat, quia in nomine Christi subintelligitur & pater & Spiritus sanctus, ut declarat Ambrosius & in nomine Trin. subintelliguntur tres personæ. nihil

nihil ergo prohibet, quin ualeat his uerbis collatus bap-
tismus, quum satisfiat mādato domini. Confirmat, quia
sicut laudatur & inuocatur pater & filius & Spiritus
sanctus, quanquam non suis his nominibus pronuncien-
tur explicitē, & satisfiat p̄cepto laudis & inuocatio-
nis. Sic (inquit) baptizatus censetur in nomine patris
& filij, & spiritus sancti. Licet hæc nomina nō sint pro-
lata explicitē.

¶ Adiecit Secundo olim sic perficiebatur baptismus. In
nomine Christi, & ualebat: ut patet ex actis Apostolo-
rum. Quod uero dicitur, illud fuisse ex dispensatione spi-
ritus sancti, non cōstat. Tertio arguit. Si nomina illa p̄ce-
p̄se requirerentur. Sequitur quod si quis diceret, in no-
mine patris & Iesu Christi & Spiritus paracliti, nō ba-
ptizaret, quod est absurdum. Deniq; pro hoc affert sen-
tentiam Nicolai Pontificis, qui non improbat baptismū
in nomine Christi collatum. Hæc ille in summa. Contra
Thomæ & communem sententiam. Nos autem neq; cō-
tra illum, neq; pro Thoma, sed pro ueritate, hanc do-
ctrinam falsis inniti fundamētis ostendemus. Nā primū
illud quod sumit, uidelicet ex uerbis domini non dari for-
mam baptismi in explicatione personarum diuinarum,
contra omnium acceptionem sumit, quia omnes aliter
acceperūt, ni forte unus aut alter dubitauerit. Et ad hoc
inducit ratio. Quoniam si Deus ibi dat formam, ut ne-
mo negat, & natura formæ hoc exigit ut habeat certa
uerba explicitē pronuntianda, sicut & uerum est, satis
hinc sequitur quod dominus ad illa expressa ab eo uer-
ba, uoluerit ipsam formam determinare. Nō enim dixit,
baptizantes

De consec.
dist. 4. cap.
A iudeo.

baptizantes eos in nomine Trinitatis, aut quouis modo
unde significetur Trinitas, sed formam præstitues dixit.
In nomine patris & filij, & spiritus sancti. Unde non li-
cet mutare formam iam ab eo præstitutam, præsertim in commen-
tum non æquipollentia reddatur uerba. Sunt enim no-
mina illa, Pater & filius & spiritus sanctus nomina pro-
pria illarum personarū, ut Thom. docet, & rectē. Qua-
de re non dubito errare etiam hunc hominem qui ait, Tho. in. 1. q.
Nomen illud pater esse commune, & nō significare pro-
priè illam primam diuinam personam. Licet enim secun-
dum institutionem hominum sit commune nomen quo
significatur omnis qui genuit filium, Specialiter tamen
in diuinis ac proprie significat illam primam personam,
idq; non est ex accommodatione usus, ut putat Caieta-
nus, sed ex autoritate scripturæ. Nam in eis hæc nomi-
na esse illarum personarum propria manifestatur. Unde
Christus dixit, Confiteor tibi pater, domine celi & ter-
ra. Dixit absolute pater, & non mi pater, tanquam utēs
proprio nomine illius personæ. Et de seipso absolute di-
xit. Si filius uos liberauerit uerè liberi eritis. Sicut & Isa-
ias, filius datus est nobis. Similiter & Spiritus sanctus,
nomen esse tertie personæ proprium, scripturæ nō pro-
teruis satis persuadent. Et ob istam gratiam in huiusmo-
di sacramento, quum sint nobis à domino commendata,
debent sanctè ac religiosè seruari, ut explicitē pronun-
cientur. Nam & hinc apparet minus aptè conuenire
quod putauit esse simile de laude & inuocatione Trini-
tatis: quoniam ad inuocationem & laudem, quum non
sint sacramenta, non indigent, certis & conceptis uer-
bis

bis quasi forma, sicut exigunt sacramenta, quæ sensibilia & certa uerba requirunt. Possent enim quis etiam absque ulla nominum expressione corde inuocare & laudare Sanctam trinitatem, & satisficere præcepto isti inuocationis & laudis, si aliud non sit mandatum de æterna laude. Adde quod si uera sit huius hominis opinio, uidelicet quod non astringamur ad certa uerba, sed conferatur baptismus quibuscumque uerbis, implicite saltem, personas illas significantibus, ergo erit baptismus uerus in nomine domini collatus. Nam in hoc etiam trinitas implicite significatur, non est enim uerè ullus dominus, nisi trinitas, pater & filius, & Spiritus sanctus. Et similiter in nomine Dei, aut in nomine deorum uerorum, aut dominorum. Item, in nomine trinitatis, in nomine genitoris & spiratis, in nomine geniti & spirati aut in nomine producentium & producti, aut spirantium & spirati, aut in nomine generantis & producētis, aut in nomine omnipotentium, æternorum, immensorum, aut in nomine dominantis, & uerbi, & spirati, aut in nomine incarnati, & concepti de Spiritu sancto, aut in nomine mittentis ac missorum, aut in nomine ungentis, & uncti, aut in nomine filij & Spiritus, aut in nomine sapientie ingenite genite & producte, aut in nomine eius qui est, & qui fuit, & qui uenturus est. Denique innumerabiles aliæ uerborum cōceptiōes possent tradi quibus baptismus conferri posset iuxta hanc doctrinā, quod est absurdissimum & repugnat ipsi naturæ formæ quæ certa uerba desiderat.

Ad

Ad secundum ergo quod inducit ex act. apost. falsus est, quia iuxta ueritatem Græcæ literæ quam ipsemet sequitur, nullibi legitur baptismus collatus in nomine Christi. Sed Act. 10, cap. sic legitur: & iussit eos baptizari in nomine domini. Nec adijcitur Iesu Christi, ut habent latini codices. Quum ergo ipsemet Caietanus Græcæ literam sequatur, habet inde ualidissimum contra se argumentum. Ipse enim confitetur quod baptismus in nomine domini collatus, non raturus est, ut etiā Pōtificū decreta testantur, cum igitur tunc raturus esset mandato Petri, uelimus, nolimus confiteri oportet, quod tūc ex dispensatione illud fuit, quia per dominum intelligebatur Iesus Christus, ut eius nomen propagaretur. Alibi tamen cap. 2. Vbi ait, baptizetur unusquisque nostrum in nomine Iesu Christi, reuera non traditur ibi forma baptismi: non enim alloquitur baptizantes Petrus sed baptizandos ut hoc intelligant in quem debeat ipsi credere, & cui salutem referre acceptam, quum non esset aliud nomen, datum sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri. Denique nec, ubi legitur quod baptizati sunt in nomine Iesu cap. 9. per hoc accipitur quod sub eis uerbis baptizati fuerint. Sed quum rogasset Paulus quosdam, an spiritum sanctum acceperint & responderint, neque si spiritus sanctus est se audiuisset, cōtinuo replicauit Paulus dicens, in quod ergo baptizati estis? Ac si dixerit. Impossibile est uos esse baptizatos & non audisse spiritum sanctum. Ipsi autē dixerūt esse se baptizatos in baptismū Ioannis. Et tunc Paulus docuit quid esset baptismus Ioannis, &

BB

quomodo

quomodo non ex eo ueniret gratia, & dixit, Iohannes baptizauit baptismo poenitentiae populum, dicens, in eum qui uenturus est post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum. Ecce quo declarauit etiam ex ui baptismi Iohannis nomen Iesu illud esse, in quod baptizati debeant credere & fidere. Quare subditur ibi, His auditis, baptizati sunt in nomine domini Iesu. Graece legitur in nomine domini Iesu, ut intelligas non hanc formam fuisse baptismi qua sunt baptizati, sed ad hoc nomen aspexisse illos qui baptizati postmodum fuerunt, unde sibi salutem in baptismo partam crediderunt. Quicquid autem sit, re uera non conuincitur ex ijs locis baptismus in nomine Christi collatus, sed potius in nomine domini, ut iussit Petrus. Et sic manifestum redditur, quod ex dispensatione tunc sic factum fuit, ut Christi & Iesu nomen gloriosum corda hominum inuaderet ac possideret.

AD tertiam ergo considerationem Caietani fateor quod si diceretur in nomine patris & Iesu Christi, & spiritus paracliti, esset baptismus: quanquam peccaret sic baptizans. Et ratio est, quia secunda persona proprio suo nomine exprimitur. Nam Iesus est proprium nomen illius secundae personae sicut est filius, sed addit incarnationem, quia Iesus est nomen Dei hominis: non sic filius. Nec uitiat nomen proprium tertiae personae, quod est spiritus si adiungatur paraclitus quod a domino adiunctum fuit, tamen ut dixi nullo modo deberet commutari uerba illa commendata nobis a domino, nec addi quicquam nec minui priuata sapientia & autoritate. Hoc

re. Hoc autem certissimum est quod in nomine Christi non exprimuntur propria personarum omnium nomina, & similiter in nomine Trinitatis. Et ideo non sunt similes casus, quos tamen ut similes Caietanus proponit. Antequam autem respondeam ad auctoritatem Nicolai, corroborabo sententiam ueritatis quam probamus multipliciter. Et primo quidem a uerbo Christi qui formam baptismi tradens expressit nomina illa trinitatis & personarum propria: arctans per hoc nos ad ea uerba certa: sicut habet interpretatio doctorum & sanctorum, & ecclesiae ipsa consuetudo, & id quod exigit natura formae quae est, ut certis & conceptis uerbis fiat: nec sit satis implicitè significari, quia sensibilibiter debent propria nomina personarum pronuciari, ut & sensibilibiter audiantur, aliàs absurdum illud oriretur quod possent in ecclesijs innumera esse formae baptismi, ut satis probatum est. Secundò sunt decreta pontificum: & primo quod legitur quasi Canon apostolorum, ubi habet, Si quis immergat semel in mortem domini, debet deponi: quia dominus non dixit, in morte mea baptizate, sed in nomine patris & filij & spiritus sancti: item est decretum Pelagij sic loquentis, Multi sunt qui in nomine solummodo Iesu Christi una etià immersione se afferunt baptizare. euangelicū autē praeceptū ipso Deo & domino saluatore nos admonet, in nomine. S. Trin. trina etià meritor, sanctū baptisma unicuique iribui dicente domino Iesu Christo discipulis suis, Ite baptizate omnes in nomine patris & filij & spiritus sancti &c.

¶ Itē est decretum Zachariae in synodo Anglorū, ubi sic

BB 2 uit,

In dec. de cō
sec. da. 4.

ait, firmissimè præceptum et diligenter demonstratū esse dignoscitur, quod quicumque sine inuocatione trinitatis mersus fuerit, sacramētū regeneratiōis nō haberet, quod omnino uerū est, quia si mersus in fonte baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis, perfectus Christianus non est nisi in nomine pat. et fil. et spir. sancti fuerit baptizatus. Adicitur quod et certū uerū est, quod qui uel unā de trin. personā in baptismo nō nominaret, uerum baptisma non faceret.

¶ Item est Pelagij decretū in. c. si re uera ubi baptizatos solummodo in nomine domini, iubet rebaptizari. Quod certè non potuisset si satis fuisset implicite trinitatem significari in uerbis, cum nomen domini implicitè illam contineat nō minus quàm nomē Christi, quia nullus uerè dominus nisi Deus pater et filius et Spir.

In Clem. de sum. tri. et fi. cath. ¶ Item est decretū tandē Clemētis in synodo Viennensi baptismata tradens, definit illud esse quod celebratū fuerit in aqua in nomine patris et filij et spiritus sancti. Cur nō dixit uel in nomine Christi si id putaret ratū esse? Nec aliud est in concilio Florētino, sub Eugenio, quā quā Caiet. illud pro se afferat, eò quod ibi dicatur, quod baptismus cū sanctæ Trinitatis inuocatione perficitur, id enim intelligitur cū explicitè nominatur persone.

ADde hic autoritates doctorū et sanctorū. Sanctus enim Aug. in primis in lib. 6. de unico baptismo, clarè dicit quod sine certis illis uerbis euāgelicis uidelicet, que dedit pro forma dominus apud Matth. ult. nō potest cōsecrari baptismus. D. etiā Tho. idē docet: et alij

alij communiter præter unum aut alterum. Si enim querantur autoritates siue theologorum, siue canonistarum, haud dubium est, quin et in numero et in pondere et in mensura, longè excedunt nostri, id est, qui hanc sententiam quam probamus etiam comprobant. Dico in numero: quia longe plures sunt, dico in pondere: quia scientia etiam celebriores sunt, quorum sententiæ merito ponderosiores habentur. Denique dico in mensura, quia sanctitate que gratis mensuram habet, etiā facile præcellunt alijs.

Superest ergo nunc, ut respondeamus ad auctoritatem Nicolai, qui uidetur non improbare baptismū, in nomine Christi collatum. Et licet exponant doctores, quod Nicolaus loquitur secundum antiqua tempora apostolorum, tamen id meritò Caietano non placet. Nā si ueritatem amamus, uerè Nicolaus de suo tempore loquitur. Quare aut dicēdū quod falsus est, et auctoritate Ambro. seductus, aut quod in eo casu cū baptismus proponeretur à quodam Iudæo collatus, aut qui nesciretur utrū Christianus uel paganus esset uigente eadē ratione que uigebat olim, pontifex ille spiritu sancto instructus propter gloriā nominis Christi interpretatus est sacramētū esse perfectū, ne nomē Christi apud Iudæos, uel pagan. uile sceret: et sic quadā tacita dissipatiōe ratū censeatur à spir. sancto licet forte potif. ille putauerit ipso iure ratum esse oportere. Nihil enim prohibet pontifices in suis decretis et stat. à spiritu moueri, ignorantes causam tamen. Hoc si placet quod certè euidētē uidetur habere rationē, accipe lector: sin autē displicet et

ita superstitiosus sis ut putes pōtīfices in huiusmodi suis responſis nō poſſe errare, qui nonnūquā erraſſe deprehē ſi ſunt, ut in .c. licet, de ſponſa duorum, quere ab alio aliud probabilius, aut ipſemet inuenias & audiemus.

Quanquam quōd exiſtentes in maternis uteris nō ſint ſacramenti huiuscapaces doceat omnis ſcho-
la, contra hoc tamen Caietanuſ ipſe diſpu-
tans, ſic ait, non eſſe credibile ullum ſtatum relictum eſ-
ſe à Deo ſine remedio contra peccatum Adā. Vnde pu-
tat per fidem parentum & aliquam benediſtionem cū
inuocatione ſanctę trinitatis & oblatione pueri, ſacra-
mentum conferri. Si enim, inquit, ſunt capaces baptiſmi
ſanguinis, cur non etiam huiusmodi benediſtionis & ob-
lationis? Quod commentum tametſi pium ac plauſibile
quibuſdam facile uideri poſſit, non tamen ſecundum ue-
ram rationem probatur rectē cogitantibus. Et primum
quidem, ex hoc etiam dato quod ait, non eſſe credibile
hunc ſtatum carere remedio contra peccatum, malè ſe-
quitur, ergo hoc eſt remedium, quod ipſe Caietanuſ iā-
dē inuenit. Quod ſi excipias: at qui nullū aliud apparet
quàm hoc: Reſpondeo, imò potius id apparet quōd hoc
non ſit. Nam cum nobis huiusmodi remedia per eccleſiā
innotefcere oporteat, eccleſiā autem hoc tale nunquam
cognitum fuerit, neque unquam ipſa tradiderit, inopinā-
bile prorsus redditur quōd ſit uerum, & non uanum
potius. Quum enim iam ſunt mille quingenti anni poſt-
quam eſt Chriſtiana & euangelica lex, mirandum eſt
profectò, quōd permiſiſſet Deus, atque adeo permitte-
ret, ſi eſſet remedium tale, non innotuiſſe tamen eccle-
ſiā

Nota.

ſie unquam ut illo uteretur, non per apoſtolos, non per
tot ſacros pontifices, & tot concilia: non per tot egre-
gios doctores, qui etiam contra dixerunt, ſed ſolum mo-
do tandem per Caietanum. Et interim perierint tot pue-
ri in maternis uteris, per ignorationem remedij huius.
Ad hæc quod eſt ualde conſiderandum, Dionyſiuſ hu-
iuſmodi actiones, uidelicet ſacramentorum, hierarchias
eſſe docet: ut quicumque eas adminiſtret, Chriſti ſit mini-
ſter & eccleſiæ. Sed quo pacto ut miniſter Chriſti &
eccleſiæ cenſeri poterit, qui non faciat ex ordinatione
eccleſiæ, ſed ex priuata cuiuſdam uiri ſapientia & do-
ctrina, ut eſt in propoſito? Quod ſi dixeris, quid nocet
id feciſſe: ualeat ut ualere poteſt. Reſpondeo in hu-
iuſmodi quæ cum Deo aguntur, quia non ſolum non fal-
ſum, ſed nec fictum aut uanum quicquam fieri debet, ſu-
perſtitioſum omnino cenſeri debet, quod non ſit regula-
riter exploratæ ac certę efficacię. Adde hiſ omnibus
pro hac ueritate, decretum pontificis extra de bapt. c.
Non ut apponeres. Vbi cum eſſet puer non in maternis
uteris, ſed iam extra & moribundus, atque eum aliquis
linuiſſet ſputo in fronte & pectore & inter ſcapulas
non habens in promptu aquam, nec adeſſet ſacerdos, et
ſic ſignaiſſet cum inuocatione .S. Trinitatis, & quaerere-
tur an rectē eſſet baptizatus, reſpōdit pontif. minimè re-
ctē: quoniam cum duo requirātur in baptiſmo, uidelicet
aque elementum & uerbum, ſi horum alterum deſt,
profectò non perfici ſacramētū: cum ſcriptum ſit, Niſi
quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto &c. Vide
ergo caſum, in quo lōgè magis uideri poterat, quōd eſ-
ſet ſa-

Nota.

fit sacramentum, quum puer iam natus esset, & ea homo fecisset quæ in solemnitate baptismi fieri solent, & nihilominus aliter concludit sanctus pontifex cuius decreto proculdubio non est fas contradicere.

Non obstat ergo Caietani argumentum, quod non sit uersimile ullum statum esse derelictum sine salutis remedio. Nam ut diuus Bonauentura rectè ait, *Triplex est status hominis. Et primus quando est in utero matris: & tunc notus est Deo tatum & angelis eius, & propterea non est sub parentum cura, sed diuine solium providentiæ reseruatur: & ideo solius baptismi flaminis capax est regulariter. Secundus est quando iam natus, sed non suæ mentis est: & sic notus dicitur parentibus, sub quorum est cura: & idcirco per illos iure natura gubernatur & seruatur. Tertius est, quando iam sui est arbitrij: quia enim sibi etiam tunc notus est, propria etiam uoluntate prospicere sibi debet. Baptismi uero sanguinis ideo non est incapax existens in utero, quia sola eius passio satis est ad hoc. Non autem cuilibet legitima operationi maiorum interim subditur dum in utero est, ut dicunt Tho. Bonauē. & alij: imò ratio ipsa naturalis docet ex ipsius rei natura. Quam rationem qui non capit, ne sit proteruius saltē. Opportunè autē dixit quidam magister: dum ista questio disputatione ageretur, Dixit enim, Quid scis quid sit in utero, an uentus, an catus, an monstrum, an denique mortuum quiddam & inanimatum? Nunquid igitur quæ Dei sunt sic inaniter sunt administranda? Quod si istes, ergo si in utero puer esset & periclitaretur, careret salutis remedio? Respondeo,*

Nota.

debo, noli quaeso sollicitari de eo quod ad Deum & eius *Nota.*
ram eius pertinet. Ipse enim magis diligit creaturam suam quam tu, & nouit ipse quid sit iustum, & quid ad suam misericordiam pertineat. Tu potius uide quid ad te non pertineat, & illud serua. Scrutari enim Dei iudicia, aut superaddere uelle de tuo aliquid maiorum traditionibus hoc certè est quod ad te non pertinet.

Illud uehemēter etiā displicuit quod apud Matth. ultimo ex illis domini uerbis, *Eūtes docete*, colligit duos baptismi comites, uidelicet doctrinā præcedētē baptismū, ex eo quod ait, *Eūtes docete*, & doctrinā subsequētem, ex eo quod additur, *docentes eos* & c. Et declarans amplius, ait quod dominus ibi tradit officium baptizandi relatiuè ad perfectè susceptiuos baptismi, id est, illos qui propria uoluntate suscipiunt, & instructi sunt sufficienter, ac parati seruare mādāta Christi, reliqui enim prout deficiunt ab aliqua harum conditionum, deficiunt quoque à perfectō susceptiuo baptismi. Hæc ille. Ex quo noua resultat doctrina, uidelicet, pueros non perfectè suscipere baptismum. Quod & manifestè confirmat apud Ioannem tertio capit. At hoc certè non solum à Theologis, uerum etiam à pontificum decretis damnatur, & à concilio Viennensi, ut patet in Clement. de summa trinitate, ubi unicum commendatur baptisma omnes regenerans baptizatos: de quo etiam dicitur, *Credimus tam adultis quam paruulis communiter perfectum remedium ad salutem. Ibi etiam omnes baptismi effectus in paruulos sicut in adultos cōferri perspicuè decernitur, insigniuntur*

In Anaba-
ptistis &
Erasmum.

charactere, liberatur à diabolo & peccato, assequuntur virtutes & dona, & aperitur eis ianua cœlestis, hi autē sunt huius sacramenti effectus. Nec uerò pendet baptis- mus aut baptismi perfectio & effectus in pueris do- nec discant, & propria uoluntate ratum habeāt, impiū enim est hoc opinari. Hinc enim inspicies Anabaptista. hinc imprudens & audax Erasmi consilium, cui non me- diocriter uidetur conducere, si pueri quum ad puberta- tem peruenerint instruantur de fide, & interrogentur num ratum habeant quod susceptores illorum nomine promiserunt. Quod si non potest obtineri ut appro- bent, expedire fortassis, non cogi sed suo animo derelin- qui, nec alia plecti pœna, quàm ut à sacramentis arcean- tur. Sed hoc consilium, quod certè consilium est, quum dicat, mihi uidetur non mediocriter cōducere. Licet ille mitigans malum ut sæpe solet, consultationem inepiè uocet non consilium. Ipsemet tamen in Bedam disputans consilium uocat sibi ipsi aduersans. Hoc inquam consi- lium, ab omnibus sapientibus & catholicis improbatum est, ut Hispani, & Sorbonica facultas sapientissimè an- notauerunt, tanquam irrationabile & in Christiane rei publicæ perniciem. Adde quòd ex uerbis propriè intel- ligendo, Erasmus puerorum baptismum quasi infirmū & à sua ratihabitione pendere uult, quum dicat, Inter- rogentur an ratum habeant. Id enim proprie ratum ha- betur quod non sat firmum est nisi approbetur, ut late patet, idq; significat uox illa, Si audita professione appro- bent quod gestum est, nisi hæc temperentur nouis ca- uillis. Longum esset si suas omnes tergiuersationes di-
gna

gna castigatione prosequeretur, & quàm uasfrè, quàm ar- tificiosè, longo sermone & colorato argumētis & hy In Erasmi. pocrisi excuset cōsiliū, & si impium, à charitate enim inquit emanat, quæ omnia credit, omnia sperat. Verè om- nia sperat charitas: inter hæc autem omnia non est tur- batio Ecclesiæ, peruersio legis Christianæ, ut liceat legi- timè insignitis signo Christi & charactere spiritus in baptismis, reslire, & contemnere primam fidem. Nō est orthodoxi, & p̄i hominis sperare huiusmodi quæ fieri, nequeunt Christi lege, & aperta ratione obstante. Non est charitatis hoc, Sed (ut ita dixerim) canitatis. Ad rem igitur redeundo, hanc non dubito esse catholicorum do- ctrinè, perfectum in pueris esse baptismū, atq; ipsos in- signitos charactere spiritus, obligatos esse irremissibiliter (ut ita dicam) militiæ Christi, idq; ipsorū legitimè præ- sumpta uoluntate, quoniam illam pro eis supplere pa- rentes seu maiores sub quorum cura aut potestate in hu- iusmodi, & diuina, & naturali lege tenentur, ut re ma- ximè eorum utilitatem concernente, ut nulla sit necessa- ria aut opportuna ratihabitio, re semel rite, & integrè, & in rem ac salutē eorum gesta, quod & iuris periti fa- cile discernere ex suis legibus possent. Adde quòd co- mes ille baptismi subsequens, quem notat Reuerendissi- mus fictitiū est. Quod enim sequitur, docentes eos, ex- plicatio est superioris dicti. euntes docete, ut intellige- rent quid esset quod deberent docere, prius enim docen- di illud erant scilicet, seruare mandata Christi, quàm baptismum suscipere, ut clare patet. Non tamen nego bonam & utilem semper inō & necessariam post bap-
tismum

ptisimum doctrinam, Sed non ut baptisimi comitem, non ut perfectiorem baptismum reddat. Nascimur enim baptisimo, qui semel est natus, iterum aut amplius nasci non potest. At postmodum doctrina quasi alimēto nutrimur augeamur seruamur, saginamur. Adhæc, ex hac doctrina sequitur omnino duo esse in ecclesia baptisimata, alterum perfectum alterum imperfectum, licet hanc sequela neget Cardinalis. Si enim qui imperfectè recipit sanitatē, imperfectam dicitur recipere sanitatem, non uideo cur non similiter imperfectum suscipere dicitur baptismum qui illum suscipit imperfectè. Nec ualet instātia de deo qui uidetur quidem forte imperfectè, nequaquam tamen ipse imperfectus. Deus enim ex seipso perfectus, nō fit perfectus uisione mea. At baptismus sicut sanitas ipsa sit et perficitur susceptione, quæ si perfecta sit, et ipse perfectus, sin imperfecta, imperfectus quoq; et ipse: quæ etiam latius patere facerem si præstaret, sed ualeāt iam nouitates istæ quæ nihil nisi ad subuersionem et nouitatem proficiunt.

Super. 3. par
te. q. 57. art.

Nec illud censeo admittendum quod ipse super summa est commentatus: et superuacue quidem disseruit, nec certa ratione definiuit. uidelicet, quod adultus potest suscipere baptismum absque intentione, modo nō habeat contrariam intentionem. Dixi, superuacue disse-ruit, si uerū sit quod etiam ipse penè uidetur admittere uidelicet, istum casum dari non posse, ut sit quis adultus et baptizetur nec uolens nec nolens: quod certè uerum est in homine sanæ mentis et uigilante, si actū intelligat qui sit: de hoc enim non est dubitandum, quod non potest

est dari medium inter ista contraria, uidelicet, quod nec nolit nec uelit, uerum ait. Si queramus de ueritate conditionalis si hoc ut impossibile admittatur, quod aliquis est set neuter, id est, neq; nolens neq; uolens, sed non nolens et non uolens, Concludit autem quod huiusmodi homo baptismum susciperet: et sit contra diui Thomæ sententiam, qui contra concludit requiri intentionem baptizati et uoluntatem: et non (sicut ista glossa sua uoluntaria interpretatur) idcirco quia si desit intentio interpretatur adesse uoluntas. Sed (sicut in articuli corpore ipse perspicue docet) quia ipsa uoluntas requiritur quia homo uelit et mori ueteri uitæ et inchoare nouam. Et certè ridiculum est et inopinabile, quod homo in sacramento, quo Deo et ecclesia obligatur, sine proprio consensu obligetur. Alioquin et amentes et dormientes baptizari possent si non apparuisset aliquando contraria eorum uoluntas: quod tamen non recipitur. Si etiam non adsit uoluntas, ut tenet ipse diuus Thomas eadem questione articulo ultimo quod et seruat ecclesia. Illud uero quod admittit, quā rogo perplexum est et seipsum destruens? Hic enim Doctor admittit quod si minister baptizaret hominem neutrum puta, dormientem, quia inconuenienter faceret: quamuis faceret quod baptizatus pertineret ad ecclesiasticā iurisdictionem, et tamen compelli non posset ad Christianitatem seruandam quia nunquā consensit, et sic nō cōsentis ita ligatur Christianitati, ut nō ligetur. Quis hæc intelligat? Sed aies ex caetano quo ergo paruuli baptismū recipiūt? Respondetur, intentione

intentione & consensu, quanquam non proprio, sed matris tamen Ecclesie consentientis ac loquentis per parentes aut paternos, Qui si forte ipsi non habeant intentionem aut habeant malam, non potest eis obesse quia supplet pro illis ipsa mater Ecclesia, ut eleganter docet Diuus ipse Thomas ar. 9. ex D. Augustini doctrina, his uerbis, quæ quia pulchra sunt & digna scitu & quæ memoriam dantur, non grauaabor subscribere. Regeneratio spiritualis (inquit) quæ fit per baptismum, est quodammodo similis natiuitati carnali quantum ad hoc, quod si cut pueri in matris uteris constituti, non per seipso nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur, ita etiam pueri nondum habentes usum rationis, quasi in utero matris Ecclesie constituti, non per seipso sed per actum Ecclesie salutem suscipiunt. Vnde Aug. dicit in lib. de peccatis & meritis & remissione. Mater Ecclesia os maternum paruulis præbet ut sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea rectè fideles uocantur, quoniam fidei per uerba gestantium quodammodo profitentur, cur etiam non poenitentes habeantur, quum per eorundem uerba gestantium, diabolo & huic seculo abrenuntiare monstrantur? Et eadem ratione possunt dici intendentes, non per actum propriæ intentionis, quum ipsi quandoque contra nitantur & plorent, sed per actum eorum à quibus offeruntur. Hæc ille. Quod si obijcies, ut Caietanus, Atqui hi qui offerunt non habent rectam intentionem nec sunt fideles. Audi quid idem Doctor continuò subiecit.

subiecit. Augustinus scribens Bonifacio dicit, In Ecclesia saluatoris, paruuli per alios credunt, sicut ex alijs, quæ in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec impeditur eorum salus si parentes sint infideles: quia sicut Aug. dicit eodem Bonifacio scribès, offeruntur paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis quorum gestantur manibus (quamuis & ab ipsis si & ipsi boni fideles sunt) quàm ab uniuersa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri rectè intelliguntur quibus placet quod offeruntur, & quorum charitate ad communionem sancti Spiritus adiunguntur. Infidelitas autem propriorum parentum, etiam si eos post baptismum demoniorum sacrificijs imbuere conentur, pueris non nocet: quia ut Aug. ibidem dicit: puer semel generatus per aliorum uoluntatem, deinceps non potest uinculo alienæ iniquitatis obstringi, ubi nulla sua uoluntate consentit: secundum illud Ezech. 18. Sicut anima patris mea est, ita & anima filij: anima quæ peccauerit ipsa morietur. Sed ideo ex Adam traxit quod sacramenti illius gratia solueretur, quia nondum erat anima separatim uiuens. Fides autem unius, imò totius Ecclesie paruulo prodest per operationem spiritus sancti qui unit Ecclesiam, & bona unius alteri comunicat, Hæc ille. Quæ perspicuus ipse Caietanus aduersum sua iam dicta militare, nisus est & hæc sua quadam glossa offuscare & inficere, sic aiens. in articulo nono in responsione ad primum & secundum intellige accommodationem esse quandam, in hoc, quod Ecclesia pro paruulis credit, intendit, renuntiat &c. Ad literam enim quia similitudo ex proprio

prio deriuatur, quum institutus esset ritus baptismi pro adultis, accommodatus est idem ritus ad paruulos: ut quod proprie fit ab adultis, secundum quandam similitudinem fiet a paruulo, non proprio sed Ecclesie ore. Et quoniam ad solennitatem baptismi hæc spectant, ideo sine his baptismus factus ualet. in responsione ad secundum non sic intelligas ecclesie fidem prodesse infanti, qui baptizatur quasi meritum fidei existens in ecclesia saluet infantem: quoniam infans non per fidem sed per fidei sacramentum regulariter saluatur: sed intellige ecclesie merita prodesse infanti, et iuxta articulum communionis sanctorum, et particulariter tum orando pro infante, tum applicando eundem sacramento ex corde puro et charitate plena. Hec ille. Et nos intelligimus doctrinam diui Thomae ut uerba sonant simpliciter, et ut docent ipsa scriptura, uidelicet quod ecclesia ipsa eoritur utitur in baptizando: quoniam suam fidem accommodat infantibus pro quibus et hoc meretur in Christo, sicut os maternum pro in utero existētibus accipit alimētum quo illi participatur, ut habet similitudo ab Augu. eleganter tradita. Nescio uerò quid sibi uelit et ait esse hoc accommodacionem quādam quod ecclesia pro paruulis credat intendat renunciet et c. quasi uero non sic accipiendum sit, quod sic reuera oporteat accipi, ut uniuersaliter scriptura salua maneant quæ dicit, sine fide enim impossibile est placere deo. Nō enim sacramentum solum, pueros saluare potest sine fide. Nam ut ipsummet argumentum in illum retorqueam, quia enim facit causam partem adultorum et puerorum, ut hinc arguat, quod sicut pueri qui

non

non ponunt obicem etiam sine uoluntate et consensu baptizantur, et satis est quod non contradicunt, ita et adulti. Simili modo et nos dicimus, quia adulti sine fide non possunt baptizari ad salutem, ita nec pueri. Hoc certe argumentum scripturæ fundamentum habet, sine fide impossibile est placere deo, iustus ex fide uiuet. Et cogit nos ad id confugere, ad quod hi præclarissimi doctores Augu. et Tho. confugerunt aduersum argumenta hæreticorum, ut omnia conquiescant. ualet quod pueri consentiunt, intendunt et credunt, non tamē per se sed per ecclesiam ipsam quæ fidem illis accommodat, et per aliquos eam profitetur, quum solenniter fit baptismus. Scimus autem, quod baptismus absq; ijs solennitatibus baptismus est, et tamē non esset baptismus absq; ijs quæ ex huiusmodi solennitatibus declarantur, id est, absq; fide et confessione seu protestatione quæ ipsius ecclesie est pro pueris. Ab adultis autem exigitur propria ad salutem. Nam et antiquitus fides parentum cum oblatione et sacrificio pueris accommodabatur per quod salui fiebant Gregorio teste, quod ipsemet Caietanus fatetur. Quod ergo affert ex Innocentio qui ait tunc imprimi characterem quum obex non ponitur contrariæ uoluntatis, facile resoluitur. quoniam quum manifeste de adulto loquatur, et ipsemet Pontii. consensum eius requirat, et uerum sit, quum non est in eo consensus dissensus esse, ut ipsemet Caietanus fatetur, recte dictum manet et uerè iuxta subiectā materiā, quod non ponens obicem cōtrariæ uoluntatis recipit sacramētum quia talis intelligitur cōsentire. Nā sic ipse Caiet. de fene-

CC

diu se

dit se à Thoma qui requirit consensum, sed ille non bene, quoniam Thomas re etissime consensum exigit ex rei natura, quoniam in sacramento pactum est et stipulatio quædam cum Deo. Inuicem enim aliquid promittitur ut ipse rite declarat unde oritur obligatio, et cum Deo et cum ecclesia, quæ non nisi ex consensu oriri potest, ut ratio ipsa cogit nos confiteri. Unde et pontifex ille recte in adulto contentus fuit non esse obicem: quia cum non est obex, consensus adest, quum non sit dare hominem uigilantem ac non amentem, neutrum. Et hæc satis quatenus ad hoc sacramentum attinet.

DE SACRAMENTO to Eucharistiæ.

Circa sacramentum Eucharistiæ quod in commentis super 3. par. q. 80. art. 12. et super 10. c. 6. concludit, scilicet illa domini uerba, Nisi manducaueritis etc. non attinent ad sacramentalem manducationem, propter instantem et horribilem hæresim annotare compulsus sum. Quoniam et in hanc sententiam conuenere Oecolampadius et Lutherus et ceteri hæresiarchæ nostri temporis contra communem sanctorum Theologorum sententiam. Quoniam uero hic doctor rem (ut solent) rationibus tractat, operæ precium censui ostendere quam nihil ualeant, et quam inaniter argumetur. Primo igitur iacit fundamentum super quod construit opinionem, et hoc est, tres esse modos manducandi Christum: unum sacramentaliter, alium spiritualiter, sub sacramento

etamento tamen, uel in re uel in uoto, tertium pure spiritualiter, qui modus, ut inquit, communis est omnibus uiatoribus et cõprehensoribus antiquis et recentibus adultis et pueris. Quo iacto fundamento, ut suadeat positum, id est, quod uerba domini intelligantur solum de tertio modo manducandi pluribus contendit. Primo dominus loquitur de illa manducatione sine qua non potest esse uita in nobis. Sola autem manducatio spiritualis talis est quod inductione patet, quia sine sacramentali uel in re, uel in uoto potest esse uita, ut patet in infantibus, ergo etc. Secundo Christus ipse declarat eam manducationem per actus pure spirituales, ut est credere in eum, uenire ad eum: de speciebus autem sacramenti uerbum nullum. Tertio, quoties duæ sunt expositiones quarum altera secum trahit quæstiones et difficultates, altera uero fugat illas, hæc proculdubio eligenda, illa explosenda est. Sed si uerba domini intelligas de sacramentali manducatione, trahit expositio hæc secum quæstionem de infantibus ad quos non pertinet: et sic non est uniuersalis. Item urget ut dicunt hæretici ad tradendum sacramentum laicis sub utraque specie: ergo hæc explosenda est. Denique ausus est adijcere (in quo obstupui) quod S. doctores sic eum locum interpretati sunt: quod falsum esse latè ostendit. Ut autem uideas primam quam inualidè disserat bone lector remoue quæso affectum hominum si quem habes et attende ad lucem ueritatis. Primo enim fundamentum quod iacit carere ueritate à B. Thomæ doctrina cui tamè ipse innititur facile patet. Thomas enim non tres manducandi modos uiatoribus, sed duos tantum esse affectu

Tho. 1. q. 8.
art. 2.

rit. Caietanus autem eius sententiam citans non integrā affert. Nempe Thomas sic ait, Dupliciter ergo contingit manducare spiritualiter Christum: uno modo prout ut in sua specie consistit: et hoc modo angeli manducant spiritaliter Christum: alio modo contingit spiritaliter manducare Christum, prout est sub speciebus sacramenti, scilicet in quantum aliquis credit in Christum. Et hoc non solum est spiritaliter manducare Christum, sed etiam spiritaliter manducare hoc sacramentum. Hec ille. Ecce ergo apud Thomam unus tantum modus est manducandi Christum spiritaliter conueniens uiatoribus, uidelicet sub speciebus sacramenti. Ille ergo tertius Cardinalis abstractus male abstrahitur a uerbis Thomæ. Nec euadit Cardinalis, nec se defendit excusans his uerbis: Nec propterea arguendi sunt doctores insufficientie, quia duos tantum modos manducandi Christum sub sacramento tractabant. Non euadit inquam, quia manifestè tractauit ibi. B. Thomas de modo manducandi angelorum, ut patet in primo distinctionis membro, qui certè non est sub sacramento. Certus ne es lector, quòd iam corruit fundamentum totius molis huius quam struxit? quoniam in Tho. doctrina aliud habemus fundamentum, uidelicet quòd duo tantum sint modi manducandi uiatoribus: et quòd spiritalis manducatio illis conueniens, nō est nisi sub speciebus sacramenti, saltem in uoto: iuxta quod fundamentum iam patet rationū resolutione. Nā ad primū respondētes fatemur quòd dominus locutus est de spiritali manducatione sine qua nō potest esse uita, sed nō de illa quæ abstrahit à sacramento: quoniam

niā hęc ignorat ecclesia pro uiatoribus: nō enim sine manducatione spiritali quæ est sub sacramento uel in re uel in uoto implicite uel explicitè potest esse uita. Hoc enim dicimus nos, cuius cōtrariū probare debuit ipse arguens nō sumere, ne principium peteret. Est ergo in primo argumentō aut manifesta petitio principij, aut processus inutilis, ut in prioribus satis ostendi. At, inquit, probauit id per instantiā de infantibus quibus est salus absque hac manducatione. Hem bone lector, animaduerte ut hęc instantiā non minus positionem suam destruit quam nostrā, imò suam nō nostram: quia non fecit ipse sibi locum ullū ad respondendum, nos autem in promptu ex Tho. doctrina habemus responsionem. Ecce ipse ait quòd dominus de spiritali manducatione loquitur, sine qua nō potest esse salus, et spiritalē manducationē ipsemet declarat eā esse quæ fit per actus spirituales. i. per credere in Christum. Sed hos actus certè nō potest exercere puer, ut notū est, ergo illi maxime manet ista questio de infantibus, et suum assumptum primum quod ex se notum dicit, instantiā ista perimitur. Quid ergo dicit? quomodo saluantur infantes qui tamen nullo modo possunt manducare spiritaliter? Vide ut semetipsum impugnat: superponit enim ut rem notam, quòd puer possit manducare purè spiritaliter: contra id quod est ex se quammaximè certissimum: et cum hoc etiā negat posse illū comedere sacramentaliter: quia, inquit, non possunt comedere sed sugere. Quis hic nō miretur de tūto uiro? hęc amemus ueritatē et nō cōturbemur affectu. An quæso erce pueros ecclesia ab altari quia nō ualeat comedere sacramentaliter

Nota.

ment aliter, an potius quia nō ualent spiritualiter? Enim uero uel ita clara est, ut non indigeat ostensione. Decretalis enim manifestē annos discretionis exigit ad manducationem hanc, quia tunc elicere possunt pueri actus spirituales fidei & charitatis; alioquin sacramentaliter tantum possent quidem comedere placentulam illam saltem ammiculi aut à bimatu & supra, quando incipiunt etiam solidiora manducare: Quāobrem hinc latē patet contra id quod tertio loco colligit plana responsio, uidelicet, quod nostra expositio non minus uniuersalis est quam sua, quia puerorum instantia non minus suam percutit quam nostram; hoc tamen interest quod nos quæstionē resoluimus, non autem ille. Dicimus enim quod per alios manducant pueri, quoniam cor & os maternum illis ecclesia præbet quo credunt & cōfitentur ad salutē: ut superiore quæstione definitū est: & B. Tho. autoritate de ratione. D. Aug. pulcherrimis uerbis probat: & alibi circa eucharistiā sic elegāter scribit: sicut pueri ex fide ecclesie credūt sic ex intētionē ecclesie desiderāt & recipiūt eucharistiā, & rē. i. effectū ipsius sacramēti, quod est incorporatio in Christū & uita per illū. Atq; ad hæc addit quod uotū hoc in baptismo habere incipiūt. Sed ad hæc præoccurrit Card. & ait: nec mihi occurrat aliquis dicēs quod baptism. habet annexū uotū eucharistiæ: quoniā hmōi sentētia quādo in doctorib. inuenitur, uenerabiliter suscipiēda est, in suo tñ ordine, uidelicet ut est adaptatio quædā & nō ut inde sumatur argumētū efficax ad firmādū ueritatē eorū quæ in fide uersantur. secundum nāq; ueritatē baptismus ex se solo sufficit ad uitam

uitam eternam, & non mendicat hoc ex aliquo annexo uoto alterius sacramenti. Hæc ille. Sed quid est, obsecro, quod ait, suscipienda hæc est ut quedam adaptatio? An fortē beatus Thomas docet nos adaptationes: & quæ non sint solide ueritatis? cuius doctrina in primis proprietates sermonis seruat, atque ipsam inquirat & elucidat ueritatem? Quid itē est quod ait uenerabiliter has sententias esse suscipiendas? Quis enim magis uenerabiliter suscipit, qui infirmat & carere eas ueritate affirmat, an qui probat ut ueras sicut & uerissime sunt? An quæso non credunt pueri baptizati in Christum? Si non credunt, expertes ergo sunt Christi, quia iustus ex fide uiuit, sine qua impossibile est placere Deo. Si credunt, quo actu, quæso credunt? Actus enim cordis exigitur ad iustitiā & ore confessio fit ad salutē. Ergo quo actu cordis aut oris? certē non suo, ergo maiorum & ecclesie. Quid igitur mirum si & corde & ore materno desiderant & manducant corpus domini? Denique quid est etiam quod ait, baptismus ex se solo sufficere ad salutem? Nunquid sufficit sine fide aut sine uoluntate & uoto parendi mandatis Dei? Absit ut hoc fateamur. Quū igitur inter mandata Dei, hoc sit manducare hoc sacramentum quando est opportunitas, ut docet. B. Tho. iam apparet non adaptatio sed mera ueritas, quod in baptismo etiam hoc uotum continebitur. Ad hæc ad hominem arguo, certē necesse habet fateri, aliud esse baptizari, aliud manducare corpus Christi, quoquo modo intelligatur manducatio: de his enim ut diuersis legem protulit dominus. De baptismo quidem, nisi quis renatus

fuerit &c. De manducatione uerò, nisi manducaueritis
 &c. Si igitur ut patet ex mandato domini ambo hæc re-
 quiruntur ad uitam, ubi est quod asserit Cardinalis ba-
 ptisimum solum sufficeret? Neque enim puto quenquam
 ita ineptum ut existimet idem esse baptizari & mandu-
 care, quum altero generemur, scilicet baptismo, altero,
 id est, manducatione iam generati nutriamur & con-
 seruemur. Ad hæc iterum uide ut & hic semetipsum
 suamet expugnet doctrina. Quæso quid hic ait domi-
 nus? certè nisi manducaueritis & nisi biberitis &c. Quo
 modo autem manducat quis aut bibit? per actus fidei
 (inquit ille) & charitatis. Ergo sine his actibus non est
 uita. Sed puer non habet hos actus per se, ergo cogitur
 Christianus dicere quòd ille ab ecclesia mutuatur, nisi
 forte uelit inutiliter pueros baptizari absque effectu sa-
 lutis, quod est purè hereticum. Itaque Augustinus episc.
 107. in hunc modum de pueris confidentissimè loquitur.
 Scimus etiam paruulos secundum ea quæ per corpus ges-
 serunt recepturos uel bonum uel malum, gesserunt au-
 tem non per seipfos sed per eos quibus pro illis respon-
 dentibus & renuciare Diabolo dicuntur, & credere in
 Deū. Et concludit, unde & ipsi sicut dixi si in illa per-
 ua etate moriuntur, utique secundum ea quæ per corpus
 gesserunt, id est, tempore quo in corpore fuerunt quan-
 do per corda & ora gestantium crediderunt, uel nõ cre-
 diderunt, quia baptizati sunt, uel non baptizati, quan-
 do carnem Christi manducauerunt uel non manducaue-
 runt, quando & sanguinem biberunt uel non biberunt.
 Secundum hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non se-
 cundum

cundum ea quæ si adhuc uiuerent gesturi fuerant in-
 dicantur. Superest ergo iam ut illud resoluamus, quòd
 nec minus ad eum attinet ut uidebimus, id est, quomodo
 si uerba hæc, Nisi manducaueritis, de sacramentali sum-
 ptione intelliguntur, stare potest quòd non sit præ-
 cepta sumptio sub utraq; specie, quum dicat non solum
 nisi manducaueritis, sed etiam nisi biberitis. Sed miror
 argumentum. Manducationem enim præcepit dominus
 & bibitionem spiritualem quidem, ut diximus per actum
 fidei & charitatis, & sub sacramento; nec tamen exigit
 sub utraq; specie sacramenti, quia sub una specie accipiē-
 tes, utrunq; actum exercent, & fidei manducando, &
 dilectionis similiter bibendo. Alioqui ridiculum esset cō-
 cedere, posse manducari & bibi spiritualiter absq; ulla
 perceptione sacramenti ut uolunt, & cum hoc simul as-
 serere, id fieri non posse si saltem sub una specie percipi-
 piatur, cum sub qualibet specie sit utrunq; uidelicet &
 corpus & sanguis domini. Ad hæc si demus contentiosis
 ibi loqui dominū de manducatione ac bibitione sub utra-
 q; specie nunquid hoc ita dure, Imo ita planè stulte acci-
 pient, ut putent hoc præceptum ad laicos pertinere?
 Ad laicos enim si hoc præceptum pertinet, scilicet in
 utraq; specie sumendi, nunquid & ipsi tunc tenebuntur
 ad hoc, quando illis sub una tantū specie ab ecclesia por-
 rigitur? Non enim ipsi possunt cōficere, ac sibi ipsi præ-
 cipere. Aut propterea subaudiendum sit datum esse
 præceptum ecclesie tradendi sub utraq; specie, quia præ-
 ceptū sit etiā laicis sub utraq; specie accipiēdū minimè.

Nota.

Si enim dominus in hoc ligare ecclesiam uoluisset uerba precepti direxisset in eam dicens, nisi propinaueritis panem & nisi propinaueritis uinum. At uide sapientiam Domini ac prouidentiam. Quia enim uolebat, & sic fore sciebat, hoc sacramentum modo sub una modo sub utraque specie in Ecclesia esse propinandum iuxta rationem temporum & opportunitatum, utriusque modum nobis probauit modo solam manducationem panis memorans, cum ait, Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum, & iterum, Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita, modo bibitionem simul adiiciens quum adiunxit nisi manducaueritis & nisi biberitis. Et iterum, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, ut hoc referas uel ad id temporis quando utriusque propinabatur quod aliquando seruasse ecclesiam confitemur, uel ad eas personas quas necesse est utriusque sumere, ut sunt sacerdotes. Sic ergo uarie loquendo, sapientissimus Dominus inuauit sapientibus Ecclesie arbitrio relictum utrum horum modorum seruandum esse ceteret, iuxta spiritus sancti directionem a quo in huiusmodi dirigitur proculdubio. Et his adde, quod ipse dominus euntes discipulos in Emaus, cum sistere eos fecisset, sub una tantum specie sacramentum illis communicauit, & in acti. Apost. fit solummodo mentio de fractione panis, de uino autem nihil, ut scias etiam illo modo tunc dominum usum & ipsam ecclesiam, uidelicet ministrandi sub una tantum specie: durus igitur sit & proteruus qui rationes has non admittit, superbus autem, aut etiam stultus qui uel ecclesiam reprehendat a qua legem debet acci-

pere

pere & non ei dare, uel imputet laicis quod non sub utraque accipiant, quum illis sub una offertur idque non in eorum iniuriam, sed ob periculum effusionis, cum etiam nihil illis deperat, cum sub specie panis Christus sit integer & integram operetur salutem, & ipsi ambo actus uidelicet fidei ac dilectionis nihilominus exercere possint, ad utrumque considerantes, uidelicet ad corpus & sanguinem. Parce igitur Parce heretice miser matri tue, & non dimittas legem eius, ut addatur gratia capiti tuo & torques collo tuo. Alioquin pro torque restis te manet, quo stranguleris & rumparis medius. Sed redeo ad Caietanum qui putat se absolutum a questionibus si hic excluditur sacramentum. Respondeat ergo mihi pro eo aliquis si solum manducare satis est ad uitam ut uerba domini clare sonant dicentis, Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum, ut quid exigitur adhuc bibitio? aut igitur in manducatione bibitio includitur, quod ipse pro absurdo habet, aut idem erit manducatio quod est bibitio, aut denique nobiscum consentiens cogetur fateri per manducationem solum intelligi sumptionem sub una specie, & hac sufficere ubi sola paratur. His ergo satis superque satis arbitror patere feci per suam expositionem nullam earum questionum illum euadere quas in nos obijcit: hoc tamen interesse quod nos eas facile resolvimus, apud illum uero non solum insoluta uerum etiam insolubiles manent. Ad secundum nunc argumentum respondens quod dominus declarat manducationem per actus pure spirituales, fateor, quod uero nullam de speciebus sacramenti faciat mentionem, confidenter nego. Quamobrem enim

toties

toties uocaret se panem nisi ad species illas respiceret, sub quibus nobis sese daturum pollicebatur? Nam audi Paulum dicentem. Panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est? Et iterum, omnes qui de uo pane participamus, Quid ergo hoc in loco panis nomine intellexit Paulus? Eis ab ipso Caietano hoc disceret. Audi ergo, primum locum sic exponit, Paulus dixit panem pro specie panis, secundum item sic, Panis pro specie panis, ut dictum est ponitur. Si ergo apud Paulum sic sumitur panis ut species panis iudicet et Christum sub illis, Cur non et apud Christum similiter accipiatur a quo hoc didicit Paulus? Ad quid enim toties inculcatur, Ego sum panis uerus, Ego sum panis uita, Ego sum panis qui de caelo descendi, Qui manducat hunc panem, Nisi manducaueritis, Nisi biberitis etc. Quid sibi uoluit? Nunquid fidem solummodo nudam declarare? Absit: profecto nunquam his usus fuisset uerbis, quae et toties inculcando causam dabat rationabiliter aliud quiddam intelligendi, sicut Iudaei intelligebant, unde et disquirebant et litigabant aduicem dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Quo in loco uide, quod unum pro certo acceperant, uidelicet quod uolebat aliquo modo dare seipsum ad manducandum sensibilibiter, At de hoc altero dubitabant uidelicet de modo et quia fuerunt impatientes ad discendum, prius reprobantes quam audientes, dicebant enim, Durus est sermo, et quis potest sustinere eum? ideo sese fecerunt indignos doctrina, nisi quod dominus falsam eorum suspensionem indicans, cum ipsi cogitarent, quendam manducandi modum

adum carnalem atque horrificum, adiecit, caro non prodest quicquam, sed spiritus est qui uiuificat: ac si dixisset clarius, caro mea sic manducata, ut cogitatis carnaliter, nihil prodesset, sed si spiritualiter id est si iuncta fide sacramento manducetur, quoniam uerba mea spiritus sunt uita, hoc est, ea docent ea praecipunt quae sunt spiritus, ut inde uitam accipiat, ualde prodest. modo comedere tantum carnaliter ad carnem proficeret quae corrumpitur, et ita nihil proficeret. Ergo spiritualis manducatio uobis praecipitur uerbo meo, quam tamen uolo sub sacramentali manducatione exerceri: hoc uero non aperuit, quia nolabant discere. Cuius rei ut elegans et pulcherrimum exemplum ac typum cernas. Audi pie lector, comprimebatur a turba Christus quando simbria uestimenti eius quaedam mulier tetigit, et nullus comprimetur sanatus est, sed illa sola mulier: quid ita? quia sola tetigit, Quomodo sola cum turba etiam comprimere ipsum, illa uero sola tetigerit simbria? Sed caro non prodest quicquam, et spiritus est qui uiuificat, spiritualiter enim tetigit illa accedens ad Christum fide, et ideo spiritus uiuificauit eam, unde uirtus exiuit: et idcirco audiuit, fides tua te salua fecit, nec tamen sine aliquo tactu sensibili, non Christi sed simbriae eius, nam tacta simbria sensibilibiter, et per fidem ex spiritu, attigit ad Christum usque spiritualiter: fide enim accessit prudens mulier ad eum, et dixit, si uel uestimentum eius tetigero salua ero, sic tu etiam accede fide et dicito, si tetigero uestimentum eius, id est, si sensibili modo manducaueris spiritus, quae quodammodo uestimentum sunt dominum in sacramento, salua te consequar, quoniam fide Christum attigeris, et spiritus uiuificabit

Matth. 9.
Marc. 5.

uiniſicabit, quia uirtus de illo exiit. Sicut enim nullus illa fide concepit notum ut tangeret etiam ſenſibiliter uſtimentum, et data facultate cum fide illa tetigit et ſe nata eſt, ſic et nos fide concipere et habere in uoto hoc ſacramentum debemus, et ad illud facultate data cum fide illa accedere, ut ſic inde exeat uirtus à Chriſto et ſanemur. Amen.

Ad hæc, aduerte ad hoc, obſecro, ſtudioſe lector, obiectarunt Iudei Chriſto, Quod facis ſignū ut uideamus et credamus, Quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto ſicut ſcriptum eſt, panem de celo dedit eis. Reſpondit autem dominus, Amen amen dico uobis, nō Moſes dedit uobis panem de celo, ſed pater meus dat uobis panem de celo uerum. Hic lector, aduerte: cur ait dominus panē de celo uerum, niſi ut alluderet ad illud manna quod figura erat ipſius ueri panis? Manna uero illud nōne figura erat huius ſacramenti? Quis unquam negauit? Ergo dominus de ſacramēto loquebatur, quod erat intellectum in manna, et erat uerus panis, reſpectu mannae quod erat figura, intelligis bone lector? credo, ſi quid ſapis. Ad hæc uerba illa domini ad futurū reſpicientia, quum ait panem quem ego dabo uobis et c. Quid, queſo aliud ſignificat quā ſacramētū hoc, quod ſe uidebat eſſe daturū ut ſacerdotes doctores exponūt: nā ab eis accipiēs Beda dixit, hic panē tūc dominus dedit quādo myſteriū corporis et ſanguinis ſui diſcipulis tradidit, et hæc ſatis ad ſecundū. ¶ Tertiuū uero eius argumētū ex iam diſputatis nō ſolū reſolutū manet, ſed in ipſum quoq; elegāter cōuertitur.

Arguo

Arguo enim contra illum hoc pacto. Quoties noua aliquid quaſi aſſertur opinio uel expoſitio, quam non probat Eccleſia, ſancti doctores non norunt, et quaſi quaſtiones ac difficultates non dirimit ſed auget, deniq; quaſi hereticorum dogmatibus etiam fauet, proculdubio illa reſpuenda eſt, et illi oppoſita eſt amplectenda cui eſt conuerſo cuncta conſonant. Sed dicet aliquis doce nos doctores et ſanctos hunc locum de ſacramento expoſuiſſe. Imō uerō aſſerat alius nobis unum qui non de ſacramento expoſuerit? Scimus hereticos nouos dogmatizare, hūc locum nihil ad ſacramentum attinere. Contra quos glorioſe dimicans Roſſenſis Epiſcopus ita in Lutherum ſcripſit: in hoc non minus ab ſe diſſentio quāam Cyrillus, Hilarius Cyprianus ac ceteri patres eximij, qui non ſolum palam uſurpant huius capi uerba pro teſtimonio Eucharistiæ, uerum etiam apertiffimis rationibus id docent uſurpandum hæc ille. Auguſtinus ergo quando dixit, ut quid dētem et uentrem parate credere et manducabis, de ſacramentali manducatione loquitur, quam nolebat eſſe nudam uidelicet abſq; ſpirituali quaſi eſt per fidem et charitatem, Quam obrem tractās illud Pſal. Adorate ſcabellum pedum eius poſtquam per ſcabellū docuit ſignificari carnē Chriſti adorandam in ſacramento, hæc uerba ſubdidit, Quādo hoc dominus commendauit, de carne ſua locutus erat et dixerat, niſi quis manducauerit carnem meam non habebit uitam eternam, ſcandalizati ſunt quidam diſcipuli eius. et dixerunt durus eſt hic ſermo, Quis poteſt hoc intelligere? et reſceſſerunt ab eo. durum illis uſum eſt quod

Nota lector

Auguſt. intel

lectū ſuper.

c. 6. 10.

est quod ait nisi quis &c. Acceperunt illud stulte & carnaliter, illud cogitauerunt & putarunt quod præcisurus esset dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, durus est hic sermo. Ipsi erant duri non sermo, etenim si duri non essent, sed mites, dicerent sibi, non sine causa dicit hoc. ille autem instruxit discipulos, aïens, spiritus est qui uiuificat caro nõ prodest quicquam, uerba que locutus sum uobis spiritus sunt & uita, spiritualiter intelligite, non hoc corpus quod uideatis manducaturi estis, nec bibituri illum sanguinem quem fufuri sunt qui me crucifigent. sacramentum aliquod uobis commẽdauit, spiritualiter intellectum uiuificabit uos, Et si necesse est illud uisibiliter celebrari, oportet tamẽ inuisibiliter intelligi. Hęc Augustinus ibi & alibi. Sic

Ad Marcel. ait. Dominum audiamus non suspitiones coniecturasq; lib. 1. c. 20. de mortalium, dominum inquam audiamus non quidẽ hoc de sacramento lauacri dicentem, sed de sacramento sanctæ mensæ suæ, quod nemo ritẽ nisi baptizatus accedit,

nisi manducaueritis carnem &c. Quid his clarius ut uideas ipsum illa uerba non iam aptare aut applicare sed manifestissimẽ interpretari de sacramento? Verum procedat Cyrillus qui tam pulchre tam euidenter etiam longiore sermone nobis idem confirmat, super his uerbis domini nisi manducaueritis &c. ait enim: audiant hæc qui ex arrogantiã nondum Christi fidem suscipere uolunt, nisi manducaueritis (inquit) carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis uitam in uobis. non enim possunt cum sanctificatione beatæ uitæ fieri participes, qui per mysticam benedictionem, Iesum non susceperunt

perunt. Et paulo post declarans illud, caro mea uerẽ est cibis &c. sic interpretatur. distinguit rursus inter mysticam benedictionem, & manna: & aquarum fluentia ex lapide & calicis sancti communicationem. Et paulo post propterea corpus & membra Christi sumus, quia per hanc benedictionẽ mysterij ipsum filium dei suscipimus, Et paulo post tractans aliud, Qui manducat meam carnem & bibit meum sing. manet in me & ego in illo, sic egregie exponit. Ad hanc mysticam benedictionem totũ transferens & aïens, sicut parum fermenti totam massam fermetat ut Paulus ait, sic paruula benedictio totũ hominẽ in seipsum attrahit & sua gratia replet, Et hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Vere enim totum fermentum in totam massam pertrãsit. Sed sensus loci huius hic est. Nos uerò si uitam æternam consequi uolumus, si largitorem immortalitatis in nobis habere desideramus ad recipiendam benedictionem liberenter concurramus, caueamusq; ne loco laquei damnosam religionem diabolus nobis prætendat. Recte (inquit) dicis, scriptum tamen esse non ignoramus iudiciũ sibi comedere atque bibere illum qui de panẽ comedit & de calice illo indigne, Ego igitur probe meipsum & indignum inuenio. Quando igitur quicumq; tu es qui ista dicis, dignus eris? quando Christo teipsum offeres? Nam si peccando indignus es, & peccare non desinas (quis enim delicta intelligit, secundam Psalmistam? Expers omnino eris uiuifica huius sanctificationis. Quare pijs queso cogitationes suscipias studiose sancteq; uiuas & benedictione participes que (mihi crede) nõ mortẽ

solum uerumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim cum in nobis maneat Christus scruentem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbatiões animi extinguit nec in quibus sumus peccatis considerat, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, et sicut pastor bonus qui animam suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu. Hæc Cyrillus: quæ libuit idcirco afferre quòd non solum ad interpretationem faciunt huius loci ueram quàm probamus, uerumetiam quòd multum ad edificationem promoueat per hoc persanctum et superbenedictum mysterium: quare nolui fraudare lectorem tam pulchra cohortatione. Non persequar reliqua ex Cyrillo afferre, quoniam longiore sermone et in eodem semper tenore persistit, totum penitus locum hunc Ioannis ad mysterium pertinere eleganter ostendens. Basilius item in summa suorum moralium. 21. ca. 7. et. 2. Cyprianus quoque in sermone de cœna domini, hoc non minus euidenter ostendit. Hilarius pari modo in lib. 8. de trinitate longa disputatione id expendit et accipit pro re indubitata, Chrysostomus etiam locum eundem exponens homil. 45. scilicet uerba illa, Panis quæ ego dabo uobis et c. non nisi de sacramento interpretatur, et multis pulchris et laudibus rem extendit et fructum sanguinis mystici diuinum exponit, omni nectare suauiore, quoniam uerum superum nectar est: unde ait, Qui huius sanguinis sunt participes, cum angelis et archangelis et supernis uirtutibus commorantur, ipsam regiam Christi stolam induti spiritualibus armis muniti, sed nihil dixi, imò ipsum induti sunt regem. Sed sicut

sicut magnum est et admirabile, ita si purè accesseris ad salutem accessisti, sin praua conscientia ad poenam, et supplicium. Qui enim manducat et bibit indignè et c. Hæc ille. Verum nimis longam telam texerem si sanctorum et ueterum patrum omnium huc expositiones uelim aduhere. Nam recentiores proculdubio secuti sunt illos, ut Beda, Theophilaetus, Bernardus, Anselmus et alij sine numero. De Thoma nostro iam perspicuum est. Quare magnopere mirandum illud uerbum Caietani, quo tam secure pronunciat, sanctos doctores de spirituali manducatione quæ est absque sacramento hunc locum interpretatos esse, cum sit adeo manifestè falsum, ut nullum fere tam patens. Quimetiam ut magis miretur qui huic uitro fidem nimiam habet, quòd alias hoc in loco prætermisi, uolo consideret quàm sit ipse in docendo inconstans. Etenim alias hanc suam quam tãto pere defendit sententiã, uidelicet, quòd hic locus Ioannis non ad sacramentum quouis modo pertineat, sicut et late contendit in commentarijs, ipsemet in hæreticos arguens probauit esse errorem, in instructione enim nri doctri-
cij apostolici circa errores hæreticorum de cœna domini quam iussu Clementis fecit. Sic aduersus sacramentarios scripsit, qui negabant hunc locum attinere ad sacramentum Eucharistiæ, ait enim, Ad cuius euidentiam memento quòd tria inueniuntur in Eucharistiã, scilicet ipsum sacramentum quod adoramus, et manducatio sacramentalis quæ est communis bonis et malis, et spiritualis, quæ est propria bonis. His autem tribus uerbis circa sacramentum Eucharistiæ ex eo quòd non loqua

tur dominus in hoc capite de sacramentali manducatiōe; non uerē infertur quōd excludantur reliqua duo, id est; sacramentum & manducatio spiritualis sacramenti. Quōd enim loquatur de manducatione spirituali uerba ipsa sonant, Qui manducat meam carnem &c. manducare enim spiritualiter Eucharistiæ sacramentum, est per fidem formatam in Christo manere. Quōd de sacramento quoque ipso loquatur apparet, tum quia in futuro loquitur, dicens. Panis quem ego dabo; nondum enim instituerat sacramentum Eucharistiæ, quum hæc diceret, tum quia distinguit manducare & bibere, dicens; nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem &c. Si nanque de fide solius mortis sue pro mundi uita loqueretur satis fuisset explicare mortem suam pro uita mundi per separationem carnis à sanguine, quæ in cruce facta est, sed ubi non solum carnis & sanguinis separationem pro uita mundi, sed carnem præcepit manducandam & sanguinem bibendum si uitam uellemus habere in nobismetipsis, insinuauit quōd sacramentum erat instituturus corporis & sanguinis sui per modū cibi & potus, ita quōd nisi spiritualiter manducauerimus & biberimus carnem & sanguinem in cruce immolanda & in sacramento continenda, non habebimus uitam in nobis. Et post pauca. Nisi enim tanti sacramenti rationem Ioannes habuisset non tanta fuisset diligentia usus ad distinguendū actus manducandi & bibendi. Hæc enim omnia collecta præ se ferunt, quōd de manducatiōe & potatiōe spirituali, nō solū mortis Christi, sed sacramenti mortis Christi sub specie cibi & potus

euangelista

euangelista scribebat &c. Hæc ex Caietano ut planè ut deus, nō tam destrui à nobis doctrinā istam suam, quam à semetipso, adeo inconstanter docuit atque scripsit, sed quia uoluit deuiare ab alijs, id meritō ei cōtingit. Hæc tenus ergo de questione hæc.

Conatus est etiam defendere nō esse præceptū diuino iure aliquando communicare sacramentaliter & quōd rationes. D. Tho. nō cogit, Et quōd etiam sacerdos absque crimine perpetuò possit abstinere ab huius sacramenti consecratione, quæ certè non tam sunt contra Thomā quam contra Christi uerba, & rationem euidentem. Sacerdotibus enim dicitur præcipiendo, hoc facite in meam commemorationem, ineptum est autem quod ipse respondet, præceptum non cadere super id quod ait, facite, sed super id quod sequitur in meam cōmemoratiōem. Nam ut sibi perpetuò aduersetur, ipsemet euāgelium exponens, & apostolum ad Corinth. apertè docet illis uerbis duo contineri præcepta, uidelicet ut & illud facerēt & in sui memoriā facerēt: est autē cōtra rationē & in iniuriā donātis & propriā, nō uti tanto dono dei cōgruo loco & tēpore ut Th. docet. Et iō seruus ille nequā arguitur quōd nō usus fuerat ut oportebat accēpto talento. Miror ergo quōd dicere talia potuerit ullus sciēs quid est Eucharistia, & quid sit ingratiudo.

Inconstantia
doctrinæ.

1. Corinth. 2.

Thom. in. 3.
parte.

Quod nouū quoque modū ministrandi hoc sacramētū tradiderit, uidelicet p manus laicorū & instrumētū inanimata ob metū cōtagiōis, & ut etiā ipsi peste laborātes proprijs manibus sibi ministrēt, spectare ad cōtēptū tanti sacramēti nō dubito: præterquam

DD ; enim

Nota.

enim quod est hæc noua & singularis eius traditio aduersatur etiam aliorum doctrina. Nam Petrus de Pal. in 4. longe prudentius docet, in quacunq; causa non licere laicis nec sibi, nec alijs huiusmodi sacramentum ministrare, quãto minus hoc permitti debeat peste laborantibus, qui plerunq; mania corripiuntur? Et quantò etiã minus per instrumenta inanitata? Denique mira doctrina hæc, quæ cum decenter offertur hoc sacramentum, negat Christianum teneri, sumere diuino iure: cum uerò indecenter & periculose, tam facile tamen permittit, idq; propria auctoritate?

A Nnotauit etiam ut rem periculosam nimis, quod conatus sit defendere, non esse præceptum hominem conscium sibi peccati mortalis confiteri illud etiam suscepturum sacramentum, & habentẽ copiam confessoris. Mouetur autem primò quia non inuenitur, inquit digna ut põ ille, præceptum hoc ullo iure quod confiteatur, imò poteretur & etiã permissum ne confiteatur, quia Paulus ait, probet se ipsum homo & sic de pane illo edat &c. Dicit ergo ualde prope Paulus, probet se ipsum, & non dicit probetur à confessore. Probat autem se ipsum homo per contritionem, ergo sat fuerit contritio, cum nõ aliud exigat Paulus, Adiecit & rationem, inquiens, quod de se & ex suo genere contritum & non confessum accedere ad Eucharistiam non est mortale, quia si esset, nullo casu liceret. Licet autem, ut omnes concedunt, in necessitate quando non est copia confessoris: Ex hoc autem infert, quod si non est peccatum copia confessoris non existente, etiam nec peccatum esse existente copia cõfessoris, quoniam esse copiam

piã confessoris est per accidens, atq; ideo dimittendum ab arte, neq; ex eo inferendum aliud iudicium. Confirmat dictum tandem, quoniam contritis licet alia sacramenta administrare & suscipere etiam absque confessione, cum non appareat præceptum ullum in eis, ergo si militer & sacramentum Eucharistiæ. Non enim præcepta sunt noua superstitione introducenda. Hæc ille in summa. Quæ ut certè agnoscas nisi tenearis doctoris amore, quã inania sunt & nihil cogentia: Aduerte ad singula, & ad primum primò, quod inducit ex Paulo, ubi petit principium. Quia enim dicit Paulus, Probet se ipsum homo, excludit confessionem, quasi uerò homo confitendo non probet se ipsum ac si quando solemus scribere inuicem, cura ualetu dinem tuam, aut cura te ipsum excludamus per hoc accessum ad medicum per quem homo curatur, & non uidit hic homo, quod sicut per hæc omnia homo curat se ipsum, uidelicet eundo ad medicum, capiendõ medicinas, quas ille componat, ita & spiritaliter probat homo se ipsum, per ea quæ sunt opportuna: modò dicere quod satis est conteri absque confessione, Nota hæc non aliud est quã principium petere cum nos econuer acute lector. so dicamus quod ad probatiõem idoneam sui ipsius etiã cõfessio requiritur. Sic probat homo aurum medio igne non solum oculi inspectione, sic & argentum medio malleo, & ita singula medijs opportunis probantur. Nota ergo lector ubi latet fallacia, nempe in hoc, quod putatur idem esse probare se ipsum quod est probare se ipsum per se ipsum, & non per alium: At hæc longè diuersa sunt. Et re uera. B. Paulus quando dixit, probet

seipsum homo intellexit, quod probaret legitime, hoc est opportunis modis & medijs quæ non sunt sollicitus aperire, quia sciebat hæc disci à more maiorum & consuetudine Ecclesiæ, & ex diuersa personarum rerum ac temporum conditione: Nam qui non est conscius sibi ipsi peccati mortalis satis probat, si uenialium etiam poeniteat: qui uero conscius est, & urgetur ad celebrandum & non habeat copiam tunc confessoris satis etiam probat, si lachrymis luat peccatum & propositum habeat quamprimum poterit confitendi. Quod si habeat copiam confessoris etiam illud exigitur ut constiteatur ad hoc ut rectè se probet, nec satis est conteri, imò dico quod nec uerè potest & probabiliter putare se esse cõtritum, qui in tali casu renuat confiteri. Si enim ut fatetur tandem in sua summula homo iste, qui habens copiam confessoris & renuit confiteri ualde grauiter peccat, quæ obsecro contritio est hominis scientis se ualde grauiter peccare in eo facto, id est, in accessu ad sacramentum illud, & ualentis utrare tam facile peccatum illud & nolentis tamen? O contritionem improbam, ac merito improbabilem. Non ergo probat homo se illo modo, sed reprobat magis ac reprobabilem iudicat, qui quod nõ probat audent tamen, quin ut uideas inconstantiam doctrinæ huius in responsione. 2. articuli Lutherani ad Leonem, exponens quomodo probet seipsum homo non solam contritionem affert, sed confessionem & orationem & cætera opportuna, sic ait, docens siquidem idem Apostolus quo pacto quis ad dictum sacramentum non indigne accedat nec ad iudicium sibi manducet, & bibat (inquit) probet

Nota hæc.

Inconstantia doctrinæ.

probet autè seipsum homo & sic de pane illo edat & c. ubi manifestat eum qui probauit seipsum securè ad sacramentum accedere, ita quod non est reus corporis & sanguinis domini, nec ad iudicium sibi manducat & bibit: & quoniam populus Christianus frequenter utranquæ apostoli doctrinam audit, & ut unusquisque potest de seipso testari, quilibet ante cõmunionis sacramentum probans seipsum cõtritione, cõfessione, oratione & c. utitur hac fiducia tanquæ præseruatice à peccatõ indigni accessus hæc ille: ubi clarè uides quod ad probationem sui ipsius non solum exigit contritionem sed cõfessionem, imò orationem & cætera quæ essent opportuna. Venio ad aliã eius rationem, cuius fallaciam & inefficaciam miror uehementer non esse omnibus perspicuam, sic enim arguit, de se non est peccatum mortale si quis accedat cõtritus & non confessus: patet quia omnes fatentur quod si non adest copia confessoris non erit peccatum: & hinc elicitur, Ergo non erit peccatum etiam si adsit copia confessoris. At quomodo id consequitur? Si enim ualet consequentia ista, sequitur quod omne quod non est de se peccatum, non fiet peccatum quauis adueniente circumstantia, sed accipe instantiam per omnia similem. Certè diuitem non dare elemosynam indigenti, nõ est de suo genere peccatũ, quia semper esset peccatum siue occurrat, siue non occurrat indigens, sed non est peccatum si non occurrat, ergo nec si occurrat: si ualet huius hominis processus, quoniam quod occurrerit est per accidens, consequens autem est manifestè falsum, ergo uitiosus processus. Nunc agnosce fallaciam hominis

in arguendo. In moralibus illud dicitur esse per accidens & nō considerādū, quod eueniēs nō mutat actionē ut genere moris. uerbi gratia, quod sagittās ad scopum. Iudi grati a trāsēūtē hominē interficiat nō sit homicidij reus, in causa est, quoniam non interficit ille sagittans trāsēūtē nisi per accidens, uidelicet quia accidit ut inter sagittandum ille transferat, & huiusmodi sunt illa per accidens que nō considerantur a prudēte, ut inde sumat iudicium. Adde quod ipsemet Caietanus cōtra suam hanc regulam imprudens in hoc ipsum committit: nam cū dicat quod habens copiam confessoris peccat ualde grauer, non autem non habens copiam, patet quod et ipse iudicium sumit ab eo quod est per accidens, contra quod tamen ipse idem docet. Tu ergo uide manifestam rationem differentie inter eum qui habet commodum confessoris & non confitetur, & illum qui tale commodum non habet, quia qui habet commodum & non facit, conuincitur nec habere in uoto: quia omnis qui habet in uoto facere quicquam cum commodum & opportunum fuerit illud facit omnino, si enim non facit manifestum est quod non habet in uoto. Quid enim obstaret ad faciendum si uellet? Nec dicas mihi uult quidem facere sed nō modo. Quādo ergo: suo tempore, inquit. At quod magis est suum tempus & opportunum quā nunc, accessuro ad sacramentum? dices, Non, sed in die qua tenetur ex praecepto cōfiteri uidelicet semel in anno. Sed nō uides quod illa opportunitas confessionis & necessitas, est tunc propter Eucharistiam: quia enim praeipiuntur

communicare

communicare etiam praeipiuntur confiteri. Et sic eadē nunc est opportunitas in ueritate quae est tunc. Et sicut Nota. si tunc communicaret conscius mortalis peccati & non confitens faceret sacrilegium, id est, iniuriam sacramento nec solum reus esset contempti praecepti Ecclesiastici. ita in casu isto iniuriam faceret sacramento licet non esset praeuicator Ecclesiastici praecepti cum non sit expressum hic.

Quod uerō tandem affert de ceteris sacramentis etiam si daremus quod sumit, uidelicet non esse peccatū non confiteri habenti copiam confessoris quod tamen non damus, tamen multa esset differentia inter hoc sacramentum Eucharistiae, quod est sacramentum charitatis & unionis cum Christo & Ecclesia & adest praesentia tanti Dei cui iungimur in quem uolumus transformari, coram quo non sunt nec Angeli Dei mundi, Quis autem accessurus ad regale cōuiuium illotis manibus accedat etiam si uideatur habere manus non immundas? Sed non contentus ob decentiam saltem, ob speculatores, ob regiā praesentiā hoc faceret. Quod si omittat quis non improbet, non detestetur? Sed dicet aliquis pro Caietano non negatur indecentia facti, imo dicitur quod ualde grauer peccat, sed negatur solum mortale. Audi quae te lector et nota quae dico. Ipse idē Caietanus confitetur quod hic talis homo non digne accedit ad sacramentum, nec tamen concedit quod indigne, mirabile profecto est quod qui ualde grauer peccat & sic uult grauer peccare, accedens ad tantum sacramentum non tamen indigne accedat. Quis ista tam

incon-

Nota.

inconstantia concedat: Et mirabile est, quod putauerit quoddam B. Paulus sic doceat et admoneat accessurum ad sacramentum, ut satis habeat instruxisse illum usque nos ut suam admittentes instructionem adhuc ualde grauius peccarent: O doctrinam. Cogita queso haec interne tecum amice Caietani, et post haec ipse iudica. Summa autem rationis nostrae per quam omne illius argumentum euacuatur ex sententia catholica et B. Tho. haec est, aduerte, Homo qui peccauit mortaliter non potest in gratiam reparari absque sacramento poenitentiae, quod dicitur secunda tabula post naufragium. Sacramentum autem poenitentiae non est sola contritio, sed habet et satisfactionem et confessionem: nam his tribus perficitur sacramentum hoc. Et horum trium primum quidem quod est contritio necesse est habere in actu omnino ut reparetur quis. Reliqua uero duo sat est habere in uoto, sed quod habet quis in uoto, ut iam diximus, necesse est ad actum quandoque perducere, et tunc cum adest et comoditas et opportunitas. Ergo accessurum ad sacramentum et habentem copiam confessoris ut mundus a suo peccato accedat, oportet confiteri, quia et comoditas adest ut ponitur et opportunitas id requirit, quia accessurus est ad sacramentum. Quam opportunitatem qui negat, abeat, ualeat, fruatur iudicio suo. Nam ex Thomae doctrina haec omnia sumimus. Audi lector nunc illum. D. Thom. in 4. d. 12. q. 3. art. 1. ubi querit an sit necessaria confessio concludit his uerbis catholice ac recte. Passio Christi sine cuius uirtute nec actuale nec originale peccatum dimittitur, in nobis operatur per sacramentorum susceptionem,

nem, quae ex ipsa efficaciam habent, ideo ad culpae remissionem, et actualis et originalis peccati, requiritur sacramentum ecclesiae uel actu susceptum, uel saltem uoto, quando articulus necessitatis, non contemptus, sacramentum excludit, et per consequens illa sacramenta quae ordinantur contra culpam, cum qua salus esse non potest, sunt de necessitate salutis, et ideo sicut baptismus quo deletur originale est de necessitate salutis, ita et poenitentiae sacramentum. Sicut autem aliquis per hoc quod baptismum petit, se ministris ecclesiae subiicit, ad quos pertinet dispensatio sacramenti, ita etiam per hoc quod fatetur peccatum suum, se ministro ecclesiae subiicit, ut per sacramentum poenitentiae ab eo dispensatum, remissionem consequatur qui congruum remedium adhibere non potest nisi peccatum agnoscat, quod fit per confessionem peccantis: et ideo confessio est de necessitate salutis eius qui in peccatum actuale mortale cecidit. Haec ille primum: unde habes primam conclusionem, quod ad salutem necessaria est confessio homini qui peccauit mortaliter. Quonia uero in omnibus modis et discretio quaedam seruanda est, ideo alia quaestione proponit Tho. ut doceat, quando talis peccator teneatur confiteri, et ait, Cum propositum confitendi sit annexum contritioni, tunc tenetur aliquis ad hoc propositum, cum ad contritionem tenetur, scilicet quando peccata memoriae occurrunt, cum praecipue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, in quo sine peccati remissione oporteat eum incurrare, sicut cum tenetur ad celebrandum si desit copia sacerdotis saltem ceteri tenetur, et habere propositum confitendi.

Sed

Sed ad confessionem actualiter faciendam obligatur aliquis dupliciter: uno modo per accidens, scilicet quando ad aliquid tenetur quod non potest sine peccato facere nisi confessus. Tunc enim confiteri tenetur, sicut si debeat Eucharistiam percipere, ad quam nullus post peccatum mortale nisi confessus accedere debet, copia sacerdotis oblata et necessitate non urgente. Et inde uenit obligatio qua Ecclesia obligat omnes ad semel in anno confitendum, quia instituit ut semel in anno scilicet in pascha omnes communionem accipiant, et ideo ante tempus illud omnes confiteri tenentur &c. Hæc Beatus Thom.

Circa domini uerba illa, Hoc est corpus meum, quod dicitur, est, non stet pro significat, sed proprie pro uerbo substantiuo et copula, uere id quidem atque catholice contra hereticos docet. Illud tamen offendit, quod inconstanter hac de re est locutus. puto autem etiam minus idonee nam in 3. parte, solum hoc ecclesie autoritate dicitur haberi nec apparere ullum uerbum ex euangelio coactiuum, ad intelligendum uerba illa proprie et non metaphorice. In instructione uero nuncij, tam uehementer arguit ex his domini et Pauli uerbis, ut non solum coegisse hereticos uerum etiam confudisse et colligasse illos per hæc, sibi uideatur. Ait enim post plura. Confunde demum istos querendo ab eis si hæc Christi et Pauli uerba non sat sunt ad docendum uerum corpus Christi esse in sacramento Eucharistie. Dicite quæso uos quibus uerbis utendum erat, ut exprimeretur uerum corpus Christi esse in sacramento &c. Ego uero hic non differam ubi rectius

rectius scripserit. Hoc tantum admonebo quod in hereticos scribere, et arguere inefficaciter, quod certe fecit in hoc, si id quod super summa scripsit sit uerum, non solum eorum causam non infirmat sed adiuuat. Aut igitur opponenda erat in eos Ecclesie potius autoritas, si non poterat a scripturis conuinci, quam negantes in his quæ huiusmodi sunt, continuo seipsos produunt hereticos: ac suo se iudicio damnant, aut si scripturæ id euincebant non debent alibi id negare et solum in ecclesie autoritate inniti.

Illud certe nunquam potui intelligere circa illa domini uerba hoc est corpus meum, quod ait, Pronomen hoc, non demonstrat panem neque corpus Christi, sed hæc substantiam &c. Si enim certam demonstrat substantiam et indiuiduam, quero rursum de illa, aut est panis aut corpus Christi aut aliud quiddam aut nihil, non est panis, non corpus Christi ut docet, Ergo uel nihil, uel aliud quiddam a pane et corpore Christi, Ergo de nihilo aut de quouis alio quod non est corpus Christi, uerum erit quod est corpus Christi, qui potest capere capiat. Nam reuerendissimo uidetur hæc doctrina ut alibi docet plana et clare intelligentie. Mihi autem magnum hic esse nodum quem tamē resolverem: non censeo locum esse modo.

De confirmatione non est aliud quod annotare libet, nisi quod in Act. Apo. dicit circa eam rem magis sobrie scripsisse Gregorium quam Innocentium, quasi uero inuicem pugnauerunt hi pontifices in santiendo quod ita euidenter falsum est, ut putem satis esse lectori innuere: doleo autem quod hæc scædalosa sunt apud eos qui

qui non habent in promptu libros & facile credunt auctori.

DE SACRAMENTO poenitentiae.

DE sacramento poenitentiae, & primum quidem ubi tractat de contritione & attritione, nonnulla ut ego non dubito uere falsa & periculosa dicit. Et primum est quod in nostra potestate est diligere deum super omnia, & illum ceteris cunctis rebus praepone, & sic in nostra potestate est talem habere contritionem usque huc, quae imperfecta est, quia non est dilectio ex charitate: & amplius dicit quod huius summae dilectionis possumus esse certi, imò certi sumus quod habemus eam, si habemus, & praeter hoc, quod talis contritio qua diligimus deum super omne amabile, & odio habemus peccatum super omne odibile, non est adhuc ultima dispositio ad gratiam, quia si sic essemus certi aliquando quod sumus in gratia, quod tamen non conceditur. Et quidem de primo dicto, quoniam sit reprobatum & Pelagianum, non dubito. Nam & ipse Inconstantia met Caietanus aliter in nouis commentarijs docet, quoniam doctrina. niam ex uiribus naturalibus nemo potest supra se ipsum deum diligere: non est enim hoc natura, sed gratia: quam rem non pono ad disputationem. Tertium uero dictum uidelicet contritionem informem non esse ultimam dispositionem ad gratiam, etiam periculosum est, & contra bonitatem dei, & desperationis inductiuum, & falsum puto

puto quod possit homo secundum communem charitatis mensuram sic se pernoisse, ut certo sciat se Deum diligere supra omnia: quanto minus si sit absque charitate, nec obstat quod Apostolus dixit, Si tradidero corpus meum ita ut ardeat, non enim dixit, Si tradidero propter Deum, ut supponit Caietanus, denique haec sua doctrina noua est & contra Thomam qui ait, Actus primus poenitentis se habet ut ultima dispositio ad gratiam consequendam, Et iterum, motus liberi arbitrij qui est in iustificacione impij est ultima dispositio ad gratiam. uideat qui uolet, Plura alia etiam dicit in ea questione quae nihil fallor indigerent castigacione, sed tadio afficior dum persequor singula.

Secundo proponitur homo pertinaciter usque ad mortem uelle in ueniali perseverare, & queritur an sit absoluendus a ceteris peccatis. Caietanus absoluendum respondit, idque liquidum esse, quoniam (ut ait) hic actus non transcendit ordinem uenialium, nec uenialia remissionem mortalium impediunt, nec unum ueniale connexionem cum alijs uenialibus habet. Haec ille. Quae (ut uerum fatear) minimè mihi probantur, Primo, quia supponit posse dari pertinacem in ueniali peccato absque contemptu, quod non probo. Quomodo enim potest esse pertinax in huiusmodi, nisi pro nihilo aut minimo & non considerabili ducat peccare uenialiter? At hoc est cõtere re ut declarat philosophus. 2. Retho. c. 2. Deinde qui non uult ab uno uenialium abstinere ut proponitur quia est ueniale, ex radice factus est omnium uenialium reus: quod euidentius appareret si fortè id cõter gratia ueniale, a quo absque

EE ncre

nere non uult, quàm alia à quibus malit abstinere? certis-
simum enim eset quòd tunc contemnit absolutè peccare
re uenialiter, & ita non habet ueram de cæteris uenia-
libus poenitentiam, quæ si acutè cõsideraueris bone le-
ctor intelliges etiam uenialia habere connexionem ad
inuicem. Deinde homo pertinax in ueniali nonne est di-
gnus perpetuo supplicio cum uoluntatem habeat pec-
candi uenialiter perpetuam? Nã sic ageret si perpetuò
uiueret ut illa pertinacia declarat. Quomodo ergo non
obstabit perpetuæ poenæ reatus ipsi beatitudini? Postre-
mò uelim cõsiderari multum interesse inter peccare ue-
nialiter de facto, & uelle peccare uenialiter absolutè, id
est, quocumque dato ueniali peccato, & uelle pertinaci-
ter peccare uenialiter pariter absolutè. Et uelle pecca-
re uenialiter certo peccato ueniali, & hoc uelle pertina-
citer. Nam pertinaciam non possum cogitare sine con-
temptu: similiter & uoluntatem absolutam & delibera-
tam peccandi uenialiter, quæ uidetur non cõstare cū de
liberata peccandi uoluntate. Ego nullo modo scirè id à
cõtemptu secernere. Hæc tamè peritior uero iudicio subdo.

In .4. distim.
17. q. 3. art.
1. & 2. &
4.
Caietanus in
quodlib.

Tertio circa tēpus quādo exigitur ipsa cõtritiō cū
hoc, primò quia sequeretur, inquit, q̄ si attereretur pec-
cator in periculo aut articulo mortis. Caiet. arguit contra
hoc, primò quia sequeretur, inquit, q̄ si attereretur pec-
cator, cū attritio nō sit cõtritiō. Deinde quia præceptū
affirmatiuū nō obligat ad semper, sed ad casum neces-
sitatis, recordari autē peccatum non est ugens ratio ne-
cessitatis, ut constituaris debitor cõtritiōis tunc habēda,
nam

nam & in præcepto baptismi & cõfessionis, & elee-
mofynæ de superfluo, nō inducitur articulus necessitatis
eò quòd occurrat memoria, & adsit commoditas. Alio-
quin detur ratio diuersitatis inter hæc & contritionem
cum sint cuncta affirmatiua præcepta. Non enim ob-
stat si quis dixerit, quòd hoc præceptum quanuis in figu-
ra sit affirmatiuum, accipiendum sit ut negatiuum, ut
pote continens in se hoc, non retineas odium Dei. Nam
si sic esset, probaretur quòd singulis momentis tenere-
tur quis conteri, quòd non faciens singulis etiam mo-
mentis peccaret, non solum quum memoriæ occurre-
ret. Quare sic tandem resoluit quòd præcepta negati-
ua illa duntaxat, quæ prohibent aliquem actum obli-
gant ad semper, non autem quæ non prohibent actum.
Hæc ille. Et adiecit querens utrum saltem, ut mixtum ex
affirmatiuo & negatiuo obligat & c. uideat qui ualet
esse patiens: mihi enim obscuritatem potius quàm lucem
ingerere uidentur. Tu igitur ut resolutam plenius &
certius hanc materiam habeas, cogita primum quòd om-
nne præceptum affirmatiuum negatiuum aliquod im-
cludit, & omne negatiuum ex affirmatiuo descendit, ut
colere Deum includit non negligere aut non omittere
eius cultum cum est opportunum. Et honorare paren-
tes similiter, non deserere illos aut despicere. Item non
occidere proximum uenit ex eo quòd tenemur diligere:
qui autem occidit non diligit. Contritionis autem præ-
ceptum inde uenit quòd tenemur non odisse Deum, &
non odisse, inde quia tenemur eum colere, non colit au-
tem qui odit. Ergo semper implemētū affirmatiuorū li-
berat.

berat nos à negatiuis: qui enim proximum diligit, legem implet. Quoniam uerò in negatiuis præceptis prohibetur actus cuius commissio semper lædit affirmatiuū: ideo dicitur quòd ad semper obligat negatiua: affirmatiua autē præcepta tunc demū læduntur, quando non sit quòd præcipitur, cum opportunum est fieri & exigitur: non enim præcipitur quicquā ut semper fiat: & ideo nō obligat ad semper. Sunt enim loca & tēpora aptata certis operationibus. Nā actus colendi Deum, & honorādi parentes, & cæteri omnium uirtutum, non quouis momēto exiuntur, nec enim possibile esset: ideo statuta sunt tēpora & loca & alia multa quæ debent cōcurrere, ut quis teneatur ad hæc implenda. Igitur in proposito uidentū est si peccator lædit Dei dilectionem ad quam tenetur si quoties occurrit peccatum memoria ut peccatum, nō habet eius displicentiam, & non conteritur. Ego enim circa hoc non dubito, nec dubitandū esse censeo, quoniā manifestè contemnitur Deus quoties memoria occurrit & obijcitur intellectui & uoluntati, quòd est offensus Deus, si non displicet. Conuincor enim de cōtēptu Dei. Nec obstat quòd ipsemet ait, quòd occurrēte pctō cōmissio ut materia detestatiōis habēda à me, possum tripliciter me habere uel cōsentiedo in detestatiōē, uel aspernādo detestatiōē, uel nec amplectēdo nec cōtēnēdo, sed uel nullū actū uolūtatis circa illā exercēdo, & tūc esset neuter uel habere actū uelleitatis circa illam, puta quia uelle habere cōtritiōē, quāuis in ueritate nō uelim, quia nō intēdo abstinere. Hec ille. Ex quo cōcludit, quòd ex tali memoria cum nō necessitetur aliquis ad habēdū aliam

quem

quem actum, nō committitur peccatū si absit contritio. At nos dicimus quòd dato casu quòd quis possit in proposito esse neuter, quòd tamē nō puto, nō propterea sequitur, ergo nō peccat: tenetur enim in tali memoria nō esse neuter: nō enim semper exigitur actus ut sit peccatum, quia omisio actus cum illa exigitur, peccatū est. Nam quasi actus accipitur quòd non agitur cum debet agi, ut notū est. Et dominus dixit, Qui non est mecum, contra me est. Verū audi quæso te lector, exēplū quòd proposuit de homine qui furto aliquid subtraxit. Hic enim (ut ait) tenetur restituere. Tenetur enim rem nō detinere inuito domino, & tenetur restituere statim quia tempus huiusmodi actuum dilatum, annexam habet contrarietatem ad uirtutem. Restitutio enim dilata habet connexā retentionē alieni inuito domino, quæ cōtrariatur charitati. Hec ille. Et cū his tamen concludit quòd neuter peccat nō statim faciendo quòd tamen tenetur statim facere. Quæ si quis intelligit admirabor. Quis enim tenetur ad faciendū quid statim, & non faciens illud statim, non peccet? Verum tædet sollicitari super huiusmodi. Præstat enim detegere fallaciā. Falsum est enim quòd assumit, quòd retinens rem alienā iniuste, tenetur restituere statim, uerum est quòd statim & omni momento tenetur restituere. Sed non tenetur restituere statim & omni momento, ita ut non restituendo statim, aut quocumque momēto committat nouum peccatum iniustitiæ, sed quum cogitat & uult adhuc retinere. Sic qui est peccator statim tenetur conteri, sed nō conteri statim nisi cogitet, aut sit obligatus ad cogitandum. Occurrente

EE 2 autem

Nota fallaciā.

aut memoria peccati et apprehendente intellectu illud ut offensam Dei manifeste contempnit, si non displiceat aut saltem si non incipiat displicere per uelleitatem illam quam ponit. Et propterea non obstat quod ipse de atributione obiecit. Nam atritio uia est ad contritionem, nos autem non dicimus quod quis ut occurrit memoriam peccatum teneatur contritus esse, sed conteri, id est, actus ad contritionem ducentes elicere, dum enim est aliquis in uia ad faciendum quod precipitur, iam dicitur face-re, licet non perfecisse: et illud satis est ut non peccet, remouetur enim contemptus. De baptismo uero et confessione et elemosyna in quibus occursum in memoria non constituit tempus necessitatis, longe alia ratio est: quia homo per ea sacramenta quae habet in uoto, ut suo tempore illa suscipiat, constituitur amicus Dei, si tamen adsit contritio peccatorum. Quare non ita urgetur ad ea suscipienda de facto, sicut ad contritionem ad quam urgemur propter inimicitiam Dei, in qua homo ne momento quidem stare debet: unde homo id considerans et non curans contemnit. Itaque patet inter haec ratio differentiae manifesta. Mitto autem quod Tho. doctrinae quia sentiebat aduersus illum se conari mirifice conatur inuolueri. Secundum quoque argu. male soluit, dicens, quod quando peccatum occurrit ut committendum, sufficit non consentire, nec tenetur homo dissentire: imò tenetur homo odisse quod est aduersum Deo, et consequenter dissentire et detestari illud pro uiribus: neque puto esse possibile dari haec media quae fingit, posito quod occurrat peccatum ut committendum, uidelicet, ut nec sit assensus neque dissensus

aut

aut in alteram partem animi inclinatio. Nam qui non consentit quia consentire non uult, proculdubio dissentit. nec tertiam rationem bene soluit, quia ratio non concludit eo modo quo ipse putat. Volo uideas acute lector et hic fallacia hominis. Ratio talis erat: nec per momentum licitum est stare in peccato mortali ac per hoc statim ut occurrit tenetur illud fugere, iuxta illud eccl. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatum. Haec igitur erat ratio. Soluit autem ille sic. Ad tertiam dicitur quod licet nunquam sit licitum stare in statu peccati, non tamen de nouo semper peccat perseverans in statu peccati. Sed quid hoc ad rem? non enim id concludebat argumentum. Sed hoc quod quia non est licitum per momentum stare in peccato, ideo quando occurrit tenetur quis illud detestari et fugere, quod non dubito esse uerissimum: ut sit regula, quod cum sum in statu aliquo non licito, quotiens hoc occurrit teneor ab eo recedere, non tamen teneor semper, sed quotiens occurrit. Haec dixi quia periculosum censeo aliter docere. Id enim est decipere, et occasionem fallacem praebere ad permanendum in peccato.

Quartò queritur an sit necesse conteri de singulis mortalibus, id est, an sit necesse siue per unum, siue per plures actus attingere ad singula mortalia in seipsis et formaliter, an uero sit satis habere contritionem in generali omnium peccatorum quorum habet memoriam. Quo in loco primum distinguit contritionem quod est quaedam sacramentalis, et quaedam quae abstrahit a sacramento. Et de sacramentali quidem quod non requiritur actus ad singula attingens sic ostendit, Si enim

EE + id

Nota.

id requiretur, aut hoc esset ex satisfactiōe, aut ex cōfessiōe, aut ex seip̄sa, uel tādē ex absolutiōe, nō autē ex satisfactiōe, quia unico actu satisfactiōis multa mortalia deletur. nō itē ex cōfessiōe, nō quia nō exigatur cōfessio singulorū peccatorū in seip̄sis, sed quia particularis ratio militat in cōfessiōe quae fit homini qui iudex cōstituitur, nec potest nō cognita in particulari iudicare quae ratio nō habet locū in cōtritiōe, quae corā deo fit qui nō p̄fat quātū aut quid, sed ex quāto offertur: unde legitur, dimissa sunt ei peccata multa quoniā dilexit multū: & nō dixit, quoniā displicuerūt ei multa. nō etiā ex absolutiōe, quia unica absolutio fit absq; explicatiōe singulorū. Denique nō ex seip̄sa, quia cōmuniter doctores tenēt quōd p̄st singulas attritiōes singulorū peccatorū satis est si sequatur cōtritio una omnium in genere. Haec ille. Ego uerō nō ut scrupulos adijciā uel iniiciā, quaedā ex dictis uiri huius anoto: Et primō uanitatē argumēti & superfluitates cogitationū, aut nō intelligo quid uelit ipse dicere quādo inquit, aut hoc habet cōtritio ex satisfactiōe aut cōfessiōe, aut absolutiōe. Quis enim poterat dubitare quōd lex satisfactiōis & cōfessiōis & absolutiōis nō est lex cōtritiōis etiā sacramentalis: nec ualet ex forma, teneor cōfiteri singulariter omnia, ergo etiam singulariter conteri aut satisfacere de omnibus, aut sic etiā absolui. Et cui dubiū quōd debemus uenari hoc ex proprijs, id est ex lege ipsamet Dei quae adiacet cōtritiōni, ut certo modo fiat? Quōd uerō ipse ait, nō esse parem rationē cōfessiōis & cōtritiōis uerū dicit ex parte, quia illi fit homini, haec corā Deo. Quōd addit non pensare

Deum

Deū quid aut quātū sed ex quāto, falsum est sic absolute dictū, quia Deus & quid & quātū p̄fat, quanquam magis ex quāto. Fateor tñ nō attendere ad arithmetica sed ad geometricā proportionē, sicut de uidua duorū minutorū legimus, ubi dominus etiā ibi attendit ad quātū, quia fuit illud penē tota eius uita, ut ait ipsemet dominus. Quōd uerō subdit de illa peccatrice, quōd dixerit dominus, dimissa illi peccata multa, quoniā dilexit multū, & nō dixerit, quoniā displicuerūt ei multa, manifestum est, quia ex negatiua sua hoc infert. Et ex dicto domini cōtrā elicitur, quia si dilexit multū uerē etiā sibi displicuerūt multa, imō & omnia, nō tamē dico singula in sua specie: fortē enim nō occurrerāt singula, hoc autē dicere uolui ut inefficaciam arguendi manifestem.

¶ Puto tamē ut ipsemet dicit, quōd in sacramēto p̄cāntiē, quia cōfessio est singulorū, etiā requiritur dissimulatiō & detestatio & dolor: ac per hoc & cōtritio singulorū, nec uideo quid excogitari cōtra hoc possit. non tamen nego ante cōfessionē posse esse contritionem acceptabilem coram Deo, quanquam nō attingat singula in specie, satis est enim quōd in genere & uirtualiter.

¶ Vintō queritur an cōtritio solā culpā remittat, an etiā p̄cā. quo in loco ponit eorū opinionem qui dicūt, quōd cum alia sit p̄cā quae debetur contrito, alia uerō quae debetur incōtrito, cum haec sit aeterna, illa tēporalis, dici p̄t quōd cōtritio totā p̄cā p̄ctō mortali debita tollat. At hoc Caiet. tribus de causis ipugnat. Priā est q; iuxta hūc dicēdi modū ponitur p̄cā deberi cōtrito, sed cōtrito ut sic, nō debet p̄cā, alioq; cui libet

Nota fallacia.

EE 5 contrito

contrito deberetur, Verum caillus est hic, qui etiam patet. Non enim dicunt quod contrito ut contrito, id est, per hoc factum quod displicuit ei peccatum debeatur poena, hoc enim insanum esset dicere, sed ex eo quod olim peccauit, non enim quia sit contritus euadere omnem poenam debet, nisi contritio tanta sit ut per eam satisfactum fuerit poenae debita coram deo. Alia ratio Caietani est quia hic modus dicendi ponit aliam poenam deberi contrito et aliam non contrito. Quod putat falsum esse, et ut probet falsum supponit ex mortali peccato reatum incurriturum quae sunt in poenis inferni, primum est poena damni quae separat animam a Deo, et hoc respondet ei quod est primum in peccato, uidelicet auersio a Deo: secundum est poena sensus, et hoc respondet conuersioni animae ad temporale bonum quod fuit in peccato. Tertium est aeternitas poenae et hoc respondet tertio quod est in peccato, id est, inimicitiae, quam peccans in deum contraxit, quia inimicus Deo in aeternum est puniendus. Quum ergo peccator contritus quia charitate Deo coniungitur, tollitur primo quidem prima poena damni, et tertia poena quae est aeternitas illa poenarum, ex eo quod qui contritus charitate Deo coniungitur, et per eandem charitatem amicus dei fit. Remanet ergo poena sensus ad quam prius tenebatur: et sic non fit ulla poenae mutatio. Hec ille in summa. Tu uero acute lector considera primum quod id quod statuit, uidelicet, tria esse in peccato, ex seipso dicit, et inepte, nam Thomas et alij, duo solum considerant, uidelicet, auersionem a Deo, et conuersionem ad commutabile bonum, tertium enim quod addit, uidelicet inimicum

3. prima. q.
86. art. 4.

inimicum fieri Deo, effectus est peccati et poena, aut si est in peccato, id est, quod auersio illa a Deo, nisi uelimus fingere et proteruè sustinere positionem. Aeternitas ergo poenae damni respondet auersioni ab eo bono quod est incommutabile et aeternum, et similiter aeternitas poenae sensus in inferno respondet conuersioni ad commutabile bonum, quae saltem in uoluntate peccantis fuit aeterna, eo quod finaliter obstinatus fuit et impoenitens thesaurizauit sibi hanc aeternam iram, ut ait Paulus. Et propterea iam patet uerum esse, quod alia est poena quae debetur incontrito quam quae debetur contrito. Sicut et aliud fuit peccatum incontriti aliud contriti, quia illud aeternum, hoc non. Licet enim utraq; poena sit poena sensus, uidelicet contriti et incontriti quae respondet conuersioni ad temporale bonum, non tamen sequitur ergo est eadem poena, nisi quis forte dicat eandem poenam esse relegationem et exilium, quod manifeste falsum est: Nam quidam dixit, Quippe relegatus non exul dicor ab illo: aut nisi quis dixerit, quod eadem poenae sint uerberari per horam et per mille dies, aut quod eadem poenae sint purgatiuae et poenae ultrices, nam poenae sensus contritorum purgatiuae sunt, incontritorum uero ultrices. Non recte ergo impugnatur illa prima uia respondendi. Sustineri etiam potest aliud quod similiter Caietanus improbat, uidelicet, quod a tota poena remittitur contrito quae incontrito fuisset debita: nec sequitur quod absolute tota poena sed quae propria incontritorum est. Vnde et uerissimum est quod contrito commutatur poena, uidelicet, infernalis et aeterna in temporalem, quoniam

2. Reg. 12.

niam desijt à peccato & impedita est illa poena, & rectè dicitur commutata, unde & Dauid dictum est postquam illum poenituit, dominus transtulit peccatū tuū id est, commutauit debitam poenam ne moriaris in aeternum, sed non uiuet filius tuus &c. & per hoc etiam tertius dicendi modus poterat suscipi.

Circa confessionem primum admiratus sum, quod Cubitūq; in scripturis legimus peccatorum remissionem, non patitur de confessione auriculari intelligi & particularium peccatorum, nā quod est apud Matthaeū & Marcum, uenientes ad iohannem confitebantur peccata sua, exponit, id est, confitebantur se esse peccatores, quasi uerò qui confitetur se peccatōre hoc ipso confiteatur peccata sua. Item quod est apud Lucam in actis, Confitebantur actus suos, sic interpretatur, Proculdubio in genere aut publica facta, non enim erat confessio sacramētalis. Nota fiducia, proculdubio? inquit. At cur proculdubio? Qui enim confitetur actus suos spāliter aut particulariter, nōne magis uerū facit hoc dictū quod confiteatur actus suos, quā qui solū in genere confitetur? Quis hoc nesciat? Id enim res ipsa indicat, & si queritur autoritas, hoc docet in prædi. philosophus. Et cū dicatur ibi simpliciter confitebantur actus suos, cur restringit ad actus publicos tantū? idq; proculdubio? nūquid hoc est exponere, an potius destruere ac peruertere absq; causa? Certè. B. Thom. in tertia parte de confessione explicitè peccatorum & auriculari priora Matthæi & Marci loca intelligit. Vult enim quod secundum qualitatem peccatorum eis poenitentia determinaretur. Ita beatus Basilius in regula quam monachis tradidit intellexit.

Hæ Chrysof. Beda, Rabanus, & alij plures contra quos presertim absq; ulla ratiōe loqui, nō aliud uidetur quā autoritatem solā sui ipsius obijcere ut præpollentem sententijs omniū. Adde quod si ut fatetur confessio fuit instituta à domino, nihil est incōueniēs dicere, quod & tūc esset cepta seruari mandantibus Apostolis, & id quoq; proditū esse literis. Quid est ergo cur tantopere ab hac confessione abhorreat? Nam & illud. B. Iacobi mandatū, Confitemini alterutrum peccata uestra, docet non attinere ad sacramētale confessionē, quia hæc (inquit) nō fit inuicē, sed ad confessionē qua mutuo confitemur nos peccatores, ut oretur pro nobis, & de confessionē hinc inde errorū pro mutua placatiōe & reconciliatiōe. Hæc ille. Et tamē Aug. & Tho. & alij plurimi locū illū ad sacramētale confessionē applicant, à quibus tā securè recedere puto nō esse tutū: nec enim obstat quod dicat inuicē seu alterutrū, quoniā nō tā iclemēter accipiendū est dictū, id est, ut nō sacer dotes, et qui nō habēt potestātē audiāt: nā et Paulus Corinthijs dicit, unusquisq; uestrū psalmū habet, doctrinā habet, reuelationē habet, linguā habet, interpretationē habet &c. nūquid hoc totū uerū de unoquoq; Corinthiorū. Minime. iō clemēter accipiendū est sermo, ut loqueretur de maioribus tantū q; habebāt dona illa. Alio qui si erāt doctores oēs, ubi discipuli? quā leuis autē sit sensus & idignus apostolico spiritu, nec etiam cōueniēs uerbis, dicere quod mandauerit apostolus confessionem mutuā illam, ego sum peccator, parce mihi: iudiciū esto prudētiorū, certè nūquā persuadebor quod confiteri se peccatōrē, sit confiteri peccata: sicut qui confitetur se furē non propter ea confessus dicitur furta.

Fatetur

FAtetur apud Ioannem. c. 20. à domino institutum fuisse confessionem non tamè auricularem, sed hoc ecclesie arbitrio relictum an ad aurem, an publicè facièda esset. Quod absurdissimum est, non enim ecclesie arbitrio relinquatur quod certo modo seruari & ratio & scriptura docet, nec enim posset ecclesia statuerè ut occulta peccata publicè quisq; prodatur, ob innumera scàdala quæ inde orirètur. Ergo instituta à domino cōfessione suapte sponte uenit institutio quoq; modi confitendi, uidelicet ut publica publicè, occulta occultè, & morosum est omnia uelle explicita esse in scripturis: si enim dominus confessionem instituit, credibile est etiam confitendi modum docuisse, nec alium quàm qui seruatus semper fuit, & quem suadet ipsa ratio, uidelicet ut publica publicè, & occulta occultè confiterentur.

Illud quoq; non placuit quòd cum confiteatur à domino institutam fuisse confessionem, non tamen fateatur esse præceptam. Ego uerò ex ipsa institutione præceptam quoq; interpretor: ne frustra tantum remedium institutum dicamus, & cum quilibet teneatur suam salutem querere, & hic sit modus à domino institutus, & (ut ait Hieronymus) secunda tabula post naufragium, uidelicet ut per confessionem soluatur peccator à sacerdote: quomodo dici potest nò esse præceptum: licebit ergo contemnere bonitatem & gratiam dei, & salutem propriam absq; crimine: Absit à fidelium mentibus, ut hec absurda persuadeantur. Nam ut uideas etiam hic doctrinæ

Inconstantiã
doctrinæ.

ne inconstantiã, scito quòd alibi rectius docet uidelicet confessionem quidem præceptam esse, ut & Tho. docet

Tempus

Tempus uero partim ab ecclesia determinatum, partim à necessitate rei. Nam in quæstione illa, An omnes teneantur ad confessionem, sic ait, Ratio ecclesiastici præcepti non est præcipere confessionem, sed præceptam iure diuino confessionem determinare quoad tempus executionis, & propterea sub Ecclesie præcepto non alia comprehenditur confessio quàm illa quæ à Christo præcepta est &c. Hæc ille, ex quo loco & tam multis alijs potest prudens lector sane coniectare nouum spiritum in hoc uiro, & nouam doctrinam in calce annorum.

Illud etiam in quæstionem adducit, An ex præcepto ecclesiastico omnes teneantur confiteri semel in anno, Et respondet non teneri omnes, quia non teneantur qui carent mortali crimine. Nam ecclesiastica constitutio non præcipit confessionem sed præceptæ confessioni à iure diuino tempus determinat: nemo autem iure diuino tenetur cōfiteri, nisi qui teneantur mortali crimine. Et confirmatur, quia illa cōstitutio mandat omnibus ut confiteantur omnia peccata sua, quod non est intelligendum de uenialibus, quia constat neminem quocunq; præcepto teneri ad omnium uenialium cōfessionem: si igitur de mortalibus tantum loquitur, ergo ad eos tantum pertinet qui his grauatur. Quod & ex pœna subiuncta probatur, quia qui non hoc facit, arcendus est ab ingressu ecclesie & moriens carere debet Christiana sepultura, hanc uero pœnam non est putandum quòd ecclesia perfectioribus inflixerit. Cōfirmat autem & hæc quòd in clau. de statu monach. ubi monachis menstrua præcipitur confessio, non imponitur talis pœna, si non faciant,

nec

nec explicatur quod debeant omnia confiteri: et ideo illi tenentur ad confessionem uenialium. Hac ille in summa. Fatetur tamen aliam opinionem que dicit oppositum, scilicet quod omnis homo teneatur confiteri etiam si careat mortali tutiorem esse non tamen ueram: ego etiam ueram existimo. Ad cuius rei notitiam primum scire debemus, quod leges uniuersaliter sanciantur ob causas respicientes ad id quod frequentius accidit, neque propterea eximuntur à legis uinculo ad quos illa ratio non pertineat: non est enim illud attendendum quod accidit in paucis, id enim contemnunt legislatores. Puto autem mentem fuisse Pontifici, inducendi duplicem obligationem: primam ad confitendum semel in anno que ad omnes pertineat ut uerba sonant: alteram ad confitendum omnia scilicet mortalia, ut illud primum absolute præceptum sit, quoniam dicit, Omnis utriusque sexus fidelis &c. secunda uero habet necessario implicitam conditionem, uidelicet si ipse implicetur mortalibus. Vnde non obstat primum argumentum, quoniam non admittimus, quod lex ecclesiastica solum tempus confessionis determinet, sed determinat et personas: ut intelligatur quod nemo excusatur à confessione, sed dicit quis, ergo hoc erit etiam ex diuina lege minime, sicut enim non est diuina legis determinatio temporis sed ecclesiastica, ita nec determinatio personarum. Sed dices tu homo innocens, iniuriam mihi facit lex que me ligat ad quod diuina lex non meli gat, imò nullam tibi facit iniuriam cum suo iure utitur, quod est determinare quod omissum est in iure diuino, sicut de tempore, ita et de personis: ut scias quod nemo excipitur

excipitur ab hoc uinculo. Iterum dices, Atius diuinum non includit innocentes, ut teneantur confiteri mortalia, fateor, sed Ecclesia hoc ipsum ignorat, et non præsumit aliquem innocentem. At ego scio me innocentem. Tu scis? uerum delicta quis intelligit? At nihil mihi conscius sum. Et tu arcana Dei uidisti? Non hoc atque, inquit, sed quod nihil mihi conscius sum. Mirabile est hoc quod apud sapientes tanta est dubitatio de peccatis in genere, et tanta etiam controuersia, tu uero etiam de proprijs factis circa que cadit affectio propria naturalis, tam expedite iudicas, cum in rem propriam tam facile peccare omnes uel cæci sumus, uel lippii? Ideo Paulus tibi respondet, quod et si nihil conscius tibi sis, in hoc tamen non es iustificatus. Dominus enim est qui te iudicat. At inquit, gloria mea testimonium est conscientie mee, quod pure conuersatus sum in hoc mundo. Et idcirco non uis confiteri? Quomodo possum si non habeo mortalia? et hoc certo scio? mira profectò gratia abundas. Sed nunquid non habes saltem uenialia? Habeo, sed non teneor illa confiteri. Nunquid malum est confiteri illa? Non puto. Nunquid superuacuum? Nec id quidem. Nunquid ergo bonum et meritorium? Concedo. Tu igitur qui adeo perfectus es, ut nihil tibi conscius sis, quod etiam magis bonum est et meritorium, quod et magis te seruaret in gratia, contemnitis? Non contemno, sed tamen non accipio, quia non teneor. Non igitur uis facere quicquam nisi ad illud tenearis? non dico nihil quicquam, sed hoc nolo facere.

Quare non hoc? Quia mihi sic licet, An quodcumque licet, etiam expedit? Non curio, Mirum certè, ni sis Pharisæus, imò & peior illo. Quamobrem? Quia saltem Pharisæus ille confitebatur Deo, & gratias agebat de donis quæ putabat habere, ita saltem uellem te adire sacerdotem, & id saltem confiteri, quòd sis innocens per gratiam Dei. Inquis, ita facio coram Deo meo. cur non etiam coram sacerdote? Quoniam si id agam, fortè superbus uidebor. Imò id magis: si non confitearis, quoniam alterum duorum cogitabit ecclesia de te, uel quòd contumax sis nolens confiteri, existens peccator: uel quòd presumptuosus sis, cogitans te innocentem, & tuo te ipsum iudicio segregans à peccatoribus. Et ob istam causam mallet ut humiliareris ac de innocentia tua à se permitteres iudicari, non à te. Taces? Quid ergo concludis ne quòd teneat ego confiteri peccata que nescio mortalia? Concludo, quòd teneris confiteri peccata mortalia si habes, non si non habes: & quia teneris metuere ne habeas, quæ tibi non uideris habere, teneris adire sacerdotem, & quæ uenialitati uidentur, confiteri atque expromere, ne fortè sint mortalia, quia sæpenumero in hoc fallimur, cuius iudicium est difficilimum, & nemo sui est iudex: quæ etiam causa si cessarent, teneris non dare scandalum & exemplum malum infirmis, sed subdere te communi legi omnium. nam sic te decet implere omnem iustitiam, si talis tamen es qualem esse te putas, Decet & te imitari sanctos, si sanctus es, nisi fortè sis sanctus

sanctus sanctorum. Hoc autem exploratissimum, quòd quanto quis innocentior, tanto etiam in confessione & sacramentis frequentior. Igitur superbissimum esset quicquam introducere non habens exemplum bonum. At Caietanus nos aliter docet, sequere illum si uideatur: Et tamen non ab re ille dixit ut ueritatis urgente. Aliam opinionem esse tutiorem, puto non intelligens quid diceret, uidelicet quòd illa quæ est tutior erat etiã uerior: non enim potest poni rationabiliter tutela in falsitate. Sed ut excusemus hominem, aliud credo dixit quàm quòd dicere uoluit, uoluit enim dicere, quòd tutius erat talem confiteri etiam uenialia, licet non teneatur, & non quòd opinio esset tutior quæ falsa erat suo iudicio, quia nūquam aliquod falsum tutius est uero per se ipsum. Ex his iam uidere potes argumenta eius non concludere: non primum ut diximus, nec secundum, quia nõ exigat ecclesia impossibile, ut quis confiteatur mortalia, si non habet, sed ut uenialia quæ seit & occurrunt, ne sint fortasse mortalia, cuius rei iudicium relinquere debet sacerdoti & Deo, & non sibi arrogare. Nec obstat quòd addit de pœna quòd uidetur magna: quoniam mereretur etiam maiorem qui adeo superbus esset & presumptuosus, ut seipsum iudicare presumeret, quàmquam milies non sibi conscius esset: non enim aditur sacerdos solū ut quis absoluitur si sit ligatus, uerū etiã ut agnoscatur sit ne ligatus an non. Adde quòd illa pœna (quòd non uidit Caiet.) non tam respicit eum qui nõ cõfiteatur, quàm quæ etiã nõ cõmunicat. Quòd uerò de mortaliis asserti magis probat quòd diximus: nã quòd illis

præcipitur mēstruū, nō est mirum, si laicis annuum præcipiatur. nec respondet ad argumentum rectè, quoniam illa decretalis cōiungit omnes simul fideles quos uult ad duo teneri semel saltem in anno, uidelicet ad confessionē & communionem. nec ratio separationis adducta per illum est efficax ut ex supra dictis patet. Quos ergo Papa statuens coniungit, homo destituens nō separet.

Vbi disputat Caietanus an cordis occulta confiteri oporteat, licet affirmatiuè concludat & uerè, ita tamen laborat in resoluēdo quod dicitur, uidelicet quod ecclesia nō iudicat de occultis ut magis implicare quàm explicare nodū uideatur. Ergo dicās qđ ecclesia nec de occultis iudicat neq; præcipit: sacerdos autē cū sibi pro palata sunt pctā de illis iudicat, non de occultis. Quod si dicās ecclesia præcipit quod omnia peccata confiteamur, ergo etiā occulta, & ita præcipit de occultis, imò Christus est qui præcipit tibi ut confitearis si uelis absolui, nō ecclesia, que præceptū Christi potius determinat ad certū tempus. Tribus igitur uerbis poterat tota questio explicari.

Vbi etiam cōtra Lutherum rectè concludit, quod non est presumptuosum uelle confiteri omnia mortalia, miratus sum quod proponens argumētum Lutheri quod erat, quia homo uolens omnia purè confiteri nihil uult misericordiæ dei relinquere, hoc non resoluuit: forte, quia non dignum putauit. At hoc saltem dixisset se id omittere ut indignum responsione: propter nouitios tamen & qui ligantur à stuppa, breuiter poterat aperiri, quod qui omnia uult purè confiteri, uult omnia relinquere

Nota.

relinquere misericordiæ dei ignoscenda, sed qui non uult omnia confiteri, ille est qui non uult in aliquo misericordiam: non enim confessio tollit misericordiā dei, sed prouocat & obtinet, sine qua, illa obtineri non potest.

Circa questionem illam de dispositiōe requisita ad cōfessionem, duo, notanda esse censui, alterū quod supponit infirmos posse habere testimonium conscientie suæ quod ament deum super omnia opere & ueritate, quod si uerum esset etiam scirent se dignos esse amore, contra quod tamen ipsemet docet. Alterum quod supposita institutione sacramenti, nullus tamen tenetur confiteri, quod tamē & falsum est, & contra ipsummet, ut uidimus, qui fatetur quod ecclesia nō præcipit confessionem, sed præceptam à Christo determinat secundum tempus. Quod si quæras quando ergo teneretur si non determinasset tempus Ecclesia? Respondeo quādo exigeret opportunitas, id est, quādo communicaret, quādo adiret pericula uitæ, aut ī articulo mortis, aut si spiritus interius exigeret, & conscientia mordens, quod faceret spiritus si ecclesia non statuisset non est autem resistendū spiritui sancto.

Et circa illam questionē, an singulas species & numerum peccatorum confiteri homo teneatur, in nō nullis non placet. Primum est quod cōstituit hoc iudiciū sacerdotis, esse medicinale, ita ut non respiciat uindictā. Nam si hoc esset, non purgaret: ergo & non solueret à pœna debita peccato, id quod iniungitur pœne in hoc mundo à sacerdote, & sic restaret totum exsoluendum in purgatorio: quod est falsissimū. Vnde & satisfactio

uocatur, & ideo iniungenda ut cōpenset peccator quod in Deum peccauit, licet nō hic omnino seruetur iustitia æqualitatis ad rigorem, sed ad arbitrium dei expressum per sacerdotem, cui deberet qui confitetur consentire. Quod tamen arbitriū etiam hic moderandum est iuxta qualitatem peccatorum, non solum ad medelam sed etiā ad uindictam, ut dictum est. Nam & talis satisfactio cū sit in diebus meriti plus debite pœnæ & uindictæ cancellat, quā si nō in gratia fieret, aut nō in uia, sed post mortem; quādo ad rigorem taxatam pœnam luere oportebit pro peccati merito, quod iustus Deus arbitrabitur. Quapropter cū illud uideatur fundamentum Caietani, uidelicet quōd hoc iudicium sit solū medicinale, & hoc sit falsum, corruiit consequenter omne super edificatum quod in hoc innititur. Credo ergo iuxta quod ratio dicitur & autoritas doctorū, quantū ad numerū pertinet, quōd si sciat præcise qui confitetur numerum debeat dicere, si non præcise, tamen ut potest: quia non tanta pœna debetur semel peccanti quanta bis, & adhuc si pro medicina tantum esset danda pœna, non idem & tantus morbus est semel peccantis, qui & quantus est eius qui pluries: & propterea non tanta medicina propinanda. Et de speciebus peccatorum similiter sicut de circumstantiis: nō enim ideo cur species diuinationis, quæ haberet peccatum non sint exprimendæ, nam grauius longe est quod fit cum inuocatione demonum, aut per uerba diuina, quān quod fit aliter, ut docet Tho. Item maior est curio sitas in pluribus speciebus diuinationis insistere, quān in illa aut illa, & ideo maior superstitio. Adde q, quædam

dæm non sunt nisi cum socijs aut per illos, item alia cōmittuntur quæ scire sacerdotem ad medelam etiam ualde interest. Nec quicquā illud est quod ait, species istæ esse latentes. Nō enim uolumus uel eum qui confitetur, uel sacerdotem qui audit, habere notitiam distinctam & doctrinalem differentiarum specificarum, sed hoc satis est quōd prudenter ualeat cogitare quæ faciant ad grauitatē peccati, & ad habitum firmiorem in peccatore. Neq; tamen hæc ita seuerè exiguntur, ut si forte humana quadam incuria præterirēt, uitietur propterea sacramentum, tamen esset dicendum quod peccatum manifestè grauius faceret, sicut est expressa inuocatio demonum, aut abusus sacrorum, aut sacramentorum, aut uerborum diuinorum, quæ sæpe suasu demonum superstitionibus ac diuinationibus admiscuntur. Sic & circa gulam si multum excedat, & cum lesione corporis magis peccat, quān qui ob coleram sit impatiens moræ: & similiter qui nimis preciose quān qui nimis lautè: & idcirco hæc & huiusmodi sunt exprimendæ si uenirent in mentem, & certè inquiri deberent.

ET de circumstantia tēporis uidelicet diei festi, utrū sit in confessione exprimenda quicquid alijs uideatur, ipse putat nō esse necessariò exprimendam, quia nec ex morali nec ex ecclesiastico præcepto elicitur præceptum tale particulare. Nam ex morali nulla certa pars temporis est quān cultui diuino exteriori naturalis ratio dedicandam censeat, quamuis enim aliquod tempus, non tamen hoc aut illud, & ideo singulæ partes temporis ab hac sanctificatione absoluantur. Itaq; in qua-

libet parte peccetur, nunquam polluitur tempus diuino cultui dedicatum. Et eadem ratio est de opere corporali. Solum enim peccatum omissionis debiti cultus ex precepto morali accideret. Quod uero nec ex precepto ecclesiastico noua nascatur obligatio patet, inquit, quia ecclesia non plus prohibet quam quod olim ex litera ceremoniali legis antiquae prohibebatur, imò minus, ut sancto Thomae placet. Hæc ille. Quæ mihi quidem minimè placent, quòd nulla ratione subsistant. Nam quòd ait ex morali precepto nullam certam temporis partem esse obnoxiam diuino cultui, & singulas partes ab hac esse absolutas obligatione, non puto esse circumspectè dictum. Nam morale preceptum sanctificationis Dei quod ex naturali ratione uenit, licet non statuatur certum tempus quo certo cultui exteriori obligemur, tamen hoc primum statuit ut in certo die sanctificato, & obseruando, nihil fiat quod contrarium sit laudi Creatoris, quoniam totus dies sanctificatus est, & non certa diei pars. Vnde licet ob humanas necessitates non sit obligatus toto die uacare certo cultui exteriori, obligatus est tamen toto die non uacare his quæ cultui & sanctificationi contraria sunt. Quid autem magis contrarium quam peccatum? non enim sanctificato sabbato, sanctificata est illa pars aut illa sabbati, sed totum sabbatum: ideo uiolatur sabbatum per peccatum multo magis quam alia dies. Scimus enim quòd nulla die est faciendum malum, sed hæc præsertim: Sicut enim de loco nemo dubitat quòd si peccemus, peccatum in loco sancto etiam duplex peccatum est, ita

et

et de tempore censendum est, cum sit par ratio. Ad hæc neque illud esse uerum existimo, quod ait, ex precepto morali quamlibet sabbati partem esse absolutam à cultu, sic enim uanum redderet morale preceptum, si nulla lex alia fuerit quæ tempus cultui determinaret, quæ existente iam morale preceptum uiolatur procul dubio. Ad hæc de sabbato quod solum ait in eo seruilia opera esse prohibita, falsum est, quanquam ad rem non attineat. In eo enim uniuersaliter omnia opera prohibita sunt. Quod uero etiam ait, non maiorem esse prohibitionem in diebus festis ab ecclesia, quam olim esset in caeremonia sabbati, fateor quantum ad opera licita quæ prohibentur, sed quantum ad spiritum, lex eadem gelica & ita etiam ecclesiastica magis eos astringit ad cultum dei interiorem, iuxta illud, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Et ob eam causam puto quòd in lege spiritus, illud preceptum ceremoniale de obseruantia sabbati quo prohibetur quodcumque opus extraneum à cultu dei, multo magis secundum spiritum prohibeat opus peccati. Et miror quòd isti fateantur hunc esse quidem sensum spiritualem, at tamen non debere induci in argumentum. Quo in loco nescio si quod dicunt ipsimet intelligunt. Equidem ipse non capio. Cur enim si hic sensus spiritualis admittitur & uerus est, & à spiritu sancto etiam magis intentus, ut fatentur doctores & Thomas, non tamen probabit sicut ille quem uocant literalem? mihi quidem perplexa hæc sunt, nec intelligibilia.

FF s iteratio,

Iterationem confessionis eorundem præcisè peccatorum à quibus accepta est absolutio, non esse inutilem sed etiam fructuosam ex vi sacramenti concludit hoc argumento. Quoniam quicumque suscipit quodcumque sacramentum ritè ac dignè concurrentibus omnibus requisitis ad sacramentum, non solum ritè recipit sacramentum, sed etiam sacramenti fructum. Sed oportebat probare quòd hic omnia concurrerent quæ requiruntur ad hoc sacramentum, quoniam dicimus materiam deficere quæ sunt peccata remittenda super quæ cadit absolutio sacramentalis, quæ non debet frustra fieri. At hic ponitur iam remissa per absolutionem peccata, nec esse contracta alia: nec bene faceret qui confitetur, si reticeret sibi esse remissa, quanquam Caietanus dicat non teneri quenquam ad dicendum circumstantiam quæ alleuat sententiam iudicis: Nam hæc est circumstantia quæ omnino aufert absolutionem, cum semel sit facta: minister enim principaliter absoluit à culpa. Adde quòd hæc circumstantia informat iudicem ad imponendum satisfactionè congruam peccatis: nam si semel ab alio sit imposita satisfactio, et hoc reticeatur non informatur rectè sacerdos. Quòd si dixeris, potest hic suo commodo reus renūciare, ut sic magis abundet in satisfactione. At melius fuisset à principio rogare pleniorè satisfactionè, quam fictè proponere peccata ut omnino luenda, quæ iam non sunt. Et certè confiteri debemus circumstantias alleviantes peccata, quanto magis quæ tollunt ea respectu culpæ, et pœnæ quoque saltem ex parte. Potest enim et fieri ut sublatum omnino sit omne debitum pœnæ. Non

obstat

obstat autem quòd ait sacramentum pœnitentiæ se extendere non solum ad remissionem pœnæ et culpæ, verum etiam ad extenuationem vitiositatis nature et reliquijs peccati, ut docet diuus Thom. qui ait, Extrema unctio ordinatur contra reliquias peccatorum quæ nõ sunt sufficienter per pœnitentiã sublata, aut ex negligentia, aut ex ignorantia, sed certè. B. Tho. non dicit quòd sacramentum pœnitentiæ hoc faciat vi sua, sed ipsa pœnitentiã coniuncta diligentia hominis et scientia. Nam de sacramento pœnitentiæ agens non aliud ponit efficaciam sui ratione quàm sublationem peccati non etiam vitiositatis, licet hæc vitiositas contritione et diligentia et huiusmodi alijs curis virtutum extenuetur. Alioqui si frequenti confessione tolli posset, redudaret profectò ipsa extrema unctio. Cum ergo in proposito casu cesset materia sacramenti, quæ sunt peccata remittenda, et nõ ipsæ reliquie et vitiositas: nã ista nõ cadunt in confessionem, iam lubrico exponeretur sacramentum, si sic inaniter iteraretur. Quis enim prudens sacerdos, si sciret aliquè mox confessum et absolutum, iterum velle adhuc confiteri atque iterum, patienter superstitiosum huiusmodi hominem audiret? At sacramentum pœnitentiæ iterabile est, quid tum? An ergo iterandum perpetuò? Sed nec puto dari casum talem, nisi quis fatuus omnino fuerit, ut velit iterare confessionem nisi ob incertitudinem, an rectè aliàs dixerit omnia, aut quia etiam alia peccata aggregauit, et non ad tollendã vitiositatè nature ad quod saltem principaliter non ordinatum est hoc sacramentum. Vnde relinquere hoc debet Eucharistiæ et extre-

mæ un-

mae unktioni & per uirtutum exercitia longe certius sibi interim hunc effectum comparare. Itaq; bonū est sal, & omnibus in rebus modus quæ modum habeant.

Libethi articulus erat, Verum est prouerbiū & omnium hominum doctrinis de contritione adhuc traditis præstantius, quod summa pœnitētia & optima, est non amplius peccare, & noua uita. Hunc articulum damnauit summus Pontifex. Quidam aiunt potuisse dimitti, quia potest defendi, cum etiam sit eductum ex patrum sententijs. Caietanus rectè damnatum esse conatur ostendere, quoniam si ad sensum proprium uerborū spectemus, nec summa nec optima pœnitentia clauditur in his duobus, uidelicet in nō amplius peccare, & in noua uita, quia præter hæc exigitur dolor de præterito, sicut Petrus fleuit amarè. Item deprecatio misericordie Dei. Item sequeretur quod uerè pœniteret auarus si ab auaritia actibus cessaret, & liberalem deinceps ageret uitam: & similiter impudicus & c. Hæc ille in summa. Sed quia sanctū est præhonorare ueritatē, hæc argumenta nihil mouent. Nam in eo quod uitam nouam agit quis, signū est quod pœnituerit eū ueteris uitæ, & quod doluit, & quod deprecatus est pro admissis, idcirco dicere. Vera pœnitentia est non amplius peccare, nihil est aliud quàm si expressius dixeris, hic effectus & fructus summe pœnitentiæ & fructus primus est, cessare à peccato, nō enim est nouū, rem per effectū describere: quod nō latet uel parū peritos. Instantiā uerò quàm affert de Auaro & impudico nihil dictū ledit, habet enim fallaciā quoniam mutat dictū simpliciter in dictū secundū quid:

non

non enim qui desinit esse auarus cōtinuo cessat ab omni uitio, ut simpliciter dici possit agere nouā uitā, quæ est in nouitate spiritus & nō in uetustate carnis. Itaq; uerba illa quæ sunt à patribus usurpata, ueritatē cōtinent: nec tamē iniuria reprobatus est articulus ipse totus qui uenenū presentaneū exhibet. Quod enim ait hoc prouerbiū esse præstantius omnibus doctrinis, quæ hæcenus traditæ sunt de cōtritiōe, manifestè indicat quod uult sufferre dolorem & cōtritiōnē ex pœnitētia peccati, ut alij articuli satis declarant. Et præter hoc ex ui uerborū falsum est quod ait, hoc prouerbiū esse præstantius omnibus doctrinis & c. quia doctrina sanctorū de cōtritiōe illud idē exigunt quod hoc prouerbiū, & tantō etiā utiliores sunt, quantō cuncta latius explicat quæ ad uerā pœnitentiā ac perfectā faciūt, ut est odiū peccati, dolor & fletus ex illo. Item amor uirtutis, et dilectio Dei, & tenax nouæ uitæ propositū, & huiusmodi alia quæ diligentius à multis tradūtur. Quare manifestè falsum relinquitur hoc prouerbiū præstantius esse, & ideo rectè ac iure optimo dānatus est hic articulus, quatenus doctrinas catholicas præsumptuosè suggillat ac damnat.

Circa satisfactionem etiam sunt quædam ab hoc doctore dicta quæ non puto planè esse enucleata, ac penitus circumspectè: quæ tamen tædet in disputationem uocare. Qui potest notare notet: nunc de sacramento ordinis aliquid est dicendum.

DE SACRAMENTO ordinis,

Annotauit

Anotauit circa sacramentum ordinis quod finxit de septem diaconis, quod non fuerunt uerè diaconi altaris, quam opinionem merito explodendam esse ab omnibus iure me censuisse existimaui: quoniam contra uetustissimam est doctorum ac sanctorum traditionem, et firmam publicamq; omnium persuasionem. Deceptus est autè quod putauit mensas illas quibus præfecti erant illi diaconi merè prophanas fuisse, non attendens quod sacramentum sic olim ministrabatur cum essent fidelibus omnia communia, et in domibus benedicebatur et frangebatur panis in menses in representatiõe dominicæ cenæ. quæ ex Apostolo ad Cor. etiã liquet, qui et ordinauit quomodo se honestè in tãto mysterio cõtinere deberent: itaq; diaconi illi sacramenti ministratores erant. Alioquin quàm indignum, tantos, tam graues, tantiq; testimonij uiros, et cum tanta solennitate, per ieiunia, per orationes, per sacramentorum manuum impositionem, præfectos fuisse ministerio tam uili atq; profano, scilicet ut fieret pocillatores ac parauymphi ad fercula mulierculis propinanda. Quis prudens, et admittat hæc? Sed uide quæso Ignatium ipsum qui huiusmodi commentum tãquam uel iam inuentum sciens, uel futurum longè ante præuidens sic ait. Oportet et diaconis omni modo placere. Non enim in cibo et potu sunt ministri, sed mysterij Ecclesie Dei.

¶ Similiter ubi Paulus ad Tim. 3. instruit diaconos, ita scribit, Quia in sacra scriptura non leguntur alij diaconi, quàm qui mensis temporalibus præficebantur, ideo et de eisdem loqui Paulum intelligo, et ita non loqui cum

eum de sacris ordinibus: Vnde nullam facit mentionem de sacerdotibus, sed episcopi et diaconi, quorum utrũq; nomen est officij. Hæc ille et falso, et contra scripturas, imò et contra semetipsum. Ipse enim in quodli. 1. de ordine, tenet quod ab Apostolis instituebatur. Diaconi ordinis: quia (inquit) ad Phillip. 2. Paulus diaconos episcopis iungit dicens, Omnibus sanctis in Christo Iesu cũ episcopis et diaconis, et 1. ad Timo. 3. descripto episcopo, describit qualis esse debet diaconus: et quia ambæ ecclesie, scilicet Philippensis et Ephesina, cuius erat Timotheus episcopus, erant ecclesie gentium, in quibus nõ legimus uixisse in communi Christianos, ut Hierosolymis, ac per hoc non egebant diaconis mensarum et uinduarum, ideo diaconi altaris uidentur esse isti: et confirmatur ex Dionysio ponente diaconatus ordinem in primitiua ecclesia. Vnde diaconatũ ab apostolis credimus incepisse. Hæc ille. Quod etiam dixit nullam de sacerdotibus Paulum mentionem fecisse, falsum omnino est: ij dẽ enim erant episcopi, qui et presbyteri uocabantur, ut ait Hieronymus, imò Paulus primo ad Titũ, et Ignatius testatur, ut uidimus, episcopos sacerdotes fuisse. Et certe cum ibi Paulus hortetur habere diaconos mysteriũ fidei in conscientia pura quod pertinet ad sacramentũ Eucharist. ut in uerbis consecrationis patet, etiam patet ibi tractari de ordine diaconatus ad quẽ pertinet tale mysterium tractare.

DE SACRAMENTO unctionis extremæ.

Dolui

DOlui etiam uehementer quòd conatus est auferre nobis testimonia sacrae unktionis, quæ ex Marco accipiuntur, & Iacobo Apostolo. Nam quòd Marcus testatur de discipulis, quòd oleo ungerent infirmos, negat posse hoc intelligi de sacramento quo uitur ecclesia. Cur autem sic non possit intelligi non aliter probat, quasi hoc, ipse dixit. Quòd pythagoreorum erat, seruandum sit erga illum, præsertim cum Beda, & Thomas, & alij plures contradicant. Similiter de eo quòd ait. B. Iacobus, infirmatur quis ex uobis sic censet. Nec ex uerbis nec ex effectu uerba hæc loquitur de sacramento tali unktione extrema unktionis, sed magis de unktione quam instituit dominus Iesus exercendam in egrotis &c. hæc autem ut certè ineptè (quid enim est quòd ait unktione extrema unktionis? quæ est unctio unktionis?) ita & falso sunt dicta: cur enim uerba non congruunt? Quia, inquit, non ibi dicitur, si quis infirmatur ad mortem. Item quia effectus illius unktionis est alleuatio infirmi. At nunquid hoc illi sacramento repugnat? imò cõgruit, ut Thomas docet, & alij. Adde quòd de remissione peccatorum non nisi conditionaliter loquitur, uerū conditio illa uidelicet, si in peccatis sit, tacitè uest. Nūquid enim admitti uult peccata ijs qui omnino his careant? Adiecit, quòd iacobus iubet ad unum egrotum plures uocari presbyteros tum orantes, tum ungentes, quòd est alienum à ritu extrema unktionis. Verum illud ad solennitatem, non ad necessitatem iussit Apostolus, quòd si etiam seruaretur, rectè fieret. Quòd & à regularibus etiam seruatur ut plures orent, licet unus ungat, sed alij per

per eum etiam ungere uidentur. Ergo quanquam doluerim hæc doceri ab hoc uiro, & contra Augustini & D. Thomæ doctrinam & aliorum doctorum & ecclesie traditionem, atque persuasionem, gauisus tamen sum quòd has attulit rationes, quas refellere nullum fuerit negotium: Quo fit ut dum obscurare nituntur ueritatem, magis profectò illustrent. Nolo autem in allegatiõibus superfluous esse, & morosus lectori perito, & ex aliorum libris catholicorum erudito.

DE SACRAMENTO

matrimonij.

DE sacramento matrimonij notat nõ haberi à Paulo Ad Ephē. 5. lo matrimonium esse sacramentum, non enim dicit Paulus, Sacramentum hoc magnum est, ut interpret exposuit, sed mysterium hoc magnum est, Quis non miraretur? Nunquid Paulus Græcè scribens potuit dicere sacramentum, quæ est uox Latina? Dicens autem Græcè mysterium, id certè Græcè dixit, quòd Latine significat sacramentum, Nam Cyrillus & Chryso. & Basil. & Dionys. ante hos, etiam Eucharistiam mysterium uocat, & sic alia quæ nos dicimus sacramenta, Quòd si dixisset Paulus sacramentum, adhuc esset quæstio, utrum sic acciperet sicut à Theologis restringitur ea uox. Quòd si de re cõsentimus, uidelicet quòd matrimonium sit sacramentum ut strictim accipitur ea uox, & illud Pauli sacramentum. Nota argum.

GG mysterium.

mysterium Græcè loquens uocat, quod est id quod Latine sacramentum. Cur igitur nõ tale sacramentum Paulus intellexit, atque ea uoce expressit quale etiam esse confitemur? Sed hoc etiam quaeso bone lector, attende, quod ad hoc mysterium declarandum subiecit Caietanus. Sic enim ait, Mysterium hoc magnum est. Et uerè mysterium horum uerborum, Propter hoc relinquet &c.

De matrimonio explan. uult apud Matthæum. Continent & ius nature horren- do à Paulo ius debitum à uiro plus uxori quàm patri & matri, & dicatur ma- hoc quod modo Paulus declarauit, uxorem esse carnem quã esse my- marii. Hæc ille. O magna mysteria. Paulus ait, Hoc, id sterium. est, ipsum matrimonium, mysterium magnum est. Et Cardinalis exponit, mysterium horum uerborum, Propter hoc relinquet &c. magnum est. Paulus declarat quomodo magnum sit hoc mysterium, id est, in Christo & ecclesia: & Cardinalis, quia illa uerba continent ius horren- di coniugium cum patre & matre, quod & falsum est, ut suo loco dicemus, quod tamen si esset, quãdã magnum & admirabile mysterium esset, quod nulla gens adeo fera & inmanis unquam ignorauit. Indiuisibilitas etiã coniugij & coniugum arctissima necessitudo non digna est ut mysterium dicatur: quum etiam naturali ratione suadeatur.

¶ Illud ergo uerè magnum mysteriũ est, quod significatur in Matrimonio, scilicet Christus, & ecclesia: sponsus & sponsa, sic enim semetipsum declarat apostolus: quid igitur adhuc alienam querimus interpretationem?

Vxore:

Vxores plures eundem habere eodemq; tempore non esse contra ius naturale, & nihil indecentie naturaliter, nihilq; reprehensibile habere, item nullibi in sacris literis inueniri prohibitum, pluribus in locis docet. Ego uerò uel primo auditu obstupescens, cum uiderem tam spurcum dogma proferrì, non potui non uehementer excaudescere. Nunc autem misis alijs, solummodo in ipsum dogma disputabo, & securim ad radicem ponam. Primum igitur produco Innocentiij tertij uiri sanctissimi ac doctissimi nõ autoritatem solum, sed inuictissimum argumentum. Ipse uxorum pluralitatem damnã & interdicens etiam paganis conuersis, qui antequam ad fidem uenerunt, sic erant iuxta suas ipsorum leges cõiuncti, sic ait, Absolum hoc uidetur & inimicum fidei Christiane, cum ab initio una costa in unam sceminam conuersa sit, & scriptura testetur, Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Non dixit tres uel plures, sed duo: nec dixit, Adhaerebit uxoribus, sed uxori. Et infra. Nec ulli unquam licuit in simul plures habere uxores, nisi cum fuit diuina reuelatione concessum: qui mos quãdoque fas esse censetur: per quam sicut Iacob à mendacio, Israëlita à furto, & Sampson ab homicidio, sic & patriarchæ & alij uiri iusti qui plures simul leguntur habere uxores, ab adulterio excusantur. Sanè ueridica hæc sententia probatur etiam testimonio ueritatis testis in euangelio. Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliã duxerit, mæchatur. Si uerò uxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta, per quod cui

GG 2 denter

denter apparet pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia iudicentur, reprobanda. Hæc ille in ca. gau deamus, de diuort. Nec ualet quod occurrens Cardinalis huic argumento ait, quod id quod ait Matthæus, Mœchatur, absolute suppletur à Marco qui ait, Mœchatur in illâ. Sed quid hoc adrem? an quæso qui mœchatur in uxorem suam, propterea non mœchatur aut qui mœchatur, non mœchatur in uxorem suam? Hic erat neruus argumenti Innocentij, quod si plures liceret uxores habere, profecto qui etiam dimissa prima alteram duceret, nõ mœcharetur, nec mœcharetur in eam, quia iure suo uiteretur, & si malũ fecisset in eam dimittendo illã. Efficax igitur argumentum Innocentij, & onerosa responsio Reuerendissimi est, sicut in Melissum dixit philosophus. Ad hæc uerba domini etiam urgent, qui dixit, Ab initio autem creaturæ masculum & foeminam fecit eos dominus. Hic Chrysosto. ait, his uerbis ostendere dominum, secunda esse uitanda coniugia. Non enim ait, Masculum & foeminas, ut unius coniugis consortio plures necterentur. Contra Iouinianum scribens Hieronymus, & ad Geruntiam, in hanc sententiam conueniens ait, Primi hominis creatura nos docet plures nuptias refutare. Vnus Adam, & una Eua, imò una ex eo costa separatur in foeminam: rursumq; quod diuisum fuerat, nuptijs copulatur, dicente scriptura, Erunt duo in carnem unam, non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adherbit uxori suæ, certè nõ uxoribus. Theophylactus super illis uerbis, Itaque iã non sunt duo, inquit. Quid hic ait Christus? Ostendit opus

Pro monogamia.

Chrysosto.

Hieron.

Theophy.

opus & legislationem eius qui nos à principio formauit, esse monogamiam. Ab initio enim unum coniunxit Deus uni, atque ita non oportet unum uirum coniungi multis &c. Beatus etiam Thomas contra Gent. postquã Thomas, conclusit non licere plures habere uxores, ita adiecit, Hinc est quod dicitur Gen. 2. Erunt duo in carne una, per hoc autem excluditur consuetudo habendi plures uxores, & opinio Platonis, qui posuit uxores debere esse cõmunes, quem in noua lege secutus est Nicolaus unus ex septem Diaconis. Hæc Thomas. Et in quarto Sent. asserit nulli Christiano unquam licuisse plures simul uxores habere. Quare colligunt omnes à scriptura scilicet quod ab initio sic erat & sic disposuit dominus: Et notant Lanech ut odiosum scripture, ac Deo, qui primus hanc Dei legem uiolauit, duas sibi asciscendo simul uxores. Hoc in illum obiecit Hieronymus, in hoc alij prorsus oēs theologi, neminẽ excipio, cõsenserunt: quorum nomina recensere superuacuum existimo. Isidorus enim paucis omnium sententiam circa hoc perstringit in eo loco, dicens, In hac progenie Lanech primus contra morem, contra naturam, per bigamiam adulterium commisit. Etiam amplius desideramus? Audi ergo, Paulus ait, Alligatus es uxori? noli querere solutionem, Solutus es ab uxore? noli querere uxorem. Aduerte hic lector. Consultit Paulus soluto ab uxore, ne querat uxorem, alligato autem uxori non consultit ne querat, quod certè multò magis consulendum erat si licuisset, cum multò tolerabilior sit bigamia,

Nota argu-
menta ex
Paulo.

GG 3 que

quæ est per copulas successiuas, quàm quæ eodem tempore. Comperitissima ergo causa est cur non et illud consulerit, uidelicet quia sciebat esse notissimum scelus, nec inter consilia memorandum, inò penè dixerim, nec inter præcepta, eò quòd manifestè turpissimum. Deinde aduerte quòd sequitur, Solutus es ab uxore? nõ peccasti si uxorem acceperis. Cui autem dubium esse poterat, solutum ab uxore non peccare accipientem aliam uxorem, si hoc etiam non solutus posset? Nota lector urgentem inductionem. Quòd enim dixit, solutus ab uxore, non peccasti si uxorem duxeris: hanc profectò implicitè rationem continet, ideo non peccasti, quia solutus es. Si enim alligatus esses, peccasses, ut pote alligatus primæ, cum qua factus eras una caro ut ei soli tenereris matrimonij sancta lege. Aduerte et tertio quòd ait, Bonum est homini uxorem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque propriam uxorem habeat, et unaqueque proprium uirum. Quid est, propriam uxorem, et proprium uirum, nisi singularem et non communem alteri, ut et Græca uerba facillè indicant? Quis hinc igitur Paulo resistat? Dominus est cum beatificat se quætes relictis omnibus cur non ait, Qui reliquerit uxores, si licitum erat habere plures, et ita fiebat, cur ait uxorem, nisi quia has turpitudines non agnoscebat? Et quomodo esset sacramentum, cum una sit intelligenda ecclesiastica coniuncta Christo, non plures? At istud dogma diuideret ecclesiam, quòd nefarium est, in lege Christi, sicut et beatus Augustinus ad Valerium li. i. c. 10, si subtiliter consideretur declarat. Concludo ergo ex sanctorum

et

et Pontificum doctrina, ex scripturis sanctis, et naturali ratione, ut Innocentij uerbis utar, Christianæ fidei inimicum esse, et ex se spurcissimum, et Mahumetisticum, dogmatizare cuiquam Christiano licere, aut etiam licuisse, ut ait beatus Thomas, plures eodè tempore habere uxores: quòd magis sacerdoti, et in sacris constituto uerborum tuto? Non obstat autem quòd ait apostolus, Episcopum Pauli, Episcopi unius uxoris uirum: quoniam, ut scribit Hieronymus in episcopum unius Iouinianum, non dicit apostolus, eligatur episcopus qui uxoris uirum, unam ducat uxorem, et filios faciat, sed qui unam habuerit uxorem. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat, Siricius Papa, qui et Iouinianum damnauit, declarat hoc Pauli uerbum non ad eum pertinere, qui cum uxore in carnis opere permaneat, sed eum indignum episcopatu censere, qui non unam tantum, sed plures successiuè habuerit uxores. Hunc sensum Ambrosius, Aug. et ceteri sancti expositores amplexi sunt, ut digamia prohiberi censeatur. Non est autem uere digamus, qui eodem tempore duas habeat: aut enim nulla est uerè eius uxor, aut altera tantum, Chrysostomum tamen in eo loco Apostoli ad Tim. fateor utranque opinionem ponere, rem tamen ipsam non probat, uidelicet quòd licitum esset cum pluribus eodem tempore matrimonium. Dubito tamen an fidelis translatio sit. Non obstant autem quæ adducuntur ueterum exempla, quibus etiam olim hæreticus Iouinianus innitebatur, de Sarai et Abraam, de Iacob et uxoribus eius, et alijs huiusmodi. Nam si uerum amamus, non uxorem, sed cõcubinam proponebat Sarai Abraam, ut. B. Ambrosius in li.

• GG + de

de Abraham patriarcha planè declarat. Et B. Leo pont. ex ipsis scripturæ uerbis egregie probat, qui ait, Nuptia rû fœdera inter igneuos sunt legitima, multo prius hoc ipsum domino cõstituente, quàm initiū Romani iuris extiterit, itaque aliud uxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod Et Beatus Paulus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abraæ, Ejice ancillam, Et filium eius, Non enim erit heres filius ancille cum filio libera. Hæc Leo. Vbi clarè patet concubinam fuisse Agar, non uxorem. Quare fateri oportet concubinatum tunc, Domino dissimulante, in peccatum non imputari, sicut nec apud gentes putabatur illicitus. Quid igitur? nunquid Et nunc licebit exemplo sanctorum patrum? Absit. Cogimur ergo fateri pleraque olim diuina dispensatiõne tolerata fuisse, ac propterea non reputata turpia, dum adhuc essent tenebræ, quæ tamen postmodum luce adueniente cognita sunt esse turpia, Et ideo etiam prohibita. Cognitio enim peccati, si admittitur, peccatum constituit. Ita enim tandem concludit. B. Thom. in libro contra Gent. aiens quod in lege ueteri dispensatione diuina indultum fuit Et plures habere uxores, Et concubinis admisceri Et diuortium facere, addo ego, Et fornicationem admittere. Etenim Abraam sanctus uxorem suam turpitudini exponere in domo Abimelech Et Pharaonis nihil curat, ut ipse saluus euadat: Et tamen non sunt faciendæ mala ut eueniant bona. Isaac similiter Rebeccam obtulit, Loth filias Sodomitis, senex ille grandæuus

mus de quo in lib. iud. capitulo. 19. filiam uirginem pro-
stitueret uolebat filijs Belial, ne rem turpiorem ad-
mitterent. Hos autem omnes minime reprehendit scri-
ptura, sed potius tacitè cõsiliū laudat: Adde quod etiã
aliquãdo christianis putatum est licitum esse concubina-
tum, Et Isidorus palã dicit Et ex concilio Toletano ac-
cipitur. 34. dist. Quid mirum? nam Et usuræ impune sub
imperatoribus etiam Christianis diu permissæ sunt Et
exigebatur, ut habetur in codice Iustiniiani. Redeo ad ma-
gnum Patriarcham. Considera quæso te lector bone,
sanctum uirum, post natum cretumque Ismaelem, super
quo etiam est exauditus à Domino: post acceptum adul-
terumque Isaac, in quo promissum est illi semen benedi-
ctum: post annum centesimum ætatis longe expletum,
adhuc tamen Cethuræ iungitur concubina: Et qui prius
dixerat, Putas ne centenario nascetur filius, Et Sara
nonagenaria pariet: multo etiã antiquior dat operã uolu-
ptati. Quis nunc rem talem in sexagenario non detesta-
retur? Quis adeo impudicus illud nunc probaret, quod
legitur de propheta sancto Dauid, cui iã frigidus Et mo-
ribundo prouidetur puella cuius concubitu incalescat?
Mitto Liam Et Rachelem sanctas mulieres, quæ ancil-
las uiro suo sponte prostituiebant. Quæ nunc mulier pu-
dica tale facinus nõ exhorreret? Quis hæc in Christi le-
ge non abominetur? Quamobrem recte Hieronymus:
Patriarche (inquit) non singulas habuere uxores, imò
Et concubinas plurimas, ut Et Dauid multas, Et Salo-
mon innumerabiles. Iudas ad Thamar quasi ad scor-
tum ingreditur: Et iuxta occidentem literam Osee
GG s propheta

Hieronymus
ad Gerutiã.

Propheta non solum meretrici, sed etiam adulteræ copulatur. Quod si et nobis iure cōceditur, adhinniamus ad omnes fœminas, et in exemplū Sodomæ et Gomorre ab ultimo die deprehendamus emētes et uedentes, nubentes et nuptiū tradentes, et tunc sit finis coniugij, quando terminus uitæ. Quod si post diluuium et ante uiguit ista sententia, Crescite et multiplicamini, et replete terram: quid ad nos, in quos fines seculorum deueniunt: quibus dicitur, Tempus breue est, et iam securis ad radicem posita est, quæ syluam legis et nuptiarum euangelica castitate succidat? Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. Hieremias captiuitate propinqua uxorem prohibetur accipere, Ezechiel in Babilone, Mortua est, inquit, uxor mea, et apertū est os meum. Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerit, possunt in opere coniugali libere prophetare. Olim gloria erat illum audire uersiculum, Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nunc de continentibus dicitur. Qui adheret Domino, unus spiritus est, et, Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Tūc oculum pro oculo, dentem pro dente: nunc uerberanti maxillam præbemus et alteram. Illo tempore bellatoribus dicitur, Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime: modo audit Petrus, Conde gladium tuum in uagina. Hæc dicimus non separantes legem et euangelium, ut Marcion calumniatur, sed unum atque eundem Deum suscipientes, qui pro uarietate temporum atque causarum, principium et finis, serit ut metat, plantat ut habeat quod succidat: iacit fundamentum, ut ædificatio

Nota quod nolunt capere heretici.

ni cona

ni consummato seculo culmen imponat. Hæc ille, non minus uere quam eleganter. quibus sententijs Ambrosius, Augustinus, et omnis theologorum schola multis in locis (quæ longum esset referre) astipulantur. Quis enim nunc ferat episcopum dum ecclesiæ superintendere debet, etiam rei uxoriæ operam dare? et sacerdotem mane sacramentum tractare, qui noctu uxori, aut etiam uxoribus, ut ista doctrina permittit, se commiscuerit?

¶ Ait Erasmus ac Lutherus, Melius est uxori copulari quam concubinae aut adulteræ, ut faciunt et monachi et sacerdotes et episcopi. Non dicant, melius hoc, sed utrumque malum, non dicant uxori, cum non sit uxor, quam non Deus, sed diabolus et libido coniunxit. Nec dicant minus malum, si uxor permitteretur, quam quod nunc agunt simulantes calibatam, uiolantes uota. Longe melius est (ut ita et nos loquamur) legem esse sanctam et honestam, ut decet, etsi appareant transgressores, qui illam uiolent, quam uel non esse, ut illi non peccent, aut minus peccent, aut esse in lege ipsa peccatum. Infandissimum enim hoc, et in iniuriam legislatoris uergeret. Non enim quia Iudæi iugum legis illud difficile et importabile excutiebant non seruando, idcirco mutauit legem eo tempore sapientissimus Deus: Neque quia etiam nunc Christiani pessimi sunt, legem mutat, quam æternam esse decreuit. Similiter non immutanda sunt, quæ à monachis et clericis, aut sacerdotibus et episcopis rectissima ratione exiguntur, quia iugum siue onus non ferant, sed crebra transgressione excutiant. Aiunt heretici, Ne quimus portare hoc. An mirandum

In Erasmo

Nota ratio-
nem hereti-
corum.

mirandum est si porci portare nequeant quicquam san-
ctum et pudicū. Miramur si fluxū sanguinis patiatur,
qui nō solū non attingunt sūbria uestimenti Iesu, sed cō-
primunt eum, sed lacerāt, scinduntq; incōsuetū eius tu-
nicam, quōd in illis est, cuius fortē sua impia ac perfida
cōtumacia amiserunt? Græca ecclesia quæ hoc onus ex
parte reiecit, et iam ut schismatica nō audit matris et
magistra suæ uocē. nō tamē eonsequē processit ut isti temu-
lētissimi. Nō enim nouas nuptias intire sacerdotes eius ec-
clesia lege, permittūtur, et si iam ante sacerdotiū con-
tractas nō dissoluāt, cōtra quod temerarie scripsit Eras-
mus, ut Sorbonica adnotauit cēsura: quod etiam ineptē

In Erasmiū.

Ambrosius
in synodo.

et frigide excusat, imo etiā excusando magis accusat.
Deniq; has infandas hereticorū spurcitas B. Ambrosius
in synodo cū multis presbyteris digna sentētia execratus
est: de quo ad ecclesiā suā ita scripsit, Nos sanē nuptias
nō aspernamur, sed uirginū nuptias maiore honorificē-
tia ueneramur. Facto igitur presbytero constitit doctri-
næ nostræ, id est, Christianæ esse cōtraria, unde apostoli
secuti præceptū, quia aliter quā accepimus, annū-
ciabāt, omniū nostrū tam presbyterorū quā totius etiā
cleri una suscitata fuit sentētia, ut Iouinianus, Auxētius,
Genualis Germinator, Fœlix, Prontinus, Marcianus, Ia-
nuarius, et Ingeniosus, qui autores nouæ hæresis et blas-
phemiæ inuenti sunt, diuina sententia et nostro iudicio
in perpetuum damnati extra ecclesiā remanerent. Hæc

Origenes.

Ambrosius. Origenes quoq; super li. Numeri ex Aposto-
li doctrinā mire colligit et probat, illius solius esse offer-
re iuge et indefinens sacrificiū, qui perpetuæ et indefi-
nenti

sinenti se deuouerit castitati, Nos igitur qui sanctorum
pudica exēpla et doctrinā suscipimus, qui uoci ecclesiæ
catholicæ auscultamus, qui sumus sub gratia, nō sub le-
ge, qui exuimus ueterē et de terra terrenū hominē cum
actibus suis, et induimus nouū illū de cælo cælestē, quē
de uirgine uirginē, de immaculata et immaculato cōiū-
gio immaculatissimū illū cōtemplamur, qui matrem inte-
meratā non nisi uirginibus commendandam decernit, et
Ioseph spōso, et Iōāni filio, qui primus eunuchos facit,
et propria uoce collaudat, eos in quā eunuchos qui se-
metipsos propter regnū calorum castrauerunt, qui cau-
sam cōditionēq; matrimonij adeo coartat, ut dixerint ei
sapientes, si ita est causa hominis cū uxore, non expedit
nubere: ipse autē respondit, Non omnes capiunt uerbū
hoc: certē heretici et Erasmus non capiunt uerbū hoc,
qui putant potius expedire, quibus non est breue tēpus,
nihil est recapitulatū, nec iam uerus dies illuxit: Ac nos
inquam quibus apparuit uera lux, qui dignitatem no-
stram cōsideramus, et æquari Angelis Dei in paradī-
so audimus, et iam arram quādam accepimus in Ie-
su Christo, mittamus prophaniſsimas has doctrinas, quæ
Mahumeticis traditionibus fauent, et seramur celibes
in cōtemplationes cælestes, ut uerē cōuersatio nostrā
in cælis sit, et quod promisimus, seruemus. Potens est
Christus, imo uel sūbria uestimenti eius facere ut serue-
mus, Innumeri seruauerunt, et adhuc (Deo gratia est)
seruant. Quod si quidam excidunt, et irritam faciunt
primā fidē, quid ad nos? Nō quid illi faciāt, respicere, sed
quid æquū est, et oportet nos facere, cōsiderare, debemus.

Copias

Copulas inter coniunctos sanguine & affinitate
 omnes licitas arbitratur Caietanus præterquam in
 ter matrem & filium, patrem & filiam, idq; colligit de
 scriptura ueteri quæ dicit. Propter hoc, id est, propter
 coniugium, relinquet homo scilicet à coniugio: patrem
 suum, id est, patrem filia, & matrem suam, id est, matrē
 filius &c. per hoc significans, omnes alias personas esse
 habiles ad cōiugium. Hæc ille. Quæ quoniam ineptæ &
 falsæ & impudicæ, ne dicam impiæ dictæ sunt, primum
 quidem Catholicam doctorum ac sanctorum sententiã
 inducam atq; probabo. Deinde quod supererit respon-
 debo ad eius argumenta quæ ex aduerso producit. Quo-
 niam uerò ubi de moribus agitur, decencia & indecētia
 communi sapientum & sanctorum iudicio potius quàm
 cuiusquam priuati sensu æstimanda est, ideo ante omnia
 maiorum & sapientum auctoritatem huic nouo dogma-
 ti opponam. Sunt ergo primum legumlatores & iuris
 consulti, qui etiam ignorantes Christum, naturali ratio-
 ne impulsæ, inter multos qui primo & secundo gradu cō-
 iūcti essent, interdixere matrimonia. Illud extra contro-
 uersiam positum est, ne liceret inter parētes & liberos,
 & si longissimo gradu distarent, ulla inire cōiugia. Qua-
 re in tit. de ritu nupt. censet iuriconsultus nullo ignorā-
 tiæ prætextu eos excusari à legitimis pœnis, qui hanc le-
 gem transgredirentur, eo quòd quæ naturalis ratio do-
 cet, non est fas quenquam ignorare. Naturalem ergo ra-
 tionem docere supponit iuriconsulti, illicita esse ea ma-
 trimonia, quæ tamē esse licita Cardinalis noster dogma-
 tizat. Quin & in alijs legibus nonnulli ex transuerso
 gradu

Nota.

gradu inhabiles ad contrahendas nuptias declarantur,
 & ita inhabiles, ut si fuerint cōtractæ: incestæ, nephari-
 æ, nephastæ, funestæ, & alijs huiusmodi nominibus ap-
 pellentur. Quodam in loco seua crimina dicuntur, ita
 ut & filios qui ex huiusmodi coitibus nascerentur, nec
 alendos esse censuerint. Alexandri Imperatoris & Seue-
 ri cōstitutio legitur in hæc uerba, Rescripta omnia uel
 pragmaticas formas & constitutiones imperiales quæ
 quibusdam personis tyrannidis tempore permisissent sce-
 lesto contubernio matrimonij nomen imponere, ut fra-
 tris filiam uel sororis, uel eam quæ cum fratre quodam
 nuptiali iure habitauerat, uxor em legitimam turpissimo
 cōsortio liceret amplecti, aut ut alia huiusmodi commit-
 terent, uiribus carere decernimus, ne dissimulatione cul-
 pabili nephanda licentia roboretur. Hæc illi, quæ haben-
 tur in C. de incest. & inut. nupti. Vide ergo bone le-
 ctor quibus nominibus insectentur imperatoris leges ea
 connubia quæ probat Reuerend.

¶ Ad hæc ille philosophorum princeps in secundo Po-
 lit. aduersus Socratem disputans, ita scripsit. Absurdum
 est non ob aliam causam uetuisse illorum concubitū nisi
 quia nimia uoluptas inde sit prouentura, & quia pater
 sit, aut filius, aut fratres, nihil referre. Quem locum B.
 Thomas ita exponit, Dicit ergo Aristot. quòd inconue-
 niens est dicere quod propter istam solam causam debet
 aliquis abstinere à coitu matris, quia nimia esset uolu-
 ptas: & non ex hoc solo, quòd mater est: & eadem est
 ratio de alijs propinquis. Ex ipsa enim sanguinis propin-
 quitate debent sibi cognati quandam reuerentiam hone-
 statis,

Codice de
Episcopis et
clericis.

statis, quæ tollitur per lasciuam carnis. Hæc ibi Thomas. Ex quibus patet quod & apud Aristotelem etiam inter fratres naturali iure censeantur illicita matrimonia. ¶ Ad hæc sanctos Theologos & sacratissimos doctores manifeste idem tradere ac docere certissimum est. Augustinum enim, quem tamen ad suam causam trahere conatur Reuerendissimus, & truncate citat, ita in li. de ciuit. Dei scribit, Quod humano genere crescente, & multiplicato, etiam inter iniquos multorumque deorum cultores sic obseruari cernimus, ut etiam si peruersis legibus permittantur fraterna connubia, melior tamen consuetudo ipsam maluerit abhorre licentiam, & cum sorores accipere primis humani generis temporibus licuerit, sic aduersetur, quasi nunquam licuerit. Si enim iniquum est auaritate possidendi transgredi limen agrorum, quanto iniquius est libidine concumbendi transgredi limen morum? Hæc ille. Vnde quam manifestissime patet rem hæc quam licitam uult Cardinalis, peruersam uideri Augustino, cum etiam peruersas leges appellet quæ eam permitterent. Et quod magis est mirandum, quasi quadam uir rationis obstante, eas leges quæ nefandam illam permittebant licentiam, non potuisse uigere testatur. Nolebant enim homines sibi licere quod lex in membranis scripta concedebat, quoniam potentior lex quæ in eorum cordibus dei digito erat insculpta, absque dubio prohibebat. Ad hæc addit Augustinus. Quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia, non solum secundum ea quæ disputauimus propter multiplicandas affinitates, sed etiam quia

nescio

nescio quo modo inest humanæ uerecundie quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet causa propinquitatis honorem, ab ea contineat quamuis generariem, tamen libidinem, de qua erubescere uidemus etiam ipsam pudicitiam coniugalem? Hæc ille. Ex quibus uerbis etiam manifeste retunditur quod Card. in com. super Gen. c. dixit quod Aug. sola religionis causa talia matrimonia improbarit, & non tanquam naturali ratione indecentia. Hieron. in Heluid. & super Gen. tam infanda esse hæc putat, ut dixerit scripturam propter aurium sanctitatem maluisse hæc intelligi quam exprimere. B. Ambrosius in epistola ad Paternum consulentem an liceret neptem ex filia filio suo coniungi, quia putabat iure diuino non esse prohibitum, ita scribit, Ego autem & prohibitum iure diuino assero, quia cum leuiores interdicta sint de patruelibus fratribus, multo magis hoc quod est arctioris necessitudinis, interdictum arbitror. Quod si ideo permissum putas, quia non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat uxorem, Numquid ideo liceat, quia non est prohibitum? minime. Interdictum est enim naturæ lege scripta in cordibus singulorum, interdictum est inuiolabili præscriptiõe pietatis, titulo necessitudinis. Quanta huiusmodi inuenies non esse interdicta lege per Moysen edita, & tamē interdicta sunt quadam uoce naturæ &c? Hæc & alia beatus Ambrosius in consultorem suum acri & uehementi stilo reiecit, constanter affirmans per huiusmodi concubitus & diuinum & naturæ ius uiolari. Est & B. Greg. (ut quadriga cõpleatur) qui in plurib. locis ista cõiugia detestatur. Ad Fel.

Ambrosius.

Nota hæc.

Gregorium.

HH cem

Thomas.

cem enim Siciliae Episcopum ita scribit, Nec eam quam aliquis ex propria consanguinitate coniugem habuit, dicere, ulli profecto Christiano licuit aut licebit, quia incestuosus est coitus, abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Hæc ibi ille. Et tamen Cardinalis non abominatus est, sed licitum & diuino & naturali iure defendit. Idem Greg. ad Aug. Angliæ episcopum. Cū nouerca, iquit, admisceri graue est facinus: quia in lege scriptum est, Turpitudinem patris tui non reuelabis, sed quia scriptum est, Erunt duo in carne una, qui turpitudinem nouercæ quæ una fuit caro cum patre, reuelare præsumpserit, profecto patris turpitudinem reuelauit. Hæc ille. Quatuor igitur præcipui ecclesiæ Latine doctores in hanc prophanam doctrinam acerrimè inuerti sunt. Beatus etiam Thomas in. 4. dist. 4. art. 4. scribit, incestum habere specialem deformitatem, quia est consanguineorum uel affinium abusus, eò quòd antonomasticè castitatem uiolat in illis qui maximo fœdere coniunguntur. Et dist. 3. art. 1. clarè testatur quæcunque connubia prohibita sunt in ueteri lege Leuit. cap. 18. etiam in lege euangelica prohibita esse, cum sit multò purior. idem in lib. 3. contra Gent. postquam pluribus rationibus ostendit eiusmodi nuptias bonis moribus repugnare, & propterea civili iure esse prohibita, ita subiicit. Hinc est quod dicitur Leuit. 18. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat: per hoc excluditur consuetudo illorum qui se propinquis commiscunt. Hæc ille. Nec aliud docet in. 2. 2. q. 154. art. 5. ubi ait quòd aliæ persone præter parentes & liberos primi gradus, quæ non coniunguntur

tur secundum seipsos, sed in ordine ad parentes, non habent ita ex seipsis indecentiam &c. Cui enim hoc dubium? non tamen negatur in eis quoque indecentia, sed ait, non ita, id est, non tanta, ut non possit in quibusdam pro tempore aut personis aut causis humana lege dispensari, sicut & beatus Ambrosius ad Paternum testatur, ubi ait, Sed dicis alicui relaxatum: uerum, sed hoc legi non præiudicat &c. Esse ergo indecentiam etiam in cæteris personis præter parentes & liberos primi gradus, plus quam manifestè ibidem docet & probat diuus Thomas, cuius uerba hæc sunt, Ibi necesse est inueniri determinatam speciem luxuriæ, ubi inuenitur aliquid incongruum conmixtioni ueneræ, triplici ratione: primo quidem quia naturaliter homo debet quandam reuerentiam parentibus, & per consequens alijs consanguineis, qui de eisdem parentibus de propinquo originem trahunt. Manifestum est autem secundum prædicta quòd in actibus ueneræ maxime consistit turpitudinis honorificentie contraria: unde de his homines uerecundantur, & ideo incongruum est quòd commixtio fiat talium personarum adinuicem. Et hæc causa uidetur exprimi Leuit. 18. ubi dicitur, Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius: & idem postea dicitur in alijs. Hæc ibi, Immeritò igitur nec sine iniuria tam gloriosi doctoris conatus est trahere eius doctrinam quasi huic suo & prophano dogmati conuenientem.

¶ Ad hæc, multorum Pontificum canones & sacra concilia reperias ubi non solum habentur illicita talia connubia quia prohibita sint, uerum declarantur idcirco prohibita,

Thomas.

Nota hæc.

hibita, quia ex se nefaria ac detestanda & naturali & diuino iure: unde Innocentius tertius in tit. de rest. spoliat. negat solere aut posse ab apostolica sede in his dispensari quæ diuino iure prohibentur, de quibus habetur in ca. illo Leuit. 18. Sunt & Ancyrani cōcilij decreta τὸ δὲ τῶν ἀλόγων διαγόντων, ἢ διαγορῶν, id est, de his qui irrationabiliter uersati sunt aut uersantur. Et loquitur de ijs qui cum beluis aut propinquis commiscantur, qui & irrationales iudicantur, eò quòd quasi beluæ inter cōcubitū & cōcubitū nō discernūt, quibus & atrocissimæ poenæ decernuntur. In concilio etiam Toletano abominaciones uocantur, quæ Cardinalis uix quicquam illiciti de se habere contendit.

¶ Quòd autem in iniuriam naturæ talia cōciliētur cōnubia ipsamet natura, Deo ita uolente, uidetur attestari quæ plerunque ex talibus connubijs sobolem non patiuntur succrescere, sicut beatus Gregorius obseruatum esse planè testatur. Nos etiam uidimus non solum fructu sobolis caruisse eiusmodi nuptias, uerum etiam infausas & infelices exitus in magnis principibus habuisse. Quòd utinam saltē nō cū magno scandalo, ac Christianæ reip. detrimento nūc uideremus. Hic adde quòd et gentes quæ Deū non cognouerūt, quæ nūc repertæ sunt in insulis, ferme brutorū more uiuētes, tamē ab huiusmodi matrimonijs abstinent, & nullus sorori miscetur, & quosdā gradus huiusmodi reuerētia obseruāt, quod ego ab ijs qui norūt explorauī. Hoc insuper nōnihil ad horū cōcubitū detestationē attinere uidetur, quòd nō ab re fingitur à poetis Venerē in has nuptias cestiū, id est, cingulum.

guli, ut solet in legitimis, nō afferre, sed lumbos dissolutā assistere, ut hoc signo intelligamus quòd nec ipsa Venus salacissima probare poterat quæ natura in corde omnium manifestissimè prohibebat. Nam & hinc apud Vnde incesti grammaticos incestuosæ dicuntur. Post tot autoritates coitus dicti. iuriconsultorū, theologorū & canonū, si ratio querit, & si plures ratioēs sint, ut diligēter notat. B. Tho. in. d. q. 154. tū maxima & præcipua est quæ probauit Philos. Ratio prima & ipsa natura nos docet, quia honorē quēdā & reuerentia exigat ipsa natura haberi inter propinquos, quæ illicita sint certè indignè per tales coitus uiolatur: atq; ideo in scriptura dicitur, Ne reueles turpitudinem & c. Mater tua mos. est. Soror tua est, Caro illius est, talis coitus incestus est, seu scelus est. At ad hanc rationem respondet Reuerentissimus primò quidem formaliter, uim rationis infringens, deinde ducendo ad inconueniens. Primò igitur ait, quòd reuerentia & honoratio quæ inter propinquos inuicem exigitur, quædam est per se & immediatè consequens carnalem coniunctionem, ut est illa sola quæ cōspicitur inter parentes & liberos primi gradus tantum: & hæc est quæ sola reddit inhabiles personas ad coniugium. Alia uerò est quæ non per se, sed mediate & per accidēs respicitur, ut est illa quæ inter ceteras psonas cōsideratur: & hæc nō inhabilitat cōiugia nisi aliqua positiua lege prohibeātur: quia quæ sunt per accidēs, dimittuntur ab arte. deniq; si aliter dicamus, ducit ad incōueniēs, eò q. multi. S. patrū in lege uet. talia cōiugia nō horruerūt: quæ pfectò exhorruissent si nouisset uiri ac legi naturæ repugnare: sed de exēplis his sigillatim postmodū disse-

Conciliū Toletanum.

ram. Quoad primum autem ubi distinguit coniunctionem per se & per accidens, mirè, ut solet, decipitur.

Nota hic ubi est uiri decem pro manifestata.

Quero enim hic ab illo, an inter coniunctos etiam prater parentes & liberos primi gradus natura ipsa exigat reuerentiam & honorem, si negat, manifestam naturalem legem negat, quam quilibet in corde suo persentit, ut Augustinus & Ambrosius testantur: si fatetur, ergo natura talem coniunctionem quæ est per accidens, non despiciat nec dimittit, si nõ despiciat natura, ergo nec ipsa ars, quæ imitatur naturam ut ait philosophus. Ad hæc si ars huiusmodi cõuersiones, eò q, essent per accidens, debuit despiciere, quid est ergo quòd per cõtrarium factum est? nõ leges oēs ac legislatores maxime eas respexerunt in tutelis, hereditatibus, nuptijs, & alijs multis. Quid si negè ego nunc deberi reuerentiã Cardinali ob hæc ipsius rationem, quia non per se, sed per accidens, id est, non immediate, sed propter pontificem Cardinalibus debeam? Imò quid si & ipsi Pontifici deberi negem, quia non propter illum, sed propter Christum? & Christo similiter, quia illi debeo propter Deum, & si ipsemet Deus sit, caput tamen Christi ut hominis Deus est? Ad hæc, quid si negem sanctos esse colèdos, & eorũ reliquias, quia nõ immediate debeo honorem reliquijs, sed illis propter sanctos, sanctis autem propter Deum? Nonne si hæc dixerim, non solum hæreticus sim, uerumetiam stultissimus? Et tamen etiam ad hoc ualet hæc Reuerendissimi doctrina. At perspice fallaciam bone lector. Non enim uno modo, sed multipliciter dicitur per accidens. Et ut ad rem propositam attinet, duos modos considera. Vnus modus est

Per accidens multipliciter dicitur.

est qui est quartus apud Arist. m. 1. Post, uidelicet Socrate ambulante coruscavit. Et iuxta hunc modum, quæ sunt per accidens respectu legis & intentionis eius, id est, non intenta nec intendenda, proculdubio, despicienda sunt. Alius modus est ut illud per accidens dicatur, quod non immediate est, sed per aliud, ut in re proposita: uerbi gratia, frater fratri coniungitur non immediate per se, sed mediate, & hoc modo quasi per accidens, quia mediante patre & matre, & quæ sunt hoc modo per accidens, quia minus proprie per accidens dicuntur, non despiciuntur ab arte, sed considerantur à legumlatoribus & iuriconsultis, & Theologis, & scripturis. Neque beatus Thom. uocauit has coniunctiones per accidens, ne daret occasionem errori, sed dixit non secundum seipsas & c. Quo ad secundum igitur ubi exemplis anti- quorum mouetur, iam satis superiori articulo respondi- mus. B. enim Cyprianus aiebat, Prima sententia crescere & generare præcepit, secunda cõtinentiã suã: id quod scriptura prædixit, tẽpus est aplexãdi, & tẽpus lõgẽ fieri ab amplexibus, & olim multa licebãt, quæ etiã lex natura minus probabat: erat mundus in etate puerili ac la- sciua, nec bene poterat legere legẽ cordis, nõdũ scripta lex erat, quæ indicaret peccatũ, ut ait Paul. Cõcupiscen- tiã nesciebã nisi lex diceret, Nõ cõcupisces, & iterũ, Cũ essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebã ut paruulus, cogitabã ut paruulus: nõ autẽ factus sum uir, eua- cuãui quæ erãt paruuli. Nox præcessit, dies autẽ appropinquaui. Abijciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus, non in

Cyprianus.

Paul. ad Ro.

comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitibus & c. Nox igitur illa de qua ibi Paulus, tēpus erat ante lucis & diei aduentum, qui est Christus, quando in tenebris ambulabant & umbris, quando opera non honesta, sed indecora & indecentia illa temporis conditione, quasi noctis tegebantur caligine, ut licere uiderentur, quæ tamen lucis testimonio non probantur. Multa enim scimus nocte licere, ac non imputari, quæ in die facta, inhonesta apparent. Qui autem hanc temporum conditionem uariam non considerant in scripturis, ut heretici sæpe faciunt, tota aberrant uia, & adhuc ipsi in nocte sunt, & comprehendentur à fire. ¶ Et licet ita se habeat, tamen ad quædam exempla quæ affert

Abrā & Sarai singulariter respōdebimus. De Abraam & Sarai negata an fuerint Iosephus eos fuisse germanos ex patre, sed Sarai fratris germani.

Abraæ filiam dicit. Hieronymus contra Heluidium ita scribit. Ait Abraam, uere soror mea est: de fratre, sed non de matre, id est, fratris est filia, non sororis. Alioquin quale est ut Abraam uir iustus patris sui filiam cōiugem sumpsisset, cum in primis hominibus propter auium sanctitatem id ipsum scriptura non nominet, malens intelligi quam proferri? Et Deus lege postea sanciat ac minetur, Qui acceperit sororem suam de patre aut de matre sua, & uiderit turpitudinem eius, opprobrium est, & exterminabuntur coram filiis generis sui. turpitudinem sororis suæ deiecit, peccatū suū recipiet. Et in quæst. super Gen. idē affirmat etiā ex traditionibus hebraeorū, licet alibi hæsitare uideatur: excusatur nihilominus factū à tēporis qualitate, nā & Ambrosius ad Paternum

eternum uno uerbo excludit exempla ista, Trāsierunt, inquit, uetera, noua facta sunt omnia.

¶ De Thamar filia Dauid sorore Ammon quod ei dixerit loquere ad regem, & non negabit me tibi, ineptum colligitur argumentum, quasi talis concubitus regia dispensatione licitus reddi posset. Non enim erat in manu Dauid contra ius diuinum dispētare, neque uerba mulierculæ ita solida censenda sunt, ut sint assumenda in argumentum. Erat enim puella, & qua poterat uia declinabat stuprum & furorem iuuenis, & nefas illud in Israël, ut ipsa testatur.

¶ De Hamrā patre Moyses quod acceperit Iochedec filiam Leui amitam suam, male probatur. Nos legimus, Egressus est post hæc uir, & accepit uxore stirpis suæ, & non dicit, filiam Leui. Quod si etiam diceret, ut aiunt legi secundum Hebraicam ueritatē, benigne tamē accipiendum est, quia more scripturarū etiā neptis filia dicitur, imò & longe inferioris gradus. Ita enim & Susanna filia Iuda appellatur apud Danielē, & Elizabet de filiabus Aarō in euāgelio. Quare prudēter latinus iterpres pro eo quod legit filia Leui, posuit filia stirpis suæ: ut sensum retinēs, simul Christianis imperitorū auribus cōsuleret, & amputaret occasionē erroris, ne quæ iperitus ita ut prima facie uerba sonāt accipiēs, offenderetur, putās pbari nuptias inter nepotē et amitā, quæ pscelere reputatur. Quod ergo ēt Cardinalis addit simpliciter patruo fratris filia accipere, falsum est, & oīno irrationabile cū scriptū sit. Turp. patruo tui nō reuelabis, nec accedes ad uxore ei, quæ tibi affinitate cōiungit. et licet hoc unū præ

*Defenditur
latius interpres.*

Nota hæc æ
pertissima
argumenta.

ceptum sit, ut ipse uult, quia iuxta Hebraicam ueritatem legitur, Non accedes ad uxorem eius, ut declaretur dictum supra, Turpitudinem patruui tui non reuelabis, uidelicet non accedendo ad eius uxorem, tamen mirabile est profecto ut possit existimare prohiberi copulam inter nepotem & uxorem patruui, & non inter patruum & neptem, cum gradus pares sint, & necessitudo maior in casu ultimo, quæ est consanguinitatis: quam in prioribus, quæ est affinitatis. Nepos enim prohibetur uxori patruui iungi propter ipsum patruum: quanto ergo magis turpis erit coniunctio cum ipso patruo? Ad hæc, si cum filia aut nepte uxoris prohibetur coniugium, ut ibidem cap. 18. habetur: quanto ergo magis censeatur cū patruo prohibitum, quando etiam cum auunculo iure diuino illicitum esse tanta assertione contendat Ambrosius.

¶ Caterum quod de leuiro & patria adiungit, nunquam inueniet copulam hanc permissam nisi fratre defuncto sine liberis, ad suscitandum ei semen, & quo ad hoc abrogatum est hoc legis præscriptum, ut puta purum iudiciale, & typum gerens futuri, ut omnes Catholici sentiunt. Stat igitur ratio honestatis solida pro hac nostra, imo Christiana sententia. Denique ut ad scripturas ascēdam, ex d. cap. 18. Leuit. clarè confutatur ista opinio, ubi plures gradus prohiberi uidemus in quibus nuptiæ non possunt consistere. Et ratio ibi prohibitionis adijcitur, in quibusdam clara, quia incestus est, aut ut alij quidam transulerunt, quia scelus est: & in calce eius cap. ita concluditur, Ne polluamini in omnibus his, quibus contaminata sunt uniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum

etum uestrum, & quibus polluta est terra &c. Quare magnopere miror quomodo ausus sit Reuerendissimus non solum contra omnes Theologos & sanctos, uerum Cardinalis etiam contra rationem & uerba illius tex. dicere quod 1. 2. q. 154. illa præcepta sint abrogata. Sed uideamus unde mouetur. Primò enim inquit quod erant præcepta iudicialia, quia ibi Moses præfatur ex ore domini, Facietis præcepta mea, & iudicia mea. Deinde quia ibi inter ea præcepta ponitur illud de menstruata, quòd (ut ait) constat esse partim morale, partim iudiciale, ut habet Thomas in. 4. Ad hæc, ibi (inquit) præcipitur ne soror uxoris ipsa uiuente accipiatur: non ergo ratione incestus præcipitur, si enim esset incestus, etiam ea mortua illicitum esset connubium. sed ratio fuit naturalis, pax, quæ nõ erat in emulationem deducenda: fuit ergo iudiciale præceptum. Ad hæc addit quod ibi secundus tã affinitatis quã cõsanguinitatis gradus in quibusdã personis prohibetur: & tamẽ Innocētius tertius in cap. Gaudeamus, extra de diuort. statuit nõ esse separadũ tale coniugiũ. Quod certè non fecisset Pontifex tanta scientiæ, si ex præceptis pure moralibus diuinæ legis secundus gradus causaret incestum. Hæc Reuerendissimus. Quæ certe erroribus plena sunt. Quo ad primum igitur, si per illa uerba, Præcepta mea, & iudicia mea, uult elicere ea præcepta esse iudicialia, & consequenter abrogata: igitur cum ibidẽ prohibeatur cum matre concubitus: & cum beluis infanda commixtio, & quod contra naturam est, cum masculis, & adulterium, pari ratione dicentur abrogata, quia iudicialia sunt. Quòd si dicat hæc esse etiam moralia,

ralia, & nos similiter dicimus etiam illa moralia. Secundo quod adiecit de mēstruata, duplicem errorem habet. Primum, quia dicit Thomam in. 4. asserere præceptum illud esse partim morale, partim iudiciale, qui tamen dicit, partim morale, partim ceremoniale. Secundum, quia uidetur concludere ex mente Thomæ quod illud præceptum sit abrogatum, cum per contrarium dicat Beatus Thomas non esse abrogatum, eo quod non solum erat ceremoniale, uerum etiam morale. Tertio, quod considerauit circa rationem prohibitionis inter uirum & sororem uxoris uiuentis, negas esse incestum, falsum est, & hic etiam dupliciter errat. Primo quidem, quia ibidem assignatur pro causa prohibitionis, non solum emulatio illa, sed etiam incestus. Dicitur enim ibi, Sororem uxoris tue in pellicatū eius nō accipies, nec reuelabis turp. eius. Reuelatio enim illa turpitudinis, quæ ut causa prohibitionis affertur, sicut in alijs, Thoma teste significat inhonorationem quandam quæ est contra debitum iure nature honorem propinquis, ut in citatis locis eleganter & uerissimè declarat. Secundo errat, quia non est necessarium, si ratio sit incestus, ita debuisse prohiberi mortua uxore, sicut uiuente. Non enim tanta debetur mortuorum memoriæ reuerentia, sicut ipsis si uiuerent: ut in capit. fina. de Diuort. quod latius patet. Erat autem & illa lex uetus imperfecta, quæ multa illis ad duritiam cordis permittebat, ut patet plus satis. Quare in lege perfecta declaratum est Pontificijs constitutionibus, non licere huiusmodi copulam, ita uxore defuncta,

defuncta, sicut uiuente. Deniq; circa. c. Gaudeamus, illa est deceptus, ut uel sola eius Pontificis constitutio ne proculdubio expugnetur. Non enim ea secundū gradus personarum connubia manere permittit Pont. ille, quæ alioquin cōtra illudius diuinum Leuit. capit. 18. imita essent, sed ea quæ duntaxat Pontificijs & Ecclesiæ constitutionibus essent prohibita. Nam quæ diuino iure prohiberentur, clara uoce reprobanda esse deereuit, quasi contra ius diuinum contracta, nec ulla etiā consuetudine firmari posse, imò nec summi ipsius dispensatione Pontificis, ut in cap. literas. de restitutio. spolia. ¶ Ad hæc addo Apostolicam horum concubitarum detestationē ad Corinthios, ubi clamitat Paulus, Auditur inter uos fornicatio, & talis, qualis nec inter gentes, non dixit adulterium, sed quiddam longe detestabilius, quod nec inter gentes audiretur, Apud gentes enim, ut ibi declarat Beatus Thomas, simplex fornicatio non reputabatur peccatum, Erat tamen quædam fornicationis species, quæ & apud Gentes illicita habebatur. Et ideo dicit Paulus, Ut uxore patris sui aliquis habeat. Sic dicitur Gen. 49. Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & macula sti stratum eius. Hoc autem erat horribile etiam apud gentes, utpote rationi naturali contrarium. Hæc ibi Beatus Thomas. Quod uerò à principio allatum est ex Genesis secundo, propter hoc relinquet & c. nihil ad rem attinet. Illa enim uerba aptantur homini iam copulato, ut carnalis copulæ debitum intelligatur, idcirco de illo dicitur quod relinquet patrem

1. Corint. 5.

Thomas.

patrem & matrem, & adheret uxori suæ. Stultè autè præciperetur iam habenti uxorem, ut propter hoc abstinere à patre aut matre: quasi alias posset cum illis copulari. Nonne filium copulari cum patre matrimonio, est impossibile? cum matre autem horrendum? Ad hæc dicitur ibi, propter hoc, uidelicet ut ipse idem exponit, propter hoc coniugium. At non propter coniugium prohibetur copula cum parètib; sed propter sceditatem & indecentiam. Ad hæc, ibi sine dubio tantum mari dicitur quòd relinquet patrem & matrem, ut patet ex Hebraica ueritate, ubi legitur Isch, id est uir, masculini generis. Nec de muliere posset dici, & adheret uxori suæ. Denique inepte prohiberetur cõiugium per ea uerba. Relinquet homo &c. Non enim nõ copulari cum patre aut matre filiam aut filium, est relinquere patrè aut matrem, quin potius relinqueret si cum illis copularetur, inhonorans eos. Vera est igitur ad uerba illa antiquorũ & germana expositio, qua declaratur tantam esse eius copulæ necessitudinem, ut adigat uirum ad relinquendũ & patrem & matrem quo ad officia & conuersationẽ domesticam, & herèdum uxori, ut noua domus, & nouum ius maritale per eos & inter eos oriatur. Hunc sensum tandem agnoscit B. Thomas secunda. 2. q. 26. art. 10. Veteres autem, ut Hieronymus, Augu. Chrysof. Theophylactus, & alij pene innumeri in hoc solo quiescunt. Quin etiam ipse idem Cardinalis in commen. super Genesim hunc solum amplectitur, tanquam proculdubio melius informatus, spernens illum quem solum iam probauerat: sed ingenuũ erat etiã expressim se retractare.

Inter

Inter dispares cultu non esse illicitum naturali iure matrimonium asserit. Quod ut impium dogma notauit. Nam Apost. id prohibens rationes naturales affert, ait enim. Nolite iugum ducere cū infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christo ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? &c. B. Ambrosius in epistolis hanc rem detestabilem multis sceleribus anteponebat. Ait enim, legimus peremptos graui populos excidio propter uiolata iura hospitij. Leuitis de Effrem, propter libidinem quoq; commissa bella atrocia: sed propter nihil grauius quàm copulari alienigenæ, ubi & libidinis & discordiæ incetiua & sacrilegij flagitia conflantur. Nam cum ipsum coniugium uelamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici ubi non est fidei cõcordia, cum omnino debeat esse communis? quomodo potest esse inter dispares deuotione coniugij charitas? Hæc ille, & uerè & Christianè. Imò & ipse Reuerendissimus super ea Pauli Epistolæ, his assentiens semetipsum ut tam sepe solet expugnat. Quod si ratio in coniugibus nobilitatis, morum, formæ, & ætatis parilitatem uidetur exigere, quantum magis ipsius religionis? ipsa enim finis est matrimonij. Matrimonium enim propter liberos est, ut generentur Deo, quod medio religionis fit. si autem est cultus disparitas facillè impeditur hic finis altero è cõiugibus reuocãte in idololatram. Sed illud quæso quàm inefficaciter colligit, uidelicet Rachelem fuisse idololatram eo quòd surripuerit idola patris sui Laban? primò quia Teraphim quæ idola

qualibet

Inconstantia
doctrinæ.Inconstantia
doctrinæ.

interpretantur, non semper falsos deos significant sed
 qualibet simulachra ut notant Hebraei. Nec est uerisimi-
 le Iacob accepisse uxorem idololatram cum ob hanc cau-
 sam à patre sit prohibitus accipere de filiabus Canaan,
 & proficisci ad labā. Deinde de Rachele legimus quod
 adorabat uerum Deum & colebat, Et exaudita est ab
 eo pro fecunditate. scimus autem quod Deus idolola-
 tras nō audit, Sed si quis uerus sit cultor eius, hunc ex-
 audit. Cur igitur non interpretemur (si tamen cogimus
 putare labam idololatram) quod Rachel ideo abstulit,
 idola non ut coleret sed ut colendi occasionem patri præ-
 riperet? Deniq; si Rachel fuisset idololatra cur fideles
 loco magnæ benedictionis sic benedixisset Ruth. Faciat
 Dominus hanc mulierem sicut Rachel & Liam quæ eadē
 sicauerunt Israel, ut sit exemplū uirtutis in Effrata.

Gen. cap. 30.
 10. 9.

Ruth. 4.

Negat & matrimonium contractum per procura-
 torem esse sacramentum, donec presentes coniu-
 ges ratum habeant, & inuicem sibi manifestent se habe-
 re ut coniuges. Mouetur primum quia nullum sacramen-
 tum suscipitur per procuratorem. Alioq; possent ami-
 bo dormientes sacramentum suscipere, & si nihil circa
 illos fieret, uel à seipsis uel à sacramenti ministro. Et sic
 etiam dormientes possent peccare mortaliter, si tunc in
 peccato inuenirentur, cum procurator contrahit pro
 ipsis. Nec propterea potest dirimi tale in matrimonium sic
 contractum; Nam quod non possit dirimi habet radica-
 liter ex baptismo quo fideles sunt coniuges, formaliter
 autem fit ratum ex ui sacramenti. Hæc ille. Quæ doctri-
 na ut noua, & quæ non nisi autoritatē docentis habeat,

CUM

cum rationes nullæ sint, non mihi uidetur probanda: di-
 ces. ergo licet per procuratorem suscipere sacramentum.
 Minime, sed inuitur per procuratorem matrimonium:
 sacramentum uerò quilibet suscipit per seipsum, sicut
 si quis per interpretem confitetur peccata, ipse tamen
 per seipsum suscipit sacramentum. Sic accidit cum expo-
 nunt coniuges suum consensum per procuratorem, non
 suscipit procurator sacramentum, ut sic ab eo illi post-
 modo accipiāt, sed ipsimet cum ligentur matrimonio iam
 facti sunt coniuges, & cum sint fideles, sacramento tenentur.
 Nec est absurdum dormientem sacramentum suscipere,
 cum possit hoc etiam insanus, si de eius uoluntate
 cōstitit prius exposita ut patet in baptismo & Eucha-
 ristia & cæteris. Nec item absurdū est, quod dormientes
 etiam peccent, ex facto suo tamen aliquo priore: nam si
 quis mandat aliquod fieri peccatū, etiā si dormiente illo
 fiat, tunc etiam peccabit mandans, quū sit. Porro distin-
 ctio illa formaliter & radicaliter, sua est, & noua: nam
 quod ratū matrimonium sit, ex eo est, quod sacramentū
 est, licet ut sacramentum sit, ex eo sit quod fideles sint,
 ita quod si hæc separentur, & esset matrimonium nō ta-
 men sacramentum, haud dubium quod separabile esset
 matrimonium tale, sicut & alij cōtractus, hæc igitur ut noua
 & inaudita, nō sunt sustinenda quæ nec fundamentū
 habent ullum.

De bapt. c.
 maiores.

Circa clandestinū matrimonium loquere, deprehendo
 illū in æquiuoco laborare, cū clandestinū matrimo-
 niū uocet illud quod est cōtractum in facie ecclesie, licet
 inuuliter, & cōtinuatur habita dispensatiōe secreto, uerè

II enim

enim nō potest clandestinū dici, cū illa copula & animo rū & corporum palā & in facie ecclesie sit inita ab initio & sit cōtinuata, licet nō sit manifestum quomodo liceat nunc, quod non licebat prius,

Quod licitum etiam probet contractum matrimonium non ad suos fines, id est, ad proles propagationem, uel in remedium concupiscentiæ, eod quod fuit tale coniugium beatæ uirginis ex parte sua, in duobus eum falsum esse existimo. Alterum est quod affert singulariter factum, in quo est ratio specialissima ut regulam excludat. Alterum uerò quod permittit ex parte Ioseph fuisse tales matrimonij fines intētos: quod non est dicendum, quoniam & Thomas & sancti uiri dicunt, quod & ratio cogit, etiam Ioseph uirginem fuisse & nunquam testendisse matrimonij fines illos per seipsum, licet cogitauerit & sciuerit postea futuram prolem sanctissimam de spiritu sancto ex tanto & tam singulari coniugio. Quod uerò exquisiuit uir iste tot fines matrimonij nescio ad quid ei seruiat: Nam præter duos fines, nō sunt alij propriæ fines matrimonij. Potestas enim corporum inuicem non est finis, sed ordinatur ad finem certæ ac legitime proles. Item sanctificatio coniugum, ut quis etiam possidere ualeat suum uas, ad hoc idem ordinatur, & ad concupiscentiam refrenandam. Neque uerum est, quod matrimonium sit contentum istis duobus finibus abiecto fine proles, & copula ad reformandam libidinem: alioquin impotentes ad copulam essent coniugij capaces. Neque uerum est inter Dauid & illam puellam Sunamitem fuisse uerum coniugium sicut ipse putat.

tat, ergo proculdubio dicēdū est quod si quis præscindat prædictos duos ueros & principales matrimonij fines, peccat letaliter commiscendo se coniugi. Abutitur enim matrimonio & facit iniuriam sacramento, quod est ad hoc institutum, ut fiat fructus dignus Deo, sicut qui lu-di gratia baptizaretur aut cuiuslibet oblectationis Ergo ad quæstionem sic arbitror respōdendum esse, quod huiusmodi matrimonij contractus illicitus sit, quando non contrahitur gratia proles & in remedium concupiscentiæ, nisi forte aliter de mandato Dei iussum esset, ut fuit illud, Ioseph, & beatæ uirginis, quod tū nō caruit prole, licet non ex copula, quia indignum erat, Fatendum est tamen quod non esset illicitum si non præcisus istis finibus pulchritudo esset causa mouens aut aliud quippiam non de se illicitum, modo prædicti fines etiam intendantur.

Quod adulter ipso facto priuatus sit iure petendi debitum ego uerius puto, tametsi contra determinet Caietanus, quia nec notitia coniugia nec uoluntas, sed proprium peccatum priuat, unde non est bonum exemplum de filio qui iniuriam fecit patri, nō enim hoc peccatum priuat eum hereditate, sed dignum cōstituit, ut iure priuari possit. Quamobrem si pater moritur intestatus, & non usus sit iure suo exheredans illum, iure filius illa hereditate potietur. Atqui matrimonium adulterio uiolauit continuo hanc poenā meretur, ut nihil sibi iam debeatur ex ui coniugij quod uiolauit rei natura id statuente, Ergo cū quasi debitum petit quod non est debitum, agit iniuste. Nec est uerum quod

socius uiolans fidem socio datam possit exigere, salua bona conscientia à socio fidem præstitam in societate quâ ipse prior uiolauit, nisi forte illum poenituerit antequâ socius iure suo utatur. Itaque nec est negandum, quod si adulterum poeniteat, integratur in suum ius, quia iam non est adulter, sed sicut remittitur ei peccatum adulterij à Deo, ita & hæc pœna peccati quæ comitatur ipsi, & cum ipso peccato extinguitur, quoniam râtisper priuatur quantisper adulter manet. Deniq; & in eo quod affert absurdum, uidelicet quod nihil magis pateretur incestuosus, errat: quia incestuosi perpetuò amittunt ius istud petendi debitum, & prohibentur à coniugijs & alias incurrunt pœnas: quod latius patet in Decretis.

DE dimissione uxoris ex causa adulterij, audio miratos esse nonnullos quod in prima annotationum mearum aditione minimè hunc articulum tetigi, cum fuisset in hoc ipse Caietanus taxatus, quod putarit ex adulterij causa dissolui matrimonium, non solum quantum ad thorum, uerum etiam quantum ad uinculum. Vt ergo admirationem omnium auferam, causam taciturnitatis meæ liberè proferā. Ego non in hominem stilum acui, sed in doctrinam, ubi uidebatur annotatione digna. Nec enim poteram prudenter reprehendere, quod nesciebam etiam idoneè confutare. Non quod probem ausum hominis contra omnes, sed quod nonnullam huius ausus occasionem habere uisus est mihi, ut non sim ausus ego illum reprehendere hoc in loco. Non autem

me

me latebat recentiorum theologorum, imò ab Augustino usque ad nouissimum nostri temporis communem esse sententiam, quod in casu iam posito matrimonium nõ omnino soluitur, id est, quoad uinculum. Quæ opinio ab ipso Augustino, qui meritò uir magnæ autoritatis semper fuit, uisa est firmiores radices egisse, quâquam & ipsemet aliquando aliter docuerit, ut ostendat. Sed interim congeram argumenta contra istam positionem, non contendendi, sed differendi & discendi gratia, ut ueritas lucidior fiat. Primò igitur mouebo quæ de scripturis urgere uidentur, deinde rationes, tertio etiam autoritates. Et primò quidem, uerba ipsa Domini, quæ apud Matthæum leguntur, plurimum mihi negotium faciunt. Dixit enim Dominus, Audistis quia dictum est antiquis, Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudiij. Ego autem Dico uobis, quod omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœcham, & qui dimissam duxerit, adulterat. Ex his ergo uerbis, ut argumentum texam, primum capio, quod id quod dixit Dominus iuxta tenorem legis antiquæ, quod est, Qui dimiserit uxorem suam det illi libellum repudiij, intelligendum est de dimissione perfecta, quæ est non solum thori, sed etiam uinculi. quod negari non potest. Nam sic lex olim intelligebatur. Diuortium enim ac repudium perfectum tunc fiebat, permittente lege, id est, etiam quoad uinculum ut patet Deuterono. 24. hinc autem argumentum fortissimum (ni fallor) sumitur. Cum enim tale diuortium prohibeatur à domino, quale

II 3 per

per legem permittebatur, de eo diuortio proculdubio intelligi debet quod erat uerè diuortium, id est, quoad uinculum, Et rursus, cum hoc diuortium à Deo prohibeatur excepta causa fornicationis, planè sequitur, quod ex causa fornicationis conceditur. Nam si uerum amamus, non appositè dixisset dominus, lex dixit, Si dimiserit quis uxorem, det ei libellum repudij, Ego autem dico, Si dimiserit quis uxorem, facit eam mœchari, si non eodem modo in utroque dicto intelligi uoluisset uxoris dimissionem. Adde quod non est uera uxoris dimissio, quando thorum tantummodo separatur non uinculum. Quocirca non uideo quid hic dici ualeat, quod erudito pectori satis faciat. Secundò circa illam quæ dimissa est absque causa fornicationis duo hic dicuntur simul, primum, quod qui dimiserit, facit eam mœchari; Alterum, quod qui eam duxerit, adulterat: ex quo uidetur sequi quod si ex causa fornicationis dimiserit, sicut eam ipse non facit mœchari si cum alio copuletur, sic nec ille erit mœchus, qui cum illa coniungitur: nam citra causam fornicationis hæc duo dicuntur, id est, quod qui dimittit, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, etiam mœchatur. Ex quo à sensu cōtrario capitur, quod si ex causa fornicationis dimissa sit, si ullus eam duceret, ille quidem non mœcharetur, nec ille qui eam dimisisset faceret eam mœchari, tametsi fortè ipsa mœcharetur, non enim dedisset ei causam ille mœchandi, & sic non fecisset eam mœchari.

¶ Ad hæc & fortius etiam Matthæi capite. nono, inquit sunt hæc uerba domini, cum inseparabile matrimonium esse

esse dixisset per ea uerba, Quod Deus coniunxit, homo non separet: & illi obiecissent ex Moysè libellum repudij, & dominus excepisset, quod illa permissio repudij fuit ad duritiam cordis eorum. & quod ab initio non sic erat, adiecit, Dico autem uobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Ex quibus uerbis planè (ni uehemèter fallor) atque euidèter elicitur, q. homo dimittens uxorem & aliã ducens, non existente causa fornicationis, mœchatur: existente uerò causa fornicationis, non mœchatur. Vidit autem hoc argumentum Augustinus, quod & ponderat in libro de adult. coniug. Sed an soluerit, uiderit acutior lector. Ego enim non perspicio solutionem. Augustinus enim ita accipit hoc dictum perinde ac si Dominus solummodo dixisset, Qui dimiserit uxorem suam, non ex causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Nam ex hoc dicto non capitur, quod si ex causa fornicationis dimiserit, non mœchetur, nisi accepto argumento à contrario sensu, quod argumentum non ex necessitate stringit, sed apparentiam facit. Vnde & leguleij de hoc argumento quando recipiendum sit, & quando non, regulas suas tradunt. Certè hoc argumentum habet in se sophisma consequentis, Sicut enim hoc posito uero, Si fumus est, ignis est, non sequitur ergo si non est fumus, non est ignis. Sic & in proposito hoc posito, Si extra causam fornicationis quis dimittat uxorem & aliã ducat, mœchatur, non sequitur, ergo si ex causa fornicationis id agat, non mœchatur. Ego uerò ingenuè fateor

quodd iuxta rigorem syllogismi non sequitur. Attamen negari non potest quia superfluum sit sermo iste in illa parte quæ habet causam fornicationis. Nam si in utroque casu mœchatur qui dimittit uxorem et aliam ducit, id est, siue ex causa fornicationis, siue non, iam superfluit totum illud quod dixit non ex causa fornicationis, quia hæc esset absolutè uera. Si quis dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, mœchatur, absque eo quodd adijceretur, excepta causa fornicationis. Ad nihil ergo seruit, adieciisse nõ ex causa fornicationis, nisi ad ansam accipiendi in alium sensum, uel saltem manifestè ad scrupulum iniiciendum, quod non est credibile quouis modo in doctrina tanti magistri. Ad hæc aduerte acute lector, locum istum Matthæi, c. 19. ubi sic excipitur causa fornicationis ut manifestè ex ut uerborum sequatur licentia perfecti diuortij ex ea causa, ut scilicet liceat dimittere nedum quo ad thorum, uerum etiam quoad uinculum uxorem fornicariam: Non enim ibi dixit Dominus iuxta simplicem figuram affirmationis hoc modo, Mœchatur qui dimittit et aliam ducit non ex causa fornicationis, sed per modum exceptionis à dicto. postquam enim dixit, Qui dimittit et aliam ducit, mœchatur, adiecit, nisi ex causa fornicationis, magna autem uis est in particula illa, Nisi, quæ est exceptiua à regula, ut propterea non aliud possit intelligi, nisi quodd ita faciens nõ mœchatur. Quia ergo mihi etiam olim assueto in legum interpretatione, non alium sensum reddunt hæc uerba, fateor, non potui in hoc ipso reprehendere Caietanum, cum etiam multò antè quàm ille scripsisset

Lancelo. polyd
cognominatus est.

ea commentaria, in eandem interpretationem ego uenifsem, nolens tamen mihi ipsi credere, sed captiuum reddens intellectum meum in obsequium decretorum. Ad hæc, si de dimissione quoad thorum sermo esset, profectò non sola causa fornicationis fuisset excepta, cum ex alijs licita separatio thori sit, puta si consentiunt ambo coniuges, et religione arctiore se astringant, quanquam et alia sunt plurimæ causa, ut nõ nesciunt qui iura norunt. Ad hæc non uidetur cõueniens quodd alius absq; propria culpa imò ex aliena culpa et in se ipsum illata iniuria, cogatur mutare statum et calibem ac luctuosam ducere uitam, cum nec sit fas ei cum adultera cõiungi, nec appetere alteram. Quid uerò hoc durius? Quid enim si sit aliquis iuuenis plenus æstu et nequeat continere? Cur is cogatur ad conditionem continentia quæ est consilij non præcepti? Cur hic non habeat locum illa licentia, si non potest continere nubat? et quod alibi suadet, uolo uidiuas adolescētiores nubere, filios procreare, matrem esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia, iam enim quædam conuerse sunt retro post Satanam etc. Quod si hæc de sceminis dicuntur magna cum ratione, multo magis in uiris locum habere debent. Quid enim agat homo uidiuus quoad thorum, uxoris adulteræ gratia, nullo suo delicto, et interim atate uiridis, complexione robustus, procliuius in uenerem, assuetudine iam incontinens et uratur ut solent? Quid dicemus? aut quo remedio siue cõsilio succurremus ei? nõ quæ dicemus

1. COR. 1.

In. in. c. quā
to. de diuort.Caiet. 1. Cor.
7.

uratur, uadat retro post Satanam, habeat occasionem delinquendi, fiat mœchus? Quis autem uiduus maiore miseratione dignus quàm iste, cui delictum ipsius uxoris non casus neq; mors abstulit uxorem? B. Paulus suadet propter incontinentiam, ut cōiuges qui orationis gratia separantur ad tempus mox redeant in idipsum ne Satanae tentationi exponantur. Dicit forte quis, fiat clericus aut Monachus, qui in hoc infortunium uenit. Quid si non sit animus? Vtrum coegetur nullo impulsus spiritu sed magis exterritus? Quid si nec sit idoneus? Certe dura est cōditio hæc. Scio quod uel casus uel genus aliud quod piam delicti posset alteri nocere in aliquo, ut Pont. quidam dixit. Sed quod coniugis fornicatio alteri noceat in hoc ipso, durissimum et iniquissimum uideri potest. Adhæc si matrimonium sit inter infideles, et alter eorum efficiatur fidelis, solui potest matrimonium etiam quoad uinculum, cur igitur non in causa fornicationis hoc est enim quod admiratur summopere Caietanus. Verum non me latet hoc argumentum non cogere, non enim omnino ratum est matrimonium infidelium, ut propterea soluatur admiratio Caietani, quoniam et ratio soluatur admirationis. Adiungitur tamen et alia consideratio. Si enim spiritualis fornicatio separat sponsum a sponsa, ita ut sponsus ualeat aliam sibi deligere, cur hoc non admittatur in carnali coniugio, cum in carnali sit significatio spiritualis ut dicit Paulus? Nam re uera subtilissimè Dominus causam hanc solam fornicationis ad matrimonij solutionem idoneam censuit, quia illa directò legi matrimoniali repugnat, et ipsi uinculo, quoniam

niam neuter coniugum hac parte potestatem habet sui corporis, cum igitur hoc uinculum alter leserit soluentur iniuria se ab illo, non mirum si aliter solutus iure inueniatur ab eo. Et hæc sunt quæ me nonnihil mouerunt, ut coactus sim quàm uehementissimè dubitare; Quod uerò nonnulla sit pro hac re autoritas post scripturam et rationes præscriptas, primò quidem facit Ambrosius uir totius pudicitia amator fautor et custos, qui uero permittit ob adulterium coniugis illam dimittere et alteri copulari. Sed aiunt quidam, ab hereticis hoc assuetum fuisse in libris Ambrosij. Quinam heretici? An forte questio hæc uentilata est in hereticos unquam? Equidem ego non legi. Deniq; sicut hoc facile dicitur, et non probatur, ita et facile ac iure contemni potest. Adhæc est pro hac sententia Zacharias Pontifex cuius hæc uerba sunt, concubisti cum sorore uxoris tuæ: si fecisti, neutram habeas. Et si illa quæ uxor tua fuerit conscia sceleris non fuit, si se continere non uult, nubat in Domino, tu autem et adultera sine spe coniugij permaneat. Fuit et quoddam concilium Elibertanum nomine, quod et hoc permisit. Fuit et Triburienſe concilium ex quo legitur. Si quis cum nouerca sua dormierit, neuter ad coniugium potest peruenire, sed uir eius potest, si uult, aliam accipere, si se continere non potest. Itaq; non caret hæc sententia testimonijs suis. Adde quod et Origenes et Hieronymus idcirco uiro prohiberi alias nuptias dixerunt, ut tolleretur occasio calumnijs. Viri enim uini sæpe hoc crimen uxoribus suis impingerent ut alijs copulari ualerent, si

Elibertanumuini

si igitur hæc sit ratio prohibitionis uniuersalis, profecto satis admittitur, quod ipsum uinculum de iure sublatum sit propter uerba domini. Et hoc ualde notandum est. Adde & mirabilem circa hoc Augustini sententiam, qui, & si aliter aliquando disputauerit, tamen in lib. de fide & ope. capit. 19. in hunc modum hæc de re scripsit. Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit & aliam duxerit, non uidetur æquandus eis qui excepta causa adulterij dimittunt & ducunt. Et in ipsis diuinis sententijs ita est obscurum, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut quantum existimo uenialiter quisq; fallatur. Hæc ille. Scio quod aliter docent nunc uniuersaliter scholæ. Et ego cum illis sentio si ex fide cogor, & captiuum reddo intellectum meum. Hoc tantum precor ne nimis facile etiam censuram adhibeant. Satis est quod Decretis Pontificum hanc persoluo reuerentiam, ut iuxta illa etiam doceam atq; consulam. Verum contendunt quidam & hoc à scripturis haberi, quoniam ad Roma. legitur, Mulier alligata est legi uiri donec uiuit uir. At Diuus Ambrosius & Caietanus faterentur hoc de muliere, nõ autem econuerso de uiro, in causa fornicationis. Sed hi habent contra se Augustini & communem sententiam, quæ ait, in huiusmodi marem & sceminam ad paria iudicari. Quamobrem dici potest quod ibi regula ponitur à Paulo, nec propterea prohibetur exceptio ex uerbo Christi, uidelicet cum causa fornicationis adest. Non enim uerè diceretur à Paulo quod mulier sit alligata uiro adul-

Nota.

ro adultero, & sic eius legi, quoad thorum. Nam & alibi Paulus simpliciter dixit, Et uir uxorem non dimittat, & tamen supplenda est exceptio Domini, uidelicet ex causa fornicationis. Adijciunt etiam de muliere, quod ait simpliciter Paulus, Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à uiro non discedere: quod si discesserit manere innuptam aut uiro suo reconciliari. Sed nihil hic dicitur de causa fornicationis. Vnde quàm facillimè locus iste dissoluitur, ut sit sensus quod mulier non debeat à uiro discedere, uidelicet absq; causa fornicationis, quod si discesserit uidelicet absq; illa causa fornicationis, manere innuptam. Nam hoc est quod dixit Dominus manifestè, ac si dixerit Paulus. Quod si permittatur fortè mulier ob mores uiri & aliquam urgentem causam discedere à uiro, non tamen hoc permittitur, ut alteri nubat. Quare tandem non uideo quid sit in scripturis quod cogat nos confiteri ex causa fornicationis non solui uinculum, ut liceat alteri coniugum nubere, causa dilucidè cognita & manifesta. Hoc tamen econuerso me mouit ualde ne quid ausim asserere, quod magna uia aperiretur calumnijs atq; dolis & insidijs, quod cõsiderauit Hieronymus & Origenes. Deniq; uenit aliud in mentè ad respon-

Nota.

dendum aliquo modo uerbis Domini, etiã stante propria significatione uerborũ: et hæc responsionè puto uerissimã. Si quis enim sic arguat ex textu, ut concludat, Qui dimiserit uxore suam ex causa fornicationis, non mœchatur, fatebor, & credo quod compellatur unusquisq; à uerbis illis Domini exceptiuis hoc fateri. Quod si miserat, ergo licitè tanquam omnino solutus à uinculo poterit aliam

aliam ducere. negatur. Non enim ualet, Si non moechatur, uidelicet in illam uelut adulter, ergo potuit aliam ducere, cum hanc facultatem debuerit implorare & obtinere causa cognita ab ecclesiastico iudice. Credo enim, quod sicut ex magna causa, putane sint crebriora adulteria, ne detur locus calumnijs, Pontifices potuerunt homini qui inueniatur in huiusmodi angustijs prohibere coniugium, sicut uerè prohibuerunt regulariter: ita possint à sua ista prohibitiōe absolvere particulariter aliquos: cū uiderint magnā causam & urgentem, sicut & alias fecerunt, ut superius patuit. Et in hac sententia sum donec uideam meliorem, summittens me semper censura Ecclesie sanctae & peritorum iudicio.

F. AMB. CAT.
 SENEN. ANNOTATIONVM IN COMMENTARIA CAIETANI.
 LIBER VI.

Ex uarijs eius commentarijs, & quodlibet. etiam annotationes uariae.

IN HIS QVAE TRACTAUIT in opusculis suis, de autoritate Papae & concilij & de primatu Petri, multa inueni retractatione digna & annotatione, quod nonnulla falsa ueris admisceat: & quae uera sunt & catholica inefficaciter probet, imò & nonnunquam inconstanter loquatur & inutiliter, imò & contra seipsum ratiocinetur. Quae materia, quia longum uolumen exigeret, & proprium habet tractatum, ab his meritò sequestrata in proprio libello, què de regno Christi & uicarij eius Papae inscripsi tractabitur. Vnum hic tantisper commemorabo, quod in suo tractatu de Autoritate Papae uult haereticum Papam non desinere esse Papam: in quo sustinendo, ita laborat paralogizando, ut me in magnam coniecetit

coniecero admirationem. Sed deo gratia est, quod in alio opusculo de primatu Papæ a diametro contradixit. Pulchrū tamen fuisset uidere hominis meditationes, ut paterent errores, eius, his, qui illius dicta oracula arbitrantur. Hic satis fuerit admonuisse.

Sup. 2. 2. q.
88. art. 11.

Questionem illam agitans Caietanus, an summus Pontifex super uota religiosi circa castitatem dispensare possit, tenet contra id quod Beatus Thotum ex ratione tum ex autoritate decretalis, cum ad monast. de statu mon. decidit. Ait enim primo quātū ad autoritatem. B. Thomam fuisse falsum in hoc, quod non aduertit, quod in ea decretali, pontifex hoc solum dicit, quod non est pontificis ulla dispensatione efficere, ut religiosus manens religiosus eximatur à cingulo castitatis, non autem dicit, quod Papa non possit absoluerē aliquem à uinculo religionis, ut sic fiat secularis, & ita solutus à uoto isto. Quantum uero ad rationem, etiam falsum fuisse Thomam, ait, quia ratio Thomæ præsupponit solemnitatem uoti consistere in quadam benedictione & consecratione per quam religiosus sacratur Deo: & quia quod semel est sanctificatum, & sacratum deo: non potest ad alios usus transferri, ut patet de calice, item de sacerdote: non enim potest fieri ut qui est sacerdos non sit sacerdos: ita nec potest fieri ut iam monachus non sit ulterius monachus, cum semel cōsecratus sit deo, uelut mancipium sibi dicatum, adeptum statum nouum & altiore ad seruiendum deo in uita puriore. Hæc autem uoti solemnitas ex apostol. ca traditione uenit, ut tradit Dionysius. Ergo quod sibi deus coniunxit,

homo

homo separare non potest. Hæc ratio. D. Thomæ. At Caietanus hanc rationem quandam potius adaptationē uocat quam adinuenit (inquit) Sanctus doctor ut se accommodaret Decretali Pontificis, quàm deceptus putabat illum sensum habere. Sed hoc ipse profecto falsò cōmentus est. Thomas enim antequam ueniret ad hanc quæstionem, & principaliter de ipsa uoti solemnitate religiosi tractaret, sic declarauerat & sic concluderat, ut patet in art. septimo eiusdem. q. Et in undecimo utitur iam posita doctrina & ibi seipsum citat. Non ergo tunc adinuenit rationem illam ut se aptaret Decretali sicut illi falsò imponit Caietanus: sed utitur iam probata & statuta potius, ut ipsam Decretalem corroboraret. At inquit, ratio ipsa infirma est, ut ostendit Caietanus. Videmus ergo quo pacto ipse hoc ostendit. Negat enim quod sumit. sanctus Doctor, uidelicet quod uoti solentitas proficitis religionē cōsistat in cōsecratione ac benedictione, idq; probare nititur multis modis, nō solum cōtra id quod docuit Thomas, uerū etiā cōtra id quod ipsemet in opusculis scripsit, ut perpetuò uideas incōstantiā Inconstantiā doctrinæ. Ergo mouetur quia in professione tacita est doctrinæ uotum solenne, & tamē ibi nulla benedictio. Item non omnes regulæ approbatae habēt hunc morē benedicendi proficitis, ut patet in ordine nostro, ubi post professionē factā solummodo uestis benedicitur. Ad hæc, uoti solentitas nō cōsistit in eo cū quo stare pōt quod uotū cōiūctū sit simplex, sed solentitas cōsecrationis possēt eē cū uoto simplici cōtinētia, si fortē statueret ecclesia qd suscipiētes sacrum ordinē nō emitterēt nisi simplex uotū continētis.

KK aut si

aut si cessaret statutum ecclesie de coniuncto continen-
tia uoto sacro ordini, & simplici uoto quis se astringe-
ret ad continentiam suscipiens puta diaconatum, aut si
quis profiteretur religionem quæ nunc est approbata,
postquam forte desineret esse approbata, & benedice-
retur sicut consueuerunt monachi, certe his casibus non
esset uotum solemnne, & tamen non deesset consecratio
& benedictio: ergo non in hac consecratione siue bene-
dictione consistit uoti solemnitas. hæc ille. sup. 7. arti.
& super undecimo latius tractans distinguit duo gene-
ra benedictionum siue consecrationum & quasdam uo-
cat constitutiuas scilicet in esse sacro, quasdam uero nõ:
Et ad discernendam inter has, signum indicat. Quotiens
enim (inquit ille) illicitum esse uidet transferre ad ali-
quem alium usum, id quod benedictum est, dices esse be-
nedictionem constitutiua, hoc tamen si ex ui benedictio-
nis hoc esset, sin autem etiam absq; benedictione, id esset
tunc benedictio cõcurreret ad bene esse, uerbi gratia bene-
dicuntur qui accipiunt primã tonsuram & fiunt clerici,
& tamen non per benedictionem, quia etiam absq; bene-
dictione clerici essent, de tonsi. Talis est benedictio mona-
chorum, nam absq; illa multi sunt monachi. Alio qui par-
titi essent religiosi, & qui benedicuntur essent duplici
modo monachi. Alij uno tantum, quod est inauditũ. Ad-
dit quod in oratorio Ro. ecclesie, orationis non benedi-
ctionis titulo signatur, & per hæc concludit cõtra Tho-
mæ rationem his uerbis, illa propositio, uidelicet. B. Tho-
mæ, esse religiosum consistit in benedictione, sicut esse sa-
crum in calice consistit in cõsecratione, cũ reuerentia,
est

Nota.

est falsa. Et ideo tales benedictiones uocat inuocatiuas
non constitutiuas, sicut de Imperatore, qui inungitur
benedicitur & cõsecratur, nec propterea per hoc immo-
biliter constituitur imperator, ut non possit priuari im-
perio. Fatetur tamen quod si consecratio uirginum ue-
ra esset consecratio, ut ex eo esset spõsa Christi, non pos-
set per ecclesiam dispensari circa illam, sicut nec circa ca-
licem, & ita matrimonium postmodo contractum diri-
meretur etiam in non professa solemniter, ut puta si epi-
scopus uirginem simplici uoto uouentem consecraret,
hoc enim esset non ex ui uoti, sed ex ui consecrationis,
quã ob rē forte Matthæus Apostolus non permisit Ephri-
geniam iam consecratam deo, etiam cum magno bono,
inire nuptias, tanquã hoc esset indispensabile & c. Hec
ille in summa. Quæ quod nõ solũ cõtra Thomæ senten-
tiam, sed etiam contra ipsam pyram ueritatem militent
non grauabor ostendere. Oportet autem primò declara-
re Thomæ doctrinam, quam ipse uerè non intellexit, hæc
enim declarata continuo uidebis quod illa statim per se-
ipsam defenditur. Ipse enim. S. & gloriosus doctor, uo-
lens declarare quid importaret solemnne uotum, & quid
adderet super uotum nõ solene, primum supponit quod
solemnne quidem uotum mutat statum, uotum autem sim-
plex non mutat. Vnde sequitur quod uoto solemnne obli-
gati, non possunt contrahere nuptias, quia sunt in statu
repugnante matrimonio: quem statum non possunt mu-
tare, quia persona ipsa est affecta & mancipata alienis
ab isto mundo curis, unde ad hoc opus reddita est inhabi-
lis: uoto autem non solemnne ligati, non mutant statum

ac propterea neq; afficitur persona ut inhabilitetur ad hoc. Et ideo si contrahunt nuptias peccant quidem, At nō cōtra statū, sed cōtra simplicē obligationē. Sicut enim accidit inferuis ex una parte, & ijs qui ex sola cōnētiōe famulātur ex alia. Quia enim seruatorū psona est affecta seruitio domini, ut nō ualeat illo inuito se expedire, ideo non possunt contrahere, famuli uero cōtrahere possunt, sed uiolant pactum & tenentur ad interesse, si subtrahant suas operas iam locatas. Sic est in uoto solemnī & non solemnī ut dictum est. Si ergo queritur. Quid est ergo quod faciat hoc uotum esse solemnē? Respondet Thomas, Benedictio siue cōsecratio quaedam, huius autem benedictiōis quis est author? Deus (inquit Thomas) Est ergo solemnitas ista, quaedam spiritalis & inuisibilis cōsecratio dei, qua afficitur persona uouentis, & non est publica et externa qua uideatur aut fiat ab hominibus, sed potius ceremonijs representetur: & hoc est quod non uideat Caietanus, & ideo deceptus est: Thomas autem bene oculo spiritus hoc penetravit, quod ut plenius intelligas scito primum, ut quid sit deo cōsecratum, non satis esse si hoc ab homine offerente fiat, sed est necesse quod a domino ipso Deo acceptetur et probetur. Ergo mea professio ac meipsum oblatio domino, non mutaret meum statum nec afficeret personam meam, nisi illi benediceret deus acceptans illam, & firmans, ac fauorem illi promittens spiritali illa benedictione, quoniam uerō nō omnium est mutare statum suum, nec deus omnium acceptare uellet oblationem talem, utpote temerariē factam nec prudenter, ideo constitutionibus Pontificalibus cōstitutum est, ut ea demum intelligatur solemnina uota religionis

ligionis qua fierent in aliqua religione approbata, His enim Decretalibus assistit Deus & ratas habet. Nam ecclesie est huiusmodi decernere, ut ritē fiat. Et (ut inquit Paulus) Omnia ordinate, Et secundum hoc intelligitur Bonifacij dictum, quod uoti solēnitās est inuenta ab ecclesia, ut intelligamus, quod Ecclesia hoc inuenit, uidelicet certum modum profitendi, puta in tali & tali religione, in quo declaratur quod tunc ipsa benedictio spiritalis adest. Et licet hic modus ab Apostolis ipsis iam esset traditus, & per manus receptus ut Dionysius inquit. In quibus Apostolis erat autoritas Ecclesie, tamen posteriores Pōtīfices hoc declararūt Pōtīficijs sanctiōibus scriptis. Nō enim quouis modo putandū est quod minus cēt professi solēni uoto antiqui monachi, sicut heretici pernitiosē docēt, quā qui uenerūt post pōtīficū scriptas cōstitutiones. Nō enim erat ptās Ecclesie sine Deo inducere talē spiritalis status personā mutationē. Deū enim acceptare oportet, ut id ratū sit, & eius est interim cōsecrare & benedicere: ut quis reddatur ad hoc idoneus. Et ideo Carthusianorū monachi nō minus fuerunt & sunt monachi, quā quicūq; alij, licet diplomate Apostolico nō appareret eorū regula cōprobata, nec nūc fortē appareat, satis tamē est quod tacitē probarit Ecclesia. Et adhuc in suis Decretis sic cōmēdauerit, ut ualde superstitiosus sit qui certiorē exigat cōprobationē. Tales erāt antiqui monachi qui et ab Ecclesia tacitē cōprobātur, sic et Sancti olim nō canonizabātur sic solēniter ut mō sit, & nihilominus spū tacito instructa Ecclesia multos ut sctōs uenerabatur, sed redeamus ad rē.

Cum ergo sola professio non mutet statum nisi acceptetur à Deo, sicut dictum est, & ita afficiatur persona spiritali benedictione & consecratione, nec ecclesie sit ista constitutum (ut huius more loquar) benedictionem inducere, sed solius dei (quia gratiam & gloriam dominus dat) ideo uerum est quod ait Thomas, quod huius solennitatis siue spiritalis benedictionis autor est ipse deus. Et per hanc declarationem facile patere potest Caietani argumenta corruiere prorsus omnia, quae tamen nouit ijs, qui non habent fundamenta spiritus, negotium magnum facere possent. Non obstat ergo primum quod ait quod ex hac Thomae doctrina sequeretur quod tacite professus non esset religiosus & similiter professus in religionibus in quibus talis benedictio non seruatur. Fallitur enim ex hoc, quod putauit diuinus Tho. sensisse de benedictione, siue potius oratione illa que sensibilibus solet in quibusdam ordinibus obseruari, quae est inuocatio potius benedictionis & consecrationis diuinae. At d. Tho. declarauit benedictionem de qua loquebatur esse spiritualem & caelestem, & à Deo inuisibiliter uenientem: quae uenit quoties quis in religione aliqua probata profitetur siue tacite siue expresse, nec enim professio quaelibet constituit religiosum ita ut afficiatur persona & mutetur status, sed solum si in religione probata hoc fiat. Nec posset pontifex facere ut alligati uoto simplici mutarent statum. repugnant enim haec inuicem ut sit uotum simplex & sit mutatio status per illud uotum, & ideo non potest consecrari uirgo per episcopum absque professione regulae cuius probatae nunc: non enim esset unquam benedictio siue

siue consecratio, & consequenter ipsius personae affectio, ubi non esset solemne uotum. Et ideo meditata Caietani redduntur inania, nec si desineret esse probata aliqua religio quicumque profiterentur sub qualibet benedictione exteriori reciperent benedictionem dei, & consecrationem. nec prima tonsura sine interna & spiritali benedictione, & consecratione constitueret clericum, nec sacros ordines quisquam posset accipere sine illa. Et ideo non sunt diuisi monachi, ut aliqui sint magis monachi propter externam benedictionem, seu potius inuocationem, quia non in externa illa consistit uera solemnitas siue affectio personae & mutatio status, sed in interna: quae potius per externam declaratur, ubi adhiberi consuevit. quod plane declarant uerba Thomae dicentis. Solemnitas uoti attenditur secundum aliquod spirituale, quod ad deum pertineat, id est, secundum aliquam spiritualem benedictionem uel consecrationem, quae ex institutione apostolorum adhibetur in professione certa regulae &c. hoc autem quod ait, quod ex institutione Apostolorum adhibeatur talis solemnitas, significauit quod Apostoli instituerunt quandam in professione obseruationem, cuius meminit Dionysius, per quam illa spiritalis & interna benedictio significabatur. Nec enim adeo inconsideratus erat. D. Thomas, ut non recorderetur eius quod offerebatur statim in promptu, uide licet quod non omnes ordines seruant tales caerimonias benedictionum, aut potius orationum exteriores, praesertim cum noster ordo sub quo ipse professus est, hoc non seruaret. Quomodo ergo tantus doctor tam crasse aber

Nota.

KK 4 rasset

rasset in re quæ erat ante oculos? An etiam ignorabat quod illa benedictio quæ erat ab Apostolis instituta et ordinata, de qua Dionysius, iam nunc apud illos non est in usu? Sed quid attinebat etiam Caietanum alias benedictiones proferre, quas inquit non esse constitutas? Nulla enim est benedictio diuina non alicuius rei constitutiuæ, ne alioquin frustratoria sit. Sed hoc erat uidendum quidnam constituat, quæque benedictio: et si rem afficiat quasi sacram sibi: quia non omnes benedictiones eiusdem rei sunt constitutivæ, hoc uerissimum est. Benedicitur imperator et constituitur illa persona in ea dignitate cum domini benedictione non ad hoc ut illa persona sacra sit Deo eticipata sicut sacerdotes et religiosi, sed ad hoc ut dignè et tranquille et iuste regat imperium, et ut etiam armis pro tuenda rep. Christiana ubi opus fuerit dignè militet, in tyrannos et hereticos et in ecclesiam contumaces, ad quos adiuuaret illa benedictio, nisi ipsemet obicem suam militiam poneret, et ideo à Deo habet ius in imperio, quantum diu rectè pro illo militet. Non enim ualet illa benedictio uel consecratio, ut non possit priuari regimine illo, quo abusus fuerit contra Deum. Et propterea nonnulli Pontificam imperio priuarunt nonnullos. Sic et benedictiones ororum et panum et huiusmodi ciborum non constitunt rem inesse sacro, aut in alio esse quam ad cibandum ut dignius suscipiatur, Nam per hoc adhuc magis sanctificantur cibi ab illo antiquo maledicto terræ à quo acceperunt maledictionem, sicut scriptum est, Maledicta terra in opere tuo: et D. Paulus, quod pluri mi non aduertit. Sanctificatur enim per uerbum (inquit) et orationem.

orationem. Tales sunt et uestium quarundam benedictiones: Non enim inesse sacro diuinis mysterijsicipate constituntur, sed ut dignius induamur eas. Itaque non omnibene benedictio quæ à Deo est, idem constituit: sed certum quid, iuxta illud ad quod destinatur, et iuxta illius rei naturam. Itaque non mirum si quædam benedictiones constituant in esse sacro eticipato diuinis usibus, ut non possint prophanis usibus adaptari, et quadam non. Sic sanctificata fuit. B. Virgo, per superuenientiam spiritus sancti et immensam quandam benedictionem, ut esset dignum Christi receptaculum, et in hoc fieret sacratissima nullo usumicipanda, nisi diuino, tum secundum corpus tum secundum animam. Religiosi uero ut serui Dei, domestici Christi et de prope sequentes eum, et illi in omnibus et in omni momento obsequentes, benedictur: et sic afficitur personæ, et facta sunt inhabiles ad possidendam quæ mundi sunt, et carnis: et ideo à nuptijs ablegatur omnino, et à rerum proprietate. Cuiusmodi igitur incussa maneat, D. Thomæ sententia, uidelicet quod professione religiosi in regula probata ex qua exculpitur spiritualis Dei benedictio, persona eius afficitur, ablegata ab operibus carnis et mundi, quæ alioqui fuissent ei licita in statu alio, et obligata obsequijs Dei et Christi per propinquiorè sequelam, ut sit homo monachus, id est, non ut quidam putat solitarius, sed ut rectius D. Tho. declarat, in illud unum quod est necessarium siue opportunum collectus, et non diuisus et distractus, sicut Martha que turbatur erga plurima, sed ut sit sanctus mente et corpore cogitans a siduè quæ Dei sunt. Cum inquam talem statum constituat professio et uoti sollemnitas per Dei benedictionem siue consecrationem, ut iam sit effectus monachus

chus homo dei & isto uinculo deo iunctus, rectè sequitur & uerissimum est, quod Thomas, imò quod & ipsa decretalis doctissimi pontificis manifestè dicit, quòd Papa non potest dispensare super hoc, ut quod semel sic dictatum est deo, & acceptatum & signatum ab ipso spiritali benedictione, ab homine prophanetur ulla solutione. Hoc inquam uerissimum est nec potest solui hoc argumentum Thomæ. Non enim est in potestate pontificis mutare cuiuspiam statum, qui status sit erga deum. Et idè, nec ulla dispensatione faciet quòd aliquis non sit Christianus semel baptizatus. Nec aliter intelligitur de decretalis illa quam intellexerit eam. D. Thomas. Nò enim sensus decretalis ille est, quòd Papa non potest in hoc dispensare ut monachus manens monachus, soluatur tamen ab his quæ sunt de essentia monachatus: quod est dicere. Nò potest facere Papa q, idè dū est monachus. non sit monachus. Nā cui erat dubiū hoc id enim neq; cadit sub potētia Dei. Pōtifex ergo ibi ait, q, Abbas nō potest dare licentiā monacho ut habeat ppriū quia nō hoc facere potest pōtifex ulla dispēfatiōe. Absolute autē & simpliciter loquitur ibi pontifex, quòd hanc licentiam dare Papa non potest, quod non esset uerum simpliciter si posset dispensatione facere quòd non esset monachus. Sic enim dando licentiam de proprietate, consequenter absolueret à monachatu, sicut qui constituit heredem seruum, consequenter facit & liberum. Ratio autem quare hanc licentiam non potest dare pontifex est, quia ista uota, scilicet proprietatis & castitatis, sunt annexa regulæ monachali, id est, statui ipsi.

Et

Et quia non satis erat hoc, si reuera pontifex posset statum dissoluere, ideo iam habuit hoc ille pontifex tantum notum & confessum, quòd non est pontificis hūc statum ulla dispensatione soluere, & sic nec ullo pacto concedere proprietatem. Et ideo benè dixit, & conclusit audacter. B. Tho. Nam hoc & D. Bernard. audacter prædicauit, qui tamen de pontificis potestate multis in locis, gloriosa sensit & docuit, ut par erat, sicut alij fortè quicunq;. Conclufit ergo audacter. D. Tho. quòd Papa non potest facere quòd quis religiosus desinat esse religiosus, quoniam nec uotum à statu, nec statum ab homine potest dirimere ac segregare, eo quòd semel consecratum Deo, non potest ab homine prophanis usibus mancipari, propter quod legitur in figuram Leuit. ultimo, Animal quod immolari potest domino si quis uouerit domino sanctum erit, & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec peius bono &c. Et similiter religiosus, suum animal, id est, corpus, quod semel nouit deo, non potest ulla hominis licentia uel dispensatione à domino auellere, iam enim sacratum est: & sic concludit ut dixi. S. Doctor. Et addit. licet quidam iuristæ ignoranter contrarium dicant. Non enim latuit. D. Thomam quædam Glossula iuristarum, quam tamen secutus est Caietanus, adherens glossula, quam nescio si quis canonistarum sequatur, & quam. B. Thomas tanta confidentia (qua uti tamen non consuevit) uituperans, reprobauit, atq; reiecit. Verum hic dices mihi. Quomodo ad argumenta

menta

menta in oppositum respondebis? Nam constat quòd Celestinus tertius imperavit Regi Aragonum monacho ut uxorem duceret propter magnum bonum publicum, cuius factum non est credendum quòd improbasset Innocentius tertius qui successit ei, Ego uerò dico, quòd nec est credendum quòd hoc factum ignorasset Diuus Thomas, cū res esset famosior etate sua et magis notata quàm post tanta transacta tempora, et tamen, hoc non obstante, sic ut uidimus conclusit. Quid ergo dicendum? Nunquid in huiusmodi non possunt errare Pontifices quæ pertinent ad particularia facta? hoc quidam non negarent. Et nihilominus nō dico quòd errauerint, nam aliter defendi potest doctrina Thomæ, ut maneat ueritas quòd Papa non possit in huiusmodi dispensare, etiam si hoc admittatur Pontificem rectè fecisse quod fecit. Quod equidem non inficio. Pro cuius rei ulteriori declaratione sciendum est quòd cum omnis dispensatio sit contra commune ius, et ius sit uel diuinum uel positium ipsius Pontificis, et nullus ualeat dispensare nisi contra ius quod à se proficiscitur, uel ab aliquo inferiore, et non contra ius superioris, ideo proprie loquendo dicimus quòd in omnibus quæ de iure diuino sunt, Papa non potest propria potestate dispensare. Quia ergo status religiosi proculdubio iuris diuini est, ut qui in illo sit, diuino iure sit addictus et mancipatus ipsi Deo, certissime nō potest nisi ab ipso Deo ab hoc uinculo absolui et emancipari dispensatione. Verum est tamen quòd ipse Papa non solum in Ecclesia fungitur uice prelati loco

Nota quia
hec multi nō
aduertunt.

Christi, uerum etiam Propheta est, in his quæ exiguntur
in Ec

in Ecclesia, et indigent certificatione, nam et ad illam pertinet et confirmare scripturas et canonicas facere: et similiter interpretari, cum dubium occurrit, scripturas ipsas: et decidere fidei quæstiones: idcirco etiam in his quæ sunt diuini iuris potest declarare diuinam mentem ut Propheta, et sic etiam super his dispensare non quasi sua autoritate sed magis autoritate Dei, aut potius diuinam dispensationem interpretari, in casibus tamen qui id requirere uidebantur. Quamobrem cū quedam sint Canonici iuris, quod ab ipso Pontifice proficiscitur, in his habet Papa liberam et regularem dispensationem: Eorum uerò quæ iuris diuini sunt, quedam sunt quæ absq; dubio de se sunt indispensabilia, quia non potest cogitari casus in quo sit ratio dispensandi, ut quòd filius inhonoret patrem aut admisceatur cum matre, aut si uellet Papa statum religionis tollere, aut mutare sacramenta et inualidare formas à Christo præstitutas, et alia huiusmodi: quia enim non est dare casum in quo exigant declarationem nouam diuine uoluntatis quæ huiusmodi sunt, ideo est, ut non possit se Pontifex in his intromittere, quia non tam esset declarare diuinam mentem, quàm manifestè aduersari illi. At sunt quedam alia, quanquam etiam diuini iuris, uniuersaliter constituta, quæ in aliquo casu possent admittere dispensationem, sed quia uix rarissimi erant casus et uix semel in seculo contingentes, ideo uniuersaliter quidem legem statui oportuit, et nihilominus Prophetam Dei constitui, qui arbitraretur in euentum dispensationis, quando esset lex ipsa relaxanda, ita quidem
ut hæ

Nota.

ut hæc relaxatio ab ipso Deo uideatur proficisci, per eum tamen qui mentem suam interpretetur: & sic accidit in re proposita. Et idcirco non passim ac pro arbitrio, sed ex maximis causis & quam rarissimis. Proditum est enim de Celestino tertio, qui id fecit semel aut bis. Et idcirco uerissime dictum est quod papa non potest dispensare scilicet, secundum potestatem quam ipse habet, quia non habet super ius diuinum, nisi eo quo dictum est modo, ut propheta & interpres diuinæ mētis, qui Spiritu sancto inspirari potest in huiusmodi ad declarandum Dei mentem, uidelicet quod in tali puta casu Deus liberat illum à uinculis uoti, uel quod non acceptauit uota, aut amplius non acceptat: Et sic interpretatur quod uel nunquam fuit monachus coram Deo, Deo uotum nõ acceptante: uel quod Deus illi forte nouo emergente casu relaxat uotum. Simile est quoq; in dispensatione circa matrimonium inter personas quæ iure diuino copulari prohibentur. Nam quod Papa non ualeat dispensare in his, est ipsius Innocentij clara sententia in Decretali. *Literas tuas. de resti. spol.* Quod autem ex magnis causis aliqui Pont. dispensauerint, hoc non fuit ex iurisdictione, ut diximus, sed ex prophetica interpretatione, ita ut rectius ac uerius dicatur, Papam declarasse diuinam mentem quod relaxabat in illis casibus suæ legis uinculum, quam dispensasse seu relaxasse. Et propterea ego in casu illius hominis qui regit Angliam asserui, quod non iure uxorem suam dimisit, cui erat sociatus per Pontificis oraculum id permittentis, quanquam fuisset fratris uxor iam defuncti, quia licet esset iure di-

nino

uino prohibitus: hic tamen casus non erat suapte natura indispensabilis, ut non posset inueniri causa aliqua magna dispensabilitatis, qua emergente, diuinam mentem potuit Pontifex interpretari. Et hoc sentiebant illi qui dicebant, quod in huiusmodi Pontifex nõ habet liberam dispensandi facultatem, sed ex magnis dumtaxat causis, sicut contigit quod Dauid cum socijs dispensat est à principe sacerdotum, ut sine culpa comederent panes propositionis in casu famis, quos non licebat edere ijs qui non erant sacerdotes. Hoc etiam dicebant qui considerantes in naturalibus quædam esse quæ nunquam nisi uno modo se habent: quædam uero quæ ualent à consuetudo modo decidere, & horum quædam quam rarissimè, quædam frequētius: quædam uero quæ æquè ad utrumlibet, ita est in actionibus nostris quantum ad bonum & malum moris, Nam sunt actionum quædam quæ uno modo semper se habent, quoniam semper male sunt & intolerabiles, & hæc certam quoq; habent & immutabilem iuris dispositionem, & idcirco clarè patet in his diuinum ius, quod est indispensabile. Et sunt quædam quæ uariationem recipere ualent, ut aliquo casu reddi ualeant licite, sed uix & perrarò ut in exemplis datis: Et in huiusmodi licet disponat etiam ius diuinum, tamen quia de se admittunt in casibus dispensationem, idcirco Pōtifex de ratione dispensabilitatis potest interpretari tãquã Propheta Dei quæ reliquit sui loco Christus in terris quātũ ad omne munus necessarium Ecclesie. Et ideo secũdam prophetiam perscrutatur etiam profunda Dei in magnis casibus, sicut iam diximus. Nam & Caiaphas eò quod

Nota.

quòd esset Pontifex prophetavit. Qua de re alijs particularibus tractatibus disserui latius. At uerò quæ frequenter uariationem recipiunt non solent à iure diuino disponi, sed reiecta sunt in sapientiam Pontificum ut ius ipsi constituent, & in his liberam habeant dispensandi facultatem, ita tamen ut cum causa debeat dispensari. Si uerò causa desit ualeat quidam dispensatio, uerum ipse dispensator si contra conscientiam agit, aut qui dispensationem accipit si fraude impetrat & subreptitiè, reus iniquitatis constituatur coram domino. Et per hæc satis factum puto & iam tractato articulo, & alijs multis qui simile iudicium ferant. Nolo enim arbitretur quisquam quòd in his quæ sunt etiam diuini iuris, si probetur quòd ratio dispensabilitatis, negemus summo Pontifici facultatem dispensandi, aut potius occultam Dei dispensationem declarandi, ut dictum est: ne mancam prouidentiam Dei faciamus. Et idcirco potes uidere, quòd se inuicem non intelligentes, & benedicant Theologi & Canonici, & bene etiam dicant Canonistæ. Theologi enim negant posse in his dispensare Pontificem, tanquam super iure superioris non habentes potestatem, & uera ratione ducuntur. Canonistæ autem dicunt hoc posse Pontificem, quia uiderunt nonnunquam id etiam fecisse Pontifices summos: at non attenderunt modum, quod hic non ut potestatem exercentes super iure diuino, sed ut interpretantem & declarantem diuine mentis arcana.

1.2. q. 94. d^r
ii. 4. & 5.
Et propterea sepe dixit. B. Tho. esse uariabile ius naturale quòd est etiam diuinum, licet nõ in principijs quæ nota sunt omnibus, in ijs tamè quæ inde sequuntur, raro tamen

tamè, & ex magnis causis. Et propterea admittere hæc uariationem dixit à lege & consuetudine & consequenter huiusmodi dispensabilitatem, quoniam licet secundum se sunt indecentia, non tamen perfectè: ita quòd illa imperfecta indecentia potest ex aliqua causa magna tanquam despici & dissimulari, uide igitur quod scripsit ille 2.2. q. 154. art. 9. ad tertium.

Sed illud magis dubium, si fortè solenne uotum non propter professionem monachatus, sed propter suspensionem ordinis accideret, utrum dispensare ualeat summus Pontifex cum sacerdote occidentalis Ecclesiæ absque causa, aut absque causa magna, ut contrahat nuptias. Nam desecrare sacerdotem, ut non sit ulterius sacerdos, certè non potest. Sed an cum sacerdotio exercere ualeat opera nuptiarum per dispensationem in hoc est quæstio. Et quòd per Ecclesiam seu Pontificem id fieri possit, uideatur esse communis sententia, quoniam opus nuptiarum non est repugnans statui sacerdotali sicut statui monachali. An uerò etiam sine causa, Caietanus respondet ualere quidem matrimonium sed peccare Pontificem dispensando sine causa. Sed inquirens quenam causa sit idonea ad hoc, cum quidam redderent pro causa idonea aliquod bonum publicum siue publicam utilitatem, Caietanus etiam priuatam aliquam utilitatem aut priuatum aliquod bonum, ut causam idoneam admittit. Ego uerò hic primum non puto dari posse tantum bonum priuatum quòd tanto malo & scandalo publico ualeat comparari, nedum superare illud aut obruere, ne sit merito respiciendum. Si enim uideremus sacerdotem uxorem du-

LL cere

cere quod nec ipsi Græci suis legibus admiserunt unaquam (Quamquam aliter dicat Caietanus) & malè sicut Erasmus, qui & rectè in hoc reprehensus fuit, quid queso esset rumoris in plebe? Mitto rem in seipsa maxime indecentem. Que igitur priuata utilitas, & quod priuatum bonum cogitari potest quod hanc tantam maculam contegat & continentia bonum compenset? Fuit

92. dist. c. Si enim sextæ Synodi prohibitio manifesta, ne in maioribus ordinibus existentes copulentur uxoribus à qua Synodo Græci sumptulerunt regulam in huiusmodi, sicut legimus in. 31. dist. c. Quoniam. Et Nycena Synodo hoc solum circa hoc accipimus, idque ex historia tripartita, Cui etià quantum sit fidei in hoc adhibendum alij iudicent, uide licet quòd cum proponeretur quòd Episcopi & presbyteri & diaconi & subdiaconi non deberent cum uxoribus commisceri quas antè consecrationem habebant, nò fuit hoc obtentum Pabuntio quodam loquente. Non autem tractatum fuit ut in eiusmodi ordinibus existentes possent nouas copulas contrahere. Hoc enim nunquam probatum erat, etiam retractis temporibus. Et hoc Innocentius tertius expresse testatur. C. cum olim de cleric. coniug. quamquam Erasmus quem secutus est Caietanus secus effatiuerit, ut & alia multa aduersus sacram pudicitiam. Nec obst. c. Aliter. 31. dist. illud enim quod ibi dicitur, copulantur in matrimonio rectè exponitur à glossa, id est copulato utuntur. Nò enim ut Caietanus adducit, ibi legitur, copulantur matrimonijs, sed in matrimonio copulantur, ut satis innuat copulam carnis quam exercebant iam in matrimonio existentes iuxta morem suum

suum. Diuersum est enim copulari matrimonio, quòd significare magis uidetur primam animorum copulã, per quam contrahitur matrimoniũ, ab eo quod est, in matrimonio copulari. Hoc enim dictũ magis supponit iam matrimonio existens, cui carnis copula adiungitur. Nec series textus aliud porrigit in aduersariũ, cum ait, istius autè ecclesiæ uel Occidentaliũ nullus sacerdotũ à subdiacono usque ad Episcopũ licentiã habet cõiugiũ sortiendi. Significat enim id quod est uerum, quòd omnino interdicta est omnis copula cũ cõiugibus siue ante sacerdotium habitis siue postmodo, quod fieri nò potest. & ob eam gratiam redeundo ad propositũ casum, credo cum domino Abbate & alijs multis, quòd ad dispensandũ cũ sacerdote, ut hoc possit facere, oporteret esse maximã & euidentissimã causam, quæ nò possit (ni fallor) consistere in priuata cuiuslibet utilitate. Nam quantũ queso adesset in hoc periculum si hæc in re quãuis paruula apperiretur rimula. Hem quàm cito quàm uiolèter irruerent multi, ut fieret ex rimula fenestra, imò porta quã latissima. Quis enim nò inueniret causam priuatae utilitatis & illam probabilem? Ego uero uix puto causam dari posse etiam si urgeret publica qualibet & magna quæ comparari ualeat huic decori, qui est castitas in sacerdote. Vnde non legitur quantum ego sciam, nec est memoria nec usus, quòd Romanus Pontifex dispensauerit unquam in sacerdote. Et si dispensaret etiam magna causa suadente putarem quòd deberet interdicere illi usum sacramenti magni, Nam Diuus Thomas (quod est notandum) non est ausus hoc asserere

serere quod ex quavis magna causa Pontifex possit, sed dixit quodamō trepidās, uidetur quod possit dispēsare. Quare si à me queritur, utrum Pontifex ualeat hoc decorum in totum soluere & legem uniuersalem cōdere, per quam laxarentur sacerdotes, ut liceret eis iungi matrimonioijs, Respondeo quod nec hoc posset facere, nec unquam faciet, etiam si uelit, Deo ipso aliter censente, in cuius manu cor regis est & quo uoluerit uertet illud. Non enim patietur unquam, ut tantus decor ab Ecclesia sua auferatur. Sed nunc aiunt quidam, non recta sed falsa & humana, atq; utinam non diabolica ratione persuasi, non solum quod hoc potest facere Pōtifex & Ecclesia, uerum etiam quod deberet, quoniam minus mali patrarent qui altari seruiunt, cum hodie uideamus uigere concubinatū & quaedam etiam horribiliora. quæ licet unica ratio sit, ualida tamen uidetur & multum habere momenti, sed apud eos qui rem nec ex spiritu examinant nec ex prudentia, utpote ad pauca respicientes. Nam si hæc ratio ualeret, iam possemus etiam dicere melius esse si permitteretur fornicatio & concubinatus, aut saltem quam mollitiem uocant, quoniam uidemus ita homines in luxuriam pronos, ut ab ijs uitijs quam paucissimi abstineant, quin & uulgus putat non respiciens ad gratiam Dei, sed ad id quod experitur, etiam non esse possibile abstinere. Similiter etiā sequeretur debere permitti pluralitatem uxorū ad tollenda adulteria, Item permitti diuortia ad alia peiora mala uitanda, Item tolli confessionis, saltem obligationem, & ieiuniorum cum sint hæc onera grauissima, & iam multi uel sacrilegium admittant,

admittant, uel non obediant præcepto. Similiter sacramentum Eucharistiæ cessare deberet, aut saltem obligatio ad illud, quoniam bona pars sacerdotum, indignè sumit & quasi coactè, & secularium item. Et sic tota lex Christiana sufferri deberet, quoniam plurimi sunt infideles, & fidelium magna pars contumax est & inobediens præceptis, & ut ipse dixit, uenient dies quādo uix inuenietur fides in terra. Deniq; omnis lex è medio esset tollenda si hæc ratio attenderetur. Sed non est uera ratio, ut potius salus nostra sit in cōsideratione apud Deū quàm ipse decor legis. Non enim propterea non est proponendum brauium aut corona, ut ij qui benè currunt aut benè certant accipiant, quia scimus quod multi sunt ignaui qui male currant aut non legitime certent in agone. Non est inquam uera hæc ratio. Quis enim nesciat maiorem hominum partem esse quæ impetum carnis sequitur & iuxta illius prudētiam ducitur? Quamobrem nemo mihi hoc obiecit ut ualidum, quod si esset ualidum, omnem penitus legem sufferret. Quod si etiam humana prudentia exquirendæ sunt rationes, deputemus obsecro & conferamus commoda inuicem & incommoda quæ ex horum quolibet cōsequuntur, & libremus ea. Aiunt ipsi primum non offēderetur dominus per fornicationes & alias etiam fœdiores carnis copulas si permitteretur illis coniugium legitimum, quasi uerò certi sint, quod uel tunc abstinere ab alienis copulis. Cur enim non abstinere seculares etiam copulati, ut nō alienis uxoribus inhiant, cum nec ab infando scelere etiā cōtra naturam, & sacrerrimis incestibus abstinere? Sed

hæc est imprudentia nostra. Sepè enim deputamus tunc homines non facturos quum minus esse faciendum uideamus, & quum non nisi nimis scelerose quid fieret, si fieret, donec re ipsa comprobemus aliter euenire. At iniquies non tamen sic passim & frequenter peccaretur, quia multi contenti essent uxoribus suis, & abstinerent se ab aliens. Verum non uides quòd hi qui non se abstinerent longe magis peccarent habentes coniugem: & illorum qui propter suam coniugem abstinerent multa ac bona pars esset quæ etiam sine cõiuge cœlibatum ipsum seruaret immunem penitus ab omni coitu, & consequenter gratius Deo obsequium & sacrificium purius exhiberent. Nam & nunc quoque credibile est non paucos inueniri, qui custodiant in hoc munere castitatem, licet hoc nõ putent hæretici, qui de semetipsis etiam alios falsissima regula metiuntur & iudicant, quòd & si paucissimi essent qui castitatem seruarent, nonne scriptum est quòd i gratiores sunt Deo pauci perfecti, quam multitudo filiorum inutilium? Adhæc si sacerdotes filios haberent & familiam, bona Ecclesiastica quandiu durarent? Et beneficia seu prabendæ & dignitates quæ facile per successionem, tanquam iure hereditario obuenirent? Et sic iterum rediret carnale sacerdotium leuitarum, sed illud multo melius dispositum in ea gente, quoniam non habuerunt filium distributionis suæ. Si Pontifices filios haberent, si Patriarchæ & Archiepiscopi & Episcopi, qui inueneret indispatum? Nec me arguat rogo quisquam, & ueritatis inimicus, & hominum adulator, huius dicti gratia, Omnes astabimus ante tribunal Christi & intel.

& intelligemus tunc illud uæ sempiternum, quod eos tãgit qui dicunt bonum malum & malum bonum. Neminem nos particulariter damnamus. Hoc enim Dei iudicium est, illud quod est melius, quod sanctius, quod pudicum magis, quod longè Deo gratius, quod sancti homines predicauerunt ac pratulerunt, quod sanctorum Põtififici cõ decreta cõmendauerunt, & nos cõmẽdamus. Miror ergo & doleo quòd quidã qui se putant esse spirituales & predicant populis euangelium, & ipsi uitam nihilominus celibatõ profitentur, tamen ut blãdiantur credo eunuchis qui hanc inuiti ferunt abscissionem, id magis probant, quòd ipse tamen dominus non elegit, & sanctificat matrimonium à quo ipsi tamen abstinerunt: neq; cõsiderat quã mūditiã exigat sacramentum illud, corã quo nec angeli mūdi sunt: sed id agūt quia reuera nõ habet spiritum Dei in corde suo. Quod si promiscuè liceret omnibus etiã sacerdotibus cõiugio copulari, quo (rogo) tenore uitæ ab alijs distinguerentur? Nõ igitur debet Ecclesia mutare, quod tã sanctè institutum est: nec enim potest, quoniã in edificatione potestas illi est nõ in destructione, ut ait Paulus: quãuis enim hoc uotum nõ sit annexum statui uel officio sacerdotis et ordini essentialiter, et uideatur ab ipsa Ecclesia inductum, ut sic possit argui quòd ab eadẽ Ecclesia tolli possit, quia tamẽ quod statuit circa hoc Ecclesia habet certã & euidentẽ ac perpetuã rō: e decetie, & ab ipsis scripturis probatã, & scõrũ patrã prudẽtia atq; ipsius spũs sancti doctrina collectã atq; mōstratã, nõ est quouis pacto i uniuersum mutabile, licet fortè ut e dictum in quodã particulari dispõsabile sit, ex magna tñ et pu-

Nota hæc.

blica causa. Decet enim hominem qui tantæ munditiæ seruit & mundissimum Christi corpus contrectat, non commisceri uoluptatibus carnis quæ in natura hac nostra corrupta adeo manifestam turpitudinem habent, ut nec scelesti homines id ausint nisi in occulto perpetrare. Nam si olim in umbris ac figuris huius decoris obseruatiæ, quantum illius populi effrenata ferebat lasciuia præcipiebatur, quid censendum quum iam patuit ipsa ueritas? Cui dubium quod olim non accedebant sacerdotes & filij Aaron ad altare huiusmodi carnis inquinamento poluti? Et panes etiam propositionis ita demum datum fuit manducare Dauid & socijs eius si à mulieribus abstinentiis. Vnde. B. Hiero. eleganter ait. Si laicus & quisquis fidelis est non potest orare nisi careat officio coniugali, sacerdoti ergo cui semper offerenda sunt sacrificia semper est orandum Ergo semper à matrimonio cessandum. Beda quoque non ignobilis autor super Luc. 1. sic ait. Sacerdotibus et semper ualeant altari assistere, semper ab uxoribus est abstinendum, semperque castitas obseruanda præcipitur. Est & Origenis similis ratiocinatio qui pulchre dixit. Vereor dicere aliquid quod ex sermonibus Apostolicis intelligi datur, ne forte uidear aliquos contristare. Nam si oratio iusti est sicut incensum in conspectu Dei, & eleuatio manuum eius sicut sacrificium uespertinum, Dicit autem Apostolus his qui in coniugijs sunt, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi: certum est impediri sacrificium indestinens his qui in necessitatibus coniugaliibus deseruiunt. Vnde mihi uidetur, quod illius solius est offerre

Hieronymus

Beda,

Origenes,

offerre sacrificium indestinens qui indestinenti & perpetuæ se deuouerunt castitati. Hac ille, cuius non tam autoritatem quam rationem ponderari uelim. Sed ad maiorem autoritatem ascendo quæ est summorum & sanctorum. Pötificum, Beatus Siricius Papa longa epistola ad episcopum Siricius. copum Tarraconensem in eos qui cum sacerdotes essent aut leuitæ coniugalem uitam sibi licitam arbitrabantur, uehementer inuehitur his uerbis, Dicat mihi quisquis est sectator libidinis præceptorque uitiorum, si existimat quod in lege Moysi passim à sacris ordinibus adeo laxata sint frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum præmonet dicens. Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus uester? cur etiam procul à suis domibus anno uicis sue in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac (uidelicet) ratione, ne uel cum uxoribus possint carnale exercere commercium, ut conscientie integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent, quibus expleto deseruitiõis sue tempore uxoris usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia nisi ex tribu Leui quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vnde & Dominus Iesus, cum nos suo illustraret aduentu in Euang. protestatur, quia legem uenit adimplere non soluere: & ideo Ecclesiam, cuius speciosus est speciosus forma, castitatis uoluit splendore radiare: ut in die iudicij cum rursus aduenerit sine macula et sine ruga eam possit sicut per Apostolum docuit reperire, quarum sanctionum sacerdotes omnes & leuitæ in solubili lege constringimur, ut à die ordinationis nostræ sobrietati & pudicitie, & corda nostra mancipemus &

Leo papa
primus.

corporā, dūmō per omnia deo nostro i his quæ quotidie offerimus officijs placeamus. Est et leo cōtra epistolā Nicetæ Abbatis, qui et hoc ab Apostolis seruātū fuisse testatur. Quod et ex illo loco elegāter accipit ubi Paulus ait. Nūquid nō habemus potestatem mulierē sororē circūducēdi, sicut et ceteri Apostoli et fratres domini et Cephas: hinc enim insurgit dicēs, Vide in sapiēs quōd nō dicit, Nūquid habemus potestatem mulierem sororē amplectendi sed circūducēdi, scilicet, ut mercede prædicationis sustentaret eam ut sociā amputatis amplexibus maritalibus sicut alij Apostoli obseruabant. Nam ut S. Hieronymus affirmat nō est fas aliter de illis existimare. Innocēcius. Innocentius quoq; primus sic ait. Tenere debet ecclesia ut omnimodo sacerdotes et leuitæ cum uxoribus non cōmisceantur, quia mysterij diuini cotidianis necessitatibus occupantur: scriptum est enim, Sancti estote quoniā ego sanctus sum: nam priscis tēporibus anno uicis sue de tēplo nō discedebāt sicut de Zacharia legimus, nec domum suā omnino tangebāt quibus utiq; propter solē solis susceptionē uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu præterquā ex semine Aaron nullis ad sacerdotium accedere permittebatur: quanto magis his sacerdotes et leuitæ pudicitia ex die ordinationis sue seruare debent, quibus uel sacerdotium uel ministerium sine successione est, neq; præterit dies qua uel à sacrificijs diuinis, uel à baptismatis officio uacent? Hæc ille, quibus ex locis collige piē lector à uerbis proculdubio spiritus uim ipsam ipsius ecclesiasticæ legis, Siricius enim insolubilem uocat, et ex euangelica perfectione uenientem à domino

domino Iesu Christo quæ uenit adimplere legē. Leo ab Apostolico ritu profectam, sicut et expressius in consilio Carth. 2. habetur, testatus est. Innocentius dixit, Hoc tenere debere ecclesiā. Gregorius Malachie prophetiam Gregorius. in eos induxit qui cum pollutione carnis offerunt oblationē Christi mundam, et panem sanctum: sic enim pollutos panes offerri sibi conqueritur dominus. Hæc igitur tam patens indecentia mouit Pontifices sanctos et multas synodos ut castimonie uotum sacris ordinibus amittentur, non quod esset de substantia ordinū cōtinentia talis, sed quod ad decentiam pertineret ob inuolabilem rationem, quæ fundatur in oblatione perpetui sacrificij et hostiæ mundissimæ. Et ob hoc est quod quia hæc decentia perpetua est, etiam perpetuam oportet esse legē quæ oppositam indecentiam prohibeat, et ideo irreuocabilem, ut pote à spiritu sancto profectam. Quod et Urbanus manifestè Urbanus secundus his uerbis pronunciauit, erubescant impij (inquit) et aperte intelligant iudicio spiritus sancti excludendos à suorum graduum dignitate qui in sacris tribus ordinibus, id est, presbyteratu diaconatu et subdiaconatu positi mulierculas non abiecerint et caste non uixerunt. Cur enim, quando hæc sint tot decretis constituta, tot synodis corroborata, tanta ratione munita, tot sanctorum et doctorum autoritate comprobata, deniq; tot seculis illibatissime custodita, non etiam liceat dicere à spiritu sancto inspirata fuisse? Et putabimus ergo quod idem spiritus per ecclesias sit hæc abrogaturus? Et maxime propter uocem hæreticorum? Absit

Abfit à fidei tam impia cogitatio. At inquit. Græcis licet, & nos dicimus. Ad eorum duritiam tolerati sunt, Sed quid mihi Græcos obijciunt? Nunquid & nos Græcam imitabimur fidem? Et nō uerentur illi, ut usurpem Ethnicis opportunam sententiam, eorum facta imitari, quorum exitum in foelicem potius deberent perhorrescere? Cur non magis Paulum audiunt consulentem, amulanda esse charismata meliora? Sed aiunt, Permittit Paulus Episcopum & presbyterum unius uxoris esse uirū. Sed cur non hic ueram agnoscunt intelligentiam, quam eleganter Hieronymus, Augustinus & gloriosissimi uiri declararunt atq; amplexi sunt, quod ille locus digamiam prohibebat? Non enim (ut Hieronymi uerbis utar quibus in Louinianum inuehitur) dixit Apostolus, eligatur Episcopus qui unam habuerit uxorem & filios. faciat. Hæc ille in hæreticum, quod & sepius repetit. Augustinus eundem sensum accipit, Thomas eundem. Deniq; communis schola doctorum ita declarat, quanquā quosdam aliter sensisse non eos præterierit. Sed quod maxime nos mouere debet, hoc est, quod hanc interpretationem ipsa Ecclesia in Decretis suis, atq; ipsa consuetudo, quæ est optima legum interpretis suscepit & commendauit. Vnde & Siricius Papa manifeste alium sensum ut uidimus improbat, & similiter, alij canones: quia mysterium ibi Paulus indicare uoluit, quo digami in hæbiles reduciuntur ad ordines, ut patet per multas Pontificum Decretales, Et sic usus obtinuit. Alioqui ut quid Paulus prohiberet Episcopo ne duas simul uxores haberet cum hoc nūquam homini Christiano licuerit. Vt D.

Thomas

Thomas asserit, & aduersum dogma quod Caietanus, tamen sustinere nisus est, inimicum esse Christianæ fidei: Sanctus Pontifex Innocentius attestetur ut superius abundius demonstrauimus: ad quæ relego lectorē. Et hæc satis ad hunc articulum.

AN uerò cōtractum matrimonium ualeat antè copulam auctoritate Pontificia solui, licet apud doctissimos dubitatum sit, alijs aliter opinantibus, Ego in gratiam ueritatis in sententiam Caietani adducor, uide licet quod possit ex aliqua causa optima id efficere: non tamen omnia probo quæ in hac ipsa disputatione commentus est. Videtur enim mihi, præter id quod confusè ualde loquitur, etiam non coniectasse nec reddidisse ueram rationem cur matrimonium sit indissolubile & indispensabile. Nā ipse sæpe cōmifcet indissolubilitatē cum indispensabilitate tāquam sint unū: & nonnūquam accipit ut diuersa, Erat ergo distinguendū sic, ut primò quaeretur utrū matrimoniū ipsum sit simpliciter & sui natura indissolubile, secūdo si fortè sit indissolubile, quidnā sit illud quod faciat ipsum indissolubile. Tertio utrū illud per quod sit indissolubile, quodcunq; sit, faciat ipsum ita indissolubile, ut etiā sit indispensabile saltē auctoritate summi Pontificis. In harū ergo quaestionū sic dispoſitarū tractatu et resolutione, ueritas apparebit eius quod in quaestionem positum est. Et circa primam quædam quaestionem de matrimonio simpliciter loquendo quod uideatur sui natura indissolubile facit definitio eius, quoniam dicitur esse quædam coniunctio indiuiduā uite consuetudinem continens, quod & pagani naturali

quædam

quodam præceptiōe instructi, intellexerunt: ideo serā per apud eos qui non penitus barbari erant & pudicitie legem impressam habebant cordi, matrimonium ut res sacrosancta obseruabatur. Nam & diuortium licet ex quadam necessitate admitterent ad uitanda deteriora, tamen odiosa res erat etiam apud illos, nec digamia probabatur præsertim mulieribus absq; aliqua pudoris iactura, unde & apud poetam simulare saltē hanc honestatē quædam finguntur, quæ ait. Ille meos primus qui me sibi iunxit amores, Abstulit, ille habeat secum seruetq; sepulchro. Econuerso uerò, quòd dissolubile sit, apud paganos quidem patet permittentes diuortia & missiōe libelli repudij idq; etiam apud Iudæos. Et apud nos patet, quia cum matrimonium sit uerum etiam ante copulam, tamen dissoluitur per ingressum religionis absq; dispensatione, etiam altero ex coniugibus inuito. Dissolubile est ergo, imò & post iam consummatum matrimonium si ambo consentiant in ingressum religionis, soluitur similiter matrimonium. Ad hæc matrimonium inter infideles uerum est, & hoc tamen etiam post copulā dissolubile, ut notum est. Ad hæc quilibet potest renūtiare iuri suo: & nihil est tam naturale, quin eo quo ligatum sit uinculo, dissoluatur. Si igitur inuicem se absoluant coniuges à debito coniugali etiam sine religiōis ingressu, quid obstat (quæso) cur non sit rata hæc eorum uolūtas & propterea matrimonij dicatur solutū, nō solū quod pertinet ad torū, sed etiā quātū ad uinculū: etiā si coniunctio corporū interuenerit? Circa hanc igitur in primā quæstionē, uidetur responderi posse simpliciter quòd

quòd matrimonium ex sui natura cōsideratum est indissolubile, quia ratio naturalis id exigit, ut qui semel sic cōiugati sunt, non dissoluantur. Vnde & diuortium dico esse contra naturam rei, & ipsam naturalem rationem: ideo à legibus toleratum potius quàm probatum est. Verum est tamen quòd hic distinguendum prudenter est, ut nonnihil intersit inter matrimonium consummatū p carnalē copulā, & nō cōsummatū. Nā hoc quòd cōsummatū est uere inseparabile est, aū cōsummatiōne uerò nō ita. Habet tamē & hoc aliquā rationē inseparabilitatis, quia in eo est promissio copule, quæ uerè habet suapte natura inseparabilitatē. Vnde fit ut quādo adiungitur carnis copula, perficiatur ratio inseparabilitatis, quoniā per illā copulā fit uera unio corporū, ut una caro efficiantur, & sic perficiatur debitū perpetuæ cōiunctiōis. Ante copulā autē nondū sunt una caro, sed obligati sunt inuicē ut fiant una caro quandocūq; alter uoluerit ex ipsa matrimonij lege. Lōge autē fortior est cōiunctio illa quæ efficit ipsam unitatē carnis, quàm quæ solā habet talis copule promissio, ad hoc ut inuicē perpetuā cōiunctiōe sibi debeāt cōiuges. Et ob istā gratiā est, q̄ illa prior cōiunctio absq; copula irritatur ipso iure per uotū religionis alterius cōiugis: & manifesta est ratio, quoniā maius uinculū debet tollere minus uinculum. Maius autem uinculum est quo cōiungitur homo deo, hæretq; illi aīo & corpe ad seruicēdū ei, qd̄ fit per religionis uotū, quàm id quo cōiungitur cōiūx cōiugi, ut inuicē in carnis operibus sibi seruiāt, quāquā hoc fiat ad propagationē sobolis Deo. Quod si dixeris, hæc ratio militat etiam consummato

consummato matrimonio. Respondeo quod non militat, quia per consummationem matrimonij iam corpora coniugum sunt affecta et inuicem iam ligata. quia tunc perfecte uerum est, quod ait Apostolus, mulier sui corporis potestatem non habet sed uir: similiter et uir sui corporis potestatem non habet sed mulier: unde inhabilia redita sunt ut fiant domini mancipia quae iam alterius seruituti sunt addicta: et idcirco dominus non uult uiolare alterius iura, et corpus alteri iam obligatum acceptare ab eo qui non habet illius potestatem. Nam ille qui illud offert, potestatem eius non habet. Ergo potest id fieri consentiente altero, et sic per consensum alterius potest quis fieri dominus sui corporis, ad hoc maius, quod est in celibatu seruire Deo. Aliter autem fieri non potest, quia nemo eius rei disponere potest quae non sit in sua potestate. Ante copulam enim quia corpus non est adhuc in alterius potestate, licet sit ei promissum, potest obligari Deo et iustum est ut dissoluatur promissio alteri facta de copula propter hoc maius uinculum, sicut si quis fundum habeat et uendiderit illum cuiquam, nondum tamen tradiderit eum, ac dein de alteri uendat et tradat, quia ille fundus adhuc erat in dominio uenditoris, ualet haec uenditio et rata est, licet prior emptor habeat actionem in uenditore, quia non seruauit fidem: sed non potest propterea inuolidari secunda uenditio. Quod si dixeris, Ergo potest uir ante consummationem matrimonij coniungi cum alia non obstante matrimonio, cum non sit consummatum quia ipse habet potestatem corporis sui, ut ais. Et nos dicimus quod uere sic posset, nisi prius pactum.

Nota.

pactum repugnaret, quod non licet ei soluere irrationabiliter. Repugnat autem in hoc manifeste, quia cum per prius pactum sit obligatus ad reddendum debitum puta illi primae sponsae, si secundum matrimonium ualere cogatur reddere duabus debitum, et ita esse maritum duarum: nam aliter non posset satisfieri primo contractui matrimonij. Non enim haec est huius contractus natura ut succedat obligatio ad interesse, quod licet Caietanus reuera cogatur concedere secundum sua principia, et ipse quidem hoc admitteret: qui tamen legis Christianae puritatem et perfectionem agnoscut, exhorrent. Et idcirco per iura canonica ex sola promissione copulae, id est ex ui matrimonij etiam ante copulam inhabilitatur homo ad promittendum corpus suum alteri praeterquam soli deo, licet nondum affectum sit per ipsam copulam, ut ipsius non habeat potestatem. Quod si urgeas, pone quod illa coniunx cui hoc debetur consentiat, ita ut inuicem hoc debitum sibi remittant ante ipsam praesertim copulam, cur non erit solubile matrimonium hoc? Ecce quilibet sui corporis adhuc habet potestatem. Respondeo, quia matrimonium est quaedam sancta res, cui non minimum intendit diuina prouidentia oculus, etiam ipsi coniuges saltem propter honestatem quandam publicam non habent licentiam semetipsos soluendi ab obligatione, semel etiam sua ipsorum sponte contracta, sicut habent homines in ceteris negotijs mere prophanis: et ideo apparet quod haec matrimonialis causa est causa ecclesiastica. Nam non solum ipsum matrimonium sed ipsa prima sponsalia de contrahendo matrimonio habere nescio quid firmitatis

MM mitatis

mitatis super alia quæ contrahuntur, ut eorum causa etiã ad ecclesiasticum forum pertineant, licet aliter hæretici doceant contra scripturas & rationem ipsam. Postquã uerò uidimus iam matrimonium esse suapte natura inseparabile, & rem ad deum quodã modo pertinẽtem quia ad hoc inuentum ut ei propagentur homines. Videndum interius est de eo quod talem inseparabilitatem inducat. sed iam diximus ipsius rei naturam esse, quoniam natura liter ad propagandum nati sumus & ad propagandũ deo, ad hoc enim à principio benedictio ab ipso deo ad hoc processit in primos homines, ut non sicut belluæ promiscuos haberent cõcubitus, sed ut unus uni perpetuo consortio iungeretur & ideo innaturalis fuit coniugatio cū pluribus uxoribus, licet ad tempus dei dispensatione permessa sit, & ob eam causam etiam hoc ipsum erat in Ro. legibus statutum, nec permittebatur uxorum pluralitas, innaturale quoq; fuit diuortium, & præ duritia hominum teste domino permittum in lege, & eadem ratione excusantur paganorũ leges id permittẽtes: dicimus tamẽ hanc matrimonij naturam, quod sit indissolubile uenire ab ipsa præcipue carnis conuinctione quæ hoc naturaliter habet ut afficiat corpora & mancipia inuicẽ reddat, ut non habeat quisquam cõiugum potestatem sui corporis, ita ut & ipsa promissio copulæ habeat etiam suã inseparabilitatem, non tamen adeo firmam: quia nõ afficit corpora ut dictum est. Sed his stantibus, quid est ergo quod matrimoniũ infidelium cū uerũ sit matrimoniũ tamẽ dissolubile est? si enim corpora sunt semel affecta per copulã, cur dissoluetur? respõdeo, in præptu ratio est, Nihil enim

enim potest esse alteri obligatum cum præiudicio diuini cultus, cum igitur qui uenit ad fidem iam allegatus sit deo, si uidet quod illud uxorium uinculum hoc impediatur defficiendum est, non enim hic agitur ut magis seruiatur deo in alio statu: hoc enim fieri non potest cum præiudicio coniugis, sed ut in eò quo est statu seruari possit & non sit iniuria creatoris. Et ideo rectè è statutũ est, ut qui est fidelis possit ipse quidem discedere quoties nõ potest cum infideli inhabitare simul absq; cõtumelia creatoris cedit enim meritò ius naturale euangelicæ legi. Infidelis autem nequaquã potest discedere sine temeratione naturalis legis, licet enim ratũ matrimonium istud corã Deo non sit, illi tamen qui putat ratum, aut putare debet ratum cum sit sub lege natura, ratum est: & ideo illi imputatur si id uolet non fideli qui cognoscit iam non fuisse ratum: sed nec etiam ratum fieri per eius cõuersionẽ, cum adest contumelia creatoris: alioqui ratificari posset, si consentiret infidelis cohabitare sine creatoris contumelia, quo casu habet locum mandatum Pauli, ut fidelis non discedat, quia sanctificatur coniunx infidelis per uirum fidelem uidelicet circa causam matrimonij ut sit ratũ per fidelẽ. Nec propterea debet quis putare quod omnino propter hæresim sit dissolubile matrimonium, quoniam iam ab initio ratum fuit, nec tamen cohabitare tenetur fidelis cum infideli si sequitur contumelia creatoris. Verum abstinere se à coniugio alio, & hoc sibi ad meritum imputare. Quod si quis dicat se non posse continere roget à Deo & continebit, nullum enim inducit Deus aut induci patitur in istum casum ut cogatur

c. quanto de
diuort.

peccare, nisi forte quis propria culpa ad hoc se adegit, aut tandem consulat pontificem summum si forte hic fuerit casus dispensatione dignus praesertim si persona fuerit digna et matrimonium ob grauem causam necessarium et bona fide et non fictè res geratur, ut fortasse fingatur heresis, ut rectè summus pontifex cauit. Cum ergo, sicut diximus, tunc demum perficiatur ratio indissolubilitatis quādo ipsum matrimonium perfectum est omnino, quod est per copulam carnis, quia per istam copulam corpus afficitur ut sit in alterius, et non in sua ipsius cuius est corpus potestate, circa negocium illud, ob eam causam sponsalia quidem prima de futuro matrimonio faciliora sunt ut dissolui possunt, quā sunt sponsalia sequentia de copula, id est, quā ipsum matrimonium in quo continetur promissio copulae, quia copula ultimam habet perfectionem: et hoc ideo quia prima sponsalia longius distant à copula, et consequenter est quod ipsum matrimonium ante copulam facilius soluitur quā post copulam, et ob hoc tandem patet quod ratio indissolubilitatis est ipsa copula, quia propter illam saltem promissam, est indissolubilitas matrimonij ante copulam, unde locum habet regula illa. Propter quod unumquodque tale, et illud magis. Sic hic dices, si inducat indissolubilitatem, cur ergo non etiam quilibet concubitus etiam fornicationis id efficiat? sed potius tenetur quilibet ex fornicatoribus non coniungi? Respondeo et hoc nota bone lector, quoniam multi non bene considerant hanc rem. In huiusmodi enim copulis ex ui quidem ipsa carnalis coniunctionis etiam hoc inducitur, sed quia illegitimae sunt et contra dei legem

legem, sicut non probat deus ipsam copulam ita non probat indissolubilitatem quae inde nascitur, nisi in praesens iudicium eorum, qui eo modo se audent coniungere contra legem dei, uel etiam contra legem hominum, quam tamen legem deus probat: et haec est causa quamobrem affinitas etiam ex ipsis illicitis copulis inducitur quae obstat matrimonij ut Paulus ait, quia naturam suam retinet ista copula et effectum suum, in odium tamen ipsorum qui sic semuicem coniunxerunt, ut saltem cum proximis alteri, cum quo rem habuit, alter non possit coniungi. Et reuera mereretur omnis homo qui cum alia iungitur non legitime, et illa carere cui se iunxit contra diuinum mandatum nisi conciliaretur per nuptias, et similiter carere quauis altera: quia effectus unum carne cum illa, in suum damnum deberet, quādiu illa uiueret, carere libertate se coniugandi. Sed propter periculum credo, mitius uoluerunt agere cum huiusmodi leges. Alioqui pauci possent contrahere matrimonium. Non tamen propterea est quod haec poena non sit dignus hic talis ex ipsius rei natura sed hoc tantum satis fuit legi contra illos inducere, ob necessitatem matrimoniorum, ut solum ab ijs prohibeantur, quae alterutri sanguine inunguntur: quia in hoc uoluit lex esse illorum corpora affecta, ut differerent copulae huiusmodi efficaciam. Ergo ad ipsam indissolubilitatem perfectè inducendam, duo concurrere debent: uidelicet matrimonium ipsum quidem esse legitimum: et carnis copula consummatum, ut possit breuius dicere, legitimam carnis copulam hanc perfectam

perfectam indissolubilitatem inducere, Sed nunc uidentur tandem de tertia questione, id est, de causa indispensabilitatis: non enim ob id quod sit indissolubile matrimonium, ob istam causam suapte natura sequitur ut non ualeat per pontificem dispensari ex causa. Quo in loco redimus ad questionem nostram principale, id est, de matrimonio ante copulam. In cuius questionis resolutione consensus cum canonistis et cum Caietano, quod pontifex in tali matrimonio ex magna tamen causa, et presertim ipsis consensibus sponsis ualeat dispensare: quoniam tale matrimonium non est perfectum ad perfectam indissolubilitatem, quoniam non est facta corporum coniunctio, et non sunt affecta corpora ipsa: ita quod pontifex dispensans tantum soluit obligationem uerborum et promissionem de copula, et non id quod iam unitum sit quia ante copulam non sunt una caro, et ideo facilius est dissolutio nuda tantum promissionis, quamquam esset iuramento uallata quia et a iuramento potest Pontifex absoluere. Hoc autem comprobatur per ea quae dixit Celestinus sub tit. de big. c. debitum, uidelicet quod digamia non efficitur per matrimonium quod caruit carnali copula. Et hoc etiam patet ex dicto Leonis, ut adfert Caietanus, tu etiam ad de manifestissimam Benedicti Pape decisionem his uerbis. prothoplastus ille radix et origo nostra detractam sibi costam et mulierem uides formatam prophetico spiritu inter alia protulit. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suae, et erunt duo in carne una: quibus uerbis innotuit non aliter uirum et mulierem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohaereat. Qui ergo nequaquam mix-

tue

tus est extraneae mulieri foedere nuptiali, quo pacto per nuda sponsonis uerba possunt una caro fieri nullatenus ualeamus intueri. Propinquitus ergo sanguinis uerbis dicitur non uerbis efficitur etc. haec ille, pulcherrime ad rem nostram. Itaque ex ui carnalis copula uidetur induci ipsa indispensabilitas legitimi matrimonij, eò quod haec sit causa perfecta indissolubilitatis, quoniam per eam fit una caro, sed contra hoc illud militat quod infidelium matrimonium etiam consummatum non est omnino indissolubile: nam si ad fidem alter ueniat habet facultatem ab altero separandi se si in contumeliam creatoris uergat hoc uinculum. Quamobrem communiter dicunt, quod ad hoc ut matrimonium sit indispensabile, oportet ut sit sacramentum: infidelium autem matrimonium non est sacramentum. Sed hoc mirabile est, quod hoc matrimonium non sit sacramentum et tamen digamiam constituat, quae ob sacramentum constituitur ut impediatur ordinandum. Praeterea, si, quia sacramentum est, ideo indispensabile est et indissolubile, duorum alterum oportet confiteri, uel quod esset sacramentum ante aduentum Christi, quia dominus ipse dixit, quod ad duritiam Iudaeorum permissum erat repudium, ab initio enim non sic erat, ut per hoc omnimoda indissolubilitas ostendatur: uel quod non, quia sacramentum, ideo sit indispensabile, sed ex se et natura sui. Si autem confiteamur matrimonium fuisse sacramentum ante Christi aduentum, sequitur ergo quod non sit hoc sacramentum nouae legis sicut cetera, et quod ante aduentum Christi similiter hoc sacramentum conferret gratiam: Et tamen scriptum est, gratia et

MM 4

Nota.

et. q. 11.

et ueritas per Iesum Christum. Tertio uidetur absurdū,
 et apud me uehementer absurdum, quod ideo sit indif-
 solubile atq; indispensabile, quia sit tale sacramentum,
 id est, quia significat rem omnino indissolubilem ut ra-
 tione significati acquirat indissolubilitatem omnimodā,
 etiā per uiam dispensatiōis, quoniam potius credendum
 est è contrario, ut idcirco sit sacramentum, id est, ordina-
 tum à deo, ut significet rem omnino indissolubilem, quia
 ipsum matrimonium per se et sui natura est omnino in-
 dissolubile, licet ab ipso dissolui possit, ut ait dominus.
 Thomas, et ex causa ad ipsum deum pertinente. Quare
 to deniq; miratus sum quod dominus inducit rationē in-
 dispensabilitatis, et nihil affert de sacramento, et nihilo-
 minus alij ad sacramentum se conuertunt, et non uident,
 ut iam dixi, quod quia ipsum est de se et sui natura in-
 dissolubile, ideo est tale sacramentum significans rē qua
 non dissoluitur, et quod ideo est indispensabile, quia il-
 lud firmatum est uerbo d' omni. Hoc enim tantū pro ra-
 tione contra diuortium ipse induxit, et non quia esset
 sacramentum, his uerbis, Tentantes enim illum Pharisei
 rogarunt, utrum quauis ex causa liceret homini dimitte-
 re uxore suam, ipse autē sic Respondit, Nō legis tis quia
 qui fecit ab initio, masculum et foeminam fecit eos, et
 dixit. Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et
 adheret uxori suae, et erunt duo in carne unā. Itaq; nō sūt
 duo sed una caro. Hec dñs, ut rationē indissolubilitatis
 ostēderet. Ut autē indispensabilitatē doceat, adiecit. Quod
 autē deus coniūxit homo nō separet. Quia enim, illa uerba
 fuerunt dei, dicentis, erunt duo in carnem unam, et hæc
 pertinuerunt

Nota.

Nota.

pertinuerunt ad masculum et foeminam tam fidelem
 quam infidelem, post copulam tamen carnis, ut dictum
 est, ideo uniuersaliter declarant quidem indissolubilita-
 tem matrimonij; inde uero educitur ratio indispensabili-
 tatis, quoniam à Deo ipso processit illa coniunctio, et
 ob eam causam est, quod inter fideles matrimonium est
 imprimis uerum, quia ex natura matrimonij sunt una ca-
 ro, Est autem et ratum, quia illa cōiunctio probatur fir-
 maturq; à Deo: et ideo est sacramentum: quia inter fide-
 les sunt sacramenta dei, et semper fuit sacramentum nō
 solum post aduentum Christi, quia à principio institu-
 tum est, et à principio significauit, et hoc solum sacra-
 mentum semper mansit ut necessarium, à Christo ta-
 men confirmatum, et auctum per excellentiorem gra-
 tiam, quam uenit ut daret mundo, sicut ipse dixit,
 Ego ueni ut uitam habeant, et abundantius habeant,
 Inter infideles autem est item uerum matrimonium:
 quia et ipsi sunt uerē una caro, et est similiter in-
 dissolubile sui natura, ut nec diuortium admittat, si-
 cut nos diximus. Non est tamen ita ratum, sicut est
 illud fidelium, quia dominus non assistit coniugij hu-
 iusmodi ut illa sanctificet: ideo de illis non uerificatur
 hoc uerbum, quod deus illos coniunxerit. Nō enim se de
 huiusmodi intronmittit diuina lex, quia ad eos non loqui-
 tur nisi per legem internam: et ideo est simpliciter etiā
 inter eos indissolubile, præterquam ex causa fornicatio-
 nis, nā hoc est de natura matrimonij, ut quod directē cō-
 tra matrimonij naturam faciat coniux, auferat sibi ius
 suum, et absoluat alterum à lege matrimonij. Cum ue-
 rò alter

2 COR. 7.

ro alter coniugum uenit ad fidem, tunc quidem sanctificatur coniugium & ratum fit, ut maneat simpliciter indissolubile, dum modo qui est infidelis uelit cum fide-
li habitare secundum legem coniugij, & sine contumelia creatoris: & indispensabile est, quia sanctificatum est à Deo. Deus enim tale coniugium propter fidelem coniugem sanctificauit, ut ait Paulus: & ideo homo nō potest quouis modo dissoluere illud.

¶ Ergo ut breuiter colligamus omnem doctrinam, dico indissolubilitatem omnimodam uenire ex natura matrimonij consummati per copulam, quia sic efficitur coniugum una caro, Et hinc esse quod Deus aptauit illud, ut significaret coniunctionem uerbi cum humana natura, & coniunctionem Christi cum Ecclesia: ut sicut ista coniunctio maris & foeminae est naturaliter indissolubilis, ita significet rem per Dei uoluntatem indissolubilem. Indispensabilitatem uero dico ex eo uenire quod ista coniunctio ratificata est à Deo, & sanctificata uerbo suo. Quis igitur ausit separare quos coniunxit Deus, id est, eos quorum coniunctioni astitit approbando & sanctificando? Et idcirco nullus omnino casus inuenitur in quo ualeat dispensari: nec tamen omnino indissolubile est hoc matrimonium, quoniam ex causa fornicationis soluitur: ut qui iniuriam hanc recepit à coniuge, sit liberatus ab ea.

In ea quaestione an in usura transferatur dominium, credo in pluribus à Caietano errari, Et primo in eo quod contemnit opinionem distinguentium res, quae usu consumuntur ab alijs rebus, nesciens harum rerū naturam,

ram, quia per usum ipsum dominium transfertur, & quia recipiunt functionem in genere suo, ut si quis furatus pecunias ex eis quid emerit iam eius pecuniae transfertur dominium, quia ipso usu consumitur: nec habet pecuniae dominus ullam actionem aduersus uendentem pro sua pecunia, ut notissimum est, ita in proposito si pecunia soluta fuerit ratione usurae non illa eadem repetitur, sed tantundem: ut sic supponatur dominium translatum esse, quod est ex natura rei consumptibilis, cuius facilis est commutatio ac dominij translatio, saepe, etiam citra Domini uoluntatem. Haec ergo quia ignorauit Caietanus etiam opinionem probabilem contempsit, quam tamē ipsemet D. Th. uidetur tenere. 2. 2. q. 79. art. 3. Imo ipsemet Caietanus, qui, in alia. q. an bona usurarij sint obligata, tenet quod quicquid emptum est ex pecunia usuraria, pertinet ad ipsum usurarium, ut dominium eius. Et reuera in his quae usu consumuntur nō audeat dicere nō transferri dominium. Dicit autē usu consumi ea quae in pondere numero & mensura consistunt, & mutuo dantur. De reliquis autem ad huc non absq; dubitatione procedit quaestio, nec audeat etiam in his pro certo statuere non transferri dominium, quia uoluntas dantis creditur esse uoluntas transferendi dominium, quanquam aliud supponat Caietanus. Sed Chyrogaphum solutionis aut ipsius contractus aliter loquitur. Nec obstat quod inuitus id facit, quia facit tamen: & talis coacta uoluntas, uoluntas est. Quod si potest natur soluens alterius esse mentis, hoc probari debet. Hec sunt nota iniustis. ret. Soluens enim ut debitum & es alienum, simul habere animum conuincitur transferendi dominium, propter

propter contractum, licet ipse nollet. Quod si quis urgeat ex Caietani argumento, ergo usurarius faceret fructus suos, inane est: quia nesciens quæ iuris sunt ponit regulam falsam, uidelicet quod semper translato dominio puta fundi fructus ita sint ipsius domini fundi, ut non teneatur ad restitutionem eorum, quod multis instantijs retunditur. Nam qui debet mihi fundum uenditionis titulo, & nondum tradidit sed est in mora tradendi, cui dubium quod & fundum & fructus tenetur restituere à die moræ? Et similiter si dolo malo aut ui uel metu tibi uendidi agrum, & tradidi, dominium transferens, etiam teneris ad fructus eius? & sic est falsissima regula quam ponit iste homo, nullus tenetur alteri restituere fructus agri proprii, quæ regula uera esset, cum ager non esset obnoxius restitutioni, sed si restitutioni obnoxius sit & moram faceret qui tenetur restituere, aliud esset. Et per hæc patere potest, quàm sit audax in alienam messem falcē mittere. Tædet alia quæ ipse ut subtilia commendat, recensere: & ex quibus arbitratur euidenter accipi suam cōclusionem, Nam in tota. q. uel paralogizat, uel quæ sunt apertissimè falsa assumit. Ego uero quàmquam in eam sententiam magis inclino quæ ponit transferri dominium, non tamen absq; formidine: solum enim propter autoritatem. B. Thomæ, quanquàm & posset pie glossari dictum eius.

In ea questione, An liceat supra sortem ex mutuo sperare aliquid, nõ dissentio à Caietano in decisione quæstionis: quoniã ex mutuo, ut est mutuũ, quod eius naturæ est ut non exigat aliud supra sortē, nõ licet sperare quicquam

quam quia innaturale est. At ex mutuo, ut est quoddam amicitie officium, quod liceat sperare, quod etiam naturaliter debetur, aliquid gratiosum, uerbigratia, quod aliquando remutuabit (ut ita dicam) aut aliquid gratiosè faciet cum occurrerit, nõ mutuaturus si aliter crederet, uidetur esse non solum sine uitio, uerum etiam æquum & iustum. Sed hoc erat quod Glossa dicebat, quam tamen reprehendit Caietanus quia non intellexit. Dicit enim quod non licet illud sperare principaliter sed secũdario: ac si dixisset, qui mutuo dat primum debet intendere beneficium facere mutuo deinde recipere aliquid pro benefacto, ut sit uere mutuum, quod debet esse gratiosum. Alioquin non tam mutuum esset in mente sua quàm negociatio per pecuniam innaturalis: quia pecunia nihil potest parere. Illud quoq; nõ prætermittam hoc loco, quod id quod apud Lucam ait dominus, mutuum date nihil inde sperantes, non eò pertinet, ut solum inhibeat utiura, sed admonuit discipulos suos peculiare, ut ita mutuo dent, ut etiam nec ipsam fortem sperent recipere, & reputent se donasse quodcumq; sic dederint, ut sic à deo expectent remunerationem illam uberem, Et ideo superius dixerat. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ uobis est gratia? Nam & peccatores peccatoribus foenerantur ut recipiant aequalia. Et propter hoc sequitur. Verumetiam diligite inimicos uestros benefacite, & mutuum datæ nihil inde sperantes, & erit merces uestra multa, & eritis filij altissimi quia ipse benignus est super ingratos & malos &c. Cõsidera lector acute & probabis omnino puto quod loquor.

quor, sunt enim cōsilia heroicorū facinorū quæ perfectū hominem reddunt ad quæ tamen non obligat dominus.

Admiratus ego sum uehementer quòd usurarium mentaliter concludat non teneri ad restitutionem eius quòd ipse supra sortem accepit, ab eo qui liberaliter tamen dedit, quanquam putet eum non liberaliter dedisse, sed quasi ex mutuo: cum tamen ipsemet in disputando super hac questione dixerit quòd non potest retinere donec est in ea opinione erronea quia consentiam ligat. Et inferius dicit simpliciter quòd non tenetur ad restitutionem, quia hoc quòd accepit non est usurarium per se sed per accidens, scientia autem non est eorum quæ per accidens sunt & dimittuntur ab arte. Sed nos alibi quoque annotauimus quàm sepe erret in moralibus nesciens cognoscere quid sit ibi per accidens: ergo dicendum reuera quòd qui putat aut dubitat, quòd accepit esse usurarium debet offerre illi à quo accepit, ut si declarat se libere dedisse tuto retinere possit. Sin autem pœnitentia ductus mendaciter dicat se ex causa mutui dedisse, & non donationis, ipse quidem qui restituit coram Deo solutus sit, ille uero qui recipit ligatus, quia quòd liberaliter fecit absq; causa cōmutauit: nisi uideat quòd qui restituit nec uelit habere ex dono. Et hæc est ueritas ex se patens.

In ea questione utrum bona usurarij sunt obligata, cum sint duæ opiniones contradictoriæ, Caietanus rem sic componit, ut utraq; opinio uera sit, sed una loquens cum habeat in bonis extortis per usuram, quia hæc sunt obligata ipsi soluenti usuram, cætera uero non. Et non uidit

uidit se i contradictoria incidere, uolēs quòd ista bona sic extorta sint usurarij ex ui sermonis. Nam quæstio est de bonis usurarij an sint obligata, & ipse respondet ista extorta sunt obligata, supponens proculdubio esse usurarij. Adde quòd loquitur in hac materia ualde improprie uocans obligationem propriorum bonorum, id est, quòd propria bona dicantur mihi obligata, quòd nō meo mini me legisse apud autores: quoniam res mihi dicitur obligata quæ cum aliena sit, in ea tamen ius aliquod habeo, puta pignoris uel hypothecæ: quia dominus mihi obligauit eam. Sed quæ omnino mea est mihi obligata dici non solet, quis enim illam mihi obligauit? sic ne feruus meus simpliciter dicitur mihi obligatus: sed meus, quanquam obligatus dici possit, ex eo quòd meus est, ad seruiendum mihi. Porro si quis meam rem detinet ipse dicitur obligatus ad restituendum eam: ipsa autem res uix dicitur esse mihi obligata, quæ mea est, nec dicitur ipsa res subiecta actioni reali, sed ipse detinens reali actione tenetur quæ ideo realis dicitur quia ad rem recuperandam datur. Alios etiam similiter non ex consuetudine nouos docendū & loquendi modos & terminos, sed ex proprijs meditationibus, adinuenit. Adde quòd non est iniqua distinctio glossæ & abbatis & aliorum plurium, qui dicunt quòd res ex pecunia usuraria emptæ, & titulo lucratiuo translata, remanent obligatæ ijs quibus usura debetur. Non autem si titulo oneroso. Nec id concedo quòd ait, ad theologos spectare determinare de usura. quid enim si theologo dissentiant ut sepe faciunt, determinare

determinare enim de his est pontificum per canones: & canonistarum est determinatiões canonum iuxta regulas suas interpretari. Nec etiam placet determinatio sua, quòd quocunq; titulo translata sunt usurarij quacunq; bona ad quoscunq; tempore quo iam non erat soluēdo, quòd illi ad quos peruenerunt teneantur restituere, & imputare sibi debeant quòd ab usurario emerint. quid enim si quod eis prius debebatur solutum fuerit? Item quid si emerint bona fide ignorantes esse usurariū, quia occultus erat? aut rationabiliter putantes, iuxta communem credulitatem, quòd haberent in bonis ad satisfaciendum? Adde, quòd de usurario qui non potest restituere, eo quòd decoxerit, non dicit pontifex, quòd debeant creditores usurarum ire aduersus eos qui habuerunt eorum bona quouis titulo, sed solum quòd possessiones emptæ ex pecunia usuraria uendi debeant: quod tamen intelligēdum existimo si sunt plures heredes, aut alioqui titulo legitimo ad alios peruenerint, nisi fortè in his specialiter cōcedatur obligatio hypothecaria.

AN heredes usurarij teneantur in solidum disputās Caietanus rectè concludit, & secundum doctrinam Abbatis, quanquam Abbas formidaret contra glossam loqui, quæ uolebat altero deficiente alterum teneri in solidum, quod tamen de rigore iuris non esse uerum Abbas ipse confitetur. Ait tamen glossæ illius sententiā practicari, & quidam addit, id esse quando specialiter mandauit usurarius heredibus suis solui usuras, quia tunc credibile est ad animæ suæ subleuationem mandasse singulis in solidum, quum alter forte non faciet, quod

puto esse uerum & menti tenendum. At illud quòd ipse Caietanus ait, uidelicet quòd heredes singuli non solum secundum uires portionum suarum, uerum etiā quia bona ipsorum propria (ut inquit) afficiuntur, de proprio soluere tenentur si non satisfaciat hereditas, iniquum est & contra ius canonicum, & ius civile, si factum est inuentarium: in consciētia uerò non tenetur siue factum fuerit inuentarium siue nō, quia heres sustinet personā defuncti, nō nisi secundum partem illam bonorū quæ ad eum peruenerit à defuncto, id enim tenent communiter canonistæ ut docet Abb. in c. tuanos de us. & c. m. literis de Rapt. Imò est etiam ferè communis opinio, quòd in delictis heredes de iure canonico non tenentur ultra uires hereditarias, & hæc omnia uel nesciuit uel nō meminit Caietanus in proposito.

DE lucro cessante ex mora debitoris & si nō insubtiliter cogitare uideatur, contra doctores tamen & contra iura & ueritatē ipsam docet quoniam tunc uerè tenetur debitor ad id quòd lucrari uerisimiliter, & ut in pluribus creditor potuisset, ad arbitrium boni uiri: quòd arbitrium in hoc uersatur, ut arbitretur quantum credibiliter potuerit lucrari & tantum detur. Nec obstat dictum Caietani quòd possent multa accidere quòd non lucraretur tantum. Nam respondetur quòd ea quæ sic possent accidere non considerantur nec sunt consideranda, tum in odium morosi, tum quòd leges sunt de his quæ frequētius accidunt, posset autem accidere quòd et plus lucraretur. Nec item obstat, quòd hoc tale lucrum cessans nō est in actu sed in potētia tantum, quia adeo est in

NN potentia

potētia, propinqua, ut cēseatur esse et in actu, iuxta illud proxime cingendus habetur pro cincto, nō enim hic est ea potētia, quae se habeat ad utrūlibet, sed ea quae omnino reducetur in actū, saltē ut in pluribus, quā in huiusmodi sapiētes recipiūt quasi certo uēturam in actū, spernunt enim ea quae perraro accidunt legislatores. Caietanus igitur hic errauit, non doctores omnes qui oppositū docēt.

Lex, ad ea.
ff. de leg.

DE mōte pietatis, An sit licitē cōstitutus disputans ad moralē philosophū: et ideo decisionē ac determinationē nō esse pōtēticā per se, ita ut homo teneatur illi stare, quia super hoc nō est promissa ei ueritas, uidelicet ut noscat oēs ueritates quae naturaliter sunt scibiles et morales, quo in loco certē permissos errat. Nā ueritates morales reducuntur ad ea quae fidei sunt. Ex fide enim accepimus nō solū quae credēda, uerū etiā quae faciēda sunt nobis, ut placita Deo, quorum quaedam non ita docet ratio naturalis, quā sit opus reuelatiōe spiritus sancti. Nā uidemus eos qui mera ratioe naturali ducti sunt innumeros fecisse errores, qui ex ipsa luce diuina reuelata sunt emēdati: ideo Paulus Iudaeo dicebat, Et probas utiliora instructus per legē. Quocirca nō dubito merū esse errorem negare ad pōtēticā pertinere decisionē horū quae spectat ad mores, et licitū et illicitū, et solū naturaliter noscibiliū, si hoc daremus: quoniam haec notitia et clauis exigitur ad curā ouium Christi, qua cura data pōtēfici, etiam necessaria haec notitia, in clauis concessa illi, proculdubio cōtinetur: aliās nō eēt prospectū satis ecclesiae scilicet per Christū, Quid enim si philosophi remorali dissentiret inuicem

Nota.

Ad Rom. 2.

inuicē nūquid dicet, ipsa ratio iudicet, ut Lutherus ait de scriptura? Ridiculum. At hoc ponitur dubiū, quid ipsa ratio distet inuicē dissentientibus ijs qui sapiūt. Miror autem quod alibi de usura determinare dixit pertinere Inconstantia ad theologos, nō dicit ad philosophos morales, et nō est doctrina. se huius rei determinationē simpliciter pōtēficis, quod puto ut dixi merū esse errorem, et ualde cauendum. Et quā quā ratio naturalis sit uera, et super omnē hominē, etiā ipsum summū pōtēficē, quia tamen ratio naturalis nō ab hominibus in multis agnoscitur, ideo in his quae ad mores pertinet debuit habere iudicē habētē clauē sciētiae, in hoc ut ualeat Deo ipso certē dirigētē, discernere ac discernere, quo dicta ratio naturalis inclinet. Nā cui dubiū quod est supra papam scriptura? et nihilominus scriptura dubia papa resoluit habēs clauē scientiae, ad certo et infallibiliter determinandum. Adhuc licet haec quaestio moralis sit et discuti possit ex moralibus principijs, non tamen excluditur parus theologus et sacrarum literarum scrutator ab eius disputatione: nam ex ipsa scriptura habentur omnia principia moris, nec quicquam principiorum hic considerat Caietanus, quā pateat in scripturis, imō quā sit notum etiam uersantibus in studio Canonum, quoniam et illi nituntur in principijs, uel naturalis rationis, uel scripturarum, saltem mutuo acceptis, unde possunt et ipsi conclusiones deducere. Neg; ipse Caietanus solus philosophus fuit. Frater Hieronymus Sauonarola quem certe magnum fuisse Philosophum nullus negauit, hunc montem pietatis in suggesto nō solū non improbauit, sed et commendauit in suis sermonibus

Nota.

Inconstantia
doctrinae.

Nota.

sermonibus ut planè legitur, Quin iam res ipsa in concilio Lateranèsi determinata fuit contra sententiam Caietani. Verum quoniam adhuc uiuit iste suus tractatus, et in illo hic uir uehementer surgit, penè sibi ipsi soli totà huius rei definitionem arrogans, derogans etiam illi scèdi, cuius uerè fuit et est ius talia decidendi ex uerbo domini, propter eos qui fallitur mirificis istis philosophiæ professionibus, manifestum faciam in quibus ipse proculdubio longè fallitur, tantoq; id confidentius agam, quàto commune iudicium et Apostolicæ sedis sententia pro me militat, mitto et hoc in loco perpetuam huius doctrinae inconstantiam, nam cum iam exisset aliud pontificis decretum quo probabatur talis modus pietatis, ipse sic excusat, quòd papa simpliciter approbat mōtem illum pietatis, sed non simpliciter capitula, quia ibi legitur, cum capitulis nō cōtrarijs sacris canonibus. Vult ergo quòd aliqua capitula sint contraria sacris canonibus, et ideo iniusta, et cum hoc ait, quòd hoc cernere, scilicet quod habetur in canonibus, nō pertinet ad canonistas, O incircumspectionem, quanquam uere ridicula est ipsa excusatio, et iam ultima Papæ decisiōe explosa. Sed uideamus iam eius fundamenta, ut acutus lector cernat quàm debilia sunt. Sciendum quòd mons pietatis est pecunia collecta in usum pauperum, ut inde mutuentur et refundant tantundem dato tamen pignore. Quoniã uerò hæc res indiget ministris, qui tã pecuniã mōris quàm pignora ipsa suo periculo custodiant et conficiant rationes, adijcitur hoc capitulum, quòd qui mutuo accipiunt quosati fiat talibus ministris, et adhuc pro domo conductâ

(requiritur

(requiritur enim locus ubi hoc negotium fiat) teneatur soluere unam denarium mensuram pro libra, et in hoc est questio, an id iuste fiat. Caietanus ergo à principijs rem discutiens supponit, quòd hic queritur de iusto naturali non de iusto quod ex lege positua oritur, iustum autem naturale quod est ad alterum in duas diuidi species, quia duplex est iustitia, scilicet, commutatiua et distributiua; et commutatiua quidem quæ inter priuatos est æqualitatem arithmetricam postulat, ut si quis mutuo det quatuor etiam recipiat quatuor: distributiua uerò, geometricam: quia à principe descendit in priuatos quasi in membra, quæ cum sint diuersæ dignitatis et meriti, proportionem istam requirunt. Igitur uidendū utrū harum aliqua iustitiarum per capitulum hoc lædatur. Et quod attinet ad commutatiuam iste sumit ut dignitates quòd ille tenetur ad mercedem conductæ domus et ministratiuum huic pietati, in cuius gratiam ista fiunt, et hunc ait sequi, quòd nullus pauperum tenetur ad huiusmodi mercedem, quia hæc non sunt ordinata, nec aguntur in beneficium cuiusquam pauperum, sed potius uniuersitatis pauperum. Aliud autem est uniuersitas pauperum, aliud singuli pauperes. Ergo uerò hic, primum deprehendo errorem, quòd iste fingit esse uniuersitatem pauperum quasi quoddam collegium legitimum, quod habet publica munera et arariū publicū, unde publica debita possit soluere, quod longè abest à statu pauperum qui sunt uelut grex dispersus nō habens pastorem. Itaq; mutua quæ datur ex eo mōte, nō collegio aut uniuersitati datur, quod nullū est: sed certis pauperibus indigentibus

NN s bus

huius neque pignora que ab illis dantur et seruantur a ministris, sunt istius fictitiæ uniuersitatis pauperum: sed sunt particulariū pauperū qui dant, et in eorū gratiā seruātur ipsis restitueda: unde si ab alijs pauperibus exigeretur qui nec mutuatur, nec in gratiā eorū quicquā sit, iniuste exigeretur. Ex quo patet plusquā manifeste cū ista Caietani cōsideratio super quā omnē circa hoc doctrinā suā fabricat falsa sit et ruinosā, et simul doctrinā ibi cōstructā collabi. Vnde et prima et secūda et tertia eius cōclusio improbat, et quinta, si pauca tamē dixerō super secūda, ipse enim uult quōd ratiōe curā pignorū aliqui pauperes lēdi possūt; uidelicet q̄ talia tradiderūt pignora, quæ nō indigeant tanta curā puta excusationis. Verū quia hæc minima sunt, et hoc est per accidēs, nō deputantur à lege: nā se paratos tales ministri exhibent etiā ad istam curā si essent omnia pignora uestes. Adde quōd interdū plus curæ exigat aliquod pignus puta argētū uel quid tale propter fures, aut si sit utriū, aut aliquod quod facile possit frangi. Et ideo nō sunt ista cogitata quæ nec debuerūt cogitari ut minutissima et nō curāda. Nā de minimis (ut alit̄ iurista) nō curat prætor: merces enim excutiēdi uestes ferē nihil est præ alijs quæ soluuntur, unde et siue hoc labore eadē esset merces. Et propterea ex hoc minitulo quod etiā per accidēs est (ut dixi) nō est reputanda iniqua solutio talis mercedis. Nā si quis uellet cōputare ac deducere mercedē laboris excutiēdi uestes quominus soluat qui nō dederunt talia pignora ut accrescat eis qui talia dederunt, plus mercedis mereretur ab ijs in cuius gratiam id faceret, quā quod illi solueretur: arbitror enim

enim uix esset uigesima pars denarij, et per hæc patet et secūda cōclusionē falsā, imō totā penē huius uiri disputationē ijs duobus q̄bus maxime se fundat reiectis, cadere uides. Vnū tñ nō est dissimulādū quod ipse cōsiderauit: quoniā nō uidetur hic modō soluēdi debitā mercedē uide licet ut soluatur denarius pro libra mutuo accepta licitō hoc enim uidetur usura: potius enim deberet statui certa merces ministris pro suis operis iuxta id quod meretur, est, solui ab ijs qui uēturi eēt ad accipiēdū mutuo, et qualiter, ut ait Caiet, sed certe hoc minus iustitiæ habet ut tātū soluat ille q̄ accepit mutuo, puta, tres aureos, quā qui dimidiū aut minus, et ratio est ī prōptu, quia si beneficiū est pensandum profecto maius est beneficium eius qui plus quā qui minus accepit ut apud Luc. 7. et ideo taxatio ista que est in lege mōtis iusta uidetur, et non illa quā Caiet. assert, nā si quis dret decies puta et nō acciperet mutuo ultra tres aureos in omnibus his uicibus et aliter semel acciperet totidē, id est, tres aureos iuxta huius hominis doctrinā, qui decies mutuatus est deberet soluere pro mercede nouies plus, quā qui semel totidē, ut ipse ponit, quod est absurdissimū. Quōd si dixeris pone quod id quod exigitur supra sortem excedit debitam mercedē ministrorū et domus et librorū etc. Respondeo nō est dubiū hoc totum debere restitui, sed credibile est quōd ita à prudentibus res temperata sit et experimento cōgita, ut uix iste casus eueniat. Et quando eueniret ac restitui oporteret quia plerunq; uix posset ijs qui dederunt, in pauperes erogandum esset quicquid super sui collectum esset, sed hætenus de monte pietatis.

In tractatu de cambijs, existimo eū quoq; nōnihil falli quia tamen non omnia consideravi ut oporteret exacte, hoc nūc tantum uolo dictum quōd iuuus uiri circa hoc doctrina nō mihi placet, si quando dabitur cōceptum opusculum super hoc perficiam.

De simonia uerō in secunda quaestione ualde illum falli non dubito, quum negat esse simoniam, quando quis emit episcopatum habens animum non soluendi tanquam isto casu non sit uera emptio, quod falsum est: non enim ad hoc ut sit uera emptio, requiritur precij solutio aut soluendi intentio, sed obligatio duntaxat, quae hic fuit. Est igitur uenditio et emptio episcopatus, et propterea simonia: et consequenter incurruntur censurae. Simonia enim ut sit, satis est pactum, nec requirit executionem pacti, quanquam ex parte uendentis hic utriusque accidit, quia uendit et tradidit, ex parte quoque emētis manus quoque crimē est quam simplex simonia, quia fraudē superaddidit simoniae. Adhuc si definitio simoniae Hostiensis uera est, quōd est datio uel acceptio rei spiritualis cum pacto de temporalibus etc, quid obstat quin sit simonia? nec tamen firma est definitio ista, cui Abbas, imō et Papa contradicit qui solam promissionem et improbat et punit ut est in decret. Veniens et, Nobis, de sim. Nā etiam econuerso, si datio rei temporalis interuenerit cū pacto recipiendi spirituale, simonia est, ut in Decr. cum essent. de sim. et consequenter canonū poenis plectenda. Nam simonius ille Simon, qui huic crimini dedit nomen, ex sola oblatione rei temporalis de hoc scelere à B. Petro obiurgatus est, et dura illa sententia increpitus, pecunia

Nota.

cunia tua sit tecū in perditionē, quid amplius dubitamus quōd nō executio ipsa pacti uel uolūtatis iā patefacta cōstituit inesse simoniā poena dignā, sed ipsum satis est pactū et patefacta uolūtās, ut sit simoniae crimē? executio uerō implet illā, canones autē simoniacos puniūt, nō solum qui executiōi illā mādauerint, ut ex eis satis late patet. Quāobrem hic et in summulis suis manifestū est, hūc uirū à canonibus deuiasse,

Rigorosē nimis etiā determinauit quōd secū dicens in choro partē officij de more cū ceteris sui ordinis, nō canēs tamē cū illis, nō satisfacit praecepto ecclesiae, motus hoc argumēto quōd ibi ut ps chori est: et nō ut extra chorū tō ut extra chorū nō, satisfacit, quia nō est extra chorū: et ut chori pars similiter nō satisfacit, quia nō audit eius uox ut chori pars sicut necesse est. Et uos dicim⁹, qd, satisfacit ut dicēs officiū socialiter cū alijs, quia qd nō dicit ipse, audit ex alia chorite, et qd ipse dicit, auditur ab alijs, licet nō ut à se, tñ ut ab alijs expressum, de quorū uocib⁹ ipse iure participat existēs i choro: Alioqn si (ut accidit) haberet qd ita exigua uocē ut audiri etiā canēdo nō posset ab alijs, ceteris uocibus opprimētib⁹ suā sonoritate nō satisfaceret, qd est in cōueniēs. Adhuc, ut aliq; dicat satisfacere officio, hoc satis eē uideatur, ut hoc dicēs cū alijs partē dicat, par: ē uerō aliā audiatur: quae duo nō minus cōtingūt quā si canēs diceret, et ideo satisfacit. Quod si dicas, i hoc esse peccatū, quia nō est auditus ipse ab alijs, et propterea nō satisfacere, sicut nō satisfaceret qñ dicēs familiariter cū alio ita tacite diceret ut nō audiretur. Respōdeo qd, satis est quod p alios

NN 5 auditur

auditur quod ipse dicit existēs ī choro cū alijs, de quorū uocibus ipse particeps est ut dixi, & satis est quod ipse dicat ita, ut ab existēte prope posset audiri: hoc ergo solū peccat quod quāquā satisfaciat officio, nō tamen satisfacit choro, nisi forte nō posset ob infirmita: ē aut senectutē canere. tūc enim nō dubito quod et choro omnino satisfaceret, & lōge melius in choro sic diceret, quā si solus aut priuatim cū socio diceret. Si ergo possit in choro dicere & cōtēnat dicere cū alijs nā est excusandus à crimine. Si uerò absq; cōtēptu, sed ex pigritia, incogitātia, inertia aut lassitudine quadam improba, non erit sine culpa, at quod sit mortale, & quod sit præcepti præuaticatio non est dicendum uero iudicio: & sic audiui nonnullos prudentiores censuisse. Quod fortē & ipse agnoscens, in summula mitius locutus est.

Circa ordinis formā quod d' exigat cōtactū simul cū dicto cōcurrētē, ut cū dicitur, Accipite &c. oportet omnes simul tāgere ante finē uerborū, contra quod nonnulli obseruāt, durū ac superstitiosum nimis uidetur, nec ratioe cōiunctū, ut putat, imō nec rōni cōsonū, ut ego arbitror. Videor etiā recordari, quod alibi ipsemet cōtra rīū doceat sed locū mō nō memini. Quod ergo hic nō bene, patet, quia duo quæ præcipue ipse affert pro hac parte, nihil mouēt. Primū est quod uerbū accipe & accipite est præsentis tēporis, quod præsens tēpus cōcluditur in eo tēpore, quo sit uerborū prolatio nec ultra extēditur, sicut si indicatiuē diceret q's, tu accipis calicē uel librū, ut uera sit enūciatio opus est quod tūc accipiat quū uerba profert: & nō extēditur tēpus hoc præsens significatū ultra id quod est post prolationem uerborū. Verum quod

quod hæc uana sint & falsa, innumeris pene instātijs cōprobatur. Nā cū Christus dixit, hoc facite in meā cōmemorationē ridiculum esset exponere, quod tunc deberēt illud facere intra terminū prolatiōis uerborū, similiter quādo dixit prædicare euāgelium omni creaturæ. Similiter innumera mādata his uerbis præsentibus tradita stultifimū esset dicere, quod statim deberent impleri ante finē prolatiōis uerborū, ut et illud, Date elemosynā, & multa talia, & falsum est quod præsens tēpus imperatiui modi sic cōseatur sicut indicatiui. Nā qui indicat ut ens uerbo præsentis tēporis, rem pntē esse enūciat cuius existētiā oportet cōgruere dicto ut uera sit, Ab eo enim q, res est aut nō est, uera est enūciatio uel falsa. At qui imperat etiā uerbo præsentis tēporis, impossibile est ut imperet quod sit, sed quod fieri uelit, ideoq; de necessitate dat spaciū cōueniēs ad faciēdū quod imperatur, nec tam rigorosē ac superstitiosē accipiēdū est dictū, ut res inde ceter fiat. Itaq; morosissimū est dicere quod tēpus prolatiōis sit tēpus mira quod debeat obediri imperio: nā prolatio paucorū uerborū subito fit et trāsit, nec pōt homo expeditus esse intra tēpus illud ad id faciēdū quod imperatū est, quod, antequā prolatū fuerit, nō est intellectū. Nā reuera si quis uocauerit aliquē & dicat, Veni, oportet quod añ sit uerbū prolatū quā intellectū, & ob eā causam nō mēsuratur tēpus parēdi dicto, cū tēpore prolatiōis uerborū. Secūda etiā ratio nihil ualet qua ipse respectu materia id exigat. Quoniā sacramēta (inqt) hoc habēt ut quod profertur in præsentī, ita accipiat ut nō exeat tēpus prolatiōis uerborū, ut cū dicitur hoc est corpus meum. Id enim non ad propositam, cū sit hæc oratio enunciatīua,

enūciatiua, uel potius recitatiuè dicatur et nō significatiuè. Quòd si dixeris si hoc presens tēpus non terminatur prolatiōe uerborū, quæ erit regula terminatiōis eius? Respondeo *ἐπιεικής*, id est, æquitas, nā et apud iurisperitos sultos cū quis à iudice dare iubetur, statim, consideratur tēpus aliquod iuxta æquitatē et humanitatē quādā. Itaq; ipsa ratio facile potest hæc cernere. Itē ipse mores et cōsuetudo. Quocirca nō erat absq; ratione cōstanti reprobāda hæc episcoporū cōsuetudo, et iniicere scrupulos in mentes eorū qui plus satis scrupulosi interdum fuerint.

ANNOTATA RA

ptim circa summulam Caietani ad admonēdū, magis quam disputata ad explodendum.

DE uenialibus potest esse quilibet sacerdos idoneus cōfessor, dubito, imò periculosum arbitror.

Absolutio sacramentalis excommunicati quāquā illicita fiat, facta tamen tenet. Cogitandum puto.

Acceptio personarū qua minus digni in distributiua iustitia eliguntur, facit reū culpæ et obligat ad restituēdū. Hic uide, quomodo, cum nō sit quæsitum ius, oporteat restitui.

Avaritia ut est imordinatus appetitus habēdi, nō facit mortale, quia nō est contra charitatem sed præter. *Caue.*

Auspiciū

Auspiciū et auguriū tolerabilia interdū prædicat, si sumatur, inquit, cōiectura uel suspicio de his tātū ad quæ celestia corpora se possunt extendere. *Caue.*

Circa bellū, docet quòd iam cæpto bello nō tenetur rex iuste bellum exercēs reuocare illud oblata sibi satisfactione: quia (inquit) acquisiuit ius uindicandi. At hoc oportuit probare, nā cōtra scriptum est, *Mihi uindictam, et ego retribuam.* Itē sunt casus in quibus possunt excusari bellātes, quos hic homo non aduertit, ut puta si ab initio uidebatur eos fouere bonā causam. Ad hæc bellū inceptio nō facit magis dominum uindictæ. Itaq; melius hæc erāt cōsideranda.

Circa opus quod habet episcopatus, quòd est graue et c. dicit nō esse malū postponere digniorē, sed satis est eligere dignū, quia hic nō est acceptio personarū et nō fit iniuria digniori, et nō uidet quòd minus promittatur ecclesiæ.

Vide in uerbo Beneficiū prope finē, et in uerbo. Electio, et nota quomodo arguit negatiuè quia Paulus non iubet digniorem et c.

Bestialitatis etiā uitū pōnit, ambulare manibus et pedibus nisi ioci gratia, et re turpissimā. Quis aut hoc faciat unquā? sed utrū bestie ambulāt manibus?

Circa blasphemiam putat, q. dicere ad corpus dei, uel ad sanguinē irreuerēter nō sit mortale, quia nō est contra deum sed præter: tanquam irreuerentia dei nō sit contra deum: *Caue.*

Circa actiones clericorū, ipse nihil, phibitū a iure putat esse mortale peccatū, nisi quod est de se contra charitatem

charitatem, quasi non sit contra charitatem non parere superioribus. Adam ergo non peccasset mortaliter &c. Item nihil fieret mortaliter illicitum quia prohibitum stante sua regula, quod est contra ipsummet, qui fatetur de multis quod sunt mortalia propter prohibitionem, ut communicare non ieiunium, & non communicare in pascha &c.

Circa communionem & uaticum, uult non esse mortalem pretermissionem quia non est preceptum: nec sacramentum hoc est necessitatis, sicut nec extrema unctio. Item uult quod si concubinarum & usurarium & huiusmodi in articulo mortis uolunt sumere uaticum, debet prius provideri scandalo, scilicet publicando quod uere dimissus sit concubinatorum & usura &c. Ego uero quia in eo articulo sepe numero non possunt haec fieri satis esse puto fieri postmodo. Interim uero cessare scandalum ex parte sua; eo quod actum agit qui recte non potest fieri, absque proposito efficaci dimittendi illa.

De concubinato sic ait, quod duo includit scilicet peccatum fornicationis & statum peccati mortalis. Unde (inquit) ad ueram poenitentiam exigitur non solum abstinere ab actu illo carnali, sed etiam recedere a tali statu quasi uero non recedat a statu, qui ab illo actu recedit: non enim est concubinatorum sine actu aut uoluntate id agendi. Verum est, quod propter scandalum publicum debet id fieri, ut non putetur concubina &c.

Circa confessionem inijcit scrupulum de reticendo peccato, per cuius manifestationem est periculum fame aut uitae alienae. Quo certe in loco si quis tenetur confiteri sic, ut non parcat famae suae, quomodo debet alienae parcere? & quia quod in confessione dicitur non uidetur dici

dici aut reuelari, non uideo quid hic sit cauendum, nam si committit homo famam suam et uitam audiet, quomodo non committet alienam? quapropter supfluo puto datas cautelas aduerti sacerdotem cum habitu occulto &c. ut ipse superius consulit.

Confiteri per interpretem non tenetur quis, ait Caietanus, quia interpretes non tenentur sigillo confessionis: habet enim se per modum confitentis non audientis. Immo etiam audientis, Nam primo audit loco sacerdotis,

De homine qui non est paratus ullam acceptare satisfactionis poenitentiam, quod in tali contumacia sit dignus absolui licet asserat Caietanus & alij quidam, non ab re tamen ipse sic ait, quod qui in homini pertinacia perstat, non multum ab inferno distare uidetur, & certe si sacramentum hoc perficitur satisfactione, id est satisfactionis impositione, non est perfectum hoc sacramentum, cur igitur non uitiosum? Nam quae contritio est hominis nolentis hic satisfacere quousque pro suo peccato? Certe aut infidelis est iste aut irrationalis et stultus.

Notat de excommunicatione inquisitoris qui odio uel amore &c. quod actus interiores cadunt sub iudicio ecclesiastico, quatenus tamen inquit ad aliquod exterius procedunt, uidelicet commissiois uel omissionis. Sed quis nouit an illa commissio uel omisio fuerit ex odio uel amore? & ideo non sunt haec diligenter ab eo cogitata nec tractata.

Circa manus uiolentas in clericum, quod ait non esse manum uiolentam si quis exilium praecipiat aut confiniam, ne scilicet ex tali loco exeat, non est facile admittendum nam quod dammodo carcer uidetur & manus uiolenta satis cessatur, si haec imminet non parenti.

Nota distinctionem huius hominis inter manum sacrilegam absolutam, et sacrilegam ex iuris positione, qui declarat

declarat sacrilegam absolute, iniquam clerici percussio-
nem: ex turis uero positione sacrilegam, si laicus nocen-
tem clericum condemnet aut uerberet correctionis gra-
tia, aut etiam occidat uindicta publica causa. Quasi ue-
ro & haec non sint iniquae percussiones, cum iniquitas nō
ex eo quod quis meretur tantum pensetur, uerum etiam
a quo, Male igitur & omnino superfluo consideratur
haec distinctio.

Circa excommunicationem sepelientium manifestū
Cusararium, uidetur errare, quia non uult parochū
iubentem aliquem talem sepeliri, & ipsos sepeliētes ex-
communicationi subiacere, Vide. C. quanquam de us. in. 6.
& clem. eos qui, de sepultu.

De excommunicato qui se ingerit in iudicio ad testifi-
candum & iurandum nō putat esse mortale, cū sit
tamē iniuria in deum qui ait, Peccatori dixit deus quare
tu enarras iustitias meas?

De obseruantia dierū festorum licet multa dicat di-
gna examine, illud omnino notādū, quod in festis
dare locum ludis, iocis, octio, spectaculis, uenationibus pu-
tat non esse mortale, ratione talium operum: quia non
sunt (inquit) seruilia, tamen quia omittitur diuinus cul-
tus imo ludibrio exponuntur Christiana festa praesertim
a magnis uiris qui haec faciūt, graue putat esse peccatū.
Sed cur nō mortale? cum exponuntur ludibrio diuina &
cultus ipse omittatur?

De gloria humana loquēs dicit, quod Lucretia ele-
git adulteriū ne infamaretur, hoc in loco uel est
lapsus memoriae, uel mendosus est codex, non enim adul-
terium

terium ipsa, quae uim passa est, sed propriam necem, ele-
git, ut uiolentiam testificaretur.

Habitum suum Clericus metus causa iter agendo
potest occultare. imo etiam negare se clericum,
quia hoc non est amplius quā officiosum mendacium,
Non puto sic dictum, omnino uerum.

Hereticus occultus nō est excommunicatus, nisi sal-
tem exterius, uel sibi met ipsi protulerit uerbum.
Hoc falsum existimo, Sed alibi tracto.

Histrioniam non damnat nisi ex ea, iniuria proue-
niat in Deum uel homines, aut inhonesta proferā-
tur uel adulatoria, Sed aliter Sancti, & uera religio
docet. Nam per illam multa mala fiūt. Tu ergo uide dist.
26. c. donare, & c. qui uenatoribus. & de consec. dist.
2. c. pro dilect. & 4. q. 1. c. 1. & ff. de his qui non infa. l.
2. §. ait Praetor & c.

De homicidio uide quod non concedit, etiā si quis
maiestatis reus dicatur, quod ualeat occidi man-
dante Rege, absq; eo quod audiatur. Et tamen ipse uult
quod homo priuatus possit occidere tyrannum. Contra
quod dogma ego alibi disputo, puto enim hoc esse con-
tra concilij determinationem, uicet ipse nitatur sol-
uere.

Negat ex professione teneri religiosum ad horas
seu diuinum officium: quia monachus non tene-
tur, quia distinguitur a clerico regulari in hoc, quod ille
tenetur diuinis officijs, monachus autem ad contempla-
tionem abstrahendo & c. Sed certē nulli unquam mona-
ch.

chi fuerunt ordinati absq; hoc ut dicant officium, nec similiter religiosi. Et similiter conuersi tenentur &c. Idq; manifestum uidetur ex regulis & consequenter ex professionibus eorū, & non sola consuetudine, sed instituto.

Ad ieiunium omnes teneri inquit nisi rationabilis causa excipiat, & putat quod rationabilis causa sit, nō solū que uera est, sed etiam que estimata à debete ieiunare. Hęc ille, tāquā nō sepe mentiatur iniquitas sibi, et aliquis rectē possit iudicare de seipso. Quod etiā uult, quod ad captandum somnum liceat frangere ieiunium, quasi ieiunium non sit ad macerationem corporis & castigationem, & quasi copulari non debeat uigilijs, an sit uerum, spiritualis homo iudicet.

Quod etiam excusat euriales qui ieiunant in tinello propter cōsuetudinem, scio placere multis, sed antalis cōsuetudo sit potius abusus, & an tolerantia Papę, qui multa alia tolerat, sit sufficiens ratio excusationis, censeat spiritualis.

De imaginibus astrologicis uidere potes quid ipse somniet & scribat super secunda secunda.

De iudicio, homo qui credit firmiter ac temerariē proximum in mortali, nō peccat, inquit, mortaliter, quia non defunctiuē iudicat, hoc falsum ac periculosum existimo.

De laruis licentiosē loquitur uolens iuuentuti esse licentiā hęc, per quā tamē innumera mala cōtingūt,

De solutiōe maleficij per aliud maleficiū, quādo ait quod potest hō, habens fortē notitiā in quo esset uis maleficij, puta in laqueo, soluere laqueum illum sine peccato

peccato &c. At hęc mihi uidetur ludibria: quia demones nō alligat ut laqueis suis, nisi fortē deus sic uelit occulto iudicio, sed nō potest hic dari regula, & sciētia, itaq; uereor ne uerus in hac doctrina sit laqueus.

Sæpenumero docet, quod eligere molitiosē peccatū ueniale, ut uanē mētiri, diligēs hoc uanē, non sit mortale, quod non puto.

Vide materiā matrimonij circa sextū caput qñ non intēdūtur pprij fines matrimonij, uide et circa ca. 9. Vide quomodo defendit medicos qui non seruāt cap. cum inter. extra de poenitē. & remiss.

Vide de ordinatiū ritibus, quomodo non ualide curat de contactu præsertim cum pontificalia uaria sunt, & producit euge in cōcil. Florē. qui tractans materiā ordinū nūquā facit mētionē de tactu &c. Et hoc contra illum qui tanto pere alibi curat contactum &c. *Inconstantia doctrina.*

De ornatu indecenti, si minus decēs fuerit & minus castus, sine peccato esse cēset, quādo cōsuetus fuerit, & introductus fortē ne peiora fiant.

Itē si ornatus relatus ad personā est excessiuus, cōiter tamē uidetur uenialis, inquit, huiusmodi excessus superbus, stultus, et uanus &c. Caue et memēto diuitis qui induebatur purpura & bysso.

Itē uide de scādalo q. dat mulier se adornās uanē superfluē ut pulchra uideatur, et si enim norit hominem casurū propterea, docet quod nō peccat mortaliter. Vide in suis comm. secunda secunda. q. 169. Caue.

Qui se exponit periculo peccandi eundo. u.g. ad locam siue societatem in quibus est periculū peccandi

candi mortaliter ab aspectu, persuasione, commoditate non est ex suo genere mortale: quia in sue libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiam presentibus talibus occasionibus. Vide etiam reliqua quae sunt periculo sissima.

Iurans se facturum quod est ueniale peccatum, non peccat mortaliter. Caue.

Item iurans se non facturum bonum aliquod supererogationis non peccat mortaliter, et tamen ipsemet dicit quod homo tenetur non ponere obicem spiritui sancto licet non teneatur facere illud bonum, quia de re sequitur quod aut seruabit iuramentum, et tunc erit peccatum ponendo obicem, quod est mortale, in modo putando religiosum, quod Deus sit patrocinator criminibus: aut non seruabit, et sic manifeste erit periurus. Nam uerè sic oportet deficere ueritatem iuramento promissam, ut iuramenti religione debitam, et haec satis, ad hoc ut constituatur mortale, quod ille non animaduertit: ego enim etiam existimo quod iurans se facturum actum ociosum peccat mortaliter ex irreuerentia tanti Dei, aduocati in testem ad uanitatem,

Circa relaxationem iuramentum dicit, quod potest libere relaxari ab eo in cuius fauorem est factum, quod tamen non uidetur semper uerum ut notant doct. ex. c. praeterea de sponsalibus et c.

Non putat mortale praedicatum in mortali, quia praedicare non est sacramentum. Opus est hic consideratione.

De

De pusillanimitate loquens, errat ut puto quando illam facit peiore praesumptione, cum praesumptio superbiae sit, pusillanimitas uero ab eo uicio ualde distet, quod est magnum, et propinquior humilitati est, quae est magna uirtus. Et quamuis a magnanimitate distet magis quam praesumptio, nescio tamen quae sit magnanimitas Christiano. Vnde etiam quod abutitur euangelio ad hoc de homine abscondente talentum, quia ille nequam non ex pusillanimitate fecit, sed incusando dominum qui plura uolebat exigere et c.

De represalijs putat esse iniquas, quando in personas fiunt non in res tantum, quia pater non portat iniquitatem filij, et è diuerso. Et tamen ipse dixit quod represalia est species belli particularis, et si non licet in personas cur in res?

Circa restitutionem ait, minister usurarij tenetur ad restitutionem, durum uidetur, quia ipse nihil accepit, nec damificauit propriè: ueniètem enim sua sponte admisit, et non pellexit eum, quod si restituet nunquid poterit ab usurario repetere cum non pro illo uideatur restituisse? forte minister tenetur quia lucratus est ex hoc ministerio malo saltem salarium et quantum fert salarij quantitas tenetur, cogita tamen.

Circa consensum in iniustitiam ubi dicit, quod homo qui uidens uita precedentium uota, quae satis essent ad rem cõficiendam, si cõsentiat iniustitiae, non tenetur ad restitutionem, quia non uidetur esse concausa, puto quod decipiatur.

00 3 De

De palpone bene dicit: Sed potest poni sub alio mēbro, uidelicet cōsiliij: nam satis consulit qui laudat fieri malum, & sic hortatur.

Vbi dicit quod si quis rem emit alienam ac uendidit alteri tanto quanto emit precio, ad nullam restitutionem ipse tenetur: sed solus ille apud quem res est, quia aliena est, & alter non est ex ea factus locupletior, errat manifeste, quia tenetur cmenti restituere precium suum cum rem alienam uendiderit. Nec obstat quod ipse non sit factus locupletior. Non enim hoc exigitur ut quis ad restitutionem teneatur.

Homo bona fide inuitatus ad cœnam comedens de alieno uitulo, tenetur quatenus est locupletior factus, id est, quatenus propter hoc nō expendit ad cœnandum domi suæ, quia usus est re aliena, Imperitè dictum existimo, nō enim usus dicitur rei alienæ in his quæ ipso usu consumuntur, nam ipso usu transfertur dominium.

Circa restitutionē famæ docet, quod si quis uerum dixit, non debet dicere non esse uerum, sed se iniuste infamasse: uerum hæc restitutio apud sapientes cōfirmaret (inquit) infamiam, qui bene intelligerent. Non ergo sic facienda est restitutio famæ. Quomodo ergo non docet. Circa ordinem restitutionis, quod ait, primo restituenda licite accepta, deinde quæ illicitè: non probonā ut mihi uidetur, in pluribus aberrat.

Item nota quod ponit adulterā sicut meretricē nō peccare accipiendo ex turpitudine, quod nō est dicendum de aaultera, quia non est par ratio. Alia etiam mīto quæ non

nō probō continenter dicta.

Circa schisma, non placet quod ait, quod non uideatur inueniri à sacris cōcilijs damnata hæc heresis quæ negat unitatem capitis in ecclesia, id est, uicarium pōtificē loco Christi.

Circa simoniam, quod ait, Si non est traditum quod est uenditum, licet sit precium datum, non incurritur simoniā. Item in eò quod putat hæc simoniā esse, mentalem, non in ueritate quantum ad crimen cōpletum exterius, sed quantum ad pœnas tantum, & quod si precium solutum est, restituendum est ipsi emptori, cum tamen ex parte sua ipse compleuerit simoniam, minimè probō. Et quod addit si autoritas iudicis interueniat, tūc non crederem illi restituendam, sed in pœnam ab illo tollendam. Sed hoc quo iure si non est cōsummata simoniā, ut ait, & si non est abdicatum ab eo pendente consummatione simoniæ quantum ad pœnas? Vide lector ut ligabatur à ueritate, à qua etiam discedens, non ualebat intotum discedere.

Circa somnia, uide quo modo ponat temerarium iudicium, ueniale, cum ad tantum periculum adducat quātū ipsemet exponit, uidelicet quod meretur tales qui talia obseruāt, ut dæmones sese admisceant ad fallendum & alia &c. Adde quod sortem diuinatōriam ponit inter criminalia, cur non & somnia similiter?

Item nota quod cōsulere euāgelia ad secularia negocia, quod Augu. reprehēdit (quia est irreuerētia dei) nō putat mortale, nec cōtra charitatē: quia nō est contra

reuerentiam, sed præter. Et primo ait esse irreuerentiam. Et nota quod subdit, Ait enim quod posset talifide & reuerentia ac necessitate fieri, ut nullum esset in hoc peccatum. *Cave.*

AD hæc, de superstitionibus & præfagijs futurorū creditis ita loquitur, ut parvipedere uideatur, nec attingere ad religionis offensionē, quasi sint experiētia cōperta ex traditiōe maiorum &c. & ait, quod hæc posita sunt euenire à causa caelesti illamēt, quæ est causa futurī casus à præfagio præsignati. O hominē male præfagiū.

AD hæc, superstitionē, quod oblatū primum cruci in parascue, & ad modum annuli redactum, & sic gestatum in digito esse remedium ad certas infirmitates, nō auidet damnare. *Cave.*

DE suspitione uehementi quamuis temeraria, cōset non esse unquam mortale. *Cogita.*

Circa Tyrānum bene docet, quod licet ab eo petere iusta, sed nō bene similitudinem ponit sic dicēs, sicut enim luxurioso sanctē consultitur ut nō adulteretur sed fornicetur, hoc est minus malum committat: quia subintelligitur si luxuria uti uis, ita occupatori dominij sanctē suadetur, quod minus male utatur dominio illo &c. Manifestē enim deficit similitudo: quia in hoc consultatur actus illicitus, quod est fornicari.

Circa uectigalia quæ iniustacē proponit, si posita sunt à principe, etiam iniustē, fortē debēt subditi soluere, quia propter peccata eorum hæc sunt. Vnde licet iniuste exigantur, iniuste tamen forte non soluuntur.

Item

Item ratione scādali ac seditionis uitanda debent solui.

Circa collectas, uidetur etiā errare, quum ait, si tamen cōmunitates sibi ipsi &c. Nam eadem ratio est de gabellis; si communitas cōsentiat: quia nulli facit iniuriam.

Circa uota stulta & displicentia Deo, uide quod magis accedit ad ueritatem, quanquam non pertingat ad eam, loquendo de uotis factis contra id quod est consilij, quā quando loquutus est de iuramento ac per iurio, quia hic uidet quod per hæc attribuitur Deo quod non est dei, (uidelicet) probare aut acceptare huiusmodi uota. In hoc autem excusat, si per ignorātiā faciat credens non displicere Deo: imō, inquit, etiam si credat displicere hæc Deo, sed quasi peccata uenialia: quasi liceat ignorare quod hæc est blasphemia, secundum uoti naturam.

Vide de uoto, si deus faciat ut ex illa filium habeat quod putat esse ualidum: cui non repugno, sed cogita, quia fortē aliud est uouere simpliciter, si habebō filium, aliud si dono Dei habebō: quia præsumptuose uidetur optare, & quodammodo petere filium ex concubitu illicito. Nam hic uerificatur, quod Deus peccatores non audit.

Prat etiam ualere uotum conditionale de ingressu religionis, puta, si committat adulterium: ego uerō non existimo, quia non debet esse causa talis intrandi religionem, neq; religio in pœnam est danda. Quid enim si nō formatus sit ad ingressum religiōis, ut sic peius factus

○○ 5 rus sit

rus sit in ea? Certe hæc meditata non sapiunt spiritum.
ET hæc satis aduersus commentaria Caietani. Non
 quòd alia plurima non annotauerim, tum in logi-
 cis, tum in scholasticis questionibus, sed quòd hæc satis
 sum arbitratus ut constituam iudicium prudentis le-
 ctoris de omnibus, ut legat huius uiri commenta cum
 formidine & cum iudicio.

FINIS.

LVGDUNI

Mathias Bonhomme

Excudebat,

1542.

REGESTVM.

ABCDEFGHIJKLMN O P Q R S T
 V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II
 KK LL MM NN OO PP.

Omnes sunt quaterniones, dempto PP
 qui est duernio.

INDEX EORVM

quæ in hoc uolumine ex zelo ue-
 ritatis uel defenduntur, uel
 arguuntur aduersus ea
 quæ in Cōmenta-
 rijs suis docuit
 Caietanus.

Excerpta ex primo libro.

PISTOLAM AD HE-
 bræos esse Pauli & canonicam pro-
 batur quàm euidentiſſimè. Quòd
 Hieronymus ſit regula diſcretio-
 nis canonicorum librorum reſta-
 litur, item quòd Hieronymus ha-
 buit illam epistolam ut uerè Pau-

li & uerè canonicam euincitur. Si non ſit certus autor Hæc omnia d
 alicuius ſcripturæ hinc non ſequi non eſſe canonicam. pag. 13. uſq;
 Falsò ac periculòſè dici ſola ſcripta ab Apoſtoliſ uel ab ad. 29.
 ipſiſ probata autoritatem ſacræ ſcripturæ habere. Re-
 tunduntur eiſ argumenta quibus niſus eſt probare nò
 eſſe canonicam: & oſtenditur quàm uanè ac pernicioſè
 auſus ſit Caietanus reprehendere tantum autorem, &
 quod eſt mirabiliſ etià de imperitiâ Hebræi ſermonis.

Defenditur

- Hæc à pag. 29. usq; ad. 46.* Defenditur & Epistola Iacobi quod uerè fuerit Iacobi Apostoli fratris domini & ostenditur mira falsitas & deceptio hominis in eius argumento. Defenduntur & duæ postremæ Ioannis Apostoli & illa Iudæ ut canonica, & retūduntur inania eius argumenta. Similiter & ultimū caput Marci, & historia Adultera, & alia quædam quæ contra Hieronymi auctoritatem, quam tamen ipse statuerat irrefragabilem, negat esse canonica, & certæ fidei. Tum obiter cōcinē tamē, differitur de libro Hester & Thobie & Iudith & sapientiæ & Ecclesiastici. Et de historia Susanna & Iaci Danielis & Belis Draconis. Item de libris Macchabæorum qui & ab iniuria Caietani defenduntur, eò quòd & horribiliter præsumpserit eorum autorem reprehendere quod nullus unquam catholicorum est ausus. Hic etiā obiter agitur in Erasmus pro libro Apocalypsis.
- Hæc à pag. 46. usque ad 55.* Arguitur quod ausus sit etiā frerè Lucam Euangelistā reprehendere de ueritate historia, & quodā modo subdubitare. Item de ratiōe Grammaticæ immeritò ac ineptè, Et de audacia emendandi scripturam pluribus in locis non tam etiā arroganter quàm ridiculè. Et de punctis receptis, pro arbitrio mutatis quam insolentissimè.
- Pag. 55. usq; ad finē libri.* Redarguitur quòd immerito nonnunquam à uulgata editiōe. recedit, & ab usu Ecclesiæ, imò & ab Apostoli Pauli citatiōe, fretus Rabbiorum suorum expositionibus. ibidem notatur circa Canonizationē Sanctiorū

Sanctorum. Et alia quædam scitu digna pro auctoritate Ecclesiæ in cultu diuino. Post hæc notatur quòd audet subarguere Paulum Apostolum, quod Euangelij terminos circa sententiam excommunicationis transgressus fuerit, & à Christi traditione recesserit. Et circa idem de mala interpretatione reprehenditur ad locum Pauli. 2. ad Tess. cap. 3.

Excerpta ex secundo libro.

- Circa scripturarum interpretationem primum præmittitur radix errorum eius quæ est in duobus. Vñ est quod interdum abiicit ueritatem literæ & historiam in metaphoram transfert: Alterum quòd sensus mysticos nonnunquam minus probat quàm deceat. Ibi agitur de magno & periculosissimo errore quod negauit Heuam uerè de costa Ade edificatā & alijs quibusdam.* Pag. 63.
- Postmodo incipiendo ab Euangelio Matthæi primum reprehenditur quod futillissimo argumēto quo eius intellectus, ut aiebat, cōvincebatur, asserit Matthæum non scripisse Euāgelium Hebraicè & similiter epistolam ad Hebræos non fuisse scriptā Hebraicè.* Pag. 65.
- Deinde à primo cap. usq; ad ultimum notatur de falsis expositionibus: quæ uidentur nonnihil offendere. Grauiora autem eius errata misis alijs, hæc ferme sunt. Circa Genealogiam Domini, de generationibus tacitis ubi magis inconsiderate, quàm noxiè errat* Pag. 68. usq; 75.

I N D E X.

- rat, & in exponendo illud. Antequam cōuenirent, audacia magis notatur. Et de stella quæ apparuit. Magis error notabilis contra omnes & inconstantia doctrinæ ostenditur: intermiscetur tamen plura notatu digna.
- Pag. 75. usque. Notatur quod obrenunciationem & medicatē Christi & discipulorū conatur periculosissimè abolere, & mendicantium collegia reprehendere cum magna tamen suæ inconstantia doctrinæ.
- Pag. 89. usque. Notatur quod ignorauerit quid sit Dominum non uenisse se soluere legē sed implere, & alia plura magni momenti super sermone Domini.
- Notatur de graui lapsu quod Dominus in auditorum libertate dimiserit acceptare suam expositionem de Elia. Notatur quod infirmat Matthei testimonium de Christo interpretantis illud Psalmi, A periam in parabolis os meum: quod nescio quæ piæ aures ferre ualeant.
- Pag. 103. Expositio parabolæ de grano Synapsis ut inepta & falsa secundum proprietatem sermonis & iniuriam Euangelij continens reprobatur: & similiter expositio parabolæ de sagena.
- Pag. 107. Nō peritè tractat quod dixit Dominus uerè contra traditiones hominum & prælatorum statuta non eo loco habet quo debent haberi.
- Pag. 114. Non sobriè loquitur de custodia Angelorum super homines sine causa ponens in quæstionem iam creditam & receptam.

Parabolam

I N D E X.

- Parabolam serui nequam nō miserentis malè tractat mi Pag. 117. nus ponderans charitatis Christianæ radicem.
- Notatur perniciofa & pessima eius doctrina de uotis religioforum contra suam professionem atque scripturam. Pag. 118. usque. 115.
- Notatur quod minime intellexerit uerba illa. Et erunt duo in carnem unam contra Apostoli sensum. Pag. 125.
- Etiã uerba illa Petri. Ecce nos reliquimus omnia malè tractat. Qui locus debet scribi maiuscula litera & notari paragrafo, ubi incipit. Illud quoque admirandum.
- In parabola uinæ, Notatur quod periculosè exponit profectiōem Domini peregrè, Et quod inquit Dominus in Sadducæos nō directè probasse resurrectionē. Pag. 128. & 129.
- Dilectionis mandatum de proximo malè tractat cōtra sanctorum longe ueriores ac saniores interpretationem etiam Pelagiano dogmati fauens. Pag. 130.
- Inepta doctrina ad agnoscendam humilitatis uirtutem. Pag. 136.
- Parabolam uirginum in pluribus malè tractat & curio sum intellectum inducit ac falsum. Pag. 138.
- De igne inferni notatur eius uaria et perplexa doctrina. Pag. 139.
- Notatur quod loco scripturæ seipsum citat, id est, citat scripturā ut ipse propria autoritate emendauit, aut potius corrupit. Notantur et alia plura digna reprobatione, ut de somnio uxoris Pilati. De causa cur Pilatus tradidit Christum flagellis. De tenebris in cruce existente Domino, De regulari forma baptismi ubi & notatur incōstans, & alia quædam suspecta. Pag. 140. & 141.
- Notatur

INDEX.

- Pag. 143. Notatur expositio de calceamentis & sandalijs & falsa eius doctrina circa euangelicas traditiones.
- Pag. 100. Notatur de audaci assertione nec immerito circa tempus Pasche quod obseruarunt Iudæi & breuiter indicatur probabilior solutio questionis.
- Pag. 151. Inepta interpretatio eius notatur circa illa uerba, *Bruius quam gallus cauet bis &c.*

Excerpta ex libro tertio.

- Pag. 153. Circa illud, *Quia respexit humilitatē ancille suæ*, notatur quod *Erasmus* secutus discedit à ueriore sanctorum interpretatione sine causa. Adijcitur & quedam eius inepta expositio super cantico *Zachariæ*.
- Pag. 157. In multis circa illam peccatricem notatur interpretatio eius.
- Pag. 160. Notatur eius doctrina de ciborum delectu.
- Pag. 161. Et quod ineptè colligit. 70. discipulos omnes fuisse prædestinatos.
- Pag. 162. De opinione Philosophorum circa prouidentiam Dei erga singula, periculosè docet.
- Pag. 170. Historiam de *Lazaro* & diuitem absq; causa & imprudenter uocauit in dubium.
- Pag. 172. Filios huius sæculi à filijs resurrectionis perperam distinguit. ibidem periculosè signa aduentus Christi interpretatur.
- Pag. 174. Notatur eius expositio illorum uerborum, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos: etiam ut periculosè

INDEX.

- Iosaphat* nisi benignè ad bonum sensum trahatur.
- Expèditur eius expositio super illis uerbis domini, *quando misi uos sine sacco & pera &c.* & germanus expositus est intellectus. Pag. 176.
- Notatur in eo quod ait *Iesum* habuisse proprium. Pag. 195.
- Reprobantur argumenta eius ut *futilia*, quæ inducit ut probet peccatricem, de qua apud *Lucam*, fuisse sororem *Lazari*. 203.
- Expenditur eius expositio circa unctionem *Marie Magdalene*, & alia redditur. Mac. 207.
- Declaratur perfectior paupertas, & quod *Iesus* uoluit loculos portari à suis, ut minus perfectos solaretur. Pag. 217.
- Nō circumspectè dicit præceptam fuisse *Iudæ* à domino proditiōnis accelerationem, nec *Iudæ* peccatum præordinatum fuit à Deo pro salute nostra, nisi permissiōe etiam supposita *Iudæ* mala & peruersa uoluntate. Pag. 219.
- Perniciōse exponit præceptum charitatis, negās Deum obligasse nos ad ponendum animas nostras pro inimicis. Hic inaduertenter omissum est cōtra illum, testimonium *Ioannis* dicentis, *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Pag. 220.
- Parentes nimis quidam eius errores manifestantur, & seq. pag. excutitur eius indigna expositio uerborum *Iesu*, *Si male locutus sum &c.* 225.
- Mira nouitas exploditur, quod *Petrus* non ter tantum, sed septies, aut quinquies, negauerit *Christum*. 230.
- Incipiunt hic plures eius meditationes ad interpretationem cap. 20. Pa. 233, usq; ad pag. 246.

INDEX.

- Pag. 247. Io. expēdi atq; explodi meritiſſimè, quæ digna sunt lectu-
Periculose dicitur solos prædeſtinatos explicari à Domi-
no paſcendos & regendos à Petro.
- Pag. 251. Pernicioſe, nec minus inepte, notat cōtra uotum pauper-
tatis, idq; etiam ſequenti pag. fictili argumento de
Anania & Saphira confirmat ad ſtuporem.
- Pag. 253. Falſo colligit non incepſiſſe ſolemnitates martyrum in
primitiua eccleſia.
- P. 254. Falſo colligit in die iudicij reperiendos aliquos uiuos,
id eſt, nec antè mortuos nec morituros.
- Pag. 255. Periculose notat de ieiunijs non præceptis, ſed ſponta-
neis, & de impoſitione manuum in Paulum & Bar-
nabam quæ ignorabat aſſeruit: nonnulla quoq; di-
gna nota, quæ adiecit, continenter notantur.
- Pag. 258. De libris qui Dionyſij Ariopagite titulo inſcribuntur,
proſus irrationabiliter in dubium uocat, an ſint il-
lius Dionyſij conſentiens cum Eraſmo & Luthero.
Sunt & alia quæ hoc eodem libro notantur, certè le-
ctu digna, ut ſpiritus hominis agnoſcatur.

Excerpta ex quarto libro.

- Pag. 267. De chriſto, quòd ſit Deus perſonaliter, nō eſſentialiter,
uſq; ad pag. 271. periculoſa poſitio. Item de unione, quædam in ſolem-
ter dicta & periculoſe. Et alia plura nota digna, in
quibus periculoſe errauit, & parū piè loquutus eſt
circa filiū & Spiritū ſanctū in exponēdo ſcripturas.
- Pag. 267. De regia progenie. B. Virginis, & de eius ſumma uirgi-
uſq; ad pag. 271. nitate, non ſatis doctè & meditatū eſt, & nonnulla mi-
nus honorifice atq; indigne, ne dicam ſpurcè, de illa
ſenſit

INDEX.

- ſenſit & ſcripſit: item non ſolum falſo, uerum etiam
inconſideratiſſimè contra ſcripturas & ſemetipſum
putauit Ioſeph patrē. S. Iacobi fuiſſe ex alia uxore.
Hic deteguntur perpetui eius errores & oſtentantur, de Pag. 172.
libello ſuo de conceptione. B. Virginis, extracti pe-
nè uſq; ad finem libri quarti. Et hic uelim amatorem
ueritatis, nō addictos zelo malo & falſo, & nō ſe-
cundum ſcientiam.
- Circa Angelos, de eorum numero & eorum ſubſtantia, Pag. 377.
duo ſunt meritò annotata in fine libri.

Excerpta ex libro quinto.

- Veram & canonicam formam baptiſmi eſſe in nomine Pag. 381.
Patris & Filij & Spiritus ſancti, Amen: & non, In
nomine Domini, aut in nomine Chriſti.
- Quod exiſtētes in uteris maternis ſint capaces ullius ſa- Pag. 390.
cramenti meritò reſellit.
- Defenditur etiam pueros perfectè ſuſcipere baptiſmum. Pag. 393.
- Neminem baptiſmum ſine intentione ſuſcipere, defen- Pag. 396.
ditur.
- Caput ſextum Ioannis de Euchariftia loqui ad literam Pag. 402.
defenditur.
- Præceptam eſſe diuino iure aliquādo Euchariftia ſuſce Pag. 421.
ptionem omni fideli & adulto & à ſolius ſacer-
dotis manibus miniſtrari, defenditur.
- Sacerdotem ſibi conſcium peccati mortalis non poſſe cō Pag. 422.
municare nō præuia confeſſione, ni deſit facultas ſa-
cerdotis audientis confeſſionem, & urgeatur ad ſa-
crificum, defenditur.

INDEX.

- Pag. 439. De uerbis domini illis, hoc est corpus meum, quo modo intelligantur, inconstanter, nec ad suasionem loquutus est.
- Pag. 431. Notatur quod inter Gregorium & Innocentium tertium ponit diffensionem, quae nulla est.
- Pag. 432. Circa contritionem notantur plura periculose dicta, uidelicet quod est in nostra potestate diligere Deum super omnia, & talem ex nobis dilectionem elicere, ut illum preponamus cunctis rebus, & quod huius dilectionis possumus esse certi, & quod talis contritio ac dilectio non est ultima dispositio ad gratiam. Item de obstinato ut uelit peccare uenialiter puto illum periculose docere. Item de tempore quando quis teneatur conteri periculose aberrat, & contra Thomae & omnium aliorum doctrinam, quantum legi. Item de contritione singulorum peccatorum, & an contritio solam culpam dimittat, an etiam poenam, & quantum.
- Pag. 444. Circa confessionem itidem plura notantur, & quod narrantur testimonia scripturarum, quae pro illa sunt, euertere, & de auriculari quod non fuerit instituta a Christo, sed potestati ecclesiae datum: & quod si fuit instituta, non fuit praecipua, in quo & inconstanter docet. Et quod omnes non teneantur confiteri saltem semel in anno praecipuo ecclesiae, & de dispositione requisita ad confessionem, & an singulas species, & numerum peccatorum quis debeat confiteri, & de circumstantia temporis diei festi, & de superflua iteratione confessionis & alijs quibusdam.
- Pag. 462. De ordine diaconatus & primis septem diaconis quam male

INDEX.

- male sentiat & imperite doceat & inconstanter.
- De extrema unctione similiter minus sobrie. Pag. 464.
- De sacramento matrimonij notatur primo quod imperite negat a Paulo uocari sacramentum, quia mysterium appellauerit, nec intellexit cur mysterium magnum uocatum sit. Pag. 465.
- Secundo, quod defenderit pluralitatem uxorum in lege Christiana.
- Tertio, quod copulas inter coniunctas negat esse iure naturali & diuino illicitas, praeter illam quae est inter matrem & filium, patrem & filiam. Pag. 478.
- Quarto, quod inter dispares cultu non sit illicitum matrimonium. Pag. 494.
- Quinto, quod matrimonium contractum per procuratorem non sit sacramentum. usq; ad pag. 500.
- Sexto, quod clandestinum matrimonium, quidnam sit proprie, ignorauerit.
- Septimo, quod licitum putet contrahere matrimonium non ad suos fines.
- Octauo, quod adulter non sit priuatus ipso facto iure suo, quod habet in corpore coniugis.
- Nono, tractatur quaestio an ex causa adulterij, solutum sit matrimonium, etiam quoad uinculum. Pag. 500.

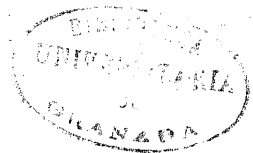
Excerpta ex libro sexto.

- Censura de his quae scripsit de autoritate Papae & primatu Petri. Pag. 511.
- Notatur quod contra Thomae doctrinam docuerit papam dispensare posse circa uota religiosi. Pag. 512.

INDEX.

- Pag. 529. *Discutitur ualde questio illa, an Pontif. possit dispensare super solenni uoto cōtracto ex susceptione ordinis, & in quibusdam notatur Caietanus.*
- Pag. 541. *Discutitur & subtiliter illa questio, an pontif. possit dispensare ad solutionem matrimonij ante carnalē copulam, & similiter in quibusdam ille notatur.*
- Pag. 554. *Reprehēditur in ea questione quam ponit, an transferatur dominium pecunie ob usuram solute, & in alia questione, an liceat aliquid pro mutuo sperare, et in alia de usurario mētali, an teneatur ad restitutionē, & an bona usurarij sint obligata, & an heredes usurarij teneantur in solidum.*
- Pag. 5. *De lucro cessante, errat, estimando contra communem sententiam.*
- Pag. 568. *Notantur & errores in suo tractatu de monte pietatis, Notatur & circa questionem de simonia, & seq. pag. quōd religiosē nimis astringit religiosum ad canendum in choro.*
- Postremō circa formā in accipiēdo ordinem, etiam rigore determinat, & contra consuetudinem.*
- Indicem uerō de notatis super eius summulam, nō oportuit addere: nam que notata sunt, propter breuitatem loco sunt indicis.*

LAVS DEO.

Errata quæ possent remorari lectorem.

Pagina	Linea		
77	28	manducarent	mendicarent
79	26	sic	Hic
81	9	sive	sive
85	16	professiones	professiones
87	7	pascis	pascit
89	14	ueritatem	uirtutem
94	27	factam	factum
96	22	sive	sine
Eadem,	29	pro	per
100	8	posuit	posuit
104	2	gaudia	grandia
102	20	amore	honore
111	27	uenriculo	lenaculo
118	16	rationi	ratione
128	11	erat	erat
137	21	necesse	nec esse
150	7	habent	habens
153	6 & 22	infirmirate	infirmiratem
155	4	tum	tam
Eadem,	23	indicatium	imperatium
160	3	eligant aptam	elegantier aptant
190	5	ism	non
214	12	uiuat	iuuat
Eadem,	13	quod	Quod
217	10	specialibus	spiritualibus
248	23	inuocatos	inuolutos
250	9	quod	Quomodo
256	19	cuiquam	cuiquam
298	1	sive	Diuz
320	5	sic	hic
326	16	noluit	nolint
365	28	Thomæ	Thomas
369	12	sanctificationes	sanctificationes
Eadem,	16	reuelationi	celebrationi
375	25	uacillum	bacillum
376	26	uolo	nolo
377	14	animo	anima
Eadem,	ultima,	Angelo	Angelorum
397	6	& sic	et si
Eadem,	29	quo	quomodo
401	9	ualer;	uidelicet
404	25	conuenies	conueniens
407	1	mendicat	manducat
412	6	Eis	Vis
Eadem,	10	iudicet	indicet
415	13	se	te
418	22	soluerem	soluere
419	19	chorie	choriparte

Lege